VARLIK YILLIĞI • 1968

VARLIK YILLIĞI 1968

VARLIK YILLIĞI 1968

VARLIK YILLIĞI 1968

VARLIK YAYINEVİ
Ankara Caddesi, İstanbul

VARLIK YILLIĞI : 9

Bu ciltteki şiir ve hikâyelerin hiçbir yerde çıkmamış olması asıldır. Ancak bazı şiir ve hikâyeler, bizde bekledikleri süre içinde, yazarlarınca başka bir yerde çıkarılmış ve gözümüzden kaçmışsa özür dileriz.

Varlık Yayınları, sayı : 1339
İstanbul'da Ekin Basımevi'nde basılmıştır
Aralık, 1967

1967 YE TOPLU BİR BAKIŞ

Yaşar NABİ

BÖLÜNMÜŞ DÜNYAMIZ

Bölünmüş dünyamız bu yılı da artan bir huzursuzluk ve kaygılar içinde geçirdi. Geçmiş yılların mirası olan sayısız anlaşmazlık konularından hemen hiçbirine bu yıl içinde bir çare bulunamadı. Hâlâ Kızıl Çin, Birleşmiş Milletler dışındadır, hâlâ Vietnam savaşı —artan bir şiddetle— devam ediyor. Hâlâ Almanya'nın birleşmesi gerçekleşmedi. Hâlâ Kongo dâvası, Güney Afrika dâvası, Keşmir dâvası, Kıbrıs dâvası, Arap-İsrail dâvası, bir uzlaşma yolu bulunamadan sürüp gidiyor. Hâlâ Sovyetler Birliği - Çin çatışması Doğu Cephesi içinde ikilik yaratmakta devam ediyor. Öte yandan Batı bloku içinde de huzursuzluklar artmış, Fransa'nın, Amerika'ya karşı aldığı sert tutum yüzünden NATO Merkezi Paris'ten Brüksel'e taşınmak zorunda kalmış, Yunanistan'daki akılsızca darbe yüzünden bu memleketin hem NATO hem de Avrupa Birliği içindeki yeri sarsılmış, İngiltere'nin ortak pazara üye olması sorunu da De Gaulle'ün karşı tutumu yüzünden gene gerçekleşememiş ve malî bakımdan güç duruma düşen İngiltere, parasının değerini düşürmek zorunda kalarak para dengesi bakımından sterline göre ayarlanmış birçok ülkeyi de paralarını düşürmeye mecbur etmiştir. İki Almanya'nın birleşmesi konusunda el altından Doğu Blokunu destekliyen Washington'un tutumu, Bonn'da acı tepkiler yaratmış ve Batı Almanya'nın Amerika'ya olan güvenini sarsmıştır. Kısacası geçen yıllarda dünyamızı tedirgin etmiş olan geçimsizlikler bir anlaşmayla sona ermek şöyle dursun, gitgide ağırlaşıp kronikleşerek yaralı dünyamıza başbelâsı olmuşlardır.

Bunların en başında ve dünyayı en çok yoran sorun olarak Vietnam anlaşmazlığı gelir. Çoktan beri bu sorun bir an-

laşmazlık konusu olmaktan da ötede, gittikçe kızışan bir bölgesel savaş halinde gelişmektedir.

En güçlü zamanında Napoleon'u bitmez tükenmez Rus steplerinin içlerine çekip Büyük Ordu'yu perişan eden Moskof kışı gibi, Vietnam batağı da gitgide daha çok sayıda Amerikalıyı öldürücü bağrına çekerek zehirlemekte ve çağımızda özgür uluslar içinde ulusal birliği bakımından en güçlülerden biri sayılan Amerikan halkını her gün biraz daha bölünen bir toplum haline getirmektedir.

Bu haksız olduğu kadar yersiz savaşın geçen yıllar Amerika'da uyandırmaya başladığı yan kaygılar bu yıl içinde birdenbire sertleşerek gerçek bir halk direnmesinden söz edilebilecek bir düzeye erişti. Vietnam'da döğüşmeye yanaşmadıkları için askere gitmeyi kabul etmiyen ve bu yüzden hapishanelerde yatan Amerikan gençlerinin sayısı her gün biraz daha artmaktadır. Öteyandan basında, üniversitelerde, hattâ kongre üyeleri arasında bu anlamsız ve sonu belirsiz savaşa karşı çıkma eğilimi de gitgide kuvvetleniyor. Savaş alanındaki Amerikan komutanlariyle, başta Johnson olmak üzere, Amerikan hükûmetinin bu savaşta her şeyin yolunda gittiği ve yakında Kuzey Vietnam'ın dize getirileceği hakkındaki iyimser görüşü, değişmemiş bulunsa da, yıllardır yapılan deneme olumsuz sonuçlar verdiği için, artık eskisi kadar etkili olmaktan çıkmıştır.

Amerikan ordusunun Vietnam'da her gün biraz daha çoğalarak yeni silâhlar ve metotlar deneyerek, silâh fabrikalarını tam randımanla çalıştırarak müdahale alanını genişletmesi karşısında Komünist Çin'in de, Sovyetler Birliği'nin de tepkileri Kuzey Vietnam'a yetersiz bir yardımda bulunarak silâh göndermekten öteye geçemedi bu yıl da. Çin için bu bir ölüm-kalım savaşı olmasına karşılık Sovyetler Birliği'nin tutumu, sadece ideoloji bakımından zorunlu bir karşı koymadan ve Vietnam'a platonik sevgi gösterilerinden ileri gitmiyor. Bu da, keskin görüşlü gözlemcilerce Rusya'nın Vietnam'ı Amerikan nüfuz bölgesi olarak kabul ettiğinin, hattâ Amerika'nın orada direnmesini, iki düşmanı birden yıprattığı için, bir çeşit zevkle seyrettiğinin delili olarak görülmektedir.

Günümüzün büyük sorunu bence dünyamızın bugün askeri bakımdan en güçlü iki devlet arasında nüfuz bölgeleri-

ne ayrılmış olmasından ileri geliyor. Batı Bloku içinde Amerika'ya karşı, Doğu Bloku içinde de Sovyetler Birliği'ne karşı artan hoşnutsuzluk ve direnmeler hep, bu iki imparatorluk adayı arasında gizli bir anlaşmanın varlığı korkusundan doğmaktadır.

BÜYÜKLERİN PAZAR KAVGASI

Burada pek önemli bulduğum bir açıklama yapmanın zamanı gelmiştir. Geçenlerde mevkii bakımından çok şey bilmesi gereken bir Amerikalı diplomatla konuşurken söz günümüzün politikasına gelince, Doğu Bloku içinde Romanya, Polonya gibi bazı ülkelerin özgürleşme ve bağımsızlaşma yolunda büyük çabalar harcadıklarını sandığımı ve günün birinde bu devletlerden bir kısmının Varşova Paktından ayrıldıklarını görürsek şaşmamak gerektiğini söylediğim zaman, bu görüşe katılacağını ve bundan memnun görüneceğini sandığım diplomat, tam tersine asık bir yüzle, böyle bir hayalin gerçekleşmesine imkân olmadığını söyledi. "Çünkü, diyordu, Ruslar böyle bir çıkışı asla hoşgörü ile karşılamazlar, hattâ gerekirse bunu önlemek için askerî bir harekete de başvurabilirler." Bu görüşe karşılık, vaktiyle Yugoslavya'nın, bağımsızlığını elde etmek için, Rusların en güclü olduğu bir sırada başkaldırdığını, buna karşı Sovyetler Birliği'nin hiçbir şey yapmadığını söylediğimde, "Evet ama, dedi, o zaman biz Yugoslavya'nın özgürlüğünü garanti etmiştik. Oysa şimdi Romanya yada herhangi bir Doğu sosyalist cumhuriyeti için böyle bir garantimiz yoktur. Sovyet Rusya bizim hiçbir müdahalemiz olmadan o memleketlerde her istediğini yapabilir. Bu yüzden o ülkeler Rusya'yı kızdıracak bir harekete girişemezler." "İyi ama, diye devam ettim, dünyamızın bugün böyle bölünmesinin aslında bir Rus - Amerikan pazar kavgasından çıktığı, bu kavga ilerde bir atom savaşına yol açacaksa küçük devletlerin arada kalıp yok olmamaları için tarafsızlıklarını korumaktan başka çıkar yol olmadığı düşüncesi bugün Avrupa'nın sosyalist cumhuriyetlerinde de gitgide daha çok taraftar bulmaktadır. Günün birinde bu devletlerin hep birlikte bu görüşe katılıp Varşova Paktını elbirliği ile ortadan kaldırmaya kalkışmaları halinde Sovyetler Birliği gene de hepsine birden cephe almak cesaretini gösterebilir mi?" Mu-

hatabım bir an düşündü, sonra, "Güçtür ya, böyle bir şey gerçekleşir de Amerika ile Rusya tek başlarına karşı karşıya kalırlarsa o zaman atom savaşı tehlikesi kendiliğinden ortadan kalkar" dedi. Gerçekten de öyleydi ve bu düşünceyi bir Amerikan diplomatının ağzından işitmek beni şaşırtmıştı. "Şu halde, dedim, ister Varşova Paktı içinde, ister NATO içinde bulunsunlar, küçük devletlerin, bu korkunç tehlikeyi ortadan kaldırmak için saflarını birleştirme yollarını aramalarını ve günün birinde Avrupa dışı iki imparatorluğun yarattıkları tehlikeyi ortadan kaldırmak için, rejim farkına bakmaksızın, bir Avrupa birliği içinde birleşmek çarelerini aramalarını, kendi çıkarları açısından, haklı bulmalı, ve tabiî görmelisiniz."

Kendisi bundan başka, Amerika'nın Küba'ya, Rusya'nın da Vietnam'a karışmamaları konusunda iki devlet arasında gizli anlaşmalar bulunduğunu söyledi. Her şeyi bilir geçinerek işkembeden atacak cinsten sorumsuz bir adam olmadığı için ister istemez sözlerini ciddiye almak zorundaydım. Ve ifşa ettiği gerçekler yalnız bizim için değil, bütün Avrupa devletleri için çok önemli ve tüyler ürpertici bir nitelik taşıyordu. Bu söylenenler doğruysa —ki artık doğruluğundan şüphe etmiyorum— Amerika ve NATO karşısında De Gaulle'un takındığı tavrı yerinde bir kaygının sonucu saymamak imkânsız. Ama yalnız De Gaulle mü bu kaygıda? Bölünmüş Avrupa'nın batısında ya da doğusundaki uluslar arasında da bu düşünceyi paylaşanların ve iki büyük devletin kışkırtmaları olmasa aralarındaki anlaşmazlık konularını çok daha kolayca ortadan kaldırabileceklerine inananların sayısı gün geçtikçe kabarmaktadır. Bu bilinçleniş daha da artarak yakın bir gelecekte bloklararası gergin havanın iyice yumuşamasına yol açabilir. Günün birinde pazarların elden gittiğini görünce, Amerika ile Rusya'nın bu kavgayı bir yana bırakarak yakın ya da uzak bir gelecekte bir sarı ırk imparatorluğunun pazarı haline gelmemek için elele vermek ve gerekli tedbirleri almak zorunluğunu duymaları da beklenebilir. Nitekim bu yolda el altından ve el yordamiyle bir yakınlaşma araştırmalarının her iki yanca sürdürüldüğü hususunda çok belirtiler var ortada.

ORTA DOĞU KRİZİ

Geçen yıl içinde dünyamızı huzursuz kılan gerginliklere iki yenisi katıldı. Orta-Doğunun iki kronik anlaşmazlık konusundan birincisi, Arap ülkeleriyle İsrail arasındaki anlaşmazlık, Mısır'ın fazla kendine güvenerek bir kuvvet denemesini göze alması sonucunda, savaşa çevrilmiş ve Arap dünyasının mağrur diktatörü Nasır, çevresindeki kalabalık müttefikleriyle birlikte küçücük İsrail'in karşısında on gün içinde utanç verici bir yenilgiye uğrayarak ancak Birleşmiş Milletlerin araya girmesiyle büsbütün istilâ edilmekten yakayı kurtarabilmiştir. O gün bugün iki düşman ülke arasında karşılıklı diş gıcırdatmalar ve zaman zaman silâh başılarla sürüp giden bir sözde ateşkes uygulanmaktadır. Gerçekte İsrail'i tutan Amerika ile, sosyalizm postuna bürünmüş Arap ülkelerini tutan Sovyetler Birliği arasında geçen bu ilân edilmemiş savaştan asıl yenik çıkan Rusya'dır ve Moskova bu bozgunu sessizce sineye çekecek kadar alçakgönüllü değildir. Bozgunun hemen ardından, Mısır'ı ve Suriye'yi —tabiî beceriksizliklerine içinden okuyarak— yeni baştan silâhlandırma işine girişen Rusya bu defa kozunu daha sağlam temellere dayatmak isteyecektir elbet. Onun için, görünüşe göre Arap orduları, yeni bir savaş olursa, Sovyet uzmanlarının kontrolü altına girecek, kullanılmaları özel bir bilgi ve yürek istiyen gizli silâhlarsa doğrudan doğruya Ruslar ya da güvendikleri elemanlarca kullanılacaktır. Şimdiden Arap topraklarında Sovyet üsleri kurulmaya başlandığı da yazılmış ve söylenmiştir. Eğer bu yönde sızan haberler doğruysa ve yakın bir zamanda Sovyetlerin Ortadoğuya yerleşmesine yol açacaksa, bu bozgun, gerçekte Sovyetler için bir yenilgi değil güç ele geçer bir fırsat haline gelecek ve Amerika'nın Türkiye'de Rusya'yı çemberlemek için kurduğu üsler sistemi bu sefer arkadan çevrilmiş olacaktır. Herhalde iki büyük devlet arasında Orta Doğuda oynanan bu meraklı satranç partisi henüz sonuçlanmış değildir ve ilerde pek heyecanlı yeni safhalar göstermeye adaydır. Türkiyemizin güvenliği bakımından büyük önemi olan bu gelişmeleri dikkatle izlemek zorundayız.

Ortadoğunun kronikleşmiş ikinci büyük sorunu olan Kıbrış dâvası kasım ayı içinde yenibaştan aktüel bir nitelik kazandı. Onu yurtiçi bölümünde ele alacağız.

Birleşik Devletler, Endonezya'nın sevimsiz diktatörü Sokarno'nun bu yıl içinde kesin bir şekilde tasfiye edilmesiyle kazandığı puana karşılık gerek Vietnam savaşında, gerek uluslararası itibarında, gerekse ırk ayrımından doğan başkaldırmalar sonucunda bir hayli puan kaybetti. Kendi içindeki hoşnutsuzlukların artması da Birleşik Amerika'nın ve Johnson yönetiminin pek de içaçıcı bir durumda bulunmadığını göstermeye yeter. Vietnam'daki komutanların Vietkong'un 1968 içinde kesin bir yenilgiye uğratılacağını söylemesi artan tedirginliği yatıştırmak için ileri sürülmüş bir iddiadır ama bu kadar yetkili bir ağızdan verilen bu söz gerçekleşmezse onun da, Johnson'un da ne kadar güç bir duruma düşeceklerini kestirebiliriz.

Bu yıl içinde iki talihsiz denemede Amerika'nın iki, Sovyetler Birliği'nin bir astronotunu trajik şartlar altında kaybetmeleri Uzay yarışına yeni bir biçim vermiş, o günlerden bu yana içinde insan olan bir kapsül atılmamıştır uzaya. Ancak bu bir duruştan, ya da geri dönüşten çok, can kayıplarından doğan heyecanın yatışmasını beklerken bir yandan insan hayatını daha sağlam bir garanti altına alacak tedbirleri çoğaltmak, bir yandan da aynı görevleri insansız robot füzelere gördürmek şeklinde bir rota değiştirmeyi ifade etmektedir.

İki büyük devlet de aya önümüzdeki yıllar içinde insan göndermek projesi üzerinde canla başla çalışmakta ve bu şerefi rakibine kaptırmamak için acele eder görünmektedir. Rusların son denemelerinde iki robot kapsülü uzayda birbirine bağlayıp tekrar çözmeyi başarmış olmaları ve Venüs gezegenine bir robot laboratuvar indirip oradan mesajlar almaları, Amerikalılara göre bir ileri adım sayılabileceği için Amerikalıların da bu başarıların etkisini gidermek maksadiyle şaşırtıcı yeni denemelere girişerek kesenin ağzını açmaları beklenebilir. Herhalde, iki dev ülke arasındaki itibar yarışı sürdükçe, her yıl dünyamızda milyonlarca insan açlıktan ölürken, uzayda parlak sonuçlar elde etmek uğruna milyarları hovardaca göklere savurma yarışına yakında son verileceğini ummak yersiz olur.

Bir yıl içinde dünyamızda olup bitenleri elbette ki birkaç

sayfanın dar çerçevesi içinde özetlemeye imkân yok. En önemlilerini kısaca ele almakla yetindim. Bu söylediklerimden geçen yıla göre daha iyimser olup olmadığıma karar vermeyi okurlarıma bırakıyorum. Ben, çünkü bu konuda bir karara varamıyorum. Galiba aynı iyimserlik ya da karamsarlık çizgisi üzerinde bocalıyoruz şimdilik.

★

İÇ OLAYLAR

KIBRIS BUHRANI

1967 yılı içinde Türkiyemizin iç olaylarının en önemlisi, hiç şüphesiz, şu satırları yazdığımız sırada (aralık başı) hâlâ kesin olarak, nasıl sonuçlanacağını kestiremediğimiz yeni Kıbrıs buhranıdır. Dört yıldır çektiğimiz ve artık kronikleştiği için ciddi karışımlara yol açacağına kimsenin inanacağı gelmiyen bu acıklı dert, 15 kasımda ada Rumlariyle elele veren Yunan askerî birliklerinin iki büyük Türk köyünü ele geçirmek için giriştikleri akıl almaz tecavüzle tekrar alevlenmiş, yeni baştan dünyanın bir numaralı aktüalitesi haline gelerek Kıbrıs'a, Yunanlılara ve bize en meraklı maçın veremiyeceği kadar heyecanlı ve tehlikeli günler geçirtmiştir.

İngilizler Kıbrıs'ı boşaltmaya karar verdikleri zaman taksim tezi üzerinde direnecek yerde üçlü Zürih anlaşması ile adada mantık dışı bir bağımsız devlet kurulup Adaya Türk askeri bir kere ayak basınca artık orada hiçbir mesele çıkmayacağına inanmak hatasına düşmeseydik, kendi elimizle başımıza açtığımız bu dert yüzünden yurdumuz dört yıldır milyarlarca zarara girmez, Türk halkı devamlı bir tedirginlik içinde kalmaz, uluslararası çeşitli yankılariyle dış politikamız büyük sarsıntılar geçirmez, Adada yaşayan yüz bin Türk köpeklerin bile katlanamıyacağı bir köle hayatına mahkûm edilmiş olmazdı.

İşin başında, "Kıbrıs'ta Türkler küçük bir azınlıktır, o halde Adanın Yunanistan'a bırakılması yerinde olur" tezini kabullenip oradaki soydaşlarımızın çıkarlarını sağlam teminata bağlayan bir dostluk anlaşmasına imza koyarak bir yana çekilseydik bu acı sonuç karşısında üzüntümüz ne kadar büyük olursa olsun, şimdiye kadar dünya barışı uğruna, biraz da

pısırıklığımızdan, katlanmış olduğumuz fedakârlıklara bir yenisini katmış olacak bu kararımızı gene de anlayışla karşılar, barışı ve komşu bir ülke ile dostluğumuzu kurtardık diye teselli bulurduk. Ama ne yaptık biz? Kıbrıs Türktür diye avaz avaz bağırdık, ya taksim ya ölüm diye yeminler ettik, Kıbrıs'ı Yunanlılara bırakmayız diye namus sözleri verdik. Kıbrıs Türklerini, arkalarında olduğumuzu, asla boyun eğmiyeceğimizi, Rumlar azıtırsa mutlaka yürüyeceğimizi söyliyerek dayanmaya ve karşı koymaya çağırdık, silâhladık, sonra her yeni tecavüz karşısında oradaki Türkler biraz daha kuvvetten düştükçe, gene aynı "dayanın arkanızdayız!" parolasını tekrarlıyarak önümüze çıkan müdahale fırsatlarını, bitmez tükenmez görüşmeler, yoğun diplomatik temaslarla boşuna harcadık ve memleketi, memleketle birlikte bütün dünyayı heyecana vermekten başka bir şey yapamadan her seferinde küstahça tecavüzleri, yapanların yanına kâr bırakarak çirkin bir blöfçü durumuna düşmeyi göze aldık.

1964 ağustosunda Rumların Erenköy'e yaptıkları kahpece hücum karşısında jetlerimizi adaya gönderip tecavüz edenleri ağır bir şekilde cezalandırışımız uzunca bir barış dönemi kazandırdı Kıbrıs'a ve sabır taşları çatlamak üzere olan Kıbrıs'lı mücahitlerin anayurdun kendilerini yalnız bırakmıyacağına olan inançlarını tazeledi. Böylece de haksız sertlikleri haklı bir sertlikle karşılamaktan başka yol olmadığını bize açıkça ispat etti. Ne yazık ki o fırsatta daha ileri gidemedik ve adada bir köprübaşı kurarak durumumuzu kuvvetlendirmek cesaretini gösteremedik. O zaman Moskova, böyle bir harekete karşı çıkmış, Amerika da Kıbrıs'a müdahalemiz sonucunda Rusya bize tecavüz ederse ne kendisinin ne de NATO'nun yardımımıza gelmiyeceğini söyliyerek bizi tehdit etmişti.

Ancak o günden bugüne köprülerin altından çok sular akmıştır. Yunanistan'da bir askerî cunta yönetimi eline alarak demokrasi düzenini yıkmış, faşist bir yönetim kurarak dünyadaki itibarını yitirmiştir. Makarios Grivas'la elele vererek Enosis için çalıştığını açıkça ortaya koyduğundan önceleri salt bağımsız bir Kıbrıs'ı korumak için onun yanında yer alan Doğu Bloku ile Arap ülkelerinin sempati ve desteğini tümüyle elden kaçırmıştır. Rusya bu sorunda bugün Kıbrıs'ın ve Yunanistan'ın değil Türkiye'nin yanındadır. Şu halde Amerika artık Rusya'yı vesile ederek bize baskı yapamaz. Ada

Rumları işin başında silâhlarını Mısır'dan ve Çekoslovakya'dan almıştır. Bugün o devletler Kıbrıs Rumlarının tecavüzlerini kınamaktadırlar. Durum tam tersine çevrilmiş, Türkiye yıllardır sürdürdüğü barışçı ve olumlu politika yüzünden dünyanın sempatisini kazanmıştır. İşte son Boğazköy olayları Türkiye'nin bu en sağlam durumunda Ada Rumlarıyla Cuntanın birlikte yaptıkları akıl almaz bir gaf olmuştur. Bu fırsattan yararlanmamak hatayı bu sefer Türkiye yöneticilerinin omuzlarına yıkmıştır.

Biz, daha ilk gün, tecavüzün başladığı ilk saatlerde hemen harekete geçecek yerde gene diplomatik temaslar adını verdiğimiz çakaralmaz silâha başvurmayı yeğ bulduk. Hem memleketi, hem dünyayı patırdıya boğup artık bizim için geri dönmek en büyük şerefsizlik sayılacak bir ortam yarattık. Ama günler, haftalar geçti, biz gene boş tehditlerle zaman kaybedip yerimizde saydık ve düşmanlarımıza Adadaki durumlarını bir kat daha sağlamlaştırmak, Adaya yeni silâhlar çıkarmak için vakit kazandırdık.

Türk ulusu topyekûn ayaktaydı. Suçluların cezalandırılması ve bu kangrenleşmiş uzvun bir neşter vuruşu ile koparıp atılması isteğinde sarsılmaz bir birlikle kenetlenmişti.

Ergeç yapmak zorunda kalacağımız bir hareketi en uygun saatinde yapmak fırsatı artık kaçırılmışa benziyor. Bunun sorumlularını tarih affetmiyecektir.

Kimse savaş istemez. Zaten ortada bir savaş tehlikesi de yoktur bizce. Yunanistan Türkiye ile bir savaşı göze alamaz. Bu, onun için, intihar demek olur. Yapacağımız, sadece, sınırlarda güvenle beklerken dâvayı Adada halletmek ve Kıbrıs'ta sağlam bir köprübaşı kurduktan sonra, gene orada müzakere masasına oturmaktı. Bugün bu kolay hareket yapılmadığı için yarın çok daha ağır ve güç şartlar içinde gerçek bir savaşa katlanmamız tehlikesi başgösterebilir.

Son varılan anlaşmayı bir zafer değil, bir yenilgi diye kabul etmek zorundayız. Yunan askerlerinin adadan geri alınması hiçbir değer taşımaz bizim için. Onlar, daha önce nasıl adaya kaçak olarak girmişlerse gene gireceklerdir. Bizim geri alacaklarımızın yerlerine konması ise daha güçtür. Adada yaşayan Türklerin durumları düzelmiyecek, bugün değilse yarın, üç ay beş ay sonra bu buhran daha da ağır bir şekilde

karşımıza yeniden çıkacaktır. Onun için elimize geçmişken kaçırdığımız fırsata her zaman yanacağız.

Öteyandan, Adada yaşayan Türklerin anayurda güvenleri de iyiden iyiye sarsılmıştır. Dört yılı aşkın bir zamandan beri türlü acıları ve yoksunlukları sineye çekerek yaşayan soydaşlarımız, önümüzdeki aylarda, silâhları da ellerinden alınırsa, her şeylerini satıp savıp İngiltere'ye mi olur, Avusturalya'ya mı, çekip gideceklerdir yavaş yavaş. Kıbrıs sorununun tam tasfiyesi de Adada dişe dokunur bir Türk azınlığı kalmadığı zaman kendiliğinden ortaya çıkacak ve galiba böylece biz de geniş bir nefes alacağız. Ama bu kadar uzun yıl, bu uzlaşmazlık yüzünden uğradığımız ziyanlarla Ada Türklerinin çektiği acılar yanımıza kâr kalacaktır akılsızlığımız yüzünden. Ne yazık ki gerçek durum bundan ibarettir bence. Artık söylenecek başka bir söz de kalmamıştır.

İÇ POLİTİKA

İç işlerimiz bakımından 1967 nin ikinci büyük olayı Halk Partisi içinde meydana gelen bölünme ve bunun sonucunda Güven Partisinin kuruluşu oldu. Bilindiği gibi Halk Partisi içinde, çoğu yakın zamanlara kadar en sağlam devrimciler olarak tanınmış, birtakım önde kişiler, Bülent Ecevit'in genel sekreter seçilişi ve partice ortanın solu ilkesinin kabulünden beri parti içinde kazan kaldırıp gerek Ecevit'e, gerekse bu devrimci yönelişe karşı koymaya başlamışlardır. Bu gurup'un uzun bir zaman mücadele parolası "ortanın soluna evet, sosyalizme hayır" olmuş, parti kongresinde uğradıkları bozgunu bir türlü hazmedemiyerek bir süre partiyi içerden ele geçirme yolunda çabalar harcamış, sonunda bu yolun kapalı olduğunu ve İnönü'nün kişiliğini ortanın soluna koyması yüzünden dengeyi bozmaya güçlerinin yetmiyeceğini anlayınca partiden kabil olduğu kadar kalabalık bir kitleyi koparmaya gayret ederek gerçekten de Büyük Millet Meclisinin partiler dengesinde büyük bir değişiklik meydana getirmişlerdir. İşin asıl şaşılacak yanı, böylece ortaya çıkan partinin, o eski "ortanın soluna evet" sloganını unutup bu sefer ortanın solunu da bir yana iterek devrim düşmanlarına yağcılığı kendine ilke seçmesi olmuştur.

Güven Partisi kurulalıdan bu yana, bu eski halk partili-

lerin başlıca hücum hedefleri Halk Partisi ve sol tehlike olmuş, yeni partinin sorumluları işi daha da ileri götürerek Adalet Partisini solla yeteri kadar savaşmadığı için suçlamaya kadar gitmişlerdir. Şimdilik tek amacı sol tehlikeye karşı savaşmak tekelini Adalet Partisinin elinden alarak iş çevrelerinin desteğini kazanmak olacağa benziyen bu yeni parti, ulusun karşısına daha olumlu ilkelerle çıkamazsa Adalet Partisinden koparacağını umduğu sempati ve oylara güvenmekte hataya düşmüş olacaktır. Adalet Partisine oynayanlar karşılığında neler beklediklerini ve bunları nasıl elde edeceklerini bilmektedirler. Oysa Güven Partisi bu yolda onlara daha büyük güven aşılamaktan pek uzak bir ortamdadır ve başında bulunanların Halk Partisi saflarındaki uzun geçmişleri bu partinin yeni kurucularının gerek Halk Partililer gerekse bütün hikmetlerini Halk Partisi düşmanlığından alanlarca tutulmasına en büyük engeldir. O yüzden bu partinin tıpkı rahmetli Hürriyet Partisi gibi ilk seçimden sonra bütün önemini yitirip ortadan kalkan ya da bitkisel bir hayatla varlığını sürdüren bir geleceğe aday olduğu kanısındayız. Bu talihsiz maceranın elbette ki Halk Partisine büyük ölçüde zararı dokunmuştur. Ancak gelecek seçimlerde bu parti büyük kayıplara uğramaz da hiç değilse Mecliste eski gücünü korumayı başarırsa kendiliğinden meydana gelen bu tasfiyeden kârlı çıkmış olduğuna hükmetmek gerekecektir.

Adalet Partisi de, bu yıl içinde gene birçok güçlüklerle karşılaştı, kendi içinde aşırılığı pek ileri götüren, hattâ bu yüzden partinin varlığını bile tehlikeye atmaktan çekinmeyen bazı üyelerini, milletvekili olduklarına da bakmadan tasfiye etmek zorunda kaldı. Ama bu partinin bugün karşılaştığı asıl büyük tehlike kendi teşvik ve kışkırtmalariyle güçlenmiş olan eski Demokratlarla sicilli gericilerden gelmektedir. Yassıadada mahkûm edilmiş olmayı bugün kendileri için erişilmez bir şeref ve bir asillik beratı gibi öne süren eski Demokrat Partililer şimdi çömezleri saydıkları Adalet Partililere artık görevlerinin sona erdiğini, sıra iktidarı eski sahiplerine devretmeye geldiğini ima eder tavırlar takınmaktadırlar. İmralıdaki cesetlerin yeni kabirlere taşınması isteği üzerine çıkan olaylar eski Demokratların bu yönde karıştırıcılığı ne kadar ileriye götürebileceklerini göstermek bakımından çok dikkate değer. Nitekim bu taşkınlıklar, sonunda beklenenin tam tersi

sonucu verdi. Ama Adalet Partisinin, cesaretlendirip el altından beslemiş olduğu hilâfetçi, mukaddesatçı cephenin taşkınlıkları bu yıl içinde çok daha tehlikeli bir ortama doğru kaymaya başlamıştır. Bir yandan aşırı sağın, bir yandan aşırı solun, anayasa özgürlüklerinin sınırını bir hayli aşan davranışları, bu yönde sağa karşı gösterilmiş olan hoşgörünün verdiği cesaretle öylesine bir aşırılık ortamı yaratmıştır ki Basın Haysiyet Divanını nihayet işleyemez hale getiren suç bolluğu yavaş yavaş adalet kuruluşlarını da felce uğratacak bir kıvama gelmiştir.

Bugün yasalarda açıkça ağır cezalarla yasaklanmış nice hareketler herkesin gözü önünde işlenmekte ve kimsenin kılına zarar gelmemektedir. Bu durumun giderek bir anarşiye yol açması korkusu bugün pek çok yurttaşları tedirgin etmektedir.

OLUMSUZ KOŞULLAR

Onun yanında artan hayat pahalılığı yüzünden geçim sıkıntısından bunalan memurlar arasındaki hoşnutsuzluk da artmış ve devlet işlerinde adamsendecilik şimdiye kadar görülmemiş bir lâubalilik derecesine ulaşarak işlerin lâçka olmasına yol açmıştır. O yüzden en başta silâh olmak üzere her türlü kaçakçılıklar almış yürümüş, karaborsa yeniden hortlamış, plân hedefleri sabotaj derecesine varan savsaklamalar yüzünden geniş ölçüde aksamıştır.

Her biri uygar bir ulusu ayağa kaldırmaya yetecek cinsten ağır yolsuzluklar öylesine bir hızla arka arkaya gazetelerde teşhir edilmiştir ki şaşkına dönen halkoyu özellikle gıda maddelerinde meydana gelen ve kendi hayatını doğrudan doğruya tehdit eden akıl almaz rezaletlere karşı bile, sanki deprem ya da su baskını gibi doğal bir âfet karşısında ipnotize olmuşçasına hareketsiz kalmıştır.

Yurt içinde hayat pahalılığı ekonomik dengeyi ciddi şekilde bozacak bir hızla yükselmiştir. Bir yandan dış ticaret açığımız artarken bir yanda da hesapsız kitapsız harcanan dövizler yüzünden bu yıl içinde döviz sıkıntısı da devalüasyon öncesi yıllarını andıran bir dereceye gelmiş, yapılamıyan transferler yüzünden hem devletin dış itibarı zarar görmüş, hem de en acele ihtiyaçlarını getirtmek imkânın-

dan yoksun bırakılan sanayi kuruluşları büyük zararlara uğramıştır. Önümüzdeki yıllarda gerekli tedbirler alınmazsa Demokrat Partinin son yıllarında görülene benzer bir ekonomik yıkılışın bizi beklediğini şimdiden söyliyebiliriz. Bazı pek iyimser A.P. lilerin iddia ettikleri gibi 1972 de Türkiye'nin büyük endüstri devletleri arasında adının geçeceği rüyası ancak nurlu ufuklar edebiyatıyla beslenmiş kişilerin hayalinde yer alabilir. Biz tam tersine bugünkü gidiş vaktinde frenlenmezse 1972 yılından çok önce devlet ve ulusça tam bir çıkmaza saplanıp kalacağımıza inanıyor ve bu gerçeğin bir an önce farkına varılarak pembe gözlüklerin bir yana bırakılıp gerçeklerin başımızdakilerce görülmeye başlanmasını ve itiraftan kaçınılmamasını bekliyoruz.

Toplum bakımından bölücü ve ulusal birliği bozucu gayretler geçen yıl da daha çok iktidar makamlarının desteğiyle sürdürülmüştür.

Her yanda bütün hızıyla devam eden bu ayırıcı çalışmalar, özellikle öğretmen kitlesi arasında hazin bir görünü almıştır. Ulusal birliğin yaratılmasında öncü olacak öğretmenler ne yazık ki küçük politika çıkarları uğruna birbirlerine düşürülmüş ve birtakım aşağı parti kademelerinin oyunlarına kurban edilen birçok Atatürkçü ve devrimci dinamik öğretmen ordan oraya sürgün edilerek sözüm ona milliyetçi bir politika güdülmek istenmiştir. Aslında ise elde edilen sonuç milliyetçilikten pek uzak bir gerici hareketin daha güçlenmesi ve tehlikeli bir ortama girmesinden ibaret olmuştur. Öğretim dâvamız, özel yüksek okulların mantar gibi ortalığı kaplaması sonucunda özel ve resmi yüksek okullar öğrencileri arasında yeni bir çekişmenin ortaya çıkmasına yol açmıştır.

DIŞ POLİTİKAMIZ

Dış politikada, bağımsızlığın gereği üzerinde ulusumuz içinde uyanma bu yıl içinde daha çok belirmiş, bu uyanmanın etkisi altında hükûmet de ister istemez gerçekçi bir tutumu benimsemiş, sosyalist ve tarafsız birçok ülkelerle hemen hemen kesilmiş olan ilişkilerimizin yeniden kurulması yönünde çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmaların ilk faydası yeni patlak veren Kıbrıs sorununda emperyalist devletler dışında he-

men bütün dünyanın Türk tezi lehinde cephe alması ve Yunanlıları suçlu bulması ile kendini göstermiştir.

Bir yazımda daha belirttiğimi hatırlıyorum. Komünizmin, telkin ettiği korku ile bizi gericiliğe itmesi yüzünden Türkiyemize yaptığı zarar, aramıza sızmasından çok daha büyük ölçüde olmuştur. Ama bu gerçeği politika ile yakından ilgilenen kişilerimize, hattâ savaş sonrasında Balkan ülkelerinde görev almış diplomatlarımıza anlatamazsınız. O kadar önyargılarla gözlerini çevrelerine kapamışlardır.

Biz, komünizm bize de sızar korkusu ile, Balkanların savaş ertesinde sosyalist rejime geçen hükûmetleriyle ilişkilerimizi kesecek derecede aramızda bir soğukluk yaratmayı marifet saydık. Oysaki bu ülkelerde yüz binlerce Türk yaşıyordu. Onları soydaşlıktan kovmadıkça ve âkıbetlerine bundan böyle tamamiyle yabancı kalacağımızı kararlaştırmadıkça, davranışımızın, rejimlerine kızdığımız devletlerden çok bu soydaşlarımıza zararı dokunacağını hesaplamamız gerekirdi. Nitekim de öyle oldu. Yugoslavya'yı bir yana bırakırsanız öteki Balkan ülkelerinin Türklere karşı davranışları daha da sertleşti. Dostça temaslarla yumuşatılabilecek olan bu davranışı, arada yaratılan gerginlik yüzünden, önlemek için hiçbir şey yapamaz olduk. Bu ülkelerdeki etkimiz sıfıra indi. Diplomatlarımız dost değil düşman bir ulusun temsilcileri gibi görülmeye, o yüzden de kendi kabukları içine çekilip pasif kalmaya mahkûm edildiler.

Kültür anlaşmaları yapılmamakta da inat edildi. O yüzden ne oldu? Balkan Türkleri okulsuz kaldılar, öğretmensiz kaldılar. Türkçe gazeteye, kitaba hasret kaldılar. Bizim kültür anlaşmasına yanaşmamamız yüzünden gönderemediğimiz kitaplar ve gazeteler, propaganda ilkesi gözönünde tutularak o ülkelerde hazırlandı ve Türk halka dağıtıldı. Biz bu budalaca hareketimizin ulusçuluk olduğunu sanmak gafletine de düştük üstelik.

Türkleriyle birlikte bu ülkeler halkına tüm kapattık kapılarımızı. Birtakım uydurma masallar anlattık haklarında. Açlıktan, sefaletten kırıldıklarını yazdık. Oralarda ahlâk, aile namına bir şey kalmadığını söyleyip durduk. Oysaki Çin-Maçin değildi bu ülkeler. Nah şuracıkta, burnumuzun dibinde, Avrupa yolumuzun üstündeydiler. Tabiî, gidenlerimiz çoğaldıkça görenlerimiz de arttı. Anlatılanlardan çoğunun yalan olduğu-

nu, bu ülkelerin ilerleme yolunda bizi çok gerilerde bırakan bir hıza eriştiklerini gördü gidenlerimiz. Görmiyenler de sattığımız hammaddeler karşılığında o ülkelerden gelen endüstri ürünlerine bakarak şaşırdılar. Böylece zorla ayakta tutmaya çalıştığımız bir masal çöküp gitti.

Hele oralarda ahlâk diye bir şey kalmadığı iddialarının gülünçlüğü daha da şaşırttı gidip görenleri. Bizdeki gibi soygun yerlerinin, kumarhanelerin, batakhanelerin tarihe karıştığını, şehvet ticareti gibi şehvet yayınının da yasaklanmış olduğunu, aile hayatının çok daha sıkı tedbirlerle güven altına alındığını, ticaret dalavereleri yanında hırsızlıkların, soygunların, eşkıyaların izi bile kalmadığını gözleriyle gördüler. Hattâ bu hallerini ayıplıyanlar bile çıktı aramızdan: "Aman ne kadar geri kalmışlar, son dansların hiçbirini bilmiyorlar, şöyle gözü doyurur bir gece kulüpleri, striptizcileri, usulünce göbek atan dansözleri bile yok. Kürkleri yok, Paris'te giyinen, her gün kuvaföre gidip saçlarını son moda taratan kadınları yok, Cadillac'ları, Chevrolet'leri, Buick'leri, Alfa-Romeo'ları yok, caddeleri arabalarla dolup taşmıyor bizdeki gibi, kısacası bizden çok daha fakir memleketler bunlar!.."

Bükreş'te iken bir Romen gazeteci arkadaş yönettiği bir dergide gözden kaçırırcasına yayınladığı profilden silik bir çıplak kadın fotoğrafının başına ne işler açtığını yana yakıla anlatmıştı bana. Bizim sayfa boyu, dört renk, önden, arkadan, alttan, üstten çekilmiş boy boy ve tombul tombul çıplaklarımız şüphe yok ki çok daha sağlam ve dinibütün bir ahlâktan haber vermektedirler.

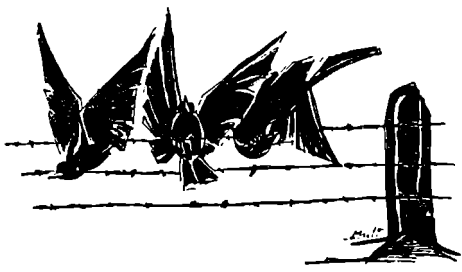
Balkan memleketleriyle siyasal ilişkilerimizin bir de dış dünyaya dönük cephesi var. Türkiyemizin dış politikasının ana çizgileri savaş ertesinde Stalince güdülen ve Türkiyeyi bir peyk ülke haline getirmeyi amaç edinen politikanın ve buna karşı Amerikalıların bize uzattığı yardım elinin etkisi altında çizilmiştir.

Şu var ki biz bir kere belirli kararlara vardık ve ona göre bir düzen tutturduk mu artık rahatımıza bakar ve değişen şartları inceliyerek rotamızı ona göre ayarlamak zahmetine katlanmayı gereksiz sayarız. Oysaki dünyamız bir yerde durmuyor, dönüyor ve durmadan değişiyor. Hem de şu sıralarda hiçbir zaman görülmemiş bir hızla değişiyor. Bu-

na göre bir dikkat, buna göre bir uyanıklık yerine horultulu bir uykuya dalmış gidiyoruz. Arasıra uyanıp "Nato'ya, Cento'ya bağlıyız" diye bir şehadet getirdikten sonra gözkapaklarımızın o dayanılmaz ağırlığına yeniliyor, tatlı uykumuza ve nurlu ufuklarla süslü düşlerimize devam ediyoruz. Cento sallantıdaymış, Nato içinde büyük sarsıntılar oluyormuş, ne umurumuzda. Günün birinde korkarım, gene böyle bir uyanış sırasında "Nato'ya, Cento'ya bağlıyız!" diyerek görevimizi yerine getirirken bize, "Hangi Nato'dan, Cento'dan söz ediyorsunuz? Ayol onlar çoktan tarihe karıştı!" demesinler. Politikacılarımız böyle bir ihtimale göre hazırlıklı mıdırlar? Hiç sanmam. Çünkü atom silâhının yarattığı son gelişmelere göre ulusal savunmamızda gerekli tedbirler bakımından bile bir kımıldama göremiyoruz çevremizde.

Son Kıbrıs çatışması bize bu bakımdan yeni bir ders olmuş, böylece olumsuz yanma karşılık uyarıcı bir yararı dokunmuştur. Bu dersin hemen unutulmamasını ve politikamızın gerçekten yapıcı bir yöne doğru kaydırılması gereğinin daha iyi duyulmasını temenni ediyorum. Bu Kıbrıs sorunu Meclisin yeni döneminin bütün bir ayının boşa geçmesine yol açmıştır. İnşallah önümüzdeki aylarda yeniden parti çekişmeleriyle geri kalan değerli zamanlar havaya savrulmaz da ulus hayrına yeni kararlar almaya vakit buluruz.

İşte böylece bir yıl daha gitti. Bu yılın olumlu geçtiğini söylemeye dilimiz varmıyor pek.

Muti Elmas

1967 DE SANAT HAYATI

Dunoyer de Segonzac

1967 DE ŞİİRİMİZ

Rauf MUTLUAY

Bakışın Ölçüsü

Varlık Yıllığında bu beşinci yazım; bir türlü bulamadığımı sanıyorum doğru ölçüsünü. Her seferinde ne yapacağımı, ne yapabileceğimi, ne yapılabileceğini yeniden düşünerek başladım işe; ne kendim inandım başarabildiğime, ne başkalarını inandırdım.

Tam bir bibliyografya listesi mi olmalı bu, izlenimler toplamının seçimli bir özeti mi, olaylar ve kitapların tanıtımı mı, dergiler taraması mı, önemli adların izlenmesi mi, bir yılın sonunda elde kalan en iyi örneklerin yeniden anılışı mı, bir beğeni ve yargı öznelliğiyle sınıflama mı, şiire emek veren herkesin işinin değerlendirilişi mi...? Biri ya da birkaçı mı, hepsi mi? Nasıl, ne şekilde yapılabilir bu? Yapılabilir mi?

Her yazımda bu kararsızlığın, saygısız ve vurdumduymazl olmaksızın belli sınırlar içinde bütün eserlere bakmaya çalışan bu geniş dağınıklığın, kitapları da dergileri de izlemeye uğraşan iş onurunun, adlar ve örnekler kalabalığında sabrı tükenen bir yorgunluğun izleri var. Her seferinde de, bu nankör işin toplamından bir sonuç, bir son yargı çıkarma dikkati; şiir ürünleriyle toplumsal yaşamamız arasında duran o büyük soğukluğun, yanlışlığı ne zaman başladığı kestirilmez o derin uzaklığın nedenlerini bulma çabası. Şimdi yapabileceğim en doğru işin, bugüne kadar dediklerimin bir özetini anmak olduğuna inanıyorum:

Özetler — 1963 :

"İrili ufaklı yüzden çok şiir kitabı.. Bütün dergilerde şiir üzerine yazılar.. Salt şiirle sayfaları dolan küçük dergicikler.. Kalabalık ve karışık şiir çevirileri.. Sonuç: Büyük dalgalarla ayaklanmış bir denize atılan küçük küçük taş parçaları; etki-

siz, gücsüz, sessiz. Tümünün toplamından duyulur bir yankı gelmiyor.

"İyimser olmak için hiçbir sebep yok. Büyük çoğunluğu avuntu, özenti, oyalanma; şiir heveslilerinin heves şiirleri. Gençlik hastalığı, kısır döngülerde dolanma. En çok ilgi uyandıran şiir kitabının bile, hiç olmazsa şairlerimiz sayısınca satılmadığını bilmiyor muyuz? Bu bilgi hiç değerli olmayabilirdi; eğer satıldığı kadar okunduğuna inanabilseydik... Son yılların toplumsal uyanışı, ardarda gelen canlı olaylar, bütün ilgiyi toplayan iç ve dış poltika sorunları, gazetelerin sürümü, radyonun ucuzluğu, sinemanın kolaylığı, tiyatronun canlılığı çok arttı, biliyorum. Ama bütün bunlar bu büyük ilgisizliği, sanatın sanatçılar katında bile süren ağır sessizliğini, toplumun şiirden bu kadar ayrılışını, şiirin toplumdan böylesine uzak ve ayrı yaşama inadını açıklamaya yeter mi?.. Şimdi şiir, her şeye sırt çevirmiş yalnızlığında eski duygular yığınını eşelemekle uğraşıyor. Toplumdan ayrı, topluma uzak. Ne yaşamamızın şiiri var, ne de şiirin yaşaması. Ya yaşadıklarını yazanlar hayat kadar soylu olamıyorlar, kolayca bayağılaşıyorlar; şiirlerini yaşatabilecek gücde olanlar da hayattan uzak kalıyorlar...

"Küçük bir meraklılar katına sıkışan, son yıllarda dil ve deyiş yenileşmesine yönelen, çağdaş batı şiirinin düşüncesini kavramadan sesini taklit eden, genç özentilerin bolluğu içinde asıl değerleri de görünmez olan, kopuk kopuk imajlar kalabalığı içinde özünü yitiren şiirimiz..." (Varlık Yıllığı 1964, 17-20).

1964 :

"Bir yıl boyunca hiçbir şiir olayıyla sarsılmadan, hiçbir yankılanmanın etkisinde kalmadan, bu konuda hiç yazma gereğini duymadan, sadece yayımlanan şiirleri derleyerek, dergi sayfalarında her ay yeni bir arayışla umutlanarak ve her ay biraz daha ilgisini kaybederek, nihayet kendisine kalan son birkaç notayı çalmak zorunluğunda bıkkın, kanıksamış, sadece sırasını bekleyen bir görevli gibiyim.

"Aslında işin şekli, konuyu bu sonuca sürükleyen; zaman içinde, başı sonu böylesine göreli bir ölçüyle sınırlanmış bir dilimi değerlendirmek ne demek? 1963 e göre, 1964 ne ki? De-

gişen ne var ki, ne olabilir ki? Değişmesi gereken, ama değişmemiş olan şeylerin yanında şiirimizin değişmesi olanakları bulunabilir mi ki? İstediğiniz kadar uzatın bu soruları; her şeye karşın, gene de bir yerlerden başlamak, bir şeyleri toplamak, onlara bakmak, ayırmak, onların içinde bir şeyler aramak gerekirdi.

"Aslında şimdi engebesiz, doruksuz, tam bir şiir bozkırındayız. O kadar bir düzeyde ki ortalık, küçük höyükler de büyük tepeler gibi görünecek tabii... Edip Cansever bir yazısına "mısra işlevini bitirdi artık" diye başlıyordu; şimdi "şiir işlevini bitirdi" diyenler de var. Doğru değil şüphesiz bu genel yargı; ama bizde şiir, dergi boşluklarını dolduran bir küçük öge, sütun sıkışıklıklarını gideren seyrek satırlı bir leke rahatlığı görevinde. O kadar ki bir şiir kitabı yayımlamış olmakla övünebilecek pek az kişi çıkacağını sanıyorum.. Yurdumuzda ne kadar matbaa olduğunu merak ederseniz, ozanların kendi paralarıyla, şiir kitaplarının basıldığı yerlere bakın; eğer yetişebilirseniz." (Varlık Yıllığı 1965, 22-24).

1965

"Önce uzun bir suskunluk oldu. Okulda başka bir şiir vardı; ders kitaplarına girmiş geçmişten kalan zorunlu örnekler. Radyoda bambaşka bir şiir vardır; reklâm programlarında Zeki Müren'ler. Mitinglerde de şiir vardı; Taksim hoparlörlerinden Yunus'un ilâhileri, Köroğlu'nun koçaklamaları, Dadaloğlu'nun varsağıları, Serdarî'nin, Veysel'in, İhsanî'nin... çoğu yüzyıllarca başka amaçlarla söylenmiş, bugüne uydurulan örnekleri okundu. Gazeteden ayrılan şiir, kendi şiirini bulma çabasındaki tiyatroyla sinemanın da dışında kalmıştı. Hem artık sohbetlerde de, meyhanelerde de şiire raslamak güçleşmişti, sonra Yeni Dergi çıktı ve Nâzım yılı oldu."

"Böylece yeni bir şiir değerlenmesi ve yeni bir yayın dizisi aşamasına girer gibiyiz: Günlük politikanın dışında özgür ve evrensel bir sanat.

".. ozanlar durmaksızın çalışıyorlar. Nâzım Hikmet şiiri artık açığa çıkacak; Yahya Kemal yapısı belki yeniden incelenip şimdilik yavaş yavaş başlamış olan ölçü, uyak, yapı özellikleri giderek yeni bir dil ve biçim aratacak. Şiir dili bir yandan denemelerle zenginleşirken bir yandan arınıp yalınla-

şıp halka yönelmede. Güclü ve usta çeviriler yapılıyor. Şiir; onurlu, haklı yerini almak için kendini ucuza vermiyor artık. Yeni dergilerin yeni ve ciddi tutumları var; az da olsa öz bir okuyucu ortamı hazırlanmakta.

"Kısaca şiirimiz için 1965, ayrı dallarda ayrı çiçekler açan umutlu, müjdeli bir yıl oldu yeniden. Daha iyilerinin bekleyişiyle birlikte, şiire ve sorunlarına lâyık olduğu yeri verme düşüncesini de gitirecek.." (Varlık Yıllığı 1966, 25-39).

1966 :

"Neydi böyle dedirten bizlere? Politika merakının, ansiklopedik yayım sürümünün, okur-yazarlığa ihanet etmiş aydınlar ilgisizliğinin, kitap kalabalığında şaşkın seyirci kayıtsızlığının, kaldırımlara yayılmış açık saçık magazinlerle kasaba pazarlarını dolduran dini eserler bolluğunun karşısında bizi böyle umutlu eden?.. Büyük suyun altında ters bir akıntı gibi her şeye karşı edebiyatın direnişi sadece. Ne kendini satarak, ne yolundan dönerek adım başında gördüğümüz kolay başarı şanslarına imrenmiyerek, günlük olaylara yenilmeden, onların köpüğünde kendini yitirmeden yaşıyor edebiyat. Tabii şiir de.

"Ne var ki apaçık ve ortak bir dünyada, paylaşıldıkça artan bir mutlulukta, yazardan okuyana akımla geçen bir duygu-coşku-düşünce hayranlığında, yaşayan bir hayat dilinde değil şiir; uzak, kapalı, tekil.. 'Kaf dağının ardında'

"Hem bundan sonra hep böyle olacak bu. Eğitim yaygınlaştıkça, sürüm hesaplarıyla yaşayan gazete-sinema-tiyatro hattâ radyo hep büyük kalabalıklara seslenme yönteminde birleştikçe.. edebiyat hep ayrı ve yalnız kalacak.

"Bu eksik, kuru, kısa, kesin yargılara gitmekten bilerek sakınan bibliyografya yazısının sonucu şu: Şiir dergilerde; kitaplar, dergilerden zayıf etkide. Tek tek şiirlerin yankısı olsa da eserlerinki sessiz. Şiir yazılıyor, okunmuyor; yayımlanıyor, duyulmuyor. Şiir küçümsenmiyor; ama önem verilip büyümsense bile dar bir sanatçılar çevresinin içinde kendi kendine.. Şiir hayatla değil, eskisi gibi; birçok alanı boş bırakarak, kendi kozasında kapalı, dar, sırlı, soyut. Bugünün şiiri, geçmişten bir şeyler beklemenin umuduyla yarına başka türlü hazırlanmanın kararsız bunalımı içinde. Yakında çok şeyler de-

ğişecek. Hiçbir şey bilmiyorum ama seziyorum bunu." (Varlık Yıllığı 1967, 31-51).

Özetlerin sonucu :

İşte beş yıldır aynı şey: Edebiyatı hep geriye iten, şiiri okuyucusuz, ilgisiz bırakan bir ortamın karışıklığından yakınma; şiirin yalnızlığının, uzaklığının, toplumdan ayrılığının sorumunu arama; yeni umutların tesellileriyle sevinmeye hazır bir bekleyiş gerginliği; ortalığı dolduran özenti örneklerin boluğundan bıkkınlık; bunca dergiyi, kitabı, yazıyı taramanın, derlemenin usancı içinde en iyiyi görmeyi bekleyerek harcanmış uzun sabır ve bezginlik süreleri; gene de sanatın, has şiirin, günlerin kolay ve hazır çağrılarına yenilmeyen direncine saygı ve özlem.

İşte bunun için "Günlerde" Oktay Akbal, "Şiir eskir mi?" diye soruyordu: "Memet Fuat, 'Şiir bir tür olarak artık eskimiştir' demiş. Binlerce yıldır eskitemediler şiiri, Memet Fuat eskitivermiş! Nasıl eskir şiir, hele tür olarak? Gerçek şiir eskimez hiç! Okuyoruz yüzlerce yıl önceki şiirleri hâlâ, bir şeyler veriyor bize. Villon'lar, Hayyam'lar, Ronsard'lar yepyeni. Her şey eskimiş, onlar yıpranmamış bile. Bundan da belli işte, şiir denen şey eskimek bilmiyor. Öyleyse şiir türü de eskiyemez. Eskiyen başka şeydir. Şiir olmayan şeydir eskiyen." (Varlık 696, 15 haziran 1967).

Bir Açık Oturum

Oktay Akbal'ın, dilinin ucuna geliverenleri anarken, neden Yunus, Fuzuli, Karacaoğlan dememiş olması bir yana, burda söz konusu olan, inanılmaz ve beklenmez bir savın yarattığı şaşkınlık havası bence. Ölümün hızlı vuruşu karşısında dağınık isyanlarla sağa sola çatan Hâmid, nihayet sığınır bir yere: "Sen Hâlikimizsin ettik iman — Bir sende bulur bu ye's pâyân — Sen varken olur mu âhıret yok... — Duydum seni istiyor bu vicdan." Voltaire'in deyişiyle "Eğer bir tanrı olmasaydı, onu yaratmak gerekecekti." İşte onun gibi, şiirsiz bir edebiyatı düşünememek, şiirin yok oluşunun birçok şeyin yokluğu demek olduğunu bilmek sarsıntısı bu. "Şiir eskir mi hiç?"

Akbal'ın sorularına başlangıç olan söz, bir açık oturumda söylenmişti; bir yıldan beri yayımlanan, önceleri sanat konu-

larına özenle ve bilinçle yer verirken şimdi vazgeçmiş olan Ant'ta Fethi Naci'nin çağrısına gelebilenlerin toplantısında. Daha önce Ece Ayhan'a, Edip Cansever'e, Ahmet Oktay'a, Cemal Süreya'ya, Ülkü Tamer'e, Turgut Uyar'a şu sorulmuştu: "Yazdığınız şiirin okurdan koptuğu, şiir okuru sayısını gitgide azalttığı, şiire ilgiyi gevşettiği ileri sürülüyor. Bu konuda siz ne düşünüyorsunuz?" (Ant 12, 21 mart 1967). Şairlerin açıklamalı cevaplarından sonra Fethi Naci; Asım Bezirci'ye, Cevat Çapan'a, Memet Fuat'a, Selâhattin Hilâv'a bu altı şairin ortak özellikleri üzerine aynı soruyu yöneltti.

Aşağıda uygun gereklerle yeniden döneceğim bu konuda Memet Fuat, yayımcılık deneylerinin sonuç rakamlarını anarak önce şöyle diyordu: "Ben öyle sanıyorum ki bugün şiirin az okunması, çeşidinden değil, yazılmakta olan şiir türünden değil, şiirin şiir olarak çağını kapatmış görünmesindendir."

Onun için "şiir tür olarak eskidi mi, öbür sanatların karşısında yenik mi sorusunun üzerinde duralım diyorum."

"Nâzım Hikmet'in 'Memleketimden İnsan Manzaraları'nda sinemadan, romandan, destandan yararlanan bir şiirle yeni bir tür araması, okurla ilişkilere çok önem vermiş bir şair oluşu bakımından üstünde durulması gereken bir olgudur. En büyük Türk şairi, en büyük eserinde niçin yeni bir tür aradı? Soru bunlar."

Çünkü, "şiir bir tür olarak eskimiştir." (Ant 14-15, 4-11 nisan 1967).

Aynı oturumda Asım Bezirci'nin dediklerinin özeti şöyleydi: "İkinci Yeninin benimsenmemesi, biraz da onu yürüten şairlerin kendilerini kabul ettirmede yeterli olmayışlarından ileri geliyor... Aslında birbirlerini de kabul etmiyorlar. Hepsi birbirini yiyor. Birbirini seven, öven iki şair görmedim daha... Bence kopuşun asıl kaynağı ikinci yeni şiirin özünden ve yapısından gelmektedir... İkinci yeninin temel eksiklerinden biri de belirli bir felsefeye, dünya görüşüne, hattâ estetik anlayışa bağlanmamış olmasıdır. Onun yaptığı, birinci yeni hareketine karşı biçimsel bir başkaldırmadır... Oysa biçim alanında yapılacak yenileşmeler kendi özel durumumuza ve şartlarımıza uygun olarak gerçekleştirilmek zorundadır. İkinci Yeni ise bu zorunluğu genellikle göremediği için hem toplumumuz-

dan, hem tarihimizden, hem de bize özgü kültür verilerinden kopmuştur."

Cevat Çapan, şiirle okur arasında hiçbir zaman gerçek ve yaşayan bir ilişkinin kurulmamış olmasından yakınarak şöyle diyordu: "Sorun her şeyden önce genel bir ilgisizliktir. Okullarda da tutucu bir edebiyat görüşü aşılanmaktadır öğrencilere... Ama yeni şiirimizin okurda yarattığı bu yadırgatma yeni bir bilincin, yeni bir duyarlığı gelişmesinde ağırlığını duyuracaktır... Bu altı şair içinde biçimsel başkaldırıştan uzaklaşan, somut insan gerçeğiyle beslenen şairler var.. Onlar, şiirlerini çağdaş insan yaşantısının titreşimleriyle bağdaştırarak İkinci Yeni'nin biçimsellik çıkmazından kendilerini kurtarabileceklerdir."

Selâhattin Hilâv, şiir geleneklerinin oluşumları ve ayrılıkları üzerinde durarak düşüncelerini açıkladı: "İkinci Yeni kendini kabul ettirememiştir, buna katılıyorum... Gerçi sözlü edebiyat dışında, okumuş zümrenin şiiri ve edebiyatı zaten eskiden beri kopuş halindedir... Nâzım'a gelince, bu gelenek içinde olduğu halde biricik ve zorunlu sentezi gerçekleştirebilmiş tek şairdir... Şiir, çağımızda, eskiden de olduğu gibi, sunulmuş bütün imkânlardan yararlanarak kendini koymak zorundadır... İkinci Yeni, imgeci, kelimeci bir şiirdir... Ayrıca batı dünyasının belli bir tarihi anındaki yaşantısını şiirin muhtevası haline getirmek, bu muhtevayı aşmadıkça tehlikeli ve sınırlayıcıdır... Eski bir dünyanın çöktüğü ve yeni bir dünyanın doğmak üzere olduğu bir tarih anında şaire ve şiire düşen görev bu mudur diye sorulabilir... Bence Türk şiirine konu olacak insanî muhteva da —batıdaki fertten tamamen farklı olan insanımızın— yaşantısının muhtevası, yani yerli muhteva olacaktır; bunu Nâzım'da görüyoruz."

Şairlerin Savunması :

Yazarlar ve şiir üzerine düşünenler; bir eksiklik, bir kopukluk, bir sorumluluk arayadursunlar, şairler şöyle savunuyorlar kendilerini: "Aramız açık okurla şimdilik. Şiir okurdan bir bu ülkede, bir bu dilde mi kopmuştur? Özgürlüğün düşmeyen, biricik kentidir şiir bugün... Sarsalım okuru, şımartılmıştır. Ve insanın bildiğini insandan niye saklıyayım: Bunu da yine şiir yapacaktır, kendisi" (Ece Ayhan). "Gerçek şiir her

dönemde çok az okuyucu bulabilmiştir... Şiirimizin alışılmışın ötesinde olması, dolayısıyla okuyucudan kopmuş görünmesinin en önemli nedeni bu bence. Ayrıca daha uzun bir süre, okuyucu ile aramızda gerçek bir diyalog kurulmayabilir... Bütün kitapların satılmadığı bir ülkede şiirin okunmaması ancak okuyucu sayısının azlığını gösterir." (Edip Cansever). "Bana kalırsa okuru yok şiirin. Daha Eflâtun'un Cumhuriyetini kurmadan kapı dışarı ettiler bizi... Edebiyatçılardan bile sevgi görmüyoruz... Kelle başına demokrasiye kızanlar, neden kelle başına bir şiiri savunuyorlar? Buysa ölçü Ümit Yaşar'ı alkışlasınlar; herkes anlıyor yazdığını." (Ahmet Oktay). "Şiir, sanatlar içinde, eğlence niteliğini en az taşıyan sanattır. Son yıllarda daha da öyle olmuştur... Eski şiirin alışkanlığından yeni şiirin havasına girebilmek için okurun da kendi yönünden ufak bir adım atması gerekiyor... Yeni şiirin reklâmı da yoktur. Edebiyatın ara kurumları olan okullar ve gazeteler şiiri tanıtmak kaygısını hiç duymamaktadırlar... Öte yandan, Türkiye, bugün bir devrim öncesi psikolojisini yaşamaktadır; tarihin akışı iyice hızlanmıştır; büyük bir insanî değişimin ortasındayız... Şair okurla bir ilgi kurmak istiyorsa bu durumun insanî malzemesini daha yakından harmanlamalıdır; şiirinin dibindeki büyük değimi yüzeyde adlandırmaya çalışmalıdır." (Cemal Süreya). "Bence en önemli nokta şiir okuru sayısının gitgide azalıp azalmaması değil, şiir okurunun değişip değişmediğidir. Dünün gazete okuru Yahya Kemal'in de okuruydu. Bugünün gazete okuru ise sadece Çetin Altan'ın ya da Tekin Erer'in okurudur." (Ülkü Tamer). "Türkiye'de çoğunluğun izlediği gibi şiir yazanlar da var. Demek bizim azalttığımız okur sayısını onlar koruyamıyor... Getirmeye çalıştığımız şiir okur kaçıracak cinsten değildir. Başka bir okur iştiyen bir şiirdir ve az da olsa bu okuru bulmuştur... Geniş okuyucu kütlesi dediğimiz, beğenileri ve eğitimi kötü. eksik, şartlandırılmış bir kütledir bana kalırsa. Halka yakın dilden murat, bu kütlenin diline ve duyarlığına yakınlıksa, yaptığım şiir beni daha çok mutlandırır. Şiir, görevini yapmaktadır."

Soruşturmalar :

Bütün çabalarıyla bir hesaplaşma yılı gibi görünen 1967 de en yaygın soruşturmayı "Şiir Sanatı"nda yayınlamak üze-

re Adnan Özyalçıner düzenlemek istemişti. Yüzü aşkın aydına gönderilen soruların özü şuydu: "Yenilikçi şiirimiz konusunda düşünceleriniz, düzenli bir gelişim içinde midir, şiirin okurla ilintileri, şiirin çağımızdaki önemli ve yeri, görevi nedir?"

Derginin mayıs sayısında yayımlanmaya başlanacağı duyurulan soruşturmanın cevaplarını görmedim; abone olduğum Şiir Sanatı'nın 15 nisanda basılmış 18. sayısından sonrakiler bana gönderilmedi. Dergi mi çıkmıyor, kısa bir ara mı verildi, ben mi yitirdim ilgiyi.. bilmiyorum. Acınacak şey.

132. sayısından başlayarak (Nisan 1967) Yeditepe, bir soruşturma düzenledi: "Edebiyat kuşağı denince ne anlıyorsunuz? Cumhuriyetten bu yana edebiyatımızı hangi bölümlere ayırarak incelemelidir? Yabancı dillere çevrilen eserlerimiz ne gibi nitelikler taşımaktadır? Evrensel olmak için ulusal olmak şart mıdır?" Bu konuda Attilâ İlhan'ın, Selâhattin Hilâv'ın, B. Necatigil'in, Konur Ertop'un, M. Seyda'nın, Sunullah Arısoy'un, Ö. Faruk Toprak'ın, Ahmet Köksal'ın, cevapları yayımlandı. Genellikle, soruşturma açmanın kolayca dergi doldurmak yolu olduğuna inananların mı, tembellik ve kısırlık yüzünden vaktinde cevap veremeyenlerin mi —benim gibi— etkisiyle bilinmez, yazılı soruşturmaların istendiği kadar etkin ve yaygın olamamasının bir nedeni var.

Aslında Yeditepe'nin soruları, bir yanıyla, ocak sayısını "1950-1960 kuşağının ozan ve hikâyecileri kendi kendileriyle ve çağlarıyla hesaplaşıyorlar" özel sayısına ayıran Yeni Ufuklar'ın soruşturmasına dayanıyordu. S. Altınel, Ece Ayhan, M. Başaran, M. Buyrukçu, D. Ceyhun, A. Damar, İ. Demiraslan, T. Dursun K., Orhan Duru, Y. Gruda, N. Gürcan, F. Kayacan, Yaşar Kemal, Ş. Kurdakul, Ahmet Oktay, D. Özlü, A. Özyalçıner, B. Taşan, Hilmi Yavuz, Ferit Edgü, tekrar Ece Ayhan, Tevfik Akdağ (Şubat 1967)'ın cevapları hayli yankı uyandırdı. Dost'ta Hüseyin Korkmazgil, soruşturmaya katılanların herhangi bir kuşak benzerliği içinde bulunmayan karışık cevaplarıyla kişisel özürlerine karşı çıktı: "... Meyhane dırdırlarıyla, pastane fiskoslarıyla, ucuz kahramanlık masallarıyla geçirilecek vaktimiz yoktur. Bu halkın, sanatçı adı altında, edebiyatçı adı altında birtakım kaytarıkları beslemeğe gücü kalmamıştır." (27 ocak 1967). Ant'ta M. Doğan (4-5, 24-31 ocak 1967) kuşak anlayışı üzerindeki ayrılığı belirterek "Toplumsal koşul

ve olanakların kısır, edebiyatın toplumu yansıtma gücünü bir hayli yitirdiği, bununla birlikte her şeyin yine de edebiyattan beklendiği bir ortamda ortaya çıktı bu kuşak" diyerek İkinci Yeni'nin özrünü bildiriyor: umutsuzlukla kaçışın arasındaki ince ayrıma dikkati çekiyor, Süreya ile T. Uyar'ın yeni aşamalarına dikkati çekerek sözünü bağlıyordu: "Yıkılmış bir kuşak değildir 1950-60 kuşağı. Belki suçu kendilerinde olmayan bir tarihsel dönemde harcanmış, boş yere zaman kaybetmiş bir kuşaktır. Ama insan sendelemelerle, düşmelerle, yeniden toparlanmalarla kendini bulur, yıkımlar içinde oluşturur kendini." Mehmet Doğan, Ant'taki açık oturum üzerine de düşüncelerini yazdı: "Bir Açık Oturumun Getirdikleri" (Yeni Dergi, Temmuz 1967, 34).

Asım Bezirci —Benim görmediğim ve Ece Ayhan'ın kendisine çattığını söylediği yazısına değil— M. Doğan'a cevap verdi: "Yara Deşildikten sonra" (Yeni Dergi, Eylül 1967, 36). Bu arada Papirüs'te "Şiirde Kapalılık" yazısında Fethi Naci, bir şiirde özden, toplumsal gerçeklerden uzaklaşmanın, gerçeği soyutlayarak vermenin, hayatla, toplum sorunlarıyla bağları gevşetmenin şiirde kapalılığı yaratmadığına öne sürerek Ant'taki açık oturum konusuna dönüyor, orada eksik bıraktığı kendi yorumunu ekliyordu: "T. Uyar, C. Süreya, E. Cansever, şiirinin kapalılığını, bu şairlerin şiirimizde alışılagelmiş ve okurların görür görmez anladıkları ortak duygular, klişe haline gelmiş duygular yerine yeni duygu alanları, yeni duyarlıklar ardında olmalarıyla açıklamak gerekecektir." (12, Mayıs 1967). Asım Bezirci, kendisine yüklenen ön yargıya karşı çıkarak ve Ant oturumundaki metinden, İkinci Yeni'yi nitelerken kullandığı bölümü aktararak savundu kendini: "Şiirde Kapalılık" (Papirüs, 14 temmuz 1967).

Varlık'ta çok ilginç iki soruşturma yayımlandı. Biri Sunullah Arısoy'un 1960 martında Ulus için hazırladığı ve yedi yıl —istemeden— beklettiği şu: "Edebiyatımızda görünen toplum sorunlarından kaçma, bunaltı, soyuta yöneliş eğilimini nasıl açıklarsınız? Bugün Yeni Türk edebiyatını —her alanda— kimler temsil edebilir?" On beş yazarın cevapları Varlık'ın 1 eylül 1967 tarihli, 701. sayısında yayımlandı. İkinci soruya benzer bir tutumla, "edebiyatımızı yurt dışında en iyi temsil edebilecek on romanla beş şair ve beş hikâyeci soran Y. N.

Matisse : Nu

Nayır'ın mektubuna ise on dokuz yazardan gelen cevaplar —şüphesiz sınırları iyi belirtilmemiş bir sorunun aldatıcı etkisini taşıyarak— şu sonucu ortaya çıkardı: Şiirde Dağlarca, aynı puanla N. Hikmet, O. Veli, Tarancı, Necatigil; sonra sırasıyla C. Süreya Oktay Rifat, A. Muhip Dranas; üçer oy alarak da Yunus Emre, M. C. Anday, Attilâ İlhan sıralandılar. Örneğin Turgut Uyar'ın adını anan üç kişi çıkmadı. Başlangıç noktasının ve sürecinin iyi belirtilmemesiyle kimi Yunus Emre'den yola çıktı, kimi Yahya Kemal'den. Aslında şimdi Türkiye'de —elli yıldan beri var olmuş— on şair üzerinde oy birliğiyle kolayca tek bir liste yapılabileceğine inanıyorum. 'Varlık 697, 1 temmuz 1967).

Nihayet bildiğim son soruşturmaya "Yeni Gerçek"te rastladım. "Toplumcu ve gerçekçi, sanatçı onurunu kurtarma amacında, sanatçıyı halkın bilinçlenmesinde sorumluluk yüklenen aydın öncü sayarak, sanatta ulusal bileşim sorununa olumlu bir çözüm getirmeyi amaç edinerek "bunları belirleyen bir bildiriyle toplanan genç yazarların dergisinde: "Çağdaş bir ozan olarak, şiirinizle süregetirdiğiniz eylem nedir; bu eylem içinde toplumsal ve kişisel kaygılarınız neler oldu; şiirinizi nasıl bir dünya görüşü ve estetik anlayışı ile temellendirdiniz?" Edip Cansever'in, Ahmet Oktay'ın, Şükran Kurdakul'un, Ömer Faruk Toprak'ın cevaplarıyla; bir çeşit cevap olabilir yorumuyla Hasan İzzettin Dinamo'nun birkaç şiiri yayımlandı şimdiye kadar. (Yeni Gerçek, ekim, kasım, 2, 3).

Aşağıda anacağım başka uğraşılarla birlikte, hep derinden bir arayışın, içten hesaplaşmaların, açık sorunların yılıydı 1967. Neler getireceğini ilerde göreceğiz.

Ödüller

Kazananlar bir daha düşünülmediği için ödüllerin başarıyı belirleyen bir yönü yok artık. İşte bu yöntemle Türk Dil Kurumu şiir ödülü "Evren Türküsü" kitabiyle Nahit Ulvi Akgün'e; Yeditepe'ninki "İçime Çektiğim Hava Değil Gökyüzüdür" eseriyle Ülkü Tamer e verildi. Gerçek bir yarışmanın doğal çekişmesini ortadan kaldırdığı, kökten bir yanlışlığın önyargısıyla bir defa kazananları artık hep saf dışı saydığı için karşıyım bu tutuma. Buna karşın, ilk ödülünü "Türkiye'de yaşayan en iyi şaire" vermek üzre uluslararası bir çalışma

yaratmayı düşünmüş olan "International Poetry Forum"un ödülünün, oy birliğiyle Fazıl Hüsnü Dağlarca'ya verilmiş olması güzel bir sonuç oldu. Suut Kemal Yetkin, Fahir İz, Vedat Günyol, Yaşar Nabi Nayır ve Memet Fuat'tan kurulu jürinin görüş birliğine varmak için dayandığı ilkelerde hepimiz birleşebiliriz: "Eserlerinin nitelik ve niceliği, ününün edebiyatçılar ve halk arasındaki yaygınlık derecesi, şiirlerinin çeşitliliği ve özgünlüğü, çevresini etkileme durumu, şiirini ciddiye alış ve eserlerine önem verişi." (Varlık 15 kasım 1967).

Şairlerle Konuşmalar - Özel Sayılar

Kitapları yeni yayımlanan şairlerle konuşma dizisi Yeditepe'nin Aralık 1966 sayısında Sadık Denlz'le, Ocak 1967 de Ömer Faruk Toprak'la, Şubat 1967 de Arif Coşkun'la, Ekim 1967 de Nahit Ulvi Akgün'le sürdü.

Papirüs, Ocak 1967 sayısını (8) Orhan Veli Kanık'a, Eylül 1967 sayısını (16) Nâzım Hikmet'in özel sayılarına ayırdı. Hem günümüz için hem gelecek için bu dergilerin her zaman aranan bir belge olacağı besbelli. Birçok yazarın aynı konuya eğilişleri, böyle yoğun bir birikimle, bizde çok raslanan şey değil. Varlık'ın 1 Şubat 1967 sayısı (İlhan Tarus'la birlikte) Ziya Osman Saba'nın anısına ayrılmıştı. Ölümü dolayısıyla 1 Ağustosla 15 Ağustos sayıları da Ahmet Kutsi Tecer'i anmak için değerlendirildi. Ölümünün onuncu yıldönümünde, Varlık ın 694. sayısı da Ataç'a ayrıldı; bir şair olmamakla birlikte her zaman şiirle birlikte, şairlerle yanyana anılması gereken Ataç Usta'nın özel sayısına. Yeditepe de katıldı Tecer anısına: Ağustos 1967 sayısı (136) ile Dost'ta. (Ağustos 1967). Arada günü geçmiş bir ozanın, Ali Mümtaz Arolat'ın ölümü, hatırsayar bir iki derginin birkaç satırıyla duyuruldu, geçti.

Varlık'ın gördüğüm son sayısında (1 Aralık 1967) Oktay Akbal'ın Dağlarca'ya on sorusu var. Cevapların en ilginci, işine, emeğine, amacına güvenin bir şairin içten onurunu yansıtıyor: "Türkiye'nin en güçlü şairi olacağımı hissediyordum, hâlâ da hissediyorum.. En iyi şair, şiir bilgisi arttıkça duyarlığı çoğalan ozan demektir. Güçlü ozanın bütün yeryüzünü, bütün insanlığı kapsayan bir davranışı olmalıdır... Ozanlar fildişi kulelerine çekilseler de fildişi kuleler toplum içindedir... Her türün yapısında o türe özgü bir "görme" eylemi vardır.

Şiiri çok sevdiğim, başka türün görmesiyle eğitimimi bozmamak için, bütün gücümü şiire vermek istiyorum."

Bu bölümde Papirüs ün o güzel tutumuna, her sayıda bir şairi anmak ve hatırlatmak, değerlendirmek ve yansıtmak için yürüttüğü yönteme yer vermeliyim. Resimleri ve ilk eserleriyle, haklarında değişken imzaların toplam bakışlarıyla güzel bir geçit töreni: Aralık 1966 da M. C. Anday (Doğan Hızlan), Şubatta S. Kudret Aksal (R. Tomris), Martta Ülkü Tamer (Cemal Süreya), Nisanda Cahit Külebi (Cemal Süreya), Mayısta Ö. F. Toprak (Egemen Berköz), Haziranda Necati Cumalı (Egemen Berköz), Temmuzda Ceyhun Atuf Kansu (Cemal Süreya), Ağustosta Gülten Akın (R. Tomris), Ekimde Ahmet Muhip Dranas (R. Tomris), Kasımda Ilhan Berk (R. Tomris) bölümleri.

Şiir Üzerine Yazılar :

Bir arayış, soruş, hesaplaşma yılı oldu demiştim 1967 için. Onun için de şiirin genel konuları üzerine, hem şiirler hem kitapları için, hem şiirin eleştirisi için bir dolu yazı çıktı dergilerde. "Gün ola harman ola"; hiç değilse bir bibliyografya kaynağı olarak bu yazıya başvuranlar yararlansın diye anıyorum gördüklerimi: Yeditepe'de N. Menemencioğlu: "Dar metin, dar yargı" (Şubat), Behiç Duygulu: "Sennur Sezer'in şiirleri" (Mart), Ahmet Köksal: "Umudu Sürdüren şiirler" (Mart), Ruşen Hakkı: "Ateş Hattı'ndan Arif Coşkun'a" (Nisan), Osman Türkay: "Şiir çevrilebilir mi?" (Mart), Aydın Hatipoğlu: "Sicim Biçim" (Haziran); Dost'ta Sevgi Sabuncu (Orhan Veli Kanık'ın Almanya'da yayımlanan kitabı" (Nisan), Ayhan Can "Geleceğin Şiiri" (Haziran), Osman Numan Baranus: "Özün" (Ağustos); Türk Dili'nde, B. Necatigil: "Almancada Orhan Veli" (Ocak), Muzaffer Uyguner: "Kolları Bağlı Odisseus üzerine diyalog" (Şubat), Yüksel Pazarkaya: "Almancada Orhan Veli" (Nisan), Turgut Uyar: "Ataç Şiirden anlar mıydı?" (Mayıs), Cahit Öztelli: "Ali İzzet hakkında" (Temmuz), Halim Yağcıoğlu: "Ülkü Tamer'in kitabı hakkında" (Ağustos), Muzaffer Uyguner: "Âsû" (Eylül), Halim Yağcıoğlu: "Benden İçeri" (Eylül), Hikmet Dizdaroğlu: "Tecer'in Şiiri" (Ekim); Yön'de Ö. F. Toprak: "Şiir okurunu arıyor", Samim Kocagöz: "Halktan kopan şiir" (21 Nisan), Ekber Ba-

bayev: "Nâzım Hikmet kendi şiirini anlatıyor" (28 Nisan ve 5 Mayıs); Ant'ta (sayı 2) Memet Fuat: "Memleketimden İnsan Manzaraları", Ahmet Oktay: "Elleri Var Özgürlüğün" (3), Edip Cansever: "Ülkü Tamer in kitabı hakkında" (4), R. Tomris: "Ahmet Muhip Dranas'ın susuşu"; Yeni Dergi'de eleştiri yarışmasının sonuçları: Orhan Veli'de Fikir Örgüsü: Mehmet Doğan, Nâzım Hikmet'in şiiri: Mustafa Öneş. Çağrılmayan Yakup: Talayhan Soytürk, Çağdaş Çin şiirine ayrılan mayıs sayısında Behçet Necatigil üzerine Mahir Aksakal'ın, Haziranda Yüksel Pazarkaya'nın Orhan Veli, Temmuzda Muzaffer Uyguner'in Çahit Külebi, aynı sayıda Mustafa Öneş'in Ece Ayhan şiiri hakkındaki yazıları; sonra edebiyata uyanan her gence en iyi öğütleri veren ve topluca okunduğu zaman bir günün bütün değer yargılarını da yansıtan Nâzım Hikmet'in "Oğluma Mektuplar" derlemesi (Ağustos); Yeni Dergi'nin Mart sayısında Stephen Spender'den "Bir Şiirin Oluşumu", H. M. Enzensberger'in "Modern Şiirin Dünya Hali", Nisanda Memet Fuat'ın "Bugün Pazar" şiirinin aşamaları hakkındaki tespitleri; Eylülde Murat Belge'nin "Divan Edebiyatı ve metin eleştirisinde yöntem", Ekimde Nermi Uygur'un "Bağlanmanın çeşitleri", N. Gorçarenko'dan "Sovyet estetiği üzerine", Nedim Gürsel'den "Beyni yüreğinde bir ozan: J. Prévert"; Türk Dili'nde M. Salihoğlu: Oktay Rifat'ın kitabı, Muzaffer Uyguner: Atatürk için yazılan şiirler" (Kasım), Salâh Birsel: Baudelaire ve Kötülük Çiçekleri; Varlık'da M. Uyguner'in Evren Türküsü, Adnan Binyazar'ın Taşra Kızının Deliceleri hakkında yazıları (1 Aralık 66, 1 Ocak 67), Hikmet Dizdaroğlu'nun "Evren Türküsü" tanıtması (15 Şubat), Ceyhun Atuf Kansu'nun Ozan yazısı (1 Mart), Hasan Şimşek'in bir şiiri üzerine açıklaması (1 Ağustos), Muzaffer Uyguner'in Orhan Veli (1 Ağustos), A. K. Tecer (15 Ağustos), Ataç ve Şiir yazıları (1 Eylül); Selâhattin Batu'nun "Şiirsiz Dünya" denemesi (15 Kasım).

Şiir üzerine en güzel, en özgün yazılar Papirüs'te çıktı: Edip Cansever - Ecegilleri okumak, Ahmet Köksal - Yunus Emre'ye selâm, Adnan Binyazar'la İsmail Tuna'nın Vietnam Savaşımız (Şubat), R. Tomris - 500 kelimeyle şiir, 300 kelimeyle eleştiri, Turgut Uyar - Han Duvarları (Mart), Ahmet Oktay - Anılar falan derken, Turgut Uyar - Abdülhak Hâmit, Ercü-

ment Uçarı - Susan Anadolu (Nisan), Muzaffer Erdost - Edebiyata çevrenin etkileri, Turgut Uyar - Erenköyünde Bahar (Mayıs), Turgut Uyar - Kimsesizlik (Haziran), Turgut Uyar - Maniler (Ağustos), Eylülde Nâzım Hikmet üstünde S. Hilâv'ın, R. Tomris'in, Ahmet Oktay'ın, Mehmet Doğan'ın, Ö. F. Toprak'ın, Turgut Uyar'ın yazıları, Ekimde Turgut Uyar'ın —en çok çalışan, en iyi yazan, en güzel şiirleri veren, kendi kendini kendisinin bile ummadığı plânda birdenbire defalarca aşan, şiirinin inceliğini yitirmeden daha çoğalan, genelleşen, topluma kaynaşan Turgut Uyar'ın— "Büyük Olsun", Kasımda Muzaffer Erdost'un Asım Bezirci'yi hedef tutan yazısı... Nasılsa yetişemiyeceğim hepsine. Ama Şiir Sanatı'nda Konur Ertop'un "Duvan Şiiri üzerine" (Ocak), ve Egemen Berköz'ün Refik Durbaş'ın, Garaudy'nin, T. Tzara'nın (Ocak), Mehmet Doğan'ın, Ferit Öngören'in (Şubat, Mart, Nisan), yazılarını anmalıyım. Hisar'ı, Soyut'u, Cep Dergisi'ni bu açıdan tarayamadığıma değil, okuduğum halde vaktinde not almamış olduğuma ne kadar üzgünüm. Yeni Ufuklar'dan yalnız Önay Sözer'in Ece Ayhan'la konuşmasını (Aralık), Ö. F. Toprak'ın Ozan ne Yapmalı? (Mayıs), A. Kadir'in Sis uyarlamasını ve Eylül sayısında Tecer hakkında C. O. Tütengil'le Ö. F. Toprak'ın yazılarını hatırlıyorum.

Kapandığı güne kadar Yön'de, defterinden yapraklar aktararak (11 Aralıkla 23 Haziran arasında 21 sayıda) ve Varlık'da arada bir atlayıp hemen bir sayı bir yazı yayımlayarak (18 yazısını not etmişim) Attilâ İlhan; coşkulu ama hırçın, içten ama bencilce, doğru ama kırıcı, dikkatli ama tekrarlı, haklı ama geçimsiz, suçlayıcı ama cevapsız, vakitli ve güçlü yazılar koydu ortaya. Genellikle İkinci Yeni'nin yanlışlığını göstermeye saplantılı, yer yer daha geniş bir bileşimi ararken olumlu ve uyarıcı, yılın en etkili yazarı oldu sanırım.

Cemal Süreya ise, Papirüs'teki imzasız başyazılarında daha genel konulara yöneldi, şiirinde yeni bir bileşimin işaretlerini vererek, daha suskun bir sabırla çalışmalarını sürdürdü sanırım. "Atac'ın Eylemi" (Mayıs), Azgelişmiş Ülkelerde Şiir (Haziran), Türk Yazarının halklaşması (Nisan), Türk tipi üzerine soruşturma (Ekim), Atatürkiye (Kasım).

Birinci sayısından sonra Alan'ı göremedim; "siyasal gazete" diye çıkan Gerçekler Postası'nda ise şiiri izliyemedim.

Yordam, üçer aylık aralıklarla geldiği ve çoğunlukla yepyeni adları taşıdığı için, istemeksizin ihmale uğradı; ikinci sayısını gördüğüm May'ın şiir alanında ne getireceğini kestiremedim. Eskisi kadar çok olmayan şiir çevirilerine ise en çok Çep Dergisi'nde, (1 Kasım sayısındaki dizinde 91 şairden seçmelerin adı var), Yeditepe'de, Dost'ta, Türk Dili'nde, Papirüs'te, Şiir Sanatı'nda, Soyut'ta rastladım. Sanılanın aksine, örneğin Yeni Dergi'de —Çin şiirleri özel sayısı bir yana— yalnız iki örnek gördüm. C. Çapan'ın Seferis'den Ardıç Kuşu, Ülkü Tamer in Peter Veis'dan düzenlediği bir çeviri. Bana öyle geliyor ki, bir zamanlar moda olan şiir çevirilerinden yavaş yavaş vazgeçilmekte, daha yerli bir mayalanmanın dileği yayılmaktadır.

Dergilerde Şiir :

Ayda iki defa çıkma hızı ve sayfa sıkışıklığıyla en çok sayıda şiir gene Varlık'ta çıktı. 85 ayrı şairin örneklerini not etmişim defterime. En çok yayımlayanlar gene F. H. Dağlarca (12 şiir), Faik Baysal (9), Ceyhun Atuf Kansu (özellikle Halk Albümündekileri sevdiğim 13 şiir), Rıza Apak (10), N. Ulvi Akgün (üç uzun şiir) oldu. Attilâ İlhan, "Bir Özge Muammer Bey", "Çalar Saat" ve "Müjgâna Aşk Şarkıları"yla hem tarihsel ve toplumsal havayı yansıtan hem özgün deyişiyle insanı yaşatan yeni bir hava yarattı. Papirüs'te Cemal Süreya Yarımada'yı (Aralık 66), üç şiirlik Ortadoğu'yu (Haziran, Temmuz, Ağustos), Eylülde Kalın Abdal'ı yayımladı. O aşk şairi Süreya, derin ve uzak bir bileşimin tarih ve coğrafyadan gelen köklerini arıyor; kısaları dizelerinde bir özdeyiş arılığı. Papirüs, 31 ayrı şairin eserlerine yer verdi. Üç şiirle Ahmet Oktay, beş sayıda Turgut Uyar, üç uzun şiiriyle Ceyhun Atuf Kansu, Sabahattin Kudret Aksal, beş sayıda da Can Yücel en sık rastladıklarım.

Kendi kadrosuyla Yeni Dergi, aralıkta, şubatta, kasımda Melih Cevdet Anday'ın kısa şiirlerine, yılın ilk dört ayında Ece Ayhan'ın Ortodoksluklar'ına, yılın son üç ayında İlhan Berk'in yeni denemelerine yer ayırdı. Edip Cansever'in kısa şiirleri Ocakta, ölüm konulu üç eseri Nisanda, "Eski Bir Takvim İçin Şiirler"i Mayısta, Yengeç'i Ağustosta, Ölü Sirenler'i Ekimde yayımlandı. Kendi yolunda yavaş yavaş yalnız kalan,

kendisi için özleşen şair oldu Cansever. Behçet Necatigil, her zaman kendimi içinde duyduğum o küçük boyutlu derinliklerine yılın yedi ayında yeni örnekler katarak devam etti. Evliya Çelebi'den pek az değiştirerek uyarladığı "Bimâristan-ı Bayezid Han" ne güzel bir tad getirdi. Ülkü Tamer "Ne yapalım küçümsenin bir şiirle de döner insan şiire" diye başlayıp Martta Düello'yu, Temmuzda Etrüsk'ü Eylülde Giyotin'i ekledi. Nâzım Hikmet'in yeni örnekleriyle Oktay Rifat'ın eski deyişine dönüşünü gösteren On Şiiri (Ekim) yılın toplamını tamamlıyor.

Yeditepe'de şiir hemen hemen kayboldu denebilir. 14 ayrı şairden topu topu 22 tane. Arada Metin Eloğlu'nun "Bektaşi Dedikleri" düzenlemelerinden iki örnek. Türk Dili de öyle. 42 ayrı imza. Bütün ilgiyi çeken Turgut Uyar'ınkiler. "Gazeller" dizisini burada da sürdüren Uyar, herhalde bir değer bilmezliğe kırgınlığından, mayıstan sonra görünmedi. N. Ulvi Akgün'ün Keloğlan örnekleri, Dağlarca'nın üç şiiri.. ötesi hemen hemen herkesten birer örnek.

Dost'ta şiir Turgut Uyar'ın en güzel şiirleri ve Ceyhun Atuf Kansu'nun ürünleriyle bu yıl başa geçti. Ayrıca 19 şairden ya birer ya ikişer örnek. Yeni Ufuklar'da çoktandır görünmüyor şiir; Nelly Sachs'dan, Diavara'dan. Prévert'den. M. Holub'dan birkaç çevirinin yanında Azra Erhat'la Sabahattin Eyüboğlu'nun Goethe'den aktardıkları o özlü örnek: Prometheus.

Kapanışıyla büyük bir esefin boşluğunu getiren Yön. yılın ilk altı ayında Dağlarca'dan, Gülten Akın'dan, M. Karabulut'la, Cahit Tanyol'un Fatih Destanından ilginç örnekler vermişti. Şiir Sanatı'nda da Hilmi Yavuz'un, İsmet Özel'in, Egemen Berköz'ün, Refik Durbaş'ın, Özdemir İnce'nin (Dost'ta da güzel bir şiiri vardı) eserlerini gördüm.

Tek tek ürünleriyle hiçbir yargı birikimine de, dikkat yoğunluğuna da olanak bırakmayan yüzlerce imzanın dergi sayfalarında bulunuşu muhakkak ki dağıtıyor ilgiyi. İster istemez belli odak noktalarına çevrik, sevgilerinizle meraklarınızın merceğinden bakarak hep belli adlara yönelmiş bekliyorsunuz. Daha uyanık bir yakınlığın, daha şiire yakın ve yatkın bir uğraşın uyarısına kadar; kabul ederim ki böyle bir göreve lâyık değilim ben. Hem yeni ve değişik düşünce konularına yönelmiş dikkatlerimizle, hepimiz şimdi şiirden çok

araştırma ve inceleme yolunda gibiyiz. Bu arada yayım dünyasına doğan şiirlerin bir çoğunun şanssız bir nasiple geldiklerine, "vakti gelen fikirler"in yanında şimdilik sönük kalacağına inanalım.

Şiir Kitapları

Asıl çoraklık burda işte. Herkesin günümüzün en iyi şairleri diyebileceği, üstünde tartışmayla da, tartışmasız da birleşebileceği kişilerinden hemen hiçbiri kitap yapmadı bu yıl. Yayımcılığın da, sürümün de, ilginin de kör ve yoz yılı. İsterseniz hatırlayalım alfabe sırasıyla: Ahmet Arif. A. Kadir, Tevfik Akdağ, Gülten Akın, N. U. Akgün, S. K. Aksal, M. C. Anday, Ataol Behramoğlu, İlhan Berk, Egemen Berköz, Salâh Birsel, Edip Cansever, Cemal Süreya, Necati Cumalı, A. M. Dranas, Refik Durbaş, (Âsû'nun ikinci baskısı dışında) hattâ F. H. Dağlarca, Arif Damar, Ece Ayhan, Metin Eloğlu, Hasan Hüseyin, C. A. Kansu, Şükran Kurdakul, Cahit Külebi, E. B. Lâv, Behçet Necatigil, Ahmet Oktay, Özdemir Asaf, Kemal Özer, Oktay Rifat, Sennur Sezer, Hasan Şimşek, Ülkü Tamer, Ö. F. Toprak, Turgut Uyar... Bu şu demek: Ya çok yakında, hemen önümüzdeki günlerde, bu birikimin birbiri ardınca yarışan dolu örnekleri çıkacaktır ortaya; o zaman 1967, garip bir raslantıyla eşi bulunmaz bir kitap suskunluğu olarak anılacaktır; ya şairler, kitaplarının serüveninde daha güzel bir fırsatı beklemenin bilinçli vazgeçişindedirler. Nicedir yazdıklarıyla kimbilir kaç kitaplık ürün devşiren en üstün şairlerin, kendi dilekleriyle beklediklerini sanıyorum ben. Yeni dönemeçlerde, yeni tavırlarının yeni sunuları olsun diye. Kimbillr, yanılıyorum; yalnızca yayım olanaksızlığıdır belki de.

Yılın antolojisi, Cemal Süreya'nın düzenlediği ve ilginç bir önsözle sunduğu "100 Aşk Şiiri" (Gerçek yayınevi); sonra derleyicilerinden birinin vakitsiz ölümü yüzünden acıyla hatırladığım "Sosyal Şiirler Antolojisi" (Bedri Gider, Mehmet Cimi, Çevre yayınevi); Suut Kemal Yetkin'in hazırladığı "Baudelaire ve Kötülük Çiçekleri" (Varlık yayını); bir yanıyla şiire ilintili Sunullah Arısoy'un hazırladığı "Türk Hiciv ve Mizah-Antolojisi" (Varlık); günün anlamına uygun düşen bir çeviri

çalışması; Eray Canberk'in "Çağdaş Vietnam Şiiri" (Uğrak kitabevi);

Cevdet Atmaca'nın "Güzel Acı"sı (Minnetoğlu yayını), yirmi beş yıldır şiirle uğraşan, çeşitli etkileri parça parça taşıyan, bir türlü de şiirden uzaklaşmak istemiyen bir şiir meraklısının duygu izlenimlerini getiriyor; son on beş yılının ürünleri; doruklara uzak, yumuşak eğilimli yamaçlarda kişisel dolaşmalar.

Arif Coşkun'un "Ateş Hattı" (Yeditepe) kendini değiştiren, aşan bir şairin orta başarısı; etkisi taşmadı başka tarafa. Faruk Nafiz Çamlıbel, Yassıada duygulanmalarını aruzlu dörtlüklere uydurarak yayımladı: "Zindan Duvarı". Hemen yirmi yıllık bir politika rahatlığından sonra mahpusluk şiirlerine dönüş, bu kısırlık ve bencillik ustalığına kendi seslenme ihtiyacını gidermekten başka bir yolda hizmet edemez. Ne diyordu koro, Kral Oidipus'da: "Hiç bir fani, son nefesini vermeden önce, mutlu idi demeyiniz."

Dağlarca Âsû'yu yayımladı yeniden: "Genişletilmiş, arıtılmış ikinci baskı. Böylece ilki, her bakımdan yürürlükten kalkmıştır" diyerek. (Kitap yayınları). Bu tutumla da —gerçekten birçok değişiklik var birinci baskıya göre— zaman içinde şiirinin bitmemiş, sonuçlanmamış yaşamasına yeniden katıldı; birçok şairin yeni baskılar yaparken izleyecekleri yürekli bir yöntem uygulayarak.

Şahinkaya Dil'in —yirmi yıl içinde on ayrı kitap yayımladığını iç kapakta belirten— bu eski zenaatçinin "Güz Rüzgârı" (Çağdaş yayınları) kitabını anmadan geçebiliriz. Turhan Doyran'ın Ağaç (Yeditepe) eserine de hiç yaklaşamadığımı söyliyeceğim. Feyzi Halıcı'nın "Selçukya'da Aşk" (Mars matbaası) —kitaba ad olan iki kavramın— memleket duygularıyla aşk tutkusunun, çoğunlukla bulunması kolay taklit bileşimleriyle kullanılışı; ilk göze çarpan niteliği "şairane şiir" oluşu: başka türlüsünü aramaksızın.

Tutanaklar'la Özdemir İnce (Uğrak kitabevi) dikkati çekti bu yıl. Dost'tan Savaş ve Barış adlı uzun şiiriyle (Temmuz sayısı) Ortadoğu savaşının destansı öyküsünü ve toplumsal plândaki içyüzünü veriyordu. Ayrıca dilindeki arılık dikkati ve kelime hazinesinin özgünlüğüyle sabırlı çalışmasının iyi ürünlerini verdi.

Sezai Karakoç'un "Hızırla Kırk Saat" (Diriliş yayınları)

eserini çok geç gördüm. Bu yıl içindeki öteki eserlerinin adlarını anarak onun ayrı yolunu hatırlayabiliriz: "İslâmın Dirilişi", "İslâm toplumunun ekonomik strüktürü", "İslâm, Fanklar, Dirilişin çevresinde yazılar". Bir çeşit yeni tevhid ve münacaattır bu; bizim artık anlıyamadığımız, tadına varamıyacağımız.

Nâzım Hikmet'in "Memleketimden İnsan Manzaraları"nın beşincisi çıktı bu yıl (de yayınevi). Yılın en önemli şiir olayı bu; tek başına bir dünya; şimdi şimdiye yeniden tekrar tekrar okunarak derinleştirilecek yorumlarıyla bakalım nerelere götürecek şiirimizi.

Ercüment Uçarı'nın "Avlanırken Bir Korku" (Karagüneş yayınları) su da açık oturumlarda, yazışmalarda, suçlamalarda o kadar sözü edilen İkinci Yeni akımının uzak çağrışımları, imaj buluşları, kelime çaprazları, soyutlama ve bizleme tekniğiyle dolu söz oyunları gibi göründü bana; etkilenmedim.

Nevzat Üstün, "Hey Sen Amerikalı" (Var yayınevi) ile apaçık bir politika cephesinin sözcülüğünü yaptı; şiire ulaşmak için fazla uğraşmadan.

Bunlardan başka Mehmet Kıyat'ın "Türkiye Bizi Dinliyor", Faruk Akça'nın "Yürüyen Çağ", Halil Uysal'ın "Yersu", Şevket Yücel'in "Kuş Gölgesi", H. Naci Sarısözen'in "Hatmi Hatmi", Selâhattin Ülkümen'in "Şiirler", Doğan Işıksaçan'ın "Ağlama Ferlha", A. Halim Uğurlu'nun "Değişim", Bülent Dalyancı'nın "Kurşun Kuşa Tüy", Mehmet Onalp'ın "Karga lie Tanrıça", Kemal Burkay'ın "Prangalar" kitaplarını raslantıyla gördüm. Karıştırdım, okumak istedim, bazı parçalar seçtim, not aldım... ama vakit geçti, bende hiçbir izi kalmadı. Birikimlerinin gücünü bulmak için biraz daha bekleyebilirler.

Biliyorum daha yüzlerce kitap adı var; şiir, en duygusal tür sayılır, en ilkel boşalıma yol olur. en erken heveslere araç. Bütün genç özentilerin, şiirin çilesini doldurmaları için vakit var; o zaman konuşulur.

Sonuç :

Kitaplarıyla kısır, dergi örnekleriyle çok çeşitli ve değişken, kararsız, ürkek, kuşkulu, bekleyen bir şiir yılı oldu 1967. Yolunu yeniden belirlemeye çalışan yılın çalışkan şairi Turgut Uyar bir yana, şiir örneklerinden çok şiir üstündeki düşünce yükü ve arayış dikkatiyle dolu bir yıl oldu 1967. Yeniden gebe.

1967 YILINDA ROMAN VE HİKÂYEMİZ

Tahir ALANGU

1945-1960 yılları arasında *"hikâyeden romana"* doğru gelişen, ilk örneklerile geniş okuyucu katlarına yayılan yeni hikâye ve roman, dergilerden gazetelere, yayınevlerine, yabancı dillere doğru açılıyordu. 1960 yılından sonra ise, yalnız küçük hikâyede değil. roman alanında da göze çarpan duraklamalar başlamıştı. Önce gündelik gazeteler öncü edebiyatla olan ilişkilerini kesmişler, haftalık sanat ve edebiyat sayfalarını kaldırmışlar, sonra da yavaş yavaş hikâye ve romana yer vermez olmuşlardı. Gide gide artık, haber seviyesinde bile, edebiyat olaylarını yansıtmaktan vazgeçtiler. Sonra da sıra yayınevlerine geldi. 1945-1960 yılları arasında birbirlerile yarışırcasına hikâye ve roman kitaplarını basıp yayan yayınevleri durakladılar, ellerinde birikmiş duran kitapları yıllarca bekletir oldular. Eski öncüler ve yeni yetişen hikâyeci ve romancılarımızın en büyük sorunları, yıllardır hazır bekliyen eserlerini basacak yayınevlerini artık bulamayışlarıdır. Yeni yayınevleri açıldığı, yeni eser sayıları, baskıların miktarı büyük gelişmeler gösterdiği halde, ünleri yaygın ve eserlerini okutabilecek duruma gelmiş yazarların kitaplarını yayınlama imkânları bulamayışları, günümüz edebiyatının karşısına dikilen büyük bir engel olarak görünüyor. 1960 yılından sonra yazıya başlayan genç öncülerin çoğunluğu zaman zaman kitaplarını kendi paraları ile bastırmak zorunda kalıyorlar. Bu çok önemli ve hâlâ da sürüp gitmekte olan edebiyat olayının nedenleri üzerinde *"1967 Varlık Yıllığı"*nda kısaca durulmuştu. Geçen yıllar içinde ezici bir anlam kazanan bu *"sürgün olayı"*nın, yeni kurulan birkaç yayınevinin çabaları ile iki yıldır gevşemeye yüz tuttuğunu, yeni roman ve hikâye kitaplarının yayınlanmağa başladığını da görüyoruz. 1960 dan sonraki yıllar amansız tasfiye yılları olmuştu. Dayanma ve direnme güçleri yetmiyenler bu olumsuz ve ezici şartlar altında yavaş yavaş hikâye ve roman alanlarından çekilmişlerdi. Direnip meydanda kalabilenlerin 1966 dan sonraki yıllarda gittikçe daha uygun şartlar bulabileceklerini, gerçekçi roman ve hikâ-

yemizin önümüzdeki yıllarda yeniden güçlenip büyük aşamaların ulaşacağını umuyor, tahmin ediyoruz.

Son iki yıl içinde dikkati çeken bir başka olay da, artık dar sanat çevrelerini bile etkileyemez bir duruma gelen, yeteri sayıda değerli eser bulup sağlam bir seçme yapamıyan edebiyat armağanlarının, sabırla bir köşede sıralarını bekliyenlere dağıtılan bir mâlî yardım seviyesine düştükten sonra, hem nitelik, hem de ölçü bakımlarından artık ilgi çekecek bazı kıpırdanmalar göstermiş bulunmalarıdır. *"Dil Kurumu"* ve *"Sait Faik"* armağanlarından sonra, Cumhuriyet gazetesinin bu yılın *"Yunus Nadi Armağanı"*nı Kurtuluş savaşı ve yurt sorunlarına değinen eserlere vermeğe yönelmesi, roman dünyasında ilgi ve hareket uyandıracağa benzemektedir. Öte yandan May yayınevinin bütün edebiyat türleri içinde romana 10 000, hikâyeye de 5.000 liralık ödül ayırması, bütün yazı kolları için 40.000 liralık bir armağan kurması, belki de öncü yazarlar ve gençler arasında büyük bir teşvik ve destek anlamı kazanacak, kenarda ve köşede kalmış birçok hazırlıkların eser hâlinde ortaya çıkmasında yardımı olabilecektir.

1967 ROMAN YILINA TOPLU BİR BAKIŞ

1967 yılında roman oldukça hareketli, umut verici yönelmeler gösterdi: yeni yayınevleri telif hikâye ve romanları basmağa başladılar. Üstelik yayınevlerinin ölçülerine bağlanarak küçültülüp ince cep kitapları boyuna indirilen romanların artık daha özgür şartlar altında basılabildikleri, boylarından ve sayfa sayılarından da anlaşılıyor. Değerli eserlere ödenen telif ücretleri de artık önemsenecek bir seviyeye yükseldi. Birkaç yıldır hazır eserleri yayınlanmıyan Kemal Tahir'in yılın sonuna doğru iki eseri birden ortaya çıkabildi. Orhan Kemal, yaz aylarında bir süre kalp rahatsızlığı geçirip iyileştikten sonra yeniden çalışmalarına başladı. Geçen yıldan kalmış bir romanı yayınlandı, Cumhuriyet'te de bir romanı *"Arkadaş Islıkları"* tefrika edildi. Mehmet Seyda'nın, elinde ve kitapçılarda basıma hazır kitapları olmasına rağmen, bu yıl içinde hiçbir kitabı yayınlanamadı. Milliyet gazetesinde tefrika edilen *"Sileda Hanımın Ortanca Kızı"* adındaki romanı ile bu yılı kapadı. Geçen yıl içinde yayınlanmağa başlıyan iki büyük roman serisi, Aziz Nesin'in *"Böyle Gelmiş - Böyle Gitmez"* adındaki büyük biyografya romanı serisi, çocukluğundan başlıyarak günümüze kadar uzayan bir süre içinde çeşitli hayat çevrelerini, Türkiye'nin evrimindeki büyük çatışmaları ve sorunları, bunların insana yansıyan gerçeklerini kucaklamaya yönelen büyük

bir serinin ilk cildi idi. İlk kitabı ile önemini ve değerini ortaya koyan bu büyük çaplı eserin, bütün üstelemelere rağmen, öteki ciltlerinin kolay kolay ortaya çıkamıyacağı anlaşılmaktadır. Öteki büyük roman dizisi de, yıllardır bir köşede unutulup kalan Hasan İzzettin Dinamo'nun *"Kutsal İsyan"*ı idi. Milli Kurtuluş Hareketlerini, Atatürk'ün hayatı ile birlikte genişliğine kucaklıyan sekizinci cildinde ve kısa bir sürede tamamlanışı, halk arasında gördüğü büyük ilgi, bu yılın en çok dikkati çeken edebiyat olaylarından biri oldu.

Geçen yıl içinde Kemal Tahir'den sonra Fakir Baykurt'un da iki romanını birden yayınlama fırsatı bulduğu görüldü. Okuyucularının çoğunluğunun örgütlenmiş öğretmen kitleleri arasında bulunuşu, ona, başkalarında bulunmıyan bazı özel yayın imkânları kazandırdığı sanılmaktadır. Buna karşılık, nice yılların gayretli öncüsü Samim Kocagöz, elinde kalan ve biriken roman ve hikâye kitaplarının yayın imkânı bulamadığını acı bir dille birkaç kere ilân etti.

Geçen roman yılının bir başka olayı da, biri Cumhuriyetten önceki kuşaktan Refik Halit Karay, diğeri de öncü gerçekçilerin en verimli romancılarından İlhan Tarus'un göçmüş olmalarıdır. Bunlardan Refik Halit Karay'ın bütün eserleri yayınlanmış olduğu halde, İlhan Tarus'un terekesinde basılmadan kalmış eserlerinin bulunduğunu öğreniyoruz. Bunlardan bir tanesi şimdiye kadar ancak iki cildi yayınlanan *"Milli Kurtuluş"* serisindeki romanlarından *"Vatan Tutkusu"*dur. Ancak önümüzdeki yıl içinde Ağaoğlu yayınevinde çıkacağı umulmaktadır.

Geçen yıl içinde dikkati çeken edebiyat olaylarından biri de, *"Tercüman"* gazetesinin düzenlediği edebiyat yarışmasının hikâye ve roman alanındaki sonuçları olmuştu. Her iki dalda yüzlerce eserin katıldığı bu yarışmada, genç istidatların yanında eski öncülerin de derece aldıkları görülmüştü. Hikâye ve roman dallarında derece alan eserlerin ne zaman kitap düzeninde çıkabilecekleri bilinmemektedir.

Küçük bir istatistik :

1957 den bu yana, hikâye ve roman türlerinde yayınlanan eserlerin sayılarını gözden geçirmiş, göze çarpan değişikliklere işaret etmiştik. Bu yılın sayılarını da listemize ekliyelim:

1957 yılı	19 roman	— 22 küçük hikâye kitabı	— 41 kitap
. . .	.	. . . . .	
1960 yılı	9 roman	— 10 küçük hikâye kitabı	— 19 kitap
1961 yılı	11 roman	— 4 küçük hikâye kitabı	— 15 kitap

1962 yılı	10 roman —	20 küçük hikâye kitabı —	30 kitap
1963 yılı	6 roman —	11 küçük hikâye kitabı —	17 kitap
1964 yılı	5 roman —	9 küçük hikâye kitabı —	14 kitap
1965 yılı	4 roman —	15 küçük hikâye kitabı —	19 kitap
1966 yılı	12 roman —	8 küçük hikâye kitabı —	20 kitap
1967 yılı	8 roman —	8 küçük hikâye kitabı —	16 kitap

Yukarıdaki sayılara bakılınca, 1960 dan bu yana sürüp gelen darlığın henüz ortadan kalkmadığı görülmektedir. Yeni yayınevlerinin ortaya çıkmaları, basımevlerinin, kitapçı dükkânlarının, dağıtım örgütlerinin çoğalıp gelişmeleri, kitap baskı sayılarının gittikçe artmaları, çeviriler ve toplum konularındaki eserlerin rağbet görmelerine karşılık, telif roman ve hikâye alanlarındaki bu sürekli azalma dikkati çekecek bir anlam kazanmaktadır. Hele bazı yayınevlerindeki büyük kitap serilerinin, ansiklopedik ve faydalı kitap yayınlarının, göze çarpacak ölçüde geniş satışlara yönelmeleri, okuyucuların artık çeşitlenmeğe başladıklarını, bir alanda azalmalar başlarken, başka alanlarda da okuyucuların belli ölçülerde çoğaldıklarını göstermektedir. Dağıtıcılardan alınan bilgiler de bunu göstermektedir.

1967 yılının sayılarına göre 6 tane büyük 2 tane de küçük roman var ortada. Bunlardan Kemal Tahir'in *"Devlet Ana"*sı 625 sayfalık hacmile şimdiye kadar çıkan telif romanların en büyüğü olarak başta gelmektedir.

Roman ve hikâye alanlarında ün kazanan, eserler yayınlıyarak değerlerini kabul ettiren yazarların çoğunluğunun geçen yıl içinde eser vermedik'lerini, kitap yayınlıyamadıklarını gördük. Kemal Tahir'in *"Öncü"* gazetesinde tefrika edilen *"Yol Ayrımı"*, Mehmet Sevda'nın *"Kilcik Sevgili"*, *"İnsan Bir Yerde Belirdir"*, *"İncir Çekirdeği"* adlarındaki romanları bu arada sayılabilir. Yaşar Kemal in de *"Orta Direk"*ten sonra artık roman yayınlamadığını görüyoruz. Vaktile *"Tanin"* gazetesinde çıkan *"Yusufçuk-Yusuf"*u, 1965 yılı içinde *"Milliyet"* gazetesinde *"Akçasazın Ağaları"* adile tefrika edildiği halde, bugüne kadar kitap düzeninde yayınlanamadı. Öte yandan Orhan Kemal'in romanları bir yandan tefrika ediliyor, bir vandan da kitap düzeninde oldukca düzenli bir tempo ile yayınlanıyor. *"Milliyet"* gazetesinde *"Sokaklardan Bir Kız"* bu yıl içinde tefrika edildi.

Kemal Bilbaşar'ın *"Türk Dil Kurumu Roman Ödülü"*nü, *"Cemo"* adındaki romanı ile alması, çoktandır romana dönmeğe hazırlanan bu eski öncü için destekleyici ve iteleyici bir anlam taşımış olmalı ki, bir yandan *"Cemo"*nun ikinci bası-

mını yapmağa hazırlanırken, öte yandan da yıllardır ertelediği *"Memo"*yu hazırlamaktadır.

Birçok değerli yazarımız kitaplarını yayınlama imkânları bulamazken, bazı eski öncülerin toplu eserlerinin yayınlanmağa başlanmış olması, geçen yıllar için olduğu kadar bu yılın da önemli bir edebiyat olayı sayılmalıdır. Varlık yayınevi *Sait Faik* ve *Sabahattin Ali*'nin toplu eserlerini basıp yayınladıktan sonra, bu yıl içinde *Abdülhak Şinasi Hisar*'ın eserlerini yayınlamağa girişti. Eskilerden *Resat Nuri*'nin toplu eserleri çoktandır basıldığı halde, *Hüseyin Rahmi*'nin toplu eserlerinin basılmalarına da geçen yıl içinde devam edildi. Eski büyük öncüler arasında *Memduh Şevket Esendal*, bu konuda en talihsiz yazarlarımızdan biri olarak karşımızdadır. Dost yayınevi bu işe başlayıp ilk kitabını 1965 eylülünde yayınladığı halde, hikâyeleri ve romanlarını basıp çıkarma imkânlarını hâlâ bulamamış görünüyor.

"Bozkırdaki Çekirdek"

Ünlü romancı Kemal Tahir'in 1962 de yazıp Cumhuriyet gazetesinde tefrika edilen bu romanının kitap düzeninde yayınlanması oldukça geri kaldı. O günden bu yana bu ünlü romanı bir süre gazetede parça parça okuyanlar, dilden dile bazı görüşlerini aktararak konuşanlar, *"köy enstitülerine karşı"* bir eser olarak dedikodusunu yaydılar. Kitap bütün ile ortaya çıkmadan, temel düşüncesi üzerinde bir kanıya varmadan, *"Bozkırdaki Çekirdek"* ve yazarı üzerinde, bizde eskidenberi alışılagelmiş o yakıştırma mekanizması, aydın çevrelerde durmadan ters görüşleri üretti durdu. Enstitü çıkışlı aydınlardan, eli kalem tutan ve ağızları lâf yapanların çoğundan *"dilden dile tevâtür"* edilen bu görüşleri dinledim. Şimdi artık roman meydanda. Dedikodu ve tevâtürlere yanaşanlar eseri baştan başa okuyup anlama gereğini duyacaklar mı acaba?

Her şeyden önce şunu belirtmeli ki, bu roman, Köy Enstitülerinin kuruluş aşamasındaki, o nereden gelip nereye gittiği henüz iyice bilinmiyen *"epik havanın"*, oralarda yaşanan gündelik hayatı, işe bağlanan eğitim yöntemlerinin uygulanışını, köylü insanının tabiatla savaşında beliren mutlu yönelmeleri, elde edilen olumlu sonuçları anlatıp değerlendirmeğe yönelmiyor. Yazar işin bu yanını başkalarına bırakmış, kendisi için daha gerekli bulduğu bir başka açıdan, yıkılışın yüksek politika ile olan bağlantılarından, dünya şartlarındaki değişikliğin etkilediği düşünce değişikliklerinden, sorunu ele almayı daha uygun bulmuş. Vaktile başka hesaplara dayanılarak girişilen bir iş, halka ve köylüye kabul ettirilemeyince, Türkiye

Matisse : Odalisk

dünya şartlarına uygun yeni bir yola girerken nasıl tasfiye ettiriliyor? Tek parti, yeni hesaplarla çok partili düzene geçerken, sırtına kambur gibi yapışan büyük saldırı hedeflerini ortadan kaldırma telâşına düşüyor. Enstitülerde hayat ve eğitim denemesinin yanılmaları yanında başarılarını da, elde edilen sonuçları da bir başka romanda tasvir etmek, bu büyük sorunu evriminin orta yerinden alıp anlatmak elbette mümkündü. Ama Kemal Tahir, yıkılışın nedenlerini, bir romancı olarak Türkiye'nin sorunlarına bağlamayı daha ilgi çekici buluyor. Romancı, arkasında devlet desteğinin bulunmasını gerektiren böyle bir işin havada kalışının nedenlerini işlemek istiyor. Politik düzenle toplum düzeninin, sonunda yeni bir köy kuruluşunu hazırlıyacak büyük hareketi hangi nedenlerle desteklemediğini, Ankara'daki yüksek politika çevrelerinden kasabalardaki politika çevrelerine, oradan da örnek bir enstitünün kuruluşuna doğru genişletip açarak anlatıyor. Aslında Kemal Tahir, Köy Enstitüleri sorununu kendi büyük roman dairesinin bir halkası olarak ele alıyor, baştan sona çeşitli serüvenler geçirerek yürüyüşünü tasvir etmiyor. Bundan dolayıdır ki, oluşumun kendi roman serisi için gerekli gördüğü yanını, yıkılışa yansıyan, Türkiye nin sosyal ve politik evriminin tersliğini belirtmeğe yöneliyor. Halbuki enstitü çıkışlı ve orada çalışmış aydınlar ve yazarlar, sahip çıktıkları bu dâvayı, şimdiye kadar hep *"kendi varlıklarını savunma açısından ocak gayreti"* ile ele almışlar, kuruluk ve yıkılıştaki dünya şartlarını ve politika değişmelerini bir yana koyup, eğitimde enstitülerin oynadığı büyük ve yapıcı rolü belirlemeğe yönelmişlerdi. Enstitü düşüncesi çevresinde birleşenler *"hep aynı dayanışma ve savunma"* açısına bağlanıyorlar, bunun dışında kalan düşünceleri de, kendilerine karşı yıkıcı bir kampanya yürütenlerle hep aynı cephede birleştiriyorlardı. Kemal Tahir'in romanını, kulaktan kapma bilgilerle yorumlayıp yargılayanlar hep o eski *"tarikatçı"* davranışını sürdürüyorlardı. İşte bundan dolayıdır ki, Köy Enstitülerinin bütün yurdu saran bir hareket olarak zirve noktasında, tek parti düzeninin yeni hesaplara koşulduğu bir ortamda, en yüksek kademede nasıl harcanmağa hazırlanıldığını anlatan bir bölümü, bu romanı hangi açıdan ele aldığını göstermek için, girişe koymuş. Bu bölümde İkinci Dünya Savaşının son yıllarında, Hitler'in yenilgisinin iyice belirdiği günlerde parti genel sekreteri, geleceğin başbakanı olmağa hazırlanan profesör politikacı, demokrasiye yönelişi frenlemeğe çalışan başbakan, Hitler'e koşulmağa hazırlanan eski başbakan, milli eğitim bakanı, meclis başkanı paşa gibi önde gelenlerin çevresinde, kiminin sinsi

ve hesapçı itelemeleri, kiminin de aldırmazlıkları, hele Tonguç gibi öne sürülen piyonların bilgisizliklerinin ardında hazırlanan düzenleri anlatılırken, yüksek politikada enstitü sorunu çevresinde yapmağa ve yıkmağa, aynı zamanda koşulanların iki yönlü bir mayalanma içindeki gaddarlıklarını tasvir ederken, adlarını vermemekle birlikte, kimlikleri iyice anlaşılıyor. *"Köy çocuklarını köylülüklerini kaybetmiyecek biçimde yetiştirmek"*, *"doğayla boğuşacak"* yetenekte, *"kendine yeterli"* köylü düzenini öğretmenlerin nasıl hazırlıyacaklarını bu politikacıların karşısında açıklarken Tonguç'un düştüğü tersliklerı tasvir ederken ,roman daha başlangıcında dramlık bir anlam kazanıyor. Türk köylüsünü ve köyünü *"geleneksel saflığı, ana cevherindeki özellik bozulmadan eğitmek için açılmıştır köy enstitülerimiz... Bozulmamış köy çocukları alınacak, töresel köyümüzün yüksek ahlâkî değerleri hırsla savunulacak... Büyüklerine saygı, küçüklerine sevgi, vatan için durakl.amadan gözü kapalı ölmek... Çilelerden yılksünmemek, millet yolunda azla yetinmek..."*. Parti genel sekreteri Memduh Şevket Esendal'ın ağzından söyleniyor bu düşünceler. Bir ucu Ziya Gökalp'te, bir ucu Esendal'da, sonra da Köy Enstitülerinin kuruluşunun temelinde olan düşüncelerdi bunlar. Kemal Tahir, bütün bunları Tonguç'a karşı söyleyip, arkalar gibi görünen, sırtını sıvazlayıp onu işe koşan insanların, Enstitüleri kapatmağa nasıl karar verdiklerini anlatıyor. Enstitülerin örgütleylci gücü, köyleri devlete bağlı köy liderlerlle bozulmaktan kurtarma düşüncesi, mihverin dünyaya kabul ettireceği bin yıllık *"Yeni Nizâm"*a koşularak hesaba alınmıştı. Gerçi köylü ve ara tabakalar bu işi tutmamıştı. Ama devlet bunu zorlıyacaktı. Artık şartlar değişmişti şimdi. Yeni bir düzene koşulurken köylünün tutmadığı bir işi artık parti sırtında taşıyamazdı. Millî şef her şeyden önce devlet adamıydı. *"Toplumun kabul etmediği, ya da pek yakında kabul edeceği kesinlikle belirmiyen"* hiçbir şeyi sürgit tutamazdı. En parlak düşüncelere şu cevabı verirdi: *"çalış, millete kabul ettir de, getir"*. Kemal Tahir, gelişen şartların enstitüleri harcamaya uygun bir havayı nasıl estirdiğini anlatıyor. Bu bölüm, *"Dumanlı Boğaz Köy Enstitüsü"*nün yıkılış ortamında nasıl kurulduğunu anlatmaya geçmeden önce, şartları derli toplu gözden geçirdiği, cesaretle ortaya konulmuş bir otopsidir.

*"Dumanlı Boğaz Köy Enstitüsü"*nün kurucu ekibi, Çankırı'nın Ilgaz kazasındaki Keşişdüzü'ne gidiyor. Çankırı - Çorum - Kastamonu vilâyetlerinin birleştikleri bir yerde kurulacak yeni enstitü. Birinci bölümde Ankara'nın yüksek politika çevrelerinde ortaya konulan gerçek, ekibin kaza merkezine

ulaşması ile kendini göstermeye başlar. Köyden kasabaya kadar ulaşan bir cephe, enstitülere karşı çoktan örgütlenmiştir. İşler, yalancı, kaypak, yüze gülücü, sinsi bir bataklıkta yürütülüyor. Kemal Tahir'in kasaba insanlarını enstitü yolundaki ikinci basamak olarak uzun uzadıya belirlemesi bir çoklarını yanıltmış, bildiği ve malzemesini derlediği çevrelere karşı duyduğu tembelce bağlantıya yorulmuştu. Romanın bütününe ve ana düşüncesine dikkat edilince, arkada hazırlanan büyük oyunu kamufle etmek üzere açılan yeni bir enstitünün merkezdekilerin kararları ve davranışlarını da yüze çıkaran kasaba politikacılarını neden dolayı anlatmayı gerektirdiği artık iyice anlaşılıyor. Uzun uzadıya anlatılan bu kasaba ve insanları az sonra çok partili düzenin Anadolu'yu sarıp sarmalayan oy mekanizmasının piyasa merkezleri haline gelecektir. Kasabalının İkinci Dünya Savaşı sonundaki görüşleri, yeni bir düzene koşulma hazırlıkları, havaları koklayıp kulaklarını dikerek yerlerinden sıçramaya hazırlanışları, yeni düzenin mayalanışının kasaba seviyesinde başarılı bir tasviridir.

Bundan sonra da enstitü müdürü Halim Akın'ın ülkücü öğretmen olarak hayatının ana çizgileri tasvir edilmektedir. Cumhuriyetin ilk öğretmen nesli olarak Anadolu zaferinin büyüleyici havasında işe başlamışlar. Bir süre, öğretmenler, kurtuluşun temeli olarak öne sürülüyor, bunu kurtarıcılar söylüyorlardı. Yeni bir ordunun subayları idiler. Bilgisizliği, geriliği yeneceklerdi. Batıdan alınmış, bizim gerçeklerimizle bir ilişiği olmıyan sloganlarla halkın karşısına çıkıyorlardı. Baştakiler onlardandı. Arada olup biten ufak tefek aksamalara ve haksızlıklara aldırmıyorlardı. Kurtarıcılara inanıyorlardı. Edilen sözlerin, verilen vaatlerin millet yaşayışındaki sonuçlarına bakacak şekilde yetiştirilmemişlerdi. Onuncu yıldan sonra ülkücüler ilk bezginliği duydular. *"Ayakları yere basmıyan, gözle görünür ürün vermiyen ülkü"* yormuştu onları. Olağanüstü büyük işler yapıyoruz sanmışlar, ansızın yıllarını avuntuyla geçiren sıradan birer aylıkçı durumuna düşmüşlerdi. Halim Akın'ın enstitü müdürlüğüne atanışı işte tam bu tükeniş sırasına raslamıştı. Öğretmenlere *"cumhuriyet, fikri hür, vicdanı hür nesiller ister"* denilmişti. Ama hür fikir ve vicdânın ölçüsü neydi? Öğretmenler böyle mi yetiştirilmişlerdi? Bunu arayıp soran olmamıştı. *"Milletleri kurtaranlar yalnız ve ancak öğretmenlerdir"* denilmişti. Bu sözlerin eyleme geçmesi için bu amaca göre yetiştirilmiş kadro, devletin de olağanüstü kanunlarla bu kadronun arkasında durması gerekiyordu. Belli bir plâna göre uygulamalara girişilmesi baş iş olmalıydı. Ama herkes başka havalardaydı. Hiç bir gerçeği ve

dayanağı olmıyan bir misyon yüklenmekti bu. Aslında öğretmenlere misyon da verilmiyordu. Yaldızlı lâflardı ortada dolaşanlar. Bakanlıktan yeni tâyin emrini aldığında, Halim Akın, bunları düşünüyordu. Ülkücü düşlerle çöküp giden bir öğretmen nesline enstitüler, güç yetişmişti. Eğitmen kursları, öğretmenlik mesleğinin kökünde bir umut güneşi gibi parlamıştı. Öğretmen, içinde bocaladığı sarsıntıdan kurtuluyor, köye yönelen bir harekete koşuluyordu. Anadolu köylüsünün niteliklerini anlamaya, onları parlatıp değerlendirip eğitimde ve kalkınmada yararlı bir hale getirmeye götüren umut verici bir yoldu bu. Anadolu köylüsünün yoksul ve kıraç bir tabiat ortasında yaşayabilmesinin temelinde, *"çile çekme ve azla yetinme"* gibi iki büyük özellik var. Bu, onun tarih boyunca sürüp gelen pasif özgürlüğünün temelidir. Enstitülerin en büyük dayanağı da bu olacaktır.

Dumanlı Boğaz yolunda raslayıp da ciplerine aldıkları müfettiş Şefik Ertem'le yeni müdür Halim Akın, iki eski arkadaş, bizdeki enstitü düşüncesinin iki karşıt temsilcisidir. Halim Akın, karamsarlığı üzerinden atmış, denemeler ve yeni bulusların bu sorunu sağlam temellere dayayarak götüreceğini, büyük bir kalkınmanın bu düşünce ve hareketten çıkacağını iddia ederken Şefik Ertem, bu konudaki güvensizliği dile getiriyor, politikaya koşularak yürüyen temelsiz yönelmeleri eleştiriyor. Büvük sorunları yeterli arastırmalara dayamadan ve *"kestirmeden"* halletmenin olmazlığını ileriye sürüyor. Aslında bu romanda belirlenen Şefik Ertem, enstitülere saldıranlarla onu savunanların dışında, eskiden varlığı hiç hissedilmiyen, ağzı kapatılan, ancak son yıllarda bu sorunun temellerini kurcalamaya başlıyan bir yeni gerçekçidir. Bu tip, aslında ne kuruluşun patırtılı bayram havasında, ne de yıkılışın kargaşalığında ortada yoktu. Birisinde susturulmaya mahkûm, ötekisinde ise davranışı ayıptı. Kemal Tahir, Şefik Ertem'in şahsında bu soruna yeni ışıklar getiren günümüz gerçekçilerini belirlemek istiyor. Şefik Ertem'in tezi, rasyonel, kesin, acı ve aydınlık: tartışma 1943 yılında yapılıyor, ilk enstitüler ise 1940 yılında açılmıştır. Henüz ilk mezunlarını bile vermemiştir. Ama başında alaca kuşlar dolasmağa başlamıştır. Demek cumhuriyetin ilânından bu yana, köy öğretmeni yetiştirmekte 17 yıllık bir gecikme vardır. Alfabe devriminden bu yana 15 yıl geçmiştir. Hâlâ okuma yazma bilmiyenler nüfusun yüzde vetmişidir. O halde bizim hızla görülecek bir işimiz yoktur. Çünkü köylünün temeldeki yaşama düzeni değişmeyince, okuma yazmayla görülecek bir işi yoktur. O kadar ki, millet mekteplerinde ve askerde öğrendiklerini kolaylıkla

unutmaktadır. Beri yandan enstitüyü, töresel köyün kendine yeterliğine dayatıyoruz. *"Köy için yeterince"* denilince köye kapalı bir düzen düşünülüyor, hem de temelinde hiç bir şey değiştirmiyen köy için yeterli bir okulla masrafsız bir öğretmen düşünülüyor. Kimse birşey değiştirmek istemiyor, aslında köylüyü bütün çıkmazları ve çaresizlikleri içinde daha bir süre zaptetmenin çarelerini arıyoruz. *"Köylü yaşatacak ve kalkındıracak okul değildir, okulu yaşatacak ve kendini kalkındıracak köydür". "Köylü bizden nasıl bir okul istiyor?"* diye düşüneceğiz. Bunu temel reformlarla birlikte ve devletin desteği ile birlikte düşünmeyince de, köylünün nasıl bir okul istiyeceği malûm. Yani mesele temelinde eğitim işi değildir. Sorun memleketin ekonomi, toplum, politika yapısına gelip dayanıyor. Halbuki eğitim, toplum isteklerinin yönünde ve peşinde gelişir ve yürür. Bunun dışına çıkıp, hele karşısında cephe kurmağa davranınca, taşıyamıyacağı ödevler yüklenmiş oluyor, ya da başka bir devrimci düzeni gerektiriyor. O zaman da, nerede, nasıl, ne için terkedildiğinin bile farkına varamıyor. Üstelik Türkiye'de köyler aynı yaşama ve üretim çizgisinde de değildirler. O zaman her bölgenin okulunu kendi şartları içinde düşünmek gerçekecektir. Oysaki gidilen yol bir toptancılıktır. Arada bir öğretmenleri göklere çıkarmamız, asıl ciddi işleri bir yana koyup kaytarmağa yöneldiğimiz sıralara raslar. Şefik Ertem, bu sözlerin daha 1918 de Baltacıoğlu tarafından söylendiğini belirtiyor. Dikkat edilecek yön, politikacıların işler olmaza sardırınca, eleştirinin, karşı düşüncelerin kaynaklarını kurutmasıdır. O zaman eleştiri vatan hainliği sayılıyor. Şefik Ertem'e göre ortada misyon denilecek bir şey yoktur. Bir politik kandırmaca vardır. Bu gibi yenilikler zaman zaman bulup buluşturulup önü ardı hesaplanmadan ortaya atılır, yüksek politika görevleri bitip zararlı olmaya başlayınca da, köklenip ortadan kaldırılır. Köy Enstitüsü düşüncesi çevresinde birleşenler, çalışanlar, köy ve köylünün gerçekten değiştirilmek istenildiğini ve değiştirildiğini sanmışlar, bunu sürekli olarak iddia etmişlerdir. Şefik Ertem, bu yaygın yanılmaya karşı çıkmaktadır. Bu konuda delillerini Tonguç'un kitabından alarak konuşuyor: *"... rejimi yarı aydınların suikastından koruyacak tedbirleri almayı hiç ihmal etmemek lâzımdır. Bunun için de köy kaynağından, hayata daha kuvvetli bağlarla bağlı, çağımız uygarlığının işlerini başarmağa daha yatkın, taze elemanı bol bol alarak ve onların karakterini bozmıyacak mülesseselerde yetiştirerek, bu kabil insanlardan cumhuriyeti beslıyecek ve gürbüzleştirecek, memleketi saadet yuvası haline getirecek, hakiki iş adamlarını yetiştirmek lâzım-*

dır." Burada savunulacak rejim milli şefli tek parti diktatörlüğü oluyor. Kitap 1939 yılında yazıldığına göre, başlangıçta hangi amaçlara yöneldikleri ortaya çıkıyor. Bereket versin bu kitabı, erbere ülkülere kolaylıkla yönelenler okumuyorlardı. Bunları hayata bağlıyan şey nedir? Azla yetinmeleri ve meşakkate dayanıklı olmaları. O halde çağımız uygarlığı nedir ve nerededir? O tarihlerde uygarlık üçe ayrılmış, birbirlerinin gırtlaklarına sarılmış bir durumda. Hangi uygarlığa yönelecegiz? Faşistlerin kapitalist demokrasilerin, yoksa sosyalistlerinkine mi? Üstelik enstitücülerin okumak gereğini duymadıkları kara kaplı kitapları, değiştirmekten değil, bozmamaktan söz ediyor. Köylere tezgâh dağıtmak, biraz dülgerlik, kaba demircilik, biraz nalbantlık, duvarcılık, bir havli de rençberlik, yarım yırtık bir okutma. Bunlar köyü kalkınmaya değil, ancak kendi kendine yeterliğe götürür. Araçlarda bu kadar gelenekçi olunca, öğretmen yetiştirmekte devrimci olmak nasıl mümkün oluyor? Saflıkları bozulmadan yetişen bu çocuklar, bin yıldır değişmiyen ve değişmesini istemediğimiz köyde ne yapacaklar? Sonra çocukların yalnız doğayla boğuşmaları isteniyor. Sanki çevrelerindeki insanlardan hep yardım, hep destek görecekleriniş gibi. Onları, ilerde yapmak zorunda kalacakları bir savaşa göre hazırlamamak kavgaya silâhsız sürmek nasıl bir alçaklık oluyor? Enstitüleri kurarken ve yaşatırken yeni yetme gencleri ezercesine çalıştırmak, toprakta, yapıda işe koşmak, belli bir amaca varmak için bütün memleket iş seferberliğine atılmışsa haklı sayılabilir. Yoksa bunları sonunda kurda kuşa kaptıracaksak ezici bir haksızlık yapmış oluyoruz. Halim Akın'a kalırsa, bütün bu işlerin yalnız maddi bir varlığı ortaya çıkarmağa değil, insanı eğitmekte de olumlu bir rolü olacaktır. Köylünün cevherini tanımakta işe yarıyacaktır. Bozkırdaki çekirdeğin cevherini aramaktadırlar. Şefik Ertem'le yapılan tartışma, çekirdeği olsa ortada bozkır kalır mıydı sonucuna vardırılıyor.

Enstitünün kuruluşunun anlatıldığı bölümlerde, bütün o teori çelişkileri, temeldeki sorunların ters düşmelerine rağmen, köylü cocukları ve ülkücü öğretmenlerin iş başında yapıp yaratmadaki üstünlüklerini de tasvir ediyor. Kuruluşun yüksek politikaya bağlı kasıtlı yanılmaları, cocukların töresel köye göre hazırlanmayışındaki eğitim tersliği, devlet desteğinin arkadan çekilmesindeki acıklı yenilik'er bir yana. Köy Enstitüleri, işe koşulan kadrosu ile bir yerde, önemli bir yaratma ve kurma işine kendi ruhlarına ve tablat şartlarına uygun düşen bir kalkınma modelini, bütün direnme ve engellemelere rağmen ortaya koymuşlardır. Başı sonu olmıyan, büyük

reformlara bağlanmıyan, ortada bırakılmış insanlar, bir süre canlarını dişlerine takarak doğayı değiştiriyorlar, yapıları kurup yükseltiyorlar. Kemal Tahir, Köy Enstitülerinin hakkını, tabiatla savaş, elbirliği ile çalışmanın sonuçlarını izliyerek veriyor. Bu ortamda ülkücü direnme ve çalışmalar, enstitülü insanın acıklı gerçeğini büsbütün belirli bir hale getiriyor. Batı kalıplarından bir anlamda kurtuluştur bu. Soluk alacak, kendini toparlıyacak, düşünüp gerçekleri araştıracak bir aşamaya ulaşabilse, ölçülerini ve teorilerini de ortaya koyacaktı. Bu eğitim denemesinde doğru yoldaki bütün yanılmalar, yıkıcı değil, kurucu bir anlam kazanıyor, canlı gövde durmadan yeni denemelere yöneliyordu. Lâkin işin bütünündeki acıklı bir terslik yıkılışa kadar sürüp gidiyor: bütün memlekette herkes belirli ve plânlı bir amaca göre çalışmıyorsa, iş bölümünde yalnız bir kolun bedavaya çalıştırılması acıklı ve kıyıcı bir zorlama olmuyor muydu? Yıkılırken kimsenin desteklemeyişinin nedenleri de bundaydı. Kimse böyle bir çalışma istemiyordu.

Köy Enstitüleri büyük bir denemedir. Ama onu yurt gerçeklerinden dışarıda, evrilip yürüyenden ayırıp, kendi sınırları ve boyutları içinde konuştunuz muydu, umud verici oluyor da, neden dolayı dış oluşmalarla birlikte düşününce aldatıcı, kıyıcı bir sertlik alıveriyor? Kemal Tahir, ülkücünün yaratmaya yönelen davranışını, psikolojisini, çevresini ateşleyip işe yönelişindeki gücünü anlatabildiği kadar, başka yollara dökülmüş çevrelere ters düşmenin verdiği çelişkileri de cesaretle ortaya koyabiliyor. Sürekli yalanlardan, aldatmalardan hoşlanmıyanlar, tarikat dayanışmalarının verimli bir sonuç getirmediğini anlıyanlar bu kitabı sevecekler ve tartışacaklardır umudundayım.

"Devlet Ana"

Türk romanı, aslında Tanzimat'tanberi süregelen bir evrim içinde, bir süre iki yönde bocalamış, yerli kaynaklara aşılanmak, batı modellerini taklit etmek gibi iki karşıt görüşten ikincinin baskın çıkması sonucu, Halit Ziya ile birlikte anlatım, yapı, kişi anlayışında kesin olarak batı modellerini uygulama yoluna girmişti. 1945 yıllarına kadar süren bir uzun devrede *"batı romanını uygulama"* aşaması sürmüş gelmişti. Yeni gerçekçilerimizin kıpırdanmalarının ardından, Anadolu insanları, sorunları ve gerçeklerine yönelince, artık batı modellerinin yetersizliği, dil ve anlatımın da darlığı kendini duyurmaya başlamıştı. Batı modelleri ve açılarına bağlı kalın-

ca, bizim insanlarımızı ve sorunlarını temeldeki gerçekleri işliyerek belirlemenin artık mümkün olmadığı görülüyordu. Bir süre yüzeyden yapılan gözlemleri anlatarak, tabiat ve geçim dertlerinin baskıları altındaki köylünün belirlemesine yöneldik. Bu çalışmalar birbiri peşine geldikçe, tabiat karşısında ezilen ve tarih karşısında direnen ve yaşayabilen insanımızın potansiyelini daha başka açılardan belirlemenin gereği ortaya çıkıyordu. Ama romancılarımız adım adım büyük bir değişikliğe, yaptıkları denemelerle yaklaşıyorlardı. Türk insanının gerçeğini, şehirli ve köylüyü anlatan iki büyük roman dairesi halinde ortaya koymaya çalışan Kemal Tahir, güvenli, sabırlı ve bilinçli araştırmalarının sonucuna, artık *"Devlet Ana"* romanile ulaşmış bulunuyor. Bu eser, Türk romancılığının tarihinde, Halit Ziya'dan sonra en büyük dönemeç, Batı romanının sürüp gelen baskısından kesin bir sıyrılış, anlatım ve kuruluşta bir devrim olarak ele alınacak, tartışılacak, yol açıcı bir rol oynayacaktır kanısındayım. Batılı roman ölçüleri ve geleneğinin dışına çıkan Kemal Tahir, bizde eskiden beri *"milli roman"* sözlerile, beklenen ve özlenen ilk eseri vermesi. yalnız geçen yılın değil, çağımızın da en önemli edebiyat olayıdır. Tipte, ele aldığı sorun ve konuda, anlatımda ve romanı kuruşta sürüp geleni baştan başa değiştirişi, örnekleri başka ülkelerde de görülen büyük öncülerin *"batı romanına karşı çıkan milli roman"* akımlarına, hemen bütün özelliklerile katılıyor.

"Devlet Ana", konusunu Osmanlı devletinin kuruluşu günlerinden alıyor. İki imparatorluğun yıkıldığı, Türk ve Bizans beyliklerinin Anadolu birliğini sağlıyamadıkları, Moğol baskısı altında ezilmiş, kime haraç ve vergi vereceğini bilemiyen halkın baskı altında inlediği bir devir. Bizans kabuklarına çekilmiş, uçları tekfurların sert ve sömürücü tutumlarına bırakmış, Selçuklu devleti çürüyüp dağılmak üzere. Anadolu halkı siyasî birliğin, devlet otoritesinin sağlıyacağı barışın ve düzenin nereden çıkıp geleceğini dört gözle beklemekte. 13. yüzyıl, Anadolunun kesin ölçüde Türkleşip islâmlaştığı, Asyadan göçüp gelen boyların örgütleyici öncüleri olan tarikatlerin ve dervişlerin Anadoluya yayılıp yurt kurma ve yerleşme işlerinde rehberlik ettikleri bir devirdir. Kemal Tahir, doğu ve batıdan kopup gelen baskılar ve etkilerin çatışıp çavlandıkları bir ortamda Osmanlı devletinin uç beyliğinden çıkıp imparatorluğa doğru gelişmelerini altı aylık bir süre içinde belirlemeğe çalışıyor: Ertuğrul'un ölümü ile Osman'ın ilk hareketleri. Bu eser ilk bakışta kapalı bir devreyi, tarihî malzeme ile kendi şartları içinde dile getirme amacını gütmek-

tedir. Ama eserin konuyla ilgili olan yanı, Kemal Tahir'in eserlerinin bütününe yansıyan, temel düşüncesine bağlanan doıayısı ile günümüzun sorunlarına da yönelen bir görüşü dile getirmektedir. Osmanlı devletinin yukarıda kısaca tasvir edilen tarihî şartlar altında, nasıl oıup da hızla gelişip güçlü bir imparatorluğa yöneldiğini anlatırken, Anadoıu gerçeklerine uygun kaynağını Turk toplumunun evriminden alan yeni bir devlet ve düzen anlayışının bugün de geçerli sayılabilecek ilkelerini olaylarla birlikte ortaya koymaya çalışıyor. Bir çok uygulamalarla denenmiş ve geliştirilmiş bu millî devlet felsefesinin belirlemesini yaparken yazarın amacı yalnız bugüne kapalı tarihî bir tasvir değil, sürekli ve çağdaş yeni bir millî devlet anlayışına da yol açmaktır. Eserin birkaç yerinde bu sorunu tartışmasındaki amacı, batı taklidi topıum ve devlet düzenlerine, yapıyı değiştirme çabalarına, gide gide işlemez bir duruma gelen devlet ve politika kurumlarına karşı alttan ge.en direnmelerin kaynaklarını olumsuz bir ilkelliğe değil, temelde var olan ve Anadoıu insanında hâlâ da canlılığını koruyan, yozlaşmadan süregelen bir eski düzen ve devlet anlayışına bağlamaya çalışıyor. Osmanlı Türkünün kurduğu devlet düzeni, Batının zorlamaları ile sarsılmış, yıpranmış, yıkılmıştır. Kültür alanında da yukarıdan aşağıya yürütülen bir yabancılaştırma hareketi, imparatorluğun yıkılışı ile de durmamış, Millî Kurtuluş savaşına rağmen önü bir türlü kesilmemiştir. Batının dışında kendine has bir uygarlığı ve bu uygarlığa bağlanan derin ve geniş bir devlet felsefesi, bu görüşten çıkan yeterli kurumları bulunan Anadolu insanının potansiyel gücüne karşı çıkan uygulamaları diğer romanlarında e.eştirirken, tarihî oluşumun yüze çıkardığı gerçeklere de değinmeden edemezdi. Büyük imparatorluklar kuran bir milletin, yeni kuruluşunda da, bu eski kaynakları yoklayıp araştırmadan sağlam temellere oturan bir yeni düzeni başaramıyacağını anlatmak istiyor. Bundan dolayıdır ki, Bizans'ın güçsüzlüğü, Selçuklunun bozuluşu karşısında Anadolu insanının temel görüşünü, yoksulluğunun nedenlerini, siyasî güç ve devletin bulunmayışına nasıl bağladığını, bu idrâkin halkın vicdanında nasıl işlediğini yer yer anlatmaya büyük önem veriyor. Söğüt, Bilecik, Eskişehir uçlarındaki olayları, o günün şartlarına ve toplum katlarına bağlıyarak anlatırken, roman denilen yapının hayata bağlı, ayrıntılarla belirlenen bir kuruluş olduğunu unutmuyor, eserinin kuramsal bir kuruluğa düşmesine müsaade etmiyor. Roman yazdığını bir an için olsun unutmadan, büyük düşüncelere, yadırgatıcı ipotezlere saplanmanın çok mümkün olduğu bir anlatımın içinde, sabırlı çalışmaların bi-

riktirdiği geniş malzemeye dayanarak, her şeyden önce roman yapısını sürdürüyor. Bu romanı hazırlarken, bilim adamlarını bile yıldıracak ölçüde kaynak eleştirmesine, değerlendirmeye yöneliyor. Gâziyân-ı Rûm'u, Bâcıyân-ı Rûm'u, uçları dolduran Türk-Türkmen kalabalığını, çeşitli zümrelerin özelliklerini işleyerek belirledikten sonra, roman yapısında karşılıklı ilişkilere bağlayıp olaylar içinde işleyip tasvir ederken, kullandığı malzemeyi tanıyışı değme araştırıcıları şaşırtacak derinlere iniyor. 13. yüzyılda uçların ahvâli nice olur? Savaş ve barış düzenleri nasıldır? Bizans tekfurları ve Frenk soylularının halkla ilişkileri nicedir? Ahilik düzeninin halka ve devlete bağlı disiplinli örgütünün Anadolunun siyasî gelişmelerinde ne gibi rolle olmuştur? Yaz kış çıplak dolaşan Cavlakların, hayvan postu giyinip suratlarını boyayan Torlakların, zil, dümbelek çalarak, afyon yutup naralar atarak uçları gezip dolaşmalarını anlatırken yaptığı geniş tasvir, adam ejderhalarını, gezginci saz şairlerini, 13. yüzyıl Anadolusunun alacalı kalabalığını anlatırken eski metinleri, birkaç satır bilgi derliyerek baştan başa elden geçirdiği görülmektedir. Derviş Pîr Elvan'ın deyişini eski menâkıpnâmelerin üslûbu ile aktarırken, eski kaynaklarda kapalı kalmış türkcenin o gür ve diri güzelliğini, çağının havasını belirlemekte kullanışı, bunun küçük bir örneği. Aslında kitap baştan başa, yerine ve çevresine göre hep bu eski kaynaklardan derlenmiş dil örneklerine uyularak anlatılıyor.

Olaylar 1290 da başladığına ve altı aylık bir süreyi içine aldığına göre, Kemal Tahir, Anadolu Türklüğünün bütün birikmelerile dönemece gelip tıkanmış bir devresini ele alıyor. Hiç de yüzeyden sayılamıyacak bir analoji ile, aynı birikmelerin bizi dönüp dolaşıp getirdiği bir başka dönemecin çıkmazları karşısında düşünmeğe, çıkar yolları aramağa davet ediyor. Kaynakları ve tarihî malzemesi çok dağınık olan, bu süresi kısa, fakat anlamı çok büyük olan devreyi, roman yapısında kurup yaşatmağa yönelirken, yalnız roman unsurlarını ustalara has şaşmaz bir uyguluk içinde, amacına uygun bir düzende kullanmakla kalmıyor, asıl büyük başarısını yeni anlatımına uygun dili bulmakta gösteriyor. Avrupalı romana koşulurken bize gelip yerleşen cümle yapısından, yazı ve edebiyat dilimizin değişmez temeli olarak kabul edilen İstanbul türkçesinin dar kalıplarından kopuyor. Aslında İstanbul şivesi ondan önce de yavaş yavaş değişmeğe yüz tutmuş, Anadolu ortak dili evrimine girmişti. Kemal Tahir, İstanbul şivesine dayanan edebiyat dilini yerli halk şivesine dayanarak değil, eski yazılı düzyazı kaynaklarının yapısına aşılayarak

genişletmeye, romanın bütün unsurları ile yabancılaşmış yapısından sıyrılma hamlesine girişiyor. Türkçenin o yalın ve sağlam yapısını eski metinleri elden geçirerek araştırıyor. Evliyâ Çelebi'nin hikâye anlatımında kullandığı, hâlâ Anadolu kasabalarındaki aydınlar arasında kullanılan o şakrak ve canlı dilin yanında tabiat tasvirlerini yaparken, toplu hareketleri dile getirirken kullandığı Dede Korkut anlatımını, o tempolu sert sesli cümle şekillerini kendine mâl ederek romana aşılıyor. Batılı edebiyata yönelirken eski kaynaklardan kopan ve yozlaşan edebiyat dilini, eski düzyazı dilinin zenginliklerine bağlıyarak baştan başa yeniliyor, Türkiye türkçesine dayanan bir edebiyat diline gitmek istiyor. Aslında batı romanına karşı yeni bir millî roman anlayışına yönelirken, başka yenileşmelerin yanında, her şeyden önce dil ve anlatım sorunlarını hallediyor, roman yapısını sürekli yabancılaşmaya bağlayan bağları kesip parçalıyor.

Uç beyliklerinde yaşanan gündelik hayatı anlatımı, tarihi eserlerde şimdiye kadar rasladığımız cansız ve yavan anlatılardan uzakta, ahi meclisleri, çocuk oyunları, baskınlar, yayla göçleri, uçlarda kaynaşan kalabalıkların, çeşitli mezhep, tarikat ve zümrelerin çatışmaları ile yüklü bir alacalı ve ayrıntılı tasviri ortaya koyuyor. Ertuğrul Gazi'nin son günlerinden nikris hastalığını, oturduğu yerde gözlerile namaz kılmasını, düşlerle olayları karıştırmasını, sık sık murakabeye varıp derin düşüncelere dalmasını anlatırken, Osmanlı devletinin temelini kuran bu sabırlı liderin kişiliğini şaşılacak bir canlılıkla ortaya koyuyor. Ağrılar ve sızılar içinde kıvranırken, kendinden sonra devletin nasıl idare edileceğini düşünen Ertuğrul'u, olayların gelişmesini dikkatle izleyen Osman'ın ağır basan düşüncelerini, öte yandan yeni yetmeler arasında cesareti ve olgunluğu ile kendini gösteren Orhan'ın ciddiyetle atakliği birleştiren davranışlarını anlatırken, üç nesil halinde devlete koşulan büyük liderleri belirlerken, gündelik hayatı da anlatmaktan vazgeçmeyişi, birçok unsurları aynı süre içinde dengeleştirerek yürütmesi, romanı sıradan bir tarihi serüven kitabı olmak seviyesine düşmekten kurtarıyor. Öte yandan, bu romanda tarihi gerçeklere uygun olduğu kadar, epik yüceleştirmelere de gitmiyen portreler var ki, bu tarihi ortamda gerçek boyutları ile belirlenebilmesi romancının büyük başarısı olarak göze çarpıyor. Rum Bacılarının başkanı Bacıbey, Kerim Çelebi, Aslıhan, bunlardan ancak birkaç tanesi. Romancının eserini destanlık bir sürüklenişe kaptırmaması, bir savaş olayını ayrı ayrı açılardan birkaç kişiye anlattırarak epik kristalizasyondan yakayı sıyırmaya çalışması yapıyı ze-

deleniyen bir deneme olduğu kadar, yazarın gerçekçi roman yolundan ayrılmak istemeyişinin göze çarpan bir yanıdır. Bu gerçek ölçüsünü öylesine dikkat ve titizlikle sürdürüyor ki, Dede Korkut biçiminde kafiyeli anlatımlarında bile ipin ucunu elinden kaçırmıyor, hemen denge unsurunu getiriyor. Hele Ertuğrul Bey'in ölümünü anlatırken, toplanma davulu yerine baskın var davulunu duyunca yerinden hoplayıp *"Duru kısrağımı çeksinler!"* diyerek düşüp ölüşünü tasvir ederken, Bacıbey'in Dede Korkut ağzı ile ağıt yaktığı pasaj, Söğüdü sarsan o acılı ölüm yasını bile bir yerde dondurup, güzel türkçenin güçlü temposunu yankılandırıyor, olayları gündelik gerçekler dünyasına bağlıyor. Romanın çeşitli toplum çevrelerini dolaşan plân zenginliği içinde güçlü bir yaşamanın nabzı vururken, şaşılacak kadar yeni, çağımızın yabancısı sahnelere de yer veriliyor. Kamağan Derviş'in dağdaki mağarasında, gün doğarken kürek kemiği ile fala bakışı, konuşmaları, eski şaman törelerini ve törenlerini dile getiriyor, Anadoluya Moğol akınlarının bıraktığı bir rengi yansıtıyor.

Kemal Tahir, Osmanlı imparatorluğunun kuruluşundaki temel felsefeyi belirliyen görüşlerini, Şeyh Edebali ile konuşurken, Osman Gazi'nin ağzından dile getiriyor. Yeni devlet batıya yönelerek kurulacak, Bizanslı Rumun, Anadolu Türkünün, 13. yüzyıl sonundaki barış getirici devlet özlemini gerçekleştirecek, *"suyun akarına"* gidecektir. İstanbul Bizansı, Frengin karanlığından kopup gelmişti. Ama onların kölelik düzenini bu topraklarda tutturamadı. Tutturamayınca da *"Toprak Allahın, imparator kâhya, köylü kiracı"* demek zorunda kaldı. İmparatorun hür köylüleri, Lâtinler İstanbulu alınca, Frenk düzeninin nasıl bir belâ olduğunu görüp anladılar. *"Bu düzen köylüyü köle etmeye dayanır... İşte bu sebepten, Frenk adamı, say ki kuduz canavardır. Kahbedir, kıyıcıdır, Allahı maldır, dini imânı soymaktır. Irzı, namusu, utanması, acıması ,sözü, yemini hiç yoktur. Bunalırsa insan eti yer. Bizans köylüsü kabul etmez bu rezilliği. Uçlara yerleştirilmiş hıristiyan Türklerse hiç yanaşmaz köleliğe. Suyun akarı dediğim budur. Bu yöneliş çok adam istemez. Kalabalıkları biriktirmek, köylünün başına musallat etmek zorunda değilsin. Bu zamana kadar hiç görmediği, bilmediği bir düzeni götürüp Bizans köylüsünü şaşırtıp ürkütmek yok. Köleliğe karşı, Frenk soygununa, zulmuna, ırz düşmanlığına karşı, biz hoşgörü, dayanışma, can, ırz, mal güvenliği sağlıyacağız. Alın terlerile çalışanlar bizden yana olacaklar ister istemez... Bizim suyumuzun akarı budur, şeyhim, şimdilik de gün batıyadır. Frenk düzeninin gerçek sınırına dayanıncaya kadar gün batı bizimdir...*

Batıya yöneleceğiz, talan etmiyeceğiz! Din yaymıya çabalamıyacağız. Tersine herkesin inancına saygı göstereceğiz. İnsanlar arasında din, soy, varlık bakımından hiçbir üstünlük tanımıyacağız![v].

Anadolu, Osman'ın gelip düzen kurup yol açıncaya kadar, batının Frenk, doğunun da Moğol'unun getirdikleri iki karanlık dünyanın arasına sıkışmıştı. Bu iki karanlığı sıyırıp açmak ona verilmişti.

Kemal Tahir'in bu eseri, yenileşen ve bütün unsurları ile *"millileşen"* yeni Türk romanının dönemecinde sağlam bir yer alacak, bu niteliklerile yeni bir akımın öncüsü sayılacaktır kanısındayım.

"Amerikan Sargısı"

Fakir Baykurt, Köy Enstitüsü çıkışlı yazarlar arasında ilk denemelerini hızla aşan, hikâyeden romana kolaylıkla geçen, roman alanında çalışmalarını sürdüreceğe benziyen bir kişilik gösteriyor. Amerikan yardımı ve üzerinde artık çetin tartışmalar açılan dostluğunun köylere kadar yer yer ulaşan kurcalayıcı etkilerini araştıran, bu yüzden ortaya dökülen çatışmaları köyiü ortamında belirlemeye çalışan yazar, hikâye ve roman yollarında sürüp gelen çalışmalarının getirdiği değişik bir anlatımla, çok hareketli bir yapıya ulaşmış görünüyor. Bu roman, Fakir Baykurt'un şimdiye kadar verdiği eserler arasında en hızlı tempolu, en değişik plânlı, dar anlatım çevrelerinden dışarıya taşmağa çalışanı oldu. Burada o eski, törelere kenetlenmiş, tabiata bağlı, dinamik gücü iyice küllenmiş, gündelik köylü hayatının, durgun ve bağlayıcı yürüyüşü, derinliğe inme zorlamaları yerine, köylü-şehirli, yerli-yabancı ilişkilerinin kaygan ve kaypak değişikliğine, yüzeyden hızla yürüyen temposuna bağlanıyor. Köylü hayatını anlatmakta töreye bağlı köyün statik sorunlarını tasvir etmeye uygun düşen eski anlatımını, ele aldığı temaya, ortaya ihtiyatla ve çekinerek koymaya çalıştığı sorunlara daha uygun düşen hızlı tempolu yeni bir anlatımla değiştirmesi, yazarın bu romanında en başarılı sayılabilecek bir aşaması olmuş.

Ankara yakınındaki Kızılöz köyünün Amerikan yardımı ile örnek köy haline getirilmesini, köydeki olayları, bu işlerin şehirdeki örgütleyici arka plânına bağlayarak anlatıyor. Merkeze yakın köyü, yabancı yardım çevrelerini, onlarla ilişkili politika çevrelerini, bu yardımlardan çöplenen iş adamlarını, bir zamanlar Amerikalılara yakın yerlerde çalışmış olmanın verdiği rahatlıkla ve yeterli bilgiyle tasvir ediyor. Yardım sorunu ölçüsünde bu kadar genişliğine yayılması, yer yer özü

kaybettirmeğe kadar varan bir gevşekliğe varıyor. Köylü ve köyden çok şehirliyi ve şehri anlatmağa yönelmesi de esere kendiliğinden az ve seyrek işlenmiş bir kanava manzarası veriyor. Özün gelişmesinde köylü davranışının rolü, köy hayatının etkilenmesi, direnmenin gücü yer yer ard plâna kayıyor. Köye yardım ve onu yabancı modellere göre değiştirme ve kalkındırma uygulaması, bu romanda temele bağlı köylü direnmesi açısından değil, dengeyi bozan değişik ve çeşitli açılardan veriliyor. Fakir Baykurt, yalnız bu romanında gördüğümüz, her gerçeğin iki yanını da hesaba katmaya çalışan, o eski kavgacı ve çetin anlatımından vazgeçmiş görünüyor. Birbirlerine karşı çıkan güçleri, kesin sonuçlu çatışmalardan uzak tutmaya çalışan bir yapıya yönelmiş. Köyün tarihsel evrimine, yerli şartlara, köylü insanının ruh yapısına, kökleri çok eskilere giden insan potansiyeline ve direnmesine karşı çıkan müdahaleci ve etkileyici güçleri anlatırken, ilk eserlerinden beri sürdürüp getirdiği çetin ve uzlaşma bilmez tutumunu unutmuş, gelişip ilerliyen çatışmanın çok gerilerinde kalan yan yollara sapmış görünüyor. Şehirde ve köyde, yerli ve yabancı dört beş ayrı ve birbirlerine karşı olan çevreleri örnek tiplerile çatışmaya sokunca, köylünün Milli Kurtuluştan kalma töresel direnmesini, romanın özü ve amacı bu olumlu direnmenin belirlenmesi olduğu halde, bu çeşitli çevrelerin karşaşalığına düşürerek çok dar ve sınırlı, birkaç kişinin duvarlara vurup devrilişleri seviyesine indirgemesi şaşırtıcı ve düşündürücü bir olay haline geliyor. Hele köy öğretmeni genç kızla Amerikalı çavuşun, herkesin gözleri önünde sinema ekranlarına lâyık sevişmeleri, politikaya ve yüksek menfaat çevrelerine bulaşmış yabancıların dışında *"iyi kalpli güzel Amerikalı"*yı arayıp bulmaya çabalayışı, Fakir Baykurt'un özel sempatilerinin romana yansıyan bir zorunluğu gibi sırıtıyor.

"Kaplumbağalar"

Köy Enstitüsü çıkışlı yazarlar içinde hikâyeden romana geçen ve bu yolda direnen Fakir Baykurt'un beşinci romanı. Şimdiye kadar yazdıklarını kendi köy çevresinin gerçeklerinden çıkarıyordu. *"Yılanların Öcü"* (1959) romanı oldukça geniş çevrelere ulaşmış, sinemaya da alınınca, başına hayli işler açılmıştı. Köy sorunlarına, toplum gerçeklerine yoklayıcı, nedenleri kurcalayıcı bir anlatımla yönelen bir yazar olarak, üstelik geçimi devlet kapısına bağlı ise, başına gelebileceklerin hepsini teker teker yaşamıştı. Son iki romanında anlatım çevresini Ankara dolaylarına kaydırsa bile, yine de bu yolda direnmekte kararlı olduğunu kitabının başına aldığı önsözde

anlatıyor. *"Amerikan Sargısı"*'nda pek olmasa bile, bu romanında, Türkiye'nin yeniden kuruluş ve kalkınmasını köylülere ve öncülük yolundaki liderliğini de köy öğretmenine bağlarken, eski mesajını sürdürmekte direniyor. Romanın kuruluşu, olayların yürüyüşü bu mesajı kendiliğinden, hem de diğer romanlarında görmediğimiz bir başarı ile her bölümde etkileyici ve dengeli bir düzende ortaya çıkardığı halde, Fakir Baykurt, sonunda saldırgan olmağa özenen, ama yine de üstünü küllemeğe çabaladığı bir ifade ile bu mesajı tekrarlamak gereğini duyuyor.

Kırlarda, bağlar arasında, yavaş tempolu bir direnme içinde yaşayıp üreyen, küskün ve içine kapalı hareketlerle belli bir amaca doğru, içindeki zenginlikleri sırtındaki nakışlarda parlatarak ağır ağır yürüyen kaplumbağayı, romanın bütününde, köylülerle birlikte, öze oturmuş bir düşüncenin evrimine bağlıyarak tasvir ederken, Fakir Baykurt, anlatım gücünün zirvesine ulaşıyor. Bozkır'da yanıp kavrulan, başkalarından umutlarını kesmiş, kurtuluşlarını kendi çalışmalarından bekliyen köylülerin hayatlarını belirlerken ulaştığı dil ve anlatım, ayrıntılara kadar inen uzun ve sağlam bir çalışmanın varlığını ortaya koyuyor. Rızkını kıraç topraktan çıkarmak için yerlere eğile eğile, çil çil kabuklu, eli ayağı yumru nasırlı, yanıp yanıp da boz sarıdan kahverengine doğru nakışlanmış, iyice kuruyarak büzülmüş, kaplumbağalara her halile benzemiş Kır Abbas'ı tasvir ederken, günümüz romancılarının çoğunu aşmış, büyük romana ulaşmak için gerekli olan o zengin halk dili ve anlatımının kaynağına ulaşmış görünüyor. Romanın baş kişisi Kır Abbas'ın yanında, onunla uzak ve yakın ilişkilerle belirlediği kadınlı erkekli köy kalabalığı da, yaşama temposu içinde canlı çizgilerle ortaya konuyor. Daha ilk eserlerinde ortaya çıkan o ters, kavgacı, şirret İrazca Ana'dan bu romanından da vazgeçmemiş. Lâkin burada Kır Abbas'ın güçlü kişiliği yanında daha silik, daha ölçülü, gerçek boyutlarına indirgenmiş olarak anlatılmış.

Tabiatın kucağında yaşayıp yürüyen köylü insanında cinsiyetin yerini belirlerken de, romanın bütününe bağlanan, aksiyonu engellemiyen bir ölçüye ulaşmış, ancak büyük natüralistlerde görülen bir anlayışla, üremeyi direnmenin bir yanı, en güçlü yanı olarak almış. Kadınların tarlada doğurmaları, evlilerin toprak üstünde sevişmeleri, yeni yetmelere ve çocuklara karşı gösterilen sevgideki içtenlik, kaplumbağaların çoğalışlarını anlatan bölümler, bozkırdan rızklarını çıkaranların savaşlarının bir yanı olarak bütün roman boyunca yürütülüyor, okuyucuda çalışma ve yaşama savaşı kadar etkile-

Matisse : Oturan kadın

yici bir izlenim bırakıyor. Yalın kat, acele derlenmiş olaylara bağlı hızlı bir tempoyla yazılan günümüz romanının dışında, hayat-insan bileşkesinin çevresinde, onu belirleyip saran bütün unsurları iç içe bağlayıp götüren bu anlatım, güçlü ve çok boyutlu bir ifade zenginliği ile bütün roman boyunca sürüp gidiyor.

Bu romanın ilgi çeken bir başka yanı da, halk âdetleri ve törelerinin olayların gelişmelerine bağlanarak belirleyici bir güçle anlatılışıdır. Köyün töreye bağlı yanı ile töreden kaçmağa başlıyan hayatı arasında gidip gelen, değişmeğe yönelen, dönemeçte bocalıyan köylüleri tasvir ederken, sık sık köylü hayatını düzenliyen eski âdetleri tasvir etmesi, kitaba ayrı bir anlatım gücü kazandırıyor.

Romanın sonlarına doğru, bütün unsurlar öze oturmuş, çatışmalardan gelen anlamı da artık iyice belirmişken, uygunluğun akıp giden o rahat temposunu bozan bir eski saplantı düşüncenin ortaya çıkıvermesi, bütün yapıyı bozuyor. Yapıda, o dengeli ve güçlü anlatımın bütününde romancının gerçeğe yansıttığı mesaj iyice ortaya çıktığı halde, bunu romanın sonunda kuramsal bir dille, hem de yanılmalara saplanarak ortaya tekrar tekrar koymağa çabalaması hayret uyandırıyor. Ona göre şehirli-köylü çatışması, sınıfsız Türkiye'de sınıflararası düşmanlıktan daha sert ve insafsız bir azgınlıkta sürüp gitmektedir. Bozkır'daki alevi, köyünün sorunlarını böyle bir düşünceye bağlaması, bunu durmadan tekrarlaması, o eski kolaya kaçmanın saplantısı olarak karşımıza dikiliyor. İlköğretim müfettişi Hamdi Bey'in ağzından anlatılan, köylünün bugünkü durumu ve geleceği üzerine söylenenler, yandan sürme, daldan eğme, kökten gelme, tohumdan sürme benzetmelerile anlatılmak istenen, yer yer ırkçı eğilimler gösteren düşünceler, geleceğin Türkiyesinin politika ve toplum düzeninde köylü kaynağından gayrisine yer vermiyen ütopiler, kaba bir dille anlatılan kinci ve olumsuz bir saldırganlık, Fakir Baykurt'un bir türlü bırakıp vazgeçemediği, zaman zaman hayatına da yansıyan saplantılar olarak karşımıza çıkıyor. Hele *"topraktan öğrenip kitapsız bilen"* köylülerin cevherindeki üstünlüğünü anlatırken içine düştüğü, Köy Enstitülerinin kuruluş devresinden kalma temelsiz propaganda yanılmaları, Kemal Tahir'in *"Bozkırdaki Çekirdek"* romanındaki görüşlerle iyice zıtlaşıyor. Türkiye'nin sorunları ve gerçekleri artık iyice ortaya dökülüp kitaplara geçtiği halde, yazarın hâlâ bu saplantılardan kurtulamayışı, anlatım yolunda ulaştığı aşamadan sonra, artık daha göze çarpar bir aykırılık içinde görünüyor.

"Sığırcıklar"

Ünlü bir kadın romancının oğlu olan, dayanıp direnerek kendini bu yola adamış görünen Yaman Koray'ın bu üçüncü romanı. Daha önce *"Deniz Ağacı"* (1962) ve *"Gelin Taşı"* (1963) romanları da Remzi Kitabevinde çıkmıştı. Erdek kasabasına yerleşmiş oturan, oralı balıkçıları, kasaba halkını ve köylüleri anlatan töre romanları yazmağa yönelen genç bir öncü olarak, bizim edebiyatımıza has belli yollar ve aşamalardan geçmeden, roman yoluna büyük bir cesaret ve destekle gelip yerleşen bir genç romancıydı. Kısa aralıklarla, âdeta düzenli bir tempoyla hazırlayıp yayınladığı romanları, Yaman Koray'ın bu alanda yerleşmeye, ele aldığı çevreyi seri romanlar içinde, derinliğine olmasa bile, bütün hayat çevrelerini kucaklıyacak bir genişlik içinde kucaklamaya çalıştığı görülüyor. İlk romanlarında balıkçıları, kıyı adamlarını, rızklarını denizden çıkaran adamların çatışmalarını, gündelik hayatlarının ayrıntılarına inerek anlatmıştı. Bizim gerçekçi romancılığımızın aşamalarını, ulaştığı sonuçları hesaba katıp bağlanmadan (belki de okumadan), yerinde yaptığı gözlemleri düzeyden bir anlatımla birbirine ekliyerek anlatıyordu. Bu romanları, Söke ovasını, Menderes vâdisini kucaklamaya çalışan Samim Kocagöz'ün ilk devresindeki çalışmalarını andırıyordu. Bu üçüncü romanı ile de, Yaman Koray'ın, kendine uygun bulduğu bu gözlemci gerçekçilik yolundan ayrılmak istemediği, Erdek kasaba ve köylülerinin hayatlarını çeşitli yerlerdeki özelliklerile, geçim düzenlerine ve çalışmalarına bağlı yüze çıkmış gerçeklerile tasvir etmekte devam deceği anlaşılmaktadır.

"Sığırcıklar" romanında, zeytin bahçelerindeki birkaç haftalık hasat mevsiminin panoramasını çiziyor. Zeytin toplamağa gelen mevsim işçilerinin çoluk çocuk, elleri sızlayıp belleri ağrıyarak, günlerce eğilip kalkarak, ağaç altlarını yoklayarak teker teker zeytin toplamaları, boğazlarından artırıp, ahırlarda geceleyerek biriktirdikleri birkaç lirayla kışlık erzak tedariki için çabalayışlarını, yerinde yaptığı gözlemlerle, yer yer acımalara karışmış bir sevgi katılması ile alabildiğine tasvir ediyor. Mevsim işçilerinin basit eğlenceleri, çaresiz kalmış babaların düşkünce direnmeleri, kocalarını destekliyen veremli kadınlar, mutluluğa susamış, gönüllerini delikanlılara kaptıran, tenhalarda sevişen genç kızlar, babalarının peşlerinde sürüklenen zavallı çocuklar... Bütün bu tarım işçileri kalabalığı, iyi kalpli ve eli açık ağaların duacıları, kötü ve pinti ağaların ellerinde zebun, olup bitenlere akıl erdiremiyen, düzeni kabul etmiş zavallı insanlar halinde oradan oraya sü-

rükleniyorlar. Yaman Koray, her nedense bu düzenin eleştirmesinden dikkatle uzak kaldığı kadar, romanlarına *"öncü"* niteliği taşıyan, *"toplumcu bir direnme"* ifadesini taşıyan tek kişiyi yanaştırmıyor. Ne kendi adına, ne de işçileri adına tartışmalara, insanoğlunun ezilişinde kendiliğinden ortaya çıkan büyük sorunlara, çatışmaların köklerine inmeğe yanaşmıyor, belki de bilip istiyerek bundan uzak kalıyor. Bu kitabında da diğerlerinde olduğu gibi, iyi patronla kötü patronu karşı karşıya getiriyor. Birinin bahçesinde mutlu ve şakrak bir çalışmayı bitiren işçiler, ötekinin bahçesinde kötülükler ve felâketlerle karşılaşıyorlar. Kötülük ve haksızlığa karşı direnme, ilkel ve töresel bir düzende halkın kötülük olarak kabul ettiği kız kaçırma ve dağa kaldırma gibi namus olaylarında, kızın babası ve sevgilisi ile sınırlı olarak kendini gösteriyor. Onlar da, kazaya rıza gösterip, perişan bir durumdaki kızı alıp çekilmekle yetiniyorlar. İşlerin çetinliği, gündeliklerin azlığı, sömürülme konusundaki çatışmalar, örgütlenme ya da hiç olmazsa dayanışmaya gitmesi gereken direnmeler şöyle dursun, törenin ve halk psikolojisinin bile kabul etmediği zulüm seviyesindeki olaylar karşısında halkın karşı çıkmasını gereği ölçüde tasvire yanaşmıyor. Belki de romancı, kendini bu bölgenin yaşayışından, genişliğine, yüzeyden bir tasvir çıkarmakla sınırlamış. Bu üçüncü ve daha da süreceğe benziyen roman ciltleri ile bölgesel bir röportaj gerçeği panoraması vermekle yetineceğe benziyor.

"Sabah Olmasın"

Tarık Dursun, *"Yabanın Adamları"* adındaki hikâye kitabı ile geçen yılın Sait Faik Hikâye Armağanını almıştı. 1965 den bu yana hızını artırmış, sinemayla ilişkilerini kesmiş, yeniden edebiyat dünyasına dönmüş görünüyor, kitaplarını birbiri peşine yayınlıyor. 1959 da *"İnsan Kurdu"* ile romanı denemişti, şimdi de *"Sabah Olmasın"*la bu alana dönüyor. İstanbul'u çepeçevre saran gecekondu dünyasının insanlarını, onların gündelik yaşamalarını, dayanışmalarını, küçük mutluluklarındaki soylu güzellikleri tasvir ediyor. Bir gece içinde kuruluveren gecekonduların küçük adamların yaşamalarında aldığı yeri ve önemi bu küçük roman çerçevesinde anlatırken, rahat tempolu bir anlatım düzeni tutturmuş. Tarık Dursun, 1950 sonrası kuşağı içinde kendini moda anlatım yollarının kısır çıkmazlarından en kolay kurtaran, sağlam ve dengeli bir anlatıma ulaşabilen pek az öncülerden biri. Yeni evlenmiş iki gencin gecekondular dünyasında kendilerine bir yer buluşlarını, birbirlerini seven ve karıncalar gibi çalışan komşuları-

nın yardımları ile bir kondu kurup mutluluğa yönelişlerini, sonunda küçük yuvalarının yıkılması ile eşyalarını bir arabaya doldurup, bir başka yere göç edişlerini, abartmalara ve dramlık şişirmelere kalkışmadan anlatırken, bu küçük adamların yaşamalarındaki sakin, basit, ama etkili güzellikleri, gereksiz zorlamalarla gölgelemeden verebiliyor. Dayanışmada kararlı, arkadaşlıkta fedakâr, yuvalarına bağlı bu küçük adamların şatafatsız ve pasif direnmeleri, yaşama çabaları, felâketler karşısında engelleri aşma amacı ile sabırla bekleyişleri, epik tasvirlere, toplumcu yorumlamalara sapılmadan, insanlarına uygun düşen soylu bir anlatımla veriliyor. Tarık Dursun, büyük romanın eşiğine, anlatımını. yapı ölçülerini iyice dengeleyip olgunlaştırarak artık ulaşmışa benziyor.

"Linç"

Kerim Korcan, on iki yıl aralarında yaşadığı mahkûmların karanlık dünyalarını, bu eserinde, yalın ve sert acılıkta gözlemler dizisi halinde ortaya koymağa çalışıyor. Hapishane idaresi ile çatışa çatışa dar yerlere sıkışan Arap Kadir'in ölüme itelenişini tasvir ederken, bizdeki ceza mekanizmasının işleyişindeki çürütücü, kahredici, cahilâne insafsızlığı, hapishane yönetim düzenindeki çok eski törelerden kalma zalimliği. dış dünyaya kapalı zindanlardaki insanların kıyasıya yürüttükleri usulleri dile getiriyor, kendilerini bu facialar dünyası dışında mutlu ve olumlu sayanlara acıklı bir protesto yöneltiyor. Arap Kadir'in baskılar altında ezilirken, hapishane tünelinin o dar ve karanlık geçidinde bile, insanlığının aydınlık yanlarını, mahkûmlar kadar hapishane personelinin de cahillikten gelen çaresizliklerini, bu çaresizliklerin sürüklediği gaddarlığın ürkütücü ve barbar sertliğini tasvir ederken, bu yolda ilk denemesi olmasına ve bütün acemiliklerine rağmen, yer yer rahat ve etkili bir anlatıma ulaşabiliyor. Arap Kadir'in hapishane avlusunda, kendisine diş bileyen azgın ve silâhlı mahkûmların ellerine terkedilişi. gardiyanların örgütlediği bir linç azgınlığının pençesine düşürülüşünü, parça parça doğranışını tasvir ederken, *"ancak infazda ihtisas yapmış adliyecilerin bu kanlı dolabın nasıl döndürüldüğünü"* bildikleri bir olayı, bütün çıplaklığı ile ortaya koyuyor.

"Evlerden Biri"

Orhan Kemal'in, İstanbul'un küçük adamlarını, işçi çevrelerini anlatan, 1954 ten bu yana yazıp önce gazetelerde tefrika ettirdiği, sonra da birbiri peşinden kitap düzeninde yayınladığı romanlarından biri, belki de en güçlüsü. Unkapanı,

Cibali dolaylarında, fabrikalara, yazıhanelere, okullara, her sabah küme küme insan akıtan mahallelerden birinde, üç çocuklu küçük bir emekli memur ailesini, komşularını, aile, mahalle, iş çevrelerindeki çatışmalarla, kadınlı erkekli, her yaştan küçük insanlarla dolu cıvıl cıvıl bir hayat temposunun içinde, her gece evlerde birleşip her sabah şehre dağılan, kapanıp açılan bir tempo içinde, rahat ve ustaca bir anlatım temposu ile veriyor. Orhan Kemal, toplumun alt katlarını, ekmek peşinde ezilmiş küçük adamlarını anlatmak için çoktandır artık *"kuytu köşelere, hapishanelere, gecekondu mahallelerine"* yaklaşmıyor. Son yıllarda artık sürekli olarak, uzun süredir oturduğu kendi mahallesini anlatıyor. Bu çevreye bağlı, aslında büyük şehrin hayatı ile mayalanan, dönüp bu mahalledeki evlere yansıyan insan çatışmaları ve dramlarındaki zengin çeşitliliği keşfetmiş görünüyor. Bu mahallenin insanları ile birlikte çamurlu ve rutubetli kış sabahlarında sokağa çıkıyor, onlarla birlikte iş yerlerine, yeni yetme delikanlılarla incecik kızların itişip kakıştıkları otobüslere, dolmuşlara binip gidiyor, onların yorgunlukları, küçük umutları ve neşeleri ile birlikte dönüp geliyoruz. Hep o sürekli ve acıklı büyük toplum olayını, ortahalli ailelerin çürüyüp dağılışını, babalar, analar ve çocukların dayanışma bağlarını yitirişlerini anlatmakta devam ediyor. Bu romanındaki küçük adamların da yaşama çizgilerinin bir ucunda ekmek, öteki ucunda aşk var. Yaşamaya duydukları özlem, onları tatlı düşlere ve aşka götürüyor. Kolaylıkla baştan çıkmaya ve bozulmaya doğru itiliyor. Orhan Kemal, bozulup çözülen, dayanma ve direnme güçleri kalmamış ailelerin çözülüp dağılmanın eşiğindeki debelenişlerini tasvir ederken, artık yorumlama, toplumcu ana düşünce ve açıya bağlanmanın gereğini de duymuyor. Bu diyalogu, hızlı bir anlatımla büyük şehrin kenar mahallelerinden bir kesit vermekle yetiniyor.

1967 HİKÂYE YILINA TOPLU BİR BAKIŞ

1967 hikâye yılı geçen yıldan daha durgun, olaysız, silik bir tempoyla yürüyüp geçti. Salt Faik Hikâye Armağanının Tarık Dursun'a verilişi, geçen yıl olduğu gibi bu yıl da fazla bir yankı ve ilgi uyandırmadı. Dil Kurumunun hikâye armağanını neden vermediğini de kimseler duymadı. Türkiye'de armağanların çeşitli nedenler yüzünden artık ilgi uyandırmadığı, her şeyden önce ödül miktarlarının artık önemsizleştiği, yayın organları ile de yeterli bağlantı kuramıyan küçük arma-

ğanların yeteri ölçüde halka yayılamadığı düşüncesindeydik. Önümüzdeki yıl içinde verilecek May Armağanı'nın 40.000 liralık ödülü, geniş ölçüde duyurma ve yayma programlarının, belki de geniş kitleleri harekete getireceğini, katılma sayısını çoğaltacağını umuyoruz. Zira *"Tercüman"* gazetesinin geçen yıl için düzenlediği edebiyat yarışmasına, 1018 kişi 1400 hikâyeyle ve 350 romanla katılmıştı.

Yazarların ellerinde hazır duran birçok kitaplar bulunmasına rağmen, 1967 hikâye yılında ancak sekiz tane hikâye kitabı yayınlanmış bulunuyor. Yayın temposunun yılbaşına doğru ve hattâ ondan sonra hızlanması bizim kitapçılık dünyamızda eski bir gelenek ve belki de bir zorunluk olduğuna göre, kitapçılarda, ya da baskıda bulunan hikâye kitaplarının bir bölümünü ancak gelecek yılın yazısında söz konusu edebileceğiz.

Bu yıl içinde çıkan sekiz kitaptan beşi, eski öncülerin zaman zaman davranıp yayınladıkları eserler olduğu halde, ancak üç tanesi bu alana yeni gelen gençlere ait bulunmaktadır. Çoktandır hikâye kitabı yayınlamıyan Oktay Akbal'ın güçlü ve iyice yenileşmiş bir anlatımla ortaya çıkması dikkati çektiği kadar, genç öncülerin gitgide yayın alanından çekilmeleri de dikkati çekiyor.

Dergilerde ve ellerde bekliyen kitaplar bir yana, kitapçılarda sıra bekliyen eserlerin gitgide çoğaldığı da görülmektedir. Adnan Özyalçıner'in *"Kenarda Birileri"*, Orhan Kemal'in *"Önce Ekmek"*i, Samim Kocagöz'ün *"Yağmurdaki Kız"*ı, Mehmet Seyda'nın *"Ben Bana Karşı"*sı, Muzaffer Buyrukçu'nun *"Kavga"*sı, önümüzdeki aylarda yayınlanması beklenen kitaplardır.

"Yalnızlık Bana Yasak"

Öncü hikâyecilerimizden Oktay Akbal, *"Berber Aynası"* adındaki kitabı ile Sait Faik Hikâye Armağanını alalıberi (1959), dergilerde çıkan hikâyelerini azaltmış, kitap da yayınlamaz olmuştu. 1946-1957 yılları arasında hikâyeden romana geçmeğe yönelen büyük gerçekçi akımın içinde en umut verici ve göze çarpan öncülerden biri olduğu halde, yavaş yavaş gazete fıkracılığına kaymış, oldukça rahat bir hayata yaslanarak, bizdeki yazarların o çetin ve çatışmalı dünyalarının dışında kalmış, hikâyelerinin ve kitaplarının arasını gitgide açarak bu alanı bırakmış görünüyordu. *"Berber Aynası"* kitabı, bütün bu gevşemelere rağmen, Oktay Akbal'ın anlatımının iyice ustalaştığını, o eski şiirli anlatımına gide gide dervişâne bir anlam derinliği sindiğini göstermişti. Çağının toplum so-

runlarını, küçük adamların büyük çatışmalardan gündelik hayatlarına yansıyan görüntülerini, hayatı sarıp sürükliyen tutkulu olayların uzağında insanoğlunun terkedilmişliğini, hazin yalnızlığını tasvir ediyordu.

Aradan dokuz yıl geçti. Oktay Akbal'ın yolu artık iyice belirdi. O yavaş tempolu, diyaloğu az, anlatıma ve tasvire çok yer veren sakin tempolu kronik anlatımı, hayattan bize kalan o tortuyu, buruk ve acı, bulanık ve sargın o bekleme hali mutluluğunu, eskilerin *"rızâ"* dedikleri o efendice olgun ve dervişçe direngsiz mutluluğu anlatıyor. Oktay Akbal, daha ilk hikâyelerinde, bütün o civcivli ve hareketli delikanlı aşklarını tasvirine rağmen, bu yola doğru yönelen bir gelişmeyi de haber veriyordu. Hep o olgun, sâkin, içe yansıyan izlenimler, anıların lezzetile yüklü bir anlatım. Bu anlatım. son kitabında daha kıvrak ve güçlü, halk türkçesinden alınma cümlelerle iyice zenginleşmiş görünüyor. *"Bursa'da Toulouse Lautrec"*de hikâyeciliğinin zirvesine yükseliyor Oktay Akbal. Böylesine zengin bir dile, ustaca bir anlatıma ulaştıktan sonra, büyük bir esere yönelmeyişi, üzerinde durup düşünülmesi gereken bir olay sayılmalıdır.

"Yalnız Kalanlar"

Cengiz Yörük, 1950 den sonra yetişen genç hikâyeciler kuşağı içinde gözlem gerçekçiliğine yönelen hayat dolu hikâyeleri ile dikkati çekmişti. İlk kitabı *"Yoldaki Taşlar"* (1954) dan sonra uzun süre hikâye kitabı yayınlamamış, dergilerle de ilgisini kesmiş görünüyordu. On yıl sonra ikinci kitabı *"Çölde Bir Deve"* (1965) ile edebiyat dünyasına çıkıp geldi, üstelik Sait Faik Hikâye Armağanını da kazandı (1965). Bu değerlendirme onu güçlendirmiş olmalı ki, yeniden hikâyeye döndü, *"Yalnız Kalanlar"* (1967) adındaki kitabında altı hikâyesini topladı. Bu son kitabında dikkati çeken yenilik, hikâyelerini daha geniş çevrelerden, daha derinliğine işliyen bir gerçek anlayışından derlemesi, kişilerinin dramlarına daha insancıl bir anlatımla, okşarcasına bir sevgiyle katılarak eğilmesidir. Cengiz Yörük, hikâyeye başlayışından bu yana çok az eser verdi; ama yıllarını boş geçirmişe de benzemiyor. Büyük şehirde siyasî suçluları izliyen sivil memurları anlatırken, olsun, saf insanları korkunç cinayetleri işlemeğe götüren nedenleri kurcalarken olsun, kasılmadan, rahat bir belirleyişle hikâyesini yazıyor. Yaşamanın yüzeyinden içine doğru olayları sıralıyarak, çevreleri tasvir ederek, davranışları anlatarak yürürken, hikâye yaprak yaprak açılıp gelişiyor, sonuca yaklaşıyor. Ne bir bulanıklık, ne bir anlatım eksikliği, bütün bo-

yutları yerinde bir yapı önümüzde yükselip çatısı örtülüveriyor. Bu rahat ve sağlam anlatış Cengiz Yörük'ü belki de daha büyük yapılara götürecek.

"Taşı Toprağı Altın"

Gazete fıkracılığından çekilleliberi, Burhan Arpad, çalışmalarını çeviri alanına yöneltmişti. Bu arada İkinci Dünya Savaşı sonrasındaki yol açıcı gerçekçiler arasında yazdığı ve yayınladığı hikâyelerini de derleyip yayınlama fırsatını buluyor. Bu hikâyelerinde büyük şehrin kalabalığı içine sıkışmış, kendi, küçük hayatlarını sürüklemeye çalışan küçük adamların yaşamlarında beliren acıklı gerçekleri tasvir ediyor. Türk hikâyeciliğinin 1940-1950 yılları arasındaki o coşkun ve güçlü gerçekçiliğe yöneliş aşamasının havası esiyor bu hikâyelerde. Boğaziçi sabahında, eski balıkçı sandalında kürek çekerken ölen ihtiyar balıkçılar, kenar mahalleler, büyük şehre Anadolu'dan dökülen insanların gündelik ekmek kavgaları, Haliç'in yan sokaklarındaki mahalleler, politikaya yaslanıp taahhüt dalavereleri çevirenler, küçük kitabın içindeki on iki hikâyenin her biri, büyük şehrin ayrı bir çevresinden çıkarılmış resimler gibi, çeşitli tipleri, çatışmaları, hayat sahnelerini dile getiriyor. Bu hikâyelerin hepsinde bütüne yansımış bir toplum sorunu bulunmakla birlikte, yazar, bunları ancak hayatın aynasında hareketli bir anlatımla vermekle yetiniyor. Ayrıca üzerinde durup açıklamalar yapmaya, satir belirlemesine yönelmiyor. Hikâyenin bütün unsurlarını, açık ve rahat bir anlatıma yer vermekten gelen dengeli bir kuruluşa ulaşıyor. Burhan Arpad, kendi neslinin ve çağının hikâyelerinden, biraz geç kalmış olmakla birlikte, başarılı örnekler getiriyor.

"Dördüncü İyilik"

Enver Naci Gökşen, bu eserile altıncı hikâye kitabını çıkarıyor. Edebiyat akımları. öncü edebiyat dergileri içinde yer almadığından, adı hiçbir topluluğa karışmadığından, şimdiye kadar özgür ve ayrı bir hikâyeci olarak dar çevrelerde adı duyuldu. Zaman zaman hikâyelerini derliyerek kitaplarını çıkarıyor, ara sıra *"Türk Dili"* dergisinde birkaç hikâyesine rastlıyoruz. Lâkin hikâye yolunda çalışmaları oldukça eski. 1939 da başlamış, ilk hikâye kitabını yayınlamış. Bu yoldaki kıdemi otuz iki yıl olmuş. Hikâyelerini çeşitli çevrelerden belli bir seçmeyle çıkarıyor. Gündelik hayatın ayrıntılarına, küçük insanların yaşama savaşlarındaki basit olaylara giden temalardan çok, dramatik yoğunluğu olan hayat sahnelerini seçip

ayırıp anlatmayı daha uygun buluyor. Duvarda afişlerle konuşan evde kalmış zavallı kız, hastahane laboratuvarlarına şişe içinde öteberilerini analize götürenlerin davranışları, yaşamalarındaki gergin temponun sözlerine ve hareketlerine yansıyan, sızım sızım işliyen üzüntülerini, kendine has çözümleyici bir anlatımla, olaylara ve çevrelere yansıtarak veriyor. Bu yolda hakettiği ünü, hikâyeciliğimizin gelişmesi ve evrimindeki yerini almamış olmakla birlikte, sağlam bir hikâye kuruluşuna, temalarına ve çevrelerine uygun düşen bir ustalığa ulaştığı açıkça görülüyor.

"Karides Durağı"

Mehdi Halıcı'nın ikinci hikâye kitabı bu. *"Gülen İnek"* adındaki ilkinde ele aldığı temalar ve anlatımdan, bu kitabında iyice ayrılmış, yeni denemelere yönelmiş görünüyor. *"Karides Durağı"*, Avrupa şehirlerinde yaşanmış hayatlarla Orta Anadolu kasabalarından gelen algıların içiçe karıştırılarak yürütüldüğü, yüzeydeki gerçek yaşamdan koparılarak soyutlanmış, kuramsal bir yapıda titizlikle birleştirilmiş izlem parçalarını sunuyor. Kesik, yer yer ritimli, uyumlu kelimeleri aranıp taranarak seçilmiş simgeli bir anlatımla sislendirilmiş, hayata bağlı tasvirlerde yer yer kapanıp açılan bu hikâyeler, modern resimleri andırır bir değişiklik gösteriyor. Mehdi Halıcı, bu hikâye ve anlatım düzenini sürdürecek mi, bilmiyoruz. Ama bu soy denemelerin başkaları tarafından yapılan örnekleri hiç de başarılı bir sonuç vermemişti.

"Kan Ağacı"

Genç hikâyeci Özcan Güven'in bu ilk kitabı, T.M.T.F. nun açtığı kültür yarışmasında birincilik ödülü kazanmış (1966). Temalarını fakir işçi çevrelerinden, fabrika insanlarının sorunlarından alıyor. Açlık, işsizlik, çaresizlikler içinde birbirlerine sokulan insanların sokaklarda suskun dolaşmaları, kahvelerde fısıl fısıl konuşmaları, alttan alta kaynayan, ama birleşip olumlu bir direnme haline gelemeyen zavallı kızgınlıkları, içlerinde henüz uyanırken bastırılmış parça bölük isyanları ritimli ve şiirli olmasına çok önem verdiği, henüz yapıya oturmamış bir anlatımla tasvir ediyor.

"Gıbıcılar"

Feyyaz Kayacan Türk Dil Kurumu Armağanını 1963 te almıştı. Oldukça kıdemli bir hikâyecimiz. Bizdeki gerçekçi hikâye akımının dışında, batı hikâyeciliğinin öncülerinden esinle-

nen yeni denemelerini yıllardanberi artistçe bir titizlikle sürdürüp götürüyor. *"İzlenim gerçekçiliği"* denilen, olaylardan havalanmış, soyutlama dünyalarına kaymış, eski hikâyenin bütün unsurlarını değiştirmeğe çabalayan denemeleri bu kitabında da devam ediyor. Aslında bu hikâyeler, eski düzene koşulmuş değerlerin mesaj ve satire kaçmadan eleştirilmesine, ironili ifadelerle belirlenmesine doğru kaymaktadır. Yıllardanberi yabancı ülkelerde bulunmasının verdiği bir alışkanlıkla yerli sorunlardan ve insanın bizim şartlarımıza bağlı yaşamasından iyice kopmuş özellikler gösteriyor.

"Yenilgi"

Erol Toy adındaki genç hikâyecinin on hikâyesini bir araya getiren ilk kitabı *"Yenilgi"*, ele aldığı konular ve kişilerle ilgi çekiyor. Öncü gerçekçilerin halka ve köylüye yönelen, çalışan ve çatışan küçük insanların gündelik hayatlarını, tasvirci bir yoldan, rahat ve aydınlık bir anlatımla, canlı tablolar halinde ortaya koyuyor. Erol Toy'un bu ilk kitabındaki, değişik çevrelerden aldığı hikâyeler, onu, daha güçlü eserlere götüreceğe benzemektedir.

Dufy : Desen

1967 DE DENEME - İNCELEME - ELEŞTİRME

Doğan HIZLAN

Geçen kışın soğuk ve güneşli bir günü eleştirmenler Divan Otelinin bir salonunda buluşup mesleki dayanışmalarını güçlendirmek, bir dernek kurarak okuyucu ile sanatçı arasında kopan bağa yeniden bir ilmik atmak çabasına girişiyorlardı. Bu iyi niyetli bir girişimdi ama toplantının ilk dakikalarında aksaklıklar, anlaşmazlıklar başgösterdi, salt yapılan iş —eleştirmenlik— birçok aykırı anlayıştaki adların aynı dernek çatısı altında çalışmalarına yeterli bir neden olmuyordu. Ayrıca yapılacak çalışmalara, derneğin en gündelik işlerine bile üyelerin ayıracak zamanı ve parası yoktu. Yapılan tartışmalar, bu toplantı için Ankara'dan İstanbul'a gelen eleştirmenler, yüreklendirici mektuplar, bu derneğin kurulmasında yeterli bir iticilik rolü oynayamadılar. Sonradan bu buluşmanın tekrarlanması, bu yakınlaşmanın sürdürülmesi için yapılan dilekler de birkaç buluşmadan sonra geçerliğini kaybetti.

Bu dernek çalışmalarının eleştirmeye getireceği düşünülen canlılık gerçekleşemeyince Memet Fuat *"Yeni Dergi"*de bir eleştirme yarışması düzenledi. Bu yarışmanın jüri üyeleri Berna Moran, Asım Bezirci ve Memet Fuat'tı. İlk elemeye yedi yazı kaldı, son değerlendirmede Yargıcılar Kurulu birinciliği, Mehmet Doğan'ın *"Orhan Veli'de Fikir Örgüsü"* ile Mustafa Öneş'in *"Nâzım Hikmet'in Şiiri"* adlı iki incelemesi arasında bölüştürdü. İki yazı Yeni Dergi'nin 31 inci (Nisan 1967) sayısında yayınlandı. Bu iki adı daha önce de dergilerden biliyorduk, onun için onların eleştirme ödülünü kazanması eleştirmemize yeni yazarlar kazandırma olanağını sağlayamadı.

Eleştirmenin okuyucu ile yazar arasında başaracağı önemli işlevin vazgeçilmezliğine çok haklı olarak inanan Memet Fuat bu kez de "de yayınevi" Bürosunda eleştirme kurları açmak için bir girişimde bulundu, dergisinde bu kurlara katılmanın koşullarını açıkladı, çok az bir para karşılığında gerçekten

önemli bir eleştirme okulunun ilk çekirdekleri, ortamın bu girişimi değerlendirmekten yoksunluğu yüzünden gerçekleşemedi. Sonuçlanamayan ve gerçekleşemeyen girişimler henüz eleştirme konusundaki atılımların zamanının gelmediğini gösterdi. Yalnız bu gerçekleşmeyen girişimler bile eleştirmenin bir disiplin niteliği kazanması yolundaki istekleri belirtiyordu.

1967 yılı eleştirme kitaplarının niteliği bakımından değilse de niceliği bakımından yüklü geçti. Aşağıda bu yıl çıkan kitapları tanıtmaya çalışalım:

Dilleri Var Bizim Dile Benzemez — Cevdet Kudret

Cevdet Kudret bu kitapta dil konusundaki deneme, inceleme, eleştirme ve tartışmalarını toplamış. Dili, uygarlığın bir bölümü sayan eleştirmeci dil sorunlarını buna göre değerlendiriyor. Sorunlara bilim açısından bakıyor ve özleşme aleyhtarlarının ileriye sürdüğü baba-oğul arasındaki anlaşmazlığın eski uygarlığımızda çok daha fazla olduğunu örneklerle belgitliyor. Kitabın büyük bir bölümünü Cevdet Kudret'in Ataç'la yaptığı tartışmalar kaplamış. Kudret *"tasfiyecilik"* konusunda Ataç'a karşı duruyor. Konuşma dilinin hemencecik Ataç'ın umduğu gibi değişmlyeceğini, dilin gelişmesinde halkın büyük rolü olduğunu savunuyor. Bilgin, bütün bilgisini ılımlıların zaferi ve başarısı için kullanıyor. Ataç'ın *"tasfiyeciliğini"* bilenler, Cevdet Kudret'in konuşma diline giren sözcükleri Türkçe saymak savını öğrenince ikisi arasındaki tartışmanın temeldeki ayrılığını farkedlyorlar. Kitabın önemli yazılarından biri olan *"Bu da dil üzerine"* (s: 21-46) adlı deneme-tartışmasından yazarın dil devrimi karşısındaki tavrını ve düşüncelerini öğrenebiliyorsunuz. Yazar burada pragmatik, bilimsel bir uygulamayı yeğliyor, dilin gelişme tarihinde bu düşüncesine uygun sonuçlar verdiğini belgelerle kanıtlamaya çalışıyor. *"Dilleri var bizim dile benzemez"*deki yazılardan çıkan sav; arı Türkçe ile beraber, güzel bir Türkçenin de yaratılması konusundaki gösterilen çabalardır. Cevdet Kudret, *"dilden kurala gitme"* yolunu benimsemiştir, karşıtları ise *"kuraldan dile gitmeyi"*. İncelemeci bu düşüncesini şu sözleri ile iyice belirliyor: *"... yeni kelimeler türetirken de, konuşma dilimizin kurallarını gözönünde bulundurmak zorundayız."* İncelemeci her zaman bilimden, belgelerden ve halktan yanadır. Melih Cevdet

Anday'la yaptığı bir tartışma sırasında onu şöyle suçlar: *"... ne var ki, belgelere dayanan kuramları belgesiz kuramlarla değiştirmeğe kalkışıyor.*

Sözün kısası, "dil olayları karşısında el bağlayıp oturmak" düşünülemezse de, "halkın bilinçsiz olarak yaptığı değişiklikler" de yabana atılamaz..."

Söylediğini örneklerle belgelerle kanıtlaması, dilin yaşayan bir varlık olduğunu hiçbir zaman unutmaması Cevdet Kudret'in düşüncelerini daha da inandırıcı kılıyor. Son yıllarda dil devriminl ve Türk dilini bütün sorunları ile, açmazları ile bilimin, sağduyunun ve aklın ışığında değerlendirmeğe çalışan güvenilir tek kitap. Karşı olduğunuz düşüncelerde bile yazarın yöntemine saygı duyuyorsunuz.

Türk Edebiyatında Hikâye ve Roman 2 — (İnceleme ve Örnekler - Meşrutiyetten Cumhuriyete 1910-1923) Cevdet Kudret

Okuyucularımızın çoğu, Cevdet Kudret'in Abdurrahman Nisari takma adıyla yazdığı edebiyat ders kitaplarını lise sıralarında okumuşlardır.

Hikâye ve Romanın birinci cildi 1965 yılında yayınlanmıştı. 1859 dan 1910'a kadar olan bölüm vardı bu ciltte. İki cildin de en önemli özelliklerinden biri sistematik olması ve gereksiz ayrıntılardan ayıklanmasıdır. Çok yerde, tartışma şimşeklerini üzerine çeken öznel yargılardan kaçınmış, bir edebiyat tarihçisi tavrı ile mümkün olduğu kadar yan tutmamaya çalışmıştır. İncelemeci önce sanatçının derli toplu biyografisini kaleme almakta, sonra hikâye ve romanlarını iki ayrı bölümde değerlendirmektedir. Sanatçı üzerine başkalarınca verilmiş yargıları da özetlemiştir. Başka incelemecilerin ve edebiyat tarihçilerinin o sanatçı üzerine yazdıklarının bibliyografyada not olarak düşülmeyip kendi incelemesi içinde bir iki cümle ile belirtilmesi okuyucuya büyük kolaylık sağlıyor. Kitapta yer alan sanatçıların dil özelliklerini, Türkçeyi kullanışlarını anlatan bölümler çok ilgi çekicidir. Okuyucu, Cevdet Kudret'in bu tarihini gözden geçirirken, birtakım yazarlar hakkında okunmadan, incelenmeden verilmiş yalan yanlış yargıların dayanaksızlığını ve sakatlığını anlıyor ya da bir edebiyat tarihçisi ile bir eleştirmen arasındaki yargı, davranış ve sorumluluk ayrımı kendiliğinden beliriyor. (Abdülhak Şi-

nasi Hisar bölümü buna güzel bir örnektir.) Cevdet Kudret değerlendirdiği romancı ve hikâyecilerin nereden geldiğini, bunların kaynaklarını ve ortamını da ortaya koyuyor, böylece yazdıklarını iyice temellendirmiş oluyor. Çevrenin bir sanatçının yetişmesindeki kaçınılmaz etkisini hesaba katıyor ve bu anlayışta biyografik eleştirmenin ilgi çekici örneklerini sunuyor. (Osman Cemâl Kaygılı, Selâhattin Enis, Sermet Muhtar Alus bölümleri.) Bugünün genç okuyucuları, modern Türk edebiyatının tanınmış adlarının bazı gelişim noktalarını daha doğrusu bunların başlangıçlarını dünkülerde bulacaklardır. Ayrıca dün ve bugün okuduklarını bu edebiyat tarihi yardımı ile belli bir tarihsel çerçeve içine yerleştirebilecekler, o zaman yenileri daha iyi anlayabileceklerdir. Ülkemiz için edebiyat tarihi ve antolojilerin ayrı bir önemi vardır. Bizde birçok kitap basımevinin icadına rağmen yazma kitap işlemi görür ve piyasadan kalkar. İşte edebiyat tarihi kitaplarının önemi ve sakıncası buradadır. Siz çağdaş olmayan bir yazarı ancak bir antoloji aracılığı ile ve antolojiyi düzenleyen kişinin objektifi ile tanımak zorundasınız. Bu açıdan düşününce, *"Türk edebiyatında hikâye ve roman"* çok daha önemli bir yer kazanıyor, çünkü birtakım hesaplarla okuyucuyu iğfal etmiyor.

Çağımızı Hazırlıyan Düşünce (Eylem ve düşünce açısından XIX. Yüzyıl) — Necip Alsan

Bir düşünce tarihi yazma deneyine girişen Alsan, yüzyılımızın ipuçlarını belirtmeğe çabalıyor. Bu çabasında da güvenilir doğu ve batı kaynaklarından yararlanıyor. Çalışmalarında ve yargılarında bilimsel bir tarafsızlık kurmağa çalışıyor. Çoğunlukla bir ülkedeki gelişmeyi, çalkalanmaları değerlendirmek yerine, XIX. yüzyıl için evrensel nitelikte bir tablo çizmeyi yeğliyor. Belki böyle bir yöntem okuyucuya bir yüzyıl hakkında yeterli bir fikir vermekte, buna karşılık bazı önemli ayrıntıları da harcamaktadır. Kitapta; teknik buluşlardan siyasal değişmelere kadar bütün bir çağı iten güçler bir bileşim içinde sunulmaktadır. XIX. yüzyılın ana çizgilerini saptamak isteyenler, bunun uluslararası politikayla uluslararası kapital ilişkileri olduğunu göreceklerdir. Geçen yüzyılın insanlık tarihine ve düşüncesine armağan ettiği önemli kavramlar vardır, bunların başında da sınıf bilinci gelir. Bu el-

kitabını okuduğunuzda, çok kalın çizgilerle de olsa, XIX. yüzyılın *"halkın kanı ve alınteri ile beslenenleri"* tedirgin eden aydınlık bir yüzyıl olduğunu rahatça anlarsınız. Yazar ülkemizdeki çalkantıları da çok iyi değerlendirmektedir. Reşit Paşanın Tanzimatı dış baskılar yüzünden ilân ettiğini, Tanzimatın bir halk hareketi olmadığını belirten Alsan, reformların Avrupalılaşmaya varamadığını, alafrangada yozlaşıp kaldığını söylemektedir. Alsan bir konuşmasında şöyle demişti: *"Tanzimatın talihsizliği, batılılaşma ile sömürgeleşmenin aynı zamana rastlamasıdır. Tanzimatla Türkiye, hastalığının derin nedenlerini araştırmadan üstüne Avrupa edbisesi geçiriyordu."*

Çağımızı hazırlıyan düşünce, yeni bilgiler —ülkemiz hakkındakiler hariç—, değişik görüş açıları getirmiyor, buna karşılık bir çağın nirengi noktalarını bir elkitabı hacminde iddiasız bir tavırla belletmeğe çalışıyor.

Günlerin Getirdiği - Karalama Defteri — Nurullah Ataç (Konur Ertop'un önsözü ile)

Yaşadığı yıllarda edebiyatımızı en çok etkliliyen edebiyat adamlarından biri de Ataç'tır. Ölümünün üstünden geçen on yıl onun zevkle okunurluğunu ortadan kaldırmamıştır.

Varlık Yayınevi bütün eserleri serisine bu yıl Ataç'ı kattı. Serinin önsözünü Konur Ertop yazmış. Önsöz yalın bir girişi aşıp inceleme niteliğine varmış. İnceleyici, önsözde kolayca yapılabilen yorumlamalardan kaçınmış, dayanaksız yargılardan sakınarak okuyucuyu belgelerle, kaynaklarla başbaşa bırakmıştır. Bu önsöz, Ertop'un yıllarını vererek kazandığı —yer yer dergilerde gözüken yazılarında da sezilen— Ataç uzmanlığının ürünüdür. Eleştirmeci çok yerde kendi eleştirme kanıları ile Ataç'ın kişiliğini gölgelememiş, Ataç'ın yargılarından bir sonuca varmak istemiş. Ertop, çalışmasında Ataç'ın kitaplarına girmeyen dergi ve gazete yapraklarında kalmış yazılarını da değerlendirme süzgecinden geçirmiş, çalışmasının özgün yanlarından biri de bu. Ataç'ın biyografisini en doğru ve inanılır kaynakların ışığında bize sunan inceleyici, Ataç'ın çok kimselerce bilinmiyen yanlarına da değiniyor: Hikâyeciliğine ve şairliğine. Ertop, Ataç çalışmasında nesnel bir eleştiri örneği veriyor, Ataç'ın eleştirmenliğimize hem bir eleştiri kültürü hem de bir zenginlik getirdiği kanısını belgit-

Picasso : Nü

lemeye çalışıyor. Onun dogmalara ve katı öğretilere karşı taviz vermeyen devrimci tavrını gün ışığına çıkarmağa çabalıyor. Yazara göre Ataç'tan öğrenmemiz gereken iki önemli özellik vardır: Kesinlemelerden kaçınmak ve şüphecilik. Bir sorunun hem ak hem de kara yanlarının bulunabileceğini unutmamak. Eleştirmeci önsözünü şöyle bitiriyor: *"Okuyucu bu yazılarda usta bir sanat adamını, bilgili bir düşünürü, devrimci bir aydını bütün yönleriyle tanıyacak, Türk dilinin en sağlam ve en güzel örnekleriyle karşılaşmanın tadını duyacaktır."*

Orhan Veli Kanık (İnceleme) — Asım Bezirci

Bizde biyografi ve monografi türündeki eserler çok azdır. Bir sanatçının ve eserinin ayrıntılarına inilmez. Asım Bezirci'nin Orhan Velisi, şair hakkında hazırlanmış ilk geniş monografi çalışması sayılabilir. Eleştirmen Bezirci, Orhan Veli'nin hayatını, şiirinin ortaya çıkışını, gelişmesini, etkilenmesini ve etkilemesini kronolojik olarak bir inceleyici titizliği ile ortaya koymaya çalışmış. Veli'nin kişiliğini anlatırken birbirinden ayrı değerlendirilmesi imkânsız olan Garip üçgeninin de Türk edebiyatındaki yerini belirtiyor. Yazar kitaba Orhan Veli'nin kısa hayat hikâyesi ile başlıyor. Şairin 1936 dan ölümüne kadarki şiir serüvenini kitaplarına göre ayrı ayrı özetliyor, değerlendiriyor, yargılıyor. Bezirci şairi çoğunlukla ortamı içinde incelemiş, böylece şairin şiire başladığı, şiirini sürdürdüğü yıllarda Türk şiirindeki çeşitliliği görebiliyor, şairi bu ortam içinde nereye oturtabileceğimizi kestirebiliyoruz. İnceleme Orhan Veli'nin bütün şiirlerini okumuş olanlara yeni değerlendirme açıları sunmakla birlikte, şairi hiç bilmiyenlere de gerekli ilk yalın bilgiyi vermektedir. Asım Bezirci, Orhan Veli incelemesinde bazı özellikleri, ögeleri bulup bunları değerlendirerek tutarlı bir sonuca ve yargılamaya varmaktan çok, şairin her kitabını ayrı ayrı bir tanıtma, bir özetleme yazısı niteliğinde sunuyor, bunun sonucunda da yer yer aynı şeyleri söyleme tehlikesine düşüyor. Bu yargılama yöntemi okuyucuyu yoruyor. İncelemenin önemli bir yanı eserin sonuna konulan *"Orhan Veli Bibliyografyasıdır"*. Bibliyografya çalışmasının bundan sonraki inceleyicilere yararlı bir kaynak olacağı kanısındayım.

Okudukça — Asım Bezirci

Bezirci, çeşitli yıllarda çeşitli dergilerdeki yazılarını bu başlık altında toplamış. Yazıların çoğu tartışma ve polemik özelliğinde, bu yüzden de kitabın Bezirci'nin eleştirmenliğine bir katkısı yok. Yazar herhalde eleştirmelerinde yer vermediği düşüncelerini bu polemiklerde kullanarak ferahlama duygusunu gidermiş. Bezirci buradaki yazılarında mizah dozunu da ihmal etmek istememiş. Halbuki yazar bu polemikler yerine eleştirmesinin temel öğelerinin kuramsal çalışmalarını yayınlasaydı kendisi için de, okuyucuları için de daha yararlı olurdu. Zaman bazı konuları siliyor, önemini kaybettiriyor. Bu yazar'ın değerinden çok konunun sağlam olup olmamasından ileri geliyor, bugün bana *"Elma şarapları kimin için çalışıyor?"* (1958) yazısı hiçbir şey söylemiyor. Ama Sosyalist gerçekçilik denemesi okunuyor. Asım Bezirci, bazı yazıların dergi yapraklarında sararıp solmasının yazarı için çok daha olumlu bir hareket olduğunu bilmeli.

Eski Türk Edebiyatında Nazım (XIII. Yüzyıldan XIX. Yüzyıl ortasına kadar yazmalardan seçilmiş metinler) I Divan şiiri — Prof. Fahir İz

Fahir İz, hazırlamakta olduğu Türk Edebiyatı Tarihinin yanı sıra kullanılacak antoloji kitaplarının iki büyük cildini daha önce yayınlamıştı. Bu yıl eserin diğer cildini de vermiş bulunmaktadır. Eski harflerle hazırlanmış bir öğretim kitabı olan bu antolojide yerli ve yabancı kitaplıklarda bulunan yazmalar dikkatle taranıp manzum hikâyeciliğimizin en ilgi çekici örnekleri bir araya getirilmiştir. Yayınlanan metinler ilk defa basılı bir kitapta görülmektedir. Eser bir yönü ile öğrenciler için bir elkitabı, diğer yönü ile de inceleyiciler için bilimsel değer taşıyan bir kaynak kitaptır. Divan Şiiri ile ilgili, ayrıntılı giriş bu konuda yapılmış en önemli, çağdaş değerleri kapsıyan bir inceleme niteliği taşımaktadır. Biz de geçen seneki tanıtma yazımızda Fahir İz'den böyle bir inceleme beklediğimizi yazmıştık. Bu tahminimizde yanılmayışımız bizi ve Divan Edebiyatının çağdaş bir yorumunu bekleyenleri çok sevindirdi. Önsözde yazar divan şiirndeki İslâm etkileri üzerinde durmakta, İran kaynağından alınan etkileri tanıt-

makta, XVII. Yüzyıldan sonra önem kazanan yerli malzemeyi tahlil etmektedir. İncelemede divan şiirimizin felsefesi, divan şairinin dünyası üzerinde de durulmuş ve bu şiirde bir yenileşme isteği ile zengin çapraşık hayaller kurma yolu olan *"Sebk-i Hindî"* batı edebiyatının biçimci akımları ile karşılaştırılarak tanıtılmıştır. Ayrıca divan şairinin sözlüğü bölümü, metinlerin anlaşılmasında faydalı bir kılavuz olmaktadır.

Şair Tabibler — Dr. Veli Behçet Kurdoğlu

Dr. Kurdoğlu şair tabiblerden meydana gelen bir antoloji hazırlamış. Bunların birinci elden biyografilerini de örneklerin başına koymuş. Dr. Kurdoğlu yazdığı ayrıntılı önsözde doktorların yüzyıllardır yalnız tıp alanında değil, toplumsal ve siyasal alanlarda da oynadığı rollerin tarihten bir kesidini veriyor. Bu tarihsel gelişimin özetini iki bölümde yapmış; birincisinde hekimin batıdaki, ikincisinde doğudaki rollerini değerlendiriyor. Antolojiyi hazırlıyan, *"Tababet yalnız bir ilim değil, aynı zamanda bir sanattır,"* diyor. Önsözü okudukça verilen örneklerin yardımı ile bu yargının doğruluğunu siz de kabulleniyorsunuz. Kitap İbn-i Sina ile başlıyor, Meral Yentürel'le son buluyor. Yazar her adın sonuna geniş bir bibliyografya koymuş. Bu bibliyografya yalnız tabib şairlerle ilgilenenlerin değil, şairlerle ilgilenenlerin işine yarayacak. Kitap, iletmelerle yetinmiyor tezkirelere varıncaya kadar araştırıyor, her bilgiyi titiz bir incelemeci tavrı ile ilk kaynaktan edinmeye çalışıyor. Şair tabibler'de Ahmed-i Daî, Ahmedî, Şeyhî. Hüseyin Suad Yalçın, Rıza Tevfik Bölükbaşı, Cenap Şahabettin, Rıza Nur, Ceyhun Atuf Kansu, İlhan Demirarslan üzerine yalnız meslekî değil en doğru edebî bilgileri de bulabilirsiniz.

İslâmî Türk Edebiyatı — Dr. Neclâ Pekolcay

İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsündeki Edebiyat tarihi dersleri için hazırladığı kitabında Pekolcay, Türk edebiyatının islâmlığın kabulünden XV. Yüzyıla kadar verilmiş olan özellikle dinî ürünleri üzerinde durmaktadır. Ders kitabı olduğu için özgün bir inceleme niteliğinden çok kendinden önceki incelemelere dayanan bir derleme ve özetleme kitabı niteliği taşımaktadır. Yazarın doktora tezi de aynı konuda ol-

duğu için *"Mevlût"*i inceleyen bölüm daha geniş ve güvenilir bilgi getirmektedir. Öteki bölümlerde asıl kaynaklara gidilmeyip çok yerde Nihat Sami'nin Resimli Türk Edebiyatı Tarihi'ndeki bilgilerle yetinilmektedir. Sözgelimi Yunus Emre bölümünde ikinci derecedeki önemsiz makalelerden ve özel sayılardan bile söz edilirken bu konuda tek otorite olan Abdülbaki Gölpınarlı'nın adının geçmemesi okuyanı şaşırtmaktadır.

Ali Şir Nevaî. III. Cilt (Hamse) — Agâh Sırrı Levend

Türk Edebiyat Tarihinin bütün tarih boyunca ve geniş coğrafya çerçevesi içinde bir bütün olarak ele alınması gerekir. Fuat Köprülü kuram ve uygulama alanındaki çalışmalarla bu gerçeği ortaya koymuştur. Türk Edebiyatının ancak Babür Şah, Ali Şir Nevaî gibi temsilcileri bilinmeden güvenilir bir yargıya varamayız. Nevaî hakkındaki iki kitap daha önceki yıllarda yayınlanmıştı. Levend eserinin III. cildinde Nevaî'nin beş manzum romanını bir araya getiren *"Hamse"*sini; sunuş yazısı, özetleme ve geniş metin örnekleri ile tanıtmaktadır. Yeni harflerle ilk defa yayınlanan bu metinlerin inceleyiciler için önemi büyüktür.

Oğuzlar (Türkmenler) Tarihleri, Boy teşkilâtı, Destanları — Prof. Dr. Faruk Sümer

Faruk Sümer'in bu kitabının edebiyat açısından en önemli bölümü Oğuzların destanlarını anlatan sayfalardır. Bu bölümde Oğuzname ve Dede Korkut hikâyeleri etraflıca ele alınmıştır. Destan kahramanlarının çeşitli yönleri arasında ekonomik düzenlerini, siyasal örgütlerini ve toplumsal yaşayışlarını inceleyen bölümler ilgi çekicidir.

Çağdaş Dünya Edebiyatçıları Sözlüğü — Oktay Akbal

Çeviri eserlerin oranı gittikçe yerli eserleri aşmaktadır. Çağdaş yazarların en önemli kitapları dilimize çevrildi. Bu çevirileri okuyanlar kitabın yazarı üzerine verilmiş ilk bilgileri, eser üzerine verilmiş genel eleştirel yargıları aramaktadırlar. Bu tür kitapların eksikliği —hele dil bilmiyenler için— kendini duyurmaktadır. Oktay Akbal'ın sözlüğü bu gereksinmeyi karşılıyor. Akbal, Sözlüğüne daha çok yazar sığdırabil-

mek için maddeleri kısa tutmuş. Türkçe çevirilerini Türkçedeki adıyla vermesi okuyucuya kolaylık sağlıyor. Çağdaş yazarları okurken, elinizin altında bulundurulması gereken bir sözlük.

Dost Kitaplar — Oktay Akbal

Akbal, okuduğu kitaplardan edindiği izlenimleri, tuttuğu notları bu kitapta toplamış. Yazar yıllarca dergilerde görevle ya da dilekle yazdığı kitap tanıtma yazılarından seçme yapmış, bunu yeniden düzeltmelerle, eklerle yayınlamış. Kimi zaman aynı yazarın birkaç kitabı üzerine yazılmış yazılar bir araya gelince onun hakkında kaleme alman bir inceleme ortaya çıkmış (Sait Faik'in ve Ataç'ın birkaç kitabı üzerine yazdıklarının sıralanması gibi.) Kısacası bu notlar —yazarın deyimi ile— bir edebiyat tutkununun zevkle okunan notları.

Türk Hiciv ve Mizah Antolojisi — Hazırlıyan: M. Sunullah Arısoy

Arısoy, büyük emek ve uzmanlık isteyen böyle bir işe giriştiğinden kitabı eksik kalmış. Yine de bu antoloji eksikleri ile birlikte edebiyatımızda mizahın ne olduğunu çok flu da olsa tanıtabilir. Arısoy, örnekleri edebiyatın dışına, gazetecilik alanına da taşırmış. Başlangıçtan bugüne olan bir mizah antolojisinde eski kaynakların taranarak bunlardan örnekler alınması zahmetli ama zorunlu bir çabadır. Eski kaynaklar taranmadan hazırlanacak böyle bir antolojiden ülkemizde mizah kavramının nasıl bir değişme ve gelişmeye uğradığını anlamak mümkün değildir. Zaman ve yer darlığından yakınan Arısoy kitabının eski mizahı yeterince ve başarı ile yansıttığını söyleyemez herhalde. Orta okuyucu için yeterli sayılabilecek biyografik bilgiler daha üst düzeydeki okuyucuyu doyurabilecek mi? Arısoy parçaların nereden alındığını gösterseydi, bir inceleyiciye daha da yakışan bir davranışta bulunurdu. Kitapta Kaygusuz Abdal'dan Âşık İhsani'ye kadar 54 kişiden seçme örnekler yer alıyor.

Reşat Nuri Güntekin — Muzaffer Uyguner
Orhan Veli Kanık — Muzaffer Uyguner

Bu iki kitapta da tanıtma niteliği, inceleme amacından daha ağır bastığından ayrıntılara inilmesini bekleyemeyiz. Bu

bilgilerle yetinmiyen okuyucu buradaki özet bilgilerden ve bibliyografyadan yararlanarak daha geniş bilgilere gidebilir. O zaman bu kitap da amacını yerine getirmiş demektir. Hele Reşat Nuri için bugün herhangi bir lise ya da daha gelişkin bir öğrencinin başvuracağı bir kitap olmadığına göre bu eserin varlığı daha da önem kazanıyor. İki kitap da verdikleri ilk bilgiler açısından yeterli ve yararlı.

Başlangıcından Bugüne Türk Hikâye Antolojisi — Hazırlıyanlar: Yaşar Nabi - Mustafa Baydar - M. Sunullah Arısoy.

Bu kez üç cilt bir arada yayınlanan antolojinin ilk ikisi daha önceki yıllarda yayınlanmıştı. Bizim için yeni olan 1919-1936 arasını kapsıyan üçüncü bölümdür. Gerçekten bu bölümsüz antolojinin diğer iki cildi eksik kalmaktaydı. Üçüncü bölümü hazırlıyan Arısoy kısa biyografik bilgiler ve eserlerinin bibliyografyasını vermekle yetinmiştir. Çoğunlukla sanatçılar hakkında yargı vermekten çekinir görünmektedir. Belki de amacı örneklerle okuyucuyu baş başa bırakmaktır. Bence kısa da olsa tanıtıcı yargıların gerekliliği inkâr edilemez bir eksikliktir.

Felsefe Sözlüğü — Orhan Hançerlioğlu

Romancılığı bir süredir geri plâna atan Hançerlioğlu kendini incelemelere ve felsefî konulara adamış görünüyor. Felsefe sözlüğü de Hançerlioğlu'nun bu dönem çalışma ürünlerinden. Sözlükteki maddeler yeterli ilk bilgiyi veriyor. Maddeler Türkçeye göre sıralanmış. Ama sondaki dizinden Osmanlıca ve Fransızca karşılıklarını bulmak mümkün, ayrıca düşünür adları dizini de kitabı kullanışlı kılmaktadır. Özellikle İslâm Felsefesi ile ilgili maddelerini incelediğimiz sözlük bu hacimdeki bir kitap için yeterli ve doğru bilgiyi vermektedir. Şeyh Bedrettin ile ilgili notlar, proleter maddesi bu olumlu kanımızı destekleyen örneklerdir.

Kültür Emperyalizmi — Pertev N. Boratav, Abidin Dino, Güzin Dino, Ferit Edgü arasında yapılan açık oturum. - Anouar Abdel-Malek'le Edgü'nün bir konuşması.

Ferit Edgü hazırladığı bu kitabın girişinde bir ülkenin emperyalizme karşı savaşının en özgün alanının kültür em-

peryalizmine savaş olduğunu söylüyor. Boratav, batıya karşı direnmenin yabancı düşmanlığı şeklinde yozlaştırılmamasını, her iki kültürün de değerlerinin gözönünde tutulmasını, A. Dino kültür emperyalizminin yalnız az gelişmiş ülkelerde değil, gelişmiş ülkelerde de olduğunu söylüyor. Oturumu düzenleyen Edgü'nün oturuma katılanlara sorduğunu şu cümlede özetleyebiliriz: *"... Türk Intelligensiasının batıya karşı değişen tutumu..."* A. Dino bizim eski kültürümüzün dökümü yapılmadan bu sorunun çözülemiyeceğini belirtmektedir. Açık oturumda Selçuklulardan bu yana Türk kültürünün ögeleri, bunun diğer kültürlerle olan ilişkileri değerlendirilmektedir. Güzin Dino çok ilgi çekici bir noktaya dokunmaktadır. Tanzimatta gösterilen temelsiz batıya ayak uydurma, acaba bugün *"üstünkörü bir Sosyalizm, Marksizm anlayışına"* mı dönüşmektedir. Türk kültürünü bir temele yerleştirmek ve geleneksel kültürel değerleri ortaya koyma çabasında girişilmiş önemli bir adım bu açık oturum.

Çağımızın Halk Şairleri — Refik Ahmet Sevengil

Sevengil, yaptığı radyo konuşmalarının bir kısmını da III. cilt olarak bu ad altında yayınladı. III. ciltte 89 şair yer alıyor. Sevengil şairlerin hayat hikâyelerini, örneklerle süsleyerek tatlı tatlı anlatıyor. İnceleyici, bu şairler hakkındaki bilgileri kitaplardan, kendileri ile yaptığı konuşma ve yazışmalardan edinmiş. Kitapçı vitrinlerinde, günlük dergilerde yer alan incelmiş bir edebiyatın —özellikle şiirin— dışında bir halk kültürü ve halk felsefesini göstermesi bakımından ilginç, bunun yanında buradaki şiirleri okuyunca kentlere göç eden halkın bu tür edebiyattan uzaklaştığını, kültür anlayışının yozlaştığını görüyoruz. Çağımızın halk şairleri yazılanların dışındaki bir edebiyatın da varlığına tanık olan önemli bir kitap.

Nâzım Hikmet Üzerine — Zühtü Bayar

Nâzım Hikmet'in şiirlerinde dünya görüşü olarak diyalektik materyalizmi inceleyen iyi niyetli ama yüzeyde bir kitap. Metin dışında yaptığı açıklamalar bu konu ile ilgilenenler için gereksiz. Ayrıca bu kitabın yazılmasında diyalektik materyalizm kadar Marksist edebiyat eleştirmesinin de gerekli oldu-

günu hatırdan çıkarmamalı. Bir edebiyat geleneğinde tek tip şiir yazılamıyacağını Bayar'ın da bildiğini sanıyorum. Onun için bu tür şiir karşısındakileri metafizik batağına saplanmakla suçlamasını anlayamadım.

Mavi ve Kara (Denemeler, 1940-1966) — Sabahattin Eyüboğlu

Eyüboğlu, Cumhuriyetten bu yana gelişen, duru, aydınlık, sağduyu ve sağtöre sahibi, sektarizmden de dogmatizmden uzak, ülkesinin koşullarını iyi bilen, yürekli, bilgili, halkçı aydın örneğinin en başarılı temsilcisidir. Çalışmalarının amacı; Anadolunun geleneksel değerlerini ortaya koymak, bunların çağdaş ve hümanist bir yorumunu yapmaktır. Eyüboğlu bu kitabında edebiyat dışı denemelerini toplamış... Politikadan bilime kadar çeşitli alanlardaki düşünceleri yansıyor bu denemelerde. Özellikle dünya görüşünü ortaya koyan kavramların açıklık kazanmasını sağlıyor bu yazılar. Şiirin yapısı gibi edebiyatla ilgili incelemelerini başka bir kitapta toplamasını dileriz. Denemeler, Türkiye'nin düşünce ve edebiyat ortamına ağırlığını koymuş, etkisini duyurmuş bir adın nereden gelirse gelsin bağnazlığa karşı yaptığı savaşın parlak örnekleridir.

İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi (Abdülhak Hamid Özel sayısı)

Bu özel sayıda A. Caferoğlu, İ. Enginün, K. Erarslan, M. Kaplan, G. Güven, Ö. Taneriç, Ö. F. Akün'ün yazıları var. Mehmet Kaplan'ın Hâmid ve Annesi adlı incelemesi özel sayıdaki en önemli yazı. Yazar bundan önce de Ziya Gökalp'le annesini incelemişti. Kaplan bu incelemelerinde Freud ilkelerini edebiyat eleştirmesine uygulıyarak psikolojik eleştirmenin başarılı bir örneğini daha veriyor.

Dünya Yazarları ve Eserleri Ansiklopedisi — Hazırlıyanlar: Selâhattin Hilâv - Attilâ Tokatlı I. Fasikül

Bu Ansiklopedi tamamlandığında, *"Astronomiden Edebiyata, Mimarlıktan Simyaya kadar bütün kültür alanlarında eser vermiş binlerce yazarı"* ihtiva edecektir. Titizlikle hazırlanan Ansiklopedide çağdaş yazarlara daha geniş yer ayrıl-

masını dileriz. Bunu bir de Türk yazarları Ansiklopedisi izleyecektir.

Fransız Edebiyatı 2 — Berke Vardar

İnceleyici bu yıl XVII. yüzyılı kapsayan ikinci cildi yayınladı. Her bölümün sonunda kısa bir bibliyografya, en sonda da genel bir bibliyografya verilmiş.

Nietszche ve İnsan — Ionna Kuçuradi

Kuçuradi bu kitapta ünlü filozofun eserlerinin ışığında çağdaş insanı ve onun geleceğini irdeliyor. Ünlü düşünürün kuramlarını tutarlı bir yoruma kavuşturan bir inceleme.

Yayın Sözleşmesi (Doktora Tezi) — Dr. Neclâ Giritlioğlu

Bir Hukuk kitabını bu sayfalarda tanıtmanın yadırgatıcı etkisini düşünmedim değil ama bu tezin muhtevası; yazarları, yayımcıları da en az hukukçular kadar ilgilendirmektedir. Giritlioğlu, ilk önce yazar hakkının tarihsel gelişimini özetlemiş, inceleyeceği sorunu tarihsel platformu üzerine yerleştirmiş. Ayrı bir bölümde Türkiye'de yazar hakkının tarihsel gelişimini değerlendirmiş; bu bölümleri yazar hakkının mahiyeti, yayın sözleşmesi, bunun ayrıntıları, taraflara etkileri izlemektedir. Yayın konusundaki anlaşmazlıklarda başvurulacak tek kaynak kitabı ellerinde bulundurmaları sanatçılar için zorunludur.

Eurlpides'te Trajedi Kaynağı Olarak Kadın Ruhu — Doç. Dr. Müzehher Erim

Büyük trajedi yazarının kitap halindeki eserlerini tarayan inceleyici, ondaki kadın tiplerini ve kadının toplumdaki yerini ve özelliklerini ortaya koymağa çalışıyor.

1967 DE DİL ÇALIŞMALARI

Derleyen : Sami N. ÖZERDİM

1967 yılı içinde, dil alanında yapılan çalışmalar Türk Dil Kurumu'nun ve ona bağlı olanların çabaları ile Kurum dışında yayınlanan kitaplara ve yazılara dayanıyor. Kurum dışındaki yayınların olumluları yanında, dil özleşmesini kesin biçimde kötüleyen, genellikle gerici çevrelerin, derneklerin, yayın organlarının yayınları dikkati çekmektedir.

A. TÜRK DİL KURUMU'NDA

Türk Dil Kurumu'nun çalışmalarını, bilim Kol'larına göre özetliyoruz:

Derleme ve Tarama Kolu

"Tarama Sözlüğü"nün bundan önce (A) ve (B) ciltleri çıkmıştı. (E-İ) harflerini kapsayan cildin basımı sona ermek üzeredir. (Eylül raporuna göre). (K-N) harflerini çalışmaları da ilerlemektedir.

"Derleme Sözlüğü"nün (C-Ç) harflerini içine alan 3. cildi de baskıya verilmiştir. (D) harfi çalışmaları yarılanmıştır.

"Atasözleri ve Deyimler" adlı kitabın ikinci basımı açıklamalı olarak yapılacaktır. Atasözlerinin açıklamaları üzerindeki çalışmalara başlanmıştır. Atasözleri ve deyimlerin bölgelere ilişkin olanlarının sınıflandırılması sona ermiştir. 1968 başlarında bu yapıtın da baskıya hazır olacağı anlaşılmaktadır. Türkiye dışındaki Türk lehçelerinde bulunan atasözleriyle deyimlerinin derlenmesi ve üçüncü bir kitap olarak yayınlanması için gerekli girişmeler de yapılmaktadır.

Dil devrimiyle kazanılan yeni sözcüklerin tarama işi de sona ermek üzeredir. 1968'de bu konuda bir kitap hazırlanacaktır.

Ses alma yoluyla halk ağzından derleme yapma işine başlanmış, bir uzman Van çevresinden on beş bant getirmiştir. Bunlar işlenerek yazı haline getirilecektir. Başka bölgelerden de derleme yaptırılacaktır.

Dilbilgisi (Gramer) Kolu

Çevirisi tamamlanmış olan, A. Kononov'un "Türk Dili Grameri" Prof. Dr. Hasan Eren tarafından denetlenmektedir.

Ana gramerin yapımbilgisi bölümü üzerinde çalışılmaktadır. Ana gramerin sözdizimi bölümü de, yapımbilgisi bölümü gibi, bir profesöre hazırlattırılmaktadır.

İmlâ Klavuzu'nun dördüncü basımı için ilgililerin görüşlerine başvurulmuştur.

Dilbilgisi terimlerinin Kol içindeki hazırlığı sona ermiştir. Terimler bir yarkurulun denetimine sunulacaktır.

Sözlük Kolu

Türkçe Sözlük üzerinde çalışılmaktadır. Hazırlık kurullarından biri maddeleri incelemiş, çıkarılması ve katılması gerekli sözcüklerin listesini yapmıştır. Bu listeyi gözden geçiren bir başka kurul, incelemesini bitirerek bir rapor kaleme almıştır. Türkçe Sözlük, bu listelere göre düzeltilecek, baskıya hazır duruma getirilecektir.

Farsça-Türkçe sözlük, Resmî Yazışmalar Sözlüğü, Almanca-Türkçe, İngilizce-Türkçe sözlüklerle Etimoloji Sözlüğünü hazırlayanlar, çalışmalarını yürütmektedirler.

Terim Kolu

Matematik terimleri sözlüğü hazırlanarak bir kurulun incelemesine sunulmuştur. Fizik terimleri, Askerlik terimleri, Yumruk oyunu terimleri, Ağaç işleri terimleri, Resim-heykel-mimarlık terimleri üzerindeki çalışmaların bir bölüğü tamamlanmış, bunlardan biri baskıya verilmiş, ikisi de kurulların denetimine sunulmuştur. Futbol ve basketbol terimleri, Atletizm terimleri sözlükleri de uzmanlar tarafından hazırlanmaktadır. Psikoloji terimleri, Sosyoloji terimleri, Astronomi terimleri, Kimya terimleri, Dağcılık ve kış sporları terimleri, Eskrim terimleri sözlükleri de, hazırlayanlar tarafından 1967 sonundan önce Kurum'a teslim edilecektir.

Yayın ve Tanıtma Kolu

Türk Dili dergisi Eylül 1967 sayısı ile 16. yılını doldurmuştur. Her Kasım'da olduğu gibi 1967 Kasım'ında da Atatürk için özel sayı yayınlanmıştır. Bu arada, gazeteler için bir haber bülteni de yayınlanmaktadır. Türk Dili Araştırmaları Yıllığı - Belleten'in 1967 sayısı baskıya verilmiştir.

Bu yıl yayınlanan kitaplar şunlardır:

Mehmet Ali Ağakay: *Atatürk'ten 20 anı,* 2. basım.

Türk Hukuk Dili Nasıl Özleştirilebilir? (Tanıtma Yayınları arasında çıkan bu kitapçık, Rıdvan Çongur'un yönettiği bir radyo açık oturumunu saptamaktadır);

Özleşen Dilimiz (Dil Bayramı'na yakın günlerde yayınlanan ve dağıtılan bu kitapçık, Ömer Asım Aksoy tarafından hazırlanmıştır);

Dilbilgisi Sorunları (Tanıtma Yayınları arasında çıkan bu kitapta, Türk Dili dergisindeki bilimsel yazılardan seçmeler yer almıştır);

Dil Devrimi Üzerine (Tanıtma Yayınları arasında çıkan bu kitapta, dil devrimi konusunda yayınlanmış yazılardan seçmeler bulunmaktadır);

Türk Dili Araştırmaları Yıllığı - Belleten 1966;

Agâh Sırrı Levend: *Ali Şir Nevaî,* 3. cilt;

Yeni İmlâ Kılavuzu, 3. basım;

XI. Türk Dil Kurultayı, 1966;

Dil Tartışmaları. (Rıdvan Çongur'un hazırladığı, Radyoda yapılmış üç dil tartışması).

Basılması tamamlanmak üzere olan --bir bölüğü bu yazı çıktığında tamamlanmış olabilecek— yayınlar ise şunlardır:

Tarama Sözlüğü,3. cilt;

Derleme Sözlüğü, 3. cilt;

A. S. Levend: Ali Şir Nevaî, 4. cilt;

Türk Dili Araştırmaları Yıllığı - Belleten, 1967;

XI. Türk Dil Kurultayında Okunan Bilimsel Bildiriler;

Dil, Dilciler ve Dilcilik;

Yumruk Oyunu Terimleri Sözlüğü;

Açık oturumlar, sergiler, toplantılar :

8 Nisan 1967 günü Turgutlu Lisesi'nde, 22 Nisan 1967 günü Aydın Lisesi'nde, 29 Nisan günü Antalya Belediye salonunda

birer açık oturum düzenlenmiş, Türk Dil Kurumu genel yazmanı bunlardan ilkine, sözlük ve terim kolları başkanları her üçüne katılmışlardır.

23 Ağustos'ta, şapka devriminin yıldönümü dolayısıyla, Türk Dil Kurumu Genel Başkanı Prof. Dr. Gündüz Akıncı ile sözlük ve terim kolu başkanları Kastamonu'ya gitmişler, burada düzenlenen üç açık oturuma katılmışlardır.

12-13 Eylül günlerinde, Yozgat'ın Akdağmadeni ilçesinde yapılan açık oturuma genel yazmanla terim kolu başkanı katılmışlardır. Akdağmadeni Öğretmenler Derneği'nin önayak olduğu bu açık oturum dolayısıyla, Namık Kemal İlkokulu salonunda öğretmen Emin Sevinç tarafından bir "Türk Dili Sergisi" açılmıştır.

Mart-Mayıs aylarında Türk Dil Kurumunda düzenlenen konuşmalar dil ve yazın konularında, öğretmen ve uzmanlar tarafından çeşitli konular ele alınmıştır.

Kurum'un düzenlediği gezici kitap sergileri Mart ayı içinde Hasanoğlan Atatürk İlköğretmen Okulu'nda, Gazi Lisesi'nde ve Ankara Koleji'nde düzenlenmiştir.

17 Mayıs günü, Türk Dil Kurumu'nda Ataç'ın onuncu yıldönümü dolayısıyla bir anma töreni düzenlenmiş, çok kalabalık olan bu törende Ataç'ın çeşitli yönlerini anlatan konuşmalar yapılmış, Ataç'ın kızı Meral Tolluoğlu, babasından anılar anlatmıştır.

26 Eylül günü, 1932'de kurulmuş olan Kurum'un otuzbeşinci yıldönümü kutlanmış; bu yıl Dil Bayramı'na Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay da katılmış, İsmet İnönü'den bir kutlama telgrafı gelmiştir. [Not. İsmet İnönü, 7 Kasım 1966 günü Türk Dil Kurumu'nu ziyaret etmişti. O gün, dil özleşmesini yeren gerici basın konusunda şunları söylemişti: "Bunlar, böyle davranmakla, Türkçe olmayan kelimeleri yazmakla, eskiye bağlı kalınacağını sanıyorlar. Ne zannediyorlar? Hilâfeti kuracaklar da, eski kuvveti ve itibarı olacak mı sanıyorlar?" İnönü, bundan başka, "Öztürkçenin kendini en iyi şiirde gösterdiğini" söylemiştir. (Cumhuriyet, 8 Kasım 1966)].

Ödüller

Bu yıl, Türk Dil Kurumu ödüllerini, şiir türünde "Evren Türküsü" adlı kitabıyla Nahit Ulvi Akgün, roman türünde

"Como" adlı romanıyla Kemal Bilbaşar, deneme-eleştiri-gezi türünde "Fuzulinin Dünyası" adlı incelemesiyle Cemil Yener kazanmıştır. Bu yıl öykü, tiyatro, çeviri türleriyle bilim ödülüne katılan yapıtlar gerekli oyları toplayamamışlardır.

Nahit Ulvi Akgün ile Kemal Bilbaşar, Dil Bayramı'na katılarak Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay tarafından kutlanmışlardır.

(Türk Dil Kurumu Ödül Yönetmeliği, Basın Dil Ödülü Yönetmeliği, Radyo Dil Ödülü Yönetmeliği, "Türk Dili" dergisinin Ocak 1967 tarihli 184. sayısında yayınlanmıştır. Yönetmelikler derginin ocak sayılarında çıkmaktadır.)

Türk Dil Kurumu, Kurum'a ve dil özleşmesine karşı yapılan saldırıları (çünkü, eleştiriden çok saldırı yapılmıştır) Türk Dili dergisinde, her ay, inandırıcı yazılarla karşılamıştır. Derginin 16. cildinde, birçok tartışma yazısı bulunmaktadır. Bunların bir bölüğü, yazarlarının imzasını taşımakta, bir bölüğü ise Kurum adına yazılmış bulunmaktadır.

B. TÜRK DİL KURUMU DIŞINDA

Türk Dil Kurumu dışında dil çalışmalarını yayınlardan ve kimi eylemlerden saptayabiliriz.

Kadri Kaplan'ın önerisi

Mayıs 1967 içinde, Tabiî Senatör Kadri Kaplan'ın, Devlet dilinde, kanun, tüzük ve yazışmalarda Anayasa diline uyulması ve kamuyu etkileyecek levhaların ve tabelâların Anayasa diline uygun hale getirilmesi"ni öngören yasa tasarısı, Millî Eğitim Komisyonu'nda tartışılmıştır. Aleyhte konuşmalardan sonra, öneri Anayasa Komisyonu'na gönderilmiştir. Ancak, "kamuyu etkileyecek levhaların Anayasa diline uydurulması" hükmünün Anayasa'ya aykırı olduğu öne sürülerek bu yolda verilen önerge kabul edilmemiştir. (Cumhuriyet, 18.5.1967).

TÖS'un bildirisi

Türkiye Öğretmenler Sendikası Genel Başkanlığı, 26 Eylül Dil Bayramı dolayısıyla bir bildiri yayınlamıştır. Bu bildiride şunlar da yazılıdır:

"Tarama, derleme ve üretme yollarıyla kazandığımız sözlerin en zayıf olanlarını bahane ederek, tutucu çevrelerin gösterdiği olumsuz tepkiyi ciddi bulmuyoruz. İnsanlarımızın sağlam ölçüsü, tutmayacak sözleri zaten elemektedir. Bu tepkiler, dilimizin yenileştirilmesi için yapılan çalışmaları asla engelleyemez.

Her türlü giriş çıkışın arttığı yeni dünyada, kullandığımız bütün sözlerin Türkçe olması kutsal bir ülkü olarak gözetilebilir, ama tam başarı, olanak dışıdır. Bununla birlikte, hangi ulusun dilinden olursa olsun yabancı sızma ve girmeleri dikkatle ele almalı ve durdurmaya çalışmalıyız. Yeni sözlerin, terimlerin Türkçe karşılıklarını bulmaya devam etmeliyiz.

Yenilikçi öğretmenler olarak, Dil Devriminin koruyucu ve öğreticisiyiz. Dil Bayramı, Türk Dil Kurumu'na ve bu ülkü için çaba gösterenlere kutlu olsun." (Cumhuriyet, 26.9.1967).

Cumhuriyet'in yarışması

1966-1967 Yunus Nadi Armağanı'nı dil devrimi üzerine yazılmış yapıtlar arasında kazanacak bir incelemeye vermeyi kararlaştırmış olan Cumhuriyet gazetesi, yarışmanın koşullarını daha önce bildirmişti. (24.7.1966). Buna göre: "1966-1967 yarışmasına Türk Dili konusu üzerinde, dil devrimi tanıtan, Türk dilinin zenginleştirilmesi amacıyla son beş yıl içinde (1962-1966) yayınlanmış bilimsel eserler katılabilecektir." "Eserler kategorik inceleme, sistematik araştırma ve deneme niteliğinde olacak ve doğrudan doğruya Türk Dili konusunu kapsayacaktır." Yarışmaya katılacak yapıtlar yazarlarından başka, gazetenin listesini verdiği kurumlar tarafından da önerilebileceklerdir. Önce küçük jürinin incelemesinden geçecek olan kitaplar, sonra büyük jüriye sunulacaktır.

Koşulların sonuncusu şöyledir: "Yarışmada tek eser armağan alacaktır." Buna göre, seçimler gizli tutulmakta, sadece, 28 Haziran günü toplanan büyük jürinin seçtiği tek yapıt ilân edilmektedir. Bu yıl da böyle olmuş, 28 Haziran 1967 günü toplanan büyük jüri (Agâh Sırrı Levend, Prof. Dr. Ahmet Caferoğlu, Prof. Dr. İsmet Sungurbey, Prof. Dr. Nermi Uygur, Prof. Dr. Vecihe Hatipoğlu, Fazıl Hüsnü Dağlarca, Orhan Hançerlioğlu, Dr. İbrahim Kutluk, Ömer Asım Aksoy) Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi profesörlerin-

den Dr. Zeynep Korkmaz'ın, 1963'te adı geçen Fakülte yayınları arasında çıkan "Türk Dilinin Tarihî Akışı İçinde Atatürk ve Dil Devrimi" adlı kitabını seçmiştir. Yarışmaya katılan bütün kitaplar bilinmemekle birlikte, yarışmayı kazanan kitabın hiçbir yankı uyandırmaması dikkatten kaçmamıştır. Bu, belki, üniversitelerimizin, üniversitelerdeki bilim adamlarımızdan çoğunun kitaplarını ve yazılarını halka, —hattâ— aydınlara indirmeye önem vermeyişlerindendir. (Cumhuriyet'in 1.7.1967 günlü sayısında, kitabın yazarı ile bir konuşma yayınlanmıştır.)

Banguoğlu'nun konuşması

Ankara Üniversitesi'nin eski profesörlerinden, Türk Dil Kurumu'nun eski genel başkanlarından Dr. Tahsin Banguoğlu, 22.1.1967 günü Ankara'da Türkocağı'nda dil üzerine bir konuşma yapmıştır. Bu konuşma ilgi ile karşılanmıştır.

Yayınlar, olaylar

1967 yılı içinde de gazetelerde dergilerde dil özleşmesi konusunda pek çok yazı yayınlanmıştır. Bunların olumluları bir yana; yıpratıcı amaçla yapılan olumsuz yayınlar. aynı suçlamalarla dolu olmuştur. Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü'nün, geçen yıl başladığı, beş fasikülünü yayınladığı "Türk Dili İçin" dizisi, olumsuz, hattâ hakaretli yayınların bir derlemesidir. Ne var ki, bilimsel bir kuruluş olan Enstitü, bu türden yazıları toplamakla, yine de bir belge dizisi ortaya koymuştur. Türk Dil Kurumu ve özleşme aleyhindeki yazılarda zaman zaman çok ters yargılara da varıldığı görülmektedir. Özleşme isteyenlere "budala" diyecek denli sinirlenen kimi yazarlar, öz dili tutanlar arasında tek bir sanatçı bulunmadığını bile öne sürmüşlerdir. Oysa, bunun tamamiyle tersi düşünülebilirdi. Okuyucu, bu türden yazılar ötesinde, genç yazıncıların, bilim adamlarının olumlu incelemelerine de raslayacaktır. (Bu yazıların bibliyografyasını hazırlatmak, Türk Dil Kurumu'na düşer. Varlık Yıllığı'nda bize ayrılan yer buna elvermemektedir.)

Tercüme Bürosundan istifalar

Kültür Müsteşarlığının baskısı karşısında, Millî Eğitim Bakanlığı Tercüme Bürosu üyelerinden çoğunluk (Profesörler: Bedrettin Tuncel, İrfan Şahinbaş, Suat Sinanoğlu, Samim Sinanoğlu, Meliha Anbarcıoğlu, Hâmit Dereli, Selâhattin Batu, Melâhat Özgü, öteki üyeler: Tahsin Saraç, Salâh Birsel, Nebil Otman, Lûtfi Ay, Kâmran Şerif Saru) istifa etmişlerdir. İstifa gerekçesinde, Müsteşarlığın arı dile karşı olduğu da kaydedilmiştir. Bu üyelerin yerlerine başkaları atanmıştır. (Cumhuriyet, 22.1.1967).

İzmir'de bir olay

Aralık 1966 içinde İzmir İl Genel Meclisi'nde, dil ile ilgili bir olay geçmiştir. İl genel meclisinde okunan valilik açıklamasındaki kimi öz Türkçe sözcükler için bir üye "Moskof oyunu" deyimini kullanmıştır. Ancak, bu üye, başka bir oturumda, bu sözlerin tutanaktan çıkarılmasını istemiştir. (Cumhuriyet, 14.12.1967, 17.12.1967).

Kitaplar

İbrahim Zeki Burdurlu: *Uygulamalı Cümle Çözümlemeleri.* İzmir Eğitim Enstitüsü, 1967;

Cevdet Kudret: *Dilleri Var Bizim Dile Benzemez.* Ankara 1966 Bilgi Yayınevi. (Dil devrimi ve dil sorunları üzerine denemeler);

Mehmet Salihoğlu: *Aydınlanan Ülke.* Ankara 1966. (Dil devrimi üzerine bir deneme';

Emin Özdemir: *Yazma Tekniği.* Ankara 1967 Üçler Yayını;

Türk Dili İçin. Ankara 1966-1967 Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü. (Basından derlenen yazılardan meydana gelen bu dizinin beş fasikülü çıkmıştır);

A. Meillet: *Dillerin Yapısı ve Gelişmesi.* Hazırlayanlar: C. Meriç - Berke Vardar. İstanbul 1967 Dönem yayını.

Sadık Göksu: *Türkçenin Üreme Yolları,* 1967.

Sözlükler

L. Sami Akalın: *Edebiyat Terimleri Sözlüğü.* İstanbul 1966, Varlık Yayınevi;

Ansiklopedik Sözlük, Dil ve Genel Kültür Ansiklopedisi. İstanbul 1966-1967 Milliyet yayını. (İbrahim Alâettin Gövsa'nın başladığı, ölümü üzerine bir kurulun tamamladığı "Yeni Resimli Lûgat ve Ansiklopedi Ansiklopedik Sözlük" adlı yapıtın, Mustafa Nihat Özön ile bir kurul tarafından hazırlanan yeni basımı. Fasiküller halinde yayınlanmaktadır. 1968 ortasında tamamlanacaktır);

Kenan Asafkan: *Türkçe İzahlı Mali, Ticari. Zirai. Sigorta. Muhasebe Terimleri Lûgati.* Fransızca - İngilizce karşılıklarıyla. Ankara 1966;

Eğitim Ansiklopedisi, Ankara 1966-1967 Ansiklopedi Yayınevi. (Arif Gelen yönetiminde bir kurul tarafından hazırlanmış, fasiküller halinde yayınlanarak tamamlanmıştır.);

Baki Kurtuluş: *Gençlik Ansiklopedisi.* Ankara 1967 Kurtuluş Yayınevi. (Beşinci basımı);

İbrahim Olgun - Cemşit Drahşan: *Farsça Türkçe Sözlük.* Ankara 1966-1967;

Pars Tuğlacı: *Türkçede Anlamdaş ve Karşıt Kelimeler Sözlüğü.* İstanbul 1967;

Uluslararası Turizm Sözlüğü. Ankara 1965 Turizm ve Tanıtma Bakanlığı yayını;

Faruk Yener: *Küçük Batı Müziği Ansiklopedisi.* İstanbul 1967 Orkestra Yayını. (Yeni basımı);

Mustafa Nihat Özön Baha Dürder: *Türk Tiyatrosu Ansiklopedisi.* İstanbul 1967 Remzi Kitabevi;

Çağdaş Görgü Sözlüğü (Hazırlayan: Hasan Haskan. İstanbul 1967 Varlık Yayınevi);

Orhan Hançerlioğlu: *Felsefe Sözlüğü.* İstanbul 1967 Varlık Yayınevi.

Tahsin Saraç: *Fransızca-Türkçe Argo Sözlüğü.* Ankara 1966;

Musa Anter: *Kürtçe - Türkçe Sözlük.* İstanbul 1967;

Nurettin Madran: *Tarım Sözlüğü.* Ankara 1966;

Arman Manukyan: *İngilizce - Türkçe Muhasebe ve Ticaret Terimleri Sözlüğü.* İstanbul 1967;

H. Fethi Gözler: *Türkçe Deyimler, Türkçe ve Edebiyat Terimleri Sözlüğü.* İstanbul 1967;

Fethi İşcan: *Ansiklopedik Matematik Sözlüğü,* İstanbul 1967;

Nuri Özbalkan: *İngilizce - Türkçe Teknik Terimler Lûgati.* İstanbul 1967, Özbalkan Yayınları.

ARGE'nin İngilizce - Türkçe iki sözlüğü:

Mahmut H. Mucuoğlu: *Makina Elemanları Terim Lûgati.* Ankara 1963;

Küçük Motor Terimleri Lûgati.

Bir kitap daha

Stalin: *Marksizm ve Dil.* Çeviren: Adil Onural. İstanbul 1967 Sosyal Yayınlar.

Türkiye'de dil özleştirmecilerini komünist sayanlara karşılık, Stalin, dilde devrim yapılamıyacağını öne sürmüştür. Yine de, dil özleşmesine karşı olanlar, Rusya'da uygulanmayan bu yöntemin Türkiye'de uygulanmasını Moskova'nın kararlaştırdığını yazmakta direnmişlerdir.

Zafer Gençaydın

1967 DE PLASTİK SANATLAR

Nurullah BERK

Bir yıl daha geçti. Ve bu geçen yıl içinde, önceki yıllarda olduğu gibi, bir sürü sergi açılıp kapandı, bir sürü yazı yazıldı, konferanslar verildi, tartışıldı, kişiler, gruplar birbirini yedi, içte ve dışta Türk plastik sanatları gelişmeler kazanmış göründü. Yeni sergi yerleri, galeriler açıldı. Devletin kültür işleri ile ilgili makamları sanat planında daha bilinçli çalıştılar.

Hani klâsik istatistikler vardır: şu kadar fabrika açıldı, şu kadar okul yapıldı, şu kadar kilometre yol asfaltlandı diye rakamlar sıralanır. Okursunuz, koltuklarınız kabarır. Ama fabrikaların yeri uygunsuzdur, makinelerin yedek parçası yoktur, ama okullara öğretmen bulunamamıştır, derslerin yarısı boş geçer, ama asfaltlamada müteahhit hırsız çıkmıştır, üç ay geçmeden yol delik deşiktir.

Bizim sanat işlerimizin bilânçosu da o istatistiklere benzer: şu kadar sanatçının şu kadar sergisi, bu kadar galeri, sergi yeri, konferans, söylev ve tören. Ama yüz serginin ancak onu ilginç, değerli, yaratıcı, Türkiye'ye has buluşlar, kişiliğini dünyaya kabul ettiren bir ressam, bir heykeltraş yok. Fransızların "La Foire aux Vanités" diye adlandırdıkları "Gururlar Panayırı", sahte dehalar, yapma kişilikler, kilometrelerce tuval üstüne boya gevezelikleri. İslâm geleneklerinin çağdaş Türkiye'deki şaşılacak canlılığı içinde bir türlü dağılamayan resim, heykel sevgisizliğine karşıt boyuna kabaran ressam ordusu, kimsenin istemediği sergiler, alıcısız, amatörsüz, atölyelerde çürümeye mahkûm resimler, resimler, resimler.

Hoca Ali Rıza estetiğinin hortlaması, ya da Avrupa gezilerinden, sanat dergilerinden, röprodüksiyonlardan devşirilen sözde modern akımlar kopyacılığı. Resim yapmasını bilmiyen ressamlar, tezgâh işi ustalar, şişirmeciler. Evde canı sıkılıp resim, heykel, ağaç yontması, seramik yapan sosyete

hanımefendileri. Sanatı candan sevmiyen, ama sanat üstüne bir sürü kitap okudukları için eleştiri yapan yazarlar, kesin yargılarla beğenip öven, beğenmeyip yeren sözde estetler.

Rakip sanat toplulukları. Seviyesiz dedikodular. Megalomanya yarışması. Amatörlerin zaferi. Değerin, bu sanat kakofonyası içinde tiksinip sinmesi. Salon sanatçılarını göklere çıkarıp Türk kültürünü temsil eden gerçek değerleri bilmezliğe gelen dergiler, gazeteler. Yüz kızartıcı müstehcen resim ve yazılarla dolu günlük basının bilgisiz sanat kronikcileri.

★

İstediğimiz, özlemini duyduğumuz sanat dünyası daha çok uzakta, biliyorum. Şimdiki anarşi devresi, geçiş devresi, durulacak, normalleşecek, değerler sıralanabilecek, ölçü düzeni kurulacak. Ama ne zaman? Ne kadar daha sürecek bu kakofonya? Türkiye Cumhuriyeti kurulalı, başka bir deyimle gerçek bir kültür düzeninin ilk adımı atılalı kırk dört yıl olmuş. Sadece kırk dört yıl. Cumhuriyetle doğan kişi genç yaşta sayılacak. Kırk dört yıl! Daha öncesi saray resmi, tabiat kopyacılığı, o devirler bile modası çoktan geçmiş kof bir akademizm. Resim günah, heykel katmerli günah. Tiyatroyu, Batı müziğini hiç sormayın. Güzellik duygusundan eser yok. Arnavut kaldırımı gibi bir sanat düzeni.

Eee, bunları düşünüp ne istiyebiliriz şu geçen 1967 yılından? Değil yakınma, şükretmeliyiz olanlara, onları daha iyi günlerin, daha sıhhatli bir düzenin habercileri bilmeliyiz. Sosyal hayatımızın hangi bölümü Batı anlamında denkli, düzenli? Hangi alanda adam harcanmıyor, haksız haklıyı çiğnemiyor, kişiler şaşmaz ölçülerle değerlendiriliyor? Yarınki Türkiyenin yıllardır süren, daha yıllar sürecek bu geçiş, bu oluş devresinde normal ölçülerimizi, ideal ölçülerimizi kullanmak, olayları bu ölçülere vurmak doğru olur mu?

★

Önceki yıllar bilânçolarımda da okuyucudan özür dilediğimi hatırlıyorum, verdiğim bilgilerin eksikliğinden ötürü. Yıl boyunca cedvelini, çetelesini tutmuyorum sanat alanında olanların. Kaç sanatçı kaç sergi açtı, neler oldu pek bilmiyorum.

Önemlilerin bir kısmı kalmış hatırımda. Onları da sıralarken zorluk çekiyorum. Ama başlarken de söyledim, ne işe yarar cetveller, dökümler, istatistikler? Önemli olan nabız yoklayıp havayı duyurmak değil mi aydın okuyucuya? Bir çeşit meteorolojik bülten.

Bir şey daha var: sanatçının meslekdaşlarını yargılaması kadar sevimsiz bir çalışma düşünemiyorum. "Sen kim oluyorsun da.." diye başlıyan sesleri duymak istemiyorum. Eleştirici, sanat yazarı üstelik meslekten ise işi kötü. André Lhote'un, Jacques Emile-Blanche'ın, eleştiri yapan sanatçıların bu yüzden neler çektiklerini biliyorum.

★

Nabız yoklaması dedim. Nabız hayli hızlı atıyor. Memleketimize, pardon bünyemize göre fazla hızlı. Daha ağır olsa hayırlı, uygun olacak bu bünyeye belki. İstanbul'u ele alıp hesapladım: iki haftada bir on, on beş sergi açılıyor, yirmiyi bulduğu da oluyor. Ankara da bu rakama yakın. Yüzlerce tablo sergileniyor bu iki şehirde. Ne oluyor bu tablolara diye sormayın. Çoğu, pek çoğu geldikleri yere dönüyor, ressamın evine. Satış yok, ya da yok gibi, çünkü amatör, koleksiyoncu yok. Sanat eseri ticareti —kötü geliyor bu ticaret sözü ama başka bir deyim yok tablo alışverişine— tablo ticareti yok. Antikacıların, mezat yerlerinin sattıkları tabloları saymıyorum, soysuz işler oralardaki satışlar. Sanat eseri ticareti olmadığını "Galeri" denilen teşhir ve satış yerlerinin yokluğundan anlıyoruz. Batıda bu galerileri özel kişiler ya da gruplar yürütür. Milyonlar döner bu galerilerde. Her galerinin kendine has bir özelliği vardır: kimi eski tablo, kimi modern tablo satar. Kiminde yalnız empresyonistleri, kiminde yalnız kübist ve soyutları bulursunuz. Kimi galeriye yalnız birkaç isim bağlamıştır, belli birkaç sanatçının eserini gösterip satar yalnız.

Sanat eseri ticaretinin bir memlekette gelişmesi için o memlekette meraklıların, amatörlerin, koleksiyoncuların bulunması gerek. Ya da tersine. Biri ötekine bağlı. Bir de yazarlar, eleştiriciler var. Yazarları, eleştiricileri galerilerin bir bakıma tamamlayıcısı kabul etmek yanlış olmaz. Amatörü,

meraklıyı, koleksiyoncuyu aydınlatan, satın alacağı en güzel eserleri gösteren eleştiricidir. Eleştiricinin ödevi sadece soyut planda yazı yazmak değildir. Eleştirici sergileri, galerileri gezer, orada gördüğü en güzel eserler üstüne amatörün dikkatini çeker.

Türkiye'de sanat yazarlığı, sanat eleştiricisi ne durumda? Türkiye'de sanat yazarlığı bir "meslek" değildir. Sadece sanat yazarlığı ile geçinilmez. Sanat bibliyografyası yok sayılır. Satış yapan sanat kitapları olmayınca, daha doğrusu sanat kitapları satılmayınca sanat yazarlığı verimsiz bir çalışma olur. Kalır dergilerde, günlük gazetelerde çıkan yazılar, bu yazılardan kazanç sağlıyanlar. Haftada, ya da on beş günde bir, çeyrek sütun üstüne yayımlanan bir sanat yazısının sağlıyacağı gelir meydanda. Bu nedenlerden ötürü Türkiye'de sanat yazarlığı, eleştiriciliği amatör işidir. Yazarlar öğretmendir, avukattır, bankacıdır, tüccardır, doktor ve diplomattır, ama sanata merakları vardır, boş zamanlarında sergiler, sanat olayları üstüne yazı yazarlar. Bu yazıların çoğu ilginç olabilir. Aydındır çünkü onları yazan. Ne var ki bu çabalar yine de amatör işidir, köksüzdür.

Sanat yazarlığı planında bir de profesörler, doçentler, asistanlar, üniversiteler planında bilimsel araştırma yapanlar var. Şüphesiz bunlar bilgili kimselerdir. Yazıları ağır, köklüdür. Ama bunlar da günlük olaylara yanaşmak, çağdaş sanatımızın taze gösterilerini izleyip yorumlamak istemezler. Ya bu işi küçük görüp yüksek planda bilimsel kişiliklerine yakıştırmaz, ya da aktüel çalışmaların iyisini kötüsünden seçecek "eklektik" anlayışı kendilerinde görmezler.

Fransız eleştiricileri André Lhote'a neden kızarlardı hep, bu kızgınlığın etkisi ile ressamlığını neden küçümserlerdi? Çünkü rahmetli değme sanat yazarlarından, eleştiricilerden daha güzel, daha doğru, daha derin yazılar yazardı. Çoğu sanat yazarlarının bayıldığı lâf kalabalığı, "edebiyat" yapmaz, sanat eserinin köklerine iner, ruhunu, tekniğini, özelliklerini bir bir dökerdi. Çünkü ressamdı André Lhote, ressam olduğu için de öteki yazarlardan çok anlardı sanattan. Su bir gerçek ki, en güzel sanat yazılarını yazan yine sanatçılar. İşte Baudelaire, işte Leonardo da Vinci, Delacroix, Fromentin, Maurice Denis, Sérusier, Paul Signac, işte André Lhote ve Jacques

Emile-Blanche. Bizim de sanat yazısı yazan birkaç ressamımız var. En güzel yazıları bunlar yazarlar.

★

Bu düşünceler içinde 1967 yılını unuttuk gitti. Unutmadık, bu konular birbirini tutuyor, birbirini tamamlıyor. Bir aksaklığa dokunuyorsunuz, ona bağlı birkaç konu daha çıkıyor karşınıza. Biraz deşecek olsanız bunları, kitaplar doldurursunuz.

Dönelim ressamlara, heykeltıraşlara, dekoratörlere, çünkün dekorasyonu, süsleme sanatlarını plastik sanatlardan ayırmak, onlara üveyi evlât gözü ile bakmak imkânsız. Dekorasyon sanatı, sanatları, ayanbeyan plastik nitelikleri ile karşımızda.

Yanılmıyorsam Türk sanatının büyük ilerlemeler kaydettiği bir alan da bu süsleme sanatları. İstanbul "Tatbiki Güzel Sanatlar Yüksek Okulu"nun son yıllar içindeki gelişmesini, veriminin kalitesini daha önceki yazılarda belirtmiştim Bu okulun her ders yılı sonunda açtığı öğrenici çalışmaları sergileri gerçek, değişik, zengin sanat sergileri karakterine bürünüyor. Orada yabancı hocaların yanıbaşında Hakkı İzet, Mustafa Aslıer, Jale Yılmabaşar gibi —hepsini sayamıyorum— değerli Türk hocaları var.

Bu okulun tamamlayıcısı Akademinin süsleme bölümü.. Ben Akademinin öğretim üyelerindenim, ama ne yalan söyliyeyim, Tatbiki'yi kıskandığım olmuyor değil. Sistemli, devamlı bir çalışması var bu okulun. Yabancı hocaların kurduğu disiplin mi, nedir?

Söz okullardan açıldığına göre gelelim bizim Akademiye. Hüseyin Gezer Akademinin geleneklerini bozmadı, orasını bir kültür yuvası olarak beslemeye devam etti. Geçen yıl içindeki sanat olaylarının hangi birini sayayım? Sergiler, konferanslar, konserler, sinematek, tiyatro denemeleri, anma törenleri, milletlerarası gösteriler, Akademi bütün bunları 1967 yılı içinde tertipleyip cömertçe halka sundu.

Ne kadar da kötü, unutkan bir dökümcü olsam, Eylül ayı içinde Akademide tertiplenen "Uluslararası Seramik Sergisi"ne değinmeden geçemiyeceğim.

Uluslararası seramik sergilerinin bu beşincisinin, olanca çeşitleri ve zenginliği ile Boğaz kıyılarına kadar getirilmesi

ni emektar seramistimiz İsmail Oygar'a borçluyuz. Bu sergiye katılan on altı memleket arasında Fransa, İngiltere, Almanya gibi büyükler, Japonya, Kanada, Venezuela gibi uzaktakiler, Romanya, Çekoslovakya, Polonya gibi "tül perde arkası"ndakiler de vardı. İlgi çekici bir nokta: Danimarka'yı iki Türk kadını, bir süredir orada yaşayıp çalışan Alev Ebuzziya ile Melike Abasıyanık temsil ediyordu.

★

Ankara'daki plastik sanat hareketlerini izlemek zor İstanbullu için. Ama ne kadar da yabancısı olsak başkentin, Ankara'nın, plastik sanatlar planında İstanbulunkine yakın bir canlılık gösterdiğini biliyoruz. Yakın yıllara kadar Ankara'da bir iki değerli ressamdan başka sanatçı yoktu. Yılda bir Devlet sergisinden başka sergi de görmezdi Ankara. Şimdi ise hafta geçmiyor ki yeni bir sergi açılmasın. Milli Eğitim Bakanlığı sanat galerisi, Türk-Alman, Türk-Amerikan, Türk-Fransız kültür kurumları ve galerileri, Doğuş galerisi, Sanat Dostları cemiyeti gibi çeşitli yerlerden faydalanabilen Ankara, İstanbul ve başka şehirler sanatçıları başkenti canlı bir sanat merkezi haline getirdiler. Sergiler o kadar bol ki sanatçılar bir yıl önceden yer tutmak, sıra beklemek zorundalar.

Ankara şimdi iyi bir eleştirici de kazanmış oluyor: her hafta Ulus gazetesinde sanat kronikleri yazan Turan Erol. Erol uzun yıllar rahmetli Halil Dikmen'in yardımcısı olarak Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğünde çalışmıştı. Oradan ayrıldı nedense, şimdi Gazi Eğitim Enstitüsünde öğretim üyesi. Turan Erol değerli bir ressam, bir sanat düşünürü. İlginç yazılar yayımlıyor Ulus'ta. Dedifn ya, en güzel sanat yazılarını yine de ressamlar yazıyor.

28 inci Devlet sergisi 1967 de Ankara'da, Milli Eğitim Bakanlığının hayli büyük olmakla beraber bu gibi geniş gösterilere yetersiz galerisinde açıldı. Devlet sergileri ilginç sanat olayları niteliklerini kaybettiler. Üslûpların her çeşidi, akımların türlüsü, birbirleriyle uzlaşamıyan kişilikler, en iyinin en kötü ile yanyana gösterilişi, yetersiz ödenekler, ödüllerin kısıtlana kısıtlana kuşa çevrilişi, bütün bunlar bozuyor Devlet sergilerinin tadını. O kadar ki "Devlet" kelimesini atmalı bu sergilerin ardından, ya da yeniden düzenlemeli onları, örnek

sergi haline getirmeli, kötü, değersiz işleri temizlemeli, birer müzecik gibi tertemiz, pırıl pırıl yapmalı.

★

Her okuyucunun az çok izliyebileceği bu sanat olaylarına paralel yürümüş olan dış ilişkilerimiz bu bilânçonun belki en ilginç yönü. Bu yüzden onlara genişçe yer vermek gerek.

Yabancı memleketlerde, katılmak zorunluğunda kaldığımız, ama bu işleri iyice düzenlemediğimiz için zorlukla katıldığımız milletlerarası gösteriler çoğalıyor. Önce bir Venedik Biennali vardı, sonra Sao-Paulo Biennali, Paris genç sanatçılar Biennali, Tahran Biennali, Tokyo Triennali katıldılar. Bunların yanında da değişik prensipler içinde sergiler, yarışmalar, kollokyomlar, kongreler. Hani safkan atların yarıştığı alanlarda nefes nefese hız alan, dönemeçleri, engelleri yenemiyen, sona kalan atlar da var ya? Bizim milletlerarası yarışmalara katılmamız biraz da bu güçsüz atların çabasına benziyor. Uygar Batı memleketlerinin düzenli, programlı, bol ödenekli çalışmaları yanında ürkek, kendine güvensiz, aşağılık kompleksleri için ve çok kere verimsiz bir çabamız var.

Ama yine de kimi zaman, bütün zorluk ve imkânsızlıklar engellerini aşıp temize çıkabiliyoruz bu yarışmalarda! Orta Avrupada iyice bir yerimiz var, Doğu memleketlerine kıyasla da çok ilerdeyiz. Sergilere katılmalarda hoşgörüsüz seçişlere cesaret edersek temiz, kaliteli eserlerle beşten yukarı numara alabiliyoruz. Yediye, sekize de çıktığımız oluyor. Ödüller kazanabiliyoruz milletlerarasının insafsız jürileri karşısında.

Sao-Paulo ve Paris genç sanatçılar Biennalleri Eylül 1967 de, birkaç gün ara ile açıldılar. İkisi de kapılarını en yeni, en aşırı akımlara açmıştı ama Sao-Paulo gençlere olduğu kadar olgunlara, yaşlılara açık iken Paris sadece gençleri barındırıyordu, yirmi ile otuz beş yaş arasında olanları. Bu yüzden katılma kadrolarımız da değişik idi. Güney Amerika'ya Zeki İzer, Reşat Atalık, Gündüz Gölönü, Dinçer Erimez, Devrim Erbil, Hasan Kavruk'un 17 yağlıboya tablosunu, Mustafa Asliler, Fethi Kayaalp ve Ali Teoman'ın 13 gravürünü yolladık.

Paris ekibi daha gençti: Alâettin Aksoy, Gündüz Gölönü, Gürol Sözen, Metin Talayman 11 tablo, Saim Bugay 2 heykel,

Mehmet Güleryüz ve Utku Varlık 8 gravür, Ersin Alok, Güler Çağlak ve Gültekin Çizgen 6 fotoğrafla katıldılar. Bunlardan başka Teoman Madra'nın "Caz ritmi üstüne renkli fotogramlar" gösterildi, Ateş Pars'ın "Tam, varyasyon ve fug" adlı modern kompozisyonu dinletildi.

Paris Biennali açılışından az sonra toplanan büyük jüri Ersin Alok'un "Asıllı keçiler" fotoğrafına 1000 franklık bir burs verdikten başka Alâettin Aksoy'un "Masa etrafında" adlı yağlıboya tablosunu da satın almaya karar verdi.

Kasım 1967 de Avusturya'da, Viyana ve Linz şehirlerinde "Türk Haftaları" açıldı. Milli kıyafetlerine bürünmüş güzel kızları, folklor gösterini, alaturka sofraları ve Türk içkilerini, söylev ve konferansları ilgililerine bırakıp kendi alanımıza değinirsek, adı geçen iki şehirde açılan çağdaş Türk sanatı sergilerinden söz açabiliriz. Aslında birer ay süren Türk haftaları Linz şehrinde başladı. Eylül ayında memleketimize gelen bu şehir sanat müzesi müdürü profesör Kastner, bizim için çekici tekliflerle gelmişti: Linz müzesi her yıl mı, iki yılda bir mi, belli bir memleketin sanatını, folklorunu, kültürünün çeşitli kollarını Avusturya halkına tanıtıyordu. Bu prensipe uygun olarak önceki yıllarda Yugoslavya'yı, Çekoslovakya'yı, Yunanistan'ı, Japonya'yı tanıtmıştı. Şimdi de Türkiye'yi tanıtmak istiyordu, plastik sanatları, halk sanatları, süsleme sanatlarının çeşitli biçimleriyle. Müzede açılacak bu toplu sergiye paralel olarak başka gösterilerin de tertiplenmesini istiyordu.

Son yıllar içinde devletin kültür ve sanatla ilgili daireleri Linz müzesinin teklifi ile ilgilendiler. Gereken ödenekler bulundu, profesör Kastner'in Resim ve Heykel Müzesinden seçtiği sanatçıların eserleri Avusturya'ya gönderildi: elli kadar resim, birkaç heykel, halk sanatımızdan örnekler, minyatür kopyaları.

Bu satırların yazıldığı güne kadar, Avusturya'da açılan sergilerimiz üstüne tamamlayıcı bilgiler daha gelmemiş olmakla beraber, çağdaş plastik sanatlarımızın Linz ve Viyana'da uyandırdığı etkileri tahmin etmek zor olmasa gerek: Osmanlıyı, sarığı, fesi, çarşafı, yaşmak ve feraceyi, resim yapma yasağını, İstanbul yerine Konstantinopl'ü, padişahları, paşaları, haremi, dört karıyı, Viyana seferini, haçlı savaşlarını, Türki-

ye üstüne kurulu bütün klişeleri, günü geçmiş bilgileri kafasından atamayan Avrupalı, yeni Türkiye'nin Batı tekniğindeki sanatını görünce ilkin biraz şaşırıyor. Ummuyordu böylesine kaliteli bir sanatın Türkiye'de yapılabileceğini. Üstün, yaratıcı, milletlerarası çapta bir ressamımız, bir heykeltıraşımız yok ama, genel olarak meydana getirilen eserlerin orta seviyenin çok üstünde olduğu besbelli. Her seferinde Avrupalının şaşması şimdilik en büyük kazancımız.

★

Daha önce "Cep Dergisi"nde sözünü ettiğim (Brancusi Kollokyumu) 12-21 Ekim arası Romanya'da toplandı. Romen Kültür işleri dairesinin davetlisi olarak katıldığım bu toplantıda, hayatının önemli bir bölümünü Paris'te yaşayıp orada ölen büyük heykeltıraş Constantin Brancusi anıldı. Avrupa ve Amerika'dan gelen ünlü sanat eleştirici ve yazarları Brancusi'nin eserini, kişiliğini, çağdaş heykeltraklığa getirdiği yenilikleri anlattılar. Kongre üyeleri bundan sonra, Brancusi'nin üç büyük anıtsal heykelinin açık havada, parklarda dikili bulunduğu Tirgu-Jiu'ya gittiler. "Sonsuzluk sütunu", "Sessizlik masası" ve "Aşk kapısı" gibi büyük eserleri yerlerinde gördüler.

Konuksever Romenler daha sonra kongre üyelerini Romanya'nın belli başlı kültür merkezlerine götürdüler. Karpatlar aşıldı. Kuzey bölgelerinde, Rus sınırı yakınlarındaki Ortaçağ manastırları gezildi. Mevsime göre aydınlık, ılık, güneşli bir hava Brancusi kollokyumunu on bir gün boyunca aydınlattı.

★

"Akademi" dergisinin son sayısı şimdi elimde. Bu dergiden söz etmeden kapayamıyacağım bu kronikleri. Sanat bibliyografyamızın ne kadar yoksul olduğu belli. Sanat bibliyografyası demek sadece ilginç kitap demek değil. Güzel baskı, güzel resim de demek.

Türkiye'de yok olan bu. Kötü kâğıt, kötü baskı ile sanat dergisi, sanat kitabı yayımlanamaz. Çıplak kadın fotoğraflarına, fotoromanlara, sosyete dedikodularına yer ayıran lüks

baskılı dergiler yanında Türkiye'nin tek plastik sanat organı, "Akademi" gönlümüze ferahlık veriyor. İşte, "Avrupa çapında", baskısı, sayfa tertibi, resimleri, yazılarıyla Batılı bir dergi. Bu dergiyi Avrupada kime gösterdimse "Türkiye'de mi basılıyor bu?" diye sorup şaştı. Ne var ki bu dergi memleket içinde gereği gibi dağıtılamıyor, nedense. Bizim kaderimiz bu: güzel, başarılı bir iş oldu mu tutmaması, tanınmaması için elden gelen yapılır. Günlük gazetelerde ünlü eleştiricilerimiz bu dergiden söz açmadılar hiç. Kendi yazıları yok da ondan belki! "Akademi"nin bu klâsta yayımlanmasında çabaları dokunan Feridun Akozan'a, Esat Süher'e, Devrim Erbil, Özdemir Altan ve yardımcılarına teşekkür borçluyuz.

Sanat bibliyografyamızın boşluğuna damla damla inen ilginç kitaplar oluyor arasıra. Son çıkan, Malik Aksel arkadaşımızın "Türklerde Dinî Resimler" adındaki denemesi. Deneme diyorum, çünkü bu kitabın konusu bugüne kadar dokunulmamış, hiçbir inceleme ve araştırmaya alan olmamış, tam anlamıyla "bâkir" bir konu. Fransızların "piktografik" dedikleri yazı-resim, klasik hat ustalarının çok kere küçümsedikleri, "halk sanatı" diye adlandırdıkları yazı-resim, gerçekte, mistik, metafizik derinliklere inen, hat ile stilize edilmiş, basbayağı soyutlaştırılmış resim anlayışının karışmasından doğmuş girift, derin, üstünde uzun uzun durularak incelenecek bir plastik sanat koludur.

Yazı-resimlerin Bektaşilerde, Mevlevilerde, Hurufilikte gelişmesi onların İslâm mistisizmasına kadar inen köklerini açığa vuracak niteliktedir. Ne denirse densin, figüratif resim biçimlerine hiç te iyi gözle bakmamış olan İslâmlık, kutsal bir sanat bildiği hattatlığa, ve din konularına öncelik vererek, stilize edilmiş, soyutlaştırılmış resmi de karıştırarak iki yönlü bir sanat kolu yaratmış, "günah" klişesini bozmayı başarmıştır.

Daha önce halk resimlerine ayırdığı ilginç bir kitabına "Türklerde Dinî Resimler"i de ekleyen Malik Aksel, sanat bibliyografyamıza değerli bir eser kazandırdıktan başka yazı - resimler alanında araştırmalar yapacaklara sağlam bir alan hazırlamış bulundu. "Elif" kitabevini de başarısından ötürü tebrik etmek gerek. Bu kitabı basmak için hayli masraf etmiş, belli. Kâğıt güzel, resimlerin baskısı kusursuz, sayfa ter-

tibi zevkli. Kitap, katıldığım son Strasbourg Avrupa Konseyi kültür komisyonu toplantısında ünlü sanat eleştiricilerinin ilgisini topladı. Kitap elden ele dolaştı. Malik Aksel'in önsözünde dediği gibi bu resim-yazılar çağdaş Avrupa sanatının araştırmalarına çok yakın, onlara paralel, onları etkileyecek kadar zengin, şaşırtıcı bir plastik zenginlikte. Bu bakımdan yeni ressamlarımız için yepyeni, el değmemiş bir kaynak.

Gülsen İşler

1967 YILINDA TÜRKİYE'DE MUSİKİ

İlhan MİMAROĞLU

Geçen yıl boyunca, musiki evrimimizin neresine varmıştık? Musiki bir ülkenin ekinsel evriminin yalnızca bir kesimi olduğuna ve ekinsel evrim de o ülkenin herbir alandaki genel koşullanışını sağlıyan ve değiştiren yönelmelerle ilişkili olduğuna göre, bakalım ve özetliyelim evriminin hangi evresinde olduğunu 1967 yılında Türkiye'nin.

"Bir gözünüzün önüne getirin lûtfen 1960 Mayıs'ının o temiz, ulusa dönük, pırıl pırıl ışıklı havasını. Ne umutlar bağlamıştık o çıkışa... Oysa, ne gördük ardından... ne olduğumuzu, nereye gittiğimizi anlamaya vakit bulamadan bir de baktık 7 yıl içinde yurt düzenimizi bir çıkmaza sokmanın yolunu bulmuşuz."

"Alabildiğine bir bencilliğin beslediği, alabildiğine kazanma hırsı her türlü ahlâk kurallarını hiçe sayacak bir dolu dizginle sürüklemekte toplumumuzu. Bu tehlikeli akıma karşı koyması gereken devlet örgütleri aynı toplum havası içinde gidişe ayak uydurmakta, partiler, iktidara gelmek ve nimetlerden yararlanmak için bu havayı teşvik etmekte."

"... her yönü ile çözülüp elden çıkmakta olan bir millî eğitim, gitgide görev duygusunu yitirerek daha çok satmak pahasına bütün değerleri safra diye atmaktan sakınmıyacak aşırılıklara düşen bir kısım basın... Akmıyan sular, yanmıyan elektrikler, trafiği taşıyamaz hale gelmiş caddeler..."

"Kafayı gövdeden ayırmalar, kan içmeler, düşmanının beş-on yaşındaki çocuklarının ırzına geçtikten sonra işkenceyle öldürmeler ve insan kazıklamalara kadar varan yamyamca bir cinayetler salgını çevremizi kasıp kavurmakta, İstanbul, Ankara gibi büyük ve uygar şehirlerimizin göbeğine kadar yayılmakta..."

"Derisi parça parça dökülen bir cüzzamlıyı andırıyor eğitim durumumuz. Her gün yeni bir plâstik yamayla izlerini sil-

meye çalışıyoruz hastalığın, dosta düşmana ayıp olmasın diye...» (1).

"Kimileri protein alamadığımızdan ve sade tahıl yediğimizden kafalarımızın gelişemediğini söylüyor.

"Kimileri kendi kendini çürüten en bahtsız ülke olduğumuz kanısında.

"Kültür seviyesi alabildiğine düşük, medeni cesaret seviyesi ondan beter. Yaratıcı yönlerimiz boyuna iğdiş edilmekte...

"Aydın geçinenler yoz mu yoz, zengin geçinenler talancı mı talancı, politikacı geçinenler eyyamcı mı eyyamcı... Bir de yirmi milyonu A yı tanımıyan, karanlıklar içinde bırakılmış halk yığını...

"Gazetelere şöyle bir göz attım.

"Ancak böyle bir bölgede yayınlanabilecek şeyler.

"Yalan, riya, tezvir, uydurma, dolandırma, bilgisizlik, görgüsüzlük, gerilik.

"Demokrasi desen, demokrasi değil; kapitalizm desen kapitalizm değil. Ne can güveni var, ne yaşama güveni, ne iş güveni, ne sağlık güveni...

"Lâçkalık lâçkalığı çoktan geçmiş yalama olmuş. Her şey cüzzamlı eti gibi çürümüş ve kurtlanmış...

"Gözlerde şark kafası kıskançlığı, en sorumlu kişilerde beyin figdanı. Ve yeryüzünün neresinde olursa olsun Türkiyeden kurtulmak için çöpçü olmaya razı binlerce insan kuyruğu...» (2)

Bu terimlerle çizilen bir görünüşün gerçekliğine inandıktan sonra musikiden söz etmiye kalkmak, edilecek sözler karamsarlığında ne denli o yaşanan ve inanılan gerçeklerle uyumlu olursa olsun, gülünç olmayı göze almak demektir. Bir ülkenin musiki dirimi, öbür dörütlerinkinden daha da çok, o ülkenin genel koşullarından ayrılabilir. Bu belki de, ayağa düşmüş bir görüşteki doğruluk payına uyarak, "musikinin evrensel dil" olmasından ileri geliyor. Sözcükler acunumuzu sınırlıyorsa, belirli bir ülkede konuşulan dilin sözcükleri de o ülkenin sınırlarını çiziyorsa, evrenselliğinin bilincine varılmış bir dili kullananların acunlarının ancak evrenle sınırlanabileceğini tanımak gerekir.

Bu yönde bir tanıma musikisiyle uğraşanı kendiliğinden bir fildişi kuleye yerleştirir: evrenin sınırlarının daha iyi görülebileceği yere.

Ama, fildişinden her kulenin temelleri gene topraktadır. Giderek, kişiye fildişi kuleye yükselen, oradan görünen evrenin sınırlarının açılmasına yarıyacak olan sözcüklerdir ve taşıdıkları anlamlardır. Musikinin evrensel bir dil olduğunu bildiren, evrensel olmıyan dillerin sözcükleridir. Bu denlisi bile, kulesine yerleşmiş kişiyi sınırlı acunların yüzeyine indirmiye yeter. Ötesi artık, sınırların ne darlıkta olduğuna bağlıdır: kullanılan sözcükler nedir? ne bildiriyor, ne anlatıyor bunlar? yukarlardaki sınırsız evrenin koşullarını, ne denli tanımlıyor, ufuklarını nerelere değin uzatıyor? Acun sınırlıyan sözcüklerden birine ulaşıyoruz böylece: "eğitim". Söyleniverdiğinde bir işlemler, yöntemler, örgütler ve hepsini birden dolduran bilgiler dizgesinin bulanık bir imgesini göz önüne getiren bir sözcük. Çoğu kez hem de, başka sınırlar içindeki acunlardan bir şeylerin aktarılmasını anlatan "ekin" (kültür) kavramını da birlikte getirir bu sözcük.

Musiki ile uğraşan kişi, eğitilmiş kişidir. Eylemlerini yalnızca kendine saklama gibi olabilirliği kıt bir seçme yapmış olması dışında, uğraşı ile ilgili bütün eylemlerinde —ister çalsın ya da söylesin, ister bestelesin, ister yazsın ya da konuşsun— bir eğiticidir. Toprağımıza çoktan indiğimize ve her ne denli inmişsek de genel düşünüşlerle yukardaki yoğun karamsarlık havasından sıyrıldığımıza göre, o türlü bir hava içinde musikiye yer vermenin bizi fildişi kulelerin bile olsa damlarına saksağanlar kondurur durumuna düşüren yabansılığından kurtulmuş olduğumuzu sanarak, Türkiye'de belirli bir süre içinde, 1967 yılında, musiki ile uğraşanların, kişileri musiki ile uğraştıran ortamlarda yaptıklarının genel görünüşünden söz edebiliriz.

Radyo

Radyonun ödevi, hele bu etkili ulaştırım ortamının bir kamu kurumu olduğu Türkiye gibi ülkelerde, "eğlendirerek eğitmek"tir. Oysa Türkiye'de bu ödev, ilk radyonun kuruluşundan bu yana "can sıkarak uyuşturmak" diye yorumlanmıştır. Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu adı altında örgüt-

lenip sınırlı bir özerkliğe eriştiğinden bu yana, Türkiye'de radyo yayını tekelini kıskançlıkla elde tutan devlet radyoları, gitgide artan bir yeteneksizliğin çirkin örneklerini vermeyi sürdürmüş, perde arkasında sürüp giden ve işle hiçbir ilintisi olmıyan kişisel çekişmeler, adam kayırmalar, ayak kaydırmalar ve yoğun "klik" çalışmaları batağının koşulladığı hava içinde radyoları gerçekten "eğlendirerek eğiten" bir kamu örgütü olarak çalıştırma kaygısı tümüyle gözden uzaklaşmıştır. TRT'de bugün en baskın kaygı, tecim kaygısıdır. Bitip tükenmek bilmiyen, en bayağı beğenide reklâm programlarının parasıyla bir "yeni zengin" gibi davranan TRT, bir yandan da sömürücülüğü elden bırakmamakta, ne programcılık görgüsü, ne radyoculuk bilgisi, ne de atandıkları dalın en ilkel konularında bir geçmişleri, bir görgüleri olan "prodüktörleri" düşük ücretlerle tutup kadroları doldurmaktadır. Bütün programlar gibi, musiki yayınlarının da bu türlü bir tutumdan nasıl zarar gördüğünün örnekleri her gün Türkiye radyolarının yayınlarında sunulmaktadır. Musiki yayınlarının, hele "eğlendirerek eğitme" amacı gözetildiğinde, nasıl başaşağı gittiğini gören İstanbul Radyosunun Müzik Yayınları Şefi, yılın sonlarına doğru "eski radyoculara" programlar yaptırma yoluna gitmişti.

TRT'nin olumlu bir girişimi, Türk bestecilerine musiki ısmarlama ve besteciler arasında yarışma düzenleme çabası, yargıcılar kuruluna belirli bir çevrenin egemen olması yüzünden, daha ilk ağızlarda başarısızlığa uğrama durumundadır. Geçen yıl açılan piyano musikisi ve çocuk şarkıları yarışmalarına katılan yapıtlardan hiçbirinin yargıcılar kurulunca ödüle yaraşık görülmemesi, yarışmaya katılan bestecilerden en azından birinin, çağdaş Türk musikisinin en ileri aşamasını simgeliyen bir besteci olduğunun bilinmesi (3) olaya bir "skandal" çeşnisi katmıştır. Yarışma ve katılan yapıtların yargılanması süregiderken bir Türk kompozitörler ve Müzik Yazarlar Birliği'nin kurulması, olayla doğrudan doğruya ilintisiz olmakla birlikte, bestecilerin korunması ve çalışmalarının desteklenmesini gözeten bir kuruluk olması bakımından bu derneğin, büyük anlam taşıyordu. Ne var ki derneğe de, TRT'nin yarışmalarını ve ısmarlamalarını yönelten kişilerin kendileri ve anlayışları egemen olmuştur; bu olumsuz egemenlik, ilk be-

lirtisini derneğin adındaki "kompozitör" sözcüğünün oy çoğunluğuyla yer almasında göstermiştir.

TRT'nin olsun, yerini aldığı Türkiye Radyo Yayın Postaları'nın olsun, kuruluşlarından bu yana giriştikleri belki tek umut verici, tek ufuk açıcı çaba, bestecilere musiki ısmarlama, beste yarışmaları açma ve bunların çalınmasını sağlama çalışmaları, bir çeşit dörütsel "faşizm"in etkisiyle, Türkiye'nin musiki evrimine ileriye doğru en küçük bir atılış sağlıyamıyabilir.

Çizitler

Radyonun musiki eğitimindeki görevini yerine getirememesi üzerine, böyle bir eğitimi kendince yürütmiye kalkışan, ya da yalnızca beğenilerini doyurmak istiyen birey çizitlere (plâklara) başvuracaktır. Geçen yıl boyunca Türkiye'de çizit yapımı önceki yılları aşan bir büyüklüğe ulaşmıştır. Bu büyüklüğün nitelikte değil, nicelikte olduğunu gecikmeden belirtmek gerekir. "Popüler" musiki ve alaturka, çizit yapımcılarının baş uğraşıdır. Dörüt musikisi yayınları yok denecek denli azdır. Saint-Saens'ın "Hayvanlar Karnavalı"nı Türkçe sözlerle yayınlamak, çıkardığı masal çizitlerinde çocukların musiki eğitimiyle ilgili kaygıları da gözetip Türk bestecilerine musiki ısmarlamak gibi bir tutumla tecimini yürütmiye çalışan Ezgi Plâkları bu çabasında, nitekim, tek kalmaktadır.

Çizit sorununu bireysel açıdan görmek zorundayız, çünkü çizit yoluyla dinleyiciye ulaşan dörüt musikisinin kaç kişiyi ilgilendirebileceğini çizit yapımcıları ya da satıcıları herkesten daha iyi biliyor görünmektedirler: verdikleri sayılar, gerçekten, en kabacasından, 100'ü, 150'yi aşmamaktadır; o da en tanınmış yapıtların, en ünlü kılgıcıların çizitleri için. Böyle bir "piyasa" için yerli yapıma girişmenin boşluğu ortadadır. Tecimenler, ilgi göreceği kestirilen çizitlerden sınırlı sayılarda getirtip, bunları batıdaki fiyatlarından çok yükseğe ve Türkiye'nin ortalama gelir ölçüleri içinde çok büyük bir oran dolduran fiyatlarla satmaktan ötesine girişmeyi gereksiz bulmaktadırlar. Bu durumda çizit yoluyla "iyi" musiki yalnızca zenginlerin ulaşabileceği bir yerde bulunmaktadır.

Kimi tecimen de, kimi çizitin göreceği ilgiyi kestirmekte aşırı iyimser davranmaktadır. Bunun en çarpıcı örneği, İdil

Biret'in Fransa'da Vega yaftalı çizite doldurduğu Beethoven ve Brahms'ın piyano musikisidir. Bn. Biret'in bir ulusal değer olarak büyük ününü göz önünde tutan musikisever bir tecimen, bu çizitten geçen Nisan ayında 500 tane getirtmiştir. Çizitlerin gelmesini izliyen altı ay içinde ancak 41 tane satılmıştı. Olay, Türkiye'de iyi musiki savaşında, batının dörütsel değerler taşıyan musikisinin yığınlara sevdirilmesi savaşında tam bir yenilgiye uğranılmış olduğunun birçok belirtisinden yalnız biridir.

Her alandaki sakat eylemlerin ya da eylem yokluğunun başlıca sorumlusu hükûmet, çizit yoluyla musiki ekininin yayılmasını, çizitlere ve çizit dinleme gereçlerine koyduğu ağır gümrükle (yüzde 108) engellemektedir. Musiki beğenisinin, musiki anlayışının temiz, bozulmasız, gerçeğe yaklaşan bir sesle gelişebileceğini düşünmeden, ancak düşük nitelikte ses verebilen "portatif amplifikatörlü pikapların" gümrüksüz yurda girmesine izin vermekte, üstün nitelikteki ve ayrı parçalardan kurulmuş gereçlere ya ağır gümrük koymakta ya da bunların girmesini tümüyle yasaklamaktadır. Geçen yıl boyunca, bu saçmasapan ve yıkıcı tutumun değişeceği yolunda hiçbir belirti yoktu.

Tecim Musikisi

"Popüler musiki" diye de adlandırılan, çoğunlukla gençlerin (ya da, yaşları onla yirmi arasındaki gençlerin) dinlediği türdeki musiki, 1967 yılında, yeryüzünün her bölgesinde olduğu gibi, Türkiye'de de salgındı. Musiki "demokratlaştığından" bu yana her çağın bir "popüler" musikisi olmuştur; her bir kuşak kendinden bir sonraki kuşağın dinlediği musikiyi hor görme eğilimindedir. Oysa gerçek, bir çağın "popüler" musikisinin, kaba çizgilerinde, bir öncekinden ya da bir sonrakinden değer ve anlamca üstün olmadığıdır. Bir musiki "popüler" olduğunda, yığınlar o musikiye ilgi gösteriyor demektir. Yığınların ilgi gösterdiği bir musiki *a priori* değersizdir. Ancak belirli bir çağ gecip yerine onu izliyen çağın beğenileri ve "modaları" yerleşmiye başladığında, geçmiş çağın musikisinin kalıcı değerler taşıyıp taşımadığı anlaşılmıya başlar.

Bugün Beatles'ın, Rolling Stones'un, genç kuşağın gözdesi türlü toplulukların ya da şarkıcıların, nesnel bir inceleme so-

nunda beliren ilk ortak yanları, bunların musiki dilinde hiçbir yenilik getirmedikleridir. Sundukları ezgiler, genel çizgilerinde, bir yandan yarım yüzyıl öncenin Viyana ya da Broadway operetleri türüne; öte yandan Amerikan sığır çobanlarının ya da dağlılarının, köylülerinin musikisine uzanmaktadır. Ufuklarını genişletme çabası içindeki topluluklar, dörüt musikisinin, cazın ve türlü ülkelerin köy ya da geleneksel musikisinin ögelerini kendi musikilerine taşımaktadırlar. Benzer çabalara, geçmiş günlerin "popüler" musikisinde de sık sık rastlanmıştır. Bu bakıma genç kuşağın büyüklerini eski kafalılıkla suçlandırmaları olsun, eski kuşakların gençleri gürültücü, anlamsız bir musiki dinledikleri için azarlamaları olsun duygusal bir sağırlığın sonucudur.

Buraya değini bile "popüler" musikinin bir eğitim konusu olabileceğini düşündürüyor. Ama 1967 yılında Türkiye'nin neresinde, okul çağındaki gençlerin "popüler" musikiye olan doğal ilgisinden yararlanarak onları daha geniş, daha sağlam bir musiki beğenisine götürme çabası gösterilmiştir? Hangi musiki öğretmeni, "hit" olmuş şarkıları ele alıp bunların biçimleriyle sonat biçimi arasında ilintiler kurmuş, uyumsal *(harmonique)* özelliklerinin ondokuzuncu yüzyıl uyumunun temel kuralları açısından çözümünü yapmış, kulak eğitiminde ya da nota okuma öğretiminde bunlardan yararlanmıştır? "Popüler" musiki böylece, dinlediğini musiki olarak beğenip beğenmediğini bile bilmiyen bir kuşağın gereksiz bir tutkusu olarak kalmakta, bundan yalnızca büyük vurgunlar vurmayı düşünen tecimenler, çalgıcılar, şarkıcılar ve radyoların "disc jockey"leri yararlanmaktadır. Yarı-aydınlara gelince, onlar da bir köy türküsünün, "ye-ye"leştirildiğini, ya da bir yabancı ezgiye Türkçe sözler uydurulduğunu duyunca, bir soysuzlaşmayı ülküsel bir amacın gerçekleşmesi sanıp kıvanç duymaktadırlar.

Bir başka "popüler" musiki, kaynağı dışarda olan ve —yalnız Türkiye'de kullanılan bir deyimle— "hafif batı musikisi" diye adlandırılan musikiden ayrılan, bir yandan köy musikisine, öte yandan geleneksel Türk musikisine dayanan bir çeşit "kent folkloru", geçen yıl boyunca, hele çizitler (plâklar) yoluyla, büyük bir yaygınlığa erişmiş ve tecimenlerin batıdan gelen "popüler" musikiden daha çok üzerine düştükleri bir alan olmuştu. Tecimenlerin "halk bunu beğenir"

diye, çoğu kez de kestirilerinde yanılmadan, yapıp sundukları bu musiki, önemi gittikçe büyüyen bir ekinsel sorun olarak yerleşmiş ve bu sorunun üzerine henüz ancak, söz konusu musikinin en kaba örneklerinin Devlet radyolarında çalınmasının yasak edilmesiyle eğilinmiştir.

Opera

"Hastahanemiz yokken opera nemize gerek!" diyen toplum dalkavuğunun sözündeki doğruluk payı pek büyüktür. Dağıtacak mıyız öyleyse kurulmuş operaları? Yıkacak mıyız opera oynanan yerleri? Tek bir sayrıyı iyileştirmek, tek bir can kurtarmak için bile olsa, İstanbul'un bir türlü bitirilemiyen opera yapısını havaya uçurmaktan başka çıkar yol olmadığını görsek, gözümüz arkada kalmadan "olur!" deriz. Ne var ki uygar toplumlarda devletin ödevleri arasında sayrıevleri yapmak ve işletmek o'duğunca, opera evleri yapmak ve işletmek de vardır, bu ikincisi hernedenli gereksiz bir uğraşsa da!

Toplum dalkavuğunun sözünü şu türlü değiştirmek belki daha uygun kaçar: "dört çalgıcı oda musikisi yapmak için bir araya gelemezken, opera nemize gerek!" Bu bir soruysa, karşılığını şu yönlerde verebiliriz. Birincisi, son sıralarda yığınların sık sık kullandığı bir nitelendirme sözcüğüyle, opera "şahane"dir; oysa dört çalgıcının bir araya gelmesinde "şahane" hiçbir yan yoktur. Evimizde musandıra bulunduğunu bilmek ve bildirmek zorunda olduğumuza göre neyi seçeceğimiz ortadadır.

İkincisi, dört çalgıcının oda musikisi yapmak için bir araya gelememelerinin nedeni, çaldıklarıyla ilgilenen dinleyicilerin azlığıdır. Operası olan bir toplumda oda musikisi dinlemiye gidenlerin sayısı azalır. Çünkü opera, doğru ve köklü bir musiki anlayışının yolundaki en büyük engellerden biridir. Opera seyircisinin ilgisi musikiden önce bir anlatıya, bir öyküye, hem de gözüyle gördüklerine yönelir. (nitekim çoğunlukla, opera *dinleyicisinden* değil, opera *seyircisinden* söz edilir). Operaya gidenin dinleyiciliğine gelince, bu çoğu kez, "bilinen" aryalara sıra geldiğinde sevilen bir dostla karşılaşmış gibi sevinmiye, ya da dedikodu yoluyla edinilmiş ön yargılara "güzel" ve "çirkin" sesleri yakalamıya kalır. Günümüzün musiki görgüsü gelişmiş ülkelerinde opera ve operaya gidenler, mu-

siki alanının bütününden apayrı bir kesimde yer almışlardır. Musikinin bütünüyle operanın ilintisini, spor kavramıyla futbolun ilintisine benzeterek belirtebiliriz.

Böyle bir sınır içinde aldıkları yerlerde, Ankara'nın ve İstanbul'un opera kurumları, geçen yıl boyunca da, batıda uzun bir geçmişe dayanan geleneğin sonucu olarak erişilen kata yaklaşmak için büyük çabalar gösterdiler. Bu gelenek, duragan bir gelenek olduğu için, batının yeni aşamaları yüzünden aradaki boşluğun açılması şimdilik söz konusu değildir. Bu çabalarda kimi kez "kraldan çok kralcı" olunduğu da görülüyor. Herhangi bir batı ülkesinin devlet operası *Çardaş Fürstin* ya da *My Fair Lady* gibi operetleri mi oynamaktadır? Bizim devlet operası da, "şahane"lik gereği, yüzbinlerce lira harcayıp oynamıya kalkar, bu türlü gereksiz girişimlerin. Türkiye gibi musikide umutsuzcasına geri kalmış bir ülkenin eksinsel durumuna ne katabileceği sorunu üzerinde düşünülmeden. Devlet operası bu döneminde de, bu yolda bir "mucize" yaratmıya hazırlanıyordu: Gershwin'in *Porgy and Bess*'ini oynamak! "Mucize" yaratmak, çünkü bu operayı yalnız zenciler oynıyabilirler.

Orkestralar

Orkestra denen kurum, dış acunda, musiki dilinin yeni ilerlemelerinin sonucu, kuruluşuna büyük değişiklikler getirme zorunluluğuyla karşı karşıyadır. "Tonal" dizgenin bir gereği olan "geleneksel" senfoni orkestrası, bu dizgeden bütün bütüne uzaklaşmış bir dilin gereklerine uygun olarak yazılmış ve sayıları doğallıkla çığ gibi artan yapıtların çalınması gerektiğinde, alışılmış kuruluşuna aykırı insan ögeleriyle çeşitli kuruluşlar göstermektedir. Bir senfoni orkestrası, böylece, kendi yapısı içinden bu çeşitli kuruluşları çıkartabilecek bir öge kaynağına ve örgütlemeye ulaşmak zorundadır. Yoksa yalnızca onsekizinci ve ondokuzuncu yüzyılların, ya da o çağların orkestra kuruluşuna çoğu kez gereksizcesine uyan musikiyi çalmaktan öteye gidemez.

Günümüzde senfoni orkestrasının uğradığı, ya da uğramak zorunda olduğu, değişikliklere değinen bu pek genelleştirilmiş ve özetlenmiş ön bilgi, Türkiye'de senfoni orkestralarının çağımızın getirdiği evrimleri izlemekte ne denli geri kaldıklarını iyice belirtmek amacıyla verilmiştir. Orkestralarımız günün

yeni musikisini çalmak gibi bir gereksinme duymadıklarından, bu musikinin sunulmasına olanak sağlıyacak yeni bir örgütlenmeye doğru eğilmeyişleri de olağan ve doğaldır. Değil yeni musiki, onsekizinci yüzyıldan önceki musikinin de senfoni orkestralarınca sunulması ayrı bir örgütlenme gerektirir; orkestralarımız bu musikiye de, yeni musikiye olduğunca ilgisizdirler. 1967 yılı boyunca da Türkiye'nin iki orkestrası, Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası ve İstanbul Şehir Orkestrası, körkütük alışkanlıklarını sürdüredursunlar: Rossini, Beethoven, Bruch, Brahms, Beethoven, Mozart, Beethoven, Çaykovski, Beethoven, Weber, Beethoven, Grieg, Schumann, Beethoven... Bırakınız bir Penderecki, bir Feldman, bir Varèse çalınmasını, Ravel ve Debussy'nin musikisinin bile dinletilerde yer alması seyrek rastlanan olaylardandır. Bir ülke düşününüz ki tiyatroları bıkıp usanmadan ve yalnızca Shakespeare'in, Molière'in, Schiller'in, Ibsen'in, Strindberg'in birkaç oyununu oynasınlar! Kuşkusuzcasına, Türkiye'de tiyatro, bu türlü bir yozlaşmanın içinde değildir. Benzer bir devinim, musikiden henüz çok uzaktır. Nitekim bugün Türkiye'de hiçbir dörüt dalı —filmciliğin dışında— musikinin olduğunca geri kalmış değildir.

Ya orkestralar çaldıklarını nasıl çalıyorlar? Gotthold Lessing gibi yetenekli bir yönetmenin önderliğinde Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası eski günlerinin açısından, bir gelişme içinde olduğunu göstermektedir. Ama, niçin Lessing? Niçin bir yabancı yönetmen? Çünkü Türkiye'nin konservatuarlarında orkestra yönetmenliği öğretimi yapılmamaktadır; bunun doğal bir sonucu olarak da Türkiye'de orkestra yönetmeni yetişmemektedir. Nasılsa yetişmiş olanlar da yönetecek orkestra bulamamak yüzünden yetilerini yitirmek durumundadırlar. Bunların başlıcası, Hikmet Şimşek, ancak pek seyrek orkestra başına geçebilmektedir ve yönetmenlik görgüsünü koro musikisiyle elde tutmak zorundadır.

Cemal Reşit Rey'in İstanbul Şehir Orkestrası'ysa, gittikçe hızlanan bir çöküşün içindeydi. Üstelik İstanbul Konservatuarı'nın, emeklilik ya da başka nedenlerle orkestradan ayrılacak üyelerin yerini almak üzere çalgıcı yetiştirememesi yüzünden, Şehir Orkestrası yakın yıllarda iş göremez duruma düşme olabilirliğiyle karşı karşıya bulunuyordu.

Konuklar

Bir anlam taşıyan musiki olaylarının çoğunluğu, dışardan gelen kılgıcılar ve kılgı topluluklarınca sağlandı. Gerçek şudur ki dış acun, geniş ölçüde, "geleneksel' dinleti türlerine ve geçmişe bakan programlara henüz sıkı sıkıya bağlıdır. Gene de musiki düşünüşünün yeni aşamaları gitgide büyüyen oranlarda kamuya ulaşmaktadır. Yıl boyunca Türkiye'ye gelen konukların değerlendirilmesini, programlarında yeni aşamaları yansıtmaları açısından yapmak zorundayız; her şeyden önce, Türkiye'nin yoksunluğunun özellikle bu kesimde kendini göstermesi bakımından; ikincisi, daha yukarı bir değerlendirme düzleminde, bir kılgıcının ya da kılgı topluluğunun çabası ancak, günün musiki sorunlarına eğilmesi günün yaratılarını dinleyicilere ulaştırması bakımından değer kazanır, onun için.

Bu bakıma yılın en önemli olayı diye başta, çağdaş musiki kılgısında özel bir seçkinliğe ulaşmış iki Alman piyanocunun, Kontarsky kardeşlerin, programında Debussy'nin *En Blanc et Noir*'ı ve Stravinski'nin Sonat'ıyla birlikte, 1945'ten sonranın kalburüstü piyano yapıtlarından, Boulez'in *Structures II* ve Stockhausen'in *Klavierstück IX*'unun yer aldığı dinletiyi göstermek gerekir.

Yaklaşan önemde bir başka dinletide, Stravinski'nin *Histoire du Soldat*'sının Türkiye'deki ilk çalmışı sunuldu. Musica Nova topluluğunun kılgısına anlatıcı olarak Genco Erkal katıldı. *Histoire du Soldat* Türkiye'de ilk olarak çalınıyordu demek! Ürpererek yutkunmamak elde değil. Bizim çalgıcılara kalsaydı, yüzyıl sonra bile belki böyle bir olaydan söz etme fırsatı çıkmazdı.

Her iki dinleti de çok az sayıda dinleyiciye sunuldu. Chopin ve Beethoven resitalleriyle koşullanmış sözde musikiseverleri gerçek musikisever durumuna getirmek ve çağın musiki dörütüyle aralarındaki ses duvarını yıkmak yolunda hiçbir olumlu çabanın gösterilmediği bir kentte bundan başkası da beklenemezdi. Los Angeles Filârmoni Orkestrasının ilk dinletisinde çalınan, Gunter Schuller'in *Klee'nin Konuları Üzerine Yedi Çalışma*, yakın günlerin musiki dilinin orta dinleyiciye en kolaylıkla uzanan örneklerinden biri olmasına rağmen, "anestezi" altındaymış gibi davranan bir dinleyici topluluğunca izlendi. Nürnberger Jazz Collegium'un dinletisi, gerçi daha uyanık, da-

ha ileriye bakan dinleyiciler olmaları gereken cazcılar ve caz meraklılarınca dinlendi; ama hiç kıvanç duymadılar işittiklerinden, çünkü Nürnberg dörtlüsü "günümüzün ciddî musiki tekniklerinin... caza nasıl girdiğini, onu nasıl etkilediğini" belirtmek istiyordu; "cazın bir geleceği olması için çağdaş musikinin sorunlarına eğilmesi gerektiği"ne inanmaktaydı. Ama, diriliği kalmamış bir musikide yalnız alıştıklarını bulmak isteyen, diriliği kalmamış bir toplumun üyesi dinleyiciler, kendilerine sunulan bir aydın anlayışı karşısında şaşkınlıkla karışık bir sıkıntının içine düşmüşlerdi.

Dinleti Düzenliyenler

"Elden bilet satmadan, girişken derneklerden yararlanıp bankaların. zengin kişilerin kapılarını çalmadan, yalnız gişe satışına güvenip, Aylâ Erduran gibi, Suna Kan gibi, İdil Biret gibi en ünlü solistlerimize konser verdirmiye kalksak. bunun nasıl bir fiyaskoyla sonuçlanacağını, konsere kaç kişinin bilet alıp gideceğini görürdük." (4). Bir dinleti düzenleyicisinin bu karamsar sözlerinin doğru olmadığını öne sürmek için, söylediklerinin tersinin doğruluğunun su götürmezcesine tanıtlanması gerekir.

Yıllar arayla, dış acun çapında kılgıcılar yetiştirdiğimiz oluyor. "Yetiştirdiğimiz" dememeli. Çünkü çoğu bunların dışarda eğitim görmüşlerdir. Körleşmemek, yetilerini yitirmemek, sönüp gitmemek için çalışmalarını hep, dış acunla ilintilerini sağlam tutarak, ellerinden geldiğince dış ülkelerde yaşıyarak sürdürmek zorundadırlar. Söz konusu çapta Türk çalgıcılarının birçoğunu "ithal" ediyor durumda oluyoruz böylece. Bu ara bir olayı "Leylâ Gencer'e İtalya Cumhurbaşkanının, yurdunun en yüksek nişanını eliyle taktığını" analım; Bn. Gencer'in yıllar önce Ankara Devlet Operasından kovulduğunu da analım. Kendine uymıyanları, sivrilenleri, seçkinleşenleri kusan bir toplumu tanıtmıya yarıyacak sayısız örnekten yalnız biridir bu.

Türkiye'ye dışardan yerli ya da yabancı kılgıcı getiren yabancı ekin kurumlarının olsun, yerli dinleti düzenleyicilerinin olsun, ne amaçla bu işi yaptıkları sorusu, bu dinletilerin yöneltildiği dar yığınların genel koşullanması açısından karşılık bekliyen bir sorudur. Birinciler, yabancı ekin kurumları,

bağlı oldukları ülkelerin tanıtılması amacıyla bu işi yapmaktadırlar, herhalde "kara gözlerimiz" için değil. Başarıları, doğrudan doğruya kendilerini ilgilendirir. Gene de, yaygın bir toplum kesimine değil, ancak birkaç bireye ulaşan bu gibi çabaların, girişicilerine ne gibi bir somut başarı sağladığı sorusu ayakta duradurmaktadır. Türk-Alman Derneği gibi en olumlu çalışmalara girişmiş bir kurumun başarısı, Kontarsky'lerden Boulez ve Stockhausen dinlemek gibi bir olayın anlamını bilincine ulaştırmış birkaç bireyi ilgilendirir.

Tecim amacıyla dinleti düzenliyenlere gelince, bunlar her şeyden önce ülkücü ve ülkeci amaçlarla çalışmaktadırlar: bir tecimende yadırganan kaygılar... Geçen yıl boyunca çalışmalarını daha da genişleten, yalnız dışardan kılgıcı getirtmekle kalmayıp, Türk kılgıcılarını da dış ülkelere götüren Ömer Umar, Los Angeles orkestrasının dinletileri ilintisiyle "bütün biletler satılır, giderlerimiz de kestirimizi aşmazsa, yalnız yüz lira açıkla bu geziyi kapatırız" demişti. Uyanık, görgülü, aydın ve çalışmalarının tümünde batılı dinleti düzenleyicilerinin yöntemlerini başarıyla uygulıyan B. Umar, batıda bir ülkücü ve ülkeci değil, kurt gibi bir musiki tecimeni sayılmasını gerektirecek niteliklerin iyesidir. Ne var ki Türkiye'de, çalışmalarına hangi açıdan bakarsak bakalım, kendisini ülkülerle ilgili değerlerin düzleminde görmek zorundayız.

Besteciler

Birinci Çağdaş Türk Müziği Şenliği ancak pek küçük bir ilgi gördü. Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu'nun Ankara'da ve İstanbul'da düzenlediği, her biri üç dinletiden kurulan şenlik olaylarına çok az sayıda dinleyici geldi. Gösterilen ilginin darlığı, halkın kulağını çağdaş musikinin seslerine ve biçimlerine alıştırmakta, batının "eski" musikisinden daha da geri kalınmış olduğunu gösteriyordu. Sayıları pek az olan musiki dinleyicileri, tanımadıkları ya da yirminci yüzyılda yaşadıklarını bildikleri bestecilerin musikisini programlarda görünce, böyle bir dinletiye özellikle ilgi göstermiyorlar.

Çağdaş Türk bestecilerinin büyük bir çoğunluğunun "eski" bir dilde, demek oluyor ki halkın kolayca anlıyabileceği bir musiki yazaduruyor olmaları, şenlik dinletilerine gitmiyenlerin yanılmış olduğunu tanıtlamaz. Eğitim sorunu burada yeniden

karşımıza çıkıyor, çünkü dinleyicinin beğenilerinin geliştirilmesinde öylesine yanlış, öylesine derme çatma bir yöntem izlenmiştir ki musikiye sözde bir ilgi gösterenlerin büyük bir çoğunluğu, bu ilgiyi yalnızca bildikleri adlara yöneltmektedirler; musikinin kendine değil. Bunun sonucu olarak, bildikleri bir bestecinin adı altında sunulan bir musikiyi hoşlarına gidiyor sanarak dinleme ilgisini gösteriyorlar; ama, gecikmiş olarak, aynı türde, aynı dilde bir yapıtı, bestecisi kendilerince bilinmiyorsa, ya da "yasak" bir yüzyıl olarak tanınan yirminci yüzyılda yaşadığı biliniyorsa, dinleme ve anlama çabasına girişmekten kaçınıyorlar.

TRT. bunca yıldır yapıtlarının çalınmadığından, raflarda çekmecelerde toz topladığından yakınan Türk bestecilerinin çalışmalarını sürdürmelerine önayak olmak, hem de yazdıklarını çaldırmak ve bunların dinleyicilere sunulacağı büyük çapta şenlikler düzenlemek işine girişmekle, kuşku olmasın ki, övgü gerektiren bir çaba içindedir. İlk şenlikte çalınan, birçoğu ısmarlama, bir kesimi de yarışma kazanmış yapıtların, bu çabayı doğrulamadığı ve bir ilgiye yaraşık olmadığı gerçeği, ne ilgisizlik gösteren dinleyicileri doğrular, ne de TRT'nin bu girişkenliğinden vazgeçmesini gerektirir. İlk şenliğin olumsuz sonuçlarıyla ortaya çıkan gerçeklere bakarak TRT'ye yalnızca, "resmî" bestecilerin desteklenmesinden vazgeçilmesi ve "özel kesimdeki" bestecilere doğru yönelinmesi belki salık verilebilir. Böyle bir yönelişin de, "özel kesimin" bunca yıldır, "resmî kesime" karşıt bir gelişme izlememiş olması nedeniyle, amaçsızlığa varan güçlüklerle karşılaşacağı kestirilebilir. Ama her iki kesimde de yozlaşmıya karşı direnen besteciler vardır. Şenlikte çalınan yapıtlardan biri, İlhan Usmanbaş'ın "Senfonik Bö'üm"ü, en ileri ölçülerinde evrensel çapa yükselen bir Türk musikisinin örneğiydi. Amaç, bütün genelliğiyle, bu türlü bireylerin yetişeceği bir ortam kurmaktır. Şenlikler düzenlemek, bestecilere musiki ısmarlamak ve bunların çalınmasını sağlamak, böyle bir amacın gerçekleşmesinde büyük yardımı olabilecek girişimlerdir. Ama sorun, gene ve gene, bir eğitim sorunudur.

Yazarlar

"Özel kesim"deki bestecilerden biri, Ertuğrul Oğuz Fırat,

yılın sonlarına doğru, Türkiye'de önceliği olmadığını sandığımız bir işe girişmiştir: kendi yapıtını en iyi ve ikinci en iyi "seslendireceklere" (çalacaklara ve çalışlarını şeride alıp, yargıya temel olmak üzere, besteciye göndereceklere) ödül vermek.

Ertuğrul Oğuz Fırat, besteciliğinden çok, ozan olarak tanınmıştır. Bu dörütmenin bir başka anıklığı, musiki konularında denemeler yazma yeteneği, geçen yıl boyunca yazdıklarının Orkestra dergisinde yayınlanmasıyla geniş ölçüde gün ışığına çıkmıştır. Başka bir gereksinmeyle olmasa bile bu dergi, B. Fırat'ın yazılarını okumak için izlemiye değer.

İyi niyetlerle çıkarıldığı apaçık görülen Orkestra dergisi henüz yolunu çizmiş, kimliğini kazanmış değildir. Bir bilimsel dergi midir? Bir "magazin" midir? Sözde musikiseveri oyalamak amacıyla çıkan bir yayın mıdır? Kimliğinin henüz belirsiz olması yanında dergi, yazarlarından büyük bir çoğunluğun düşük niteliğiyle de değerslzleniyor. Piyotr İlyiç Çaykovski'den "ünlü Sovyet bestecisi" diye sözedecek bilgisizlikte (5), giderek tümce kurmanın ve bir eseme izlemenin en ilkel kurallarına uymayı başaramıyan beceriksizlikte musiki "yazar"larına bugün bütün basınımızda, bu ara hem de Orkestra dergisinde rastlanmaktadır.

Yıllardanberi, gerçek bir musiki bilimi *(musicologie)* dergisi kimliğini kazanması beklenen Musiki Mecmuası'na gelince, o da gitgide dermeçatmalığını arttırmış, bugünkü gülünç durumuna düşmüştür. Lâika Karabey gibi bir geleneksel Türk musikisi uzmanının çıkardığı bu yayın, çok önemli bir görev doldurabilirdi; bir yandan uğraştığı daldaki bilimsel araştırmaları geliştirirken, öte yandan da bugün yok olmıya yüz tutan seçkin bir musikinin, geleneksel Türk musikisinin korunmasını sağlıyabilirdi.

Geleneksel Türk musikisinde uzman bir başka yazar, Dr. Gültekin Oransay da, kendi fildişi kulesindeki bilimsel çalışmalarında olsun, bunların halka indirilmesi için yapılmış çeşitlemelerinde olsun, eylemli bir yol tutmuşa benzemiyordu. Gerçi son yazdığı ve kendi Küğ Yayınları'ndan çıkardığı *Konçerto Kılavuzu* bir gereksinmeyi karşılamıyor değildir. Ne var ki bu türlü *anonyme*, orta malı bir çalışma için musiki doktoru olmak gerekmez.

Özetlersek, 1967 yılında Türkiye'de musiki dörütünün aldığı görünüş, başka her bir alanın, her bir kesimin, her bir uğraşın aldığı görünüş gibi, giderek kiminden de öte, seyrek ve etkisiz bireysel parıltılarla aydınlanan, tüm bir karanlık, tüm bir karamsarlık, tüm bir umutsuzluk görünüşüdür.

"Zaten çağın gerisindeydik. Artık büsbütün gerilerine düşüyoruz. Her geçen gün biraz daha gerisine, biraz daha gerisine..." (6)

---

(1) Yaşar Nabi, "Çöküntü". Varlık, 1 Ekim 1967, s. 3.

(2) Çetin Altan, "Ne kadar karanlık görünse de..." Akşam, 30 Ekim 1967, s. 2.

(3) Ertuğrul Oğuz Fırat, "TRT yarışmasının gizli sonuçları". Orkestra, No. 49, s. 9. Yazar şu bilgiyi vermektedir: "... daha yakınlarda uluslararası bir yarışmada birincilik kazanmış bir bağdarımızın yapıtı için de (özellikle ölçü çizgisini partiturdan kaldırdığı, çok yerde salkım seslere başvurduğu için olacak) "SAÇMA" yargısını vermişler de, sonra, birçok özellikleri nedeniyle kimin olduğu anlaşılabilen bu yapıtdan ötürü, uluslararası görüşle zıtlaşmaya düşebilecekleri çekinmesiyle, hiç değilse "birşey anlayamadık" demek istemişler." Söz konusu bestecinin İlhan Usmanbaş olduğunu bu anlatıştan çıkardığımızı ekliyelim.

(4) Faruk Erengül: yazarla bir konuşma sırasında.

(5) Hayati Asılyazıcı, "Opera: Maça Kızı". Orkestra No. 46, s. 39. (Yazı, bütünüyle, bir güldürü niteliği taşımaktadır.)

(6) Çetin Altan, loc. cit.

Soutter : Aynsigt

1967 DE TİYATRO

Selmi ANDAK

YILIN ÖZELLİKLERİ

Türk Tiyatrosunda *Muhsin Ertuğrul*'suz bir yıl daha geçti ve Yeni mevsime (1967-1968) gene tiyatromuzun bu temel direğinden yoksun olarak girmiş bulunduk. Bunun daha ne kadar süreceği de bilinmiyor. Tiyatro dünyamız Muhsin Ertuğrul'un adını ancak başta Ankara Sanat Tiyatrosu gibi ileri kuruluşları ve olumlu bazı Türk oyunlarına manevî güç katan sessiz sedasız davranışlarla duyabiliyor!

Muhsin Ertuğrul olayının geçen dönemlerindeki şiddetli yankıları ise, bu mevsim yerini Devlet Tiyatroları Genel müdürü *Cüneyt Gökçer*'in etrafında kopan fırtına almış oluyor.

1966-1967 mevsimini, içinde bulunduğumuz 1967-1968 mevsimine bağlayan tiyatro dönemi'nin karakteristik niteliklerini kısaca gözden geçirecek olursak şu özellikleri görürüz:

1967 mevsiminin eşiğindeyken başgöstermiş olan "bulvar komedileri, olumsuz ve hafif oyunlar oynama akımı", bundan önce "gerçek tiyatro sanatı" alanında toplum sorunlarını deşen, yararlı ve ileri çabaları gevşetmek, yozlaştırmak ve hattâ istemeden bile kösteklemek eğilimini ne yazık ki 1967-1968 mevsiminin başında da azçok sürdürmüş görünüyor. Her yıl perde açılışlarından önce birçok sahnelerin "sanat ve toplum adına" olağan iddiaları ve bazan büyük büyük lâfları, perdeler açıldıktan sonra repertuarlar geliştikçe bazı sudan oyunlarla balon olup sönmekte devam ediyor. Bunun nedenini ister istemez "gişe endişesi"ne bağlamak gerekiyor. Gerçi kendi yağıyla zor kavrulan birçok olumlu topluluklar için bunu ne kadar hoşgörü ile karşılamak mümkünse, başta Devlet Tiyatroları ve Şehir Tiyatroları için böyle davranışları haklı görmek imkânsızlaşıyor! Seyirciyi sadece eğlendirmek ve güldürmek

amacıyla ortaya çıkmış tiyatrolara ise bu konuda söz söylemek gerekmiyor.

Bu karamsarlığa götüren çelişmeli, yeteneksiz ve eğilimsiz duruma rağmen, bu dönemde gene birçok değerli ve önemli tiyatro topluluklarımızın "toplum sorunlarına eğilen oyunları", özellikle Türk oyun yazarlarının piyeslerini repertuarlarına bolca aldıkları görülüyor. Türk oyun yazarlarının geçen yıllara kıyasla daha çok görülmesi, yetersiz oyunlar bu arada göze çarpsa bile, gene de küçümsenmiyecek çapta olumlu bir manzara sayılıyor. Aynı zamanda belli belirsiz olsa bile *"Ulusal Türk Tiyatrosu"*na doğru bir adım gün geçtikçe güçlenmektedir, Bu yıl da birçok kuruluş, dernek, kültür ve sanat yayın organları ve eğitim kollarının düzenledikleri *Açık Oturumlar*'da Türk Tiyatrosunun Sorunları üzerinde durulması yararlı oluyor.

Başlıca sanat merkezlerimiz sayılan büyük illerimizde fazlaca profesyonelleşmenin getirdiği gevşeme ve bozulmalara karşılık, *"Öncü (avant-garde)"* tiyatroların sağladığı eğitici, yenilik getirici davranışların, Anadolu'ya yönelmeye ve şimdiye kadar sahnesi bulunmayan birçok il, ilçe ve hattâ köylere kadar yayılmaya başlaması umut verici ve sevindirici *yeni bir ışık* olarak beliriyor. Bu yolda özellikle TİYATRO TÖS (Türkiye Öğretmenler Sendikası'na bağlı tiyatro topluluğu) nun Anadoludaki turnesi ilgiyi çekiyor.

İstanbul'da tiyatro sanatçılarının kurdukları Tİ-SEN (Türkiye Tiyatrocular Sendikası)'nın ilk çalışmaları umut verici oluyor... Ve nihayet memleketimizde ilk defa gerçek anlamda "KABARE TİYATROSU" İstanbul'da kurularak gösterilerine başlıyor.

İLGİNÇ OLAYLAR

CÜNEYT GÖKÇER VE "MY FAİR LADY" — Devlet Tiyatrolarında uzun bir süredenberi devam eden ve zaman zaman da şiddetlenen çalkalanma, bu mevsim artan söylentiler, tedirginlikler, hoşnutsuzluklar ve çatışmalarla kritik bir safhaya girdi. Adeta Devlet Tiyatrosundaki kaynayan durum bir "Cadı Kazanı"nı andırdı! Kulis faaliyeti o kadar arttı ki, patlak veren olaylar Devlet Tiyatrolarında olup bitenlerin başlıca sorumlusu olarak Genel Müdür ve yönetici-aktör Cüneyt

Gökçer'i hedef yaparak, yetkili Kültür müsteşarı'nı kapsıyacak ve Millî Eğitim Bakanı'nı harekete getirecek kadar "politik" bir anlama büründü... Olup bitenler arasında bardağı taşıran damla Ankara ve İstanbul'da oynanan "MY FAİR LADY" adlı müzikal-oyun'du... Böyle hafif bir müzikli-oyun'un nasıl olur da Devlet Tiyatrosu gibi bir ülkenin resmî sanat temsilcisi ve kültür aracısı olan, üstelik halkın parasıyla beslenen bir kuruluşun repertuarında yer alabildiği polemik konusuydu. Sonra ülkenin en yetenekli bir tiyatrosunun sadece bir müzikal'den öteye geçmiyen böyle bir oyun için büyük masraflar yapması da ağır hücumlara uğradı. Aynı zamanda bu oyunda başrolün —bütün kabiliyetine rağmen— Ayten Gökçer'e verilmesi, Cüneyt Gökçer'in eşini kayırması olarak yorumlandı. Bütün bu olup bitenlerin ardında ise bir "bit yeniği" vardı ki Türk Tiyatrosu'nun bu temel kuruluşunun geleceği bakımından endişe verici idi! Çünkü, gerçi Bernard Shaw'un "Pygmalion"undan ilham alınarak Frederick Loeve tarafından müzikli-oyun olarak yaratılan "My Fair Lady" birçok ülkelerde (Sovyet Rusya, Amerika, İngiltere, Fransa dahil) oynanmış başarılı bir müzikal'di... Ve Devlet Tiyatrosu da hiç de fena oynamamış, alkış toplamıştı... Ama mesele burada değildi. Aslında Cüneyt Gökçer'in Devlet Tiyatrosunu bir aile ve dost çiftliği haline getirip getirmediği tartışma konusuydu! Genel müdür'ün güzel kadın sanatçılarla çapkınlığı da dillerde destandı!?.. Öte yandan istifa eden oyuncuların sayısı da kabarmaktaydı.

Fakat her şeyden önemlisi, geçen mevsimden beri Devlet Tiyatrolarına karışan kişi olarak Kültür Müsteşarı Adnan Ötüken'in izlemek istediği geriletici, kısıtlayıcı "politika" oyununun her geçen gün daha açığa çıkmasıydı. Özellikle Türk yazarlarının ilerici oyunlarının tersyüz edilmesi hiç de hoş karşılanmıyordu... Ve Cüneyt Gökçer işte böyle bir Kültür Müsteşarı'na tâviz vererek iktidara şirin görünmekle itham ediliyordu. Nihayet olaylara Millî Eğitim Bakanı el koydu ve Kültür Müsteşarı görevinden uzaklaştı... Olumsuz durum böylece bir çözüme varmış sayılamazdı. Nitekim Cüneyt Gökçer'in bu kritik safhayı atlatıp atlatamıyacağı günün konusu olarak devam etmektedir.

OPERA VE BALE İÇİN KANUN — Geçen mevsim kritik

günler geçiren ve İstanbul Şehir Operası'ndan sonra Ankara'ya gelen AYDIN GÜN'ün yönetimine giren Devlet Opera ve Bale Bölümü bu yıl nispeten sakin ve başarılı bir mevsim geçirdi. Hattâ Devlet Tiyatroları ile Devlet Opera ve Balesi'nin birbirinden ayrılmasıyla sonuçlanan Cüneyt Gökçer - Aydın Gün çatışması da durulmuşa benzer! Şimdi Aydın Gün harıl harıl "Devlet Opera ve Balesi için Kanun tasarısı'nı gerçekleştirmeğe çalışıyor. Bu tasarıya göre Devlet Opera - Bale'si Genel Müdürlüğe bağlı kalmakla beraber her opera kendini yönetecek. Bir Genel Müdür (Intendant), bir Müzik Direktörü ve bir de Başrejisör bulunacak.

KABARE TİYATROSU — Haldun Taner evvelce Gen-Ar Tiyatrosunda denediği Kabare türü'nü, bir süre Avrupa'da gerçek Kabare Tiyatrolarını inceledikten sonra İstanbul'da Klüp Onay'da tam anlamıyla ortaya koyarak, memleketimizde ilk defa Kabare Tiyatrosu'nu kurmuş oldu. Buraya gelenler, masalarında oturarak, içkilerini içerek rahat rahat oyun seyrediyorlar, gülüyorlar. Büyük ilgi çeken "DEVE KUŞU - KABARE TİYATROSU" ilk oyun olarak Haldun Taner'in yazdığı ve Çetin İpekkaya'nın sahneye koyduğu "VATAN KURTARAN ŞABAN" adlı "politik taşlama"da başrolde Metin Akpınar (Şaban). Halit Akçatepe, Zeki Alasya, Orhan Aydınbaş, Ahmet Gülhan, Yalçın Gülhan, Merak Küçükerol, Oya Mella, Funda Postacı, Hüseyin Şentürk gibi usta ve sempatik oyuncular ve piyanist Onay Ongan'ın eşliğinde Arif Erkin'in müzikleriyle büyük başarı kazanıyorlar.

ANKARA SANAT TİYATROSU — Asaf Çiyiltepe'nin ölümüyle temel direğini kaybeden AST, gerek yöneticilerinin, gerekse bütün sanatçı ve teknisyenlerinin "topluma yararlı ileri tiyatro" amacından hiçbir sapma yapmadan harcadıkları çaba sayesinde gene övünülecek bir repertuarla başarılarını sürdürüyor. Programında: *Orhan Kemal*'in "72. KOĞUŞ", *Georges Michel*'in "BİR PAZAR GEZİNTİSİ" piyesleri ve *Orhan Duru*'nun ilk müzikli-güldürüsü ile Ankara, İzmir ve İstanbul'da büyük ilgiyle karşılanan başarılı temsillerinden sonra; şimdi de *Maksim Gorki*'nin "Küçük Burjuvalar" adlı oyununu aynı başarıyla oynuyor. Bu oyunu *Samuel Beckett*'in "Godot'yu Beklerken" ve *Sabahattin Kudret Aksal*'ın "Kral Üşümesi" adlı oyunları izliyor. Ankara Sanat Tiyatrosunda özellikle "Bir

Delinin Hatıra Defteri"nde unutulmaz bir kompozisyon çizen değerli aktör GENCO ERKAL'ın aldığı bir bursla sekiz ay kalmak üzere İtalya'ya gitmesi, bu toplulukta her şeye rağmen bir boşluk bırakacak...

TİYATRO "TÖS" — Türkiye'de tiyatro sanatını halka götürmek ve yaymak amacıyla kurulmuş olan Türkiye Öğretmenler Sendikası Tiyatrosu (TÖS), başta yönetici *Sermet Çağan*'ın emeğiyle ve diğer sanatçıların yorulmak bilmez fedakârlıklarıyla 27 ilimizi kapsayan bir Anadolu turnesinde Sermet Çağan'ın "AYAK BACAK FABRİKASI"nı oynayarak görülmemiş bir ilgiyle karşılandılar. Bu arada bu tiyatronun bu ileri hamlesini kösteklemek isteyen geri ve anlayışsızca davranışlar ve engeller de eksik olmadı. TİYATRO TÖS İstanbul'a döndükten sonra Mino Rolli ve Lugiana Vincenzo'nun yazdıkları "SUÇSUZLAR (Sacoo e Vanzetti) piyesini sahneye koydular. Fakat ne yazık ki bugünlerde Tiyatro TÖS'ün çalışmalarından bir ses çıkmıyor.

TİSEN — İstanbul'da Türkiye Tiyatrocular Sendikası'nın kurulması sanatçıların emek ve haklarının toplum yönünden Sendikacılık aracıyla korunması bakımından olumlu bir adım sayıldı. Tİ-SEN kısa zamanda genişledi ve üye sanatçılarını arttırdı. Bu arada Tİ-SEN çok yerinde ve kadirbilir bir davranışta bulunarak, Türk tiyatrosunun kaybı Asaf Çiyiltepe'yi anmak üzere her yıl İstanbul ve Ankara'da uygulanacak birer ARMAĞAN verilmesini kararlaştırdı.

AÇIK OTURUMLAR — *Yaşar Nabi Nayır*'ın yönetiminde Varlık Yayınevi'nin "TİYATROMUZUN SORUNLARI" konusunda düzenlediği Açık Oturum, Yaşar Nabi'nin evinde davetli kırk sanatçı, yönetmen, aktör, yazar ve eleştirmen'den yirmisinin katılmasıyla beş saat süren olumlu ve çetin tartışmaları da içine alarak yapıldı. Bu açık oturuma katılanların konuşmaları band'a alınmış ve tutanaklar sonra Varlık dergisinde özetlenerek yayınlanmıştır. Bu açık oturumun tiyatro sanatımız bakımından önemi büyüktür ve zamanı geldikçe tekrarlanması yararlıdır.

İstanbul Belediye Konservatuarı Tiyatro Bölümü öğrencileri, İzmir Sanat Kulübü ve İstanbul'da Türk-Amerikan Üniversiteliler Derneği'nin düzenlediği Tiyatro Açık Oturumları da ilgiyle karşılanmıştır.

Türk Edebiyatçılar Birliği'nin düzenlediği sanat toplantıları'nda bu mevsimin Türk oyun yazarlarının oyunları tartışılmış, her yazar oyununu açıklayarak sorulara cevap vermiştir.

OKULLARARASI YARIŞMA — İstanbul'da Akşam gazetesi'nin düzenlediği "Okullararası Tiyatro Yarışması" gençlerin kabiliyetlerini ortaya koymak bakımından yararlı olmuş ve ilgiyle izlenmiştir.

ARMAĞAN'LAR — Her yıl Dormen Tiyatrosunun düzenlemekte olduğu *"İlhan İskender Armağanı"*nı mevsimin "en başarılı aktrisi olarak SUZAN USTAN (Kaktüs Çiçeği ile), "en başarılı aktörü" PEKCAN KOŞAR "Ver Elini Yeni Dünya ile), "en başarılı oyun yazarı" GÜNGÖR DİLMEN (Kurban ile) ve "en başarılı yönetmen" ENGİN CEZZAR (Palto ile) kazanmışlardır.

"ASAF ÇİYİLTEPE ÖDÜLÜ" — Türk tiyatrosunun bu büyük kaybı için Tİ-SEN (Türkiye Tiyatrocular Sendikası) her yıl İstanbul ve Ankara'da ayrı ayrı verilmek üzere ve ayrı jüri tarafından seçilecek ödüller koymuştur.

ÜÇ YÜZ RUH DOKTORU TEMSİLDE — Şehrimizde bu yıl ender rastlanan olaylardan biri de Türk Nöro-Psikiyatri Cemiyeti ve Türkiye Akıl Hıfzıssıhhası Cemiyetinin ortaklaşa düzenlediği Uluslararası Bilimsel Kongre'ye katılan 300'den fazla sinir ve ruh hastalıkları doktorunun Küçük Sahne'de MÜCAP OFLUOĞLU Tiyatrosu'nun oynadığı ve Suzan Ustan'ın başrolü oynadığı "PEPSİ" komedisini aynı gecede birlikte seyretmiş olmalarıdır. Doktorlar oyundan sonra izlenimlerini Cumhuriyet gazetesine anlattılar.

ASKER SANATÇILAR — Ege Ernart, Tufan Sanlav, Melih Yalçınkaya, Erbil Elbaşı, Akın Pöğün, Engin İnce, Sabahattin Atışan gibi, vatanî ödevlerini yapmakta olan sanatçılar Sıvas 5. Er Eğitim Tugayında Üsteğmen Zeki Koca'nın başkanlığında ve Tümen Komutanı Hamdi Ertuna ile Tugay Komutanı Yusuf Erten himayesinde çalışarak bir tiyatro kurdular ve Orduevi sinemasında *"Aslan Asker Şvayk"* piyesini oynadılar.

"KADINLAR I-IH DERSE" — Oraloğlu Tiyatrosunda oynanan Aristophanes'in "Lysistrata (Kadınlar Savaşı)"ndan uygulanmış "Kadınlar I-Ih Derse" oyunu önce müstehcen iddia-

sıyla yasaklanmış, sonra mahkeme kararıyla kaldırılarak oyun tekrar oynanmağa başlamıştır.

POLEMİK — Kent Oyuncuları'nda oynanan Turan Oflazoğlu'nun *"Deli İbrahim"* adlı piyesi gerek sanat çevrelerinde, gerekse basında yankılara ve tartışmalara yol açtı. Bu oyunun tarih'e uygun olup olmadığı konusu alevlendi. Bu konuda özellikle Elif Naci ile Ulunay arasında espri dolu bir polemik patladı ve Elif Naci Ulunay'ı ince ince vuruşlarla birhayli hırpaladı.

TİYATRO KAPANDI — Adana'da yıllarca önce Belediyeye büyük masraflar yüklemesine rağmen, bölgenin sanatseverlerini sevince boğan ZİYAPAŞA ODA TİYATROSU, Cahit Atay'ın "Ana Hanım, Kız Hanım" piyesini tam oynamağa hazırlanırken, gene Belediye Başkanı tarafından, "Bize oynanacak eserleri sormadan nasıl perde açılır" biçimindeki garip tutumuyla karşılaşarak yıkılmak suretiyle kapandı.

YENİ TİYATROLAR — Ankara'da *Oben Güney*, Özdemir Nutku ve Demircan Türkdoğan'ın yönettiği "YENİŞEHİR TİYATROSU" adıyla yeni bir tiyatro kuruldu.

Ankara'da eski Başkent Tiyatrosu'nun yerinde İstanbuldan aktör İhsan Yüce ve Halûk Şen'in yönettiği ANKARA DRAMA adıyla yeni bir tiyatro kuruldu ve repertuarına "Suç ve Ceza"yı aldı.

JÜBİLE — Şehir Tiyatrolarının emektar sanatçılarından SAMİ AYANOĞLU'nun 37 nci Sanat Yılı Jübilesi 7 Ağustos 1967 pazartesi akşamı Rumelihisarı'ndaki Açıkhava Tiyatrosunda yapıldı. Taç giydirme töreninden sonra sanatçının kişiliği üzerine konuşmaları, Şehir Tiyatrosu sanatçıları tarafından oynanan Musahipzade Celâl'in "BİR KAVUK DEVRİLDİ" piyesi oynandı. Ayrıca Jübile'yi Münir Nurettin Selçuk'un konseri, Arılar ve orkestralar eşliğinde çeşitli gösteriler süsledi.

KAYIP — Türk tiyatrosuna ilerici bir hamle getirmek amacıyla hareket eden kuruluşların başında gelen Ankara Sanat Tiyatrosunu kuran öncü sanatçı ASAF ÇİYİLTEPE'nin bir otomobil kazası sonunda feci ölümü, sanat dünyamızda yılın en trajik olayını meydana getirdi. Şair, yönetici, aktör Asaf Çiyiltepe'nin ölümü "toplum sorunlarına değinen gerçekçi tiyatro" yönünde en olumlu çabayı gösteren bir değerin kaybolmasıyla boşluk yarattı.

Ankara Sanat Tiyatrosu Asaf Çiyiltepe'nin oğlu Altan Çiyiltepe için bu mevsim oynamaya başladığı "Küçük Burjuvalar" adlı piyesin ilk temsil gecesini ayırmıştır. Ayrıca gene Asaf Çiyiltepe nin oğlu Altan Çiyiltepe yararına olmak üzere Ankara Sanat Tiyatrosu 22 Kasım gecesi İstanbul'da Şan sinemasında "Durdurun Dünyayı İnecek Var" adlı müzikli-oyunu oynadı.

SANDVİÇ TİYATROSU — Yılın ilginç olaylarından biri de Ankara Meyhan Sahnesi'nin açmış olduğu "SANDVİÇ TİYATROSU"nun gösterileriydi. Bu tiyatroda seyirciler yemek vakitlerinde oynanan oyunları sandviç yiyerek seyretmektedirler! Bu tiyatronun repertuarında Gogol'ün Melih Cevdet Anday tarafından dilimize çevrilen ve Yılmaz Gruda'nın sahneye koyduğu *"Bir Evlenme"* adlı piyesi yer aldı.

PİRANDELLO'NUN 100. YILI — Ünlü İtalyan yazarı Pirandello'nun doğumunun 100 üncü yıldönümü dolayısıyla İstanbul'daki İtalyan Kültür Heyeti ile Şehir Tiyatroları işbirliği yaparak Aralık ayında Pirandello gösterileri, sergileri ve konferansları düzenlediler. Bugüne kadar Pirandello'nun on piyesini oynamış olan Şehir Tiyatroları bu yıldönümü için Pirandello'nun Ergun Köknar tarafından sahneye konulan ve Tülin Törüner'in dilimize çevirdiği *"Kendini Bulmak"* piyesini repertuarına aldı.

TİYATROLAR

Mevsimin en ilgi çekici oyunlarını özetleyerek izleyelim:

DEVLET TİYATROLARI — 1967 mevsimine Cahit Atay'ın "Kırlangıçlar"ı, Munis Faik Ozansoy'un "Medea"sı, Jean Tardieu'nün "Makine", "Anahtar Deliği", "Gişe", "Faust ile Yorick", "Şatoda Kalabalık" adlarında beş kısa oyunu; Albert Camus'nün "Ecinniler"i, Enid Bagnol'ün "Kireçli Bahçe"si, Edvard Albee'nin "Küskünler Kahvesi", Tarık Buğra'nın "Ayakta Durmak İstiyorum"u, Barillet ve Gredy'nin "Kaktüs Çiçeği", Jean Anouilh'in "Papatya Falı", Elejandro Casona'nın "Yedi Balkonlu Ev" piyesleriyle giren Devlet Tiyatrosunda bu oyunlar arasında en çok ilgiyi çeken oyunlar Camus'nün Dostoyevski'den oyunlaştırdığı "Ecinniler", Edward Albee'nin "Küskünler Kahvesi" idi. Devlet Tiyatrosu'nun yaz turnesinde oynadığı Fritz Hochwaelder'in "Kaçak" oyunu ilgi çekti. Fa-

kat hasılat rekorunu "Kaktüs Çiçeği" yaptı. Ayrıca "Göktaşı" piyesi de beğenildi. "My Fair Lady" müzikali ise hem rağbet rekoru ve hem de şimşekleri toplayan polemik rekoru kırmıştır.

Devlet Tiyatroları 1967-1968 mevsimine ise şu eserlerle girdi: Güngör Dilmen'in yazdığı ve Raik Alnıaçık'ın sahneye koyduğu "Akad'm Yayı", Emlyn Williams'ın yazdığı ve Suat Taşer'ln sahneye koyduğu "Ekinler Yeşerince", Mollère'in "Kadınlar Mektebi", Georges Feydeau'nun yazdığı ve Asuman Korad'ın sahneye koyduğu "Ayak Bağı", Bernard Shaw'un yazdığı ve Mahir Canova'nın sahneye koyduğu "Candida", Cevat Fehmi Başkut'un yazdığı ve Nihat Aybars'ın sahneye koyduğu "Emekli", Strindberg'in yazdığı ve Nuri Altınok'un sahneye koyduğu "Matmazel Julle" ve "Güçlü", Turan Oflazoğlu'nun yazdığı ve Şahap Akalın'ın salıneye koyduğu "Deli İbrahim" piyesleri.

Aynı zamanda geçen mevsim büyük ilgi ve tepki uyandıran Frederick Loewe'nin müziğiyle Alan Jay Lerner'in yazdığı ünlü "My Fair Lady" komedi-müzikal'i gene Devlet Tiyatrosunda rejisör Todd Bolender'in sahneye koyuşuyla tekrarlandı.

ANKARA SANAT TİYATROSU — En ilgi çekici tiyatro topluluğu olarak başarılı repertuarını bu yıl şu oyunlarla güçlü kıldı: Gogol'ün "Bir Delinin Hatıra Defteri" (yöneten ve oynayan Genco Erkal), Hüseyin Rahmi Gürpınar'dan Güner Sümer'in sahneye uyguladığı "Kuyruklu Yıldız Altında" adlı komedi, Gcorges Michel'den Genco Erkal'ın sahneye koyduğu "Pazar Gezintisi", Orhan Kemal'in Asaf Çiyiltepe tarafından sahneye konulan "72. Koğuş" piyesi, Orhan Duru'nun Genco Erkal ve Birkan Özdemir tarafından sahneye konulan "Durdurun Dünyayı İnecek Var" adlı müzikli oyunu hem geçen mevsim, hem de yaz turnesinde ilgi topladı. Bu mevsim Maksim Gorki'den Güner Sümer'in sahneye koyduğu "Küçük Burjuvalar" piyesiyle başladı. Aralıkta Sabahattin Kudret Aksal'ın "Kral Üşümesi" ve S. Beckett'in "Godot'yu Beklerken" oyunları yer aldı.

Çocuk oyunları olarak : Lewis Carroll'dan Birkan Özdemir'in oyunlaştırdığı ve yönettiği "Alls Harikalar Diyarında" ve Eflâtun Cem Güney'den Birkan Özdemir'in sahneye uygu-

ladığı "Keloğlan" oyunları ilgiyle izlendi. Bu mevsimin ilk çocuk oyunu olarak "Zenginin Maceraları" Kasım'ın ikinci haftasında sahneye kondu.

MEYDAN SAHNESİ — Geçen yıl Alec Coppel'in *"Gazebo"* adlı oyunuyla ilgi çeken Meydan Sahnesi bu mevsim kadrosunu Gülsün Kamu, Yılmaz Gruda, Umran Uzman, İlkay Saran, Mela Özen, Muhittin Yılmazer, Uğur Erkır, Ali Özoğuz'u alarak güçlendirdi. Bu mevsimin ilk oyunu *"Söyle Kimsin"*i Yılmaz Gruda yönetti. Büyük Meydan Sahnesi'nde ikinci oyun olarak Haldun Dormen'in sahneye koyduğu René de Obaldia'nın *"Sasafra Dallarındaki Rüzgâr"* piyesinde Gülsün Kamu, İlkay Saran, Yılmaz Gruda, Umran Uzman, Muhittin Yılmazer, Uğur Erkır, Ali Özoğuz başarı kazandılar.

Küçük Meydan Sahnesinde ise : Joe Orton'un yazdığı (geçenlerde İngilterede skandal koparan bir cinayete kurban giden yazar) *"Yağma"* adlı kara-komedi'si oynandı ve piyesin korkunçluğu karşısında bazı seyirciler fenalık geçirdiler. Bu piyesi Çetin Köroğlu yönetti.

Meydan Sahnesi'ne bağlı *"Sandviç Tiyatrosu"* ilgiyle karşılandı!

KÜÇÜK KOMEDİ — Ankara'da Devlet Tiyatrosundan istifa ederek Küçük Komedi Tiyatrosunu kuran değerli genç aktör Attilâ Erdem ve arkadaşı Turgut Okutman'ın birlikte yönettiği bu sahnede: geçen mevsim Branislav Nuşiç'in *"Nazırın Karısı"* adlı komedisi Saim Alpago'nun sahneye koyuşuyla; Turgut Özakman'ın *"Komşularımız"* adlı komedisi A. Demirel'in mizanseniyle, André Roussin'in *"Adada Aşk Başkadır"* adlı komedisi Attilâ Eldem'in sahneye koyuşuyla ve Claude Magnier'in *"Elma Dersem Çık - Armut Dersem Çıkma"* adlı komedisi Melih Vassaf ve Muhip Dibekli'nin adaptasyonu ve A. Demirel'in sahneye koyuşuyla oynandı ve başarı kazandı.

Bu mevsim topluluk ilk oyun olarak Branislav Nuşiç'in yazdığı ve Attilâ Eldem'in sahneye koyduğu *"Dikkat Komonist Var"* adlı komediyi sundu. Bunu Turgut Özakman'ın yazdığı ve Ziya Demirel'in sahneye koyduğu *"Kuşlu Sokak"* izledi. Aynı zamanda repertuarına Nazım Kurşunlu'nun yazdığı *"Analar - Babalar Okulu"* piyesiyle John Patrick'in *"İşte Ben Geldim"* adlı komedisi de eklendi. Küçük Komedi'nin kadrosuna

İstanbullu sanatçı Neş'e Yulaç, Devlet Tiyatrosunun genç sanatçılarından Yıldıral Akıncı ve Devlet Konservatuarından Ayşe Akıncı ve Meydan Sahnesi'nden Işık Aras katıldılar.

MİTHATPAŞA TİYATROSU — Devlet Tiyatrosundan ayrılan sanatçılardan Ziya Demirel, Ekmel Hürol, Beyhan Hürol, Güliz Tolga, Yalın Tolga, Ertan Savaşçı ve arkadaşları bu mevsim repertuarlarına Recep Bilginer'in yazdığı ve evvelce oynanmış olan *"İsyancılar"* piyesini aldılar.

İstanbul'da

ŞEHİR TİYATROLARI — 1966-1967 mevsiminde: Friedrich Dürrenmatt'ın Müfit Kiper tarafından sahneye konulan *"Büyük Romülüs"*, Marguerite Duras'ın Kemal Tözem tarafından sahneye konulan *"Bütün Gün Ağaçlarda"*, Jack Popplewell'den Vasfi Rıza Zobu'nun sahneye koyduğu *"İşgüzar"*, Ian Main'in Hadi Hün tarafından sahneye konulan *"Gökte Bir Kuyu"*, Vahe Katcha'nın Kemal Tözem tarafından sahneye konulan *"Canavar Sofrası"*, Daniel Riche'ten Vasfi Rıza Zobu'nun sahneye koyduğu *"Hisse-i Şayia"*, Marcel Pagnol'dan Hüseyin Kemal'in sahneye koyduğu *"Marius"*, Michael Mansfeld'in Sami Ayanoğlu tarafından sahneye konulan *"İçimizden Biri"*, Albert Husson'un Agâh Hün tarafından sahneye konulan *"Neden Olmasın"*, Derek Benfield'in Kâni Kıpçak tarafından sahneye konulan *"Şatoda Kovalamaca"*, Musahipzade Celâl'den Sami Ayanoğlu'nun sahneye koyduğu *"Bir Kavuk Devrildi"*, Melih Vassaf'ın Necmi Oy tarafından sahneye konulan *"Nuhun Gemisi"*, Ali Yörük'ün Hadi Hün tarafından sahneye konulan *"Çatallı Köy'* adlı oyunları oynandı. Bunların içinde ancak *"Büyük Romülüs"* ayakta tutunabilecek değerdeydi. *"Hisse-i Şayia"* ise en çok seyirciyi çeken oyun oldu.

1967-1968 mevsimine Şehir Tiyatroları: Shakespeare'in *"Othello"*sunu A. Vahit Turhan'ın çevirisi ve Ergun Köknar'ın sahneye koyuşuyla girdi. Bu oyunla birlikte Marc Gilbert Sauvajon'un Vasfi Rıza Zobu tarafından sahneye konulan *"Evvel Zaman İçinde"* ve Philip King-Falkland Cary'nin Çetin İpekkaya tarafından sahneye konulan *"Dayan Bahriyeli"* adlı komedileri perdeleri açtı. Bunların içinde ilgi çekici oyun olarak "Othello" sayılabilir. Bekir Büyükarkın'ın *"Yarısı"* adlı piyesi repertuarda yer aldı.

Böylece Şehir Tiyatroları Muhsin Ertuğrul'un uzaklaştırılmasındanberi bir türlü belini doğrultamıyarak cılız ve olumsuz oynamaya devam etmektedir. Bir taraftan da Yeni Yönetmelik ve Yönetim Kurulu seçimleri dolayısıyla iç kriz ve çekişmeler had safhaya geldi. Türk Tiyatro Yazarları Birliği durumu protesto etmeğe devam ettiler.

ARENA — 1966-1967 mevsiminde Melih Vassaf'ın Abdurrahman Palay tarafından sahneye konulan *"Bir Küçük Aslancık Varmış"* adlı komediyi; İvan Noas'ın A. Palay tarafından sahneye konulan *"Fingo Fingo"* adlı komediyi ve Marcelle Maurette'den A. Palay'ın sahneye koyduğu *"Anastasia"* piyesi oynandı. Kadroda Altan Karındaş, Mete İnselel, Venüs Biriz, Yıldız Alpar, Halit Akçatepe, Abdurrahman Palay, Cenk Güner, Ergun Özcan yer almışlardı. 1967-1968 mevsimine ise Arena Tiyatrosu kadrosuna Münir Özkul, Aliye Rona, Suna Selen'in misafir sanatçı olarak katılmasıyla daha güçlü girdi. Fakat ilk oyun olarak seçtiği René de Obaldia'nın *"Sasafra Dallarındaki Rüzgâr"* adlı komediyi Devlet Tiyatrosundan Mahir Canova'nın sahneye koymasına rağmen beklenen başarıyı sağlayamadı. Şimdi repertuarında Albert Camus'nün *"Zencîye Ağıt"* piyesiyle, bir süredenberi hazırlanan yerli müzikal *"Kanlı Nigâr"* bulunuyor.

AVNİ DİLLİGİL — 1966-1967 mevsiminde Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın *"Şıp Sevdi"*, Aleksi Galanos'un *"Kırmızı Fenerler"*, Aysel Kılıççı'nın *"Sam Rüzgârları"* ve *"Haremde"* oyunlarını başarıyla sahneye koyan Avni Dilligil ve topluluğunun bu mevsim sesi sedası çıkmadı.

AZAK — Gazanfer Özcan - Gönül Ülkü Tiyatrosu Melih Vassaf'ın *"Aşk Memuru"*, Louis Verneuil'den *"Sülüman Bacanak"* ve Refik Erduran'ın *"Deli"* oyunlarını geniş ilgi toplayarak 1966-1967 mevsiminde oynadıktan sonra, bu mevsime de aynı hızla ve Gazanfer Özcan'ın başta olmak üzere halkı kahkahadan kırıp geçirmesiyle *"Ayrılmaksa Maksadın"* komedisiyle girdi.

BULVAR — Aziz Basmacı - Kenan Büke topluluğu *"Kabzımal Cemile"*, *"Mini Etekliler"* ve *"Hamido Kaçırıldı"* güldürüleriyle bu sahnede 1966-1967 mevsimini kapadıktan sonra aynı sahneye bu mevsim Vahi Öz, Orhan Erçin, Jale Öz ve diğer sanatçılardan kurulu bir ekip geldi.

DORMEN — 1966-1967 mevsiminde: Valantin Katayev'in Haldun Dormen tarafından sahneye konulan *"Bugün Git Yarın Gel"*, Murray Schisgal'in Şirin Devrim tarafından sahneye konulan *"Aşşşk.."*, Yaşar Kemal'in H. Dormen tarafından sahneye uygulanan *"Yer Demir Gök Bakır"*, Jean Cocteau'nun Metin Serezli tarafından sahneye konulan *"Kaygısız"*, Peter Shaffer in H. Dormen tarafından sahneye konulan *"Karanlıkta Komedi"* ve Mancel Mithois'dan Metin Serezli'nin sahneye koyduğu *"Şahane Dul"* oyunlarını oynadı. Özellikle Ayfer Feray'ın geçirdiği önemli ameliyattan sonra Londra'dan dönüşüyle bu tiyatroya tekrar katılması sevinç yarattı. Fakat ne yazık ki, içinde bulunduğumuz yeni mevsimin başında Ayfer Feray, Nisa Serezli, Tolga Aşkıner, Aydemir Akbaş, Ergun Özcan ve Günfer Feray'ın Haldun Dormen'le anlaşamıyarak ayrılmaları ve yeni bir tiyatro kurmaları sanat çevrelerinde bomba gibi patladı!

Dormen Tiyatrosu bu mevsimi *"Şahane Dul"*dan sonra böylece Georges Feydeau'dan Metin Serczll'nin sahneye koyduğu *"Bit Yeniği"* (La Puce à l'oreille) komedisiyle sürdürüyor.

GEN-AR — Muhtar Kocataş'ın sahibi bulunduğu Gen-Ar Tiyatrosu Nâzım Hikmet'in Tuncel Kurtlz tarafından sahneye konulan *"Yolcu"* ve Michel de Ghelderode'un Metin Deniz tarafından sahneye konulan *"Büyü"* oyunlarından sonra 1967-1968 mevsimini Sermet Çağan'ın yönetiminde değişik kadroyla Polonyalı yazar Slavomir Mrozek'in *"Polisler"* adlı piyesini oynayarak açtı.

GÜLRİZ SÜRURİ - ENGİN CEZZAR — 1966-1967 mevsimini Beyoğlunda Elhamra sahnesinde: Gogol'ün yazdığı ve Engin Cezzar'ın sahneye koyduğu *"Palto"*, J. Cosmos'un yazdığı ve Gülriz Süruri'nin sahneye koyduğu *"Ben Bir Kadınım"* ve Güngör Dilmen'in yazdığı ve Engin Cezzar'ın sahneye koyduğu *"Kurban"* piyeslerini oynayarak kapadıktan sonra; 1967-1968 mevsimine Fatih'te (Fatih Tiyatrosunda) Aydın Engin'in *"Aykırı"* ve Refik Erduran'ın *"Kelepçe"* adlı oyunlarıyla girdiler.

İSTANBUL TİYATROSU — Süruri'lerln, Toto Karaca, Muzaffer Hepgüler, İlhan Daner, Salme Bekbay, Ekrem Dümer gibi popüler sanatçıların seyirciyi eğlendirdikleri İstanbul Ti-

yatrosu *"Enahtaru Bendedur"*, *"Ayıptır Söylemesi"* ve *"Mart Kedisi"* oyunlarından sonra *"Beni Kimse Durduramaz"* komedisine başladı. Ayrıca saat 18 de "Altı Oyunları" adı altında *"Bavuldaki Adam"* komedisini oynuyor.

KENT OYUNCULARI — 1966-1967 mevsiminde Brian Friel'in *"Ver Elini Yeni Dünya"* (Sahneye koyan Müşfik Kenter), Turan Oflazoğlu'nun *"Deli İbrahim"* (Sahneye koyan Şükran Güngör), Orhan Asena'nın *"Fadik Kız"* (Sahneye koyan Müşfik Kenter) ve Neil Simenon'un *"Bir Garip Çift"* (Sahneye koyan Yıldız Kenter) piyeslerini oynayan bu topluluk, gücünden hiçbir şey kaybetmeden 1967-1968 mevsimine Melih Cevdet Anday'ın yazdığı ve Müşfik Kenter'in sahneye koyarak Yıldız Kenter ile Müşfik Kenter'in birlikte oynadıkları iki kişilik *"Mikado'nun Çöpleri"* adlı piyesle girdi.

MÜCAP OFLUOĞLU — Küçük Sahne'de 1966-1967 mevsimini Barillet ve Gredy'nin Mücap Ofluoğlu tarafından sahneye konan *"Kaktüs Çiçeği"* ile seyirci rekoru kırarak ve John Chapman'ın Yılmaz Gruda tarafından sahneye konan *"Diplomatik Bagaj"* oyununu başarıyla oynayarak kapayan Mücap Ofluoğlu Tiyatrosu, 1967-1968 mevsimine 1966 Tristan Bernard ödülünü kazanan Pierrette Bruno'nun yazdığı ve Mücap Ofluoğlu'nun sahneye koyduğu *"Pepsi"* adlı komediyle girdi ve ilgiyle karşılandı. Bu oyunda başrolü oynayan aktris Suzan Ustan daha önce "Kaktüs Çiçeği"ndeki rolü için İlhan İskender Armağanı'nı "yılın en iyi kadın oyucusu" olarak kazandı.

MUAMMER KARACA — *"Demirel'e Söylerim"* oyunuyla bu mevsim de perdesini açtı. Muammer Karaca günün aktüalitesine göre esprilerini yenileştirerek bu oyunu değişik biçimde oynamaktadır.

ORALOĞLU — Lâle Oraloğlu'nun yönettiği ve başrolleri oynadığı bu tiyatro 1966-1967 mevsimini Aristophanes'ten Erol Keskin'in sahneye koyduğu *"Kadınlar I-Ih Derse"* oyunuyla bir hayli fırtınalı geçirdiği gibi, E. Kastner'den Lâle Oraloğlu'nun sahneye koyduğu *"Noktacık"* ve Leslie Stevens'ten *"Evlilik Dolabı"* oyunlarını da oynadı. 1967-1968 mevsimini gene "Kadınlar I-Ih Derse" ile açtıktan sonra, *"Ecinniler"* adlı bir oyuna başladı.

ULVİ URAZ — Geçen mevsim Beyoğlunda Karaca Tiyatro sahnesinde temsiller veren değerli yönetici-aktör Ulvi Uraz

ve arkadaşları Rıfat Ilgaz'ın *"Hababam Sınıfı"*, Refik Erduran'ın *"Kartal Tekmesi"* ve Hüseyin Rahmi Gürpınar'dan Kemal Bekir'in sahneye uyguladığı *"Utanmaz Adam"* piyeslerini başarıyla oynamıştı. 1967-1968 mevsimine ise Aksaray Küçük Opera tiyatrosunun yeni baştan modern biçimde tiyatro koşullarına uygun olarak restore edilmesiyle oraya taşınarak giren Ulvi Uraz Tiyatrosu, Necati Cumalı'nın yazdığı *"Masalar"* adlı oyunu başarıyla oynadıktan sonra Yugoslav yazar Dobriçanin'in *"Müşterek Ev"* adlı komedisiyle birlikte tekrar Rıfat Ilgaz'ın *"Hababam Sınıfı"*nı da repertuarına aldı. Ayrıca Boris Vian'ın Orhan Aydınbaş tarafından dilimize çevrilen ve Ulvi Uraz'ın sahneye koyduğu *"Generallerin Beş Çayı"* adlı komedi de bu tiyatronun programında.

YENİ TİYATROLAR

AYFER FERAY — Alkazar sinemasını tiyatro biçimine sokan prodüktör Nüzhet Birsel ile anlaşan Ayfer Feray, Nisa Serezli ve arkadaşları bu yeni tiyatroda temsillerine başlamadan önce İzmir'de bir turne yaptılar.

BAKIRKÖY TİYATROSU — Nuran Şener yönetiminde *"Bazıları Kız Sever"* adlı komediyi sunuyor.

NEJAT UYGUR — Şehzadebaşında açılan yeni Büyük Tiyatro'da *"Ayyar Hamza"*yı oynuyor.

AZİZ BASMACI - KENAN BÜKE — Şehzadebaşı'nda kurulan yeni Küçük Tiyatro'da Ekrem Reşit Rey - Cemal Reşit Rey'in ünlü *"Deli Dolu"* operetini oynuyor.

VAHİ ÖZ ve arkadaşları Bulvar Tiyatrosunda *"Çantada Keklik"* komedisini oynuyor.

H. A. P. Grieshaber: Siyah-beyaz

1967 DE SİNEMA

Çetin A. ÖZKIRIM

DÜNYA SİNEMASI

Armağanlar

Berlin Film Festivali Dört beş yıldır biraz da "Varlık Yıllığı" okurları adına izlemekte olduğumuz, Uluslararası Berlin Film Festivali ile yazımıza başlıyacağız. Bu yılki Berlin film yarışması süregelmekte olduğunca, yine Haziran'ın son günleri ile Temmuz'un başlarında tekrarlandı. Festivale Fransa "Le Mur", "Le viel homme et l'enfant", "Le Collectionneuse" isimli üç filmle, Belçika "Le Depart" adlı kordelayla, Hollanda "Paranoie", "Het Gangstermeije" isimli iki yapıtla, İngiltere "The Penthaouse", "The Whisperes" isimli iki filmle, Yugoslavya "San", "Budjenje Pacova" isimli iki kordelayla, Danimarka "Historien om Barbara" adlı yapıtla, Norveç "Liv" isimli filmle, İtalya "Il fischio al naso", "Il conigliaccio" isimli iki kordelayla, Yunanistan "The Face of Medusa" adlı yapıtla, Amerika "The Flim-Flam Man", "O Dad, Poor Dad, Mama's Hung You in the Closet and I'm Feeling So Sad" isimli iki filmle, Almanya "Taetowierung", "Alle Jahre wieder" isimli kordelalarla, Arjantin "Noche terrible" isimli yapıtla, İsveç "Livet aer stenkul" ve "Haer har du ditt liv" isimli iki filmle katıldılar.

Her zamanki düzenliliği ve ağırbaşlılığı ile on iki gün süren yarışmanın sonunda ödüller şöyle dağıtıldı: Yönetmen Jery Skolonowsky'nin imzasını taşıyan ve Festivalde Belçika'yı temsil eden "Le Depart" isimli filme "En başarılı kordela" olarak "Altın Ayı" armağanı verildi. "Gümüş Ayı" armağanı ise "Budjenje pacova" isimli filmindeki rejisiyle, Yugoslav yönetmeni Zivojin Pavloviç aldı. "En başarılı kadın oyuncu" olarak "Gümüş Ayı" armağanını bir İngiliz filmi olan

"The Whisperers"teki rolüyle Edith Evans ve "En başarılı erkek oyuncu" armağanını da bir Fransız yapıtı olan "Le vieil homme et l'enfant"daki rolüyle Michel Simon kazandılar. Berlin Film Festivalinin Uluslararası Jürisi'nin "Özel Ödülü" ise iki film arasında bölüştürüldü. Bunlardan biri yarışmada Fransa'yı temsil eden yönetmen Eric Rohmer'in "La Collectionneuse" isimli filmiyle, yarışmada Almanya'yı temsil eden genç yönetmen Ulrich Schamoni'nin "Alle Jahre wieder" isimli yapıtıdır.

Kısa metreli filmler dalında ise "Altın Ayı" ödülünü bir Hindistan yapımı olan "Tough the of a Painter" ve "Gümüş Ayı" ödülünü de bir İrlanda yapımı olan "Flea Ceoil" aldılar.

Festival sırasında verilegelmekte olan "Uluslararası eleştirmeciler armağanı" ise bu yıl Schamoni'nin "Alle Jahre wieder"ine uygun görüldü.

Bu yılki Uluslararası Berlin Film Festivalinin bir özelliği de yarışmaya paralel olarak bir "Uluslar Gösterisi" düzenlemiş olmasıydı. Bu gösteride, festival ön jürisince incelenmiş, bir açıdan ilginç görülmüş ama yarışmada yer alabilecek nitelikte olmıyan yabancı filmler sunuluyordu. Birçok İtalyan, Amerikan, Mısır, Fransız filminin de oynatıldığı "Uluslar Gösterisi"nde bu yıl bir de Türk filmi vardı. Yönetmen Duygu Sağıroğlu'nun imzasını taşıyan bu kordeladan *Türk Sineması* bölümünde söz açacağız.

1967 Uluslararası Berlin Film Festivalinin bir başka önemli özelliği de Yugoslavya'nın ilk defa yarışmaya katılmasıydı. Üstelik doğu blokundan sayılabilecek bir ülkenin ilk kez katıldığı bir yarışmada "En başarılı reji" ödülünü de kazanmış olması bazı çevrelerde söz konusu bile edildi.

Ama ne olursa olsun bu durum umut verici bir gelişmeydi. İki bloka anlamsız bir şekilde bölünen evrenimizde, bu tür sanat yarışmaları olumlu yakınlaşmalara aracılık etmeliydi. Bu, çağımızda sanatın bir göreviydi de...

Oscar Armağanı 1927'den bu yana aralıksız tekrarlanmakta olan Amerikan sinemasının en büyük yedinci sanat ödülü Oscar'lar bu yıl da başarılı, filmlere, sanatçılara verildi. 10 Nisan 1967 güncesinde büyük bir törenle açıklanan sonuçlar şöyledir: "En başarılı film" olarak ünlü yönetmen Fred Zinnemann'ın imzasını taşıyan "A Man For All Seasons" isimli

kordela. Bu filmin konusu Robert Bolth'un armağan kazanmış olan piyesinden alınmıştır. "En başarılı yönetmen" olarak da adı geçen filmdeki rejisiyle Fredd Zinnemann seçilmiştir. "En başarılı kadın oyuncu" Oscar'ını "Kim Korkar Hain Kurttan" filmindeki rolüyle Elizabeth Taylor, "En başarılı erkek oyuncu" Oscar'ını "A Man For All Seasons" filmindeki rolüyle Paul Scofield kazanmışlardır. Türk sinemaseverleri Paul Scofield'i bu mevsim yurdumuzda gösterilmiş olan "Tren" filmindeki Alman Albayı rolünden hatırlıyacaklardır. Ayrıca yine oyun dalında "En başarılı yardımcı kadın oyuncu" olarak "Kim Korkar Hain Kurttan" filmindeki rolüyle Sandy Dennis ve "En başarılı erkek oyuncu" olarak da "The Fortune Cookie" filmindeki rolüyle Walter Matthau seçilmişlerdir.

Oscar jürisi "En başarılı senaryo" ödülüne ise bir Fransız yapıtı olan "Un Homme et une Femme" isimli filmdeki çalışmalarından ötürü Claude Lelouch ile Pierre Uyterhover'i uygun görmüştür. "Yılın en başarılı yabancı filmi" olarak da genç kuşak Fransız yönetmenlerinden Claude Lelouch'un imzasını taşıyan "Un Homme et une Femme" seçilmiştir.

Cannes Festivali Bikinili, bikinisiz bir alay yıldız adayının (!) plâjlarda fotoğrafçılara her yıl poz vermeleriyle ünlü Cannes Festivali 1967'de de tekrarlandı. Oldukça çekişmeli geçen bir yarışma sonunda büyük ödül "Altın Palmiye" armağanı, ünlü İtalyan yönetmeni Michelangelo Antonioni'nin İngiltere'de çevirdiği "Blow Up - Büyütme" isimli filmine verildi. Türk sinemaseverlerinin "La Notte - Gece" isimli filmiyle tanıyıp, beğendikleri Antonioni'nin bu filmi Avrupanın bazı kentlerinde denetleme kurullarınca yasaklanacak kadar açıksaçık bölümlerle doluydu. Buna karşın film büyük jüri tarafından çok beğenilmişti.

"En başarılı reji" ödülünü ise Cezayir'li yönetmen Mohammed Lakhdar "Le Vent des Aures" isimli yapıtıyla kazandı.

"En başarılı kadın oyuncu" ödülüne İsveç'li Pia Degermark ve "En başarılı erkek oyuncu" ödülünü de İsrail'li Odet Kotler uygun görüldüler.

Ayrıca "Jüri özel ödülü"nü ise Ingiliz'lerin "The Accident - Kaza" isimli filmi aldı.

Venedik Festivali Belki de İtalyan'ların bu kanallar,

gondollarla süslü kentinde düzenlenegelmekte olan yarışmaların en ortamsızı bu yıl tekrarlananıydı. Yedi ülkeden on beş filmin katıldığı yarışma bütünüyle son derece sönüktü. Bunuel, Visconti gibi yarışmacılara rağmen göz doldurucu filmlerin sayısı pek azdı. Aslında kuruluşu kınanmakta olan festival jürisi de bu bakımdan seçim yaparken çok sıkıntı çekti. Her şeye karşın da sonuçlar çeşitli yorumlara uğrayıp taşlandı.

Bir fiyasko olarak niteliyebileceğimiz yarışmanın sonuçları şöyledir: "En başarılı film" olarak "Altın Aslan" ödülü Louis Bunuel'in "Belle du Jour"u seçildi. "En başarılı kadın oyuncu" ödülünü "Dutchman" filmindeki rolüyle İngiliz Shirley Knight ve "En başarılı erkek oyuncu" ödülünü "Jutro" filmindeki rolüyle Yugoslav Lbjubisa Samardic aldılar.

Dünya sinemasının kayıpları

Walt Disney Yedinci sanatın unutulmaz oyuncuları vardır. Örneğin Rudolph Valentino, Greta Garbo, Emil Jannigs gibi... Bir de canlı resimden sonra beyaz perdenin kazandığı unutulmaz isimler çıkmıştır. Mickey Mouse, Puluto, Donald Duck gibi... Yurdumuzda bu isimler Miki Fare, Çomar ve Vak vaka kardeş diye bilinir. İşte bu unutulmaz isimlerin, kişiliklerin yaratıcısı sinema evreninin en eski ve en ünlü canlı resim ustası Walt Disney 1966'nın son ayında dünyamızdan ayrıldı. Yoksul bir ailenin çocuğu olan Disney uzun ve yorucu bir çabanın sonunda üne kavuşmuştu. Onun meydana getirdiği "Pamuk Prenses ve yedi cüce", "Renkli mucizeler", "Fantasia" gibi uzun metreli filmler şaheserlerinden sayılır. Zamanla canlı resim alanında başka sanatçıların ortaya çıkması ve Disney'i çok aşmış oldukları söylenebilirse de, Disney yine de kendi alanının büyük öncülerinden ve ustalarındandır.

Martine Carol Fransız sinemasının ünlü aktrislerinden biri olan Martine Carol 1967'nin bir Şubat günü kalmakta olduğu otelin odasında ölü bulundu. Güzelliği ile ün salmış bir yıldız (!) olan Carol son yıllarda yaşlanıp unutulmıya başladıkça sinir krizleri geçiriyordu. Kocası yönetmen Christin-Jaques'den ayrıldıktan sonra iki kez daha evlenmiş ama mutlu olamamıştı. Bu durum bütün yıldızlar (!) için ortak bir kader gibiydi. Martine Carol'un ünlü filmleri arasında (Caroline

Cherie), (Lucrecia Borgia) ve (Verona Âşıkları) bulunmaktadır.

Nelson Eddy Bir zamanlar Hollywood evrenin biricik sinema başkentiyken ünlü yıldızlara (!) sahipti. Bu oyunculardan sanki olağanüstü yaratıklarınışcasına söz açılırdı. Gazeteler, dergiler onların en önemsiz davranışlarından önemle söz açarlardı. İşte o dönemin ünlü yıldızlarından biri olan Nelson Eddy de 1967'nin bir Mart günü eski şarkılarını bir sahneden hayranlarına tekrarlarken oracığa yıkılıp kalıverdi. Bir zamanlar Janette Mc Donald ile birlikte (Rose Marie), (Leylaklar Altında) ya da İlona Messey ile birlikte (Balalayka) filmlerinde söyledikleri şarkıları eski hayranlarına yeniden sunarken kalbi duruvermişti. Perde Nelson Eddy için bir daha açılmamak üzere kapanıyordu. Bembeyaz saçlı şarkıcı-aktör altmış beş yaşındaydı.

Toto İkinci dünya savaşından sonra gelişen İtalyan sinemasının yetiştirdiği en ünlü komedyenlerden biri de Toto adıyla tanınan Antonio De Curtis de 1967'nin Nisan ayında altmış altı yaşında olduğu halde öldü. Yurdumuzda çok tutulan bir komedyen olan Toto'yu filmlerinde Necdet Mahfi Ayral konuşmaktaydı.

Spenser Tracy Son bir iki yıldır sağlık durumu hayli bozulan emekli sanatçı Spencer Tracy doktorlarının çalışmasına izin vermemelerine rağmen mesleğinden uzak kalamıyordu. Hasta hasta gidiyor film çeviriyordu. Son olarak (Deli Dünya) filminde hasta hasta oynamıştı. Ama 1967'nin bir Haziran günü ölümle yaptığı savaştan yenik çıktı ve dünyamızdan ayrıldı. Yaşantısının her döneminde kendine uygun rollere çıkıp birbirinden güzel filmler çevirmiş olan Spencer Tracy tam otuz beş yıllık bir sinema sanatçısıydı. Müstesna kişiliği hemen her filminde ön plâna çıkardı. Bu büyük sanatçının unutulmaz filmleri arasında şunlar vardır: "Cesur Kaptanlar", "Kara Güneş", "İki yüzlü adam", "Kenar Mahalle", "Yeşil Ufuklar", "Gelinin Babası", "Kanlı Ok", "Zafer Madalyası", "İhtiyar adam ve deniz", "Rüzgârın Mirası", "Nürnberg Duruşması", "Deli Dünya".

Françoise Dorleac Fransız sinemasının tanınmış aktrislerinden biri olan Françoise Dorleac 1967'nin ilk yarısında bir otomobil kazasında dünyamızdan ayrıldı. Kendisi gibi ünlü bir

sinema oyuncusu olan kızkardeşi Catherine Deneuve ile birlikte geleceğe umutla bakıyorlardı. Genç oyuncunun belli başlı filmleri arasında "Yalanlar", "Ya bu gece, ya hiç", "Cengiz Han" bulunmaktadır.

Jayne Mansfield Hollywood'un ünlü yıldızlarından Jayne Mansfield de ardında dedikodulu, hareketli, renkli bir yaşantı bırakarak tıpkı Marilyn Monroe, Martin Caroll gibi genç yaşta aramızdan ayrıldı.

Vivien Leigh On, on beş yıl öncesinin en büyük sinema oyuncularından biri olan İngiliz aktrisi Vivien Leigh de 1967 yılının Temmuz ayı içinde uzun zamandır çekmekte olduğu verem ve yalnızlık hastalığından öldü. Değerli sanatçının unutulmaz filmleri arasında "Rüzgâr gibi geçti", "Vaterloo Köprüsü", "Sezar ve Kleopatra" bulunmaktadır.

Paul Muni 1967'nin sinema için en büyük kayıplarından biri de şüphesiz ki Paul Mum olmuştur. Spencer Tracy gibi emekli ve değerli bir aktör olan Paul Muni hem tiyatrodâ hem de sinemada birbirinden güzel kompozisyonlar çizen yeri doldurulmaz bir sanatçıdır. 1897 yılında Viyana dolaylarında dünyaya gelen sanatçının anne ve babası tiyatro oyuncusuydular. Musevi asıllı olan Muni henüz üç yaşındayken ailesi ile birlikte Amerika'ya göç etmişlerdir. Çok genç yaşta sahneye çıkan sanatçı sonraları sinemaya geçmiştir. Unutulmaz filmleri arasında "Ben bir pranga kaçağıyım", "Louis Pasteur'ün hayatı", "Yüzü damgalı adam", "Sarı Esirler" vardır.

Julien Duvievier Eski kuşak Fransız yönetmenlerinin en ünlülerinden biri olan Duvievier de 1967'nin son aylarında bir otomobil kazasında ölmüştür. İkinci dünya savaşı döneminde Hollywood'a giden değerli sanatçı gerçekten güçlü ve duygulu eserler bırakmıştır. Bunlar arasında "Bir Frağın romanı", "Rüya ve gerçek" bulunmaktadır.

Filmler, yönetmenler :

1967'nin ilgi çekici filmleri arasında bu yılki Berlin yarışmasında ödül kazanan "Le Depart"ı sayabiliriz. Bir Belçika yapımı olan "Le Depart" genç kuşak yönetmenlerinde Jery Skolimovsky'nin dördüncü uzun metreli film denemesidir. Filmde genç bir adamın öyküsü anlatılmaktadır. Bir kadın berberinde çalışan filmin kahramanı amatör bir otomobil ya-

rışçısıdır. En büyük amacı bir yarış otosuna sahip olup yarışmalara katılmaktır. Bunun için jigololuktan, hırsızlığa kadar akla geldik, gelmedik her yolu deneyecek ama sonunda tam amacına ulaşırken, farkında olmadan elde ettiği seviyle yetinecektir.

Genç yönetmen Skolimovsky'nin yumuşak, insancıl, şiirsel bir tutumu ve duygulu bir sinema dili var. Üstelik çevreyi ve anlattığı kişileri çok iyi bildiği, tanıdığı besbelli oluyor. Bütün duyarlılığının yanı sıra sağlam bir gözlemci özelliği de ortaya çıkıyor. Geçen yıl Berlin'de ödül kazanmış olan genç oyuncu Jean-Pierre Leaud'u da çok iyi değerlendirmiş...

Bir başka genç yönetmen Eric Rohmer ise "La Collectionneuse" isimli filmiyle hayli yankı uyandırmasına karşın, bizde çok fildişi kulesine çekilmiş bir sinemacı izlenimini bıraktı.

Berlin'de hak ettiği değerlendirmeyi bulamıyan bir kordela olarak da İsveç yapımı "Haer har du ditt liv"i söyliyeceğiz. Hikâye olarak birçok yönlerden Gorki'nin çocukluk anılarını andıran bu film bütünüyle soylu ve güçlü bir yapıttı. İsveç sinemasının ilgi çekici yönetmenlerinden Jan Torel'in imzasını taşıyan film genel yanıyla bir toplumun oluşumunu başarılı ve etkili bir dille beyaz perdeye yansıtıyordu. Üstelik İsveç'in geçiştirdiği bu sosyal oluşum biraz da Türkiyemizin bugünkü koşullarına çok benziyordu.

1967'nin ilgi çekici filmleri ve yönetmenleri arasında bir Macar yönetmeni olan Istvan Szabo'nun "Apa-Baba"sını, Bulgar yönetmeni Grischa Ostrovski'nin "Otklonenje-Sapma"sı, Jean Luc Godard'ın "Les Carabiniers - Jandarmalar"ı, Ingmar Bergman'ın "Persona"sı, Luis Bunuel'in "Belle de jour - Günün güzelleri", Antonioni'nin "Blow Up - Büyütme"si, Jean Luc Godard'ın "La Chihoise"ı, Robert Bresson'un "Mouchette"i sayılabilir.

Yabancı filmler ve Türkiye

Son yıllarda yurdumuza gelip film çeviren yabancı sinemacıların sayısı bir hayli arttı. İngiliz, Fransız, İtalyan, Amerikan. Alman sinemasının yapımcıları sık sık İstanbul'a, Göreme'ye, Ankara'ya gelip filmler çevirdiler. Jules Dassin'in "Topkapı"sı bu konuda öncülük etmişti. "Rusyadan Sevgiler-

le" ve Richardson'un "Hafif Süvari Alayının Hücumu" ise bu akımın getirdiği yabancı filmler oldu. Son olarak yurdumuzda bir Fransız - İtalyan ortak yapımı olan "Şeytanın Bahçeleri" ve bir Amerikan filmi olan "Kara Henry" çevrildi. Yapımcı rejisör Roger Corman'ın yönetiminde çevrilen bu filmde baş rolleri Suzan Pleshette, Vic Morrow, Victor Suono ve Stanley Holloway oynuyorlardı.

Bize ulaşabilenler

Son yıllarda Türk seyircisi, eskiye oranla daha çok sayıda ilgi çekici filmler görebilmek olanağına kavuştu. Yerli film yönetmenlerimiz dilediklerince karaçaladursunlar, bu olanağı hazırlayan etkenlerin başında, sinema eleştiricilerinin çabaları gelir elbette...

Bundan beş-on yıl öncesine kadar, sinemaseverlerimiz yılda bir-iki güçlü film ancak görebilirlerdi. Bu sayı son yıllarda oldukça çoğaldı. Üstelik Sinematek'in kurulması, düzenli çalışmalarıyla bu olanak —belirli bir çevre için de olsa— büsbütün olumlu bir ortama yükseldi. Şimdi, Sinematek gösterilerini sıralamamızın dışında bırakarak, gelelim 1967'de Türk seyircisine ulaşabilen yabancı filmlere:

1967'nin başlarında Stanley Donen'in "Arabesque - Casuslar"ını, emekli sinemacı John Ford'un yorgunluk döneminin bir ürünü olan "Donovan's Reef Çılgınlar Batakhanesi"ni, Robert Wise'ın "The Sound of Music - Neşeli Günler"ini, Rene Clement'in "The Love Cage - Aşk Kafesi"ni, Idving Kracshner'in "A fine Madness Çılgın Adam"ını, Mike Nichols'un "Kim Korkar Hain Kurttan"ını, Jack Smight'ın "The Moving Targent Hedefi Arıyorum"unu, biraz kuşa döndürülmüş biçimiyle büyük usta Luchino Visconti'nin "Il Gattopardo - Leopard"ım, Guy Hamilton'un "Goldfinger Altın Parmak"ını, Richard Brooks'un "Lord Jim"ini, emekli Hollywood ustası William Wyler'in "The Collector - Korkunç Koleksiyoncu"sunu, Philippe Brocco'nun "Les Tribulations d'un Chinois en Chine - Çin Macerası"nı, Blake Edwards'ın "The Greet Race - Büyük Yarış"ını, Nicholas Gessner'in "Un Milard dans un Billard Şahane Soygun"unu, Sam Peckinpah'ın "Major Dundee - Kahraman Binbaşı"sını, İsveç'li genç yönetmen Henning Carlsen'in "Sult - Açlık"ını, Sidney Hayers'in "The Trap - Tu-

zak"ım, Edward Dmytryk'in "The Carpetbaggers Korkunç İhtiras"ını, Andrew Mac Laglen'in "Shenandoah - Şerefli Kahramanlar"ını, Roger Vadim'in Choderlos de Laclos'dan aktardığı "Les Liasons Dangereuses - Tehlikeli Aşklar"ını, Alberto Lattuado'nun "La Steppa - Bozkır"ını, genç İsveçli sinemacı Arne Mattson'un "Det ar Pos mig han har varit - O Hep Benimle"sini ve 1967'nin sonlarında ise Bryan Forbes'in savaşı ve savaşın anlamsızlığını etkili bir şekilde dile getiren "King Rat - Ölüm Kampı"nı, Sidney Pollack'in bir röportaj havasındaki "Seni Yaşatacağım"ını, Joseph Losey'in "Modeste Blaise - Dişi Ceymis Bond"unu, John Frankenheimer'in "The Train - Tren"ini, "Şerburg Şemsiyeleri"nin başarılı yönetmeni Jacques Demy'nin "Lola"sını gördük.

TÜRK SİNEMASI

Genel durum

Geçen yıl bu bölüme başlarken *"Türk sineması tam anlamında bir kısırdöngü içinde bocalayıp duruyor. Bu, sanat yönünden olduğu kadar, endüstri yönünden de böyle. Ekonomik yönden de... Türk sineması kendi yarattığı koşulların tutsağı oldu."* diye yazmak zorunluğunu duymuştuk. Durumda hiçbir değişiklik yok. 1967'de de sinemamızın kısırdöngüsü sürüp gidiyor. Sanatı da, endüstrisi de, ekonomisi de tam anlamında çıkmazda. Yine aynı kesinlikle söyliyebiliriz ki, Türk sineması kendi yarattığı koşulların tutsağı...

İşletmeci baskısı, bono düzensizliği, söz ona star (!) saltanatı, kurtuluş yolu diye dört elle sarıldıkları seks ve sadizm "pespayeliği" olanca çapraşıklığı ile sürüp gidiyor. Yapımcısı, yönetmeni, senaryo yazarı, oyuncusu, teknikeri, işletmecisi, eleştirmecisi, dernekleri, sendikaları ve seyircisi hepsi birbirinden yakınıyorlar. Herkes birbirini karalarken, kimsenin kimseye yararı dokunamıyor.

Eskilerde ortak bir nedende birleşirlerdi. Elbirliğiyle devletin ilgisizliğinden, denetleme kurullarının hoşgörüsüzlüğünden yakınırlardı. Ne denli bölünseler, birbirlerine karaçalsalar, arada bir birleşmeler, yakınlaşmalar, ortak çıkışlar olumlu ya da olumsuz dayanışmalar kendini gösterirdi. Şimdi her alanda bir çözülme var. Yönetmenler kendi yetersizliklerini,

iyiniyetsizliklerini, giderek olanaksızlıklarını bir yana itip, var güçleri ile eleştiricileri suçluyorlar. Yapımcılar yönetmenleri... Bir bölük, senaryo yazarı yok diyor. Bir bölük, yapımcı... Üstelik, korkunç bir yatırım darlığı kol geziyor. Her şey bonoyla dönüyor. Ve de ne bonoya, ne kuruma güven var. Bir devlet düzeninden söz açacak oluyorsunuz, bütün yakınıcılar bir olup "Tanrı korusun, biz durumumuzdan memnunuz. Devlet düzeni istemeyiz!.." diye bas bas bağırıyorlar.

İşte böyle bir çıkmazın içinde "Her koyun kendi bacağından asılır" Osmanlı alışkanlığıyla herkes bir tarafa yöneliyor. Korkunç başıbozukluk, kapkaççılık kol geziyor. Kısası dünü olmıyan Türk sinemasının, yarını bulunmadığı gibi, bugünü bile yok...

Ama okulsuz, öğretmensiz, kitapsız, giderek stüdyosuz, laboratuvarsız, platosuz, teknik araçlardan yoksun Türk sinemasında filmler birbirini izliyor. Hem de ne filmler? Bu ortamı kendince uygun bulan başarılı bir gazete ressamı çıkıyor, yıllardır çizip okurlarına sunduğu bir resimli romanı sinemaya uyguluyor. Böylece "Karaoğlan" isimli film ortaya çıkıyor. Bir açıdan değişik bir kordela olan "Karaoğlan" vıcık vıcık melodramlardan, ortamsız komedilerin tekdüzeliğinden bıkan seyircinin biraz hoşuna gidiyor. bunu gören filmciler bu tür yapımlara yöneliveriyorlar. Böylece "Karaoğlan" serisini "Alptekin"ler, "Balttalgazi"ler, "Malkoçoğlu"lar, "Kara Davut"lar ve benzerleri izliyorlar. Üstelik bu tarihi (!) kahramanlar, "İki Açıkgöz Frankeştayn'a Karşı" örneği bazı filmlerde birbirlerine karşı çıkmaya başlıyorlar.

Bu salgın sürüp giderken, bir filmci dünya sürat rekorlarına nanik yapıp, üç-beş gün içinde bir fotoroman psikopat'ını beyaz perdeye getiriveriyor. Çok satışlı bir akşam gazetesinde yayınlanmakta olan İtalyan asıllı "Killing" görkemli (!) bir Türk kordelası oluveriyor. Eşkiyanın dağ yollarında kol gezdiği Anadolu sinemalarında "Killing" hasılat rekorları kırmaya başlayınca, filmcilerimiz veryansın "Altına hücum" örneği "Killing"e yöneliyorlar. Kanundışı bir seksomanyak diyebileceğimiz "Killing"i, bir zamanların otuz kısımlık film kahramanları izlemeye başlıyor. Ellerinde Mahmutpaşadan alınmış feza (!) tabancaları ile "Baytekin"ler, "Uçan adam"lar, "Süpermen"ler Türk sinemasını kaplayıveriyor.

Bu arada kopyecilik, korsanlık alabildiğine sürdürülüyor. Bir hafta önce oynanmış yabancı filmler, bir hafta sonra Türk filmi olarak karşımıza çıkarken bir başka ileri görüşlü (!) filmci, İtalyan meslektaşlarından örnek alıp, Büyükdere sırtlarında bir western çeviriyor. Ve bu "Wantet"li, "Scheriff"li, "Saloon"lu salgın olanca hızıyla yayılmaya başlıyor. Üstelik bu kovboy filmlerinin afişleri bile İngilizce basılmaya başlıyor.

Ve bu karmakarışıklığın içinde Duygu Sağıroğlu'nun "Bitmiyen Yol"u denetleme kurullarının duvarını aşamıyor. Metin Erksan'ın "Sevmek Zamanı" gösterilecek sinema bulamıyor. Cengiz Tuncer denemesi kırpılıp kuşa döndürülüyor...

Kısası, Türk sineması tam bir kaos içinde.

Dünü, bugünü, yarını olmıyan Türk sinemasında iyi niyetli kişiler hiç mi yok? Var elbette. Var olmasına var ya, bunlar da kaynayıp gidiyorlar bu kaos'un içinde.

Örneğin bir eski sinemacı, bir saygılı usta olan Lütfi Akat var. Yıllar yılı bir kenara itilen Akat usta'dan şimdi medet umuyorlar. Bakalım o, "Ana"sı ile "Kara koyun"u ile bu kısırdöngüye ne getirecek?

Filmini oynatacak bir sinema bulamıyan "Altın Ayı"lı tek yönetmenimiz Metin Erksan var. Öfkesini, yılgınlığını bir kenara itip "Kartaca Film Festivali"ne katılıp bir "Altın Madalya"yı kaos içindeki Türk sinemasına armağan edecek kadar iyi niyetli bir Erksan...

"Ran Film"in kurucuları var örneğin. Onlara bir "Ölüm Tarlası" veren yönetmen Atıf Yılmaz Batıbeki var. Filmlerini sendikalarda oynatmak hayaliyle avunan bir genç sinemacı Alp Zeki Heper var. Bir de yapımcı, Muhtar Kocataş... Türlü engellere karşın filmini Berlin'lere götürecek kadar iyi niyetli bir yapımcı.

Başka?

Belki bir iki isim daha, ama ötesi yok!

Yazımızın son noktasını koymadan Antalya Film Festivalinden söz açmamız gerek. Ama ne söylenebilir ki... Antalyalıların tüm iyi niyetlerine karşın olumsuz bir mavi boncuk dağıtımından özge bir yanı yok ki...

Gülsen İşler Portre

TOPLU SORUŞTURMAMIZ

Hazırlayan : Sennur SEZER

SORULARIMIZ

1 — Edebiyatımızın son yıllarda halktan kopma eğilimi yüzünden yeteri kadar basılıp yayılamadığı günün konusu haline geldi. Siz ne düşünürsünüz bu konuda?

2 — Toplum görüşleri "Halk için" deyimiyle özetlenebilecek bazı yazarlarımızın sanatta en yüksek düzeydeki bir azınlığa seslenmesini nasıl açıklıyorsunuz?

3 — Gerçek edebiyattan habersiz yaşıyan geniş yığınlara seslenmek için edebiyatçıların hiç değilse çalışmalarının bir kısmını çocuklar ve halk için yararlı yayınlara ayırmaları gereğini duyar mısınız?

ACAROĞLU, M. Türker

1 — Son yıllarda edebiyatımızda bir *"halktan kopma eğilimi"* görmüyorum. Tam tersine, Türk edebiyatı her yıl halka biraz daha yaklaşıyor, halkı biraz daha derinden kapsıyor, konularını daha çok halktan alıyor. Dünyada ve bizde asıl eğilim bu. Halkçılık eğiliminin, yabancı edebiyatlar kadar olmasa bile, bundan böyle Türk edebiyatını da daha geniş olarak etkileyebileceğini sanır ve umarım.

Bugün yerli edebî eserler, eskisi kadar, yeterli ölçüde basılıp yayılamıyorsa, bunun nedenini *"halktan kopma eğilimi"*nde görmek doğru değildir. Bazı ozanların, yazarların eserlerini öztürkçe denilen duru bir dille yazmaları, bence bir halktan kopma işareti sayılamaz. Bu, ancak beğenilecek, övülecek, alkışlanacak bir yazış biçimidir. Amacı da Türk halkına daha çok yakınlaşmak olabilir.

Hem şimdi yerli eserlerin basım ve dağıtımında birkaç yıl önceki güçlükler pek görülmüyor, ortalıkta. Eski, hele yeni yayınevleri bol bol yerli ürün prodüksiyonu yapıyor. Baskı sayısı epey yüksek olan bu çeşit eserler de gittikçe daha çok satılıyor. O halde yazarlar için günümüzde böyle bir sorunun varlığı kabul edilemez, kanısındayım. Siz ters kanıdaysanız, bunun nedenlerini *"halktan kopma eğilimi"*nden çok, yazarların kendilerinde, o basılmıyan eserlerin niteliklerinde aramalısınız. Kişisel düşüncem budur.

2 — Kusura bakmazsanız, bu sorunuzu pek kavrıyamadığımı söyliyeceğim. Acaba halkçı, toplumcu Türk yazarlarının dar bir sanatçı azınlığından başkasına seslenmemesinin nedenini mi soruyorsunuz? Soru buysa, pek açık-seçik ifade edilmemiş. Örnek olarak birkaç yazar adı verilseydi, karşılık daha doğru olabilirdi. Anladığıma göre, siz sosyalist yazarların bir seçkinler takımına seslendiğini, başka halk yığınlarına ulaşamadığını varsayıyorsunuz. Bence bu da doğru değil. Toplumcu, halkçı gazete ve dergilerin gün günden daha çok sayıda basılıp dağıtılması, sosyalist yazar ve ozanların eserlerinin

ilk basımlarının 15-20 bin arasında yayınlanması, daha gerçek bir şey olarak da bunların birkaç ayda satılıp tükenmesi savımızı kanıtsayan birer belge olamaz mı?

3 — Evet, bu gereği en az yirmi beş yıldan beri duyarım. Bence de edebiyatçılarımız çalışmalarının önemli bir bölüğünü, çocuklar, gençler, okuması-yazması kıt halk için ayırmalı. Bu, Batıda (Avrupa ve Amerika'da) böyle olduğu gibi, yakın komşumuz olan Balkan ülkelerinde de hep böyledir. Oralarda en büyük yazarlar, ozanlar halk için olduğu kadar, çocuklar ve gençler için de iyi eserler yazmayı bir onur sayarlar. Hoş, şu da var ya: onları bu yola götürecek yarışmalar açılır, ödüller verilir, eser bir oyunsa sahnelerde oynanır...

XX. yüzyıla gelenedek Türk ozanları, yazarları bu gereği pek duymamışlardı. İbrahim Alâettin Gövsa, Ali Ulvi Elöve, hele Tevfik Fikret'ten sonra ozanlarımız ve yazarlarımız çocuklar, gençler için de bir şeyler yazmayı başlıca ödev saymağa başladılar. Şimdilerde Falih Rıfkı Atay, Vâ-Nû, Aziz Nesin, Mehmet Seyda v.b. gibi belli-başlı yazarlarımız düzyazı çocuk edebiyatımıza büyük hizmetlerde bulunuyorlar. Şinasi'den çağımıza kadar hangi ozanlarımızın çocuk şiiri yazmış olduklarını örnekleriyle biz —belki de ilkin hazırlanan— *"Çocuk şiirleri antolojisi"*nde (1944) göstermiştik. Daha sonra bu çeşitten başka antolojiler de düzenlenip yayınlandı. Ne yazık ki, düzyazılar için böyle bir antolojiden yoksunuz. Gerçi çeviri hikâye ve masallar için bir kitap varsa da yeterli ve doyurucu değildir. Oyunlar için de aynı nitelikte bir antoloji yayınlandığını biliyoruz. İlk ve orta okullarla liselerde okutulan Türkçe ve edebiyat ders kitapları da bir bakıma antoloji sayılabilir. Şimdilik Türk çocukları bunlarla yetinmek zorunda.

Yazarlarımız, ozanlarımız, çevirmenlerimiz çocuklar, gençlik ve halk için daha çok, daha iyi, daha değerli kitaplar hazırlayıp yayınlamalı, ki bu kuşaklardan ileride iyi okurlar, değerli yazarlar, ozanlar çıkabilsin. Sanırım ki, edebiyatçılarımız da bu gereği artık duyup anlamışlardır.

AKGÜN, Nahit Ulvi

1 — Bunu halktan kopanlar düşünsün. Öyle sanıyorum ki birkaç kişiyi geçmez bunlar. Kendileri yazar kendileri okurlar. Bunları okuyanlar hiç mi yok? Var: Eşleri, dostları. İn-

ce işten anlıyanlar. Kendi toplumunun gerçekleri dururken moda akımlara belbağlayanlar elbette yerlerinde sayarlar. Bırakalım onlar da söylesinler yazsınlar, alsınlar heveslerini. Yenilik getiriyoruz diye övünsünler, böbürlensinler. Beri yanda Yaşar Kemal'ler, Fakir Baykurt'lar, Orhan Veli'ler, Nâzım'lar harıl harıl okunuyor.

2 — Belki eğitilmiş bir halk düşünüyorlar. Ama "Halk için" yazanın çoğunluğa seslenmesi gerekir. Diyecekler ki çoğunluk sanattan anlar mı? Sanat dersi verirsen anlamaz belki. Onu anlatırsan, onun dünyasını yansıtırsan bal gibi sever de anlar da. "Ben halka inmem, halk bana çıksın" derlerse suç kendilerinindir. Halk dediğinde öyle bir seziş vardır ki kuralı bilmez, kuramı çözemez ama kokuyu ta uzaktan alır. Onu ikide birde küçümsemiyelim.

3 Hem de nasıl duyarım. İşte o zaman çoğu sorunlar çözümlenecektir. Çocuklar harika varlıklardır. Çocukların hayal gücü doymak bilmez. Halkı bir deşiver şöyle dinle dinle de şaşırıver. Biz kendi kendimizle gelin güvey olmaktan geçemiyoruz bir türlü de kıyamet ondan kopuyor.

AKBAL, Oktay

1 — Edebiyatımızın halktan kopması!... Böyle bir sorun yok bence. Halk ne zaman edebiyatı sevmişti ki! Bugün üç-beş bin kişi ilgileniyor şiirle, öyküyle, romanla. Dün, daha mı çoktu! Halkçı yapıtlar, "halkçı olmayan" yapıtlara oranla kaç kat fazla satıyor, söyler misiniz? Orhan Kemal halkçı bir yazar, Cemal Süreya "halkçı olmayan" bir şair! Değil ya, öyle diyelim. Orhan'ın romanı beş bin satarsa üç yılda, Cemal'in kitabı da iki bin satar... Aradaki ayrım pek korkunç, pek önemli değil... Demek "halk" denilen yığın zaten edebiyata karşı ilgisiz. İstediğiniz kadar "halkçı" konuları işleyin farketmez pek. Ben edebiyatçıya karışılmasını sevmem. Soyutçu, bunalımcı yazarlar halkın dertlerini işleseler daha mı çok okunurlar? Bilmem orasını. Ama biraz değişiklik sanatları için yararlı olur sanırım. Hele bunalımların çoğu yapma, soyut saydıkları şeyler bir aldatmaca, kandırmaca —başkalarını değil, kendini— olursa!...

2 — Siyasal görüşleri halkçı olur da, yazdıklarını halk anlamaz! Şart mı halk dediğimiz yığının her şeyi hemencecik anlaması, benimsemesi? Bir süre geçmesi gerekir bunun için... Bir yazar sosyalisttir diye ille aşağı bir düzeyde yapıtlar mı vermeli? Sanat ayrı, hayat ayrı... Bunu bellemeli iyice. Otursun fıkra yazsın, makale yazsın! Sanat değeri katacak güçteyse, toplum sorunlarını roman, hikâye olarak da yazabilir. Bu yetenek işi. Yazarın kendine ait bir şey. Bence bir çelişme değil bu. Bir şair, siyasal görüşü öyledir diye, her mısraında o görüşün propagandacısı olacak değil... Ama şu var, hem toplumcu sanat yapıyorum diyeceksin, hem de toplumun dışındaki sorunları, en bireysel konuları işleyeceksin. Bu yersiz, hattâ komik kaçar tabiî...

3 — Böyle yapıtlar yararlı olabilir. Ama öyle sanıyorum ki belirli bir sanat düzeyinin üstüne çıkmış bir yazarın halk için, çocuklar için yazacağı şeyler bugünkü ortamda gene de belirli bir topluluk içinde kalacaktır. Bence sorun, eğitim sorunu... Okumasız yazmasız yığınlar gittikçe kabardıkça, okumalı yazmalı saydıklarımız da Hürriyet gazetesi düzeyini aşmadıkça, hepsi boş. Şimdi oturmuş halk için bir roman yazmışım... O ya benim romanım olur, yani bugüne dek yayınladığım yapıtlara yakışan bir düzeydedir. Ya da kötü, başarısız bir şeydir. Bir yazar bu halk için, bu aydın için diye kalemini ayrı ayrı mürekkeplere batırıp yazamaz. Gereği de yok bunun... Geniş yığınlara seslenen yazarlar vardır zaten her zaman. Niye Kerime Nadir'i, Esat Mahmut'u unutuyorsunuz? Edebiyat değil diyeceksiniz!.. Ama edebiyattan herkes anlayamaz ki! Bir düzey, bir anlayış, bir bilgi işidir edebiyatı, sanatı sevmek anlamak...

AKSAL, Sabahattin Kudret

1 — Bu sorunuzun sağlıklı bir karşılığını bulabilmek için önce sorunuzun yaslandığı bir deyimi açıklığa kavuşturmak gerekir. Halktan kopma eğilimi dediğiniz şeydir bu da. Ne demektir halktan kopma eğilimi? Böyle bir eğilim var mıdır? Bu deyimden, yazarlarımızın çoğunluğa seslenmektense azınlığa seslenmeyi yeğ tuttukları anlamını çıkarıyorum ben. Demek ki yazarlarımız okurlarının sayısı az olsun istiyorlar. Eğilim sözcüğünün bundan başka bir yorumu var mıdır? Oysa

her yazar, ne kadar çok kişi okursa onu, o orantıda amacına ulaşmış sayar kendini, bu en doğal isteğidir. Türü ne olursa olsun, önerisi çok sayıda insana ulaştıkça o denli kesinlenmiş olur da ondan. Bunun için de bir yazarın halktan kopma eğiliminden kolay kolay söz edemeyiz. Olsa olsa şudur gerçek olan: Halk, okur çoğunluğu güçlerinin tümünün yatırımını edebiyata yapamaz. Ne olanağı vardır bunun için, ne de zamanı. Bu nedenle de beğenilerinde alışkanlıklarına bağlı kalmak, uzun bir süre için beğenilerini korumak zorundadır. Ama gücünün bütün yatırımını edebiyata yapmış olan yazar, bir anlamda, bir çelişki içindedir okuruyla. Okurun alışkanlıklarına bağlı kalmak eğilimine karşı yazarın yenilenmek, bir aşamayı gerçekleştirmek zorunluluğu vardır.

Son yıllardaysa edebiyatımızda görülen nitelik bir yenilenme eğilimidir. Halktan kopma eğiliminden ayrı bir şeydir bu, sanatın süregelen değişmez bir yasasının gereğidir. Bu atılımlar, yeni alanlara sarkmalar, yeni biçim denemeleri zaman zaman yoğunluğunu arttırır ya da azaltır. Yoğunlaştıkça da alışkanlıklarına bağlı olan okur çoğunluğuyla ilgisinin azalacağı, hiç değilse bir süre için azalacağı bellidir.

2 — Bu sorunun karşılığını da, ilk sorunuzun kapsamı içinde düşünmeli. Sanatçının kendini yenilemesi, yeni anlatımlar bulmasını gerektirir. Toplumun çoğunluğunu ilgilendiren sorunları alışılmamış biçimler içinde düşünen ve kuran bir yazarın "Halk için" yazdığını söylemesi bir yönden doğrudur. Çünkü bildirisi halkı amaç edinmiş bir bildiridir. Ama bir süre, o yeni anlatıma alışıncaya değin, bir azınlık izliyecektir o yazarı. Zamanla da alanı genişliyecek, sesini daha geniş kitlelere duyuracaktır.

3 — Bir ilke konamaz. Her yazarın, isteğine ve yetisine kalmış bir iş.

ALTINTAŞ, Günel

1 — Bu yargı doğru, ama eksik. Çünkü, edebiyatımız yalnız halktan değil, kendi geleneğinden de kopmuştur. Edebiyatın sorunları üzerinde düşünülmüş, Türk edebiyatının sorunları üzerinde düşünülmemiştir.

Edebiyat simsarlarını da anmak gerekiyor. Yayımcı, eleştirmeci, yazar falandır bunlar. Halkçı edebiyat ürünlerini

halkın gözünden, kulağından kaçırıp, halktan kopuk edebiyat ürünlerine dikkati çekmekte eşi az bulunur bir ustalık gösteriyorlar.

Hiç kuşkusuz halk kendi edebiyatını kendisi yapacak. Siyasal iktidarı eline geçirip, devlet çarklarını kendi yararına döndürmeye başlasın hele.

2 — Herkes kendi sınıfının edebiyatını yapar. Kendi sınıfıyla çelişse, ona karşı çıksa, bir başka sınıftan yana olsa bile, yine kendi sınıfına seslenir. Ne var ki, sesi ve sözü değişmiştir artık. Bir burjuva edebiyatçısı burjuvaziye karşı çıkıyor, işçi sınıfından yana oluyorsa, burjuvaziye de seslense, devrimci olabilir onun edebiyatı. Bunun içindir ki, toplum görüşü ne olursa olsun, önce edebiyatçının kendi sınıfı, sonra hangi sınıftan yana olduğu, daha sonra da sanatına, tuttuğu sınıfın dünya görüşüne ve çıkarlarına uygun olarak yürütüp yürütmediğine bakmak gerekir. Bu üçüncü halkanın gerçekleştirilebilmesi için dünya görüşünün çok iyi özümlenmesi zorunludur.

Sözünü ettiğiniz yazarlarda bu üç halkadan en az biri eksik olmalı...

3 — Gerçek edebiyattan habersiz yaşayan geniş yığınlar için duymam. Nasıl olsa, yine habersiz yaşamaya devam edeceklerdir. Kaldı ki, o yığından gelmeyen ve işe o yığının kendi edebiyatının bulunduğu yerden girişmeyen bir edebiyatçı kendisiyle, kendi edebiyatıyla ilgilendiremez onları.

Çocuklar için edebiyat yapılabilir. Ama her edebiyatçı yapamaz bunu. Özellikleri, isterleri farklıdır o edebiyatın. Herkes yatkın değildir çocuklar için edebiyat yapmaya. Yatkın olanların böyle bir işe girişmelerini olumlu karşılarım.

APAYDIN, Talip

1 — Ben edebiyatın halktan kopmayan kanadından olmak isterim. Türkiye bir ucuyla çağdaş sanat ve fikir iklimini yaşamak, öbür ucuyla karanlıkta bırakılmış büyük yanını ışıtmak zorundadır. Bir kısım sanatçılarımızın çağdaş anlamda sanat yapalım derken halktan uzak düştükleri doğrudur. Bu yüzden anlaşılmıyor, benimsenmiyor ve yalnız kalıyorlar. Ama halka dayalı, halkı anlatan ve halkı bilinçlendiren sanat her zaman geçerli olacaktır.

Son yıllarda artan çeviri yayın doğaldır. 27 Mayıs devriminin getirdiği yeni fikir özgürlüğünün sonucudur. Yasakçı devirlerin biriktirdiği fikir ve sanat ürünlerinin birden ortaya çıkışıdır. Bu yayın tıpkı bir zamanlar Milli Eğitim Bakanlığının yaptığı klâsik tercümeler gibi yararlı olacaktır. Yetişen ve yetişmekte olan Türk edebiyatçıları bu yayınla beslenecektir. Yerli yayın bugün ikinci plâna düşmüş gibi görünüyorsa da durum çok yakında değişebilir. Yazar, yayıncı ve okuyucu üçlemesi bu zorunluğu birlikte duymağa başlamıştır.

2 — Yazarların en yüksek düzeydeki azınlığa seslenmesi, büyük yığınlara önem vermemesi yanlış bir tutumdur. Ne var ki bizim yirmi milyona yakın insanımız okuma yazma bilmez. On milyonumuz okuma yazma bilir, ama okumaz. Ya da okuduğunu anlamaz. Bu durumda yazar kime seslenecek? Elbet ne yazıyorsa, ondan küçük bir azınlık yararlanacak. Hüner bu azınlığı mümkün olduğu kadar genişletebilmektedir. Başarılı yazarlarımız bunu yapıyorlar. Bir Aziz Nesin, bir Yaşar Kemal epey kişiye okutturuyorlar kendilerini.

3 — Çocuk edebiyatı bizde gerçekten ihmal edilmiş bir alandır. Çocuklar için, özellikle köy çocukları için yazmak gereğini ben çok duyuyorum. Çünkü onlar okuyacak hiçbir şey bulamıyorlar. İlkokuldan sonra öğrenim yolları kapalıdır. Milli Eğitim Bakanlığının umurunda değildir bu. Oysa onlar için bir kitaplık dolusu kitap yazmak, ayaklarına götürmek, "alın bunları okuyun, daha bilinçli yurttaşlar olun" demek, Bakanlık için bir görevdir. O zaman İlkokullar bugünkü gibi sadece ileri öğrenim kademelerine öğrenci hazırlayan, gerisine —ki çoğunluk geride— karışmayan okullar olmaktan kurtulur.

Aslında eğitim tutumumuz baştan sona düzeltilmeye muhtaçtır. Önce okumayan değil, okuyan insan yetiştirmek gerekir. Sonra da okuyan insana kitap yazmak.. Bizde ikisi de yok.

ARDAĞI, Adnan

1 — Edebiyatımızın son yıllarda halktan kopma eğiliminde olduğu yargısına katılmıyorum. Nedeni şu: Edebiyatımız ilk yıllarda başka bir eğilim içinde değildi. Edebiyat değil,

asıl halk edebiyattan kopuktu. Bugün de durum bu. Bir memlekette halkın yüzde altmışı okuma yazmadan yoksunsa, bu yoksunlukta bir gelişme yoksa, ister istemez sanat gibi edebiyat da bir azınlığın elinde, onun dünyasına dönük olacaktı. Ayrıca batıya birden açılışımızın, batıyı özenişimizin, uygarlığını benimseyişimizin etkisini de bu çabada görecektik.

Başlangıçtanberi bu böyle oldu. Edebiyat, az çok onunla ilgili kişilerin tadına sunuldu. Bu azınlık, yayıma kendi gücü oranında bir satış alanı hazırladı. Şiir kitabı az basıldı, az satıldı. Roman, hikâye ve öbür kıpırdanmalar bu dar alıcının çağrısına uymak zorunda kaldı.

Edebiyatımızın konu olarak seçtiği alana gelince, bunda halk hayatından kopuk olduğu yargısı yersizdir. Görülüyor ki konusunu halkın yaşamasından alan bir edebiyat bile fazla basılıp yayılma şansından yoksun olabiliyor. O halde, bir Türk edebiyatının halkın ilgisine ve yaşantısına saplı bir varlık haline gelmesi isteniyorsa önce halk yaratılmalıdır.

Edebiyat bir düzey, bir kültür ve bir eğitilmiş insanlar ortamıdır. Bu ortam yapısından sanat kişiliğini yitirme durumuna getirilmeden, okumamışların, okuduğunu anlamamışların dünyasına oturtulamaz.

Halkın sağduyusu, yıllar ötesinde gömülü alışkanlıkları ve yargıları Edebiyat dediğimiz bir yapıtın boyutlarına vurulacak ölçü olmamıştır ve olamıyacaktır.

2 — Sanatçı bir düzeyin adamıdır. Çabası, alınteri ve sanat gücünü var eden bu düzeydeki yankılardır. Sanatçı, kendini aşan kişidir. Bu aşım, aşağıya doğru değil yukarıya dönüktür. Bunun tersi Edebiyattan çok eğitim olur. Bu aşağıya dönük çabaların amacı da Edebiyatın yaşadığı düzeye doğru bir çekme, bir yüceltmedir.

3 — Bence bu soruya evet demek bir görev gibi geliyor. Evet, edebiyatçılarımızın birinci ve ikinci soruda yer alan acınmalara yürekten cevap vermeleri artık kaçınılmaz bir gerçeği dile getirmek olacaktır.

Edebiyatçılarımız, eğitimci yönlerini, halkı kendi düzeylerine çekmeleri için harekete getirmek zorundadırlar. Kaldı ki bugün halkın eğitimini üzerine almış sorumlu hükümet organları bu gerçeği yeteri kadar değerlendirememişlerdir.

1960 yılından sonra Milli Eğitim Bakanlığı, Amerikalılarla

işbirliği yaparak Yayım Müdürlüğü yapısı içinde Basılı Eğitim Malzemeleri hazırlama merkezi kurmuştu. Bu merkezin amacı şu idi:

1. Türkiye'de basılı eğitim araçlarının niceliğini ve niteliğini yüceltmek,
2. Bu konuda eleman (Yazar, editör, ressam) yetiştirmek,
3. Baskı yapan teknik elemanları eğitmek,
4. Okulların istediği örnek kitaplar yayınlamak,
5. Ordu okuma yazma okullarına eğitim araçları, kitaplar hazırlamak.

Bu Merkezin çalışması 4 yıl sürdü. 15 e yakın eleman bu konuda Amerika'da ve Türkiye'de özel olarak yetiştirildi. 4 yıl içinde 300 e yakın kitap yayınlandı. Bu kitapların içinde Ordu ve Halk için yazılan, resimli olarak ve renkli basılarak yayılan kitaplar çoğunlukta idi. Bunların yazarları arasında kimler vardı biliyor musunuz? Sayayım.

Orhan Asena, Fakir Baykurt, Ceyhun Atuf Kansu, Tahsin Saraç...

Yine biliyor musunuz bu sanatçıların elinden çıkan halk kitapları en iyileri idi.

Sonra ne oldu? Bu soruyu sormamanızı ne kadar isterdim. Evet, sonra bu merkez dağıtıldı, elemanlar dağıtıldı, yayınlar durdu.

Neden durdu bu merkez? Neden bu sanatçılar atıldığı bu eğitim savaşından yüz geri edildiler?

Merkezin ikinci ağır çabası çocuk kitapları üzerine kurulmuştu. Bu saydığım sanatçıların hazırladıkları çocuk kitapları, açılmasını özlediğimiz bir çığırın öncüleri idi. Ama ne oldu?

Bütün bu engellere rağmen yine de derim ki sanatçıların eğitimci yönleri çocuklarımızı, halkımızı içinde bulundukları uydurmaca edebiyat karanlığından kurtaracak, onlara gerçek edebiyatı tattıracak bir geleceğe hazırlayacaktır.

BATU, Selâhattin

1 — Bu mesele son yıllarda çok incelendi ve tartışıldı: Edebiyatımız mı halktan kopmuştur, yoksa halk mı ötedenberi edebiyattan kopuktur, pek kestiremiyorum. Ama bu konudaki görüşlerimi özet olarak şöyle sıralıyabilirim:

Bugün Türk okuyucusu ciddi edebiyat ve hür fikir eserlerine omuz silkmektedir, bu omuz silkenlerin yüzde oranı da gün günden artmaktadır. Kemal Tahir, Yaşar Kemal gibi birkaç değerli yazardan başkaları hemen hemen okunmuyor artık. Ama ben bunları da yıllanmış şöhretlerinin sürüklediğine inanıyorum. Bir hava yaratmışlar, içimizde her zaman canlı duran bir duyarlık damarına dokunmuşlar, sanatçı güçleri de bu desteğe eklenerek onları yığına (tabiî okur yazarlar yığınına) maletmiş. (Nitekim Ş. S. Aydemir ve Atatürk, İnönü, İstiklâl Savaşı gibi konuları işlediği için okunmakta, "Suyu Arıyan Adam" gibi çok daha derli-toplu bir eseri pek umursanmamaktadır). Demek *belli ilgiler*, pek sınırlı ilgiler canlı toplumumuzda; bunlar dışında kütük gibi felçli bir varlığımız var. Yalnız birkaç çeşit ve bir yanımıza seslenen eserler cevap alıyor kamudan, ötekiler ölüyor sessizlikte.

Oysa Edebiyat yalnız roman, hikâye de değildir. Hele tek başına Köy Romanı hiç değildir. Bunun yanında başka yurttaşların da hikâyeleri, romanları vardır. Ayrıca Şiir vardır, Deneme vardır, Seyahat Edebiyatı ve Günlükler vardır. Hattâ bu son türler birinci sınıf roman ve hikâyeler dışında birçok aburcubur edebiyat yaratışlarından daha çok düşünceyle, şiirle, görüş derinlikleri ve inceliklerle doludur. Günümüz insanını da içten ilgilendirir ve besler bunlar.

İşte bu noktada yaranın başı sivrilmeğe başlıyor bence. Güçlü, soluklu bir edebiyat, yetişkin, varlıklı bir okuyucu kalabalığı ister, böyle bir kalabalık destekler, besler kaliteyi edebiyatta. Oysa bizde önce bu kalabalık yok. Türk aydını kötü, hem çok kötü yetişmektedir okullarımızda ve çevremizde. Ben babasına doğru dürüst bir mektup yazamıyan üniversite bitirmişleri gördüm, hem çok gördüm. Türk Milli Eğitimi Türk çocuğunun kafasını biçimliyememekte, ağız tadını geliştirememekte, ona doğruları görme, sağlam düşünme ve değerli eseri değersizden ayırdetme yeteneklerini kazandıramamaktadır. Okuma dürtüsü bir ihtiyaçtan doğar insanda; bunu da bilgi, kültür, zevk ve kafa yetişkinliği sağlar. Fikir ve sanat eserlerine karşı ilgi duyma yeteneğini her şeyden çok iyi bir eğitim verir.

Yazılan eserleri basma ve yayma örgütsüzlüğü, tenkit, propaganda yetersizliği, doktrin taassuplarının ortalığı sarması

gibi belli etkenler yanında Türk insanının kültür ve zevk eğitimi bakımından yetersizliği baş sebeptir bu konuda... Bunu açıkça belirtmekten çekinmemeliyiz.

Ama yerli edebiyatın okunmaması yanında tercümeler okunuyor, birçok politika ve doktrinci yayınlar oldukça okuyucu bulabiliyor, denilecek... Bunun sebebi de, gene bence, kafa ve zevk eğitiminin yetersizliğidir. Çünkü ancak bilgi, kültür, sağlam düşünce *hür* kılar insanı. Bizim aydınımızsa çoğunlukla bu hürlüğe ulaşamamıştır. Taassupların üstüne çıkabilecek kadar iyi yetiştirilmemiştir, körükörüne Batı hayranlığına kapılmıyacak bir olgunluk düzeyine çıkamamıştır... Ben de haksızlığın, vurgunculuğun, alçaklığın karşısındayım meselâ, ama bunların çarelerini ararken çeşitli görüşleri incelerim; koyu tekelcilerin salık verdikleri kanlı yollar dışında insanlığımıza daha lâyık, daha etkili yollar olup olmadığını soruştururum. Onun için de tek yönlü kitaplardan çok bilim değeri olan, sağlam yöntemlerle hazırlanmış ve duygulardan çok kafamıza hitabeden eserleri araştırırım.

Hür kişi Edebiyat eserlerinde de aynı yoldan gider. Niçin yalnızca Köy Edebiyatı? Bir işçi, bir aydın, bir memur, bir hekim de yok mudur toplumumuzda? Bunların da dramı, tiyatrosu yok mudur? Olmamalı mıdır? Artık insan, yurttaş, hemşeri değil miyiz biz? Toptan inkâr mı edilmeliyiz? Gölge varlıklar mı sayılmalıyız? Yalnız *"Kökten sürenler,* yani köyyüler, işçiler var sayılacakmış, *yandan süren* bütün aydınlar da kılıçlanacakmış acımadan. Ne sert, ne katı, ne yanlış bir anlayıştır bu?... Ve hangi ileri toplumda böylesine tek bakış, tek davranış egemendir? Söz sahibidir?

Ama tarafsız, geniş, haklı düşünebilmek için özlü bir iç varlığına, altı bilgi ve ışıkla beslenmiş bir düzeye ulaşmak gerekir. İşte bu yanımız yetersiz bizim ve asıl üstünde durulması gereken düğümler de bu noktada...

Geçenlerde sayın Yaşar Nabi Nayır'la bir konuşma yaptıktan sonra şunları yazmışım günlüğüme:

Kitaplarımı bastıracak yayınevi bulamıyorum. Kendim bastırsam dağıtamıyorum, yayamıyorum. Kaç cilt günlük, seyahat notu, deneme, şiir bekliyor çekmecemde, yıllardır. Ne olacak bunlar? Yazık değil mi? Yazık değil mi bunca emeklere, sevgilere, dikkatlere, ve o didik didik çalışan ellerime,

göz nuruma? Düşünüyorum: Okunan nice yazarlar yanında benim bu başarısızlığım kendi suçum değil mi, diye... Ama en yan tutmaz, gerçekçi dostlarım asla suçlu bulmuyorlar beni.

Hayır! Benim yazılarım değersiz değil... Kitaplarım okunmıyacak kitaplar değil benim... Değersiz olan belki memleketimin kültürsüzlüğü, eğitim çabalarımızın yetersizliği; düşünmesini, duymasını, okumasını öğretmiyen okullarımız; o kalabalık yarı aydın yığını; o yarı karanlığn, yarı aydınlığın adsızları, tutsaklar... Ayıp onların boynuna, sorumluluk onların... Ben tek başıma da olsa yolumu yürürüm, ama onlar yürümeyi ne vakit öğrenecekler acaba?

BAYKURT, Fakir

1 — Edebiyatta bazı kimseler, kitapların "baskı sayısı"nı önemsemezler. Bugünkü çoğunluk için değil, yarınki "mutlu azınlık" için yazmanın peygamberleri bile çıkmıştır. Ama günümüzde durum değişti az çok. Sanatçılar, çoğunluğa ulaşmanın yolları üstünde düşünmeye başladılar.

Baskı sayısının artırılması; basımın tekniği, maliyeti, dağıtım, dağıtımın maliyeti, çapı; satış ve alıcının satın alma gücüyle de ilgilidir. Bir kitap iyi ve ucuz basılırsa ve geniş bir dağıtım olanağı bulursa, alıcıları güçlüyse, tanıtma gayretleri de tamsa, elbet baskı sayısı yüksek olacaktır. Ama en az bunlar kadar önemli olan yan, kitabın özüyle ilgili niteliklerdedir. İyi bir kitaptır, satış düzeni yetersizdir; ya da satış düzeni yeterlidir ama kitap iyi değildir, baskı sayısı düşebilir.

Yurdumuzda satışla ilgili koşulları iyileştirici tedbirler çok eksik. Nüfusu bizimkinden üç dört kat az olan uluslarda, bizdekinden daha iyi olmayan kitaplar bir seferde 20 bin, 50 bin, 60 bin basmakta ve 20 gün içinde satmaktadır. Bu, halkın okur yazarlık, eğitim, genel kültür ve hattâ âdil bir gelir bölüşümü sorunlarıyla da ilintili bence. Dağıtımın, satışın, sermayeci bir anlayışla yürütülmesi, günlük ulusal ve yerel basının, kitle haberleşme araçlarının kitaba, kültüre önem vermesiyle de ilgili hattâ.

Bu sorunun edebiyatçıyla ilgili yanını küçümsediğim sanılmasın. Yazarlar, ozanlar, çoğunluğa ulaşmanın yollarını iyi bilmelidirler. Elbet yetenekli ve hünerli olmak başta gelir. Çalışkan, sabırlı, bir sefer değil, en iyi biçimi buluncaya ka-

dar, yeniden, yeniden yazmaya dayanıklı olmak gerekir. Fakat bunlardan daha önemlisi, çoğunluğa giden kanalları bulabilmek gereğidir. Bunun da ilk koşulu, sanatçının seslendiği çoğunluğun dilini iyi bilmesi, onun içinde yaşaması, böylece sanatının içeriğini, özünü toplumsal ya da bireysel durumlara çakışık düşürebilmesidir. Türkiye'de, köylülerin ve işçilerin meydana getirdiği okuma yazmasız çoğunluk, yani çalışanlar, hakları, emekleri ziyan olanlar nelerle dertlidir? Bunların bilincinde, bilinçaltında neler vardır? Öfkeleri, suskuları, hınçları, sevinçleri nereden gelmektedir? Sanatçının bunları dosdoğru duyması, bilmesi ve bildirmesi, yöneltici bir tutumla anlatması gerekmektedir. Bildirme ya da anlatmada en birinci araç olan dilin ve dil sanatlarının, seslendiğimiz çoğunluğun dili olması, bu dilin, karşılıklı bir duygu ve düşünce trafiğine el verecek derecede iyi bilinmesi belli başlı koşullardan biridir.

Bu noktada kusuru ben sanatçılarımıza bulurum. Çoğunluktan o kadar uzak yetişmişler, hâlâ o kadar uzak yaşıyorlar ki, kitaplarının çok basıp halka ulaşması olacak işlerden değildir. Çoğunluk ilk akşamdan bulgurunu bulamacını yeyip yatarken ve karakışın, sarp yolların ardında, hastalıklarla, ölümle, baskıyla, adaletsizlikle, eşkiyalık ve kaynakları çok çeşitli olan zorbalık korkusuyla yaşarken, onlar ikinci üçüncü sınıf meyhanelerde, yalnız kendilerinin girip çıktığı kulüplerde, lokallerde, sağlıklarını, yeteneklerini, altın kadar değerli vakitlerini ziyan edip gidiyorlar. Kanatlı bir kuşun yavru çıkarmak için kuluçka dönemine katlandığı süre kadar bile yazacakları yapıt üzerine kapanmıyorlar, onu iyice yoğurup pişirmiyorlar. Bu tek yanlı yaşamanın sonucu, karanlık ve kötümser oluyorlar. Yapıtlarına umdukları ilgi doğmayınca daha çok kötümser ve hırçın, birbirini beğenmez, dedikoducu, yerici, yericibaşı kesiliyorlar. Böyle kendi kendini çevresinde döne döne körelmiş bir edebiyatın çoğunluğa ulaşmasını umamayız. Hattâ ulaşmaması daha iyidir demek zorunluğu bile var.

Tabiî, bu arada çoğunluğa yüksek sayılarla ulaşmasa bile, gene de ulaşan yapıtlar olduğunu da biliyoruz. Ben kendi kitaplarımın baskı sayısından ve satışlarından hoşnudum. *İnce Memed*'in yakında sekizinci baskısı yapılacaktır. Orhan

Kemal'in, Aziz Nesin'in kitapları iyi satılmaktadır. Hiç anlamı yok mudur bunların?

Sanatçılarımız, kendileriyle ilgili kusurları düzelttikten sonra, yapıtlarının basımı ve dağıtımıyla ilgili tedbirleri de almak zorundadırlar. Bunun için de, meyhanelerde değil, az çok çağdaş bir işleyişi olan "birlik'lerde toplanmaları, örgütlenmeleri gerekmektedir. Bunu yapamadıkları sürece, durmayıp yansınlar, sormayıp yansınlar, kimse görmez, işitmez, yanmalarını, yakınmalarını...

2 — Yukarda belirttiklerim, bir bakıma bu sorunun da karşılığı sayılabilir. "Halk için" yazmak görüşünde oldukları halde, "en yüksek" düzeydeki bir azınlığa seslenmek", halkla bağıntı kuramamış, kurmuşsa sonradan yitirmiş olmanın sonucudur. Halkın yapıtlarımıza *alıcı* olacak duruma gelmediğini biliyoruz. Ama halkla aramızda yukarda sözünü ettiğim bağıntı kurulabilmiş olsa, inanıyorum ki, daha çok insana seslenir ve ulaşırız. Halk içinde çalışan, halk içinden gelmiş okurlarımızla bile bu bağıntıyı tam kurabilmiş değiliz, bundan ötürü yapıtlarımız az basılıyor. Bu sonuç çok doğal bence. Ama ortada bir "çaresizlik" yoktur. Gayret edilirse bu kısır döngü, bu kötü kader paramparça edilebilir.

3 — Halk için özel yapıtlar hazırlamayı ciddiye almıyanlar çok. Bence, hiç olmazsa, eğitim için böyle bir çalışmaya gerek vardır. Okuma yazmayı yeni sökenlerin okuyacağı kitaplar hazırlanmalı, sanatçılarla cahil halkımız arasındaki patikalar genişletilmelidir. Halk çoğunluğu okuyup yazmış ve belli bir genel kültür düzeyine çıkmış olsa, sanatçılarımız da onlarla bağıntıda bulunsa, ayrı bir yayın türüne hacet yoktur. Ama Türkiye'de durum böyle değildir.

Çocuk edebiyatına karşı olanlar da var. Ne kadar aykırı düşünülürse düşünülsün, her ülkede çocuklar için ayrı yayınlar yapıldığını görmekteyiz. Gelip geçmiş büyük sanatçıların çoğu bu çatışmanın örneklerini vermişler. Buna ihtiyaç var, çünkü çocuk büyükten apayrı bir "algı yapısı"dır. Deneyleri ayrıdır. Dili ayrıdır. Dünyası ayrıdır. Bu ayrılığı bilen sanatçılar, onların dünyasına girip iyi ve güzel yapıtlar meydana getirebiliyorlar.

Aykırı düşünen sanatçılarımız, çocuk edebiyatına eğilmenin bir küçülüş, ya da bir özveri olduğunu mu sanıyorlar aca-

ba? Türk çocukları, özellikle köylerdekiler, yüksek nitelikli yayınlardan o kadar yoksun bulunuyorlar ki, bir iki yayınevinin ülkücü çalışması olmasa, bozucu ve saptırıcı yabancı yayınlar (yerlileri de katalım bunlara), ulusumuzun yarınında kimsenin aldırış etmediği düşman üsler haline gelecek.

Yurtsever yayınevleri bu işin üstüne iyice düşmeli, sanatçılarımızdan her yıl birer ikişer çocuk kitabı koparmanın yolunu bulmalıdır. Bunu Milli Eğitim Bakanlığı yapmadı, yapmıyor. özel yayınevleri yapıp, işi gücü bırakıp "Öğretmen kıyımı"yla uğraşan Milli Eğitim Bakanlığına örnek olmalıdır.

BAYSAL, Faik

1 Edebiyatımızın halktan kopma eğilimi içinde olduğuna ben inanmıyorum. Eserlerin (ürünlerin değil) yeteri kadar basılıp yayılamadığı da bir gerçektir. Ama bu hemen hemen her zaman böyle değil miydi? Bunun çeşitli sebepleri (nedenleri değil) arasında en kuvvetlisi dil konusudur. Dili özleştirmek isterken aşırı davranışlar konuşulan Türkçenin üstünde yeni bir dil yaratma yolunu tutmuştur. Bir zamanlar halkın konuştuğu dili yeterli bulmayıp onu Farsça ve Arapçaya bulayanlar bir Divan Edebiyatı yaratmışlar, böylece halktan koptukları için de bir azınlık tarafından okunmaya, şimdi de hiç hatırlanmamaya mahkûm olmuşlardır. Bugün de Edebiyatımızın içinde bulunduğu durum başka türlü değildir. Aya (meh), omuza (düş) demekte ısrar edenler o zaman nasıl yanılmışlarsa bugün de meseleye (sorun), sebebe (neden) diyenler aynı şekilde aldanmaktadırlar. Çünkü kökleri ne olursa olsun ay, omuz, mesele kelimeleri halkın içine öylesine yerleşmiştir ki onları oradan söküp çıkarmağı düşünebilmesi için insanın gerçekten ya çok kuvvetli ya da zır deli olması lâzımdır. Kısaca zorlama bir Türkçecilik Türkçeyi öldürmekte. bu sebeple de Edebiyatımız bir türlü halkın malı olamamaktadır.

2 — Gerçeği söylemek lâzım gelirse, halk için yazan veya yazdığını sanan bir sanatçı, eserinin meselelerini dile getirdiği insanlar tarafından okunmasını beklememelidir. Sanatçı daima kendini anlayabilen bir ortam içinde kalacaktır, bu ortam da daima sınırlıdır. Bazen bu ortamı meydana getirenler sanatçının ele aldığı insanların dışında bulunan kişilerdir.

Eğitim savaşını başarmış, dil meselesini çözmüş milletler de bu ortam çevresini halka doğru genişletmiş, sanatçı bu sayede eserini bir şoförün elinde görmek mutluluğuna ermiştir. Bizde bu noktaya gelebilmek henüz bir hayaldir. Hele Türkçeyi özleştirelim derken onu öldürenler bu cinayetlerine devam ederlerse, galiba pek yakında ortada Edebiyat diye bir şey kalmıyacaktır. Türkçeyi öz hale getirmeye evet, fakat halkın içine girmemeye mahkûm bir uydurma Türkçeye hayır. O yolda yürümekte direnenleri yolun sonunda karşılayacak olanlar da halk değil, en yüksek düzeydeki kişilerden çok o dilin bir avuç sıska uydurmacısı olacaktır. Zaten onların seslendikleri azınlık da bu azınlıktır.

3 — Bu uydurma dille böyle bir şey olamaz. Her şeyden önce halkın kullandığı dili kullanmayı öğrenmeliyiz. Çünkü bugünkü yaşayan Türkçeyle bütün meseleleri dile getirmek mümkündür. Çocuklar ve halk için yazmak daha çok sonraki iş. Yani önce anlaşılır hale gelelim. Biz bugün tam tersini yapıyoruz. Anlaşılalım derken büsbütün anlaşılmaz hale geliyor, ister istemez de halktan kopuyoruz. Bugün Türkçemizi anlayabilmek için elde bir sözlük bulundurmak gerekiyor. Bunun dünyada başka bir benzeri yoktur. Geniş yığınlara seslenmek güzel bir şeydir. Halk için yararlı yayınlar sanatçıyı o çoğunluğun ortasına belki götürebilir. Ama gerçek Türkçeyle: Çöpçünün, işçinin, çiftçinin, memurun, babanın, ananın Türkçesiyle. Uydurmacaların Türkçesiyle değil.

BENEKAY, Yahya

1 — Bu, aynı marka otomobilin her yıl bir başka biçimle piyasaya sürülmesi gibi bir tutumun, sıra numarası verilerek —hem de hemen hemen aynı kişilerin— ortaya attığı köksüz bir sanat anlayışının doğal sonucu bence. Kendi kendilerine konuşmalar yapıp, yaptırıp dikildiler en sonunda okur'un karşısına: "Ben böyle yazarım, isteyen okur isteyen okumaz". Mecburmuş sanki okur. Okuru böyle tatara titiri görmenin âkıbeti budur işte. Oysa bakın okurlarını önemseyenlere, tıkır tıkır yazıp yayıyorlar kitaplarını. Pekâlâ da satıyorlar, hem sanatlarını yapıyor hem ürünlerini oldukça değerlendiriyorlar.

İki Fransız yazarı arasında geçtiği söylenen konuşmayı herhalde bileceksiniz:

Birinci yazar:

— Kitabım basılıp da şöyle elime alınca hemen okumaya dalıyorum ve bundan müthiş bir zevk alıyorum.

İkinci yazar:

— Ben de kitabımı başkaları okurken gördüm mü müthiş bir zevk alıyorum.

2 — Nasıl olacak, Hazreti İsa tutumu bu. O bile on iki havarisine anlattı demek istediklerini. Bundaki isabeti de inanışlar tarihi güzel açıklar. Böyledir bu. Demir leblebiler önce onları çatır çutur dişleriyle kırabilecek güçtekilere sunulur. Onlar öğütür eğitir, bir ananın lokmaları çiğneyip yavrusuna verişi gibi, anladıklarını çevresine yayar. Bu hem kurnazlık hem görülüyor ki bereketli bir tutumdur. Tabii bu, biraz da halktan gelmemiş olanların, gelmişse bile ondan kopmuş olanların tutumu. Hazreti İsa'ya bakın, o, kendini Allah'ın oğlu saymadı mı?

3 — Yazar bir bütündür. Bir gövdedir. Bir roman ya da hikâye veya şiiri, şu çocuklar için, şu gençler için, şu da yetişkinler için diye bir yönde ele almayı sanata yakıştırmıyorum ben. Çocuk, genç ya da yetişkin zaten kendi sanatçısını bulur. Bu, her şeyden önce bir istek, bir arayış duygusu işidir. Yoksa, Köroğlu gazetesi tutumuyla da yazmağa, anlatmağa kalksan okumayacak mı okumaz.

Ama, zaman içinde şunu anladım ki, bir yazar için en candan okur, çocuktur. Sanatı onlara sesleniyormuş gibi yapabilmek, bence başarıların en ulusudur. Öyle ki, o kişi oğlu tarafından çocukken de, gençken de, yetişkinken de, hep aranabilmek. Bu en arzu edilen, hattâ biraz da hayal sayılabilecek bir sonuç. Ama, gerçekten de, sorunun temelinde de göründüğü gibi, çocuk âdeta bir fideliktir. Onlar için ayrı bir dille olmasa bile ayrı bir tutumla eserler yaymanın gelecek faydası inkâr edilemez.

BERK, İlhan

1 — Bu salt bizim edebiyatımıza özgü bir sorun değildir. Edebiyat, bir anlamda, halktan kopuyor. Özellikle şiir. Şiir belki hiçbir çağda bugünkü gibi azınlığın olmamıştır. Bunun

çeşitli nedenleri var. Önce, alanını iyice kesinleştiriyor. Salt kendi yarattığı alana bağlanmak istiyor. Bu da onu ister istemez çoğunluktan uzaklaştırıyor. Sonra da halkaların büyük çoğunluğunun gelişmesinin çok yavaş olması sonucu, şiir onlardan ayrı bir çizgide gelişiyor. Bu özellikle bizim gibi sınıflı toplumlarda daha da belli oluyor: Çoğunluk şiire ters düşüyor. Kısaca, şiirin gelişim çizgisi, halkın gelişim çizgisiyle ters orantılı. Sosyalist ülkelerde edebiyatın çoğunluğun dışına düşmemesi çabaları görülüyor. Bu elbette sevinilecek bir şeydir. Ama sınıflı toplumlar için bu bir düştür. Bunun için gelişmiş ama sınıflı toplumlarda en önemli yazarlar, şairler yine az okunan, satan yazarlar şairlerdir. Bir Cummings, Faulkner, René Char, Claude Simon, Kafka, Joyce, v.b. yazarların kitapları kaç satıyor sanıyoruz? Okunmamak, bizim gibi toplumlarda, her zaman halktan kopuşu göstermez.

2 — Azınlığa seslenmekten, azınlık için yazmaktan korkmuyorum. Azınlık her zaman duruk bir şey değildir. Büyüyeni, çoğalanı da vardır. İş bu büyüyen azınlığı seçebilmektedir. Bunda anlaşılmıyacak bir şey de yoktur.

3 — Halk için yazmak, çoğunlukça okunmak her yazarın istediği bir şey elbet. Ama kendine karşı olmaksızın çoğunluğun olabilmek önemlidir benim için. Bunun dışındaki bir anlayış beni ilgilendirmez. Bir yaratıcının işi değildir çünkü. Hele şairin hiç işi değildir. Halk için yazmaktan, benim beğenim bir yana atılıp, halkın beğenisi öne sürülüyorsa, bu anlaşılıyorsa, buna gericiliktir derim.

BİLBAŞAR, Kemal

1 — Önce bir noktada açıklığa varalım: Edebiyatımızı tüm olarak halktan kopma eğilimile suçlayabilir miyiz? Bence suçlayamayız. Halkçılığı amaç edinmiş gerçekçi öncü yazarlarımız bu savın kapsamı içine girmezler. Onların son yıllarda halkla bağlantılarının kopması şöyle dursun, emekçi halkımızın bilinçlenip örgütlenmeğe başlaması nedenile, bu bağlantı daha da güçlenmiştir. Eserleri de her zamandan daha çok aranmaktadır.

Bir de, Elebiyatımızda halktan kopma eğilimi son yıllarda ortaya çıkmış bir hareket değildir. Çok daha eski zamanlarda, ikinci dünya savaşı sonlarında başlamıştır, kasıtlı bir

çabadır. Derebeylik düzenine dokunmayan, köklü reformlara gitmeyen Cumhuriyet yönetimimiz, gerçek halkçılığın baltalanmasına daima fırsat verdiğinden, Edebiyatımız her ne kadar hiçbir zaman istenen ölçüde halkla bağlantı kuramamışsa da, gerçekçi, halkçı, toplumcu yazarlarımızın toplum sorunlarına çözüm arayan eserleri, yalnız aydınlar arasında değil, Köy Enstitüleri aracılığıyla köye değin yaygın bir çevrede etki göstermiştir. Ne var ki, bu sanatçılar İkinci Dünya Savaşından sonra Truman doktrini ile yurdumuza sızan emperyalist güçlerin desteğini kazanan, devlet yönetimine el koyan toprak ve sermaye ağalarının sert tepkisiyle karşılaşmışlar, eserleri kovuşturulmuş, bunları yayınlayan basın ve yayın evleri tahrip ettirilmiş, bağlantılar koparılmak istenmiştir.

Öte yandan halkçı edebiyatı gözden düşürmek, Edebiyatımızı toplum sorunlarından arıtıp sapıklıklara, bunalıma, soyuta itmek, bir azınlığın malı yapmak için geniş ve sinsi bir kampanyaya girişilmiştir. Yayınlanan Edebiyat dergilerinde bu akıma bağlı sanatçılar göklere çıkarılmış, eserleri edebiyat matinelerinde alkışlanmış, ödüller bunlar arasında dağıtılmıştır. Okul kürsülerine dek yayılan abartma propagandalarının etkisile gençleri bu akıma bağlamak zor olmamış, hattâ gözden düşmemek için toplumculuğun edebiyata olan zararlarından yakınıp, aşk ve ölüm gibi *beşeri tema*'lara döndüğünü bildiri yayınlayıp ilân ederek bu kervana katılan sözde toplumcu sanatçılar da görülmüştür.

İşte sorunuzdaki (Halktan kopma eğilimi) sözünden ben bu saptırılmış, değeri, ünü abartılmış bireysel Edebiyat eserlerini anlıyorum. Yeni anayasamızın sağladığı güvenle sendikalaşma ve siyasal örgütlenme olanağına kavuşan emekçi halk yığınlarının toplumcu düşün yayınlarının ve halkçı yazarların uyarmalarile bilinçlendiği bir dönemde, bu edebiyat eğiliminin halk tarafından da, yayın evlerince de destek bulmaması pek doğaldır. Toplumcu halkçı yazarlarımızsa bugün her zamandan daha hızlı bir tempoda halkla bağlantı kurmaktadır. 27 Mayıs Evrimile toplumumuz üzerindeki olumsuz baskı kalktığı günden beri yasaklanmış her türlü yerli ve yabancı eserleri basıp yayan yeni yayınevleri kurulmuştur. Bunlar halkçı

yazarlarımızın edebiyat eserlerini de basıp yaymaktadırlar. Didaktik toplumcu eserlerin, edebiyat eserlerinden daha çok ilgi görmesi, toplumun edebiyat eserlerinin güçsüzlüğünden değil, halkın öğrenme açlığını giderme çabasındandır. Bu dönemde ağır düşün eserlerini okumaktan edebiyat eseri okumağa fırsat bulamamaktayız. Şunu da unutmamalı ki, halkı eğiten gazete fıkra yazarlarının öğütlediği edebiyat eserleri pek çabuk tükenmektedir.

Halkçı edebiyat yazarlarının gördüğü rağbet, savaş sonrası sömürü düzenini zengin ettiği, büyük şehirlere göçüp yerleşen kasaba eşrafının, toprak ağalarının ve komprador burjuvalarının *living room*'larındaki kitaplıklarına, lüks baskılı çeviri aşk ve macera romanları hazırlayarak semiren yayınevlerini bile bu yazarlardan eserler basmağa zorlamıştır. Ne var ki, yerli toplumcu eserler, elbette yayınevlerinin yerli malı giyim eşyasını bile hor gören, çeyrek yüzyıl çeviri edebiyat eserleriyle okuma zevki yabancılaşmış, yozmuş müşterileri tarafından ilgi görmemiştir. Bu sonucun vebalini kendinde bulmayan, hükümet yönetiminin sağa kaymasının, kitaplık vitrinlerinden kitap toplanmasının uyandırdığı tereddütlerle, yerli eser basmamak için özür arayan bu yayınevlerinin: "Yerli eseri halk tutmuyor." yargısını kendine sorun edinip, eskidenberi Edebiyatımızı bilerek, bilmeyerek çıkmazlara sürüklemiş olanların da, şimdi onu tüm olarak *halktan kopma eğilimi* ile yargılamağa kalkmaları gerçekten ibret vericidir.

Ne var ki, bu suçlamalar, ister akademik edalarla, ister içki masası dedi-koduları biçiminde yapılsın, 1945-1960 arasındaki boşluğu doldurma çabasiyle geceli gündüzlü, çalışıp eser veren, gerçekten halkçı yazarlarımızın halkla perçinlenmiş olan bağlantısını koparma başarısını gösteremeyecektir. Bu eserler basılıp yayılacaktır. Çünkü halkçı edebiyatın teşvikçisi ve koruyucusu halktan kopmuş dergilerle bir azınlığın hizmetindeki yayınevleri değil, köylerde bile gösteri yürüyüşleri, mitingler düzenleyen, sınıf bilincine varıp örgütlenmiş emekçi halkın ta kendisidir.

2 — Toplum görüşleri halk için olup, sınıflaşmanın karşısına çıkan politikacılar nasıl gerçekte bir azınlığın adamları ise, sanatta en yüksek düzeydeki bir azınlığa seslenen yazar-

lar da. görüş savları ne olursa olsun, bireycidirler, halkçılıkla bir ilintileri de yoktur.

3 — Gerçek edebiyattan habersiz yaşayan geniş yığınlara seslenmek için edebiyatçıların çocuklar ve halk için yararlı yayınlar yapmasını istemek olumlu bir öğüttür. Ne var ki, bugünkü düzende yayınevleri özel teşebbüs elindedir. Özel teşebbüs önce faydalıyı değil, kârını düşünür, bindiği dalı da kesmeğe yönelmez. Apartmanlarda, villâlarda yaşayan çocuklar için pahalı çeviri kitapları hazırlamak onların çıkarına çok daha uygundur. Halkın talepleriyle zorlanmadıkça onları ülkücü yayınlara sürükleyemezsiniz. (Bir bankanın çocuk kitapları yarışması, tüm sonuçlariyle ortadadır.) Emekçi halkımız devlet yönetimine ağırlığını koyup, anayasamızın gösterdiği yönde sosyal devlet ilkeleri tüm olarak gerçekleşince çocuklar için de, halk için de özlenen eserlerin yayınlanacağına, plânlı ve sürekli eğitim yollarıyla halkın edebiyat bilgisinin hızla gelişeceğine inanıyorum. Emekçi halk - Halkçı yazar ilişkilerinin güçlendiği şu dönemde, halkçı yazarlar kendilerini halka daha rahat okutmanın yollarını aramağa başlamışlardır. Örneğin ben, halk hikâyeciliğimizin tekniğinden, deyiş özelliklerinden yararlanarak, destansı roman yazma zorunluğunu bu yüzden duydum. *Cemo*'nun halktan gördüğü yakın ve sıcak ilgi, çalışmalarımı bu yolda sürdürmenin gerekliliğine inandırdı beni.

BİNYAZAR, Adnan

1 — Edebiyatımızda halktan kopma bir eğilim değil, bir gerçektir belki. Toplumsal sorunların anlaşılmaması da bundan ileri geliyor. Halk, kendi sorunlarıyla uğraşan yazarı tanımıyor, kurtarıcısını "magazin"lerde arıyor. Bu kopukluğu gösteren kanıtlardan biri, beş on dakikada sindiriliverecek, ya da içinde sindirilmeye yarayan hiçbir şey bulunmayan yayınların daha çok izlenmesi ve okunmasıdır. Toplum, bir kültür düzeyine getirilememiştir. Ulusal kültürün olanaklarından toplumun bütün kesimlerinin yararlanamadığı bir gerçektir. Edebiyatımızın halktan kopması da buna dayanıyor. Halk; kimi, nasıl anlayacağını bilmiyor. Ona, yazarı değerlendirecek bir eğitim verilmemiştir. Okurun bir dâvayı geliştirebilmesi için bir temel kültüre gereksinim duyması zorunludur. Bu

temel çalışmayı bizde (Hıristiyanlıkta olduğu gibi) din de sağlayamamiştır. Özellikle Fransa'da din, temel kültürün en büyük aracı olmuştur. Çoğunluğu köylü olan bir halkız. Denemelerle, köylünün okuma olanaklarından yoksun olduğu anlaşılmıştır. Köyün çeşitli sorunlarını aşıp ortaokula, liseye, yüksek okula gelebilmek çok güçtür. Bana göre, halktan kopan yazar değil, yazardan kopan halktır. Çünkü yazar, bir düzey yaratır. Bu, halkın ulaşmasını istediği bir düzeydir. Yazarın yetişiriciliğine bir kanıttır. Picasso, "Resim senin benden istediğin değil, benim sana verdiğimdir." diyor hiçbir kuşkuya kapılmadan. Bununla, yazarın halktan kopmasının mümkünü olmadığını savunmak istiyor. Shakespeare kaç yüzyıl sonra anlaşılmıştır? Van Gogh'un bir şişe şaraba bir resim verdiği bir gerçektir. Batı yazarları bu evrimi temel kültürleriyle başarmışlardır. Onların yazdıkları hem kendi halklarını doyuruyor, hem başka halkları. Bizde halk, benliğini doyuracak yapıtların varlığından bile haberli değildir. Kemal Bilbaşar'ın "Cemo"sunun gerçekte tüm Doğu Anadolululara okunmuş olması gerektir. Bir deneme yapıp sonucu çıkaralım. Ortaya çıkan sayının ne kadar utandırıcı olduğu görülecektir. Bir kültür düzeyi yaratmanın ve kültür karşısında bilinçli olmanın ne kadar güç bir iş olduğu kaçınılmaz gerçeklerdendir. Bu eksiklik yüzünden halkın yazarı, halk tarafından izlenmiyor. Daha doğrusu halk, kendi beğenisine, kendi sorununa yöneltilmiş yapıtların varlığını bilinçle kavrıyamıyor. Böylece yazarla halk arasında bir açıklık doğmuş oluyor kendiliğinden. Bu ara açılmasında bir de politik gerginliği düşünün, durum daha da kötüleşiyor. Ayrı bir güçle de halkın yazarı halkın dışına itilmek isteniyor. Bir yazar, halkın sorunlarına mı eğilmiştir, yakıştırma tamamdır. Halk en çok hangi sözcükten ürküyor? Hemen onu bir çamur gibi yazarın alnının ortasına yapıştırıyorlar. Böylece yazar, damgalanmış bir tutuklu gibi, kendi kabuğuna siniyor. Kendi özgürlüğünü yaşayamayan bir insanın başkalarının özgürlükleri üstüne edeceği sözlerin ya da bulunacağı yargıların etkisi ne ölçüde olur? Bu siniklik yazara kendi kişiliğini yaşama olanağı tanımıyor ki, başkalarının kişiliği üstüne söz etsin. Yazar, kendini kendine tutuklamıştır. Bu açıdan da düşünülürse, yazar, "selâmeti" halktan kopmakta bulur. Eğer okuma eğitimi almışsa halk,

bu kendinden kaçan yazarın ardından gitmez. İşte kopukluğun mantık ölçüsü karşısındaki yapısı.

Bu konu açılmışken, halktan kopmuş gibi görünen yazarların sanatlarına değgin de bir iki söz söylemek isterim. Yazar her zaman halkın derdini dillendiren insan değildir. Hele hiçbir zaman bir "günah çıkartıcı" değildir. Özellikle güçlü yazarlar, halkın özverilerini harekete getirmeyi, onlara duyarlılıklarını yaşatmayı amaç bilirler. Sözgelişi, bir Cemal Süreya'yı, Adnan Özyalçıner'i, Ülkü Tamer'i, Edip Cansever'i okuyan insanın, "insan" hakkında ya da "dünya" hakkında kesin düşünceleri olur. Kendi beğenilerini, kendi görüşlerini hiçbir kuşkuya kapılmadan yaşayabilirler, duyarlıklarının varlığını görürler. Zekâ, hayalgücü ve duyarlık; lyrique bir "composition" içinde insanın esthetique'ini yapar. Esthetique'e varabilmek uzun denemelerin sonucudur. Halkın kültürü de böyle doğar, yani bir yazarın ona katkıda bulunmasıyle. Bu kültürel denemenin yoksunluğu sebebiyledir ki, halkta esthetique eğitimi gelişmemiştir. Bu yoksunluk sağduyu ve beğeni gücünü de etkilememektedir. Bunun için de halk, yazardan kopmuş oluyor. Alanı boş bulan "tüccarlar" böylece edebiyatın da tüccarlığını yapıyor, yazarın halka ulaşmasını köstekliyorlar. Bu bir yönlü bir eksiklik değildir. Sonuçtan yazar kadar halk, halk kadar yazar, her ikisi kadar da "magazin" tüccarları sorumludur. "Foto Roman" tipi yayınların halkı ne büyük bir uçuruma götürdüğü gözden kaçmış olmasa gerektir. Bu "tüccarlar", halkı dolap beygiri gibi çevrelerinde döndürmektedirler. Halk, kültürel bilince varıncaya kadar da sürüp gidecektir bu. Önemli olan halkla yazar arasındaki bu kültürel boşluğu kapatmaktır. Ulusal kültürün topluma ulaştırılmasıyle gerçekleştirilir bu da.

2 — Bu görüşler altında ikinci sorunun karşılığı da kendinden çıkıyor ortaya. Yazarlarımız en yüksek düzeydeki bir azınlığa seslenmiyorlar. Halkın düzeyi (kültürel yönden) aşağılardadır. Yazarın düzeyine uyum yapma olanakları yoktur. Bizde yüksek öğretim, çoğunlukla bir iş adamı olmak için yapılır. Öğretim "maişet" sağlayan bir araçtır. Bana göre yüksek öğretim iki şey için yapılmalıdır. Birincisi devlet'in bir "kişi"den istediğine karşılık verme. Yani adına öğretim yaptığımız devlet'in gereksinimlerini düşünme (Bu, hiçbir za-

man onun politikasına bağlanmak anlamına alınmamalıdır). İkincisi öğretim yapan kişinin devlet'e ya da topluma vermek istedikleri. Bence kişinin asıl görevi ikincisidir. Kişinin kişiliğini yapan da bu çabalarıdır. Birincisini devletin öğretimde güttüğü "müfredat"la sağlar, ikincisini ise ancak kültürünü geliştirmekle. Çoğunca da kişisel çabasıyle gerçekleşir bu. Öyleyse yüksek öğretimden geçen herkesin bir "iş kişiliği" (eylem) vardır, bir de "entellektüel kişiliği" (düşüncede eylem). Okulda hareketli bulunan bu entellektüel kişiliğin eylemsel yanı genellikle okul sonrasında sönmeye başlar ve kişi kendini kalıplaştırır. Böylece kişinin yaratma gücü dumura uğrar. Ondan sonra o, bir işin aracıdır. Kendini yapan değil de yapılan iş'ten etkilenen. Bu duruma düşen insan çağdaş gelişmelerle de ilgisini yitirir. Böylece işini ve entellektüel gücünü sürdüren insan azınlıkta kalmış oluyor. Oysaki herkesin bu iki gücü kendinde toplaması gerekmektedir. Dolayısıyle yazarı anlayan, bu tanımını yaptığımız insanlardır. Yazarın halktan kopması yargısı da bu durumda doğuyor. Edip Cansever de, Cemal Süreya da, Özyalçıner de gerçekte halk için, özellikle halkın duyarlığı için yazıyorlar. Yoksa yüksek düzeydeki bir azınlığa seslenmek değildir amaçları. Ama tutumları, öyle oldukları sanısını uyandırıyor.

"Toplum görüşleri halk için" deyimi oldukça ilginç. Halk için düşünce, hiçbir zaman toplumun tepesindeki "taç"tan gelmemiştir. Halktan kopmayı simgeler gibidir bu "taç"ın "haşmeti". "Taç", tepede durmak için vardır ve halk düşüncesine karşıdır. Toplum görüşleri halk için niteliğindeki yazarların halkın içinden gelmeleri gereklidir. Tecrübelerini halk içinde geçirmiş olmaları zorunludur, hem zaman yönünden, hem iş yönünden. Gerçekte yazarların çoğu, yüzyılımıza kadar tepedeki "taç"tan gelmektedir. "Taç"sa hiçbir çağda halk ürünleriyle beslenmemiştir. Divan'cı ister istemez yeni bir ses araştırmasına (şiirde) girişir. Halk sanatçısı için önemli olan Karacaoğlan'ın sesini sürdürmektir, ya da bu sesi geliştirmek, bu sesten başlayarak araştırmak... Gelenekçilik gibi anlaşılan bu yöntem, güzellik duygusunu araştırma isteğinin bir yansımasıdır. Buradan şu sonuca varmak istiyorum: Halk, ürünlerinden kopmak istemez, kendini kendine yabancı kılmaz. Özellikle yeni şiirimizde halk şiirinin duruluğu yansıtılmakta-

dır. Hasan Hüseyin'in "Kızılırmak"ındaki coşkun söyleyişte, Özdemir İnce'nin "Savaş ve Barış"ındaki epik dizide bu ses araştırmasının sonucunu görüyoruz. Kemal Bilbaşar'ın "Cemo"su, Yaşar Kemalin "İnce Memed"i, Fakir Baykurt'un "Yılanların Öcü" adlı yapıtları halka götürülmüş müdür? Hiç sanmıyorum. Halkın içinden çıktıkları halde bu yapıtların halka uzak kalışı oldukça ilginçtir. Toplum görüşleri halk için deyimi, genel bir anlamı yanında getirmelidir. Bir devlet'in bile kültürel görüşü olmalıdır bu. Birçok yazarlar düzenli bir biçimde halktan koparılıyor. Bu yüzdendir ki halk bulabildiğiyle yetiniyor. Basın tröst'ü "magazin"cilerin elindedir. Bundan da olduğundan çok yararlanıyorlar. Kötülüğü söküp atmadan da iyiliği yeşertmek, bir çıkar yol olarak görülmüyor. Köylerimizden bazılarına Atatürk adı girmemiştir. Kültürel durumumuz bunca aşağıyken yazarı, yüksek düzeydeki bir azınlığın sözcüsü olmaktan, onların beğenisine seslenmekten kurtaramayız. Yazara, toplumu ulaştırmayı düşünmek gereklidir daha çok. Gerçekte azınlık diye adlandırdırdığımız insanlar, ulusal kültürün halka ulaşmasını çabuklaştırmak isteyen bir aydınlar topluluğudur. Nitekim üçüncü sorunun içerdiği sorunun özü de bu hususu açıklamaktadır. "Gerçek edebiyattan habersiz yaşayan geniş yığınlara seslenmek" bu azınlığın istediği sonuçtur. Yani yazarı anlayan küçük bir aydın topluluğu. Yazarın yetiştirdiği bir grup. Ancak bu topluluk, yazarın yaratmak istediği düzeye ulaşmayı başarmıştır. Bence her şeyden önce ulusal kültürümüz, halkı kültürel bir düzeye ulaştırmayı amaç edinmelidir. O zaman halk, "aydın"ına, yazarına, kendini yetiştirmek isteyen eğitimcisine (köylerimizin çoğunda ilköğretimi bile gerçekleştirmek büyük 'mücadeleler' istiyor) yabancı olmayacaktır. Ya da yetiştirmek isteyeni izleyecektir.

3 — Duymam. Edebiyatı bir güdüme bağlamak olur bu. Güdüm, devlet yönetiminde de sanatta da aynıdır. Güdüm, her ikisini de soysuzlaştırır. Bu kavramı içten yok etmek mi istiyorsunuz? Bir güdüm altına koyun onu. Şöyle bir kural vardır edebiyatta: "Genç için yazmak istersen, genç için yazmamalısın." Çocuk için de halk için de bu yargı doğrudur. Çocukların en çok okudukları yapıtlar, büyükler için yazılmış yapıtlar olmuştur. Robenson Crosoe, Don Kişot, Gü-

liver'in Gezileri bunların en ünlüleridir. Çocuk için kitap yazma ne kadar kusurluysa, halk için yazma da en az onun kadar kusurludur. Alın Aziz Nesin'in, Mehmet Seyda'nın, Talip Apaydın'ın çocuklar için yazdıklarını. Güdüm'ün onları gülünçlendirmediklerini savunabilir miyiz? Bir yazar halk için yazmayı düşündüğü an, yapıtını bir "alfabe" gülünçlüğüne sokacaktır. Alfabe'nin "tek harf - hece - cümle yöntemi" yıllarla anlamı soyut bir kavram olarak vermiştir.

İyi bir seçme, titiz bir dil çalışması, ulusal duygunun nesnel ölçülerle değerlendirilmesi halk için çok yararlı çalışmalar olur. Yaşar Kemal'in "Köroğlu'nun Ortaya Çıkışı"nı araştıran mythos'ları, halk arasında dolaşan "Köroğlu" söylemeleri kadar başarılı değil. Yaşar Kemal bir kaynaktan yararlanmıştır. Bu kaynak, halkın öz malıdır. Önemli olan bu "öz"ün halka ulaştırılmasıdır. Sanatçıyı böyle "halk için ve çocuklar için" yapıtlar vermeye zorlamak ya da ondan böyle bir çalışma beklemek bana doğal görünmüyor. Çünkü yazarın bir yönelimi, yöntemi vardır. Ona yeni yönelmeleri dışarısı vermez, böyle bir yönelmeyi kendi duyar ya da duymaz. Önemli olan yazarın geniş halk kültüründen yararlanmasıdır. "Geniş yığınlara seslenmek" olanağı, halkın derinlemesine araştırılmasıyle sağlanabilir ancak. Bizim halkımız hep üstünkörü araştırılmış, çoğu kere de yazar "raporlar"la, "röportajlar"la yetinmiştir. Bir Miodrag Bulatoviç'in "Kırmızı Horoz"u az çalışmanın sonucu değildir. Orada insanı insan olarak görüyorsak bunda Yugoslav halkının çok yanlarının araştırılması vardır da ondan. Bizdeyse Dursun Akçam'ın yığın yığın halk çalışması olduğu yerde durup duruyor daha. Öyle sanıyorum ki halka giden sanat bu tip çalışmalardan başlayacaktır.

CUMALI, Necati

1 — Sorularınız gereği kadar açıklık taşımıyor. Edebiyatımızda bir halktan kopma eğiliminin varlığını kabul ediyorsunuz. Fakat bu eğilimin edebiyatımızdaki yeri, önemi nedir, temsilcileri kimlerdir açıklamıyorsunuz. Bunun ardından bu halktan kopma eğilimi yüzünden edebiyatımızın yeteri kadar basılıp yayınlanmadığının günün konusu haline geldiğini öne sürüyorsunuz. Fakat bu eğilimin dışında kalan edebiyatçıla-

rın kitaplarını yayınlamakta karşılaştıkları güçlükleri gölgeye itiyorsunuz.

Bugünkü edebiyatımızda bir halktan kopma eğilimi varsa, sorunuzdaki sonuçları doğurabilmesi için bu eğilimin edebiyatımızın hakim çizgisi gücünde olması gerekir. Bu eğilim dediğiniz güçte mi acaba? Yoksa bugünkü edebiyatımızın halka yakınlığına rağmen yayın güçlükleriyle karşılaşması başka nedenlere mi dayanıyor? Ben bu ikinci soru üzerinde durmanın doğru olacağı kanısındayım.

Önce bazı gerçekler üzerinde duralım. Son on yılın bizde en çok okunan yabancı yazarları Camus, Kafka, Sartre, Faulkner, sorunuzdaki anlamıyla yerli edebiyatçılarımızdan daha mı yakın ilişki kurmuşlardır halkla? Hattâ bundan on yıl öncesine kadar daha çok okunan bazı yabancı yazarların, kolay anlaşılır olmalarına rağmen, bu yazarların yanında yurdumuzda gözden düşmeleri sorunuzdaki yargının yanlışlığını açığa vurmaz mı?

Bunun gibi, halktan kopma eğilimine kapılmıyan yerli edebiyatçılarımızın bugün en azından 25 yılı aşan meslek hizmetlerinin ardından yayın güçlükleriyle karşılaşmalarını nasıl açıklıyacağız? Artık herkes tarafından görülüyor, biliniyor ki romancılarımız, hikâyecilerimiz, şairlerimiz kitaplarını bastırabilmek için ya yayınevi açıyorlar, ya kendi kıt olanaklarıyla yayınevleriyle ortaklıklar kuruyorlar. Yaşar Kemal, kurduğu Ararat yayınevinde yayınlıyor kitaplarını. Fazıl Hüsnü Dağlarca dizininin giderlerini kendi karşılıyor. Samim Kocagöz yıllardır bu yoldan kitap çıkarır. Attilâ İlhan Kurtlar Sofrası'nın baskı giderlerini kendi ödedi. Oktay Akbal, Tarık Dursun, daha başka dostlarım bu sıkıntı içinde Ankara Caddesinde dönüp dolaşıyorlar. Ben Susuz Yaz'ın baskı giderlerini kendim ödedim. Kitap üç yıldır tükenmiş durumda. Bugün ikinci baskısını yapacak yayınevi bulamıyorum. Çok okunan, tam anlamıyla halk yazarı olan Aziz Nesin bile zaman zaman kitaplarını kendi sermayesiyle yayınlıyor.

Bizim, hele kökleri cumhuriyetin ilk yıllarına varan kuşağın edebiyatçıları halkı uyaran, bilinçlendiren, halkı tanıtan romancılar, hikâyecilerdir. Fakat gene de yayınevlerinin yüzüstü, yarı yolda bıraktığı edebiyatçılardır. Bu durumun nedenlerini kısaca şöyle özetliyebilirim:

a) Edebiyatımız sahipsizdir. Yayınevleri de, okuyucusu da kendi edebiyatına sahip çıkmamıştır. Geri kalmış bir ülkede olağan bir durumdur bu. Okuyucu yabancının kötüsünü bile kendi iyisinden üstün görür, benimser. Yayınevleri bu eğilime göre sürümünü ayarlar, sermayesini kazancını sağlama alır.

b) Edebiyatımız heveslilerin baskısı altındadır. Edebiyat meslekleşmemiş, bir uzman işi olarak kabul edilmemiştir. Edebiyatçı yazmaya başladığı günden ömrünü tamamladığı güne kadar bir hevesli kütlesi içinde kalmaktan kurtulamaz. Ulaştığı ün, başarı derecesi ne olursa olsun bu durum değişmez. Ellisini aşkın yazarların, şairlerin genç şair, genç yazar diye anılmaları bundandır. Bu hevesli kütlesi edebiyatçının okuyucu ile olan ilişkilerinde çoklukla olumsuz bir etki yaratır.

Yayınevleri çok defa okunan, beğenilen, kendini kabul ettirmiş edebiyatçıların kitaplarını basmaktan bu yüzden çekinirler. Çünkü bir kitap yayınlasalar, yüz hevesliden kitaplarının basılması teklifini alırlar. Bu heveslileri de kırmak istemezler. Çünkü yayınevlerinin alıcıları, tanıtıcıları çoklukla bu hevesli kalabalığıdır.

c) Bir yazarın okuyucu sayısının arttırılması dünyanın bütün ileri ülkelerinde ,çağımızın tanıtma organlarından geniş ölçüde yararlanılarak sağlanır. Bu iş tamamen ticaret kurallarına uydurulmuştur. Kitap bir ürün, bir maldır. Kitabı yayan, satan tıpkı bir sanayici gibi, bütün reklâm olanaklarından yararlanır.

Bir Cahit Sıtkı, bir Orhan Veli bugün onuncu baskılarını aştılar. Tanıtma olanakları acı ölümleri oldu. Yazara sağlığında, başka yollardan bu olanak sağlanırsa, memleketimizde bu çapta bir okuyucu kütlesi bulunduğunu gösterir bu olay- Cahit Sıtkı ile Orhan Veli değerinde yazarların, şairlerin günümüzde, hattâ yayın güçlükleri ile karşılaşmaları halktan koptuklarına delil değildir.

d) Çeviri kitaplara çoklukla telif hakkı ödenmemesi yerli yazarın yabancılarla rekabet olanaklarını kırıyor. Gümrük korunmasından yoksun yerli sanayiin gelişmesi nasıl düşünülemezse ucuza yaptırılmış çeviriler karşısında yerli edebiyatımızın gelişmesi, tutunabilmesi de düşünülemez.

2 — Dediğiniz yazarlar kimlerdir bilmiyorum. Böyleleri

çelişmeye düşmüş olabilirler. Fakat "halk için" yazmak demek ucuza sapmak demek de değildir. Halk için yazan edebiyatçı, kasaba pazarlarında sergilenen taş basması hikâyelerin düzeyine inecek değildir elbette. Yazardan beklenen, zamanla da olsa halkı kendi çizgisine çekecek gücü, sabrı göstermesidir.

3 — Gerçek edebiyattan habersiz yaşayan geniş yığınlara seslenmek de her çareye başvuracak olan edebiyatçı değildir sadece. Çocuklar sanıldığından daha büyüktürler. Sanıldığından daha erken gelişirler. Hele bizim edebiyatımızın düşün çizgisi çocukların kavrayamıyacağı kadar çetrefil değildir. Bu konuda on yaşında yüz çocuk arasında bir soruşturma yapılması ilginç olur. Yüz çocuğa, büyükler için yazıldığını kabul ettiğimiz on romanımızı okutalım, görülecektir ki kendilerine göre, büyüklerinkinden hiç de değişik sayılmıyacak bir anlayışla okuyacaklardır bu romanları.

Radyolardan zaman zaman okunan iyi seçilmiş —ne yazık ki kötüleri daha sık okunuyor— şiirlerimizin geniş yığınlarca sevilmesi, beğenilmesi üstünde durmak gerekir. Gene radyolarda "arkası yarın" programlarında verilen romanlarımızın tarlalarda, köy kahvelerinde izlenmesi gerçek edebiyatı geniş yığınlara ulaştırmakta başta yayınevleri olmak üzere radyolara, basına, hattâ satıcıya çok iş düştüğünü gösterir.

ÇAĞLAR, Behçet Kemal

1 — Bizden çok, batıdaki sanat ve fikir modasına uyarak eser yazanlar, aynı temayı ısrarlı bir ideoloji zorlaması ile işleyip duranlar, okuyucuyu bıktırdılar da ondan...

Şiire gelince, anlamsız şiir bir derin sayıklama olmaktan çıkıp bir zıpırca haltetme haline gelince okunmaz oldu. Şiirin balonuna bindin; günlük kaygılardan kurtulup bir yüce düzeyde oyalanmak ve coşmak için yükselmeye koyuldun, "safra" diye vezni attın; peki! Kafiyeyi de; hadi neyse! Anlamı da atmayı kabullendin mi; kendini de at, kurtul; yukarıya götürecek ne kaldı?

2 — Asıl devrimci ve ülkücü sanatçı "halkın rağmına da olsa halk için" düsturu ile hareket eder. Ama bu sanatı sadece ideolojiye âlet etmek değildir.

3 — Halka ve çocuğa yayın diye bence ayrı bir şey pek yoktur. Gerçek sanat, dili arı, konusu yerli, metodu ve tekniği milletlerarası (batılı) bir sanattır. Bunu halk da, çocuk da ergeç kavrar ve sever.

Filmi de, musikiyi de, gazeteyi de "halk için" diye diye seviyesiz, berbat bir hale getirmekteyiz. Gerçek halk adamı, her eseriyle halka yararlı olur. Karacaoğlan'ın, Yunus Emre'nin kendisini hiç zorladığı olmuş mu?

ÇELEN, Meral

1 — "Edebiyatımızın halktan kopma eğilimi yüzünden yeteri kadar basılıp yayılamadığı" konusunda söz söylemek çok zor. Çünkü, bence bugünkü edebiyatımız için böyle bir şey söz konusu değildir. Belli bir toplum ve çevre içinde yaşayan bir sanatçı için çok soyut bir deyim olur bu. Doğuşundan yazı alanına geçinciyedek, belli toplumsal koşullar içinde yaşayan bir sanatçı, eğer birtakım hokkabazlıklarla salt adını duyurmak çabası içinde değilse, algıladıklarını ve birikimlerini belli bir biçimde veriyorsa, bu onun halktan koptuğunu göstermez. Bu bir yazarın veriş ve anlatış biçimidir, "üslûb"udur. Nasıl, belirli olay karşısında normal kişilerin tepkileri birbirine benzemezse, sanatçıların da belli olaylar karşısında kendilerine özgü davranış ve duyuş biçimleri vardır. Bu, onların yetişme, çevre, duyuş ve düşünüş biçimlerinden ileri gelir. Buna sanatçının "yorum"u da diyebiliriz.

Bugünkü edebiyatımızın basılıp yayılamadığı bir sorun haline gelmişse, onu "Halktan kopmak"la mı suçlamak gerekir? Eğer bu durum gerçekse, sorunu daha başka türlü ele almak gerekir. Basılıp yayılamamak yalnız sanatçının halktan kopmasıyla ilgili değil, aynı zamanda, içinde yaşadığımız toplumun iktisadi düzeniyle de ilgilidir.

Genç kuşak arkadaşlarımızdan kaç tanesi, yalnız yazı yazarak para kazanmaktadır? Yalnız bu durum bile, arkadaşlarımızın halktan kopmadığını, üstelik, halkın yaşantısına bütünüyle katıldığını gösterir. Gündüz işini, gece sanatını düşünmek zorunda kalan yazarlar, bunalımlı bir ikilem içindedirler.

Ayrıca, yazarların kitaplarını basan bir devlet basımevi olmadığına göre, bunları basmak özel yayınevlerine kalıyor.

Özel yayınevleri ise, haklı olarak, yatırdığı parayı en az zamanda geri almak ister. Bir yazarın, bir yayınevi sahibinden Don Kişot olmasını istemeye hakkı yoktur.

Bütün bunların dışında, son on yıldır, halk demeyelim de, okurların gözü daha çok bilimsel kitaplarda. Bütün yayınevleri, bu tür kitapları, alım gücünün üstünde piyasaya sürdü. Bu kitaplar, edebi türlerin çok üstünde satış yaptı. Özel yayınevleri, yatırdıkları parayı en az zamanda fazlasıyla geri aldılar. Sanıyorum, yakın zamanda bu bilimsel kitap bolluğu azalacak. Çünkü okur, alıp kitaplığına koyduğu bunca kitabı henüz okumuş değil.

Bu durum da, okurların, ortaklıkta dönüp dolaşan birtakım sallantıda kavramların aslını öğrenme isteği ve toplum olarak geçirdiğimiz sarsıntıyla ilgilidir. Bu dönemden sonra da genç kuşak sanatçılarına ne kadar iltifat edileceği hiç belli olmaz. Yabancı bir yazarın, sizin deyiminizle kendi halkına sırtını bile dönmüş olsa, hele hele ödül kazandıysa, kitapları satıp duracaktır.

Öyle sanıyorum ki, Türk ulusu, genellikle kendi değerlerini yadsıyan bir ulus. Başka uluslar, küçük değerlerini büyütmeğe bakarken, biz, gerçekten değerli olanlara bile sırtımızı dönüyoruz.

2 — "Halk" deyiminden neyi anladığınızı bilmiyorum. Bence halk, bir ulusun bütünüdür ve onun içine bütün sınıflar birden girer. Öyle sanıyorum ki siz burda, halk kavramını yalnızca işçi ve köylü sınıfı için kullanmışsınız. Burjuva sınıfı da halkın bir parçasıdır ve yalnız edebiyatı değil, bütün sanat kollarını değerlendiren bu sınıftır. Burjuva sınıfı, elinde bulunan olanaklarla, en iyi biçimde okumuş, yaşamış ve yetişmiştir. "İyi" olanı değerlendirmek de ona düşer. Bu yadsınmaz bir gerçektir.

3 — Bu bence bir dilektir. Her yazarın kendi bileceği bir iştir. Ama, eğer halka gidememek söz konusu ise ve halk gerçek edebiyattan anlamıyorsa, genç arkadaşlarımızın bu yazdıklarını onlara nasıl ulaştıracağız?

ERTOP, Konur

1 — Edebiyatımız son yıllarda halktan kopmuş değil, tam tersine, halkçı bir anlayışla ve halkın sorunlarına ait dikkatli

gözlemlerle usta işi ürünler vermiştir. Romandan şiire, hikâyeden tiyatroya kadar bunun örnekleri önümüzdedir. Bugünkü romanımız halkın köyde ve kentteki yaşamasına ait sorunlar üzerinde artık klişeleşmiş temaları ve dondurulmuş tipleri geride bırakarak duruyor. Sözgelimi Kemal Bilbaşar'ın 1967 Türk Dil Kurumu ödülünü alan Cemo'su bu başarılı örneklerdendir. Hikâyeciliğimizde öncü üslûp arayışları halktan gelen ve halka bağlı kalan kalemlerle yeni sentezler vermektedir. Örneğin Adnan Özyalçıner'in kenar mahalle halkı yanında Anadolu insanına, ürpertici tabiata ve halkın iç dramına açılan son hikâyeleri böyle birer merhale sayılmalıdır. Cemal Süreya'nın ikinci yeni deneyinden geçen çalışması, 1965 Türk Dil Kurumu ödülünü kazanan Göçebe adlı eserinde halka ait tespitlerle temellenmişti. Sahnemizin yeni başarıları arasında yer alan Nalınlar, Pembe Kadın, Kurban gibi oyunlar hep, sanatımızın konu ve yorum bakımından halkla olan sıkı bağının işaretleridir.

Geçmiş yıllardaki durumla bugünkü durum karşılaştırılınca her yıl yayınlanan yerli edebiyat eserlerinin nüfusta, baskı hacminde, ulusal gelirdeki artışa paralel olarak eskisinden daha çok ve toplam baskı sayısının da eskisinden yüksek oluşu dikkati çekiyor. Buna rağmen yazarlarımız eserlerinin "yeteri kadar basılıp yayılamadığı"ndan yakınmakta haklıdırlar. Fakat bu nokta bir edebiyat sorunu olmaktan çok eğitimle ilgili bir konudur. Yeni kuşaklara edebiyatı öğretecek olan okulun, halkı her alanda aydınlatıp yetiştirecek olan gazetenin, radyonun yeni edebiyat ürünlerimizi tanıtma ve sevdirmede büyük görevi vardır. Şimdilik bu görevi dar imkânlarla da olsa en güzel şekliyle TRT'nin yaptığını söyleyebilirim. Okulun donmuş bilgilerden sıyrılması, günlük gazetelerin edebiyata ve yol gösterici eleştirmeye açılması anlayışlı, uyanık okur topluluğunu genişletecektir.

2 — Hiçbir yazar sadece azınlığa seslenmek istemez. Açtığı güzellik çığırını herkesin görmesini, getirdiği bildiriyi bütün insanların benimsemesini diler. Hele toplum görüşü halkla temelleniyorsa, yazdıklarını halkın okumasını ister en çok. Bizim halkçı yazarlarımız da bu anlayışın içindedir. Ama eserlerini halktan çok aydınlar okuyorsa, halkın okuma yazma bilmediğindendir bu. Şöyle böyle eğitimden geçmiş yarı ay-

dınların sanat beğenisine kavuşturulmamış olmasındandır. Alışılmışa, kolaya, basite, yavana ilginin her zaman daha geniş kalışındandır.

Bizde toplumsal hareketler, devrimler aydınlardan halka doğru olmuştur. Sanat gelişmesinin de aynı yolu izlemesinde şaşılacak yön yoktur. Politika halkın isteklerine, buyruklarına uyduğu zaman nasıl gericiliğin oyuncağı oluyorsa, edebiyat da halkın bugünkü anlayış düzeyini ve beğenisini tek ölçü olarak alınca soysuzlaşmaktadır.

Kuvvetle inandığı gerçeği, en güzel saydığı biçimle, dilin en gelişmiş kullanılışıyla anlatacaktır yazar. Okuyucunun hası halkın içinde de vardır muhakkak ki. Eğer yoksa, yukarda da söyledim, sanatçıdan çok eğitimcinindir yetiştirme ödevi. Eleştirmecinin tanıtma, açıklama görevleri de buna dahildir.

3 — Halk için ayrı edebiyat, aydınlar için ayrı edebiyat düşünülemez. Bunun gibi, çocuklara ayrı, yetişkinlere ayrı edebiyat da söz konusu olamaz. Sanatçı, elinden gelenin en iyisini, en üstününü yapmaya çalışmalıdır. Çocuk anlasın, halk anlasın diye basitleştirmek, derinlikten uzaklaştırmak kalitesini düşürür sanatın. Üstelik halk aydınlanınca, çocuk büyüyünce maskara eder başlangıçta gözünü boyamış olan yazarı.

Bugün pedagoji gibi halk eğitimi de geniş bir uzmanlık alanıdır. Klâsiklerden olsun, modern yazarlardan olsun yer yer özetlemeli ve açıklamalı yayımların hazırlanması doğrudan doğruya bu türlü meslek adamlarının işidir.

HACIHASANOĞLU, Muzaffer

1 — Bugün edebiyatımızda halktan kopan yazarlar da var kopmayanlar da; şiir ve hikâyede bu ayrılma daha belirgin. Numaralı yenilikciler çıkmazda olduklarını anlayıp maymunlaşmaktan vazgeçerek kendilerine dönme gayreti içindeler. Bir hayli oluyor "Muamma" başlıklı yazım yüzünden kızmışlardı bana. Geç de olsa anladılar taşın sert olduğunu; "Dünyanın en güzel Arabistanı"ndan "Türkiyem"e dönmeye çalışıyorlar. Eveleme, geveleme, develemeyle, anlamsızla, soyutla, dilde yapılan maskaraca değişikliklerle sanat yapılamaz; halktan da kopulur, dilden de... Bunalım mı? O ne biçim bunalım? Yalnız başlarına bunaldılar, kimseyi bunaltamadılar. Eş

dost arasında birbirlerini öğdüler sadece: "Ben sana hayran, sen bana hayran, tut cama tırman..."

Basılıp yayılmada halktan kopma ya da kopmamanın büyük önemi olmamıştır. İşte halktan kopmayan Samim Kocagöz, yapıtlarını yayınlayamamaktan yakınmaktadır. Bir olaya neden olamamış bir yapıtın yayınlanması güçleşmiştir günümüzde. Yazarlar kendi paralarıyla kitabevleri kurarak ya da kitabevleriyle ortaklığa girerek yayınlamaktadırlar yapıtlarını. Kitap yayınlanması alabildiğine artmıştır. Özellikle doktrinlerle ilgili kitaplar ön plâna geçmiştir. Kitabevleri de haklıdır iş yapan kitaba para yatırmakta. Yılların susamışlığını gideren kitaplar sürüm yapmaktadır.

2 - 3 — Evet toplum görüşleri "Halk için" deyimiyle özetlenen yazarları ancak seçkinler okuyor, seçkinler dinliyor. Bugün Orhan Kemal'in kendilerinden söz ettiği kişiler okuyamıyor onu. Fakir Baykurt'un insanları okuyamıyor onun yapıtlarını. Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın, Ceyhun Atuf Kansu'nun şiirlerini yine biz okuyoruz. Ama bir İhsani'nin şiirleri köylerde dinleniyor. Kabahat bizde. Biz halkı eğitememişiz, belli bir düzeyden yukarı çıkaramamışız. Bir de efendilerimiz soyutla uğraşmaya kalkıyorlar. Sanat da halkın anlayış düzeyine inmek değil, onun anlayış düzeyini yükseltmektir önemli olan. Bu bakımdan çocuklar ve halk için yayınlar hazırlamakta fayda vardır elbette.

HANÇERLİOĞLU, Orhan

1 — "Halk" deyimiyle okur-yazarlıktan yoksun ya da yarım yamalak bir okur yazarlığı olan bir topluluk tanımlanıyorsa, sanatçının halktan kopuşu sanat yapmasıyla başlar ve pek doğal bir olgudur. Çünkü sanat bir kültür işidir, sanat alıcısıyla sanat vericisinin belli bir kültür çizgisinde buluşmaları gerekir. Her aydın gibi her sanatçının da görevi bu buluşmayı sağlamaya çalışmaktır. Ben bu kopuşun son yıllarda çoğaldığı değil, azaldığı kanısındayım. Günümüz sanatçısı dilini, duygusunu, düşüncesini halkla birleştirmiş ve halkla buluşmayı gerçekleştirme yoluna girmiştir. Sanatçının bu olumlu çabasına rağmen bu buluşma henüz gereği gibi gerçekleşmemişse bunun nedenleri sanatçıda değil, başka yerlerde, sa-

nat için pek elverişsiz bulunan yaşama koşullarında aranmalıdır.

2 — Azınlığa seslenen toplumcu bir yazar tanımıyorum. Toplumcu yazarlar azınlığa değil çoğunluğa sesleniyorlar. Ama çoğunluk öylesine bir geçim derdine düşmüş ki başını kaldırıp bu seslenişe karşılık veremiyor. Sorunu kuramsal tartışmaların dışına çekersek, sanatın tadına varabilmek için önce insanın karnının tok sırtının pek olması gerektiğini kolaylıkla görebiliriz.

3 — Çocuk bambaşka bir konu. Ama halkı eğitmek için evet.

HIZLAN, Doğan

1 — Bu sorunun karşıt anlamından bundan önce edebiyatla halk arasında büyük ilişkiler olduğu kanısı uyanıyor ki ben buna da inanmıyorum. Bizde çok yazık ki uzun yıllardır böyle bir bağ kurulmuş değildir. Edebiyat bir endüstri niteliği kazanmadıkça böylesine bir bağ kurulma olanağı düşünülemez. Edebiyat, toplumun gündelik hayatında bir yeri kapsamadığından, bu sorunun karşılığını vermek daha da güçleşiyor. Yalnız yazılan edebiyat ile halkın yaşaması arasında bir paralellik kalmadı, ayrıca okuduklarını zihnen olsun duygu açısından olsun bir yere yerleştiremiyor. Üst düzeyde yazılanları bir edebiyat eseri gibi okumuyor da bir mitoloji kitabına yaklaşır gibi yaklaşıyor.

Basılıp yayımlanmamasını salt halktan kopma eğilimine bağlıyamayız. Halktan kopmadığı iddia edilen ya da böyle oldukları kategorik olarak kabul edilen yazarların da kitapları satılmıyor. Halktan kopmadıklarını söyleyen yazarların kitapları ne oranda diğerlerinden fazla satılıyor? Bunu da bilmek gerek. Ayrıca bu satılmama halka ulaşamama yalnız ülkemizin değil bütün dünyanın az çok başındaki dert. Halkın önceki yüzyıllarda ille de basılı kâğıt üzerinde öğrenmekte olduklarının fazlasını televizyon, radyo ve sinemalar sağlıyorlar. 300 sayfalık bir kitabı okumak zorunda kalmadan bir saatlik bir radyo programında kitabın özetini öğreniyor. Ama yalnız eserin temasını öğreniyor, konuymuş, konunun ayrıntılarıy-

mış, yazarın üslûbuymuş falan filan açıkcası onlar bunu ırgalamıyor. Bir de nedense bizim okuyucu yeniliğe başkaldırıyor, yeni bir şeyler öğrenmek istemiyor, sizin onun bildiklerini tekrarlamanıza müsaade ediyor da yeni bir şey anlatmanıza kızıyor. Daha doğrusu siyasal davranışlardan bütün toplumsal davranışlara kadar her konuda böylesine katı olan bir tutumun esneklik ve başkalık kazanmasını neden bekliyoruz? Hele okuma alışkanlığı edinmemiş bir topluluktan.

Halk kavramından ne anlaşılıyor burada? Bunun da sağlam bir tanımı, daha doğrusu ayrıntılı bir kavram değerlendirmesi yok ki. Aslında Türk halkının toplumbilimsel yapısını, onun neleri istediğini bilmiyoruz, onun için bütün tartışmalar belirlenmemiş bir kavram çevresinde dolanıp duruyor.

Diğer yandan, 1960 sonrasının politika canavarlarının da okuyucu topluluğunu iyice dişleri arasına aldığı bir gerçek. Bunu da yıllar sonra kasıtlı özgürlükten kurtularak bu konudaki susamışlığa verelim.

Dil devrimi konusundaki yanlış tutumumuz burada kendisini belli etti. Dil devriminin başlangıcında dilin arılaşması, özleşmesi işlemi yapılırken, edebiyat niteliği kazanması endişesi ikinci plâna atılmıştı. Sonradan bu hatırlanıldı. Şimdi de edebiyatı böyle ayrı ayrı evrelerde geliştirmeye çabalıyoruz. Halk ekonomik, toplumbilimsel eserleri okusun ama bununla birlikte gerçek sanat eserlerini de okumak zorunluğunu unutmasın. Yorumlarını ikisinden birarada edindiği bir düşünce platformu üstünde geliştirirse daha sağlam olacağını bilsin.

2 — Neden bunu şaşılacak bir şey gibi soruyorsunuz anlamadım. 15 liralık ofset kapaklı kitabı kimin okuyacağını sanıyorsunuz, 10 liralık tiyatro koltuklarında toplumcu piyesleri kimin görme şansının olduğunu tahmin ediyorsunuz?

Burada iki ayrı kavram var: "Halk için" yazmıyor bu baylar, halkı yazıyorlar, daha doğrusu halkı bir bölük kentliye anlatıyorlar. Halkın bu romanları okumasına kültürel düzeyleri, almalarına ekonomik durumları elvermez. Ne olursa olsun gerek fiat gerek içerik yönünden o batasıca deyimle "mutlu azınlık" yararlanır. Kapitalist batı ülkelerinde bile büyük eserlerin öğrenci basıları, ucuz kâğıt basıları yapılıyor. Bunu bir an önce devlet ele almalı. Üzen bir gerçek ama ger-

çek, bugün cici beyler, cici hanımlar toplumculuğun zevkini çıkartıyorlar. Aynı ekipin dedeleri hanedanın, babaları cumhuriyetin zevkini çıkarmışlardı, bu genç kuşağa da toplumculuk düştü, yirminci yüzyıl gereği...

Neyse bunlar edebiyatın iç dertleri bence, çünkü bu yazarlar büyük ölçüde görevlerini yapmış kişiler, benim ileri sürdüklerim etkinlik yanı daha da genişlesin herkes okuyabilsin diye düşündüklerim... İster istemez insan bazı şeyleri moda diye yapar ama bir süre sonra yaptıklarının asıl benliğini kapladığını, gerçek davranışının bu olduğunu anlayıverir. Topluma, halka yakın diye nitelendirdiğimiz yazarlar, edebiyat açısından çok daha gelişkin belki ama yöntemleri yanlış. Benim kuşağım sayılan 1950 sonrası yazarlarının bir tek romanları bile yok, çok iyi, çok başarılı hikâyeleri, şiirleri var ama onlar mutlu azınlığa değil, ondan öte incelmiş zevk sahibi kişilere sesleniyorlar.

3 — Gerçek edebiyattan neyin kastedildiğini pek açık olarak anlayamadım. Edebiyattan habersiz geniş yığınlara seslenmekle neyin hallediieceğini kestiremiyorum doğrusu. Bence bu sorunlar salt edebiyat, sanat sorunu olarak ele alınmamalı, bir düzen sorunu olarak ele alınmalı. Toplumcu bir siyasal düzenin koşulları içinde bunun karşılığı aranmalı. Böyle ayrımlı edebiyat olamaz bence. Üstün nitelikli bir sanat eserinde herkes kendine göre bir şey bulur, onu özümler. Sağlam bir kültür planı içinde birbiriyle ilişikli olarak yürütülecek çalışmalardır bunlar.

Yalnız öğretici çalışmaların yapılmasını isterim, ama bunların gerçek edebiyatı —sizin deyiminizle— ne oranda yansıtabileceğini ayrıca tartışırım. Çocuklar için yazılmış nice romanların büyüklerin zevk katında da egemenlik kurduğunu, büyükler için yazılmış nice ciddi eserlerin de geri zekâlı çocukları bile doyurmadığını görmüşüzdür.

Ancak geçiş evrelerinde böyle bir ayrımın gerekli olduğuna inanıyorum, yalnız bazı sorunları büyük yığınlara iletmenin tek ve önemli yolunun da edebiyattan geçtiğini rahatça savunamam.

Sorularınıza karşılık verirken özellikle bir durumu gene belirteyim, bunlar salt edebiyatın dar sınırları içinde çözülecek sorunlar değil, belli bir toplum ve kültür düzeni işi.

KANDAŞ, Kemal

1 — Sorudan anlaşıldığına göre, son yıllarda, edebiyatımızda:

a) Halktan kopma eğilimi vardır.

Bu yüzden de edebiyat ürünleri:

b) Yeteri kadar basılıp yayılamamaktadır.

Bundan da şu çıkmaktadır:

Son yıllardan önceki yıllarda edebiyatımız:

a) Halkla kucak kucağadır.

Bu yüzden de edebiyat ürünleri:

b) Yeteri kadar basılıp yayılmıştır.

Son yıllarda, edebiyatımızda, "basılıp yayılma" yönünden önemli bir gerileme olduğunu sanmıyorum.

Önemli bir "ilerleme" olmayan yerde, önemli bir "gerileme" de olmaz.

Edebiyatımız, oldumolası halkımızla gerçek bir bağıntı kuramamıştır. Bu durumdan edebiyatçı da sorumludur elbette. Ancak, bütün suçu edebiyatçıya yükleme olanağı yoktur.

Her şeyden önce bir az gelişmişlik, bir yetişememişlik sorunudur bu.

Toplumsal yaşayışımızla ilgili tüm aksaklıklar, beş aşağı - beş yukarı edebiyatımızda da vardır. Edebiyat ta, genel toplumsal sorunun bir yüzü, bir yönden görünüşüdür çünkü.

Edebiyatımız halktan neden kopmuştur?

Bu, aynı zamanda, edebiyatımız halktan neden yüz bulamamıştır, sorunudur?

Yani, halkımız, Şah'la Diba ve futbol maçlarına neden bu kadar tutkundur?

Bu, edebiyatı ve edebiyatçıyı da aşan çok yönlü ve boyutlu bir toplum sorunudur.

Edebiyatımızın, "son yıllarda halktan kopma" diye genel bir sorunu yoktur. Olsa olsa, sınırlı bir okuyucu azınlıktan kopma diye özel bir sorunu vardır.

Oldumolası halktan yüz bulmamıştır edebiyatçı.

"Soyut"a yönelmenin, halk yaşantısıyla ilgili sorunlara boşvermenin bir nedeni de budur.

İlgi göstermek ve göstermemek yoluyla, hizaya getirici, tutumuna yön verici bir halk baskısından, bir halk ayarlama-

sından yoksun edebiyatçı, istediği gibi davranmakta özgür kalmaktadır. Halk ta, edebiyatçının tutumundan ne yakınmakta, ne de sevinç duymaktadır. Edebiyatçının eğilimlerinden haberi bile olmamaktadır.

Bütün bunların en güzel kanıtı da ikinci sorunuzdur.

Bir de, edebiyatın, özellikle şiirin, politik baskı dönemlerinde, kendi içine kapanmak ve soyutlaşmak zorunda kalarak okuyucudan koptuğu söylentisi var.

Oysaki, en sakıncalı konulara, politik baskıların arttığı dönemlerde elatmıştır şair çoklukla. Bunun akla yakın nedenleri de vardır.

Daha bir usturuplu ve su götürür söyleyişlere elverişli olan şiir, her şeyin kolayca yazılıp söylenemediği dönemlerde bu görevi kendiliğinden yüklenmekte, daha somut ve toplumcu bir aşamaya girmektedir.

Baskıların azaldığı dönemlerde ise, kendi özüne de karşı çıkmaya iteleyici zorlamalar yüzünden şiirde, özünü koruma gereksinmesi belirmekte, bu gereksinmenin oluşturduğu aşırı duyarlık yüzünden de, daha çok soyuta yönelmektedir.

Başka nedenler üstünde de durulabilir elbette.

2 — Bu soru, Türk Edebiyatçılar Birliği gecesinde, halkın anlayamıyacağı düşün, sanat ve edebiyat ürünlerinin değersizliğini savunan ünlü gazete yazarına sorulmalıdır.

—En toplumcusu dahil—, edebiyatı hiçe saymak, Şah'la Diba ve futbol maçlarıyla bir tutmaktır bu yargı.

Futbolu anlamanın bile kuralları vardır.

Edebiyat ta en azından, fizik gibi, hekimlik gibi, ruhbilim ve toplumbilim gibi, anlaşılması önceden uzun çaba ve emek gerektiren güç bir bilimdir. Hem de tüm bilimleri kavrayan niteliğiyle, çok yönlü ve boyutlu bir bilimdir.

Özel bir ilgi duymayı, uzun süreli bir hazırlık çabasına katlanmayı ve ilgiyi sonuna kadar uyanık bulundurmayı gerektirir.

Bu aşamalardan geçmemiş kişinin, Gorki'den de, Şolohof'tan da, —yüzeysel serüvenlerden ötede— anlayabileceği pek fazla bir şey yoktur.

Geri bırakılmış ve şartlandırılmış halk yığınları, gazete yazarına bile uzanamamakta, yaşayışıyla ilgili en önemli so-

runların sahip çıkamamakta, sahip çıkmak isteyenlere de çoklukla karşı durmaktadır.

Marks ta, Engels te, her biri ayrı, uzmanlık konusu olan çeşitli bilimleri kavrayan yapıtlarıyla, halkın, hattâ, şöyle böyle aydınların anlayabileceği yazarlar değildir.

Marks ta, Engels te halk için yazmamışlardır.

Halk yararına yazmışlardır.

Bu iki deyim arasında da fark vardır.

Günümüzün hazırlanmış koşulları ve eğitim olanaklarından, edebiyat yoluyla halka uzanmak kolay olmamaktadır.

Bu yüzden de "Halk için" deyimi, çoklukla, yeteneksizlikleri gözden kaçırmaya, değersizlikleri değermiş gibi yutturmaya yaramaktadır.

3 — Edebiyatçı, çalışmalarının bir kısmını ya da tümünü çocuklar ve halk için yararlı yayınlara ayırabilir. Zaten hangi namuslu edebiyatçı yararlı bir iş yaptığı kanısında değildir. Çeşitli ayırımlar, "yarar" kavramına verilen çeşitli anlamlardan gelmektedir.

Bu yüzden, "çocuklar ve halk için yararlı yayınlara ayırmak" deyimini, çocuklar ve halk için yazmak anlamında alıyorum.

Burada da bazı sorunlar üzerinde durmak gerekir.

Örnek olarak, bir şair, şairliğe atandığı, ya da raslantılar zorunlu kıldığı için şiir yazmaz.

Şair olduğu için şiir yazar.

İyi şiirler yazan kişinin, gerekince iyi romanlar da yazabileceği belli değildir.

Bunun gibi, çocuklar ve halk için yazmak ta, kendine özge yetenekler gerektirir.

Bu yeteneklerin her edebiyatçıda bulunabileceği de şüphelidir.

KEMAL, Orhan

1 — Bir edebiyat, halktan kopma eğilimi gösteriyorsa, halkı artık ilgilendirmeyen konularla uğraşıyor demektir. Şayet edebiyatımızda böyle bir hal varsa, yani halk, edebiyatı ilgilendirmiyorsa, bu tür edebiyatın da halkı ilgilendirmiyeceği açıktır. Halk bir edebiyatta kendini, yani kendi öz sorunlarını,

problemlerini bulamıyorsa, ne diye para verip bu türlü baskıları alsın?

2 — Toplum görüşleri "Halk için", yani halkın ekonomik, sosyal ve politik çıkarları doğrultusunda olan yazarlar, bence, hak yolunun yolcularıdır. Ama, eserlerini halk değil de salt, "... sanatta en yüksek yüzeydeki bir azınlık" okuyorsa, beğeniyorsa bu tür sanatçılar meseleyi estetik plânda en iyi biçimde çözümlemişler demektir. Sorunuzdan ben bu sonuca vardım. Yok, demek istiyorsanız ki, efendim bunlar halkçı, halk için yazan kişiler olarak geçiniyorlarsa da, yapıtları halkı değil, mutlu azınlığı ilgilendiriyor! O zaman, "Halk için" olmuyor yaptıkları derim. "Halk için" kavramı bölünmez bir bütündür sanıyorum. "— Ben şunu demek isterim, tanburam böyle çalar" oldu mu, işin içinde bir kaytarma var demektir. Onun için, sorunuzu daha, hattâ iyice somutlandırmanız gerekir ki, tam yanıtını bulsun.

3 — Bu, sanatçının iyi niyetinden çok, devletin eğitim politikasıyla ilintili bir şey galiba. Sanatçı, inandığı doğruların savaşını yapan bir düşünür olduğuna göre, —Gerçek sanatçıdan söz ediyorum tabii— bu gereği duyuyorsa "Çocuklar ve halk için yararlı yayın" yapar. Aslına bakarsanız, bu, elbette gereklidir. Gerçek ve namuslu sanatçının görevi yalnız bunlardan da ibaret değildir ki!

KOCAGÖZ, Samim

1 — "Edebiyatımızın son yıllarda halktan kopma eğilimi" yargısı, bütün edebiyatımız için söz konusu olamaz. (Halktan kopma eğilimi), yalnız belli bir edebiyat çevresi için söz konusu olabilir. Bu (Halktan kopma) yerine, *okuyanlardan kopma* desek, daha rahat konuşuruz. Belli bir edebiyat çevresinin daha çok şiirde, birkaç imza ile hikâyede, on yıla yakın bir zamandır okurlardan uzaklaştığı bir gerçektir. Bunların tuttuğu yolun yanlış olduğu çok yazıldı, çok söylendi. Oysa hikâye, roman ve şiirde; çoğunluğu okur yazar olmayan halka karşın, çoğunluğu okumayan okur yazara karşın, halka eğilen, halktan yana, okuyabilse, halkın anlayacağı edebiyat, yukarıda sözünü ettiğimiz belli çevreye kulak asmadan, çok güçlü olarak devam etmektedir.

"Halktan kopma eğilimi" sözü, —bana göre— olumlu şair

ve yazarları basmamak için yayıncıların ortaya çıkardığı kibarca bir bahanedir. Halktan kopma sözüne sığınmıyan yayınevleri başka bahaneler buluyor. Ticaret, ticarettir; kimse karışamaz. Örneğin ikinci dünya savaşından sonra bir çöl haline gelen Alman Edebiyatında ortaya çıkan, benim ölçülerime göre orta (vasat) bir yazar sayılması gereken, hem de Remarque'ın gölgesi Böll, bizde büyük yazar diye piyasaya sürülmektedir. Böll de okunsun, okunsun ama Türk yazarlarının da hakkı yenmesin. Yayımcılar, ortaya istedikleri değin dokuz kulplu özür atsınlar; olumlu, gerçek Türk şair ve yazarlarına kendilerini bağışlatamazlar! Yalnız Türk Edebiyatı bizim umrumuzda değil, biz ticaret yapıyoruz derlerse, o zaman akan sular durur...

2 — Birinci sorunuza verdiğim ve üçüncü sorunuza vereceğim karşılığın, bu sorunuz için de geçerli olabileceğini sanıyorum. Yalnız birkaç söz eklemek gerek: Türkiye'de "Toplum görüşleri (halk için) deyimi ile özetlenebilecek bazı yazarların, sadece okuyan, okumayı seven dar bir okur çevresine seslendiğini kabul ederim. Örneğin bu okur çevresi benim bir kitabım için Türkiye'de üç bin, Özbekistan'da on beş bindir. Yazara, kitaba ve ülkeye göre değişiyor bu rakam. (... Şanatta en yüksek düzeydeki... ...) sözlerinizden bir şey anlıyamadım.

3 — Okur yazarı kıt; liselerinden gençleri ders dışı bir kitap okutulmadan çıkarılan; öğrencilerine okumayı sevdirmeyen, giderek okur yazarı bile okumayı sevmeyen bir ulusuz. Bu durumda gerçek edebiyattan habersiz yaşayan geniş yığınlara seslenmek için yazarların, şairlerin elinden ne gelir? Önce, okur yazar gerek. Önce, yığınlara okumayı sevdirmek gerek. Şair, yazar, ancak okumasını bilenlere ve sevenlere seslenir. Şairler, yazarlar elbette ulusların öğretmeni sayılırlar ama, harfleri bilen ulusların. Okuması istenen ulusların... Yeni edebiyatımızın yüz yıla yaklaşan kaynaşma ve gelişmesi koşullarını burada tartışacak değilim. Bu konu, çok büyük ve karışıktır. Hiçbir ulusunkine benzemez.

MAKAL, Mahmut

1 — Edebiyat dedikleri nesne, tek başına alınıp ta halktan kopması ya da basılıp yayılamaması üstüne ileri geri konu-

şulması mümkün olan bir konu değildir. Sözgelimi yurdu Amerikalılar işgal etmiş olduğu halde, edebiyat yoluyla buna direnme, karşı çıkma yerine Amerikalılarla işbirliği yapmak, onlardan şu ya da bu biçimde para sızdırmak, gece davetleri tertiplemek Amerikalılarla karşılıklı olarak... Anadolu insanı ektiğini kaldıramazken, açken, iktidarla bir olup edebiyat yolundan yurdun kalkındığını savunmak ve bunun öyküsünü, şiirini, romanını yazmak... Kömür derdi, et derdi, ekmek derdi, zeytinyağının ve de tüm yağların sömürücüleri daha zengin etmek için makina yağıyla karıştırılması, yurtta besin maddelerinin yüzde doksan sağlığa zararlı olacak kadar bozuk satılması, bunun sonunda zenginin daha çok zengin, yoksulun daha çok yoksul duruma gelmesi, orta direğin bel vermesi... dururken, sayılamayacak kadar örneği bulunan anlamsız öykü, şiir ve roman yazarak, bilinen sözcüklerle bilinmeyen dünyaları anlatmaya kalkmak, bunu yaparken de insan ya da toplum bunalımı diye yapma bir özre sığınmak, bağışlanacak bir davranış değildir. Günümüz Türk yazarı her gün, her yazısıyla savaş vermek zorundadır. Savaş yazılarını basan ve yayan kitabevleri vardır. Ama halktan, yani halkın sorunlarından uzak yazı ve kitapları, bunalım havasına bürünmüş söz yığınlarını Yaşar Nabi de basmaz. Nitekim basmamaktadır... Bu biçim kitaplar basılsa da okunmaz. Dökülüp kaldıklarını yıllardan beri siz de seyretmiyor musunuz?..

2 — Ya halk için, derken yalan söylüyorlar, ya da halkın ne olduğunu bilmiyorlar, diye açıklarını. Gerçekten, halk kavramının ne olduğunu bilen yazar pek azdır bizde. Her şey halk adına yapılır, ama hepten halkın aleyhine çıkar, halka değil halkı "vasıta" yapanlara yarar...

3 — Çocuklar ve halk için ayrı tür kitaplar yazılması ya da yazılabileceğinin ileri sürülmesi, kapitalizm, emperyalizm ve burjuva deyimlerinin kapsadığı alanda yaşayanların kafalarından çıkma bir düşüncedir. Bununla evlere şenlik eserler yazılmasını isterler. Aslına bakarsanız insanları düşünmekten alıkomak, düşünce yönünden çocuklaştırmak ereğini güderler. Böylę eserler, dergiler, günceler bizde de çoktur. Bol bol ilân da alırlar, halkın kafasını kolaya alıştırmak, dumura uğratmak için.

Çocukların sırtından para kazanmak için daha iki söz-

cüğü yanyana getiremeyen ne yazarlar türemiştir bizde. Halk Eğitimi Müdürlükleri kurulalı, para kazanmak için sözümona halka yarar öyküler ve masallar bastıranlar da var. Ama bunların hepsinin bilmediği bir şey de var: Özüyle, biçimiyle, diliyle iyi eser var, kötü eser var. İnsanoğlu belli aşamalarda bu çeşit eserlerin bellibaşlılarından yararlanır. Bir eğitim ve seçme çerçevesi içinde olur bunlar...

MENEMENCİOĞLU, Muazzez

1 — Edebiyatımızın bugün geniş halk kitlelerine seslenmediği bir gerçektir. Ancak bu olayı yalnızca edebiyatımızın halktan kopmuş olmasına bağlamak ne derece doğru olur? Halkımızın yüzde altmışının okuma-yazma bilmemesi yüzünden gerekli temel eğitimi görmemesi; günlük yaşama savaşı içinde kitap almıya ve okumıya para ve zaman ayıramaması, Spor Toto ya da Milli Piyangoya yapılan yoğun reklâm kampanyasının yüzde birinin bile eğitime, kültüre, sanata yöneltilememesi ve bunlara benzer ilgisizlikler nedenler arasında sayılamaz mı?

Ayrıca, halktan kopuk bir edebiyat kesiminin varlığı bir gerçek olmakla birlikte, halkın sorunlarına, acılarına eğilen yapıtların da en çok yine günümüzde yazıldığı inkâr edilebilir mi? Kaldı ki, bu yapıtların da kapış kapış satıldığını söylemek ne derece doğru olabilir?

2 — Önce, "Halk için" deyiminde anlaşmak gerek. Halkın sorunları, sevinçleri, acıları, gelenekleri ve yaşantılarıyla ilgili olan, bunlara parmak basıp çözüm yolları arayan yapıtlar ve yazarlarının kimi kez en yüksek düzeydeki bir azınlığa seslenmelerini olağan karşılamak yerinde olmaz mı? Bunları yorumlayıp halk kitlelerinin ilgisini çekip, anlıyacağı kadar yalınlaştırmak biraz da eğitimcilerimizin işi olmak gerekmez mi?

3 — Bu sorunuzdan "halk için" deyimi anlam değiştirip, "halkın yararına" niteliğinden çıkarak, "halkın anlıyacağı kadar yalınlaştırma" niteliğine bürünüyor. Bu tür çalışmaların yararı yadsınamaz. Ne var ki, her sanatçı içinde yaşadığı çağın ve toplumun çatışma ve sevinçlerini dile getiren çalışma türünü kendi seçer. Sanatçıyı ayrı bir uzmanlık işi olan ileri sürdüğünüz çalışma türüne yöneltmiye zorlamak nasıl bir anlayışla bağdaşabilir?

MUHTEREMOĞLU, Âfet

1 — Edebiyatımızın, bir yanıyla halktan koptuğu doğrudur. Fakat bu durumu yargılamak değil nedenlerini incelemek gerekir.

2 — Bu iş ancak bir düzen ve anlayış değişikliğiyle yoluna girecektir. Şimdilik öyle bir kısır döngü içindeyiz ki herkes suçu birbirine yüklüyor. Yazar basına, yayınevine; yayınevi ve basın okuyucuya ya da yazara; okuyucu bazan yazara bazan yayınevine; ve bu böyle sürüyor. Yıllarca sürdü, bir çözüme varıldı mı?

Yazara gereken önemin, değerin verildiği, onun geçim sıkıntısından kurtulduğu bir ortam kurulacak, o zaman yazarla okuyucu karşı karşıya kalacak, birbirlerini sevecek, sayacak ya da eleştirecekler. Böylece aradakilere, yani yayıncılara ve basıncılara da çatmanın bir anlamı kalmıyacak. Çünkü ortada böyle bir sorun kalmıyacak.

Bugün işler böyle değil, bir yanda batı ülkelerinin lüksü, zenginliği, rahatlığıyla gözü kamaşmış, kulağı dolmuş fakat bunu asla eleştiremiyen bir çoğunluk —okuyucu çoğunluğu—, çoğu fazla kazanmak, hiç değilse zarar etmemek için yazarı da okuyucuyu da sömürmeyi göze almış bir basıncı-yayıncı topluluğu; ve para kazanmak, ün yapmak, kapitalist ülke yazarları gibi seçkin ve halktan üstün bir topluluk olmaya çalışan ve gene çoğu, memleketini, insanlarını çok az tanıyan, böyle bir ortamda çalışmayı sıkıcı ve ün, para getirmez, aptalca bir iş sayan yazarlar...

Okuyucunun da, yazarın da her şeyden önce bir sol değişiklikle birleşmeleri ve tanışmaları gerek. İçinde bulunduğumuz bu garip düzen, yazarları hem toplumcu görünüp hem de soyut olmaya zorluyor. Garip ve karışık bir düzenin garip ve karışık sonucu.

3 — Bu, sanat çalışmalarıyla değil, eğitimle ilgili bir konu daha çok. Halkı okumaya alıştırma işi, öncelikle. Okumak, film, tiyatro seyretmek, şarkı türkü dinlemekten daha zor bir iş olduğundan insanlarımız en son buna alışacaklar. Hem de böyle eğlencesi bol, emeği azken parası çok olabilen bir düzenin insanları. Önce Anadolu'ya yayılacak tiyatrolar, ciddi bir sinema sanatı, taviz vermiyen radyo, gazete, dergiler yoluyla

eğitildikten sonra onlar okuyacakları kitapları kendileri isterler, bulurlar. Ama hep, dediğim gibi, bu işler değişik bir ortam ve düzen istiyor. Bunu anladık artık. Yoksa bu tip sorulara daha yıllarca cevaplar vererek havanda su döveceğiz. Cevaplarımız ne denli zekâ ve espri dolu olursa olsun.

MUTLUAY, Rauf

1 — Edebiyat eserlerinin yeteri kadar basılıp yayılamadığı doğru; ama "halktan kopma eğilimi yüzünden" mi bu? Bana göre, çoğunluğun en kolay, en rahat yoldan, en çok benimseyerek okuyabileceği en yerli eserler de basılıp yayılamıyor yeterince. Öyleyse edebiyatsız bir hayatın nedenlerini başka yerlerde aramak gerek. Daha önce de söylediğim gibi (Varlık Yıllığı 1967, Açık oturum) bu, topluma daha etkili yollarda gelen sanat ürünlerinin baskısıyla, edebiyat okuyucusunu başka alanlara çeken kolay eğlencelerin varlığından doğuyor. Stadyum tribünleriyle sinema salonları gereğince dolu; tiyatro biletleriyle plâk satışları da yolunda. Gece kulüpleriyle saz salonları tıklım tıklım. Film piyasasının şartladığı okuyucu çoğunluğu, sinema kolaylığının tiryakiliğinde resimli hikâyelerin, fotoromanların, magazinlerin peşinde. Radyonun, gazete edebiyatının yaygın ortaklığını da katınca bunlara kim kalır geriye edebiyat okuyucusu olarak? Bir de okulların edebiyata küstürdüğü genç kuşaklar? Onları olsun ısındıramadığımız için bu dünyaya, edebiyatın, öteki seyir sanatlarının reklâmiyle gelmesini beklemekten başka yol yok gibi.

2 — Toplum görüşü ne olursa olsun sanatçı bir yandan hep kendini aşmayı, bir yandan başka sanatçıları geçmeyi düşünür hep. Daima daha güzeli, daha inceyi, daha üstünü ararken, bu vazgeçilmez bir sanatçı içgüdüsüyken, nasıl geriye dönebilir ki?

3 — Ancak kendisi için yeni ve özgün bir çalışma alanı bulduğuna inanan sanatçı, halka ya da çocuklara yönelen bir yöntemi deneyebilir. Gene kendisi bulursa bu yolu, kendiliğinden isterse.

İkinci, üçüncü soruların sezdirdiği anlam, bugünün edebiyatçısının, bazı görevleri ihmal ederek, "Sanat şahsi ve muhteremdir" ilkesiyle çalıştığı sanısını uyandırıyor. Aslında halk yığınlarını edebiyattan bilerek uzaklaştıran koskocaman bir

sanayi örgütlenmesi var. Burjuva toplumunun finanse ettiği sinema, tiyatro, radyo, gazete, spor; daima hükûmet edenlerin fikirlerinin karşısında yer alan edebiyatçıyı, istediği kadar ülkücü olsun, sonsuz bir yalnızlığa mahkûm etmek amacındadır. Bu örgütün karşısında hem emekçi olarak yaşayabilmek, hem sesini duyurabilmek için bütn sanatçılar biraz Tantalos azabındalar. Zaman zaman dönüp kendisini suçlasa bile ana gerçek bu.

NACİ, Fethi

1 — Edebiyatımız ne zaman halkla kaynaşmıştı ki şimdi "halktan kopma eğilimi"nden söz ediyorsunuz? Osmanlı toplumunda, sınıfsal yapıya uygun olarak, bir halk edebiyatı vardı, bir de divan edebiyatı. Edebiyatın halkla kaynaştığı dönem, o dönemdir. Osmanlı toplum yapısı çözülmeye başladıktan sonra, edebiyat, hep divan edebiyatının seslendiği toplum tabakalarına seslenmekte devam etmiştir. Başka türlü olması ancak toplumda birtakım köklü dönüşümlerle halkın eğitime ve kültürden yararlanma imkânlarına kavuşmasıyla mümkündü. Nesnel şartlarda bir değişiklik olmayınca ister istemez halkla edebiyatın arası açılmış, edebiyat sadece okur-yazar takımının "meşgale"si olarak kalmıştır. Türkiye'de altıdan yukarı yaşta olanların sayısı 25 milyon; bunların yüzde 48'i okuma yazma bilmiyor. Okur yazar sayılan nüfusun da yüzde 58,4'ü ilkokul mezunu, yüzde 28'i belli bir eğitim kurumundan mezun olmayanlar. Edebiyatın yeteri kadar basılıp yayılamamasının sebeplerini asıl bu rakamlarda aramak gerek.

2 — Toplum görüşü ne olursa olsun bir sanatçı, gerçek bir sanatçı, gücünün yettiği en güzel eseri yaratmaya çalışır. "Halk için" sözü ille de basit ve yaban edebiyat anlamına gelmez. Halktan yana sanatçıların eserlerini daha çok "en yüksek düzeydeki bir azınlığın değerlendirmesi, beğenmesi, bugünkü şartlar içinde, kolay anlaşılır bir şeydir. Bir sanat eserini sevmek, değerlendirmek bir eğitim işidir, bir hazırlık işidir. Bu imkânlar ise ancak bir azınlık için söz konusudur. "Halk her şeyin hasını anlar" sözü, halk dalkavuklarının sözüdür; eğitim görmemiş, sanat ürünleriyle içli dışlı olmamış halk nasıl anlasın gerçek sanat eserinden?

3 — Edebiyatçılar, isterlerse böyle bir işe girişebilirler-

Ama o zaman da yaptıkları işin artık "edebiyat" olmadığını bilmelidirler; bir sanatçı olarak değil, bir eğitim gönüllüsü olarak çalıştıklarını bilmelidirler. Gerçek edebiyattan habersiz yaşayan geniş yığınlara yardımcı olmak isteyen edebiyatçılar varsa, bu edebiyatçılar halkın yanında siyasal eyleme katılarak, halkı örgütleyip eğiterek aydın kişi olmanın gereklerini yerine getirmiş olurlar. O sözünü ettiğiniz tatsız tuzsuz eserleri yazsalar bile, o eserler, bu şartlar içinde gene o yığınlara ulaşamaz.

ÖZERDİM, Sami N.

1 — Yazınımızın halktan koptuğunu söylerken, halka yaklaşmış olduğuna inandığımız anlaşılacaktır. Oysa, halkın, kendisi için yazılan, ya da kendisini konu edinen yazın ürünlerinden ne dereceye değin haberi vardır? Halk ile yazar arasına giren engelleri hiç düşünmiyecek miyiz? Yazar, bugün, kendisine güvenilmeyen, kendisinden kuşkulanılan, hattâ bu memleketin düşmanı gibi kovuşturulan bir kimse olarak kaldıkça, memlekete hizmet etmesinin önüne geçildikçe halkın bu yazardan haberi bile olmayacaktır. Halkçı yazarı halkçı aydın okuyor, halk değil.. Yazarı köye değin götüren de aydın köy öğretmenidir.

2 — Bu sorunun yanıtı da yukarıda verildi. Yazara özgürlüğünü, hakkı olduğu itibarı verelim. Onu, görevinde özgür bırakalım. Eğer, bundan sonra tökezlerse kınamaya, suçlamamaya, ödevini yerine getirmediğini söylemeye, onu yargıya vurmaya hakkımız olur. Halk için yazan yazarların okuyucusu aydındır, demiştim. Öyledir. Türkiye'de dar bir aydın-okuyucu topluluğu vardır. Türkiye'de bir kamu oyu henüz oluşmamıştır.

3 — Yazıncıların, çalışmalarını çocuklara ve halka yöneltmelerini isterim. Bunu yazar da ister. Elinden geldiğince de yapmaya çalışıyor. Ama, çabası boşa gitmiyor mu? Hakkında kovuşturma açılmıyor mu? Bir müsteşar, halk ve gençlik yazarının yapıtına lâyık görülen ödülü vermemek için baskı yapmadı mı?

Ben yazarı suçlu görmüyorum. Onu, bilinçli ödevinde özgür bırakalım, yineliyorum, bu ödevi yerine getirmezse kendisini yerden yere vurmak "serbesttir".

SEYDA, Mehmet

1 — Halktan kopma eğilimi! Bir de bunun karşıtı vardır; halkın dalkavuğu olma eğilimi. (Halk sözcüğü, burada, aydınların ya da memur topluluğunun dışında kalanları içeriyor.) Edebiyatta halkın dalkavuğu olma eğiliminin niteliklerini belirtebilirsek, halktan kopma eğilimi denen şeyin ne olduğu daha iyi açığa çıkar sanıyorum. Bilindiği gibi, halkın dalkavuğu olan edebiyat; onun kaba istek ve eğilimlerini okşayan, onu sarsmayan, alışkanlıklarından koparmaya yanaşmayan, ona yeni düşünce kapıları açmayan, onun beğenilerini çeşitlendirip yüceltmeyen edebiyattır. Böylesi edebiyat şiiri, hikâyesi, romanıyla rahat okunur, kolay anlaşılır. Gelgelelim, okura yeni bir şey getirmediği, katmadığı için, gerçek anlamda halkçı edebiyat olmaz.

Halktan kopma eğilimi gösterdiği söylenen edebiyat ise, bana kalırsa, ortak ve yaygın beğeniye aykırı düşüp sapa geldiğinden dolayı, sürekli olarak izlenilmedikçe, kalabalığa karşı gitgide "kapanan" edebiyat olur. Ama, bir Faulkner'ı, bir James Joyce'u, bir Kafka'yı yıllar boyu çeşitli yorumlara uğratan, onlara, günübirlik yaşantıları çok iyi yansıtan "gerçekçi" yazarların çok üstünde bir ölümsüzlük sağlayan da bu; sıradan okuyucuya kapalı oluşlarıdır.

Sanatçıya, tepesine bastırıp, "Hizaya gel!" demek, aklın kolay kabul edeceği bir tutum olmasa gerektir. Onu, ille halkın kolay yoldan okuyup seveceği, benimseyeceği şeyler yazmaya zorlayacağımız yerde, halkı eğiterek sanatın en son verilerini izler ve kavrayabilir duruma yaklaştırmaya çaba harcasak nasıl olur acaba?

Aracılara çok iş düşer burada, biz herhalde ondan kaçınıyoruz; oldu olacak, bir aralık nasılsa siyasal fıkracının, bilim adamının görevlerini sırtlanmıştı; bu işi bir süre daha götürsün diyoruz.

Sanatçıyla halk arasında bağlantılar, ilişkiler kurma görevi aracılara kalıyor gerçekten. Yerine, sırasına, önemine göre; editörlerdir bunlar, ortaokullarla liselerde okutulan Türkçe ve edebiyat kitaplarıdır, okuyucuya yönünü gösteren ve yaratılanı yorumlayan eleştirmenlerdir, gazetelerle dergilerde sanatçı ve kitap tanıtma yazıları yazanlardır, açık oturumlar-

dır, radyolardır, o hikâyeyi, o romanı halkın anlayacağı şekle sokanlardır.

2 — Böyle bir şey kimin elinden gelmişse, geliyorsa, kendine düşen görevi yapmış sayarak beğeniyorum onu, tutuyorum. Yalnız, bu sözümün, birey-toplum-doğa üçlüsüne sırtını çevirip, özgün olacağım derken maskara olanlarla, Batı'da her gördüğünü, her okuduğunu bizim insan ve toplum gerçeklerimize —kendinde özümlemeden— sıcağı sıcağına uygulamaya kalkışan açıkgöz aktarmacılarla hiç ilgisi yoktur.

3 — Bana bu üçüncü soru, birincisinin dönüştürülmüş yinelenmesi gibi geldi. Ama dileyen sanatçı bu yola da dökülebilir elbet.

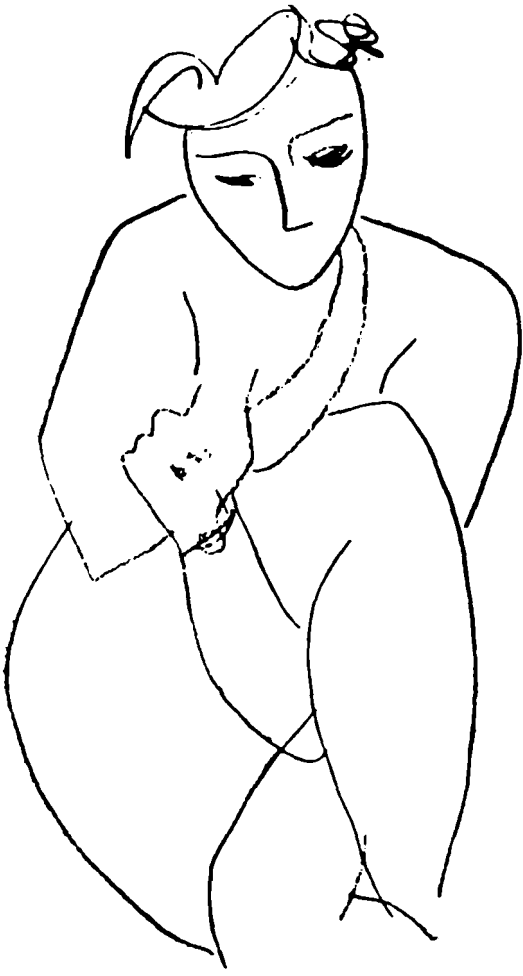
TAHİR, Kemal

1 — Edebiyatın halktan kopması meselesine eğilebilmek için, "HALK" sözünden ne anladığımızı belirlemeliyiz. Eğer burdaki "Halk" sözü Tanzimattan bu yana çevirilen batı eserleriyle bunların etkisinde yazılan yerli-kopya eserlerin okurları yarı aydın kalabalığını karşılıyorsa, zaman zaman karşılaştığımız kopuşları, bugüne kadar uygulamaya çabaladığımız BATILAŞMA ÇIKMAZI'nın olağan sonucu saymak gerekir. Çünkü Anadolu Türk toplumunun Batı toplumlarıyla hiçbir benzerliği, hiçbir ilintisi yoktur. Bu benzemezlik, yarı aydın okurlar için, batı eserleriyle USANCI da birlikte getirir.

Bu kanunun dışında kalmışa benziyen edebiyatçılarımız, suya sabuna dokunmaz eserler yazarak devlete yaranmış bu "sâyede" okul kitaplarına girebilmiş "modern kapıkulları"dır. Kitapları oldum olası, devletin zor emriyle —okullarda ve üniversitede sınav konusu yapıldığı için— basılıp satılabilmektedir.

Bu açıdan bakılırsa, birkaç yerli sanatçı müstesna, Tanzimattan bu yana, gerçek halkla ilgi kurabilmiş bir milli edebiyatımız yoktur ki, bunun halktan kopması söz konusu edilebilsin!

2 — Halk için yazdıklarını evham ettikleri halde, birtakım yazarların, "En yüksek düzeyde bir azınlığa seslendikleri" de, bence bir kuruntudan başka bir şey değildir. Eski çağlarda olduğu gibi, yazarları "câizeler"le, —Bir çeşit sadakayla, bahşişle— besleyen "En yüksek düzeydeki bir azınlık" bizde Ab-

Matisse : Desen

dülhamit'ten bu yana tarihe karışmıştır. (Yukarda sözü edilen devlet desteği bir başka meseledir, Çoğunlukla edebiyatçı ÇETELERİN SOYGUN alanıdır). "En YÜKSEK düzeydeki azınlık" sözündeki, "YÜKSEK" kelimesinin bence, burada, hiçbir yükseklikle hiçbir ilintisi yoktur. Eğer böyle bir sesleniş varsa seslenenler hiç yakınmasınlar. Buna "Tencere yuvarlanmış kapağını bulmuş" denir.

3 — Bence gerçek sanatta HALK için, ÇOCUKLAR için, gerçek AYDINLAR için ayrı ayrı eserler yoktur. Ne mutlu o eserlere, o sanatçılara ki, her yaşta, her bilgi seviyesindeki okurlara bir şeyler söyliyebilir. (Don Kişot gibi, Şarlo gibi).

Asıl meseleye gelince:

Gerçek milli edebiyatlarından halkların habersizliği, belli dönemlerde, tarihsel-ekonomik-sosyal zorunlukların olağan sonucudur.

Bu zorunluklar yalnız halkları değil, yazarları da etkiler.

Bugün yazarlarımızın çoğunluğunun Anadolu Türk gerçeklerinden hiç haberleri yoktur. Bunların, kendi gerçeklerimizden fazla bilir göründükleri Batı gerçeklerindense büsbütün haberleri yoktur. Batıdan haberli olmak, batı eserlerinden haberli olmakla elde edilemez. Eserler temel nedenleri değil, bu nedenlerin sonuçlarını açıklar. Sonuçlarla yetinmek yalınkat kalmaktır. Batı eserlerini batı toplumlarının temellerindeki nedenlere doğru aşmak da yetmez. Bunların bizdeki karşılıklarını bulmak da şarttır. Yoksa başka toplumların eserleriyle ilgilenmenin hiçbir anlamı kalmaz.

Edebiyatçılarımız, gerçekten yerli, gerçekten yararlı eserler yazsalar bile, halklarımızın bu eserlerle ilgilenmeleri için kendi gerçeklerini gerçekten merak etme çizgisine ulaşmaları ilk şarttır.

Halkların kendi gerçeklerini merak etmez hale gelişleri, içinde bulundukları zorluklara, kendi güçleriyle çare bulamıyacakları inancına saplandıklarını —yâni, dünyanın en korkunç umutsuzluğuna düşürüldüklerini— ispatlar.

Halklar, içinde debelendikleri zorluklardan, kendi güçleriyle kurtulabilmek umudunu buldukları zaman, kendi gerçeklerini gerçekten merak ederler, kendi gerçekçi edebiyatlarıyla gerçekten ilgilenirler. Bu durumda artık, ulaştırma zorlukları, hattâ imkânsızlıkları, kitapların çok pahalı oluşu,

—yani parasızlık —hattâ okuma yazma bilmemek bile hiç önemli değildir. Halk arar bulur, gömleğini satıp alır, alamazsa alabilenden iğreti isteyip okur, okuması yoksa, okutup dinler.

Yurdumuzda bütün entelektüel davranışlar başından beri ters bir batılaşmaya yönelmiş oldukları için halktan kopmuşturlar. Daha beteri halkı kendi güçlerinden umutsuzluğa düşürmek istercesine terse çalışmaktadırlar. Bu durumda gerçek milli edebiyat ve fikir alanındaki kitap basımı, yayımı, satımı, gerçek halkseverlerimize büyük umutlar verecek kadar olağanüstü, halklarımızın kurtuluş gücünü hâlâ yitirmediklerinin mutlu delili sayılmalıdır.

TÖR, Vedat Nedim

1-2 — Yalnız bizde değil, bütün uygar ülkelerde, çağdaş sanat anlayışı karanlık bir bunalım ve bocalama içinde..

"Halktan kopma eğilimi" günün modası.. Sanat, moda oyunlarına, kendisini bir kere kaptırdı mı, sosyal niteliğini yitirir. "Maniérime" bataklığına saplanır. Dışarıya kapalı dört duvarları içinde, kendi kendilerine gelin güvey olan bir tutam "yâran" arasında bir "acaiplik" yarışıdır başlar. Böylece bir nevi "tekke sanatı" çiçeklenir.

Güzel sanatların bütün dallarında, geniş halk yığınları bir yana, gerçek aydınların bile, en içten iyi niyetlerine rağmen, bir türlü tadını çıkaramadıkları bir alay, "ucube"ler türer. Fakat "moda"nın baskısı o kadar güçlüdür ki, bu ucubeler karşısında duyulan iç huzursuzluk ve hoşnutsuzluk, çağın dışında kalmışlıkla suçlanmaktan korkularak çokluk açığa vurulmaz.

Ben, artık yaşını başını almış bir "pir-i fani" olduğum için düşüncelerimi açıkça söyliyeceğim: Hiç de geri kafalı, yeniliğe kapalı bir adam olmadığım halde, zamanımızın ne anlamsız şiirinden, ne nonfigüratif resim ve heykelinden, ne de melodisiz, kakafonik, aritmik, atonal müziğinden haz duyabiliyorum. Bunun nedenini ben kendi görüşüme göre şöyle çözüyorum: Tarih boyunca gelişmiş sanat akımlarında, aralarındaki bütün çelişmelere, çatışmalara rağmen, sanatçıyla aydın kişiler arasında bağlantıyı sağlayan anlam, gramer, sentaks, insan, tabiat, melodi, harmoni, ritm gibi birtakım

"ortak veri"ler vardı. İşte, günümüzün sanat dallarında bu ortak veriler toptan "nefyü inkâr" ediliyor. Sanat, böylece bir nevi bilmece, bulmaca, muamma halini alıyor. Doğrudandoğruluğunu yitiriyor. Karşısındakini birden çarpmıyor, kıvılcımını atmıyor. Anlaşılmadığı için de haz değil, rahatsızlık veriyor. İşte, sanatçı ile okuyucu, seyirci, dinleyici arasındaki kopukluk, bence, bundan ileri geliyor.

Şimdi burada bir soru ortaya atılabilir:

Acaba günümüzün sanatçısını böyle kendi içine kapanmaya, bireyci ve bencil olmaya, nihilist bir dünya görüşüne zorlayan nedir?

Bu, yine bence, bütün düşünen ve duyan insanlığın içinde çöreklenen büyük "yarın korkusu"ndan ileri geliyor. Her ölümlüden daha ince, daha duygulu, daha derin sezişli olan sanatçı, her an patlıyabilecek bir nükleer savaş sonunda dünyamızın birden ve gerçekten tam anlamı ile "insansız", "nonfigüratif" bir dünya haline gelivereceğini bilinç altındaki antenleri ile duyuyor. Ve onun içindir ki, şimdiden bir "protesto" olarak o da insanı, tabiatı kendi sanat eserinde "yok" ediyor. Bu, bir sadist davranıştır. Fakat ben inanıyorum ki, sanatçı, er geç bu olumsuz, kısır ve anlamsız tutumunu bırakacak ve yeniden "insan"a, "tabiat"a ve "toplum"a dönecektir.

3 — Bizde çocuk ve gençlik edebiyatı içler acısı durumdadır. Çocuklar ve gençler için yazanlar, çokluk, hiç de şair ve yazar olmayanlardır. Bu yüzden çok yavan, çok zevksiz, çok bayağı şeyleri çocuklarımıza ve gençlerimize sunuyoruz. Böylelikle onlarda gerçek güzel ve sağlam edebiyata karşı "merak" uyandıramıyoruz. Tam tersine, küçük yaşlarda zevklerini deforme ediyoruz. Kötü yayınlardan hoşlanan, okumayı bir nevi "eğlencelik" sayan, iyi ve ciddi eserler okumaktan sıkılan, okumak sabrı olmayan, iyi yayınlara karşı bir çeşit allerji duyan insanlar üretiyoruz.

Çokluk, kuvvet ve şehvet mihverleri etrafında dönen, gazeteler, dergiler, kitaplar, filmler, şarkılar, skeçlerle "sürseksüalize" olan ve hoyratlaşan gençlerden, kalkınan Türkiye'nin bol bol muhtaç olduğu düşünen, yaratan, araştıran, idealist aydın kuşakları yetiştiremeyiz. Bizde, bu konu da, başka birçok eğitim problemleri gibi, henüz sahipsiz ve açıktadır.

UYAR, Turgut

1 — Edebiyatın halktan kopması diye bir sorun söz konusu değildir; bu kurgu, bazı çevrelerin yeni bir duyarlığa karşı bir spekülasyon eğilimi içinde bulunmalarından doğmaktadır. Sosyal gelişmeleri ve değişmeleri kendi terimleriyle tartışamayan herkes, edebiyata saldırmayı kolay bulmaktadır; kaldı ki, şöyle bir gerçek de var: edebiyat, ileriye dönük bir etkinlik olduğundan, yüzeyde hep halktan kopuk sanılabilir, oysa olsa olsa şartlandırılmış kitlelere uzaktır, kaynağından kopmaz, kopamaz. Halkın belli bir edebiyat görüşü, kategorisi vardır, ama düşen değiştikçe (tıpkı siyasal ve dinsel alanda gördüğümüz gibi) değerlerini ve ölçülerini o düzene uydurmayı becerir. O düzenin içinde ya da dışında çıkışlar yapan ve bütün bir ülke edebiyatını temsil etme durumuna gelen edebiyatçılarla bir ilişkisi yoktur; o, derinden derine kendi geleneksel hayatını yaşar, bir yerde, bu geleneksel yaşamanın ve değerlerin dışına çıkılmasına dayanıklılığı yoktur. İleriye dönük bir yazara karşı çıkan ilk topluluk kendi halkıdır.

Üstelik, bütün değerleri karmaşık hale gelmiş bir burjuva düzeninde, "halk" kavramından ne anlaşıldığı, bu kavramın hangi sosyolojik katları kapsadığı da ayrıca tartışılabilir.

— Bütün dünya edebiyatı düşünüldüğünde, ileriye dönük edebiyat ne zaman halkla atbaşı gidiyordu (halktan yanaydı demiyorum)?

— Yazan adam yazar, kendisini *zorla* halktan koparmışsa yazar; bu çeşit soruların hiçbir şeyi çözümlemeye yarayacağını sanmıyorum.

2 — Önce de açıkladığım gibi, bu soru, edebiyatın ister istemez kişisel bir etkinlik olduğuna inanmayı gösterir; yalnız bu kişiselliğin halktan soyutlanabildiği ileri sürülemez. Hem, sosyolojik terimlerin en anlaşılır görüneni "halk" bu kadar karmaşıksa, "en yüksek düzeydeki bir azınlık" kimdir, nedir? Küçümsediğimiz ve halktan ayrı tuttuğumuz o "en yüksek düzeydeki" azınlığa yine bir ölçek diye halkı çıkartıyorsak, basbayağı ayıp ediyoruz. Halk, olumlu ve tek ölçüdür uzun sürede; o zaman, "en yüksek düzeyde"kileri, tersten bir ölçü diye almaktan, böylece onları gizli bir şekilde hoşnut et-

mekten vazgeçelim. En yüksek düzeydekiler derken bile, farkına varmadan burjuva değerlerini öne sürdüğünüzü hatırlatırım. Bazı çevreler için İngiltere'de filoloji okumak, Fransa'da üç yıl geçirmek, gecede 300 lira harcamak yüksek bir düzey belirtisi sayılıyorsa ben öyle bir yükseklik tanımıyorum.

3 — Bu çeşit işleri sanatçının bireysel sorumluluğuna bırakmak haksızlık olur. Baştanberi sağduyusuna güvendiğimiz halk nerede? Onun hiç mi sorumluluğu yok? Hep korunması ve yararlanılması gereken bir ortam mı? Bir sanatçı, kendi başına, kendi çabasıyla, daha doğrusu halk adına çabasıyla ve farkına varmadan halkının dışına düşmüşse burada halkın da bir katılmama sorumluluğu söz konusudur. Ama halka kim suç yükleyecek? Ayrıca, halkla çocuğu yanyana getirmenin anlamını kavrayamadım. Halk başka, çocuk başka.

Bütün bunların dışında, Devlet diye bir şey varsa, onun bir Milli Eğitim politikası olmalıdır. Bu da yoksa, yok sanılıyorsa, bu sonuçları sağlayacak başka eylemler olmalıdır.

Bir şamar oğlanı aramaya lüzum yok. Bu soruların hepsi, sosyal ve ekonomik ilişkilerin çözümlenmesine bağlıdır. Gerisi, sanatçıdan kişisel çaba beklemek haline gelir ki ya sanatçının kişisel etkinliğine inanmak demektir ve soruşturmaya aykırı düşer ya da bütün sosyal güçler onun buyruğundaymışçasına sanatçıyı birtakım suçlamalarla karşı karşıya getirmede kullanılır.

Bu gibi soruların ve konuşmaların yıllardır süregeldiği ve hiçbir şeyi çözümlemediği apaçık ortadayken, artık bunlarla oyalanmanın vakti geçti. Daha temeldeki çözüm yollarına başvurmak gerekiyor sanırım.

UYGUNER, Muzaffer

1 — Son yıllarda yeteri kadar kitap satılamadığı hem doğru, hem değil. Son yıllarda o kadar çok kitap basılıyor ki. Ama bunların satışı gene de fazla değil. Bunu yalnızca 'halktan kopma eğilimi"ne bağlamak da doğru değildir. Bu, nedenlerin biridir belki. Öbür nedenleri şöyle sıralayabiliriz:

a) Okuma bilenlerin ve okuyanların sayıca azlığı:

Ülkemizde okuma yazma bilenler gittikçe artmaktadır. Fakat bunun istenilen oranda olmadığı nüfus sayımları sonunda ortaya çıkmaktadır. Kabataslak olarak nüfusun beşte biri

beş yaşına kadar olan çocuklardır. 1960 sayımına göre ancak onda üç kadarı okuma yazma bilmektedir. 1965 sayımında bunun onda beş olduğu söyleniyor. Demek oluyor ki nüfusun üçte biri okul çağındaki çocuklardır, bunlar, okul kitapları dışında pek az kitap okurlar. Büyük çoğunluk ise köylerde yaşar, kitabın yüzünü görmez bile. Şehirlerde işçi olarak çalışanların çoğunun da okumaya vakitleri yoktur. Geriye kim kaldı? Okullarda okuma zevkini edinebilmiş bir azınlık. Bunların da bütün kitapları satın alması düşünülemez.

b) Geçinme endekslerinin her gün yükselmesi:

Geçinme endekslerine bakarsak eşya fiyatları her yıl yüzde on kadar artmaktadır. Bunun yanı sıra kitap fiyatları da artıyor. Artmasa bile öbür artışlar, dar gelirli kişilerin kitap alımlarına etki yapıyor.

c) Gazetelerin, sinemanın, radyo ve televizyonun olumsuz etkileri:

Kitap satışlarına gazetelerin ve gazetelerde çıkan tefrikaların olumsuz etkisi olduğu bir gerçektir. Tiyatro ve özellikle sinema da kitap satışlarını olumsuz yönden etkilemektedir. Yakında faaliyete geçecek televizyonun da olumsuz etkiler yapacağını hesaba katmalıyız şimdiden.

2 — Toplum görüşleri "halk için" deyimiyle özetlenebilecek bazı yazarların sanatta en yüksek düzeydeki bir azınlığa seslenmesinin nedeni, kendi gerçeklerimizi bilmemek, halkı tanımamaktır. İyi niyetle sanat ürünü vermek isteyen yazarlarımız, batı örneklerini model alarak eser vermektedir. Batılı yazarın bu çabasını değerlendirebilecek kütür ve sanat düzeyi vardır onun toplumunda, halk o çabaları anlayabilmektedir çoğunlukla. Fakat bizim kültür ve sanat anlayış düzeyimiz Batı düzeyinin çok altındadır. Bunun için de sanat yapıtının düzeyi ile halkın düzeyi arasında büyük bir aralık, bir boşluk vardır. Bu aralık giderilmedikçe "halk için" sanattan sözedilemez. Halkın düzeyini yükseltmek kolay olmadığı gibi sanatçıdan fedakârlık beklemek de hakkımız olamaz. Okunmak isteyen sanatçı, dozu ayarlamak zorundadır. Ancak, bir yandan sanat için sanattan vazgeçemezken öte yandan da "halk için" sanattan sözetmemelidir. Halkı sanata çekmek çabasından da vazgeçmemek gerekir. Papirüs Dergisinin halk kitapla-

rını yeniden yazdırıp yayımlama kampanyası bunu idrak edişin güzel bir örneğidir.

3 — Edebiyatçıların çalışmalarının bir kısmını çocuklar ve halk için yararlı yayınlara ayırmaları faydalı olur. Ancak, ayrı bir çocuk edebiyatı konusu da tartışılmaktadır. Her ne olursa olsun, bu edebiyata eğilmek gerekir. Bir sanatçı, becerebiliyorsa, çocuk ve halk için edebiyata yönelmeli ve o konuda yapıtlar yazmalıdır. Ama bir sanatçının kompartımanları olmamalı, yani bunu sanat için, bunu da halk için yapıyorum diyecek duruma gelmemelidir. Mesele hem halk için yazabilmek hem de sanatçı olabilmektedir. Bunu yapan mutlu kişiler var. Halk için sanat yapmak isteyenlerin bu mutlu kişileri bulmaları ve onlar gibi yazmaları gerekir. Böyle yazanların sayıca artışı bile bir mutluluktur diyebiliriz.

ÜSTÜN, Nevzat

1 — Edebiyatımız halktan kopmuş mu? Hiç haberim yoktu doğrusu. Niye kopmuş, neden, nerde kopmuş?... Basılıp yayılmıyormuş da üstelik? Yok, bir parça insafsızlık bu! Son günlerde yayınlanan kitapları sıralamaya kalksam küçük bir kitaplık çıkar ortaya.

Halktan kopmuş olan bizim edebiyatımız değil. Halktan kopmuş olan edebiyatımızın içindeki bir küçük akım. Bütün dünya edebiyatlarında bu çeşitten davranışlar olur. Halktan kopma gibi, anlamı çok geniş ve sakıncalı bir düşünü akla getirmek doğru değil bence. Örnekleyin; Fransa'da bir zamanlar "Dadaism" akımı vardı. Ama kimseler çıkıp da Fransız edebiyatının halktan kopmuş olduğunu ileri sürmedi. Kimi şairler yazarlar, belli bir ortamda sıkıntı duygusuna kapılırlar, bir kez bu duyguya kapıldılar mı kendilerince bir çıkış yolu aramaya başlarlar. Bu da onları hiç olmazsa belli bir süre için çapraşıklığa götürür. Değer ölçüleri yıkılır, bunalımlar içinde durmadan kişisel sıkıntılarını yok etmeye savaşırlar. Her yazarın başına gelebilir bunlar, zamanla geçer, ya da geçmez, kalır.

2 — Toplum görüşleri "Halk için". Sanat görüşleri?... O da efendim kendi paşa gönülleri için, ya da (en yüksek düzeydeki (!) bir azınlık için). Oscar Wilde "The Importance of Being Earnest" adlı oyununda hıyar turşusunu beğenmeyince

içinde yaşadığı topluma ağzına geleni söyler. Aynı oyunun bir başka bölümünde de ahlâksızlık kavramının "En yüksek düzeydeki bir azınlık"ın malı olabileceğini ileri sürer. Geçenlerde ünlüce bir şairimiz, kendi "Oyun sanatını" açıklamak için düzenlediği bir toplantıda şöyle demişti: "Ben hayatımda sosyalistim, ama tiyatroda, yok orda sosyalist değilim". Bir sözün doğruluğu yanlışlığı biraz da bir başka kalıp içinde ele alındığı zaman ortaya çıkar. Şimdi biz bu sözü şöyle söyleyelim: "Ben hamamda sosyalistim ama, lokantada değilim."

Yazarlar da sapıtırlar. Bir toplum başından sonuna kadar yanlışlar içindeyse, o toplumda sapıtmış sanatçıların da bulunması öyle şaşılacak bir şey değildir. Kimmiş Türkiye'nin en yüksek düzeydeki insanları? Hilton'da saat beş çayına koşuşanlar mı yoksa?...

Bir yazar, bir sanatçı elbette ki bir afişçi değildir. İran'la Türkiye arasındaki küçük bir sınır sorunu da yazarın amacı değildir. Bir yazar ortaya çıkarmak istediği (şeyi) dilediği yöntemle, dilediği biçimle ortaya çıkarmak özgürlüğüne sahiptir. Yazarın sorumluluğu bundan sonra başlar. Yazar yönteminden sorumlu değildir ama, sorunları hangi açıdan ele aldığı konusunda bal gibi sorumludur. Sartre'ın kendisi ne ise kitapları da odur. İşin aslında bu yazar dediğimiz kişinin kitaplarının dışında tanrısal bir gücü yoktur ki, ne olup olmadığı önemli olsun.

Sartre'ın yöntemi, Sartre'ın sorunları ele alış biçimi öteki yazarlara benzemeyebilir. Ama, Sartre'ın kitaplarının dışında ayrıca okurundan gizli birtakım inançları olduğunu sanmıyorum. Varsa, zaten namussuzun biridir o Sartre.

Kimileri de "Birey'in toplumla olan çatışmasını" ele aldıklarını öne sürüyorlar. Olmaz öyle şey, bir çeşit hayret avcılığıdır bunlar, insanları belli bir süre için şaşırtmaktan öteye bir değer taşımazlar. Birey toplumla çatışmaz, çatışamaz. Çatıştığı gün, dosdoğru bir akıl hastahanesine götürürler onu. Ya da Tanrı falan olur kanımca. Birey toplumun bir durumu ile çatışabilir ancak, toplumun bir yönüne, bir yanına karşı olabilir. Bu durumda da kendisi gibi olanlar çıkar ortaya. Bu çatışmanın temelinde de kesin olarak ekonomik nedenler vardır. Böyle bir çatışma ancak sınıf çatışmasıdır. Yoksa tek başına bir "bahadır" toplumun tümü ile çatışmaya kalkınca en

azından bir sakallı Celâl olmak zorunda kalır. Bilinçsiz çatışmaların en akıllısı dağdaki haydutluktur ki o da hiçbir işe yaramaz.

3 — Bu sorular özellikle "Bilmece" niteliği taşıyor. Bir yazar çocuklar için yazmalı mıdır, yazmamalı mıdır?... Bu sorulabilir. Lütfen siz açıklar mısınız, bu hangi kaltaban yazardır ki halk için yararlı olmayan şeyleri kâğıdın üstüne geçirir?

Sorunun birinci bölümüne cevap vereyim. Bir yazar elinden geliyorsa, başarabiliyorsa çocuklar için yazmalı, hem de hiç durmadan.

YAĞCIOĞLU, Halim

1 — Bu üzücü gerçek sadece son yıllarda değil, kanımca çağlar boyu böylece süregelmiştir. Tüm dallarıyla edebiyatçılar hemen her zaman halktan söz açmalarına, halkı dile getiriyorum, halk için yazıyorum demelerine karşın sözünü ettikleri halkın içine girememişler, halkı tanıyamamışlar, onun için de sadece bu halk sözde kalmıştır. Ulusumuzun öteki uygar uluslardan geri kalmasında, kalkınmamasında bu uyutmaların payı büyüktür. Halk okuduğu, okuyarak uyanmasından korkulmadığı, kendini fikirlerle savunur hale geldiği zaman gerçek edebiyatçısını kendi içinden çıkaracaktır.

Yoksa büyük kentli ozanın bulvar kahvelerinde buzlu içkisini yudumlarken ihtilâl şiirleri yazması, ya da gene büyük kent romancısının elinden toprakları alınmış köylünün haklarını savunması, halkla yoğrulmuş Türk edebiyatını yansıtmaz. Ama yoklukta iş görür, iyidir. Ben halktan gelmiş, halka seslenen Yaşar Kemal'i, Orhan Kemal'i, Fakir Baykurt'u halktan kopmuş olarak görmüyorum. Belki halka ulaşamadıkları için öyle görünüyorlar. Aynı yapıtların ucuz, çok ucuz halk için baskıları bir gün yayınımızda düşünülür ve yapıtlar en uzak köylere kadar kolayca giderse bu fikir daha da kuvvetini kaybeder. Çoğu editörlerimiz sayın Yaşar Nabi Nayır hariç işin içinden gelmiş değiller Ankara Caddesine. Amaçları piyasa romanlarıyla okuyucu avlamak, para kazanmak. Elbette para kazanılacak ama paranın karşılığı da düşünülecek. Bastıkları yapıtların halkı eğitici olup olmadığı düşünülecek. Kolay iş değil bunlar... Bugün geçmiş yıllara nazaran

kitap baskı sayılarında büyük bir artış görünüyor. Ama içlerinde kaçı kalitelidir? Kaçını güvenle gencin, halkın eline verebiliriz? Edebiyatımız hem neden halktan kopsun? Edebiyatçılarımız o halkın kendileri değiller mi? Ciddi yapıtlarını bastıracak yayınevi bulamadıkları için, yayınevleri seks ve soygun romanlarına önem verdiklerinden öyle görünüyorlar belki de...

Çoğu kentli olan sanatçılarımız halkın bir parçası olmalarına karşın nedense halk konularını işliyemiyorlar. Büyük kentin bunalımları onlara çok şeyler kaybettiriyor. Belki bunun da etkisi var halktan kopar görünmekte.

2 — Böyle bir azınlığın da oiduğuna kesin olarak inanmış değilim. Edebiyatçı, gerçekten edebiyatçıysa her şeyden önce okunmak ister. Okunmayan bir edebiyatçıya nasıl edebiyatçı diyebiliriz? Niçin yazıyor? Tek, değişmez amacı okunmak, gene de okunmak değil mi? Kendini Türk Edebiyatçıları topluluğunun üstünde gören hasta küçük topluluklar olabilir. Bir gün daldıkları gaflet uykusundan uyanacaklardır onlar da. Bugün Türkiye'mizde edebiyatçıların dergiler çevresinde birbirinden uzak, ayrı görüşleri savunduklarını görüyoruz. Bu olmalıdır. Dikkatli bir göz dergileri incelerken kolaylıkla iyiyle, kötüyü ortaya çıkartması bakımından çok yararlı bu durum. Kendini üstün gören başka bir deyişle bu kuruntuyla avunan yazarın yazdıkları okunuyor mu? Seviliyor mu? Aranıyor mu o önemli... Hem sorarım size kendini üstün gören bu kişilerin kaçının yapıtı dünyaca bilinmektedir? Hangi büyük dünya ödülünü kazanmışlardır? Guatemala'lı Miguel Angel Asturias Nobel'i kazanırken bizimkileri sadece (50-100) arasında kendileri okumaktadır. Yani kendi kendilerini okuyup gülünç sonuçlara varmaktadırlar. Edebiyattan beklediğimiz bu mudur? Ayrıca bu tür yazarlar halkı hiç ama hiç tanımamakta, halktan bayağı korkmakta, kaçmaktadırlar. "Halk için" deyimleri fantazyadan başka bir şey değildir. Sanatta en yüksek düzeydeki bir azınlık olsa olsa gene kendileri olacaktır. Kuruntu kendilerinden varit olduğuna göre bırakalım o düş içinde yaşayıp gitsinler.

3 — Bence en önemli sorunuz bu. Birinci, ikinci sorularınız bu sorunuzun baş tarafıyla zaten cevaplanmış oluyor. Kim edebiyatçılarımızın halk ve çocuğa eğilmesini istemez? Ama

nerde o edebiyatçılar? İçinde bulunduğumuz yıllar kadar çocuk ve halktan kopmuş karanlık yıllara edebiyatımızda az raslanmıştır. Bu Milli Eğitimimiz için de bir yüz karasıdır. Hadi diyelim ki editörlerimiz, sanatçılarımız bu konulara boş veriyor. Milli Eğitim Bakanlığımızın koskoca Yayın Müdürlüğünün işi ne o zaman? Bugün Türkiye'de tek bir çocuk dergisi çıkmamaktadır. Milli Eğitim Bakanlığının böyle bir dergisi yoktur. Bazı açıkgözler: Betmen, Supermen, Teksas, Tommiks, Viking, Fantoma vb. larını en güzel baskılarla her hafta çocuklarımızın ellerine ulaştırmakta, onları Amerikan afyonuyla: soyguna, cinayete, sekse, anarşiye alıştırmak için elden geleni yapmaktadırlar. O Milli Eğitim Bakanlığı, burnunun dibinde oynanan bu dramı dahi görememektedir. Bugün sokaklarımızı dolduran lâubalilik, adamsendecilik, zevk düşkünlüğünü biraz da kontrolsuz, başıboş çocuk yayınında aramak gerekir. Bir Doğan Kardeş vardı geçen yıllarda. Çocuklar için çıkardı. Çocuk eğitim ve öğrenimini amaç edinmişti.

Kahrolası bir rüzgâr onu da kopardı çocuklarımızdan. O da şimdi çocuktan başka şeylerle çıkıyor. Kim istemez sanatçılarımızın, editörlerimizin çocuğa eğilmesini. Hani, nerde o sanatçılar? Gerçekte çok güç bir dalıdır edebiyatın bu. Geniş kültür, zevk ister. Çocuğu tanımak, çocuğa eğilmek ister. Masa başında oturup radyo çocuk masalları gibi uydurmaya ve çeviri aktarmasına gelmez. Çocuk, masalı dinledikten sonra güler, alay eder.. Varlık Çocuk Klâsikleri çapında yapıtların basılması çocuklarımızı kurtaracaktır. Eğitilmemiş, okutulmamış, okumasından her çağda korkulmuş halkın gerçek edebiyattan anlaması bugün bir hayalden öteye geçemez. Edebiyatçılarımızın çoğunluğu halk için değil kendileri gibi düşünenler için yazmışlardır. Sorarım size: Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın hangi şiirini Hakkari'nin Yüksek Ova köylüleri bilir, tanır? Hükûmetlerimiz büyük sanatçıları yayamazsa, editörler ancak küçük bir azınlığa Dağlarca'yı tanıtabilirler. Dert bir değil bini aşkın. Nereye dokunsam inilti duyuluyor. Bu durum karşısında halkın gerçek edebiyattan yararlanması belki Milli Eğitimin hızlı bir çalışmasıyla ancak 50 yıl sonra mümkün olabilecektir. O da ülkülü, inanmış eğitim adamlarının yetiştirilmesine bağlı tabiî. Lâfla peynir gemisi yürümüyor. Edebiyat dediğimiz radyo seçim nutukları değil ki...

YETKİN, Suut Kemal

1 — Edebiyattan söz ettiğinize göre *halk* deyimi ile *aydın* okuyucuya değinmiş oluyorsunuz. Yazarın söylemek istediği şeyle okuyucunun aradığı şey arasında bir yaklaşma, bir kaynaşma olursa eser ilgi uyandırır. Ama bu ilginin her zaman bir *değer* ölçüsü olduğu da söylenemez. Eserin değeri, yazar - okuyucu çiftinin kültür ve beğeni düzeyine bağlıdır. Yoksa en çok okunan romanların veya şiir kitaplarının birer şaheser olması gerekirdi. Oysa yayınlandığı dönemde, dar bir çevrenin ilgisini aşmıyan, ama sonraları elden bırakılmayan büyük eserler çoktur.

Şimdi, edebiyatımızın bugünkü durumuna geliyorum. Gerçekten son yıllarda edebiyatımız mı halkımızdan kopmuştur, yoksa halkımız mı edebiyatımızdan? Başka deyişle edebiyat ürünlerimizin derinliğini mi okuyucu kavramaz olmuştur, yoksa edebiyatımızın genellikle düzeyi mi düşmüştür?

Dilimize çevrilen büyük yabancı romanların büyük ilgi görmesi, bazılarının üç dört ayrı çeviri üzerinden basılması da gösteriyor ki edebiyatımızın halktan gitgide kopması, çoğu yazılanların yetersizliğindendir. Bu arada, okuyucuların kavrayışı dışında kaldıkları için ilgi uyandırmayanlar varsa, günün birinde elbette anlaşılacak, hakettikleri yere oturacaklardır. Edebiyat tarihinde görüle gelen olanaklardır bu.

2 — Bu sorunuzda *halk* deyiminin anlamı değişiyor. Çünkü toplumcu yazarlar için halk deyimi, belli bir kültür düzeyindeki okuyucuları değil, çocukluk çağından çıkmış, okuması olsun olmasın, bütün vatandaşları kapsar. Gerçekten ikinci dünya savaşından hemen sonra, bütün Avrupa'da olduğu gibi, memleketimizde de, sosyal adaletsizliği belirten, insan haklarını savunan romanlar, şiirler yazılır oldu. Kişisel eğilimlere yer veren eserler küçümsendi. Bu arada savaş sonrası dengesizliklerin sonucu olan *bunalım edebiyatı* da bir süre yürüdü. Bu zorlama davranışların kalıcı eserler verdiği söylenemez. İşin asıl tuhaf tarafı, toplumcu görüşe dört elle sarılanlar şairlerimiz olduğu halde, bu görüşten ilk ayrılanların da onlar olmasıdır. Böylece toplumcu şairlerimizden çoğunun, on yıl geçmeden, birer katkısız bireyci kesildiğini gördük. Şiirin özü yenilikteymiş, yeni olan eskimezmiş gibi, bilmem kaçın-

cı yeni diye, yakın dünün toplumcuları anlamsız şiirler döktürdüler.

Gerçek olan, dün anlamlı ve toplumcu, bugün anlamsız ve bireyci görünen şairlerimizin, o gün de, bugün de bir söyliyecekleri olmayışıdır. Bu sığlıklarını ancak anlamsızlığın koyu sisleri derin gösterebilirdi. Ne var ki gerçek şiir okuyucuları aldanmadı ve onları kendi benzerleriyle başbaşa bıraktı.

Her memlekette olur böyle şeyler. Ama her memlekette olmayan şey, okuyucunun aydınından bile kopmuş olan bu sözde şairlerin hâlâ toplumcu ve solcu geçinmeleri ve —şaşmamak mümkün mü?— toplumcu dergilerin yayınlarında barınabilmeleridir.

3 — Bence bu sorunuz daha çok eğitimi ilgilendirir. Arada bir de olsa, çocuğu okuyucu olarak karşısına almış tek bir edebiyatçı gösterilemez. Ne La Fontaine'in masalları, ne Don Kişot, ne de Gülliver, çocuklar için yazılmıştır. Sanatçı kendi yaratış dünyasından çıkamaz da ondan. Bu konuda asıl sorun, sanatçının eserleriyle yığına inmesi değil, onu kendi düzeyine yükselmiş olarak bulmasıdır. Bu da etkili bir eğitim politikasını gerektirir.

Bundan 91 yıl önce, Sâmi Paşazâde Sezai Beyin Abdülhak Hâmid'e yazdığı 13 Ağustos 1876 tarihli mektubundan aldığım şu sözlere bakınız: *"... bir halkın dehşetli bir cehâletten kurtarılmasına çalışmayıp da üdebâ ve şuerâsının tenzil-i idrakât ve ifadâtına kalkışmak benim anlamıyacağım hikemiyattandır."* O tarihten bu yana, memleketimizin bu konudaki durumunda, ne yazık ki, iç açıcı bir değişiklik olmamıştır. Derhal yapılması gereken şey, bugün yüzde altmışından fazlası okuyup yazma bilmeyen halkımızın *topyekûn* eğitimi sorununa eğilmektir. Bilinen şey ama, gene söyliyelim, eğitim görmiyenleri çoğunlukta olan memleketler, ekonomik kalkınmayı da başaramazlar.

YÜCEL, Tahsin

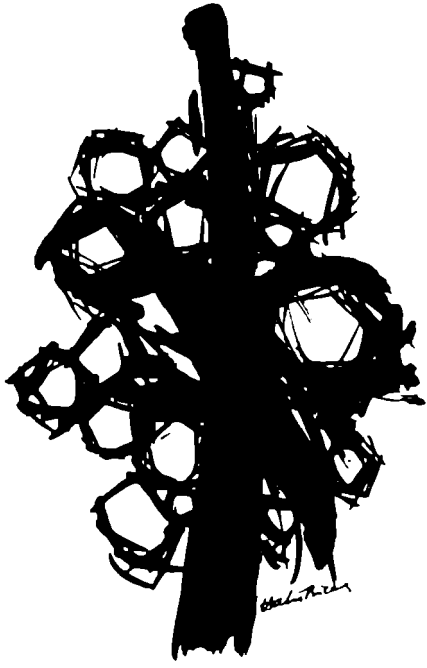
1 — Böyle bir durumun bütün kusurunu edebiyata yüklemek doğru olmaz bence. Gerçekten bir halktan kopma eğilimi var edebiyatımızda, hattâ bu bir eğilimden de fazla bir şey. Ama bütün edebiyatçılarımız bu eğilime kapılmış değil. Üstelik, halktan kopmuş durumda görünen sanatçıların çoğunlu-

ğunu da öteden beri halka yakın olan, kitlenin ilgisini kazanmış, çok okunmuş kimseler meydana getirmiyor. Yerli edebiyat yapıtlarının yayınlanmamasının zararını, herkesten çok, kitleden hiçbir zaman uzaklaşmamış, kitlece de iyi kötü tutulmuş yazarlar çekiyor. Öyleyse yalnızca edebiyatımızın halktan kopması yaratmadı bu durumu, çeviri edebiyat yapıtları bugün de bol bol okunduğuna göre, okurun ilgisinin başka yanlara çevrilmesi de yaratmadı. Sık sık öne sürülen son neden, okurun ilgisinin başka yanlara da çevrilmesi, ancak dolaylı olarak etkidi edebiyatçılarımızın yayınlanmamasına: yayıncıya daha kârlı bir alan açmakla. Bana kalırsa, biz edebiyatçılar, her şeyden önce birbirimizden kopmanın cezasını çekiyoruz. 1950 yılından sonra, edebiyatçılarımız da günün havasına uyarak durmadan, yerli yersiz, birbirlerini suçladılar, birbirlerine kara çaldılar, birbirlerini küçük düşürmek, değersiz göstermek için her yolu denediler, her zaman da soylu ereklerle yapmadılar bunu. Meslektaşlarını alçaltmanın kendilerini yükselteceğini sandılar. Ne var ki, bütün değerleri, bütün ölçüleri kendi elleriyle yıkarken, okurun, yayıncının bütün edebiyatımız için vereceği değer yargısını hiç gözönüne almadılar. En sonunda bu durumla karşı karşıya geldik. Bu durumdan kurtulmanın biricik yolu yeniden elele vermek, birbirimize karşı daha hoşgörür, daha saygılı olmak. Birleşmiş yirmi yazar, bugün bile, kitlenin en az eskisi kadar ilgi göstereceği yapıtlar yayınlıyabilir. Ama bunun için gerçekten birleşmek ister.

2 — Bir kişinin toplum ve sanat görüşleri her zaman aynı olabilir mi, olması zorunlu mu? Bu konuda bir çırpıda karar verebilmek zor. Ne var ki, tutarlı bir düşünce dizgesi içinde, bu görüşlerin hiç değilse aynı yönde olmaları, çelişmemeleri gerekir. Bir yandan "halk" sözünü dilimizden düşürmezken, bir yandan da halka karşı yapıtlar ortaya koyarsak, çelişki yadsınmaz olur. Bir yandan "halk" deyip dururken, bir yandan da halka yabancı, insandan uzak duyguların, kişisel özlemlerin türküsünü söylersek, tutumumuzdaki çelişkinin iyice belirmesi için, sanattan ve toplumculuktan ne anladığımızın daha geniş bir biçimde açıklanması gerekir. Ama gerçekten toplum için yazdığımızı düşünüyorsak, yazdıklarımız da bunu kanıtlıyorsa, buna karşılık okurlarımız bir mutlu azınlık içinden çıkıyorsa, bir çelişki varsa bile, bizim düşüncemizde, bi-

zını eylemimizde değil, bizimle dış durum arasındadır. Çok yazarın kaderidir bu. Geniş kitleye seslenmek, geniş kitleye etkimek isterken, mutlu azınlığın bile ancak kendini zorlayarak anlamlandırabildiği, anlamsız yapıtlar vermiye gelince, bunun çelişkisi ortada.

3 — Evet. Kendimden sözetmem pek de hoş değil ama örneğin *Anadolu Masalları* adlı kitabımı çocuklar için yazdım. Bütün yazılarımın da elden geldiği kadar açık, anlaşılır olmasına çalışırım.

Halis Biçer: desen

PLÂSTİK SANATLARIMIZIN BUGÜNKÜ SORUNLARI

AÇIK OTURUM

F. 15

PLASTİK SANATLARIMIZIN BUGÜNKÜ SORUNLARI

1. Plastik Sanatlar - Devlet ilişkileri.
2. Plastik Sanatlar - Halk ilişkileri, halkın resim ve heykel konusuna ilgisizliği sorunu.
3. Plastik Sanatlarda biçim ve davranış sorunu, Soyut-Somut meselesi.

AÇIK OTURUM'A KATILAN SANATÇILAR

Sabri BERKEL — Cemal TOLLU — Nurullah BERK — Ercüment KALMIK — Özdemir ALTAN — Ömer ULUÇ — Sezer TANSUĞ — Nuri İYEM — Zahir GÜVEMLİ — Mazhar Şevket İBŞİROĞLU.

PLÂSTİK SANATLARIMIZIN BUGÜNKÜ SORUNLARI

AÇIK OTURUM

YAŞAR NABİ

Toplantımıza hoş geldiniz. Plastik sanatlar konusundaki açık oturumumuzun konusunu üç bölümde özetliyoruz: Birer birer ele alalım, herkes o bölümde söylesin düşüncelerini, karışmaması için; ondan sonra ikinciye ve daha sonra üçüncüye geçelim.

Birinci bölüm plastik sanatlar - devlet ilişkileri. Bunu daha önce edebiyat ve tiyatro oturumlarında ele almış ve tartışmıştık, gene aynı sırada ele alalım dedik. Devlet ilişkileri derken, devletin şimdiye kadar plastik sanatlar konusunda izlediği politika ve gördüğü işler, bunların olumluluk derecesi, plastik sanatlarımızın ilerlemesine yaptığı hizmetler. Olması gerekenler, devletin neler yapması gerekirdi, tabiî bunun da ilâvesi gerekli bu konuda. Böylece bu konu devletin neler yaptığı ve neler yapması gerektiği konusudur.

İkincisi, plastik sanatlar - halk ilişkileri. Özellikle bizim memleketimiz için önemli bu konu, çünkü bu alanda geleneği olmıyan, halkın rağbeti olmıyan bir memleketiz. Genellikle sanatçılarımız halkın ilgisinin kıt olduğundan şikâyetçidirler. Acaba bu ilgiyi artırmak için sanatçıların "bir şeyler" yapması gerekmez mi? Tabiî "bir şeyler" yapmak derken halka yaklaşmak, hattâ halka inmek gibi tedbirleri kastediyoruz. O zaman da sanat ve estetik kaygılarıyla bir çatışma ortaya çıkabiliyor. Bu konuyu gerek tiyatro, gerek edebiyatta aynı şekilde ele aldık. Orda da aynı sorunlarla karşılaştık. Kimisi sanatçının halka inmesinin gerekli olduğunu, kimisi sanatçıyı izlemesi gerekli olan yoldan uzaklaştırdığını söyliyerek sakınmak gerektiğini söylediler. İşte gene bu konuda neler yapılması lâzım geldiğini arkadaşlar kendi düşüncelerine göre açıklamalıdırlar. Özellikle şu son yıllarda bu daha çok önemle ortaya çıkmıştır. Figüratif sanatın ortadan kalkması yüzde yüz demiyelim de yüzde ellinin üstünde. Türkiyemizde sanatın soyutlaşmaya gitmesi, halkın güzel sanatlara yaklaşma hareketinde bir gevşeme meydana getirmiş midir, değil midir?

Getirmişse, bu hareketin memleketimizde bu kadar çok tutulmuş olması faydalı mıdır, değil midir? Yalnız sanat bakımından değil, tabii halk ve sanat ilişkileri bakımından düşünülünce. İşte bu sorun bakımından düşünceler ele alınacak ikinci bölümde.

Üçüncü bölümde soyut-somut meselesi ele alınacak. Plâstik sanatlarda bir biçim ve davranış sorunu olan bu konuyu konuşacağız.

Yalnız bundan önceki konuşmalarımızda gördüğümüz bir aksaklık var. Konuşmaların dağılması ve uzaması zarar veriyor. Hem tesbitte güçlük çıkarıyor, hem de bunların yayınlanmasında bir ölçü gerektiği için, fazlalıkların ayıklanması, tekrarların kesilmesi gerekiyor. Buna meydan vermemek üzere, ricam şu olacak: Her konuda arkadaşlarımız 3 dakikayı geçmemek üzere konuşsunlar, sonradan eğer eklemek istedikleri önemli bir şey kalmış olursa, ayrıca o arkadaşlar için bir tespit yaparız. Şimdi bu durumda ilk sorumuz olan Plastik sanatlar - Devlet ilişkileri konusunu ele alalım. Söz Sabri Berkel'indir.

SABRİ BERKEL

Şimdi efendim, Devletle sanatçıların ilişkileri tabii her devlete göre biraz değişiyor. Sonra bu, zamana göre de değişiyor. Yani sanatın başlangıcı gününden bugüne kadar muhakkak bir form, bir fikir etrafında devletle sanatçılar iş görmüş değillerdir. Muhtelif zamanlarda muhtelif ilişkileri olmuştur. Yalnız devlet çok büyük bir kuvvettir. Sanatın ilerlemesi için yalnız sanatçıların gücü değil, aynı zamanda maddi taraftan da sağlanması elzemdir. Sanatın inkişafı, sanatın yaşaması birçok desteklere, birçok çabalara ihtiyaç gösterir. Çünkü tek başına sanat ve sanatçı karşı karşıya kaldığı zaman maalesef yüzdeyüz verimini veremez. Şimdi muhtelif devletlerin muhtelif zamanlardaki sanatla ilişkilerini ben şahsen bilmiyorum, çünkü beni pek enterese etmemiştir. Yalnız son zamanlarda bazı devletler var, onlar bu alış-verişleri dondurmuşlardır, meselâ sosyalist rejimdeki memleketler, onlar biraz bu alış-verişi düzene koymuşlardır.

YAŞAR NABİ

Türkiye'den bahsediyoruz, Türkiye'deki ilişkilerden.

SABRİ BERKEL

Türkiye'de bu ilişkiler maalesef yüzdeyüz kesinleşmiş bir durumda değildir. Hattâ paramparçadır diyebileceğim, çün-

kü bir fikir, bir çizgi üzerinde düzenlenmiş değildir. Yapılacak bazı işleri biz sanatçılar ileri süreriz, biz iteriz öne, biz hazırlarız. Devlet ondan sonra elini uzatır. Bazen devlet başlar, bitiremez, gene bitirmesi biz sanatçılara düşer. Hakikaten Türkiye'de bu alanda hiçbir düzen mevcut değildir, şahsi kanaatime göre. Ve çok da geri kalmışızdır.

YAŞAR NABİ
Neler yapılmalıdır?

SABRİ BERKEL
Ne yapılması lâzım? Herhalde devletçe yapılacak bu sahada çok işler vardır. Başka devletler galiba bu işleri otonom bir şekilde idare ediyor. Bir enstitüsyon kuruyorlar, bu enstitüsyonun başına bu işlerde bilgili şahısları getiriyorlar. Onlar programlar yapıyor, onlar devlete yol gösteriyor. Yalnız devlet gayet tabiî bunlara para sağlıyor, ve destek oluyor. Çünkü bizde de şahsi kanaatime göre, yüzde yüz devletin emriyle değil, belki yüzde elli devletin dışında, responsibiliteyi üzerine alacak, yani otonom bir kurul kurulabilirse Türkiye'de, sanat işlerinin yalnız devlet eliyle idaresinden daha iyi idare edilebileceğine kaniim. Çünkü devlet ya bazen çok katı oluyor, yahutta yanlış istikametlere yöneliyor, halbuki bu ihtisas elemanlarından kurulmuş otonom idare devleti daha doğru bir yola sevketmesini bilebilecektir.

CEMAL TOLLU
Bu, plastik sanatlarla devletin ilişkilerini çoktan beri hepimiz, bütün sanatçılar düşünürüz. Devlet bu işe lâyık olduğu önemi vererek lâzım geleni yapıyor denemez. Zaten bir umum müdürlük ihdas edilmiş, şimdi bir de müsteşarlık var bunun üstünde, böyle olmakla beraber, çok defa bu hareketler pasif planda kalıyor. Bir defa zaten Türkiye'de güzel sanatlar idaresinin Devlet eliyle idare edilmesi pek eski değil, daha on beş yirmi yıl ya oldu, ya olmadı, zannediyorum bir umum müdürlük kurulalı. Kaldı ki bu umum müdürlüğe getirilenler çok defa bu işlerin yabancısıdır. Ve maalesef sanatçılarla işbirliği yapmaktan da uzaktırlar. Bu bakımdan her zaman aksak yürümüştür. Devletin, Devlet Sergisi diye bir şeyi var, 28 senedir açılıyor. O da gelen bakanın veya umum müdürün tutumuna bağlı. Kaldı ki yönetmeliği bile yeterli bir düzene konulamadı bugüne kadar. Yani tatminkâr bir yönetmelik değil. Ve çok defa keyfî olarak yönetmelikler değiştiriliyor. Bu bakımdan, bu Devlet Sergisi kifayetsiz, esasen, memleket ölçü-

sünde. Bunun dışında da ciddi bir hareket, bir tutum yok bu memlekette. Bu itibarla ben devletin sanatla ilişkisini her zaman kifayetsiz görüyorum. Ne yapılabilir? Biz otuz seneden fazla oldu, her zaman devlet inşaatında yüzde bir pay kabul edilerek sanatçılara iş sahası açılmasının uygun olduğunu düşünmüştük. Fakat hiçbir zaman yürütemedik bu isteğimizi. O itibarla devletin müspet yapacağı iş, sanatçılara yararlı bir iş, zannederim inşaatta muayyen bir yüzde, muayyen bir miktar kanunla kabul edilerek ve onu bir düzene sokarak yürütmesi olacaktır kanaatindeyim.

NURULLAH BERK

Efendim, bu çok nazik bir mesele. Bir taraftan devletin eksik hareket ettiği gerçeği var, bir taraftan da bizim memleketin imkânlarını ve bütçesini düşünecek olursak devletin bazı şeyler yaptığını da inkâr edemeyiz. Devletin sanat için para sarfetmediğini, para ayırmadığını inkâr edemeyiz. Tabiî burada plastik sanatlardan bahsediyoruz ama sanatı düşünecek olursak, bütün sanatları, meselâ müziği ve temsil sanatlarını düşünecek olursak, Türkiye'de devletin bu işlere büyük paralar ayırdığı, bazı Avrupa devletlerinden büyük paralar ayırdığı görülür. Diğer taraftan plastik sanatlarda koruma işi belki ötekilere nisbetle daha programsız. Çünkü daha soyut bir anlam içindeyiz plastik sanatlarda, ve daha halkla teması olmıyan, ötekiler kadar teması olmıyan bir alan içindeyiz. Ama gene bazı şeyler oluyor. Yalnız bu olan şeyler Sabri beyin söylediği gibi, zannediyorum, programsız. Program var, ama rasyonel program yok. Bir prensip yok, yani devletin bir prensibi yok, sanatı korumasında. Türkiye'de devlet nasıl bir sanatı korur? Kimi korur? Kaliteyi nerde bulur? Sonra yapılan şeyleri ne şekilde yapması lâzım gelir? Bu konuda yetkili kişilerden ne şekilde faydalanılabilir? Bu zannederim ki eksik, devlet yönünden gelişigüzel gidiyor her şey. İyiniyetler var, ama bu iyiniyetler belki sanat planında belirli prensibi, belirli bir fikri olmıyanlar tarafından güdüldüğü için dağılıyor, çok kere ehliyetsizler korunuyor, bir anarşi doğuyor neticesinde.

ERCÜMENT KALMIK

Benden evvel konuşan arkadaşlar aşağı yukarı benim söyliyeceğim şeyleri de söylemiş bulunuyorlar. Devlet bir şey yapmak istiyor, fakat olumlu olmuyor, yani genel fikir bu. Fakat neden olumlu olmuyor? Ben bunun nedenlerini araştırmak istiyorum. Meselâ, şöyle bir şey var: plastik sanatların şümu-

Soldan: Ercüment Kalmık, Zahir Güvemli, Özdemir Altan, Ömer Uluç, Sezer Tansuğ.

lü nedir? Yani plastik sanatlar dediğimiz zaman bu toplum içinde, devlet indinde ne kadar bir yankı uyandırıyor? Bunu belirtmek lâzım. Meselâ güzel bir eser meydana getirmek kast ediliyorsa o zaman deniyor ki, bunun yapıcısı üç-dört kişidir, bunu değerlendiren de sekiz-on kişidir, bu itibarla büyük devlet sorumluluğu içinde buna da o kadar önemli bir yer verilemez. Ama plastik sanatlar dediğimiz zaman bir yaratma gücü kavranacak olursa o zaman bu yaratma gücü sadece sanatçının sahip olduğu bir güç değil, bütün toplumun sahip olması icabeden bir güç olarak ele alınması icabeder ki, o vakit plastik sanatlarla bu mefhumun daha şümullü bir düzene girmesi, toplumda daha büyük bir yer tutması icap eder. Yaratıcı güç dediğimiz zaman bunu sadece sanatçının bir vergisi olarak değil, meselâ buna sahip bir teknik adamın da bir keşifte bulunması için icabeden güç olduğunu kabul edersek, hattâ ekonomik, politik her şeyde bu güçün değerini kabul edecek olursak, o vakit daha büyük bir mâna ifade ettiğini anlarız. Peki, yaratıcı güçle plastik sanatların ilgisi nedir? O zaman yaratıcı gücün eğitimi plastik sanatlar yoluyla oldu-

ğunu kabul edip daha ilk ve orta eğitimde insanı yuğururken ona yaratıcı gücünü arttırmak kabiliyetini, kendine olan güvenini, herhangi bir tuttuğu işte başarı sağlıyacak birtakım şeyleri öğrettiğimiz zaman veyahut öğretmek için bir sanat eğitiminden geçirdiğimiz zaman yetişen insan bu konunun yabancısı kalmıyacaktır. Bugün dâvamız var diyoruz, bizi dinliyenler bu dâvanın ehemmiyetinin farkında değiller, çünkü o hava içinde yetişmiş değiller. Mekteplerde resim dersleri okutuluyor. Acaba kaç öğretmen bu dersi belli bir amaca göre okutuyor? Ortaokulda resim dersi sanatçı yetiştirmek için midir? Yoksa talebenin hassasiyeti yani kafa ile kalp arasında denge kurabilmesi için midir? Bunların henüz farkında değiliz. Bunları lâyıkı veçhile ele almadığımız için karşımıza bir çok insanlar bundan nasibini almamış olarak çıkıyor. Bu kimse bir devlet adamı olduğu zaman bir türlü mevzuun içine giremiyor.

ÖZDEMİR ALTAN

Efendim, çok kısa olarak önce iki tip devlet şeklinin sanat karşısındaki tutumunu anlatmak istiyorum. Birincisi otoriter tipteki devletlerin sanatçı karşısındaki tutumu ve sanatçıya karşı davranışları, sanat politikaları, vs. Gayet bariz olarak bu tutumda olan devletlerin büyük yanılmalar içinde olduklarını, sanata verdikleri büyük öneme rağmen, görüyoruz. Bizim takip etmekte olduğumuz liberal sisteme göreyse, tabiî tercihe şayan bir husus bizim için, çünkü sanatçı hürdür, devlet her ne kadar yardım ederse de, yardım elini uzatırsa da, sanatçıyı serbest bırakır. Dolayısıyla bir sanatçının ana isteği olan hürlüğüne sahip oluşuyla daha enteresan sonuçlara varabilir. Şimdi Türkiye'deki sistem bu olduğuna göre devletin kendisini tanıması ve sanat politikasını ona göre yürütmesi gerekiyor. Fakat maalesef Türkiye'de devlet sanat karşısında yapmak zorunda olduğu şeylerin farkında değil. Evet, benden evvel konuşanların da bahsettikleri gibi bir miktar ilgi göstermektedir, belki önemli bir miktar para da ayırmaktadır. Fakat bu genellikle prensipsiz, programsız ve plânsızdır. Programsız olduğu için kişilerin niyetlerine bağlıdır, suiistimal konusu olabilir, dolayısıyla yetersizdir. Bütün bunların halledilebilmesi için ben bir güzel sanatlar şûrası taraftarıyım. Güzel Sanatlar Şûrasının bir benzer örneğini biz genç arkadaşlarla yapmak istiyoruz. Tabiî bu istişarî mahiyette olacaktır önce, resmî bir sıfatı yok. Bütün bunların halledilebilmesi için her tandansta, her tipte insanların biraraya gelerek bu meselelere eğilmesi, bu konuları deşmesi gerekti-

ğine inanıyorum. Ayrıca basının biraz daha ilgi duyarak gayretini, dikkatini bu konuya toplaması gerekir. Bu kadar sözüm şimdilik.

ÖMER ULUÇ

Ben önce genel düşüncemi söyliyeyim. Efendim, Türkiye'de devletin genel politikası —belli bir süreden beri— batılılaşma. Sanat ve düşünce faaliyetinin de aslında bunu, bu batılılaşma meselesini kontrol etmesi lâzımdı. Tam yerine oturtması, bir çeşit doğru yöne sevketmesi lâzımdı. Halbuki böyle olmuyor, çünkü devlete dayanan bir resim sanatı vardır diğer taraftan. Tabii devlete dayanan resim sanatı bu batılılaşma yöntemi içinde daha fazla açığa düşmüş oluyor. Yani daha fazla yerine oturmamış oluyor. Çünkü sanat hepimizin bildiği gibi realiteyi ele geçirmeye, kavramıya ve insanileştirmeye çalışan bir faaliyet. Yani devletin batılaşma politikasına dayanan bir sanat, baştan realite ile ilgisini kopardığını kabul ediyor. Biz bunun tam tarihine bakarsak, gerçekten de böyle olmuş. Çeşitli batı akımları Türkiye'de devlete dayanan sanatçılar tarafından ileriye sürülmüş. Bunlar Rokgromeresiti önce yani belli bir dönemde sonra da meselâ Leopold Lévy estetiği bence. Halbuki Türkiye'de gerçekliği ele geçirmek için, sanatçının gerçekliğin hem geçmişe dayanan, hem bugün yaşayan bir duyarlık olduğunu baştan kavraması gerekirdi. Dolayısıyla devlete dayanan sanatçılar gurubu —ki bence bunu en çok akademi temsil ediyor— akademi sanatçıları baştan beri Türkiye'nin realitesine oturmama gibi bir alanda kalıyorlar. Dolayısıyla baştan beri devletin yardımı, şusu busu gerçek yönünü şaşırıyor, benim söyliyeceğim bu kadar efendim.

SEZER TANSUĞ

Devletle sanat ilişkileri konusunda bence iki meseleyi göz önüne almak lâzım. Bunlardan biri özellikle üzerinde durulduğu gibi devletin sanatçıya yardımı meselesidir. Fakat devlet sanatçılara yardım ederken sanatın kendi programını gerçekleştirip, gerçekleştirmediğini de göz önüne almaktadır. Burada, özellikle Türkiye'de, devletle sanat ilişkileri konusunun büyük bir hassasiyet kazanmasını ben bir çeşit çelişme kabul ediyorum. Burada âdeta sanatçıların devletin programına uyma gibi bir durumları vardır; garip bir şeydir bu. Bir yandan meselâ böyle bir istek büyük bir ihtiyaçla söz konusu olurken, bir yandan da sosyalist memleketlerin sanatla olan güdümlü politikaları büyük tenkitlere uğramaktadır, bu garip bir şeydir. Yani bu, ben şahsen devletin sanatla, sanatçılarla büyük

ilişkiler kurmasına, büyük yardımlara girmesine pek lüzum görmüyorum. Ve anlaşılıyor ki bu ihtiyaç Türkiye'de sanatçıların dışardan desteklenmeyişlerine, Türkiye'nin sanatçıya dışardan para veren bir ülke olmayışına bağlı bulunuyor. Tabii sanatçılar da iyi bir hayat yaşayabilmek için devletin yardımını istiyorlar, devletin daima yaptıkları işi değerlendirı ıesini istiyorlar. Fakat bana taşıdıkları fikirlerle bu istek arasında büyük bir çelişme var gibi geliyor. Devlet böyle bir şeye el attığı zaman, sanatı desteklediği zaman, sanatçıların da devletin programını uygulamaları icap etmez mi? Bu soruyu sorarak konuşmamı sonlandırıyorum.

NURİ İYEM

Efendim, bu devlet konusunda benim pek fazla bir fikrim yok. Çünkü devlet memuru olarak hemen hemen hiçbir iş görmedim sanat alanında. Bizden evvel konuşan arkadaşlar bir yandan devlet memuru olarak, bir yandan da sanatçı olarak vazife gördüler. Devletin himayesi gerekli mi - gereksiz mi? Geri kalmış bir ülke olarak belki bizde devletin himayesi gerekli görülebilir. Ama bu devlet himayesi bence çok geçici bir süre için olmalıdır. Ve bu sanatı halkın yaşayışına, halkın bünyesine sokacak bir seviyeye gelinceye kadar yürümelidir. Şimdi bizim umumiyetle gidişimize bakacak olursak, devletin himayesini kabul ediyoruz, devletin himayesini istiyoruz, devlet şunu yapsın, bunu yapsın diyoruz. Ondan sonra da şüphesiz ki devletin de bizden isteyeceği bazı şeyler olacaktır. Onları da kabul etmek durumunda kalacağız. Bu durumda daha evvel yapılmış şeyler var; meselâ Devlet Resim ve Heykel Sergisi, dışarıdaki sergiler, Güzel Sanatlar Akademisi v.s. Ve bence bunlar yeterlidir, daha ne yapabilirdi bu fakir devlet? Eğer umumi vaziyete bakacak olursak devlet hakikaten büyük bir fedakârlığa katlanıyor. En basiti şudur, devlet Güzel Sanatlar Akademisinden mezun olan her şahsa bir memuriyet vermek durumunda kalıyor ki, bu da anormal bir şeydir. Zannederim Avrupa'da böyle bir şey yok; yani sanatçı hayatını kitle arasında geçirerek kazanıyor. Halbuki bizde, hemen memur oluyor, hayatını memuriyetle idame ettiriyor. Bu halde devletten daha fazla ne bekliyebiliriz? Bir yandan bir yığın resim öğretmeni, bir yandan işte liselerde sanat tarihi hocaları, ondan sonra akademide gayet büyük bir kadro. Ve Devlet Resim Heykel Sergisinde mümkün olduğu kadar ıesim alma, v.s. Bu hakikaten büyük bir külfet devlet için. Benim kanaatim şu ki, devletin bu yardımlarından

Soldan: Cemal Tollu, Nurullah Berk, Ercüment Kalmık, Zahir Güvemli, Özdemir Altan.

yavaş yavaş kurtulup halka doğru gitmeliyiz, biz kendi sorunumuzu hayata geçirmeliyiz. Düşüncelerim bu kadar.

ZAHİR GÜVEMLİ

Mademki konumuz bu, bu konu çerçevesinde düşündüklerimi izah edeceğim. Devletle sanatkârların, sanatın ilişkileri şimdiye kadar üç bakımdan incelenebilir. Birisi malî, öbürü idarî, öteki de estetik. Devletin devlet olarak, tabii ki sanatçıyla estetik hiçbir münasebeti olamaz. Geriye kalıyor idarî ve malî münasebet. Malî münasebet arkadaşların işaret ettikleri noktalarda, sergileri teşvik etmek, sanatı halkın ayağına götürecek birtakım mevzuat ortaya atmak şeklinde olabilir. İdarî münasebet —ki, şimdiye kadar devletin sanatçıyla ve sanatla en yaygın, en aktif münasebeti bence bu olmuştur—, bakımından da, doğrusu devlet sanatçının karşısında bir memur zihniyetiyle hareket etmiş şimdiye kadar, yani bir memur olarak davranmış, sanatçıyı anlamak veya sanat eserinin cemiyetteki değerini, rolünü takdir edecek bir faaliyette bulunmuş saymıyorum şahsen. Bu ne yolda olabilir? Yani mes-

lek teşekküllerine malî subvansiyon gibi en basit para yardımından tutun, şimdiye kadar yapılmakta olan halkın sanat zevkini, yetişen nesillerin sanat seviyesini yükseltici şekilde orta öğretimde başlıyarak, resim dertleri veya sanat tarihi dersleri veya cemiyet içinde sanatı yaygınlaştıracak, zevk terbiyesi eğitimine varıncaya kadar muhtelif metotları var. Bunları tabiî açığa çıkarabilmek için zannederim ki en kesin yol —totaliter rejimlerdeki devlet müdahelesi, devletçilik sistemine gitmeksizin— bir sanat şûrası toplıyarak, hakikaten yetkili ve bu sahada tecrübeli kimselerin ana hatlarıyla çizecekleri bir plâna, bir programa bağlamaktır bu işi. Başka çıkar yol göremiyorum. Bence en müsbet, verimli olabilecek çare bu.

YAŞAR NABİ

Efendim, mikrofonun ilk turu tamamlandı. Şimdi ikinci sorumuza geçiyorum. İkinci sorumuz daha geniş, arkadaşları daha çok ilgilendirecek bir konuydu. Yani halkın sanatla ilişkileri konusu.

ÖZDEMİR ALTAN

Efendim, bu konuda ufak bir şey ilâve etmek mümkün mü acaba?

YAŞAR NABİ

Ne gibi?

ÖZDEMİR ALTAN

Sezer Tansuğ arkadaşın bir sorusu vardı, ikincisi de devletin yardımı konusunda kısa bir şey söylenebilir mi acaba?

YAŞAR NABİ

İlâve etmek istiyorsunuz, peki.

ÖZDEMİR ALTAN

Efendim, devlet yardımı deyince akla genellikle maddi yardım geliyor. Yani sanatçının beslenmesi geliyor. Kanaatımca devletin sanatçıya yapabileceği en büyük yardım, dış temaslar, müzeleri zenginleştirmek, dünya şaheserleriyle ya da aktüel batı sanatıyla zenginleştirmek olabilir. Birincisi buydu. Sonra ikinci husus Sezer Tansuğ arkadaşın, devletin sanatçıyla münasebetlerinde yaptığı yardım sonunda sanatçının devlete karşı bir nevi angajman durumuna geçeceği, angaje olacağını söylemek istediler ki; batı devletleri arasında bunun

bol bol örnekleri var, devletin yaptığı yardıma karşılık sanatçının angaje olmıyacağı ve son derece rahat bir şekilde çalışması. Bu kadar sözüm.

NURİ İYEM

Affedersiniz ama, batı devletlerinde bu yardımı yapıp da sanatçıdan hiçbir şey istemiyen hangi devleti gösteriyorsunuz?

ÖZDEMİR ALTAN

Efendim, ben örnek verirken batı devletlerinden bahsettim. Batı devletlerinden meselâ başta Amerika'yı sayabiliriz. Bu şekilde bugün Rusya'da da mütemadiyen dış temaslar, eser satın almak —ki tipik yardım bu—, Amerika'da olduğu gibi kendi sanatçılarından değil, dış sanatçılardan da eser satın almak suretiyle sanatçıya esaslı bir yardım yapılıyor, bir. Bunun karşılığında bir batı Almanya, bir Amerika ya da bir Rusya sanatçıdan bilmiyorum ne bekliyor. Olsa olsa sanatta büyük sıçramalar bekliyor, toplumun kültürü için.

SEZER TANSUĞ

Özdemir Altan arkadaşım bu karşı çıkmasında haklı görünüyor. Fakat Türkiye'deki tavır, ne Fransa'daki tavra, ne Rusya'daki tavra, ne de Amerika'daki tavra benzemiyor. Burda sanatçının devletten yardım görmesini ben biraz şeye benzetiyorum, devletin henüz hiçbir fonksiyonu kalmıyan bir kuruma, hayatiyetini kaybetmiş bir insana yardım etmesine. Aksi takdirde, böyle olmadığı bir durumda sanatçıyla devlet arasında bir kontakt meydana gelmesi gerekir. Ve bu kontakt Sovyet Rusya'da da vardır, Amerika'da da vardır, Fransa'da da vardır. Fakat Türkiye'de böyle bir kontakt söz konusu değildir. Daha evvelce konuşmacıların söylediği gibi, kendi bünyesini teşkil edecek kişilere ne bir sanat zevki aşılamaktadır doğrudürüst, ne de değerlendirecek bir güç vermektedir. Onun için sanat meseleleri karşısında âdeta bir çeşit malûlgazi yardımı yapar gibi davranmaktadır. Yani Türkiye'de durum diğer ülkelerden farklı görünüyor bana.

YAŞAR NABİ

Evet efendim, şimdi bu konu tamamlanmış oluyor. İkinci sorumuza geçiyoruz. İkinci sorumuz, demin söylediğim gibi, plastik sanatlarda, sanatla halk ilişkileri. Bunda da geniş ölçüde Türkiyemizin kendi bünyesinin özelliğini ele almamız gerekiyor. Geleneklerden yoksun olmak, halkın dinî hislerle

plastik sanatlara aykırı bir şekilde yetiştirilmesi ve bunun sonusu olarak sanatçıların halka seslenmekte büyük güçlüklerle karşılaşması. Bu durumda sanatçılar halka daha çok yaklaşmak için özel bir gayret sarfetmeli midirler? Ara soru bu. Bunun etrafında konuşacağız. Dolayısıyla bir sorun ortaya çıkıyor, figüratif sanatlardan uzaklaşmanın ikinci bir güçlük çıkardığı, dünya ölçüsünde diyelim, bir güçlük çıkardığı, bilhassa resim ve heykel branşlarında. Çünkü diğer branşlarda da görülüyor soyut sanat, edebiyatta da var, tiyatroda da var, müzikte de gitgide artan bir akımdır. Batıdan, hattâ doğuya da sıçramıştır soyut sevgisi. Şimdi güzel sanatlardaki bu durum, yani halkın alışmamış olması durumu karşısında sanatçı ne yapmalıdır? Bu yolda ılımlı mı davranmalı, yoksa estetik duygusuyla hareket edip halk beğenisini bir kenara mı bırakmalı. Asıl bu konu üzerinde durmamız gerekli sanıyorum. Daha geniş bir ilgi konusuna gireceğimiz için zannediyorum dört-beş dakikaya kadar çıkarabiliriz konuşma süresini.

SABRİ BERKEL

Konumuz çok çetin olduğu için, çok zor olduğu için, görüyorum arkadaşlar bir fikri ortaya sürmek, müdafaa etmek için birçok açılara yayılıyorlar, yayılıyoruz mecburen ve dağılıyoruz tabii. Bana öyle geliyor ki biz teknik bazı şeylerden uzaklaşmak, dünyada formunu bulmuş bazı şeylerden uzaklaşsak, meselâ arkadaşımız Nuri İyem dedi ki: Akademiden mezun olan çocuklar derhal hoca oluyor, devlet onlara derhal vazife veriyor, çünkü hocaya ihtiyaç vardır bir, ikincisi bu çocuk dışarda da barınamıyor...

YAŞAR NABİ

Konuya dönsek...

SABRİ BERKEL

Evet, oraya geleceğim. İşte görüyorsunuz, yayılıyoruz.

YAŞAR NABİ

Yayılmamak için zaten soruyu dar tuttuk.

SABRİ BERKEL

O halde, konuyu toplıyalım ve büyük çapta, büyük çapta memleketin sanatını konuşalım.

YAŞAR NABİ

Şimdiki konumuz da budur, sanatın halkla ilişkileri sorunu.

Soldan: Ömer Uluç, Sezer Tansuğ, Nuri İyem.

SABRİ BERKEL

Bakın bu da kolay bir konu değil. Çünkü doğrudan doğruya sanatçı halkla karşı karşıya mı kalsın? Yoksa sanatçı halkla karşı karşıya kalmasın mı? Halkı yetiştiren doğrudan doğruya bizler miyiz, yoksa başka faktörler mi, başka yollardan mı geçilmesi gerekir? Ama bunlar kolay mı Yaşar bey? Siz böyle net, iki kere iki dört gibi cevap bekliyorsunuz.

YAŞAR NABİ

Hayır, sen geçen seferki konuya devam ettin de onun için söyledim, halbuki o konu kesildi. İkinciye geçtik.

SABRİ BERKEL

Tamamlıyacaktım. Türkiye'de her ne hal oluyorsa hep bu tesadüfî halden oluyor, zordan oluyor, olaylar zorluyor, mecburiyetten doğuyor. Oturmuş bir toplum olmadığı için Türkiye'de. Yerli yerini bulmadığı için. Bizim bütün faaliyetlerimiz enfüsî oluyor, yarım yamalak oluyor, tesadüfî oluyor. Yerini bulmuyor, karışıyor, arap saçına dönüyor. Tabiî biz burda konuşurken de konuşmamız arap saçına dönecektir mecbu-

ren. Tabii, çünkü biz açıldıkça her açıya, ana daireden uzaklaşacağız. Şimdi bence devleti devlet yapan fikirler, prensipler... onlar bu işin yüzde ellisini, altmışını, halletmeleri gerekir. Bunlar pedagojik meselelerdir. Sanatçıya kalan pay, bence sanatçı namusluysa, yaptığını iyi yapıyorsa ve sanatkâr gibi yaşıyorsa, sanatı müdafaa ediyorsa, sanatı için canını veriyorsa ortaya çıkacak eserler halka iyi etkiler yapacaktır, iyi neticeler verecektir. Eğer sanatçı yarım yamalaksa, yampiriyse ortaya çıkan da öyle olacaktır, halk da bundan gayet kötü neticeler alacaktır. Yalnız bu ortaya çıkan eserler halka nasıl gidecektir, nasıl yayılacaktır? Bunlar teknik meselelerdir. Biz burada birkaç fikir ortaya atabiliriz fakat kâfi değildir. Bunun da bir meselesi, bir şekli şemaili vardır. Onun için ben burda daha büyük konularla, meselâ Türkiye'de sanat nasıl yapılmalıdır gibi...

YAŞAR NABİ
Gene konudan çıktınız.

SABRİ BERKEL
Müsaade edin bir dakika. Bana kalırsa bu konular ikinci derecede konular, tekniktir, pedagojiktir. Bunun için biz daha büyük konularla ilgili konuşalım. Teknik meselelere dökülmeyelim. Çünkü dökülürsek gene yanlış bir plâtforma dalacağız. Bence sanatçı her yerde olduğu gibi oturur, sanatını yapar, eserini ortaya çıkarır, ondan sonrasını başkaları düşünür. Sanatçı kalkar da ben bu eseri yaptım, bu eser şu şu yerlerde gösterilmelidir, şu şu yerlere lâyıktır, şu şu için yapılmıştır dediği anda bence o sanat eseri de, sanatçı da tamam değildir, doğru değildir, yerinde bir fikir değildir.

CEMAL TOLLU
Memleketimizde plastik sanatlar çok geç başlamış, geleneği yok, binaenaleyh halkın malı olamamış, bu itibarla evvelâ sanat terbiyesine önem verilmesi lâzım. Bu sanat terbiyesi işte evvelâ okullardan başlıyarak, halka sokakta, fabrikada, işyerlerinde sanat eserlerinin gösterilmesiyle mümkün olacağı kanaatindeyim. Gene bu itibarla da şüphesiz devletin bu yolda gayret sarfetmesi lâzım. Çünkü bunu herhangi bir halktan birisi alıp da resmi bu maksatla yerine koymuyor. Terbiye ile meşgul olunmuyor, sanat terbiyesi umurunda değil halktan bir insanın. Binaenaleyh eski devirlerde, Osmanlı devrinde diyelim, din yoluyla yazı girmişti. Yazı güzel sanattı. Yazının çeşitleri halkın ruhunda yer etmiş, onu beğeniyor, gi-

diyor. Onun meraklıları var, amatörleri var, hâlâ bugüne kadar da devam ediyor bu sevgi. Bunun yerleşmesi asırlar boyunca olmuş şüphesiz, halbukî resim sanatı öyle değil. Daima sarayların, paşaların filân sayesinde bir parça gelişmiş, hattâ eski ressamlarımızın çoğu kulları diye imza atıyor. Saraya veriyordu falan, halka girmemiş bu sanat. Binaenaleyh halktan biz kolay kolay sevgi bekliyemeyiz. Eğer devlet bu sanata da diğer topu tüfeği, karayolu, demiryolu falan gibi ehemmiyet veriyorsa sanat işlerini de şüphesiz bir program dahilinde ele alması ve sanat için de bir gayret harcaması lâzım. Burada sanatın abstre oluşunun veya figüratif oluşunun o kadar ehemmiyeti yok bence, halka ne yolda bir şey verilirse herkes kendi mizacına göre bir tarafından plastik sanatları sevebilir. O itibarla sanatkârın gayreti ancak eser vermek imkânı bulmak olacaktır. Başka türlü bir şey tasavvur edemiyorum. Bu kadar.

NURULLAH BERK

Ben bu problemi biraz da din açısından ele almak taraflısıyım. Öteki islâm memleketlerine, doğu memleketlerine gittiğiniz zaman meselenin bizimkinden daha koyu olduğunu görürsünüz. Ben şahsen gitmek fırsatını buldum ve öteki islâm topluluklarında halkın plastik sanatlarla ilişkilerinin bizimkinden çok daha gevşek olduğunu gördüm. Burada, zannediyorum, bir din meselesiyle karşı karşıyayız. Louis Masignon'un bir kitabı var. Orada bu işi çok iyi tahlil ediyor. İslâm sanatı süje'yi bırakıyor —tabiî bu onun anlatışı değil, ben yorumluyorum— objeye gidiyor, yani insan dramını bırakıyor, objeye gidiyor. Görülen objeye gidiyor, o objeyi de gördüğü gibi göstermiyor, o objeyi süblime ediyor, stilize ediyor. İnsanı da ele aldığı zaman, onu da objeleştiriyor. Yüzlerce sene yürümüş, bu iş. İslâm cemiyetinin bünyesine girmiş, görüşüne girmiş, ruh haletine işlemiş. Bu bakımdan müslüman ne kadar ileri olsa ve ne kadar dinle ilişkilerini kesmiş olsa gene o geleneklerin etkisi altında. Böyle görüyorum vaziyeti. Durum bu olunca, plastik sanatlarla halk ilişkilerini ayarlamak çok güç bir problem, ister istemez birtakım suni tedbirlerle halledilecek bir problem olarak ortaya çıkıyor. Eğer normal gidişe bırakacak olursak bu gidişin daha yüz, iki yüz, beş yüz yıl devam etmesi ihtimali var. Anormal problem de, Cemal Tollu'nun söylediği gibi, artık devletin mi, sanatçının mı, hususi teşekküllerin mi, sosyal plânda kurulacak birtakım teşekkül-

lerin mi, zorla diyeceğim, zorla resmin, heykelin güzel şeyler olduğunu anlatmak, birtakım tedbirlerle. Başka türlü bu işin kökleşeceğine inanamıyorum. Anadolu'dan gelen haberlere bakarsak —gene kayıyor galiba sözlerim— tiyatrolar kapanıyor, tiyatro trupları yasaklanıyor, heykeller kırılıyor vs. vs. Demin söylediğim gibi islâm geleneği Türkiye'de, büyük şehirler bir yana, hatırı sayılır bir kuvvetle devam ediyor. Ben plastik sanatlarla halk ilişkilerinin bu kadar gevşek olmasının tek sebebini islâm geleneklerinde buluyorum. İslâm gelenekleri derken islâmiyetin kendini kasdetmiyorum: bu hususta pek kesin bir fikrim olmamakla beraber, islâm dininin yanlış yorumlara yol açmış olması da bir gerçek.

ERCÜMENT KALMIK

Sanatçıyla halk ilişkilerini ben, gene birinci soruda olduğu gibi, halkın eğitimiyle ilgili bir mesele olarak kabul ediyorum, bir. İkincisi sanatçıyla halk arasında bir aydın kitlenin tampon vazifesi olması lâzım geldiğine inanıyorum. Sanatçı kendi inandığı bir şeyde eserini ortaya kor. Yâni dürüst, namuslu ve inandığı bir şeyde bir eser ortaya kor. Bunun halk tarafından benimsenmesi, sevilmesine gelince, birinci soruda olduğu gibi hatayı eğitimdeki metodlarda aramak gerek, sonra da sanatçıyla halk arasındaki aydının görevini yapmasına bağlı bu iş. Yani aydın kişi eseri anlatan, onu açıklıyan kimsedir. Bu her yerde böyle. Üstelik bugünün sanatı Avrupa'da da dinden kopmuş, bir sosyal karakter kazanmış, her yerde yadırganan, az çok yadırganan bir şey olmuştur, ama, başka yerlerde düşünürler, aydınlar, sanat eserini halka sevdirecek, tanıtacak açıklamaları, gerekli şeyleri verir. Bizim maalesef —burada üzülerek söyliyeceğim— sanatçıları —yani plastik sanatlarla uğraşan kimseleri— tamamiyle kendi kaderlerine bırakmışlar ve onların meselelerini katiyen halka aktarma çabasını göstermemişlerdir. Bizde sanatçı bizzat kendi resim yapar, bir de onu anlatmak için makale yazar, tenkit yapar, vs. O zaman ne olur? Dervişin kerameti kendindenmiş gibi kabul edilir. Halbuki sanatçının dışında bir adam bunu yaparsa, o bitaraf bir adamdır, gerçek değerleri ortaya koyar ve halk da sanatı sevme yoluna girer. Bugünün sanatı biraz entellektüel bir sanattır. Birçok kitaplar, birçok yayınlar yapılır, birçok röprodüksiyonlar basılır, matbaa tekniği çok ilerlemiştir, müzeler ayağımıza gelir, en yetkili kimseler bunları bize izah eder. Halkın da biraz iyiniyet göstermesi, bir çaba, bir kültür yolunda kendisini kondisyone etmesi gerekir.

Soldan: Mazhar İpşiroğlu, Sabri Berkel.

ÖZDEMİR ALTAN

Dünyanın her yerinde halk sanatçıyı adım adım takip etmiyor. Sanat alanında büyük başarılara ulaşmış batı ülkelerinde bile durum böyle. En yakın elli sene arkadan takip ediyor sanatı halk, bütün sanat dallarında bu böyle. Bu halkın normal bir tutumudur, normal bir gidişidir, sanatçıyla halkın arasındaki büyük mesafeden meydana gelir, bunu normal bulmak gerekir. Halkın anlıyacağı sanat yapmak isteği ise gene dünyanın her yerinde fiyaskoyla neticelenmiştir. Bu fiyasko sanat aleyhine ve halkın yetişememesi pahasına olmuştur hep. Folklorik sanat hariç —bu, konumuz dışına bırakılırsa— entellektüel sanat söz konusu olduğunda durum daha açık meydana çıkıyor ki, diğer batıda olan örnekleri gibi bizde de bu durum normaldir, zira bu her şeyden önce halkın ekonomi ve kültür alanındaki büyük sıçramalara tâbidir. Örnekleri çoktur. Dünyanın hangi memleketinde ekonomik alanda büyük sıçramalar yapmışsa sanat alanında da ilerlemeleri o kadar büyük çapta olmuştur ve halkın ilişkileri de normal olarak o derece artmıştır. Bunun için eğitime ve devlet yöneticilerine

kalan bazı işler tabiî, memleketin ilerlemesine filân kalıyor iş. Bu kadar efendim, kısaca.

ÖMER ULUÇ

Ben Doğu sanatlarının geri olduğu fikrine katılmıyorum, buradan başlayayım. Bence doğu sanatı çok önemli, doğu sanatı olduğu gibi az gelişmiş ülkelerin, hiç gelişmemiş ülkelerin, Afrikanın vs. onların da sanatı çok önemli. Bunun daha iyi anlaşılması için hemen burda bu sanatların batı sanatına etkisinden bahsedelim. Batı sanatına doğu sanatları 19. asırda bütün önemiyle giriyor. Van Gogh'un Japon sanatıyla olan ilgisi açık. Klee'nin islâm sanatıyla, Kandinsky'nin Çin sanatıyla ilişkileri açık. Yani bence batı sanatı sıkıştığı tarihi bir anda —çünkü batı sanatı bilimci bir sanat ve burjuvazinin o zaman yaratıcı olan burjuvazinin ortaya koyduğu bir sanat— bu bilimci sanat 19. asrın sonunda bir çıkmaza giriyor. Bu genel bir çıkmazın sonucu mu, artık onu tarihçiler bilir, yalnız sanat plânında bir çıkmaza girdiği açık. Şimdi dolayısıyla doğu sanatları bu sanatın gelişmesinde çok açık bir rol oynuyorlar. Diğer taraftan hiçbir ülkenin sanatı tekdüze değildir. Yani şehir sanatı vardır, köy sanatı vardır, folkloru vardır vs. Dolayısıyla bir çeşitlenme vardır. Şehir sanatı içinde de bir çeşitlenme vardır, bu çeşitlenme nedir? Çeşitlenme bence bal gibi bir realizmi, gerçekçiliği gösterir. Yani gerçekçilik olmasa çeşitlenme olmaz. Bence doğu sanatlarında da bir çeşitlenme var. Hem ülkeler arası bir çeşitlenme var, yani Hint sanatından Çin sanatı çok farklı, İran sanatı Türk sanatından farklı, hem de Türk sanatının içinde şehir ve folklor olarak bir çeşitlenme var. Dolayısıyla bunların hepsi devirlerinde çok geçerli olmuş sanatlar. Yalnız sanatın önemi, sanat kolay kolay kapanan bir şey değil tabiî, bir devir kapanıyor fakat sanat her zaman ileriye dönük bir şey. Hiç değilse ileriye dönük olabiliyor sonradan. Çünkü daha önce de söylediğim gibi sanat yapmak bir gerçekliği kavramak, gerçeklikte de geçmiş duyarlık da var bugünün duyarlığı da var. Dolayısıyla bugünün sanatçısı bu eski duyarlıkla ilgi kurmak zorunda. Ben bu bakımdan Türkiyede de —hiçbir zaman tek bir formül yok bu konuda; figüratif, yahut nonfigüratif, yahut şöyle, yahut böyle, fakat Türkiyede de sanatçının yüzde yüz halkla, halk sanatlarıyla —ama halk sanatları dediğim zaman tabiî bu birçok ince şehir sanatı da olabilir, folklor da olabilir— çeşitli derecelerde bir bağ kurmasını, dışardan gelen etkileri bir nevi kontrol anlamında, yahut geri döndürme, yahut da yararlanma anlamında çok faydalı buluyorum. Bir şey daha ekliye-

ceğim. Bir sanat fazla manyerizme, fazla gösterişçiliğe kapıldığı zaman bütün sanat tarihinde bu çeşit kontaklar kurulması sanatları tazelendirmiş, yenilendirmiştir. Dolayısıyla bizde de bu çeşit gayretleri ben çok önemli karşılıyorum. Bu kadar efendim.

SEZER TANSUĞ

Sanatla halk arasındaki ilişkiler konusunda şöyle bir açıdan bakmak lâzım Türkiye söz konusu olunca: Türkiyede evvelce, tarihi çağ içinde sanatla halk arasında ilişkiler vardı, bu ilişkiler sıkıydı da. Belli bir süreden beri koptu diye bir kaygı taşımaktayız. Bugün Türkiye'de plastik sanatlarla halk arasında bir açıklık olduğundan söz ediyoruz. Böyle bir meselemiz varsa, böyle bir endişemiz varsa, evvelâ Türkiye'de evvelce, yani tarihî çağında sanatla halk arasındaki ilişkilerin mevcudiyetini, varlığını kabul etmemiz gerekir, bugün Türkiye'de sanatla halk arasındaki ilişkiler gevşemişse, zayıflamışsa, sanat belli bir zümrenin, belli bir aydın tabakanın bir çeşit oyunu haline gelmişse, yani bir çeşit zümre endişelerini, düşüncelerini, zevklerini içine alan bir kavram haline gelmişse bunu şüphesiz biz tarihî meselelerimizden, tarihî sorunlarımızdan, tarihteki zaruretlerimizden kopmuş olmakla izah edebiliriz. Bu meseleyi de gene batılılaşma açısına, batılılaşmanın bize getirdiği halkla aydın arasındaki kopma açısına getirmeliyiz. Ben şahsen Türkiye'deki bir plastik sanat geleneği olmadığına ve bu plastik sanat geleneğinin bugün kendisini kuvvetle gösteremiyeceğine kani değilim. Yani demek istiyorum ki, bugün Türkiye'de pekâlâ Türkiye'nin kendi realitesini, kendi tarihî perspektifini gözönünde bulunduran, ondan esinlenen, ondan yararlanan, tabiî hiçbir zaman formel bir planda değil, tamamen bir duyarlık ve bir ruh planında, anlayışında bir sanatın yapılabileceği ve bu sanatın kendisi istediği zaman halkla ilişkisini kesinlikle kurabileceği inancını taşımaktayım. Onun için bu konuda zorlama birtakım şeylere, düşüncelere başvurmanın, meselâ bir eğitim yoluyla bugün yapılmakta olan bir batı çizgisini takip eden diyelim bir sanatın zorla halkın önüne getirilip bu iyidir bu güzeldir diye kabul ettirilmesinden yana değilim. İnanıyorum ki halkla sanat arasındaki ilişki tamamiyle doğal, organik bir ilişkidir, ve halk sanatı tamamiyle kendi arzusuyla arar, sever, ister, yeter ki onun anlayışına, onun ruhuna, onun bütün tarihî duyarlığı taşıyan insanca yanına hitap eden bir şey olsun.

YAŞAR NABİ

İşte önemli soru bu, hitap etmeli mi?

SEZER TANSUĞ

Hitap etmeli. Sözlerimin başında şundan başladım, hatırlıyorsanız, böyle bir şey var idi de bugün koptu mu? sorusundan. Eğer var idiyse bugün de olmak zorundadır. Yahut bunu izleyen çağda olmak zorundadır, diyoruz. Ve bu ilişkinin —ayrıca şunu da ilâve etmek lâzım— böyle bir önyargıdan hareket ediyorsanız biraz önceki "acaba olmalı mı?" konusuna dokunduğunuz zaman. Eğer böyle bir meselenin bizi güdümlü bir sanat yapmaya, sosyalist ülkelerde uygulandığını öğrendiğimiz, belli bir tutumu olan, belli bir yönü, yöntemi olan empoze edilen bir sanat yapmaya zorladığını sanıyorsanız yanılıyorsunuz. Hiç böyle bir şey ima etmiyorum, söylemek istediğim, tamamen formel olan her türlü şeyin ötesinde tamamen şahsi bir yaratışın uygulanması anlamını taşıyor. Ve bu anlam şüphesiz kendisi için de, eğer gerçekleştiği andan itibaren halkla yakın ilişki kuracaksa tabiî, ona yakın bir şey. Tıpkı bir anlamda tarihî çağ içindeki, dinî çağ içindeki münasebeti taşıyor halkla kendi bünyesi arasında. Bugün de bunun gerçekleşmemesi için hiç bir sebep yok. Ve bugün bunun için herhangi bir sanat programının uygulanmasına da hiç hacet yok. Bu çok geniş bir anlamdan kalkabilir. Halkla sanatın bütün tarihi çağ içindeki münasebetlerinden kalkabilir. Fakat günümüzde tamamen şahsi bir yaratışın kendisini halkın karşısına koyup, tamamen kendi gerçekleştirmesiyle bir sonuç, bir son kazanabilir, bir nihayete erebilir. Ve burada bir şey somutlaşabilir. Benim kısaca söyliyeceğim bu.

NURİ İYEM

Şu bir gerçek ki, hadislerin ortaya koyduğu yaratma Allaha vergi şeyse, bizim toplumsal bünyemizde uzun bir zaman figür çizmeye, yani insan resmi yapmaya karşı çıkmıştır. Ve umumiyetle, yani Bektaşiyi vesaireyi bir tarafa bırakacak olursak, çoğunlukla halkımız figüre karşı bir dinî kuşkuyla uzak durur. Size bir örnek anlatayım. Benim evimde annem, yaşlı bir kadındı ve bu islâmî kaygu içindeydi. Ben akademide yaptığım resimleri duvara asardım, o namaz kılmadan evvel hepsinin üstüne birer örtü koyardı. Şimdi bu bünyemizde mevcut bir şey. Türk halkında figüratif resme karşı dinden gelme bir uzak durma var. Öte yanda bizim bir de batılılaşmak problemimiz var. Zorunluluk duyduğumuz bir büyük problem var, batıya ulaşmak — batılılaşmak — bilmem çağdaş seviyeye varmak gibi bir problemimiz var. Bunun icabı olarak figüratif resim de bünyemize girmiş. Tabiî yeni değil bu, Aka-

deminin kuruluşu 1883, yani 84 küsur seneden beri bu iş yapılageliyor, aslını ararsanız Fatih de bu işe sarayda gayret etmiş. Ama halka doğru bu işi götürmek meselesi, yani halka batılı anlamda pentür dediğimiz şeyi götürmek meselesi hakikaten çok zor bir problemdir. Ben bunda devlet eliyle bir şeyler yapılabileceğine inanıyorsam da, bundan daha fazlası, yani devlet bir yerde durur, ve işte bu kadarını yapar, yani devletin daha fazla bir şey yapması için bütün mebusların ressam olması lâzım, falan. Devlet bu kadarını anlar, bu kadarını yapar, dünyanın her yerinde bu böyledir. Ama bundan ötesi bize düşüyor. Bu halkla ilişkileri nasıl kurabiliriz? Ne yarabiliriz? Bu halkı küçümsemek olmaz, hani efendim ben Avrupadan filân filân şeyin en iyisini getirdim memlekete. Güzel, getirdin, ama bu halk mecbur değildir bunu kabul etmeye, yahut bilmem bunu dünyanın yüce sanatıdır diye anlamıya. Doğrudan doğruya kendi halkımızı düşünmemiz, kendi halkımıza hitap eden bir sanat nevine gitmemiz gerekiyor. Figüratif de olur bu, nonfigüratif de. Hani ben mutlaka şudur - budur demiyorum. Yalnız o noktayı belirtmek isterim, halkımızda hakikaten figüratif resme karşı direnme vardır. Bugün ancak büyük şehirlerde rahatlıkla figüratif resim seyrediyor. Hattâ buna karşı bir temayülü de var, halkın. Hani abstre resimle kıyaslanacak olursa. Bunun dışında şu geliyor aklıma, hani bir şûra mı kurmak, bir şey mi, bence toptan bütün sanatçıları biraraya toplıyan ve onlara hayat içinde bir görev veren, bu görevi hükûmetin programını halka götürmek mânasında söylemiyorum, yani şu sanatı cemiyet bünyesi içinde tutturmak için bence ressamların büyük bir teşekkül halinde toplanması gerekir. Meselâ ne olabilir bu? Belki karakteri sendika gibi olabilir. Kanaatim bu. Bu yapıldığı gün, bilmem Anadoluya da yayılmak, bütün büyük şehirlerimizde sergi açmak vesair gibi şeyleri kendi gücümüzle yapmak durumuna gireriz. Halkla temas şart, halka varmak şart ama, bunun yolu yordamı meselesinde şüphesiz ben kendi tecrübelerimden ötesini bilmiyorum. Yaptığım da bugüne kadar bana halktan kopmaktan çok, halka varmak, hattâ halkla temastan ötürü bana hayatımı idame etmek imkânını sağladı. Ayrıca halkımız sanıldığı kadar da bu işe tıkalı da değildir. Yeter ki biz arayalım, bulalım ve bazı arkadaşlar gocunacak ama hükûmete yaslanmıyalım. Kendi derdimizin çaresini bu halkın arasında arayalım. Söyliyeceklerim bu kadar.

ZAHİR GÜVENÇLİ

Bence halk kendi zevk eğitimini zaten yapıyor, folklor sa-

natıyla kendi evinde, çevresinde, günlük eşyasında yüzyıllardan beri belli bir seviyeye ulaşmış, belli bir renk zevkine, bir biçim anlayışına ulaşmış. Bunu yapıyor zaten. Mesele batı anlamındaki sanatı halka götürmek veya götürememek. Burda bir mesele var, zannediyorum ki arkadaşlar bunu atladılar. Bireysel sanat, entellektüel sanat aslında bütün dünyada yaygın bir sanatçı milleti meydana getirmiştir. Bu sadece bize mahsus bir durum değil. Bir Kandinsky, bir Klee doğuda veya folklordan esinlenerek eserini meydana getirdiği zaman veya Afrika sanatından etkilenerek Henry Moore bir stil sahibi olduğu zaman, gene büyük geniş halk kitlelerine hitap ediyor değil. Ancak kendi cinsinden, kendi dilinden anlıyan, yalnız, ama İngiliz olmıyan, Amerikalı olan, Rus olan, Fransız olan, yani dünyanın her yanında yaygın olan bir zümreye hitap ediyor. Denebilir ki lisan farklarının ayırdığı seviyenin sınırları dışında entellektüel seviyede bir alıcı, bir okuyucu, bir seyirci ve sanatçıya iştirak eden bir kütle meydana gelmiştir. Müziğin beynelmilel bir dil olması gibi, sanat da bugün soyuta doğru yöneldikçe zaten beynelmilel bir dil oluyor ve sınırları ortadan kaldıran bir cemiyet, bir halk ortaya çıkıyor. Şimdi bu halktan sanatçının kopup da kendi mahalli çevresine karışabilmesi, kaynaşabilmesi çok güç bir problem. Bunun için kimseye sen şunu yap, bunu yap, hiçbir sanatçıya sen ancak şu yolda yürüyebilirsin, ancak bu tarzda eser verirsen halkın ihtiyaçlarına cevap verirsin, denemez. Çünkü çağımızın sanatı zaten son derece bireysel, kişisel ve sübjektif bir sanat. Bu durumda telif-i beyn dediğimiz arabulucu ve iki tarafı kaynaştırıcı, zevk bakımından anlaştırıcı yolları aramak tabii doğrudan doğruya sanatın kendisinin duyduğu ihtiyaçtır. Eğitim halkın, okur-yazar halkın diyelim, bahis konusu bizim memleket olduğuna göre, evet okur-yazar halkın muayyen bir seviyeye kadar gelmesini sağlarsa da batılı sanatı kendi hayatının mânası ve ihtiyacı haline getirecek bir seviyeye ulaştıramaz. Böyle olunca zorlayıcı tedbirler ister devlet tarafından olsun, ister meslek teşekkülleri tarafından olsun, bu hazırlayıcı tedbirler nihayet bir noktada durmaya mahkûmdur. İş neticede, sanatçının gücünü anlayışına ve dünya görüşüne dayanıyor, bu kanaatteyim. Ancak bu şekilde bir şey gerçekleştirilecekse gerçekleştirilir, o da sanatçının şahsi keyfine bağlıdır, anlayışına, görüşüne bağlıdır.

NURULLAH BERK

Bir şey ilâve edebilir miyim?

YAŞAR NABİ
Tabiî, tabiî.

NURULLAH BERK
Ömer Uluç beyin demin söylediklerinin bir kısmına temas etmek istiyorum. Aktüalitesini çoktan kaybetmiş, senelerdir tekrarlanan bir Lhote, Gromaire meselesini ele aldılar, bunu neye ele aldılar anlamıyorum. Bu mesele aşağı yukarı onbeş-yirmi sene önceki bir mesele, hattâ daha bile fazla, hiçbir şekilde meseleyi aydınlatmıyor. Lhote ve Gromaire tesirleri çoktan bitmiştir, hiçbir şey ifade etmiyor. İkincisi gene bu arkadaşımız doğu sanatlarından bahsetti. Ben sözümde doğu sanatlarını küçümsemedim. Kendisi sözünde müdafaa etti ve bizim bildiğimiz şeyleri tekrar etti. Doğu sanatlarının Avrupaya etkilerinden bahsetti, bunlar malûm şeyler. Ben doğu memleketlerinin bugünkü halinden bahsettim. Tunus'a, yahut da İran'a, yahut da Mısır'a gittiğiniz zaman gördüğünüz İslâm topluluklarının bugünkü vaziyetlerinden, bugünkü tutumlarından, güzel sanatlara olan bugünkü ilgisizliklerinden ve bugünkü verimsizliklerinden bahsettim. Yoksa doğu sanatının Avrupa sanatını etkilediğini bundan bir ay önce bir rapor halinde Strasbourg'da vermiştim. Uzun bir rapor halinde. Bunlar malûm şeyler. Doğu sanatından, eski doğu sanatından bahsetmedim. Nuri beyin söylediği enteresan. Ben yıllardan beri bir örnek veriyorum gerek talebelerime, gerek konuşmalarda. Meksika'yı örnek veriyorum. Meksika sanatçıları hakikaten peşin bir fikirle, bir partipri dediğimiz şeyle hareket ettiler. Biliyorsunuz ki Orosco gibi, Dieogo Rivera gibi sanatkârlar Paris'te kübizm devrinde Picasso ile beraber çalışmışlar, o Kataloglarda filan yaşamışlar, vs. Fakat karar vermişler, demişler ki, biz bu yabancı etkilerden sıyrılacağız ve halka hitap eden bir Meksika sanatı yaratacağız. Ve bunu yapmışlar. Bugün bütün dünya bir Orosco, bir Diego Rivera, yahut da bir Skyuska olduğunu kabul ediyor. Biz beğenmeyiz o başka bahis ,bizim eksikliğimiz bunu kabul eder. Fakat ortada bir realite var, bu bir peşin fikirle hareket edilmiş bir şeydir. Bana kalırsa bütün Avrupa etkilerinden sıyrılma fedakârlığını ve kuvvetini kendinde bulup biraz da Meksikalıları örnek alarak, Türkiye'ye has bir stil aramak, bulmak veyahut da o stile doğru yaklaşmak gerekiyor.

ÖMER ULUÇ
Efendim, doğu sanatlarının batı üzerindeki etkilerini kabul ediyorsunuz. Bu malûm, yalnız bu, şeyi de kabul etmek

oluyor, doğu sanatlarında bir realizm olduğunu kabul etmek oluyor. Yani doğu sanatlarında belli bir realizm olmasa bu etki olmaz. Dolayısıyle daha önce sizip söylediğiniz dinî sebepler yüzünden kapalı kalmaları yahût bir nevi halk kabiliyetlerinin biçimlenememesi gibi bir durum olmuyor demek. İkincisi siz, ben bugünün doğu sanatlarından bahsediyorum dediniz. Ben de tam burda işte daha önce konuştuğumuz yanlış batılaşma ilkesine değiniyorum. Tabiî batılaşma yalnız Türkiyenin geçirdiği bir tecrübe değil, Türkiye belki bu konuda en tecrübeli ülke, ama Türkiye gibi diğer ülkelerde de bu batılaşma kavramı var. Bu kavram insanların kendi kaynaklarına dönme isteğini bir nevi engelliyen bir şey oluyor. Biz resmî sadece bir çerçeve içinde —bu çok önemli bir nokta— resmi sadece bir çerçeve içinde yapılmış bir iş olarak görmiyelim, resim vizüel bir tecrübedir, daha doğrusu vizüel tecrübelerin toplamıdır. Yani insan elinden çıkmış binlerce eşyanın ölçüleri ve renkleri meselesidir. Bu anlamda alınırsa doğuda bugün de bu kopmalar dışında, bazı gerçek sanatçılar olduğu açık. Bunu sizin söylediğiniz gibi Meksikalılar —yani doğu dediğim zaman batı dışı demek istiyorum— gösteriyor, bugünkü Afrikalılar gösteriyor, bugün batıda kendisini kabul ettirmiş Japon, Çin sanatçıları gösteriyor. Dolayısıyla kişisel planda bu batılaşma meselesini doğru halletmiş adamlar, kendi kaynaklarının önemini, yahut realizmini anlamış adamlar, enteresan bazı şeyler ortaya koyuyorlar efendim.

YAŞAR NABİ

Böylece ikinci sorumuzun sonunu almış bulunuyoruz. Şimdi sıra üçüncü sorumuzda. Bu da doğrudan doğruya plastik sanatlarda bir biçim ve davranış sorunu üzerine. Biliyorsunuz biçim denince karşımıza en önemli ayrım olarak soyut-somut, figürlü-figürsüz ayrımı çıkıyor. Birtakım Batı eleştiricileri derler ki artık dünya sanatında soyutun, figürsüzün sonu gelmiştir. Yeniden bir figüre, gerçeğe, somuta dönüş hareketi başlıyor. Bu konuda arkadaşlarımın bizi ve okurlarımızı aydınlatmalarını rica ediyorum.

SABRİ BERKEL

Efendim, bu konu, soyut mu - somut mu konusu dünyada ve memleketimizde öyle bir defada kesin cevap verilebilecek bir konu değil, tabiî bana göre. Ben son bir sergi gördüm Venedik'te, Biennale'de. Bu sergi beni bir hayli düşündürdü. Şu bakımdan: Şimdiye kadar biz resmi daha ziyade yağlıboya, suluboya, karakalem, baskı filân diye bilirdik ve ekseri ser-

giler de böyle gözükürdü. Fakat bu defa baktım, yüzde seksen yağlıboya, suluboya, karakalem şu-bu kalkmış, bunun yerine başka malzemelerle sanat eserleri meydana gelmiş. Şimdi gayet tabiî bu gördüğüm sergi, dünya sanatının en son neticeleri, bu işle uğraşan kişilerin en son çabalarıydı. Tabiî bu beni düşündürdü. Bunun karşısında yine eski anlamda, tradisyon içinde eser veren tek bir devlet vardı, o da Rusyaydı; tabiî bu son iştirakinde de şimdiye kadar iştirak ettiği sergilerden bir farkı yoktu. Şimdi, mağara devrinden bugüne kadar yapılan sanat eserleri belki başka bir inkişaf içinde meydana gelmişlerdi. Böylelikle birçok medeniyetler birbirinin içinden çıkmıştı, doğurmuştu. Eğer bu silsileyi takip edecek olursak ve inanacak olursak demek ki bugünkü neticeyi de, soyut sanatı kastediyorum, inanmak gerekecek buna, demek ki günümüzün ihtiyaçları, günümüzün tekniği, günümüzün yaşantıları bizi başka bir âleme götürüyor ve başka türlü düşündürüyor. Şimdi bu neden oluyor? Tabiî bunun nedenini ben şahsen yapıcı olarak pek bilemiyeceğim. Belki bileceğim fakat biraz da söylemek istemem. Bunun daha fazla konsekansını tenkitçiler, sanat tarihçileri, pedagoglar, onlar daha iyi bileceklerdir. Fakat ben sanatın özünü düşündüğüm zaman ve sanatın özgürlüğünü ve sanatçının özgürlüğünü kabul ettiğim zaman bu neticeye inanmam gerekiyor. Madem ki özgürdür sanatçı, söz sahibidir, bir kişidir, bir söz söylesin ve bu söyleyişi de yalnız kendisinin olsun. Bütün responsibiliteyi kendisinin taşıması lâzımdır. Aksi halde ya başkasının sırtına binmiş olacaktır yahut da başkasını tekrarlamış olacaktır. Yani bana öyle geliyor ki bugünkü sanatçı yüzde yüz kumarını oynamak zorundadır. Yüzde yüz bütün responsibiliteyi sırtlanması gerekir ve yüzde yüz de aktüel olması lâzımdır. Fakat bunlar demin söylediğim gibi zorla, reçeteyle, böyle olmasını gerektirmez. Bu sanatçı açıksa böyle bir düşünceye, mümkün olabilir, açık değilse başka sahalarda başka faaliyet göstersin. Ve ben sanatı böyle soyut-somut diye definitif bir dondurmaya taraftar değilim. Buna karşı çıkacağım, sanat eseri sanat eseridir, her türlü olabilir, yalnız devirler ve medeniyetler vardır. Ve onlar hiçbir zorlamayla doğmazlar, tabiî belki zorluk bu işle uğraşan sanatçıların alın yazısıdır, fakat bu kendiliğinden böyle olur. Bazı medeniyetler vardır, daha fazla realizme yaklaşır, bazı medeniyetler vardır, realizmden uzaklaşır, işte tepkileri vardır, bir sürü faktörleri vardır, o halde netice itibariyle sanatçıya düşen vazife çok samimi olmak bir, kendisine karıştırmamak iki. Şanat büyük inanç, itimat, itikat isteyen bir iştir. Bence bugünkü dünyanın ileri sanatını

kabul etmek zorundayız. Yalnız bunu kopya etmekle değil, filân memlekette şöyle yapıyorlar, biz de öyle yapalım diye değil. Biz kendimize göre bu tefsiri hasletlerimize göre, bizim havamızda, bizim bugünkü ve dünkü medeniyetlerimize —çünkü memleketimiz çok eski medeniyetlere beşik olan bir memlekettir, çok zengindir, bizi besliyecek bir sürü sanat eserleri, bir sürü güzellikler vardır memleketimizde, biz bu fikri benimsedikten sonra kollarımızı sıvayıp, kendi kendimize doğru kapanmıya gidelim. Çünkü —bizim nesli kastediyorum— kâfi derecede dışarıya açıldık. Aldığımızı aldık, gördüğümüzü gördük, artık yavaş yavaş yalnız kendi kişiliğimizi ortaya çıkarmak için uğraşmamız gerekmektedir.

CEMAL TOLLU

Bu sanatta figüratif ve non-figüratif meselesi şüphesiz münakaşa edilir her devirde, yalnız bunun başlangıcı hürriyet, tam bir özgürlük meselesinden ileri geldi. Fakat bu hürriyetin bir disipline bağlı olması icap eder, yani dünyada en hür insanlar belki delilerdir, ama böyle şuursuz bir hürriyeti kabul etmemize imkân yok. Şüphesiz ananelere uzun yıllar bağlı kalmış, yıllar değil, asırlar boyunca bağlı kalmış insanların bir değişik yöne gitmesi zaruretti belki, kendiliğinden o yola gitti. O itibarla nonfigüratif denen ileri ve abstre bir sanata muarız değilim. Herkes kendi zevkine göre, kendi anlayışına göre bir yolu takip eder. Biz Türk sanatının nonfigüratif sanatta daha evvel de misallerini gördük, dekorasyonda bilhassa islâm sanatında islâmlığın tesiriyle figürasyona olan reaksiyonumuzda, sanatımız daha ziyade nonfigüratif sayılan, abstre sayılan tezyini sanatlarda ilerilik göstermiştir. Bu bakımdan büsbütün yabancısı değiliz. Yalnız insanlar, umumiyetle sanatta, tabiatta, eşyada, tabiat içinde gördüğünün karşılığını, aynını değilse de şüphesiz onun yerini tutan, tabiatın karşılığını veren fikirleri, renkleri, şekilleri arıyor. Bu bakımdan ben ve şimdiye kadar aldığım terbiye icabı ve suni olarak bir moda'ya uymuş olmak için olsun kendimi böyle bir şeye veremedim. Ve Türk sanatının ilerde göstereceği hamleleri şimdiden tahmin etmek mümkün değil. Dünyada şimdiye kadar böyle abstre sanatın artık sona erdiği ve yeniden bir ananeye dönüldüğü gibi düşünceler ortaya atılıyor şüphesiz. Ve bunu da göz önünde tutmak mümkün, insanlar için. Yalnız halkımız hakikaten bu yolda abstre bir sanata daha mı yatkındır fikirleri. Bunu bilmiyorum. Halka ne gösterilirse sanat olarak, az çok onu benimsiyecek. Zamanla sevecek. Bu itibarla

Türk sanatında peşin bir hükümle şimdiden, şöyle olsun, böyle olsun dememize imkân göremiyorum.

YAŞAR NABİ
Asıl soruma her ikinizde de cevap yok.

CEMAL TOLLU
Nonfigüratif sanatın memleket dışında yani diğer memleketlerde nasıl geliştiğini, hangi şartlar içinde geliştiğini biliyoruz. Şüphesiz sanatın nonfigüratif veya figüratif olması o kadar önemli değil. Yalnız şüphesiz ki sonsuz bir hürriyete varmak endişesinden ileri geldiği anlaşılıyor. Diğer felsefî şeyleri varsa, bunu pek incelemedim, bu sebepleri. Yalnız memleketimizde de bu sanat biraz taklitçilikten ileri gelmiş olduğunu zannediyorum. Daha ziyade bir moda gibi, dışarda böyle yapılıyor diye bunu ele alan ve herhangi bir nonfigüratif resme benzemekle işe başlıyan bir sanat akımı var. Sanatın şüphesiz figüratif veya nonfigüratif olsun otantik olması lâzım, taklitten uzak, bilhassa nonfigüratif resimde yeni bir buluş ortaya koymak lâzım, yeni bir ahenk, yeni bir ritim bulmak zarureti var. Ben şahsen belki aldığım terbiye, belki muhafazakâr oluşumdan ileri geliyor böyle bir tecrübeye girişmedim şimdiye kadar, fakat şüphesiz her sanat kendi devrini lâyık olduğu şekilde yaşıyacak ve böyle devam edecektir.

NURULLAH BERK
Efendim, bu soyut resim hakkında biennallerde gördüklerimi üç-beş kelimeyle söyliyeyim. Gerek gezilerimde, gerekse komiser olarak katıldığım biennallerde birtakım intibalarım var. Biennallerin hiçbir zaman bugünün resminin bir aynası olacağı kanaatinde değilim. Biennaller bir nevi fuar, panayır olmuştur. Biennallere her ne kadar komiser olarak katıldım ise de bunları müdafaa etmek durumunda da değilim. Aksine komiser olarak görevlendirildiğim biennallerin kusurlarını gördüm ve biennallerin pek o kadar teşvik edilecek şeyler olmadığı kanaatine vardım. Fuar dedim biennallere, hakikaten bunlar endüstri fuarlarına benziyor. Birtakım icatların, birtakım yeni yeni trüklerin teşvik edildiği endüstriyel makine fuarlarına benziyor. Bu biennaller kim daha çok seyirciyi hayrete düşürecek yarışması gibi bir şey oluyor. Nedense bugünün sanatı bu biennallerde bu çok kalabalık sanatçıların katıldığı tezahürlerden ziyade kendikendine çalışan, yarının sanatını hazırlıyan sanatçıların atölyelerinde aramak icap ediyor yarının sanatını. Soyut sanata gelince; soyut sanat Klee'nin

sanatı, Kandinsky'nin sanatı olursa soyut sanat hakikaten has sanat oluyor, çünkü kişinin benliğinin bir arzusu ve merhale merhale gelişmenin bir neticesi oluyor soyut sanat, fakat bugün, demin söylediğim gibi bilhassa biennallerde ve birçok sergilerde görülen soyut sanat bir formül, bir tezgâh işinden ileri gidemiyor. Memleketimize gelince; memleketimizdeki soyut sanat zannediyorsam batıdaki tezahürlerinden daha da tehlikeli oluyor. Çünkü artık bir eleştiricilik müessesesi var, batıda sanatı seven ve sanatı anlıyan bir toplum var. Batıda ölçüler var, değer ölçüleri var, gerçi anarşi de var ama... Biz de sanata yabancı bir toplum var, eleştiri müessesesi hemen yok gibi, değer ölçüleri de birtakım grupların, birtakım hiziplerin, birtakım kliklerin elinde. Sergilerimize bakın, resmimizi bir amatörizm istilâ etmiştir. Bir yığın bayağılık rahatça teşhir imkânını bulmaktadır. Bunu da sanatımızın gelişmesinde menfi bir nokta olarak ele almak gerekir. Soyut akımlar çizgi çizmesini dahi bilmiyen birtakım insanların sanatkâr geçinmesine imkân hazırlamıştır.

ERCÜMENT KALMIK

Soyut mu, somut mu bir tartışmadır oluyor, âdeta günün modası haline geldi diyebileceğim, ama bundan bir netice çıkartmak mümkün mü, değil mi? onu bilmiyorum. Ama belki bu tartışmalar, soyut nedir, somut nedir, bunu kendimize göre anlamakta yardımcı oluyor. Bence sanatı soyut, somut diye ayırmadan sanatın her yaşayan uzuv, her hayatiyeti olan varlık gibi, değişmek, gelişmekte olduğunu kabul etmek ve bu gelişmenin şu yönde veya bu yönde olmak gerektiği üzerinde kesin bir kanıya varmamak daha doğru. Hangisi sanat kuralları içinde daha değerli, daha ölçülerle uygun bir şey yaratırsa tabiî ki diğerinden daha üstün denilebilir. Soyut sanat bir bakıma giriş kapısı çok kolay, fakat bir neticeye varması çok zor bir sanat. Bence soyut sanat yeni bir estetiği getirdiği zaman yahut yeni bir sanat görüşü, yeni bir sanat felsefesi getirdiği zaman, ortaya attığı zaman bir mâna ifade eder. Fakat artık bu şekiller yeni felsefenin, yeni estetiğin şekilleri ortaya dökülüp de bir nevi akademik duruma girdiği zaman bence bunu tekrarlamanın hiç bir mânası yoktur, ve çok ta kolaydır. Bu bakımdan suiistimale elverişli bir sanat oluyor. Ama diyeceksiniz ki her sanat, figüratif sanat da taklide, suiistimale elverişlidir, ama nihayet bir adamın keman çalması için ilkin o âleti çalması lâzım. Bu da bir çabadır, ama iyi çalar, ama kötü çalar. Ama soyut sanata giriş, insana keman çalmayı bilmeden de giriş yapılabileceği fikrini

veriyor. Bu bakımdan eğer sağlam bir sanat eğitiminden, kültüründen, tecrübesinden yoksun olan biri, bir amatör kolaylıkla bu modadır diye, birkaç biçimi, birkaç şeyi oldukça güzel bir şekilde de ortaya koyuyorlar ama, kendilerinden bir şey kattıkları çok şüphe götürür bir şey. Onun için soyut sanat ve hattâ bugün benim gördüğüme göre, soyut sanat kendi sınırlarını zorlamış, hattâ resim dışı sahalara intikal etmiş denebilir. Sanatın biraz evvel de söylediğim gibi soyut veya somutunu değil, fakat değerlisini yapabilmek. Türkiyede durum nasıldır, tabii ki Türkiyede de yeni akımları tecrübe etmek, sanatçı kendisini yeni şeyler içinde, biçimler içinde tecrübe etmek ister. Fakat genel olarak sergilere bir göz atacak olursak gene de somut sanatın daha çok yer tuttuğunu görüyoruz. Bununla beraber somut sanatın, soyut sanatın getirdiği estetikten, yeni zevkten imkânlandığını, yararlandığını da inkâr etmemek lâzım. Bazan bu soyut-somut meselesinde insan kesin sınırları aştığı, daha doğrusu kesin sınırları bulamadığı vakidir. Figüratif bir sanatı soyut espri içinde verebileceğimiz gibi, figürsüz sanatı da bir nevi somut esprilerle verebilmek gibi içiçe geçmeler de oluyor. Bu bakımdan soyut somut tartışmalarında hatalara düşmemek mümkün değil.

ÖZDEMİR ALTAN

Efendim, bu soyut-somut konusunda bir hayli tartışmalar oldu. Ve soyut sanat aşağı yukarı yarım yüzyıldan bu yana resim sanatı düzeyine çıktı, ve ister istemez kendini kabul ettirdi. Bu arada birtakım büyük eserler de vererek belki çekilmek üzere, belki de çekildi, sanat düzeyinden. Bu Avrupanın daha evvelden batıya, doğu sanatına bağlı bir sanat kabul edilebilir. Fakat Avrupalıların bu sanatı doğudan mı aldıkları, yahut kendi icatları mı olduğuna dair uzun bir münakaşa da yapılabilir. İster istemez Türk sanatı Avrupa tekniğiyle, Avrupa tekniğine uygun çalışmalar yaptığından bu yana batı sanatını takip ediyordu ve bir miktar geriden. Empresyonizm ve onun ardından gelen kübizm bunun misallerinden biridir. Şimdi genellikle abstre sanatlar hakkında kanaatler belirtilirken, soyut sanatın çok yapmacıklara yol açtığını, yapmacık görünüşlere doğru gittiğini belirtiyoruz. Bu bir yaygın anlayış. Figüratif sanat için de aynı şey söylenebilir. Daima figüratif sanat da böyleydi. Hattâ bugün figürasyona dönüldüğünde yine gayet kötü figürasyon yapılıyor. Zannedersem bugünün abstraksiyonu da birtakım objektif elemanlarla meydana getirilmiş bir abstre sanattır. Bunun kötü olduğunu iddia edeme-

yiz. Çünkü bütün sanat tarihi bize gösterir ki bir sanat doğduğu esnada kendi hakkında kesin hüküm verilmesine yol açamaz, bu çok zor. Misal vereyim, meselâ Manet, "Söyleyin Renoir'a resmi bıraksın" demiştir. Van Gogh efendim, Carrier'i severdi, Gauguin Şufumedyen'i severdi. Bugün ismini pek duyamıyacağımız bir sanatçıdır. Şu halde bugünün resim sanatı hakkında da hüküm vermek zor, bir miktar beklemek icap ediyor. Şimdi bugünün resmi, daha evvel de söyledim, objektif elemanlarla bir abstraksiyona yönelmektendi. Bir nuvel figürasyon diye iddia edenler var. Birtakım Pop-art, Op-art gibi eğilimler var, şimdi bunlar Avrupanın ya da Amerikanın diyeyim, batı deyince hepsini içine aldığı kanaatindeyim, batılı sanatçıların yapmak hakkı olan sanatlar bunlar. Tamamen o toplumdan doğan, o toplumun ittiği, o toplumun sosyal ya da ekonomik sebeplerinin ittiği ya da kültür nedenlerinin itmesinden doğan sanatlar. Şimdi burdan şu neticeye varmak gerekir ki bu sanatı ne reddetmek, ne de kabul etmek gerekir, en doğru fikir bence bu. Türkiye'ye gelince, genellikle batıyı takip ettiğimizi söylemiştim. Bu batıyı takip ediş daima yanlış kanılara yol açıyor. Çünkü kaynak orda her şeyden evvel, yapan sanatçı ordan yetişiyor. Bizim aynı şeyi yapmamıza imkân yok, yaparsak da demode olduktan sonra yapacağız, ki daima bu böyle geldi. Arasıra büyük çıkışlar, şahsî kabiliyetlere dayanan çıkışlar hariç. Bizim abstre sanatımız genellikle büyük yanılmalar içinde cereyan etti. Bu arada batıya benzlyen iyi örnekler de verdi. Şimdi bir mesele kalıyor geriye, bundan sonra Türk resmi nereye gidebilir? Tabiî bu tamamiyle afaki bir fikir. Ancak bir temenni ya da benim bir dileğim olabilir; herhalde Türk resmi batıya paralel olmuyor, çünkü batıya ayak uyduramıyacağımız âşikâr. Zorlamalarla folklorik ya da motifler almak, ya da bunun benzeri şeyleri resimlerimize ilâve etmekle de halledilecek bir mesele değil. Herhalde bizim yapacağımız şey tarihi belli olmıyan resim yapmak, yani ne tradisyonel, ne bugünün Avrupa resmi, orijinal bir resim, kaynakları bize bağlı; yalnız bir küçük tehlike var bu arada, önemli bir nokta bu iş, böyle karar vermelerle filan da olmuyor. Şimdiye kadar misallerini gördük, biraz evvel misalini de vermiştim. İspanyol müziğinin kendiliğinden, zorlamadan çıkışı, ya da İngiliz tiyatrosunun kendiliğinden yetişip sanat alanına çıkması gibi. Söyleyeceğim söz bundan ibaret, fakat şunu tekrar ilâve edeyim ki, Türk resmi batıya bağlı olmadan, kaynaklarını zorlamadan Türkiye'den alan, tamamen içten gelme, inanarak yapılan bir sanat olabilir, zannediyorum.

ÖMER ULUÇ

Sanatı, gerçekliğin ele geçirilmesi, bir bakıma insanîleştirilmesi olarak ele alırsak, bugün daha eskiye nazaran, gerçekliğin genişlemesi diye bir şey var, tabiî gerçekliğin genişlemesi bu gerçekliği ele geçirecek sanatın çeşitlenmesine yol açıyor. Bugün sanatın tek bir merkezde değil birkaç merkezde olmasına kadar da götürüyor. Dolayısiyle sanat-hayat diyalektiğinde her seferinde gerçekliğin ele geçirilmesi iki şey getiriyor. Birincisi, ilkel ilişkilerin kuvvetini, yani insanın ana ilişkilerinin kuvvetini, ikincisi de, bir nevi, insanın yabancılığa karşı çıkması, katma değerleri kavraması, anlaması şeklinde. Şimdi burdan çıkarak ben soyut ve somut diye büyük blok resimler görmüyorum. Öyle soyut resimler var ki, diğer konuşmacıların işaret ettiği gibi, bayağı somut, öyle somut resimler var ki iyice soyutlandırılmış. Yalnız bir gerçek var ki soyutlamasız sanat yoktur, soyutlama ilk işlemdir yani. Diğer taraftan da somut bir karşılığı olmıyan bir sanat da geçerli değildir. Şimdi bunun misallerini geçen konuşmamda vermiştim. Meselâ nonfigüratif resimde bayağı somut bir çeşit bölgesel bir şey yapan ressamlar var, doğayla ilgi kuran, De Staël falan gibi. Burdan bugünkü duruma gelirsek. Bugün bir çeşitlenme var. Biraz figüratif resim yapılıyor dışarda. Ben de dışarda bulundum biraz; ama bu figüratif resim eski figüratif resim değil tabiî, aslında sanatta hiç olmıyacak şey, bir resmin tekrarlanması yani bugün tekrar figüratif resim tekrarlanıyor diye bir şey yok, daha çok sinema, fotoğraf gibi sanatların birtakım katkıları var resim sanatına. Ama aynı zamanda soyut resim de yapılıyor. Şimdi tarihî gelişmeye gelirsek, bence batı resmi rönesanstan sonra bir nevi bilimsel bir tavır takındı. Bu bilimsel tavrın hattâ soyut resimde filân da olduğunu ben görüyorum. Söylüyorlar da. Yani soyut resim de bir anlamda bayağı, bilimsel bir çaba olabiliyor. Abstre-Geometrik resim, bayağı bilimsel, yahut bilimselliğe yaklaşan kurallar koymuş bir resimdir. Doğu sanatlarında bu bilimsellik yanı görülmez. Onların gerçekçiliği çok değişik anlamda bir gerçekçilik. Bunun niteliğini anlatmak benim yapabileceğim bir iş değil. Yalnız belli ki doğu sanatında, batı sanatında pek gözükmeyen bir ikilik, düalite var. Yani bir şey hem soyut hem realist, bir şey çok fazla ifade ediyor, bu doğu sanatlarının kuvvetini gösteriyor. En ileri abstre sanatlar bile bence doğu sanatlarında görülebilir. Şimdi burdan kalka-

rak bir şeyler yapılabilir mi? Tabiî bu konular benim burda konuşarak halledebileceğim şeyler değil. Ama ben kendi resmimde, non-figüratif gözüken resmimin figür uzantıları olduğunu sanıyorum, görülebilir veya gözükmez. Bu kadar.

SEZER TANSUĞ

Konuşmacıların çoğu bazı soyut akımların büyük bir tehlike yarattığından bahsettiler. Meselâ Nurullah bey bir amatörizm tehlikesinden söz etti ki, bu bir gerçektir; yani soyut akımlar Türkiye'de gelişigüzel birtakım kimselerin ortaya çıkıp aslı esası olmıyan birtakım gösteriler yapmalarına sebep olmuştur. Şimdi böyle bir tutum karşısında bizim tutumumuz ne olmalı? Değer ölçülerimiz ne olmalıdır? Bunun üzerinde durmak zorundayız. Eğer bizim bir değer ölçümüz olmazsa, kesin bir değer ölçümüz olmazsa biz bu tavırların karşısında aldanabiliriz. Onların değerli veya değersiz oldukları konusunda sağlam bir yargıya varamıyabiliriz. İşte bu değer ölçüsünün ben mahalli bir sanat yapmak ve geleneklerden, formel olmıyan bir duyarlık yönünde yararlanılarak bir sanat yapmak ve bu açıdan bir değerlendirmeye başvurmak olabileceğine inanıyorum. Böyle bir değer ölçüsünün ürünlerine sahip olmak için de bizim hangi ilkeleri gözönüne almamız gerekir? Bunu araştırmamız gerekir. Türkiyede ben resmin ister soyut olsun, ister somut olsun, farklı birtakım prensipler üzerinde gerçekleştirildiğine inanıyorum. Ve şuna inanıyorum ki Türkiyede tarihî gelişmesi içinde sanatçılar özel bir sanat yapma mekanizmasına sahiptirler. Ve bu mekanizma da kendi soyutlama gücünü doğudan gelen bir form iradesinden almaktadır diyebilirim. Ve bunun tarihini de Türkiyede, getirip Selçuk Çağına koymamız gerekir. Ve Selçuk çağını da kendinden önceki çağın bir çeşit reaksiyonu olarak, bir çeşit karşı çıkması olarak almak gerekir. Yani Bizans çağına. Bizans çağı daha çok tabiata bağlı bir sanat olarak, bir çeşit abstraksiyon aramıştır, fakat doğu sanatı, Türkiyede gelişen, Türk sanatı olarak, Türk-İslâm sanatı olarak belirlediğimiz sanatsa daha çok bir soyutlama geleneğinden, doğunun soyutlama geleneğinden gelerek, tabiatı aramış olan, realiteyi aramış olan bir sanattır ve daima gücünü bir denge kurma esasına vardırmıştır. Ve klâsik sanat aslında, Türk-İslâm sanatının klâsik çağı aslında bir denge çağıdır. Şimdi, gücünü bir doğu sanatının soyutlama fantezisinden alan bir sanatın batı ile karşılaşmasında büyük bir tehlike söz konusuydu. Ve bu tehlike 18. asırda kendisini göstermiştir, büyük yaprak tezyinatının, büyük tabiat duyarlığının bu sanata kendisini kabul ettirmesi, bu

abstraksiyona büyük ölçüde zarar vermemiştir; ve bu abstraksiyon bu tabiat duyarlığının bu denge mekanizması içinde ağırlığını hissettirdiği ölçüde bir tehlikeye girmiştir. Bu tehlike, bugün modern çağda abstraksiyonun ortaya çıkmasıyla azalmıştır denebilir. Ve aynı mesele yalnız resimde değil, Türkiyenin şiir akımlarında, Türkiyedeki diğer sanat akımlarında da söz konusudur. Burda bizim için kendi duyarlığımıza ait, kendi abstraksiyon fantezimize ait yakalayabileceğimiz bir şey vardır, bir ipucu vardır. Eğer sanatçılarımız yeniden bu ipucunu yakalıyabilirlerse, aynı iradeye yeniden sahip olabilirlerse, yeni bir denge ortaya koymak, yeni bir Türk sanatı, âdeta yeni bir klâsik sanata doğru, Türk sanatını, Türk kültürünü götürmek imkânına sahip olduklarına ben şahsen inanıyorum. Bu ayrıca bize, kesinlikle batı kültüründen farklı bir kültüre sahip olduğumuz ve sanatımızı bu kendi gerçekçi duyuşumuz üzerinden gerçekleştirme imkânını verdiği neticesine varmaktadır. Bu arada Ömer'in üzerinde durduğu konu da ayrıca dikkat çekicidir. Türk sanatında düalizm meselesi, yani geleneksel düalizmin bugün hâlâ yaşamakta olduğu sorunu, çok önemli bir sorundur kanımca. Ayrıca şuna inanıyorum ki böyle bir düalizmin âdeta bir hazine olarak korunması, saklanması lâzımdır. Bu konuda ilginç bir şey var. Bu yakınlarda bir dergi, bir açık oturum tertipledi, Ant dergisi, kültür hegemonyası konusunda, orada konuşmacılardan birisi bu düal yapının reddi gerektiğini âdeta ortaya atıyor ki bu Türkiyenin batılaşma olgusu içinde yanlış bir şeydir. Aslında böyle bir düal yapının korunması gerekir. Ve sanatçının realiteyle olan münasebetlerini kendi realist duyuşları açısından değerlendirmek gerekir. Burada ferdiyetçilik sorunu, ferdin realiteyle olan münasebeti sorunu, Avrupada ferdin realiteyle olan münasebeti sorunundan farklı bir sorundur.. Ve bu mesele bize sanat yaratma alanında birtakım ipuçları getirecektir kanısındayım ben. Bu kadar söyliyeceklerim.

NURİ İYEM

Efendim, dikkatimi çeken bir nokta oldu. Soyut sanat üstüne kimi konuşmacılar nerdeyse kötüleyici diyebileceğim yargılara vardılar. Gelgelelim bu konuşmacıların salt, yani mutlak anlamda somut resim yapıp yapmadıkları pekâlâ düşünülebilir. Şöyle bir örnek getireyim, falanca Avrupalı ressamın neokübizmi somut bir resim midir? Değildir elbet. Şimdi bu tarzda Avrupadan aktarılmış bir şeyi yapan arkadaşların kalkıp da bugün meselâ soyut resim yapan birtakım amatörleri tenkit etmelerini ben biraz yersiz buluyorum. Kendi geç-

mişleri, kendi yetişmeleri, Cemal Tollu bey gayet iyi özetlediler, kendi yetişmeleri icabı bu merhaleye varamıyorlar, hakikaten bunun tadına, zevkine eremiyorlar, şimdi bence bu nazarı itibara alınacak bir şey değil. Ama bunun yanısıra Avrupada soyut resim bilmem, yağlıboyayı bırakmış da, objelerle çalışırmış, yahut Avrupada Kandinsky, Klee büyük soyutçudur da ondan sonra gelenler hiçbir şey değildir gibi düşünceler bence yerini bulmuyor. Zamanın gerektirdiği ve o yerin icap ettirdiği bir çıkıştır bu. Türkiyeye gelince, Türkiye çok farklı bir memleket. Biz bu batı kopyacılığını açıkçası bizden önceki kuşaklardan öğrendik. Ben bunun şahidiyim. Ve bunu yapmadığımız zaman muaheze edilmişizdir hattâ. Ben şunu da duymuşumdur: "Ben Avrupaya gidip bu resim üstünde etüt yapmıyan insanı ressam olarak kabul etmem." Bu kadar kesin Avrupa baskısını açan bizden önceki kuşaklardı. Şimdi bizim kuşağımız çok şükür ki bir yerli sanat yapmak sevdasına tutuldu. Aslında bizi tahrik eden şeyi de bugün burada açıklayayım, gerçekçi olmak istiyorduk. Niye gerçekçi olmak istiyorduk. İnsan salt sanat için düşünemiyor. Koparıp bir meseleyi sanat olayı halinde koyamıyor ortaya, ister istemez bu sanat eseri kime gidecek, kime varacak onu düşünmek zorunluğunu duyuyor. Bu zorunluğu düşündüğünüz zaman Türkiyenin gerçeğine el atmak meselesi çıkıyor karşımıza. Ve garip bir şey bu, böyle itki oluyor bu; isteyemiyorsunuz, hani falan tarzda, evet, belki Avrupada çok ileridir, çok şudur, çok budur ama ben memleketimde niçin bunu büyük, bir geçer akça şey kabul edeyim? Bu bilim değil ki, hani patatesi, bilmem neyi yetiştirmek meselesi değil ki, bir sanat, bir fantezi hâdisesi. Niçin ille de ben bunun mutlak surette iyi olduğunu, güzel olduğunu kabul edeyim? Niye kendi başıma bir sanat maceram olmasın? Gelelim Türkiyede soyut yahut somut. Bunu konuşmak bile abes. Çünkü soyutu da olabilir bunun, somutu da. Yani bir adam soyut resim yapıyorsa kötüdür, bir adam somut resim yapıyorsa iyidir, anlamını çıkarmak çok güç. Yeter ki biz Türkiyenin koşullarına, şartlarına uygun resim yapalım, ve böylece halka varmak, halkla kontak kurmak, halkın yaşayışına bu sanatı geçirmek imkânını bulalım. Bence büyük problem bu.

ZAHİR GÜVEMLİ

Ben bir noktanın atlandığını zannediyorum, bütün bu konuşmalarda. Sanat tarihinin tabiî tekâmülü zaten sanatın kendine mahsus bir determinizmi olduğunu gösteriyor. Resim sanatı da sosyal iş bölümü bakımından diğer sanatlardan ayrıl-

dıktan sonra kendi içinde bir evrim geçirmiş ve gelmiş soyut sanata dayanmış. Soyut sanat tabirini yanlış kullanıyoruz zannediyorum. Çünkü sanat daima soyut olmuştur. Soyut sanat tabiriyle kastedilen, özü olan fakat figürsüz resim, heykel ve diğer plâstik sanat örnekleri bir zaruretin neticesi olarak ortaya çıkmıştır. Bu zaruret de arına arına kendi öz niteliklerine ulaşmak zaruretidir. Binaenaleyh, konusuz sanatı bir akım, bir ekol olarak kabul etmiyorum ben. Çünkü sanat tarihinde hiçbir ekolün, akımın soyut sanat dediğimiz akım kadar uzun ömürlü olmadığını görüyoruz. Kandinsky ile soyut denemesini yaptığı zamandan, Mişel Sofor ilk milletlerarası soyut resim sergisini açtığı tarihe kadar yirmi yıl geçmiş, o tarihten bugün kadar da bir otuz sene geçti. Hattâ daha fazla. Yarım yüzyılı dolduran bir mazisi var. Resmi renklendirilmiş bir yüzey, yani biçim ve renk içinde ifadesini bulan bir yüzey sanatı olarak kabul ettiğimiz takdirde. Bunun konudan vazgeçmiş olması bir çeşit tekâmülün, kendi kendine yönelişin ifadesidir. Yani belki kolay görünüyor, belki soyut resmin yayılmasında bir kolaylık vehmi âmil olmuştur ama, hakikatte kanaatimce, bunun gerçek sebebi, soyut sanatın ortaya çıkışının, bu kadar çabuk yayılışının bu kadar uzun süre rağbette kalmasının gerçek sebebi, pür resim dediğimiz yani resmin kendisini en ideal noktada ifade edebilmesindedir. Ben soyut sanatın Türkiyede de çok kısa zamanda geniş bir alana, hattâ amatörler planına yayılmasını burda görüyorum. Belki taklit, belki sade Avrupa taklitçiliği, mevzubahs değil kanaatimce, ben zannediyorum ki bizim memleketimizde bir oyun gibi konusuz resmin veya buna benzer sanatların, bu kadar çabuk yayılmasının sebebi, zaten bizim toplum olarak, gelenek olarak bu görüşe ve anlayışa yatkın olmamızdır. Bugün bir Zühdü Müridoğlu bir dalı alıp da bir heykel olarak takdim ettiği zaman tamamiyle entellektüel bir sanat eseri meydana getirmiş olabilir. Formasyonunu batıda yapmış, ve batı terbiyesiyle yetişmiş bir sanatçı olarak, ama Anadolunun bilmem hangi köşesinde, kasabasında içinde sanat istidadı bulunan bir genç öğretmen veya herhangi bir genç sanatçı adayı, bir resmi nakış şeklinde çizdiği ve boyadığı zaman, bunu bir taklit yöntemiyle izah etmeye imkân yoktur. Onun göz terbiyesi, renk terbiyesi, zevki, yetişmesi zaten etrafında, çevresinde, ev eşyasından her şeye kadar, düz bir yüzeyin boyanmasından ibaret eserler görmesinin tabiî bir neticesidir. Yani bu yüzdendir ki konusuz resim bizde bu kadar kolay bir yayılma imkânı, hattâ batıya nazaran daha süratli bir yayılma imkânı bulmuştur. Ben demek istemiyorum ki bunların kötüleri yok-

tur, pek çok kötüleri vardır. Gayet tabiî. Her şeyde olduğu gibi, konulu resimde de bunu görüyoruz, fotografik bile olamıyan manzara resimleri sergileniyor, her zaman ve müşteri de buluyor. Onu bir yana bırakıyorum. Söylemek istediğim mesele, eğer konusuz resmin yaşama gücü varsa, ki kanaatimce vardır, zaten geçen zaman bunu ispat ediyor, bu yaşama gücü doğrudan doğruya salt kendi imkânlarından gelmektedir. Geriye kalıyor bir mesele, konusuz resmin halka götürülmesi, halka sevdirilmesi, biraz evvel söylediklerim zaten bir bakıma bunu izah etmiş oluyor: Konusuz resim veya konusuz sanat sosyal gerçekçilikle, gerçekçilikle bağdaştırılabilir mi, gerçekçiliği arar bulur mu? Bu ne dereceye kadar mümkündür? Bu sanatçının kendi çabasına ve gücüne bağlıdır. Ve bunda da imkânsız bir şey görmüyorum kendi hesabıma.

MAZHAR ŞEVKET İPŞİROĞLU (*)

Efendim, şimdiye kadar sanatkâr arkadaşları dinledim. Ben de bir iki kelime, tarihçi olarak, ilâve etmek istiyorum. Soyut mu? Somut mu? İleri bir sanat, bundan sonraki devirlerde yahut da yakın bir devirde sanat nasıl bir gelişme gösterecek? Bunu, tarihçi olarak, hemen söyliyeyim ki bu suale sarih bir cevap vermeyi ben mümkün görmüyorum. Tarihçi olarak istikbal bana çok sisli bir dünya olarak görünüyor. Siyasi sahada, ilim sahasında olduğu gibi sanat dünyasında da. İstikbal hakkında abstre plânda bir şey söylenebileceğini sanmıyorum. İstikbali biz adım adım yaratacağız, yaratmıya çalışıyoruz. Binbir emekle etrafını saran bu sis perdesini aydınlığa kavuşmasını sağlamıya çalışıyoruz. Fakat günün sanat akımları toptan nasıl bir gelişme gösterecek, buna kesin bir cevap verilebileceğini sanmıyorum. Yalnız şu kadar söyliyebilirim ki nasıl bir gelişme olursa olsun, bugünün soyut sanatı devam etmiyecektir yarın. Bununla dünün sanatına dönüleceğini söylemek istemiyorum. Ne bugüne, ne düne dönmenin mümkün olmadığına kaniim. Yarının sanatı bambaşka bir sanat olacak. Bugünkü bazı belirtilere bakarak belki şunu söylemek mümkün olabilir. Yarının sanatı belki bugün alışmış bulunduğumuz duvar ressamlığından ayrılacak. Sanat eseri dünyamızın içinde bir gerçek olarak kendisini bize kabul ettirecek. Nasıl ki sanatın sanat olarak ortaya çıktığı zamanlardan rönesansa kadar gelişmesini takip edersek ve böyle olduğunu da görüyorsak. Bir mağara resmi büyüydü, sihirdi,

(*) Profesör İbşiroğlu toplantıya geç geldiği için düşüncelerini en sonra tek bir konuşma halinde özetlemiştir.

sihir yoluyla, sonra da ortaçağda din yoluyla dünyaya hakim olmak istiyor. Sanatkârın en büyük arzusu da bu yönde karınca kararınca bir hizmette bulunmak oluyordu. Yarının sanatçısı da belki sanatın bu aslî mânasına tekrar dönecek. Bu aslî mânasını hatırlıyarak tekrar ona dönecek. Bir ok-yay gibi, bir âlet gibi kullanılan bir sanatla karşılaşacağız. Bugün 20. yüzyıl mimarisinde böyle bir gelişmeyi sarih bir şekilde görüyoruz. Le Corbusier için bir bina, bir lokomotiften farksızdı. Bu fikir mimari sahada tamamiyle hakim olacak. Bana öyle geliyor ki resim sahasında da böyle bir şey olacak. Sanat duvardan kopacak. Pek kenara atılmıştı. Müzelerden taşacak. Ben dünyayı optimist bir gözle görüyorum ve daha iyi bir dünyaya gireceğimizi sanıyorum. Ve sanatın da bugünkü daha ziyade nötr, hiçbir şeye dokunmıyan karakterini kaybederek, daha sarih bir vazife alacağını sanıyorum. Bize gelince, ben demin konuşan sanatkâr arkadaşlarımızdan birinin fikrine katılmıyacağım. Ben tarih dışı bir Türkiye düşünemiyorum. Her insan, her millet, her milletin içinde yaşıyan insan belli bir zaman içinde yaşar ve belli bir toprağa basar. Yani topraktan kopup zaman dışı kalmamız ancak ölümle mümkün. Diri bir Türkiye, zaman dışında veya tarih dışında kalmıyacak. Avrupa dünyası olduğumuza ve 20. asır insanı da olduğumuza göre, Avrupada olup biten hâdiselerin dışında kalmıyacağız ve kalmamalıyız. Adım uydurmıya mecburuz. Ama ne şekilde? Bu hususta da sarih bir şey söylemek mümkün değil. Ancak bir temennide bulunulabilir. Ümit ediyorum ki taklitçi olarak değil, yaratıcı olarak, zamanımızı da doldururuz, zamana ayak da uydururuz. Şimdiye kadar, bir hayli bocalamış olduğumuz muhakkak. Taklitçiliğin içine düşmemizi de tabiî görmemiz lâzım. Nihayet klâsik sanatlarda bizim kendimize mahsus bir geleneğimiz yok. Bu dünyaya yeni giriyoruz.. Avrupa dünyasına girmemiz yeni başlıyor. Plastik sanatlara girmenin arkasında bir nevi medeniyet değişmesi, bu problem var. Bu tabiî gayet büyük güçlükler yaratıyor. Şimdiye kadar bocalamamızdan daha tabiî bir şey olamaz. Fakat son senelerde arkadaşlarımın resim sergilerine —kusura bakmasınlar, muntazaman takip mümkün olmuyor— elimden geldiği kadar gidip gördüm ve şunu gördüm ki bu taklitçilik, demin Nuri İyem'in söylediği, "bizden evvelkilerden taklitçiliği devralıyorduk" diyor. Bu taklitçilik devresini memleketimizde artık geride bırakıyoruz. Bu taklitçilik batmıya başlıyor. Daha aslî, daha özlü bir sanata doğru gitmeye çalışıyoruz. Kendi sanatımızı, kendi şahsiyetimizi, varlığımızı, kendi benliğimizi koyabileceğimiz bir sanatı yaratmak istiyoruz. Bu tarihin

ne kadar ağır adımlarla ilerlediğini düşünürsek, son on beş - yirmi sene içindeki bu gelişmenin bizi sevindirmesi lâzım. Bu iş nasıl olacak. Zannediyorum ki bundan evvelki suallerin çerçevesi içinde buna temas edildi. Fakat devletin bu konuda size ve bize pek bir yardımı olacağını sanmıyorum. Bundan da memnun olurum. Mümkün olduğu kadar devlet otoritesinin dışında kalmak sanatçı için saadet sayılır. Kendi resim geleneğimiz yok. Fakat bir sanat geleneğimiz, hem de çok büyük bir sanat geleneğimiz var. Şark dünyası içinde islâm dünyası içinde resim yoktu ama, büyük bir sanat tradisyonu, abstre sanat tradisyonu vardı. Halk sanatına kadar inen kilim, halk danslarını göz önünde tutarsak, çok büyük bir sanatımız olduğunu söyleyebiliriz. Bu sanatı tanımamız lâzım, onu taklit için değil, ondan etkilenmek için, ondan bazı ipuçları almak için. Kendi içimize kapanmak için de değil. Dediğim gibi bir kere Avrupa dünyası içinde bulunuyoruz, kendi içimize kapanamayız. Kapanmamıza imkân yok. Bunu da istememeliyiz. Avrupa sanatının içinde adım adım ilerlemeliyiz. Temenni edelim ki bu ilerleme taklitçilikten koparak, sıyrılarak, daha yaratıcı bir sanatın doğmasını sağlasın.

SABRİ BERKEL

Arkadaşlar çok kıymetli ve çok verimli temennilerde bulundular. Ben bu söylenenlere fazla bir şey ilâve edecek durumda değilim. Esasen konu da çok çetin bir konu. Kolay da çözüleceğe pek benzemez. Yalnız ben bir noktada durmak istiyorum. Sanatın ve sanatçının özgürlüğü. Bunun üzerinde bana öyle geliyor ki az durduk burda. Bence problem burdan başlasa çok daha iyi neticeler alacağımıza kaniim. Çünkü sanat haddizatında kendi kuralları içinde doğan, yürüyen bir hâdise. Biz onları yürütmüyoruz. Biz vesile oluyoruz. Sanat kendinden doğuyor, her yerden fışkırıyor. Picasso'nun dediği gibi, "Sanat nedir? Sanat ne değildir ki?" demiş, doğrudur. Madem ki böyledir, bizim sanatı istediğimiz an, istediğimiz yöne çevirmemize imkân yoktur. Onun için, ne soyut vardır, ne somut vardır, zamanına göre bu değişebilir. Ortada kalite vardır. Ortada bu işlerle uğraşan kişiler vardır. Ve ortada, ortaya çıkan netice vardır. Eğer ortaya çıkan netice hakikaten günümüzün kurallarına uygunsa ve etkileri geniş çapta ise, o zaman bunun üstüne söylenecek başka bir şey yoktur. Kanaatim bu.

YAŞAR NABİ

Böylece toplantımız sona ermiş bulunuyor. Katılmış olan arkadaşlara yürekten teşekkür ederim.

YILIN OLAYLARI

(KRONOLOJİ)

Halis Biçer

TÜRKİYE'DE YILIN OLAYLARI

A. KASIM ARALIK 1966

Kasım 1966

1. T.B.M.M. (Millet Meclisi ve Cumhuriyet Senatosu) açıldı.
   * Üniversiteler açıldı. İstanbul Üniversitesi Rektörü Egeli, üniversitelileri gericilikle savaşa çağırdı.
   Ankara Üniversitesi Talebe Derneği Başkanı Naci Özdemir, Bursa Söylevi'ni okudu. (Savcılıkta ifadesi alındı).
   Bir Rus tankeri Çanakkale Boğazı'nda Derince vapuruna çarptı. Yedi kişi öldü.
   Isparta'da bir nurcu, kadın resimleri var diye bir vitrinin camlarını kırdı.
2. Boğaz'da bir Rus tankeri ile bir Yunan şilebi çarpıştı.
4. Af Kanunu'nun Yassıada hükümlüleriyle ilgili maddesinin iptali için 41 senatör Anayasa Mahkemesi'ne başvurdu.
   * CENTO foto yarışmasında üç Türk derece aldı.
5. Açıkta kalan öğrenciler İstanbul Üniversitesi rektörlüğünü bastı.
   * Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırmalar Kurumu 1966 bilim armağanı Prof. Oktay Sinanoğlu ile Prof. Talât Erben'e törenle verildi.
   CENTO amatör fotoğrafçılık ödüllerinde üç Türk derece aldı. (Cumhuriyet'te).
7. İstanbul Hukuk Fakültesi öğrencileri yönetmelik dolayısıyla boykot yaptı.
8. Türk Tarih Kurumu'nun 24.10.1966 günü, Atatürk'ün Bursa Söylevi'nin kendisine ait olduğuna ilişkin kararı bugünkü gazetelerde yayınlandı.
   * Kırklareli'nde bir hoca, bir emekli yarbayı cenazesinde, sünnetsizdir diye dinsel tören yapmak istememişti. Bugünkü Akşam'da, ölünün mezardan çıkarılıp hocanın savının çürütüldüğü yazıldı.

İlhami Sosyal, geçen Eylül ayında kendisini dövenlerden iki assubayı tanıdı.

10. Atatürk anıldı.
    * Genelkurmay Başkanlığı; Frankfurt'ta gizli NATO kâğıtlarını çaldıran Kurmay Albay Cengiz Başol hakkında açıklama yaptı.
12. Cihat Bilgehan Maliye Bakanı oldu.
    * Ankara'da, Türkiye-İş, fikir kulüpleri ve çeşitli kuruluşlar A.B.D. aleyhinde gösteri yaptılar. Tevkif edilenler oldu.
    Başbakan Demirel Bursa'da: "Milletin direnme hakkı var!" dedi. (Gazeteler, Başbakanın son günlerde sık sık ihtilâlden söz etmesini eleştirmektedirler.)
13-28. Adapazarı'nda T.M.T.F.'nun 21. kongresi yapıldı.
    * Adana'da Amerikalı erler bir kadına sataşınca olaylar çıktı; binalar tahrip edildi.
16. Bölükbaşı, M.P. başkanlığından istifa etti.
17. Babeuf dâvası sanığı Attilâ Bartınlıoğlu beraat eti.
    * Sunay'ın Amerika gezisi ertelendi.
    * Boğaz'da bir Romen tankeri bir motoru batırdı, sekiz kişi öldü.
18. Millet Meclisi'nde, Varto depremi konusunda araştırma açılması kabul edildi.
19. İlhami Sosyal'ın kaçırıldığı otomobil Akşehir'in bir köyünde Akşam ekibince bulundu.
20. T.İ.P. genel kongresi Malatya'da başladı.
    * İstanbul'da tekniker öğrencileriyle polis arasında çatışma oldu.
21. Ankara'dan gelen bir grup, Adapazarı'nda T.M.T.F. toplantısında kavga çıkardı.
22. Genelkurmay Başkanlığı, İlhami Soysal'ın dövülmesi olayına ilişkin bir bildiri yayınladı.
23. Anamur'da yedi öğretmene Atatürk'ü anma töreninde Bursa Söylevi'ni okudukları için işten el çektirildi.
    * İnönü, Sunay ile görüştü.
24. Çankırı'da bir su değirmenine uçan kamyonda on beş kişi öldü.
    * T.İ.P. kongresi bitti. Aybar yeniden genel başkan seçildi.

25. T.M.T.F. kongresinin yapıldığı Adapazarı'nda nurcular öğrencilere saldırdı.
26. T.M.T.F. başkanlığına Sencer Güneşsoy seçildi.
27-29. Adalet Partisi ikinci genel kongresi. (Demirel yine genel başkan seçildi.)
* Bilgehan'dan boşalan devlet bakanlığı kaldırıldı.
28. M.T.T.B.'nin büyük kongresi Kütahya'da başladı.
30. Genelkurmay Başkanı Tural, petrol boru hattı hisselerinin satılmamasını istedi.
* Yaman Egeli armağanı, 1966 haziran döneminde Tıp Fakültesi'ni bitiren Dr. Tekin Durukan'a verildi.

Aralık

1-6. Cumhurbaşkanı Sunay Tunus'ta.
2. A.P. Genel Sekreterliğine Nizamettin Erkmen getirildi.
* Demirel: "Ordu, mektep ve camii rahat bırakın!" dedi.
* Genelkurmay Başkanı Tural'ın demeci: "Demokrasi, dünyanın en mütekâmil rejimidir!" (Her iki demeç Tural ile ilgili yayınlar dolayısıyla verilmiştir.)
T.M.T.F. na karşı olan hizip, Adapazarı'nda nurcuların yardımıyla kongre topladı.
3. Mevlâna haftası başladı.
* M.T.T.B. kongresinde köy öğretmeni ile imamın aynı kişi olması istendi.
5. T.B.M.M.'nde petrol politikası için Meclis araştırılması açılmasına karar verildi.
* T.M.T.F. binasına Bursa Söylevi asıldı.
7. Erzurum'da altmış beş erimiz, gece benzin patlamasında yandı. Yirmi sekiz er de yaralandı.
8. Niğde'nin bir köyünde camiye minare isteyen bir köylüye Demirel: "Okulunuz var mı?" diye sordu.
9. Mahmut Makal bakanlık emrine alındı.
10. Sıtkı Ulay, senatörlüğünün tartışılması üzerine senatörlükten istifa etti.
* Çayeli'nin Çukurluhoca köyünde Atatürk büstü kırıldı.
11. M.T.T.B. kongresi, seçim sonuçlanamadan dağıldı.
* Sakarya barajı ek tesisleri törenle hizmete girdi.
12. Finike'de Atatürk büstü parçalandı.
14. Çekoslovakya'nın Kıbrıs'a silâh göndermesi üzerine hükû-

met sert bir nota verdi. (İlk partinin gönderildiği tarih: 23 kasım. Ertesi gün, ikinci partinin durdurulduğu bildirildi. Konu Güvenlik Konseyi'ne getirildi.)

* Ankara'da Samanpazarı'nda yangın çıktı. Yirmi üç dükkânla bir ev yandı.

16. Bütçe Komisyonu çalışmaya başladı.
* Kıbrıs barış gücünün süresi altı ay uzatıldı.

17. Bir dışişleri yetkilisi, barış gönüllülerinin sadece İngilizce öğretmenliği yapacaklarını açıkladı.
* Kış bütün yurdu sardı.

18. Konya mototreni kara saplandı.

19. Türkiye Petrol ve Madenlerini Koruma Derneği kuruldu.

20-27. Rusya Başbakanı Kosigin Türkiye'de.

21. Diyanet İşleri bütçesi görüşülürken A.P.'li Hasan Akçalıoğlu "Şeriatı yaşatmayacağız demek dini yaşatmayacağız demektir!" dedi.
* Petrol-Ofis'te grev başladı.

22. Diyanet İşleri Başkanı Noel'i kutladı.
* Antalya'da okullar sel yüzünden kapatıldı.
* Ankara'da Atatürk Lisesi'nde tarih öğretmeni bir bayan Alevîliği yerdi.

24. Ege ve Antalya'da yağış ve fırtına.
* Amasya valisi dört öğretmene işten el çektirdi.
* Nusaybin'in bir köyünde toprak anlaşmazlığı yüzünden yüzlerce kişi çarpıştı.
* Ankara'da Ankara Oteli açıldı.

27. Mahkeme, Bornova savcısının açtığı dâvayı reddetti.

28. T.M.T.F. İstanbul binasını, karşı grup mahkeme kararıyla polise bastırttı. (Sonra da, ihtiyari haciz kaldırıldı.)

29. Anbarlı santralı hizmete açıldı.
* Senato, geçen hafta Millet Meclisi'nin kabul ettiği memurlara avans tasarısını kabul etti.
Fakir Baykurt müfettişlikten alındı; Kültür Müsteşarlığı emrine verildi.
Âşık İhsanî aleyhine açılan dâva düştü.

B. OCAK EKİM 1967

Ocak

1. Türkiye'de yılın adamı Bülent Ecevit seçildi. (Cumhuriyet gazetesi, 31 aralık, Milliyet gazetesi, 1 ocak).
   * Parti Meclisi bir haftalık toplantıdan sonra C.H.P. genel sekreteri Ecevit'in çalışmalarını onayladı. Feyzioğlu ile yedi arkadaşı muhalif kaldı.
2. Menemen'de yedi yüz elli er zehirlendi.
3. Dışişleri memurlarından Sadi Çoruk intihar etti.
   * M.T.T.B. liler İstanbul Teknik Üniversitesi'nde olay çıkardı.
4. Batman - İskenderun petrol boru hattı açıldı.
5. İran şahı Adana'dan geçerken Sunay'la görüştü.
6. İstanbul Hukuk Fakültesi profesörlerinden kurulu bilirkişi Bursa söylevinde suç bulmadı. (Dönmezer, Tosun lehte, Özçelik aleyhte oy verdi.)
   * İstanbul Teknik Üniversitesi öğretim üyeleriyle öğrencileri saldırıları protesto için miting yaptı.
   * Gazi Eğitim Enstitüsü müdürü Nuri Ersoy'un görevinden alınması üzerine (9 ocakta) öğrenciler boykota başladı.
8. Özel sektörcüler "Türk Eğitim Tesisi"ni kurdu.
10. Sıvas Halkevi'nde hâfızlar yarışması ve Mevlâna töreni yapıldığı bugünkü Cumhuriyet'te yazıldı.
    * Horasan kasabasında olaylar çıktı. (15 ocak'a bakınız)
11. C.H.P. Parti meclisi toplantılarından sonra muhalefete geçen 8'lerin bildiri yayınlaması üzerine İnönü de bir bildiri yayınlayarak Ecevit'in çalışmalarının Kurultay kararlarına uygun olduğunu belirtti.
12. Ankara Bayram gazetesinde Sunay'ın bir yazısı çıktı.
15. Çağlayangil Kahire'de. (Dışişleri Bakanının dış gezileri yıl boyunca sürmüştür.)
    * Türk-İş'ten ayrılan sendikaların DİSK'i kuracağı açıklandı.
    * Türk-Mısır görüşmeleri başladı.
    * Bayramdan önce Horasan'da bir vâizin: "Öğretmenler komünisttir!" sözleri üzerine halkın hükûmet konağını

basması olayına değinen Hayrettin Uysal basın toplantısı yaptı.

Mardin'de eşkıyayı koruyan bir aşirete jandarma tugayı baskın yaptı. (Bugünkü Cumhuriyet'te).

Malatya Bölge Tiyatrosu yöneticileri gericiler tarafından mektupla tehdit edildi.

17. Soğuk dalgası bütün yurdu sardı.

18. Hatayî gecesi sanıklarından Âşık İhsanî de beraat etti.

* Adapazarı'ndan Alandüzü köylüleri "komünistliktir" diye kooperatif kurmaktan vazgeçtiler. (Türk Kooperatifçilik Kurumu olaya müdahale etmiştir.)

T.M.T.F. binasının mahkemece yedd-i emin'e verilmesi üzerine öğrenci birlikleri binaya el koydu. (Ertesi gün polisler öğrencileri dayakla dışarıya atmışlardır.)

20. T.M.T.F. binası önünde öğrenciler gösteri yaptı.

* Amasya'da, komünizm propagandası yaptıkları öne sürülerek işten alınan öğretmenlere yapılan tertibi, tertibe katılan öğrenciler itiraf ettiler.

21. Akşam gazetesi, Cumhurbaşkanı Sunay'ın, Başbakan Demirel'in, İsmet İnönü'nün, Alpaslan Türkeş'in Kıbrıs Bayrak radyosuna verdikleri demeçlerin dışişleri tarafından okutturulmadığını öne sürdükten sonra bugün demeçlerin metinlerini yayınladı.

* Tercüme Bürosu'ndan sekiz profesör, beş sanatçı, Kültür Müsteşarı Adnan Ötüken'in baskısını öne sürerek istifa etti.

T.M.T.F.'lu gençler Kızılay'da yürüyüş yaptı (Ankara). İstanbul'daki gençler ise binaya girip bayrak astı.

Bütçe Komisyonu'nda bütçe görüşmeleri bitti.

Dünyanın en soğuk yeri —23 derece ile Uzunyayla.

22. Ankara'da yürüyüş yapan T.M.T.F.'lu gençlerden altısı tutuklandı.

23. Genelkurmay Başkanı Orgeneral Cemal Tural'ın, orduya, Türkiye'de komünistlerin ihtilâl hazırladığına dair bir emirname yayınladığı bugünkü Milliyet'te yazıldı. (Bu emirname, basını, partileri ve kamu oyunu uzun süre uğraştırdı.)

* T.İ.P. Milletvekili Yusuf Ziya Bahadınlı'nın öğretmenler konusundaki gensoru önergesi reddedildi.

24. Çetin Altan, Akşam'daki yazısında, 30 Kasım / 1 Aralık'ta yapılması kararlaştırılmış bir ihtilâlin önlendiğini açıkladı.
    * T.M.T.F. Ankara'da bir protesto mitingi düzenledi. İstanbul binası yedd-i emine teslim edildi.
    Nilgün Alpay (15 yaşında) Roma'da düzenlenen Dünya Çocuk Resimleri Yarışması'nda birinci oldu. (Cumhuriyet'te).
25. Ankara, İstanbul, İzmir üniversiteleri öğrenci birlikleri T.M.G.T. ile birlikte bir "Temsilciler Meclisi" kurmayı kararlaştırdı.
    * Doğuda ısı —33'e düştü.
26. Adalet gazetesinin, Yassıada'da zulüm yapıldığı iddiasına karşı Mucip Ataklı Senato'da sert bir konuşma yaptı.
    * Devlet Plânlama Teşkilâtı uzmanlarından Baran Tuncay, İkinci Beş Yıllık Plân'a toprak reformu konulmadığı için istifa etti.
27. Bugünkü Akşam'da: "Necdet Egeran'ın Demirel hakkındaki tezkeresi dolayısıyle bir kısım Masonlar Türk Yükseltme Cemiyeti'nden ayrılıp yeni bir dernek kurdular."
    * Cumhurbaşkanı Sunay, Türkiye Ziraat Odaları Birliği 4. Genel Kurulu'na yolladığı mesajda, toprak ve tarım reformunun gerçekleşmesi gereğini belirtti.
28. İnönü, Demirel'e öğretmen ve öğrenciler konusunda bir konuşma yaptı. (Öğretmenlere Bakanlık ve gerici çevrelerin baskıları bütün yıl boyunca sürmüştür.)
    * T.İ.P., anayasa rejimini tehdit eden tehlikeler konusunda bildiri yayınladı: "İhtilâl iddiası ihbar sayılmalıdır."
30. Cemal Tural'ın emirnamesi konusundaki yayınları Demirel sert bir demeçle yerdi.
    * Millî Güvenlik Kurulu toplandı. (Aşırı akımlar, Kıbrıs, Ermeni tahriklerinin görüşüldüğü bildiriliyor.)
    Varto'da deprem oldu.
    Tabiî senatörler, kışkırtıcı Yassıada konulu yayınlar konusunda bir bildiri yayınladılar.
    Hüseyin Korkmazgil (Hasan Hüseyin), "Kızılırmak" adlı şiir kitabından dolayı tutuklandı.

31. A.P. grubu, Tural'ın demecini destekledi.
(Bu ay içinde, Trabzon Teknik Üniversitesi öğrencileri, öğretmensizlik yüzünden boykot yaptılar.)

Şubat

1. Tekel maddelerine zam yapıldı.
   * Tural, bildiri için: "Bu tamim, unutulmuş Atatürk devrindeki statüye dönüştür!" dedi.
   * Mao Çe-tung'un yazdığı "Teori ve pratik" adlı kitabı yayınlayan Muzaffer Erdost tutuklandı.
2. Ahmet Yıldız, Senato'da Tural'ın emirnamesini eleştirdi.
   * Başkent'teki diskotekler kapatıldı.
   * Kızılırmak dondu.
3. Senato'da konuşan tabii senatör Haydar Tunçkanat, Amerikan üslerinden söz açtı.
   * Van'da ısı: —44.
   * T.İ.P.'in, Tural emirnamesi konusunda hükûmet hakkındaki gensorusunun konuşulması reddedildi.
   * Muzaffer Erdost salıverildi.
   * Devlet Plânlama Teşkilâtı müsteşarlığına yüksek mühendis Turgut Özal atandı.
4. C.H.P. küçük kurultayında İsmet İnönü: "Dikta heveslilerine yardımcı olmayacağız!" dedi.
5. Bugünkü Milliyet'ten: Yediyüz kaçak mahkûm serbest dolaşıyor.
6. C.H.P.'nin küçük kurultayı sona erdi. Ortanın solu desteklendi; 8'lerin tutumu yerildi.
   * Keçiborlu'da, öğretmenlerini savunmak için boykot yapan öğrenciler ortaokuldan atıldı.
   Ağrı'da ısı: —44.
   Anayasa Mahkemesi. katıksız hapsin Anayasa'ya aykırı olmadığına karar verdi.
7. Şekere (50) kuruş zam yapıldı.
   * C.H.P. milletvekili Orhan Erkanlı, Yassıada konulu yayınlara dikkati çekti.
   Batman'da petrol grevi başladı.
   Çek silâhlarının Birleşmiş Milletler Barış Gücü tarafından denetleneceğine ilişkin sözler Dışişlerimizi tatmin etmedi.

9. Meclis'te, T.İ.P.'in Tural konulu gensorusu reddedildi. (C.H.P. dahil).
10. Fakir Baykurt, Türkiye Öğretmenler Sendikası Başkanlığından ayrıldı.
    * Tutuklu T.M.T.F.'lular teminatla salıverildi.
11. Akşam'dan: Plânda toprak reformu yerine tarım reformu yer aldı.
12. Denizli'de Ege Bölgesi Öğretmenler Semineri başladı.
13. Akşam'dan: Scala dergisinin Ocak sayısında 1966'nın en başarılı (9) pulu arasında Ajans-Türk Matbaası'nın Kanuni pulu da yer aldı.
    * DİSK (Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu) kuruldu.
    İthalâttan damga resmi alınması hakkındaki kanun yürürlüğe girdi.
15. Demire, taşkömürüne ve elektriğe zam yapıldı.
    * Yurtta kara kış.
    * Çıkarma gemimiz Akdeniz'de battı, dört er öldü.
16. İzmir'de avukatlar, Bornova Savcısı aleyhinde harekete geçtiler.
18. T.Ö.S.'ün yeni başkanı Feyzullah Ertuğrul, Elâzığ'ın bir köyüne atandı.
19. Kırşehir-Ankara arasında kamyonla otobüs çarpıştı; ondokuz kişi öldü.
20. Milliyet'te: Cumhurbaşkanın komünizm konusundaki görüşleri.
    * Hüsnü Özkan-Tansel arasında bugünkü gazetelerde (11) subay konusunda tartışma başladı.
21 - 26. Irak Cumhurbaşkanı General Abdurrahman Arif, Türkiye'de.
    * Ankara Sanat Tiyatrosu'nun bir oyunu dolayısıyla savcılık tahkikat açtı.
    Orgeneral İrfan Tansel; Ataklı, Özkan ve İnönü'yü suçladı.
22. İnönü, Tansel ile tartışmaya girmeyi sakıncalı bulduğunu söyledi.
23 - 25. Senato'da öğretmenler konusunda genel görüşme yapıldı.
25. Bursa Söylevi sanıkları öğrenciler İzmir'de beraat etti.

A.P. milletvekili Talât Köseoğlu, İsmet İnönü hakkında Meclis soruşturması istedi. (Sonradan vazgeçtirildi).

* Bozkurt (Kemal Coşkun) Kıbrıs'tan yurda döndü.

26. Karlıova'nın Hacıyan köyünde bir ana-baba, şeyhin emriyle öz çocuklarını —içinde cin vardır diye— boğdular.
27. Üç yaşında Kur'an okuyan kız T.B.M.M.'nde basına tanıtıldı.
28. 1967 bütçesi 235 kabul, 175 red, 3 çekimser oy ile kanunlaştı.

Mart

2. Santé du Monde dergisinin, içlerinde Prof. Hüseyin Yılmaz ile Mahmut Makal'ın da bulunduğu dört kişiyi dünya gençliğine örnek olarak gösterdiği bugünkü gazetelerde yazıldı. (Gerici gazete ve çevreler, Makal'ın adı dolayısıyle tepki gösterdi.)
3 - 6. Habeşistan İmparatoru Haile Selasiye Türkiye'de.
4. Elâzığ'dan kalkan bir otobüs uçuruma yuvarlandı. Yirmi iki kişi öldü, on sekiz kişi yaralandı.
5. M.T.T.B. kongresi yeniden başladı.
7. Cumhuriyet'te: Temel hak ve hürriyetler tasarısı hazırlandı.
   * Senato'da, öğretmenler konusunda araştırma isteyen önerge reddedildi.
   * Anamur'da, Atatürk gecesi dolayısıyle suçlanan öğretmenlerin suçsuz olduğunu muhtarlar söylediler.
9. İtalya hükûmeti Leylâ Gencer'e şövalye nişanı verdi.
   * İki Türk muhribi kızağa konuldu.
   * Hüseyin Korkmazgil salıverildi.
10. Vietnam'a Türkiye'den askerî gözlemciler gönderilmesi haberleri üzerine, Vietkong bunu istemediğini bildirdi. (Savunma Bakanı Ahmet Topaloğlu'nun bütçe konuşmaları sırasındaki sözlerine de bakılsın!)
    * İstanbul'da sekiz nurcu yakalandı.
    * Ankara Hukuk Fakültesi, temel hak ve hürriyetler tasarısı aleyhinde bildiri yayınladı.
    * Gümrükte elli vagon porselene el kondu. (Porselen yolsuzlukları bütün yıl boyunca dedikodu konusu olmuştur.)

11. Siyasal Bilgiler Fakültesi, temel hak ve hürriyetler tasarısı aleyhinde bildiri yayınladı.
15-16. C.H.P. Parti Meclisi toplandı.
17. Başbakan Demirel, bazı profesörlerin aşırı alıngan olduklarını söyledi.
18. Osman Bölükbaşı, Millet Partisi genel başkanlığına döndü.
19. Profesörlerin Başbakana cevabı (Cumhuriyet'te).
    * Ankara Öğretmen Okulu'nda beş öğrenci, Varlık dergisi gibi yayınları okudukları için okuldan çıkarıldı.
20. Gazetelerde: kurban fiyatları pahalı.
24. Demirel ile profesörler arasında tartışma devam ediyor. Profesörler bu kez, hükûmeti destekleyen Rektör Egeli'ye cevap veriyor.
25. Bütün yurtta soğuklar. Yüzlerce taşıt yolda kaldı.
26. NATO'da (İtalya, Yunanistan ve Kıbrıs'ta) çıkan casusluk olayları dolayısıyle Türkiye'de tutuklananlar olmadığı Savunma Bakanı tarafından açıklandı.
    * Bandırma'da yangın çıktı.
30. Millet Meclisi'nde akaryakıta zam kesinleşti.
31. Değiştirme Birliğimiz Kıbrıs'a gitti.
    * Millet Partisi'nden ayrılan milletvekili Hüseyin Balan, Birlik Partisi Genel Başkanı oldu. (Birlik Partisi'ne geçen Kâzım Ulusoy sonradan döndü. Birlik Partisi'nin eski ve yeni yöneticileri arasındaki mücadele yıl içinde sürmüştür.)

Nisan

1. Altı bakan kabineden ayrıldı. Bir devlet bakanlığı daha kuruldu; yedi yeni bakan kabineye girdi.
    * Forum dergisi yönetici ve yazarları sosyal demokrat cepheye katıldı.
2-14. Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay'ın Amerika gezisi.
3. Washington elçiliğimiz yakınında bomba patladı.
4. İslâm devleti anayasası dağıtıldı. (Hizb-üt-Tahrir'in).
5. Türk-Amerikan dostluk bildirisi yayınlandı.
7. Millet Meclisi'nde İhzarî Komisyon, Çetin Altan, Ali Karahan ve Muzaffer Karan'ın dokunulmazlıklarını kaldırdı.
8. İstanbul Üniversitesi'nden (152) öğretim üyesi Rektöre karşı bir bildiri yayınladı.

11. İslâm devleti kurmak isteyen Türk ve Urdünlü yedi kişi yakalandı. (Hizb-üt-Tahrir).
12. Özel okulların ücretlerinin arttığı Cumhuriyet'te yazıldı.
    * T.İ.P.'in Millet Meclisi'nde ikili anlaşmalar konusunda verdiği Meclis araştırması önergesi reddedildi.
14. Sakarya'da T.İ.P. toplantısında nurcular olay çıkardı.
    * "Kadınlar I-ıh Derse" piyesinin (Aristophanes) yasaklanması dolayısıyle dört gündür açlık grevi yapan Lâle Oraloğlu İstanbul valisine siyah kurdelâlı bir paket içinde kitap yolladı.
15. Millet Partisi'nden sekiz milletvekili daha ayrıldı.
18. C.HP. olağanüstü kurultayı toplandı.
22. Başbakan Demirel, İstanbul'da basın toplantısı yaptı.
23. İzmir'de konuşan Çetin Altan, tartaklandı.
24. Demirel, Adenauer'in cenaze töreni için Almanya'ya gitti.
25. Malatya Bölge Tiyatrosu, Kayseri'de Yüksek İslâm Enstitüsü öğrencilerinin saldırısına uğradı.

27 - 30. Demirel Pakistan'da. (Dönüşte İran'a uğradı. 5 Mayıs'ta döndü.)

28 - 29. 1960 olayları törenle anıldı.

30. C.H.P.'den (48) senatör ve milletvekili istifa etti.

Mayıs :

2. C.H.P. Parti Meclisine, ayrılanların yerine yeni sekiz üye seçildi.
    * C.H.P.'den ayrılanların kuracağı partinin ilkeleri açıklandı.
    * Kıbrıs'tan, mücahit öğrencilerin ilk kafilesi döndü.

2 - 7. Polonya Dışişleri Bakanı Adam Rapacki Türkiye'de. Görüşmelerden sonra bildiri yayınlandı.

4. Orman kanununda değişiklik yapılacağının bildirilmesi üzerine; vaktiyle kamulaştırılmış ormanların eski sahiplerine geri verilmesi konusuna meslek teşekkülleri karşı çıktı.
5. Orman Fakültesi de tasarıya karşı çıktı.
6. T.İ.P. Kayseri İl Merkezi tahrip edildi.
    * Amerikan personel ve malzemesini gümrüklerde (10 Mayıs'tan başlıyarak) muayenesi için anlaşma yapıldı.
9. Orman Fakültesi öğretim üyeleri ile öğrencileri protesto

mitingi yaptı. Orman Mühendisleri Odası, Orman Genel Müdürü'ne cevap verdi.

20. Yargıtay, Şadi Alkılıç hakkındaki kararı bozdu. (Alkılıç, ertesi gün salıverildi).

10-13. Başbakan Demirel Almanya'da.

11. Tarım Bakanı Bahri Dağdaş: "Bu kanunu çıkarmaya kararlıyız!" dedi. Orman Fakültesi öğretim üyeleri, görüşlerini bildirmeleri için yapılan çağrıya gitmediler. Bazı gençler, Bakan lehinde gösteri yaptı.
* Türk-Alman ortak bildirisi yayınlandı. (Başbakan Demirel Belçika'ya geçti).
Sencer Güneşsoy'un T.M.T.F. kanuni başkanı olduğu mahkemece açıklandı.

12. Turhan Feyzioğlu ve arkadaşları Güven Partisi'ni kurdular.
* Türk-Bulgar sınırında iki erimiz öldürüldü.

14. Üç ormancı derneği, kanun tasarısına karşı, Ormancılık Şûrası'nın toplanmasını istedi.

15. Yargıtay, Bursa Söylev'ine ilişkin beraet kararını onayladı.

17. Hazarbaba Dağı iki gündür kayıyor.
* Sınırda olay çıkaran üç kişiyi öldüren Bulgar da öldürüldü.
* Eski generaller ve İsmet İnönü, Muharip Gaziler Cemiyeti tarafından 19 Mayıs törenine çağırıldılar. Ankara'ya geldiler.
* Ataç'ın 10. ölüm yıldönümü Türk Dil Kurumu'nda anıldı.

18. Sekiz yaşında bir kıza tecavüz edilmesi ve öldürülmesi üzerine kuşku altında kalan üniversiteli öğrenciler —asıl kaatil bulununca— aleyhlerinde gerici gazetelerin yaptığı yayınları protesto ettiler.
* Sekiz devrimci dernek, 19-27 Mayıs'ı "Devrim Haftası" ilân etti.
* Demirel yurda döndü.

27. 27 Mayıs kutlandı.

28. Cumhurbaşkanının 27 Mayıs'ta verdiği söylevde, Anayasanın sosyalizme kapalı olduğunu söylemesi üzerine profesörler düşüncelerini belirttiler.

* Çağlayangil Bulgaristan'da.

29. İkinci Beş Yıllık Plân, komisyonda görüşülüyor.
* İstanbul'un fethi yıldönümünde gericilik gösterileri oldu.
T.M.T.F. armağanları, politikada Bülent Ecevit'e, bilimde Doç. Dr. Osman Koçtürk'e verildi.
Kesikköprü barajı ve santralı hizmete girdi.

Haziran :

1. Bugünkü Hürriyet gazetesinde Menderes'e ait olduğu söylenen bir vasiyetname açıklandı.
2. Yargıç Ali Faik Cihan'ın dâvası Yargıtay'da temelden bozuldu.
* Dinî bayramlar, bir kanunla yarım gün uzatıldı.
3. Bugünkü Son Havadis, Menderes'in vasiyetnamesinin sahte olduğunu ileri sürüyor.
6. Yılın eniyi oyun yazarı, kadın ve erkek oyuncusu seçildi (Cumhuriyet'te).
9. Bütçe ve Plân Komisyonu, İkinci Beş Yıllık Plânı kabul etti.
10. Ecevit ve arkadaşları Partideki görevlerinden istifa ettiler. Üç kişi değişti; gerisi yeniden seçildi.
12. Elbistan'da Ehlibeyt gecesinde alevîlerle sünniler çatıştı.
* Liselere din dersi konulması için (271) milletvekili ve senatörün imzası ile Milli Eğitim Bakanlığı'na muhtıra verildi.
15. Bugünkü gazetelerde, Rusların, Boğazlarla su yolları ve kanalların uluslararası kontrole verilmesi yolunda bir öneri ileri sürdükleri yazıldı. (Sonradan yalanlandı).
16 - 21. İran şahı ile eşi Türkiye'de.
21. Anıt-Kabir'de Atatürk'ün kitapları halka açıldı.
22. Anayasa ve Adalet Komisyonu, Çetin Altan'ın dokunulmazlığını —sabaha kadar çalışarak— kaldırdı.
23. Yön dergisi bugün çıkan son sayısı ile yayınına son verdi. (Başka bir hazırlık vaadi ile.)
24. İstanbul'da öğrenciler, Amerika aleyhinde yürüyüş yaptı. (Bir gün önce, VI. Filo'nun çelengi yakılmıştı).
27. Sunay Fransa'ya gitti.
28. Cumhuriyet gazetesinin Yunus Nadi Armağanı'nı Anka-

ra Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümünden Prof. Dr. Zeynep Korkmaz. "Türk Dilinin Tarihî Akışı İçinde Atatürk ve Dil Devrimi" adlı kitabı ile kazandı.

29. İsmet İnönü, Elbistan ilçesinde bir süre önce çıkan alevî-sünnî çatışması dolayısıyle Başbakan Demirel'i uyardı.

Temmuz :

3. Cumhurbaşkanı Sunay Fransa'dan döndü.
   * İkinci Beş Yıllık Plân, Millet Meclisi'nde kabul edildi.
4. Yunanistan'ın Enosis'e karşı toprak verme önerisi reddedildi.
   * Hacettepe Üniversitesi tasarısı kanunlaştı.
   * Aziz Nesin nezarete alındı. (Rusya'dan Nâzım Hikmet'in direktiflerini getirdi suçlamasıyla nezarete alındıysa da ertesi gün salıverildi).

6-8. Öğretmen Dernekleri Millî Federasyonu Kurultayı Giresun'da toplandı. (Genel Başkanlığa Prof. Bahri Savcı seçildi).

8. Başbakan Demirel İstanbul'da basın toplantısı yaptı.
   * Gazeteciler Cemiyeti ödülleri belli oldu.
17. İngiliz Devlet Bakanı Mulley, Kıbrıs konusunu görüşmek üzere Ankara'ya geldi.
19. Kıbrıs'daki arabulucu Tafall geldi.
21. Çetin Altan'ın dokunulmazlığı Meclis'te sabaha karşı kaldırıldı.
22. Adapazarı'nda deprem oldu. Yüze yakın insan öldü.
   * Amerika'ya kaçtığı bildirilen Ziya Nami Şerefhanoğlu'nun senatörlüğü kaldırıldı.
23. Hizbüt-Tahrir, hilâfeti isteyen beyannameler dağıttı.
24. Çetin Altan, Anayasa Mahkemesi'ne başvurdu.
   * Dört üniversite rektörü (İstanbul, İstanbul Teknik, Ankara, Ege Üniversiteleri) Hacettepe Üniversitesi'nin usulsüz kurulduğuna ilişkin bir ortak bildiri yayınladı.

25-26. Papa VI. Paul, Türkiye'de. Efes'i de ziyaret etti. (Bu arada Ayasofya'da dua ettiği için olaylara ve protestolara yol açtı).

25. Anayasa Mahkemesi'nin Türk Ceza Kanunu'nun 141. ve

142. maddeleri konusundaki kararının gerekçesi bugünkü Resmî Gazete'de yayınlandı.

* Millet Meclisi'nde, senatör Dr, Fethi Tevetoğlu'nun, Turizm ve Tanıtma Bakanlığı tarafından satınalınarak milletvekili ve senatörlere dağıtılan "Türkiye'de Sosyalist ve Komünist Faaliyetleri" adlı kitabı üzerinde tartışmalar oldu.

26. Papa'nın Ayasofya'da dua etmesi üzerine M.T.T.B.'kli gençlerden bir grup, müzede namaz kıldı.
27. Doğuda deprem oldu. (118) kişi öldü. (Pülümür).
28. Cumhuriyet Senatosu ve Millet Meclisi 21 Temmuz'da tatile girdi. (Birçok kanun arasında, Plân'la ilgili yetki kanunu da çıkarılmıştır).

28 - 31. Başbakan Demirel Tahran'da. İran-Pakistan-Türkiye ortak bildirisi yayınlandı.

29. Sanayi Bakanı Mehmet Turgut, özel sektörü, sola ve ortanın soluna karşı mücadeleye çağırdı. (Özel sektörle Bakanların ortak toplantısında).

* İsmet İnönü, deprem bölgesinde dolaştıktan sonra İstanbul'a geldi.

29. Üniversite ve gençlik kuruluşları öğrenci liderleri toplandı.
30. Sakarya'da ve başka on ilde yeniden depremler oldu.

* Kıbrıs'ta Türklerle Rumlar arasında çarpışmalar oldu.
* Yüksek öğrenim gençliği liderlerinin toplantısından sonra Anıt-Kabir defterine A.P.'den yakınan satırlar yazıldı.

31. Son otuz saatte (311) deprem kaydedildi.

* Malaysiya Başbakanı Tunku Abdurrahman geldi.
* Ecevit: "Doğuda, yardımdan önce toprak reformu yapılmalıdır!" dedi.

Ağustos

2. Gazetelerde: Kıbrıs'ta 22 Temmuz'dan beri (7) Türk öldürüldü.

* Celâl Bayar, Sakarya'da deprem bölgesini gezdi.
* 1964'ten beri Kültür Müsteşarlığı yapan Adnan Ötüken görevinden alındı. Yerine eski müsteşarlardan Osman Faruk Verimer atandı.

3. Anayasa Mahkemesi'nin, Çetin Altan'la ilgili Millet Mec-

lisi kararını usulden bozduğu bugünkü gazetelerde bildirildi. Bu haber üzerine bazı çevrelerde Anayasa Mahkemesi'ne karşı tepkiler gösterilmiş, Meclis'in toplanmasını isteyenler olmuştur).

4. Hizbüt-Tahrir'cilerden bir kısmı yakalandı.
5. Üsküdar'da bir köy imamı, okulu boşaltıp mescit yaptı. (Sonradan müdahale edilmiştir).
   * Altınapa barajı açıldı.
15. Mehmet Ali Aybar'ın, Vietnam gezisi sırasında Hanoi'de basın toplantısı yaptığı bugünkü Cumhuriyet'te yazıldı.
   * İstanbul'da düzenlenen Evrensel Barış Şenliği toplantısını bazı öğrenciler bastı.
16. İsmet İnönü, C.H.P. İstanbul Bölge Toplantısında iktidarı ve muhalefeti uyardı.
20. Başbakan Demirel, İzmir'de İslâm Enstitüsü'nün temelini tekbirlerle attı.
22. Kıbrıslı mücahit öğrenciler Ankara'da yürüyüş yaptılar. Polis, öğrencileri cop kullanarak dağıttı.
28. Partiler, dünkü olayda mücahit öğrencilerin dövülmesini protesto ettiler.
25. T.Ö.S. kongresinin seçimlerini Fakir Baykurt grubu kazandı. (Baykurt genel başkan oldu).
31. Vietnam'dan dönen Mehmet Ali Aybar, basın toplantısı yaptı.

Eylül :

3. Bugünkü Milliyet'te Türkiye Kömür İşletmeleri Genel Müdürü'nün kömür işçileri hakkındaki Başbakana gizli bir rapor vererek, bölgeye askeri birlik ve polis gönderilmesini hükûmete yakın memurlar atanmasını istediğini yazdı.
6. Adalet yılı açış konuşmasında, Yargıtay Başkanı İmran Öktem, gericiliği yerdi, islâm devleti kurulmayacağını belirtti. (Gerici gazete ve çevrelerde, Öktem'e çirkin hakaretler yapılmıştır).

5 - 11. Ürdün Kıralı Hüseyin Bin Tallal Türkiye'de.

7. Hizb-üt-Tahrir'in öteki üyeleri de yakalandı. (Dağıttıkları beyannamelerde Türkiye'ye hilâfeti getireceklerini açıklamışlardı).

9. Keşan'da Başbakan Demirel ile Yunanistan Başbakanı Kollias ve kurullar, Kıbrıs konusunda görüştüler.
10. Kıbrıs görüşmelerine Dedeağaç'ta devam edildi. Türk-Yunan görüşmeleri bitti. Yunan önerileri reddedildi.
12. Başbakan Demirel'in yedinci basın toplantısı.
13-17. Başbakan Demirel Romanya'da. Türk-Romen görüşmeleri. Ortak bildiri yayınlandı.
* Cemal Gürsel anıldı.
* Almanya'da işçiler arasında inceleme yapan Osman Bölükbaşı'nın Başbakana verdiği muhtıra 16-18 Eylül günlerinde Akşam gazetesinde yayınlandı.
17. Kayseri'de yapılan Kayseri-Sivas maçında kavgalar çıktı; 42 kişi öldü; altı yüz kişi yaralandı.
18. Sıvas'ta Kayserililere ait ev ve dükkânlar tahrip edildi.
* İkinci lig maçları ertelendi. (Bir süre sonra yeniden izin verildi).
19-29. Başbakan Demirel ve maiyeti Rusya'da. Görüşmelerden sonra ortak bildiri yayınlanmıştır. (Romanya ve Rusya gezisine Bayan Demirel'in berberi Nuh Akgün'ün de götürülmesi gazeteleri günlerce meşgul etmiştir).
21. Kayseri valisi ve emniyet müdürü işden alındı.
* Değiştirme Birliğimiz Kıbrıs'a gitti.
22. Cumhurbaşkanı Sunay, Bursa'da tedavi edilen Libya Kıralı İdris-el Sunusi'yi ziyaret etti.
23. Millî Eğitim Bakanı İlhami Ertem liselere din dersi konulacağını ve orta öğretim sınav yönetmeliğinde değişiklik yapılacağını açıkladı.
* İncirlik hava üssünde grev başladı.
24. Siverek'te üçüncü Doğu mitingi yapıldı. (Doğunun ihmal edildiğine ilişkin mitingler daha sonra da sürmüştür. Daha önce iki miting yapılmıştı).
25. Amerikan iş yerlerindeki grev Ankara'ya da sıçradı.
26. Dil Bayramı kutlandı. Bu yıl Türk Dil Kurulu ödüllerini şiirde "Evren Türküsü" adlı kitabıyla Nahit Ulvi Akgün, romanda "Cemo" adlı romanıyla Kemal Bilbaşar, incelemede "Fuzulî'nin Dünyası" adlı kitabıyla Cemil Yener kazandı. Öteki dallarda ödüle lâyık yapıt bulunamadı.
* Cumhuriyet'te Bilimsel Araştırma Kurumu Ödüllerini

Van Lisesi (birinci) ile Malatya Lisesi (ikinci, üçüncü) öğrencileri kazandı.

27 - 28. Yedi ülkenin NATO'ya dahil savunma bakanları —NATO Genel Sekreteri Manlio Brossio ile A.B.D. Savunma Bakanı McNamara da birlikte— Ankara'da (NATO Nükleer Plânlama Grubu) olarak toplandı.

29. Hükûmet, Harb-İş'in grevini erteledi. (23 ve 25 Eylül'e bakınız).

* İzmir'de tekniker öğrencileri boykota başladı.

30. Malatya milletvekili Hamit Fendoğlu, Milli Birlik üyelerinin Darende'de bir bankanın duvarına asılı olan resimlerini indirdi.

(Eylül ayı içinde, Hava Kuvvetleri Komutanı Orgeneral İrfan Tansel, Kıbrıs'a 1964'te tasarlanan çıkarmayı Johnson'un önlediği yolundaki iddiaları yalanlayan bir demeç vermiş; ancak İsmet İnönü, Tansel ile tartışmaya girmek istemediğini bildirmiştir.)

Ekim

1. Elmalı'da ağalarla topraksız köylü arasındaki ihtilâf ve olayları saptayan, C.H.P. Isparta milletvekili Tahsin Argun'un hazırladığı rapor bugünkü Ulus'ta çıktı. (Geçen ay içinde patlak veren olaylar üzerine İsmet İnönü, İçişleri Bakanını uyarmıştır).

* Bugünkü Cumhuriyet'te: "15 yıllık trafik kazalarında iki tümene bedel insan kaybettik" başlığı ile bir haber yayınlandı. (Özellikle Eylül ayında yurdun çeşitli yerlerinde sayısız trafik kazası olmuş, birçok insan ölmüştür).

* Bugünkü Cumhuriyet'te, sağlık Bakanlığının, 2584 tahlilde zeytinyağlarının yüzde yirmi beşinin karışık olduğuna ilişkin rapor yayınladığı bildirildi. (Yaz ayları içinde, İtalya'ya ihraç edilen zeytinyağlarının parafinle karışık olduğu için geri gönderildiği gazetelerde yazılmış, bunun üzerine bu konuda geniş yayınlar yapılmıştır. Gazetelerde zaman zaman gıda tahlillerinin sonuçlarına yer verilmiştir. Ayrıca ihraç edilen fasulyelerin kurtlu çıktığı da belirtilmiştir.)

* Bugünkü gazetelerde, Menderes'in eşinin, Menderes'in

Eyüpsultan'da gömülmesinde ısrar ettiği, aynı ısrarın Fatin Rüştü Zorlu'nun ailesince de yapıldığı yazılıdır. Naaşların —Hasan Polatkan'ınki de dahil— bu ay içinde verileceği haberi gazetelerin günlük konuları arasına geçmiştir. Celâl Bayar'ın Eylül'ün ilk haftasında İzmir'i ziyareti de bu konu ile ilgili görülmüştür).

* Senatör ve Millet Partisi Genel Başkanı Yardımcısı Mansur Ulusoy, Kıbrıs değiştirme birliğimizin Rumlar tarafından taşa tutulduğunu ileri sürdü.

2. Diyarbakır üssünün güvenliğini koruyan birliğimizin silâhları alındı. (Geçen haftalar içinde Diyarbakır Amerikan üssünde birliğimizle Amerikalılar arasında bir olay çıkmıştı. 4 Ekim tarihli gazetelerde bu olaya adı karışan Türk birliği komutanı teğmenin yargılanacağı yazılmıştır).

* Danıştay, Harb-İş grevini erteleyen hükümet kararını durdurdu. (Ertesi gün, grev yeniden başladı. Greviler sırasında, Amerikalıların işçileri Thomson tabancalarıyla korkuttuğu, üzerlerine kurt köpekleri saldırttığı gazetelerde yazılmıştı).

* Merzifon'da Türk-Amerikan kuvvetleri Derin-İz tatbikatına başladı.

3. Yargıtay, bir yazısından dolayı, Adalet gazetesi sahibi Turhan Dilligil'in Adalet Partisi'nden ve Adana milletvekilliğinden çıkarılmasını istedi.

4. Bugünkü Cumhuriyet'ten: Amerika, Türkiye'deki üslerini genişletiyor. (Ertesi günkü gazetelerde, Dışişleri Bakanlığının koşul ile ilgili bir açıklaması çıkmıştır).

* Medeni Kanun'un yürürlüğe girişinin 41. yıldönümü dolayısıyle bir basın toplantısı yapan İstanbul Barosu Başkanı Ferruh Dereli: "Din istismarı, kendini Medeni Kanun düşmanlığı şeklinde göstermeye başladı." dedi. Dereli sözlerini şöyle bitirmiştir: "Türk hukuk sistemi, Batı hukuk sistemi istikametinde daima gelişecek, fakat asla geri dönmiyecektir."

Altı yüz bilim adamının katıldığı, Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu'nun düzenlediği Birinci Bilim Kongresi, Başbakanın bir konuşmasıyla açıldı. (6 Ekim'de sona erdi).

* Yüksek Uzlaştırma Kurulu'nun kararını Harb-İş kabul etti.

5. Evlât edindiği Türk kız çocuklarını ne yaptığı bilinmeyen bir Amerikalı, bugünkü gazetelerde söz konusu edilmektedir. (6 Ekim günlü Akşam'da daha geniş bilgi vardır).
   * Süleymancılar Konya'da bildiri dağıttı.
   * NATO Başkanı Orgeneral Lemnitzer Türkiye'ye geldi.
   * Tumpane Şirketi'nin de Uzlaştırma Kurulu'nun kararını kabul etmesi üzerine Harb-İş grevi sona erdi.
6. Cumhuriyet'te: Genç Türk piyanisti Fuat Kent, Tarriet Conen Uluslararası Müzik Komitesi'nin anı madalyasını aldı.
   * Çocuk ticareti yaptığı öne sürülen Amerikalı tutuklandı.
   Tabii senatörler Cumhurbaşkanı Sunay'a mesaj göndererek Menderes, Zorlu ve Polatkan için yeniden cenaze namazı kılınmasının yasaya aykırı olduğunu bildirdiler.
7. Bugünkü gazetelerde: 12 Ekim'den başlıyarak zeytinyağı açıkta satılmayacak.
   * Bugünkü gazetelerde: Türk Eğitim Vakfı'nın ilk amacı: 1000 öğrenciye burs.
   Milli Eğitim Bakanlığının kararı üzerine, bütünlemede tek dersten kalanlar bugün sınava girdiler.
   Derin-İz tatbikatının ikinci dönemi, Saros Körfezi'nde (Amerikalılarla birlikte) yapıldı. (7-8 Ekim).
   Altıncı Filo mürettebatı, Dolmabahçe'de toplanan yüz kadar gencin protestosu yüzünden karaya çıkarılmadı. Filo komutanı helikopterle Yeşilköy'e indi.
   * Bugünkü Cumhuriyet'te: Bir süre önce, Adana'daki Şölen dergisinde çıkmış olan şiiri dolayısıyle askeri savcılıkca hakkında kovuşturma açılan Mehmet Kemal için takipsizlik kararı verildi.
8. Batman'da 4. Doğu Mitingi yapıldı.
9. Bugünkü Cumhuriyet'te: Barzanî'ye silâh kaçırılması önlendi. (Geçen ay içinde, Barzanî'ye Trabzon yolu ile silâh kaçırıldığı haberi gazetelerde yayınlanmıştı).
   * Bugünkü gazetelerde: Bedri Baykam'ın resimleri İsveç

Güzel Sanatlar Akademisi'nde sergilendi. Bedri'nin Akademi'ye kabul edileceği bildiriliyor.
Bugünkü Akşam'da: Sonora-64 adlı Meksika buğdayı hakkında Prof. Dr. Kâzım Arısan'la Doç. Dr. Osman Nuri Koçtürk'ün demeçleri var. (Amerikan Yardımı ile gelen bu buğdayın zararlı olduğu gazetelerde söz konusu ediliyordu).
Türkiye-Avrupa Ekonomik Topluluğu Ortaklık Konseyi. Ankara'da toplandı.
Uluslararası Su Kuşları ve Islak Sahaların Korunması Konferansı Ankara'da başladı.

11. 1939'daki Erzincan depreminden sonra Erzurum'a taşınmış olan III. Ordu, yeniden Erzincan'a geldi.
12. Gazetelerde: 10.000 öğrenci üniversiteye giremiyor.
    * İlhami Soysal'ı dövmekten sanık Albay Salih Raci Tekin Ağırceza'ya verildi.

    Güven Partisi İstanbul örgütünde başlıyan istifaların 100'ü açtığı bugünkü gazetelerde yazıldı.
    İzmir'e gelen 6. Filo'yu protesto için öğrenciler yürüyüş ve oturma gösterisi yaptı.
    Bugünkü Akşam'da süt ve mamûllerinde (20) çeşit mikrop var.
    Cumhurlyet'te: İşlenmiş şekerde madenî yağ tesbit edildi.
13. İzmir'de Amerikan okulu öğrencileri Atatürk'e sövünce Türk öğrenciler okulu sardı.
    * Bursa'da Belediye Meclisi, İnönü Caddesi'nin adını Osmangazi olarak değiştirdi.
14. Bugünkü Akşam'da: Menderes'in gerçek vasiyeti açıklandı.
    * Türkiye-Romanya arasındaki anlaşmaya göre, Adakale'li Türklerin ilk kafilesi anayurda geldi.
    * Kars valisi, Bülent Ecevit'i açık havada konuşturmadı.
15. Bugünkü Milliyet'te, İnönü'nün özel bir demeci. İnönü, önümüzdeki Meclis dönemi için iyimser olduğunu bildirdi.
    * Bugünkü Milliyet'te: Diyanet İşleri Başkanlığındaki nurcular konusunda Cumhurbaşkanı Sunay'a rapor verildi.
    * İzmir'de T.M.T.F. ile DİSK'in Amerikan aleyhtarı mi-

tingine A.P.'liler müdahale etti. Olaylar çıktı. Yaralananlar oldu.

15-18. Hollanda Dışişleri Bakanı Dr. Luns Türkiye'de. Ortak bildiri yayınlandı.

16. Bugünkü Akşam'da: O.E.C.D.'nin hazırladığı "Türkiye'yi Himaye" anlaşmasının reddedildiği Maliye Bakanı tarafından açıklandı.

17. Çalışma Bakanlığı, Avusturalya'ya işçi sevkinin 1968'de başlıyacağını bildirdi. (Anlaşma 5 Ekim'de imzalanmıştır. Bakanlığın bildirisi 21 Ekim'de radyoda yayınlandı).
    - Kıbrıs'a gitmek isteyen Millet Partisi Genel Başkanı Osman Bölükbaşı, kendisine vize verilmeyince bir bildiri yayınladı.

18. NATO Güney Bölgesi Genelkurmay Başkanları Toplantısı Ankara'da başladı.

19. Dışişleri Bakanı İhsan Sabri Çağlayangil, Bulgaristan'daki Türklerin anayurda göçmesi sorunu üzerinde anlaşmaya varıldığını açıkladı.

20. Başbakan Demirel bugün Irak'a gitti.

21. Milliyet gazetesinin önayak olduğu güzellik yarışmasında Neşe Güzelyazıcı birinci seçildi.
    - Bugünkü gazetelerde: Okullarda yeni sınıf geçme yönetmeliği.
    - Muzaffer Erdost'un yayınladığı Mao Çe-tung'un kitabından dolayı on beş yıl hapsi istendi.

22. Bugünkü gazetelerde: Menderes, Polatkan ve Zorlu ailelerine, naaşların İmralı'dan taşınması ve gömülmesi konusundaki müracaatlarının kanuna uygun olduğu Adalet Bakanlığı'nca bildirilmiştir. (İstanbul Belediye Meclisi'nde, ölülerin Eyüp Sultan'daki özel yere gömülmeleri, daha çok A.P.'li üyelerin direnmesiyle kabul edilmiş olduğu birkaç gün önce gazetelerde yazılmıştı).
    - Bir gün önce başlayan Birlik Partisi birinci kongresi bitti. Hüseyin Balan yine başkan oldu.
    - Doğu mitinglerinin altıncısı Ağrı'da yapıldı.
    - TÖS'ün Antalya Öğretmenler Lokalinde yapılan toplantısında, gayrimeşrû tasarrufları durdurması için Millî Eğitim Bakanına 29 Ekim'e değin mühlet verildi.

23. Bugünkü gazetelerde: Et olarak kullanılmak üzere kesilecek at ve eşek bulundu.
    * Bugünkü Cumhuriyet'te: NATO'nun 1969'dan sonra devamına bazı koşullarla taraftar olduğumuz, NATO'da eşitlik istediğimiz konusunda Dışişleri Bakanlığı nın hazırlıklarına değinen bir haber çıktı.
22. Türkiye Kur'an Kurslarını Koruma ve İdame Ettirme Dernekleri Federasyonu'nun yıllık kongresinde Kur'an kurslarının arttırılması istendi.
23. Sucuk ve sosislerde ruam bulundu; birkaç yapımevi kapatıldı.
24. Bugünkü Cumhuriyet'te: Batı Trakya Türklerine yapılan baskı hükûmetimizce protesto edildi.
    * Başbakan Irak'tan döndü. Ortak bildiri yayınlandı.
    * Öğrenci kuruluşları, naaşların Eyüp'e gömülmesi konusunda gericileri yeren bir bildiri yayınladı.
25. Bugünkü gazetelerde: Kesilmek üzere İstanbul'a bine yakın at ve eşek getirildiği anlaşıldı.
    * Eski Viranşehir Kaymakamı Doğan Gürbüztürk'ün eşi kayınbiraderi tarafından ağır yaralandı. (Eski Viranşehir Kaymakamı'nın kendini mi öldürdüğü, yoksa öldürülmüş mü olduğu uzun süre gazeteleri uğraştırmıştır. Kaymakamın ağa baskısı sonucu bu sona uğraması ise başta Cumhuriyet olmak üzere aylarca gazete ve dergilerde konu edinilmişti).

26-31. Eyüp Han ve kızı Türkiye'de.
    * Adalet Bakanlığında toplantı yapıldı. Eski D.P.'lilerin naaşları 3 Kasım'da verilecek.
    Sağlık Bakanı Dr. Vedat Ali Özkan, at etinin besleyici olduğunu ve Meclis e at kesimi için kanun getirildiğini söyledi.
    Sümerbank mamûllerlnde ucuzluk yapılması kararlaştırıldı.
    * Boğaz'da bir Rus ve Yunan tankeri çarpıştı.

27. İstanbul'da 1 Kasım'dan başlıyarak elektrik (meskenler hariç) ve otobüse zam uygulanacak.
    * T.M.G.T., naaşların nakli konusunda ilgilileri yazı ile uyardı. (Bir gün önce Orhan Erkanlı ile Cemal Yıldırım da Cumhurbaşkanına bir yazı gönderdiler).

28. İstanbul Üniversitesi Rektörlüğüne Ekrem Şerif Egeli, İstanbul Teknik Üniversitesi Rektörlüğüne Bedri Karafakıoğlu, Ege Üniversitesi Rektörlüğüne Mustafa Uluöz seçildiler.
    * Bilecik'te Atatürk heykeli açıldı.
    * Nurcularla mücadele eden, bu yüzden devamlı olarak evi taşlanan Karacasu Savcısı Şekip Kâhyaoğlu'nun evinin yakıldığı bugün Akşam'da yazıldı.
29. Cumhuriyetin 44. yılı kutlandı.
    * TÖS. ile TDÖF. direnme kararı aldı.
    * Naaşların Fevzi Çakmak'ın mezarına yakın bir yere gömüleceği anlaşılıyor.
30. Öğretmen dernekleri Eskişehir'de toplantı yaptı.
    * Bornova Savcısı, Ege Üniversitesi Fikir Klübü için yine kovuşturma açtı.
      Kocatepe camiinin temeli yeni projeye göre yeniden —tekbirlerle— atıldı.
31. Millî Birlik Grubu, naaşlar konusunda bildiri yayınladı.
    (1 Kasım günlü gazetelerde: Cumhurbaşkanı Sunay bugün İngiltere'ye gidiyor).
    * Naaşların nakli yine geri kaldı.

C. YIL İÇİNDE TÜRKİYE'DE ÖLEN TANINMIŞ KİŞİLER

1967:

8 Ocak: İlhan Tarus öldü (1907-1967).
2 Şubat: Eski D.P. Bakanlarından Nedim Ökmen öldü (1908-1967).
4 Şubat: Yazar Cevat Rifat Atilhan öldü (1891-1967).
9 Mart: Vâlâ Nurettin Vâ-Nû öldü (1901-1967).
11 Mart: Yusuf Ziya Ortaç öldü (1895-1967).
19 Mart: Prof. Ali Macit Arda öldü (-1967).
28 Mart: Ethem İzzet Benice öldü (1903-1967).
12 Nisan: İsmail Hâmi Danişmend öldü (1899-1967).
17 Nisan: Ord. Prof. Dr. Ali Fuad Başgil öldü (1893-1967).
19 Nisan: Hekim ve yazar Hafız Cemal Lokmanhekim öldü (1856-1967).

22 Mayıs: Eski Genelkurmay Başkanlarından Emekli Orgeneral Nurettin Baransel öldü (1895-1967).
30 Haziran: Prof. Dr. Yavuz Abadan öldü (1905-1967).
1 Temmuz: Prof. Dr. Bedi Ziya Egemen öldü (-1967).
7 Temmuz: Gazeteci Nadir Dayı öldü (1928-1967).
8 Temmuz: Gazeteci Hasan Rasim Us Viyana'da öldü (1903-1967).
9 Temmuz: Eski Turizm ve Tanıtma Bakanlarından Emekli Tümgeneral Zekâi Dorman öldü (1903-1967).
13 Temmuz: Bedri Gider öldü (-1967).
14 Temmuz: Ressam Fikret Muallâ (Saygı) Paris'te öldü (-1967).
23 Temmuz: Ahmet Kutsi Tecer öldü (1903-1967).
1 Ağustos: Ord. Prof. Dr. Ferit Hakkı Sayman öldü (1901-1967).
5 Ağustos: İstanbul Teknik Üniversitesi Profesörlerinden Dr. Mustafa İnan öldü (1911-1967).
5 Ağustos: Eski gazetecilerden Sadun Galip Savcı öldü (1899-1967).
22 Ağustos: Burhan Belge Almanya'da öldü (1899-1967).
29 Ağustos: Ord. Prof. Hâmit Ongunsu öldü (-1967).
4 Eylül: Ozan Ali Mümtaz Arolat öldü (1897-1967).
13 Eylül: Müzisyen Şerif Muhittin Targan öldü (1892-1967).
17 Eylül: Burhan (Ümit) Toprak öldü (1906-1967).
18 Eylül: Gazeteci Atıf Sakar (1910-1967) ile eşi ozan Matilda (Alçe) Sakar Yugoslavya'da trafik kazasında öldüler.
23 Eylül: Ressam Ali Sami Boyar öldü (1880-1967).
14 Ekim: Yazar Kâzım Nami Duru öldü (1877-1967).
14 Ekim: Karikatürcü Halim Büyükbulut öldü (1931-1967).
16 Ekim: Demokrat İzmir gazetesi sahibi Adnan Düvenci öldü (1912-1967).
17 Ekim: Eski milletvekili ve yazar Safaettin Karanakçı öldü (1904-1967).
26 Ekim: Ali Canip Yöntem öldü (1887-1967).

DÜNYADA YILIN OLAYLARI

A. KASIM - ARALIK 1966

Kasım :

1. Afrika Birliği Teşkilâtı Konferansı, ilk toplantısını sabaha karşı bitirdi.
2. Johnson, on yedi günlük Asya gezisini bitirdi.
3. Bertrand Russell'ın, Mehmet Ali Aybar'ı, uluslararası mahkemeye üye seçtiği bugünkü gazetelerde yazıldı.
   - Amerika, Kuzey Vietnam'ı denizden bombaladı.
   - Atina'da bir avukat, Elen alfabesi yerine Lâtin alfabesi istedi.
4. Kore'de 38. enlemde çarpışmalar oluyor.
5. İtalya'da su baskını. 70.000 aile evsiz kaldı, yüzden fazla insan öldü.
6. Gana, Gine'li kurulu serbest bıraktı.
7. A.B.D. Lunar Orbiter-2'yi uzaya fırlattı.
   - Hindistan'da inekler yüzünden Hindularla Müslümanlar arasında çıkan kavgalarda on bir kişi öldü, beş yüz kişi yaralandı.
   - A.B.D.'nde Senato'nun Temsilciler Meclisi'nin kısmî seçimlerinde Cumhuriyetçi adaylar kazandı.
10. Alman Hristiyan Demokrat Partisi, Kiesinger'i Erhard'ın yerine Başbakan adayı seçti.
11. A.B.D., Gemini-12'yi uzaya fırlattı.
13. Russell mahkemesi ilk toplantısını yaptı. (Aybar da katıldı).
    - Suriye-İsrail sınır çarpışmaları Ürdün-İsrail sınırına da sıçradı.
14. Mekke'de iki haftadır toplantı yapan İslâm Birliği Kurucu Konseyi çalışmalarını bitirdi.
    - Yunanistan'da, hükûmeti ele geçirmek isteyen yirmi sekiz subayın mahkemesi (Aspida dâvası) başladı.
16. Johnson ameliyat geçirdi.
17. Hindistan güzeli, dünya güzeli seçildi.

19. Jean-Paul Sartre, Russell mahkemesine başkan seçildi. (Bugünkü gazetelerde).
20. Togo'da başarısız bir darbe yapıldı.
27. İdil Biret Paris'te konser verdi. (Bugünkü Cumhuriyet'te).
    * Ürdün'de iç karışıklıkların artması üzerine Suudi Arabistan birlikleri Ürdün'e geldi.
28. Mao- Çe-tung'un eşi ordu kültür danışmanı oldu.
29. Burundi'de kıral devrildi. Cumhuriyet kuruldu.
30. Barbados bağımsız oldu.
    * Çin'in Birleşmiş Milletler'e kabulü önerisi reddedildi.

Aralık :

1. Almanya'da Hristiyan Demokrat - Sosyal Demokrat Partiler koalisyonu Kiesinger'i Başbakan seçti.
2. İngiltere Başbakanı Wilson'la Rodezya Başbakanı Ian Smith Cebelütarık'ta bir gemide buluştular.
3. Uzun direnmelerden sonra ikna edilen U-Thant, beş yıl için yeniden Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri oldu.
8. Pire-Girit arasında batan Yunan gemisinde (228) kişi kayıp.
11. Kennedy dâvası tanıklarından (14) kişinin ölümünden sonra, şimdi Ruby'nin kanser olduğu açıklandı.
12. "Yılanların Öcü" filmi Tunus'ta altın madalya aldı. (Bugünkü Cumhuriyet'te).
    * Nobel ödülleri Stonckholm'da dağıtıldı. Fizik: Prof. Alfred Kastler (Fransız); Kimya: Prof. Robert Mulliken (A.B.D.): Tıp: Prof. Peyton Rous ile Charles H. Huggins (A.B.D.); Edebiyat: Schumel Josef Agnon ile Nelly Sachs (İsrail).
14. İspanya'da anayasa ve reformu yapıldı.
    * Hanoi yine bombalandı. (Bombardımanlar 1967'de de devam edecektir).
    * Venezuella'da Cumhurbaskanı, Anayasa'yı kaldırdı.
21. Yunan Başbakanı Stefanopulos istifa etti.
24. Vietnam'da Noel dolayısıyle ateş kesildi.
    * Luna-3 ay'a yumuşak iniş yaptı. Resim göndermeye başladı.
29. Kızıl Çin, beşinci atom denemesini yaptı.
31. Vietnam'da yılbaşı ateş-kes'i başarılı olmadı.

B. OCAK - EKİM 1967

Ocak :

3. Kuala Lumpu'daki Kur'an okuma yarışmasında Malezya birinci geldi.
   * Jack Ruby öldü.
4. Cezayir muhalefet lideri Hıdır, Madrit'te öldürüldü.
7. Amerikalılar Vietnam'da Mekong deltasına girdi.
9. Çin'de karışıklıklar. (Bugünkü gazetelerde). (Ayın 13 ünde Mao'yu destekleyen beş yüz bin kişi gösteri yaptı).
13. Togo'da ordu yönetimi ele aldı.
14. Paris'te Fransız-Alman görüşmeleri.
15. A.B.D. atmosfere bir uçan "Kumanda plâtformu" gönderdi.
    * (83) üniversiteden dört bin Amerikalı profesör, Johnson'dan bombardımanı durdurmasını istedi.
16. Mao Çe-tung'un muhalifleri ordu kurdu.
18. Ana rahmindeki bebeğin kanı değiştirildi. (Londra).
19. Bugünkü Akşam gazetesinde, İsveç'te iki kardeşin birbirleriyle evlendiği; bir milletvekilinin de. kardeşlerin evlenebilmesi için Parlâmento'ya kanun önerisi verdiği yazıldı.

21 - 22. California'nın bir kentinde Ermeniler, Türkiye aleyhinde bir anıt dikme kararı aldılar. Gösteri yaptılar; Türkiye'nin uluslararası bir mahkemede yargılanmasını istediler. (İki günlük gazetelerde).

24. Paris'te De Gaulle ile Wilson arasında Ortak Pazar görüşmeleri başladı.
26. Suriye ile İsrail, Birleşmiş Milletler gözlemcilerinin önünde, düşmanca hareketlerden ve saldırılardan kaçınacaklarına söz verdiler.
    * A.B.D.'nde otomobil fiyatları düşüyor, bazı fabrikalar kapanıyor. (Bugünkü gazetelerde).
27. Ordu, Sukarno'ya ültimatom verdi: "Ya çekil, ya iç savaşa hazır ol!"
    * Sovyetler, A.B.D. ve İngiltere, uzayın barışçı amaçlar için kullanılması konusunda bir anlaşma imzaladılar.
28. A.B.D.'nde Apollo-1 prova sırasında yandı. Grissom, Chaffe, White adlı astronotlar öldü.

• Japon seçimlerini muhafazakârlar kazandı. (Eski Başbakan Sato).

30. Ordu birlikleri Sukarno'nun sarayını kuşattı.

31. Madrit Üniversitesi, olaylar dolayısıyle üç gün kapatıldı.

Şubat :

1. Federal Almanya-Romanya arasında ilişki kuruldu.

6. Kosigin Londra'da Wilson'la buluştu.

10. Moskova, Pekin'i, Rus aleyhtarı gösteriler dolayısıyle protesto etti.

11. Rusya, Çin-Sovyet vize anlaşmasını iptal etti.

13. Kosigin-Wilson görüşmelerinden sonra bildiri yayınlandı. (Vietnam konusunda anlaşmaya varılamadı).

15. Hindistan'da seçimler başladı.

16. İran körfezinde bir vapur iki yüz elli kişi ile battı.

18. Yabancı ülkelerdeki bazı Amerikalı öğrencilerin CIA'ya rapor verdikleri Cumhuriyet'te yazıldı.

22. Sukarno istifa etti.

• Alman, Hintli, Belçikalı öğrenciler CIA'yı protesto etti.

23. Kıbrıs'taki beş yüz mücahitle Bozkurt (Kemal Coşkun)'un Türkiye'ye döneceği Akşam'da açıklandı.

• Kennedy olayına adı karışanlardan Farrie öldü.

24. Suharto, İndonezya Cumhurbaşkanı vekili oldu.

26. Bir tek Vietkong'un öldürülmesi üç milyon liraya mal oluyor. (Bugünkü Cumhuriyet'te).

Mart

5. Kıbrıs Türk Mukavemet Teşkilâtı'nın dağıtılacağı, Fazıl Küçük'e bağlı yeni bir teşkilât kurulacağı bugünkü Cumhuriyet'te yazıldı.

• Fransa'da genel seçimler başladı.

6. A.B.D.'nde Columbus'ta iki uçak düştü; doksan kişi öldü.

9. İndonezya'da yeni bir komünist ayaklanması bastırıldı.

• Stalin'in kızı Svetlana, A.B.D.'ne sığınmak istedi.

12. Fransa'da seçimin ikinci turu yapıldı. De Gaulle az farkla kazandı.

• İndonezya Yüksek Danışma Konseyi, Sukarno'yu Cumhurbaşkanlığından uzaklaştırdı.

15. Son A.B.D. birliği de Fransa'da ayrıldı.

16. Henry Cabot Lodge, Saygon elçiliğinden istifa etti.
19. Fransız Somalisi'nde referandum yapıldı. Fransa yönetiminde kalınması lehinde yüzde altmış oy çıktı.
    • Vietnam'da çarpışan devletler Guaz'da toplandı. Johnson da toplantıya katıldı.
22. Sierra Leone'de ordu iktidarı ele aldı.
23. Yunanistan'da, Girit'te yedinci kez patlama oldu.
25. Beyrut'ta IH. Asya-Afrika Yazarlar Konferansı toplandı.
    • Sierra Leone'de bir askeri darbe daha oldu. İktidar el değiştirdi.
29. Fransa'nın NATO'dan çekilmesi işlemi tamamlandı.
30. Yunanistan'da kabine istifa etti.
31. NATO (Shape) Belçika da çalışmaya başladı.

Nisan :

3. Yunanistan'da kabineyi Kanelopulos kurdu.
5 - 6. Yunanistan'da siyasî durum karışık.
10. Kıbrıs'ta gerginlik. Rumlar bir Türk köyünü sardı.
11. Sudan'da şeriata dayanan devlet önerisi Anayasa Komisyonu'nda reddedildi.
13. A.B.D., Hindistan ve Pakistan'a silâh yardımını kesti.
    • Hindistan U-Thant'a Nehru Barış Ödülü'nü verdi.
14. Yunanistan'da Meclis feshedildi.
15. New York'ta başlıyan Vietnam savaşı aleyhindeki gösteriler Amerika'nın başka yerlerine, Kanada'ya, Amsterdam'a da sıçradı.
17. Gana'da bir ayaklanma bastırıldı.
20. Bir İsviçre uçağı Lefkoşa'da düştü (124) kişi öldü.
    • Kazmalı uzay aracı Surveyor-3 ay'a kondu.
21. Yunanistan'da generaller bir darbe yaparak yönetimi ele geçirdiler. (Kıralın da bunlarla birlik olduğu anlaşıldı).
23. Sovyetler uzaya, içinde insan bulunan bir kapsül attı. (Kozmonot Komarov, dönerken öldü).
    • De Gaulle, Russell mahkemesinin Fransa'da toplanmasına izin vermedi.
27. U-Thant, Vietnamlıların bağımsızlık savaşı yaptığını söyledi.
30. Russell mahkemesi Stockholm'da çalışmalarına başladı.

Mayıs :

2 - 10. Russell mahkemesi Amerika Birleşik Devletleri'ni suçlu buldu ve yerdi.

3. Pulitzer basın ödülleri verildi. (Cumhuriyet'te).

9. Zakir Hüseyin, Hindistan Cumhurbaşkanlığına seçildi.

18. U-Thant, İsrail-Mısır arasındaki Birleşmiş Milletler kuvvetlerini —istek üzerine— geri almaya karar verdi. (Arap-İsrail gerginliği günden güne artmıştır).

22. Brüksel'deki Innovation Mağazası yandı, üç yüz kişi öldü.

23. Nasır, Akabe Körfezi'ni kapattı, ertesi gün mayın döktürdü.

26. Birleşik Arap Devletleri, A.B.D.'nin önerilerini kabul etmedi.

28. Nijerya'nın doğusunda Biafra Cumhuriyeti kuruldu. (Çarpışmalar sürmüştür).

29. Boğazlardan Rus savaş gemileri geçiyor. (İsrail-Arap savaşından sonra da geçmekte devam etmiştir).

Haziran

5. İsrail ile Mısır-Ürdün-Suriye arasında savaş başladı. Irak, Cezayir ve başka Arap ülkeleri de savaş açtılar.
   * A.B.D., İngiltere ve Japonya tarafsızlıklarını ilân ettiler. Sovyet Rusya tutumunu A.B.D.'ye göre ayarlıyacağını bildirdi. (Sovyet Rusya, Arapları desteklemiştir).

6. Süveyş Kanalı kapatıldı. Batılı ülkelere akaryakıt sevki durduruldu. (Birkaç ay sonra yeniden gönderme başlamıştır).

7. İsrail orduları Süveyş'e vardı. (Mısır. Güvenlik Konseyi'nin iki "Ateş kes!" tavsiyesine uymadı).

8. Gazze teslim edildi. Mısır "Ateş kes"e son dakikada uydu.

9. İsrail-Suriye savaşı sürüyor.
   * Nasır istifa etti. Yerini Zekeriya Muhittin'e bıraktı.

10. Nasır, istifasını gözyaşları arasında geri aldı.
   * Rusya ve altı müttefiki İsrail'e ültimatom verdi.
   * Suriye'de savaşlar resmen kesildi.
   * Moskova ile müttefikleri İsrail ile ilişkilerini kesti.
   (Güvenlik Konseyi savaş süresince devamlı toplanmıştır).

11. İsrail, eski sınırlarına çekilmiyeceğini bildirdi.

13. Rusya'ya giden Cezayir Cumhurbaşkanı Bumedyen, Arap silâhlarının yenilenmesini istedi.
    * NATO Bakanlar Konseyi'nde Brosio, İsrail'i övdü.
14. Birleşmiş Milletler'de Rusların, İsrail'i takbih ve eski sınırlarına çekilmesi önerisi reddedildi.
17. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, Rusya'nın isteği üzerine toplandı.
19. Kosigin, nükleer savaş çıkabileceğini söyledi.
    * Nasır, Başbakanlığı da üzerine aldı.
20. Kosigin, Johnson'la ikili görüşmeyi reddetti.
    * Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda A.B.D., Rusya'nın önerisini reddetti.
21. Askere gitmeyi reddeden boksör Clay beş yıl hapse, 100 bin lira cezaya mahkûm oldu.
    * Rusya Devlet Başkanı Podgorni ile Genelkurmay Başkanı Mısır'da.
    * İngiltere de toprak ilhakına karşı olduğunu bildirdi.
23. Kosigin, Johnson'la Amerika'da görüştü.
24. Pekin, bu görüşmeyi yerdi.
25. Kosigin ile Johnson arasında ikinci bir görüşme yapıldı. Bir sonuç alınamadı.
28. İsrail, eski Kudüs'ü ilhak etti. (A.B.D. de ilhakı kabul etmiyor).
    (Bu ayın son haftası içinde, İspanya'da bulunan Moiz Çombe, uçakla Cezayir'e kaçırıldı).

Temmuz :

1 - 2. Sina'da ateş kes bozuldu.
1. Cenevre'de Kennedy Gümrük Anlaşması imzalandı. 46 ülke kabul, 8 ülke reddetti.
    * Kore sınırında ateş açıldı. Ölenler oldu.
5. Birleşmiş Milletler'de Ortadoğu buhranına ilişkin geri çekilme ve takbih önergesi reddedildi. Türkiye, tarafsızların karar tasarısını destekledi.
6 - 8. Kongo'da şiddetli çarpışmalar oldu. (Ücretli askerlerin ayaklanması. Bir süre devam etmiştir).
7. Gazze'yi ilhak edeceklerini söyleyen Savunma Bakanı Moşe Dayan'a İsrail hükûmeti cephe aldı.

8. Moskova'da Fransız-Rus görüşmeleri. (Pompidou Moskova'da).
   • Süveyş'te yeniden çarpışmalar oldu. (Ateş kes zaman zaman bozulmuştur).
9. Güreşçilerimiz Avrupa'da şampiyon oldu.
12. Süveyş te çarpışmalar oldu.
15. Süveyş'te çarpışmalar oldu.
   • Vietkong, Amerikalılara ait bir hava üssünü tahrip etti. (Vietnam'da savaşlar bütün yıl devam etmiş, Amerikalılar Kuzey Vietnam'ı devamlı olarak bombalamışlardır).
16. Birleşmiş Milletler gözlemcileri Mısır-İsrail sınırına yerleşti.
17. Kahire'de sekiz gün süren konferanstan sonra Bumedyen ile Arif Moskova'ya gittiler.
18. Akşam'da: Kıbrıs Meclisi 15.000 Yunanlı askerin meşru hale getirilmesini kabul etti.
20. New York'ta toplanan zencilerin "Kara Kuvvet Konferansı" sona erdi. (Bir devlet kurma kararı alındı).
25. Detroit'te ayaklanan zencilere karşı kuvvet gönderildi.
26. Zenci ayaklanması Chicago'ya sıçradı.
28. Zenci ayaklanması Philadelphia'ya sıçradı.
29. Forrestall uçak gemisinde Vietnam sularında yangın çıktı; (183) kişi öldü.
30. Venezuella'da ve Kolombia'da deprem oldu. Yüzlerce insan öldü.
   • U-Thant'ın demeci: "Vietnam'da kurtuluş savaşı yapılmaktadır."
31. 1967 yılı zenci ayaklanmalarında (117) kişi öldü (Gazetelerden).
   (Bu ay içinde De Gaulle'ün, Kanada gezisi sırasında Quebek'lilere bağımsızlıktan söz açması Kanada'da ve bütün dünyada tepki yaratmış, De Gaulle gezisini yarıda bırakmıştır).

Ağustos :

1. Zenci olayları Washington'a sıçradı.
2. A.B.D., Lunar Orbiter-5'i uzaya fırlattı.
   • İsrail-Ürdün sınırında ateş kes bozuldu.

7. Kudüs'te tüccar ve esnaf grev yaptı.
9. Havana'da toplanan Lâtin Amerika Dayanışma Konferansı bitti. "Devrim, bir haktır!" kararı alındı.
12. Kıbrıs'tan dönen Yunanistan Devlet Bakanı Papadopulos: "Kıbrıs'ın ilhakı konusunda Makarios'la anlaştık!" dedi.
13. Lin Piao, Mao Çe-tung'un yardımcısı oldu. (Bugünkü gazetelerde).
    * Kıbrıs'ta mayınlanan arazide beş Türk öldü.
16. Yunan Başbakanı: "Şartsız Enosis amacımızdır!" dedi.
21. Amerika'da zenci olayları yenilendi.
25. Limasol da çarpışmalar oldu.
29. Kıbrıs'ta, Türkiye'deki olaylar üzerine gösteriler yapıldı. (Türkiye olaylarında, aynı günlere bakınız).
31. Hartum'da yapılan Arap liderleri zirve toplantısında Nasır'la Suudi Arabistan Kıralı Faysal, Yemen konusunda anlaştı.

Eylül :

2. Hartum Zirve Konferansı'nda Araplar, İsrail ile görüşmeye girişmemeye karar aldılar.
   * Akaryakıt ambargosu kaldırıldı.
3. Vietnam seçimlerinde Tiyo ile Kao Ki kazandı. (Cumhurbaşkanı ve yardımcısı).
8. 159.000 Ford işçisi Amerika'da grev yapıyor. (Cumhuriyet'te).
11. Surveyor-5 ay'a yumuşak iniş yaptı.
15. Mısır'ın eski başkomutanı Mareşal Abdülkerim Amr intihar etti. (Öldürüldüğü ileri sürülmüşse de, hükûmet intihar ettiğine ilişkin bir bildiri yayınlamıştır).
19. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu toplandı.
27. İsrail'in İsmailiye'yi top ateşine tutması sonucu (48) kişi öldü.
    * Camiri (Bolivya)'de Régis Debray adlı Fransız yazarının ihtilâlcilik suçu ile yargılanmaya başladığı gazetelerde yazıldı.

Ekim

2. Yunanistan'da son zamanlarda cuntayı yeren konuşmalar yapan eski Başbakan Kanellopulos ev hapsine alındı.

3. Yunanistan'da cuntayı eleştiren gazeteci Bayan Vlahu da ev hapsine alındı.
5. Nijerya'da iç savaş sona erdi. (Yer yer direnmeler olmaktadır).
7. Papandreu serbest bırakıldı.
10. Cezayir'de "İktisadî Bandunç Konferansı" toplandı. (Türkiye katılmıyor).
11. Arjantin asıllı ihtilâlci Çe Guevara'nın Bolivya'da ayın 8 inde yapılan çarpışmalarda öldüğü bugünkü gazetelerde yazıldı. (Cesedi, La Paz'a getirilmiş, ancak Arjantin'den gelecek olan kardeşine gösterilmeden yakılmıştır).
12. Bir BEA uçağı Meis yakınında düştü, (65) kişi öldü.
    * Bugünkü Cumhuriyet'te: Prof. L. Pouling (Montreal, Kanada; 1954 ve 1963 Nobel Armağanı) bugünkü silâhların, dünyayı yok etmeye yetecek silâhlardan (150) kat fazla olduğunu söyledi.
14. Bugünkü Cumhuriyet'te: İsveç Gençlik Barış Birliği, Yunanistan'daki cuntaya karşı direnen sinema artisti Melina Mercouri ye bu yılki barış ödülünü vermeyi kararlaştırdı.
16. Bugünkü Cumhuriyet'te: Kardeşinin ölüsünü göremiyen Che Guevara'nın ağabeyisi, Bolivya hükûmetini sahtekârlıkla suçluyor.
    * Bugünkü Cumhuriyet'te: Yunan cuntası Vietnam'la ilgili haberleri yasakladı.
    * Castro, Guevara'nın öldüğünü açıkladı. Küba'da üç günlük yas ilân edildi.
    * Amerika da, Los Angeles'te bir kadın, Vietnam savaşını protesto etmek için kendisini yaktı.
18. Rusların 12 Haziran'da gönderdikleri Venüs-4, Venüs gezegenine yumuşak iniş yaptı.
19. Bugünkü Cumhuriyet'te: Faysal, Nasır'a 500.000 lira yardım yaptı.
    * Yunanistan'da Amerika'yı yermek yasaklandı.
20. Bugünkü gazetelerde: Nobel Edebiyat Armağanı Guatemala'lı yazar Miguel Angel Asturias'a verildi.
21. Washington'da kalabalık bir topluluk, Amerika'nın Vietnam politikasını protesto için gösteri yaptı.
    * Mısır kuvvetleri İsrail'in "Elyat" destroyerini batırdı.

24. Johnson, savaş aleyhindeki mitinglerden sonra: "Sonuna kadar çarpışacağız!" dedi.
    * İsrail misilleme yaparak, Mısır'ın üç rafinerisinden ikisini yakıp yıktı. (Olay üzerine Güvenlik Kurulu ateş kes için toplanmıştır).
26. İran şahı ve şahbanu, görkemli bir törenle taç giydiler. (Bu uğurda yapılan masrafların İran'ın bir yıllık petrol gelirine denk olduğu yazıldı).
    * Athenagoras, Papa ile buluştu.
27. Hanoi'nin içi bombalandı. (Bombardıman bir süredir devam etmektedir).
    * Madrit'te öğrenci ve işçi gösterileri bir süredir devam ettikten sonra yavaşladı.
31. Bugünkü gazetelerde: 1967 Nobel fizik ödülü Cornell Üniversitesi Profesörlerinden Hans Bethe'ye; Kimya ödülü Londra Kıralılık Enstitüsü'nden George Porter, Cambridge'den Ronald George Wreyford Norrish ile Göttingen'de Plack Enstitüsü'nden Manfred Elgen'e verilmiştir. Bu yıl barış ödülünü kimse alamadı.
    * İsrail-Ürdün sınırında çarpışma oldu.
    (1 Kasım günlü gazetelerde: Rauf Denktaş iki arkadaşı ile birlikte Kıbrıs'a çıkarken Rumlarca yakalandı.)

C. YIL İÇİNDE DÜNYADA ÖLEN TANINMIŞ KİŞİLER

1966:

14 Aralık: Ressam Léopold Lévy öldü (-1966).
15 Aralık: Walt Disney öldü (1901-1967).

1967:

21 Ocak: Sinema artisti Ann Sheridan öldü (-1967).
6 Şubat: Sinema artisti Martine Carol öldü (1922-1967).
19 Şubat: Atom bilgini J. Robert Oppenheimer öldü (1904-1967).
24 Şubat: Haydarabat Nizamı Ali Osman Han öldü (1886-1967).
5 Mart: İran'ın eski Başbakanlarından Muhammed Musaddık öldü (1888-1967).

7 Mart: Zoltan Kodaly öldü (1882-1967).
31 Mart: Rus Mareşali Malinovski öldü (1899-1967).
19 Nisan: Almanya'nın eski Başbakanlarından Konrad Adenauer öldü (1876-1967).
10 Haziran: Sinema artisti Spencer Tracy öldü (1900-1967).
29 Haziran: Sinema artisti Jayne Mansfield trafik kazasında öldü (-1967).
30 Haziran: Suriye'nin eski Cumhurbaşkanlarından Şükrü el-Kuvvetli öldü (1891-1967).
8 Temmuz: İngiliz sinema artisti Vivien Leigh öldü (1913-1967).
23 Temmuz: Amerikalı ozan Carl Sandburg öldü (1878-1967).
30 Temmuz: Alman sanayici Krupp öldü (1907-1967).
19 Ağustos: Polonyalı yazar İsaac Deutscher öldü (1907-1967).
31 Ağustos: Rus yazarı İlya Ehrenburg öldü (1891-1967).
15 Eylül: Mısır'ın eski Başkomutanı Mareşal Abdülkerim Amr kendini öldürdü (1919-1967).
3 Ekim: Orkestra şefi Sir Malcolm Sargent öldü (1895-1967).
5 Ekim: Le Monde'un Türkiye muhabiri Julien Le Moyne öldü (-1967). (Türkiye'de gömülmesini vasiyet etmiştir.)
7 Ekim: İngiltere'nin eski Başbakanlarından Lord Clement Atlee öldü (1883-1967).
9 Ekim: André Maurois öldü (1885-1967).
15 Ekim: Marcel Aymé öldü (1902-1967).
20 Ekim: Eski Japon Başbakanlarından Şigeru Yoşida öldü (187?-1967).

YILIN DÜŞÜNCELERİ

1967 de Gazetelerde Çıkan
Düşünü Yazılarından Seçmeler

F: 20

Doç. Dr. TÜTENGİL, Cavit Orhan

ÖĞRETMENLERİN VERDİĞİ SAVAŞ

Türkiye Öğretmenler Sendikası (TÖS) İstanbul Şubesinin yeni yılda üyelerine gönderdiği tebrik kartında şu bilgiler yer almaktadır: "1966 yılı son üç ayında Bakanlık emrine alınan ve görevinden uzaklaştırılan ülkücü öğretmenlerden bazıları: Mahmut Makal, Talip Apaydın, Hasan Kıyafet, Ali Koçak, Avni Aytan, Fidan Girit, Hasan Girit, Ülker İnce, Kemal Eke, Tevfik Uğurlu, Mehmet Karaduman, Murat Çalışkan, Mehmet Aydemir, Hüseyin Taban, İsmail Altan, İlhan Alkan, Arif Şâhin..." Nokta noktalarla satır bitmekte, fakat görevinden uzaklaştırılan öğretmenlerin sonu gelmemektedir. Meslek çevresinde üzüntü ve tepki yaratan bu olayların temelinde yatan gerçek nedir? Bakanlık emrine alınan ve görevinden uzaklaştırılan öğretmenler hangi suçları işlemektedirler?

Bu sorulara cevap verebilmek için konunun çeşitli yanları üzerinde durmak gereklidir. Hemen belirtelim ki, görevin yapılmasına ilişkin kusur ve ihmaller yerine öğretmenlik görevini büyük bir sorumluluk anlayışı ve ülkücülük tutumuyla yürütme çabaları "idare"nin hışmına uğramaya yetmektedir. Görevden uzaklaştırılma olaylarının ortak özellikleri arasında şunları buluyoruz:

(1) Anayasa düzeninin savunulması ve tanıtılması,
(2) Atatürk Devrimine yürekten bağlılık,
(3) Batı uygarlığının ve değerlerinin savunulması,
(4) Düşüncede ve eylemde halktan yana olma,
(5) Türkiye'nin tam bağımsızlığını, Atatürk'ün deyişiyle "istiklâl-i tâm" ı amaç edinme.

İlk bakışta insana şaşırtıcı görünen, "meziyet"lerin "kusur" olarak nitelenmesi ve Devletimizin temel ilkelerini korumanın suçlanması eğilimidir. Olayların temelinde yatan gerçek, iktidarda bulunan siyasî partinin biçimsel bir bağlılık içinde göründüğü temel ilkeler karşısındaki olumsuz tavrıdır.

Öğretmeni sınıfın dar çevresi içine iten Millî Eğitim Bakanından mahallî parti örgütü içindeki etkili temsilcilerine kadar güçlü bir mekanizma Türk öğretmenini yıldırmaya yönelmiş görünmektedir. Cumhuriyet Türkiye'sinin hiç bir döneminde bir meslek kütlesine karşı girişilmiş olan böyle bir davranışın benzeri yoktur.

Öğretmen kütlesini bölük pörçük etmek yetmiyormuş gibi, bir de onun karşısına buyrukla işletilen kurulları, cehaletin ve bağnazlığın beslediği çevreleri çıkarmak amaca ulaşmaya yetecek midir? Şüphesiz ki yetmiyecek, kısa vadedeki başarı görünüşlerine rağmen etki-tepki mekanizması bu alanda da uzun dönemde olumlu ürünlerini verecektir. Görevinden alınanlar listesine adı eklenen TÖS Genel Başkanı Fakir Baykurt'un bir yazısında belirttiği gibi: "Şimdi manzara daha da karışmış ve gittikçe korkunçlaşan bir hal almıştır. Bakanlık, öğretmenin yakasından, bütün takım taklavatıyla taşradaki partizanlık da paçasından tutmuş, ama elinden tutan yok! Bu durum karşısında, örgütlenmeyi, birbirine sımsıkı tutunmayı; ve haksızları yargıç önüne götürmeyi, öğretmenler için tek çıkar yol sanıyorum. Henüz bir buçuk yaşına basmayan TÖS'ün Danıştay'da ve taşra mahkemelerinde açtığı dâva sayısı 200 ü bulmuştur. Hukuk Büro'muzdaki gezici ve yerleşik avukat sayısını yakında üç misli arttıracağız... Şimdiki adaletsizliği on katına çıkararak gelsinler üstümüze, eğilmeyeceğiz." (1).

Başkan Baykurt'un Cumhurbaşkanı Sunay'a gönderdiği ve öğretmenler hakkında uygulanan partizanca işlemlere el konulmasını istediği mektubun basında yer alan bölümünden öğrendiğimize göre, "Yalnız Aralık ayında sürülen, çıkarılan ve tedirgin edilen öğretmen sayısının 56 olduğu" anlaşılmaktadır. Öğretmenlerin suçu, kelimenin gerçek anlamında "milliyetçi", Devletin ve toplumun yararından yana olmalarıdır. Türkiye gibi bir ülkede, yeni kuşakları hayata hazırlayan öğretmenlerin yurt sorunlarına arkalarını çevirmeleri beklenemez. Üstelik, yurt sorunlarına yakın ilgi duymak, ders içinde ve dışında, içinde yaşadığı çevrede öğretmenlik görevini yerine getirmek onların meslek borcudur. Bu görevlerinde daha başarılı olmaları için teşekküllerimizi özendirip güçlendireceğimize, partizanca yöntemlerle ekmekleri ile oynamamız, yaşadığımız günlere ağır damgasını basan ve temel ilkelerle çelişen bir tutum olmaktadır. Böyle bir ortam içinde, Atatürk'ün öğretmenlere yüklediği görev anlayışı okullarımızın duvarlarını süsleyen bir göstermelik olmaktan öteye gitmemektedir.

İlkokuldan yüksek okul ve fakültelere kadar bütün Türkiye okullarında öğretmenlik görevi yapanlar sayısı ilk defa 1961-1962 öğretim yılında yüz bini aşarak 100.033 olmuştur. Devlet istatistiklerinden öğrendiğimize göre 1963-1964 öğretim yılı için bu sayı 112.643'tür (2). Bütçe tenkidleri sırasında açıklandığına göre, halen bütün öğretim kademelerinde 125.704 insanımız öğretim yapmaktadır. Tereddütsüz söylenebilir ki, öğretmenlere karşı girişilen haksız işlemler öğretim ailesinin büyük çoğunluğunu derinden yaralamaktadır.

Olup bitenler üzerinde düşüncelerin Sokrat'ın "at sineği" benzetmesini hatırlamaması mümkün değildir. Savunması sırasında ünlü feylesof şöyle konuşuyordu: "Gülünç bir benzetmeye müsaade edin, beni öldürürseniz, hem büyük, hem cins, ama büyüklüğünden dolayı ağır ve dürtülmek isteyen bir ata benziyen devleti yerinden oynatmak için, Tanrı'nın musallat ettiği benim gibi bir at sineğine kolay kolay bir halef bulamazsınız. Ben, Tanrı'nın, devletin başına musallat ettiği bir at sineğiyim, her gün her yerde sizi dürtüyor, kandırıyor, azarlıyorum; peşinizi bırakmıyorum. Benim gibi bir kimseyi kolay kolay bulamıyacaksınız; onun için, size kendinizi benden yoksun durmamanızı tavsiye ederim. Belki de, ansızın uykusundan uyandırılan biri gibi, canınız sıkılarak, Anytos'un öğüdüne uyar, beni kolayca vurup öldürebileceğinizi sanır ve Tanrı size acıyıp başka bir at sineği gönderinceye kadar, hayatınızın geri kalanında gene uykuya dalarsınız." (3).

Aydınlarla, sanatçılar ve fikir adamları ile birlikte öğretmenler, Sokrat'ın at sineğinin tabiî halefleri, yorulmaz devamcılarıdır. Türkiye'deki iktidarı temsil eden "kır at"ın da uyarıcı ve yol gösterici at sineklerine fazlasıyla ihtiyacı vardır. Doğru yola gireceğine, gereksiz huysuzluk gösteren ve sineklerinden kurtulayım derken binicisini düşüren "at'lar görülmemiş değildir. Öğretmenlerin verdiği savaş "daha ileri bir Türkiye" savaşıdır. Çok güç koşullar içinde, çoğu kere bir avuç insan olarak veya tek başına sürdürülen bu savaşın en büyük özelliği toplum yararına oluşudur. Mihneti göze alarak, başta Anayasa ve devrim düzeni olmak üzere Türkiye'nin temel ilkelerini savunanların partizanlarla karşı karşıya gelmeleri Türkiye'deki çelişmenin bir başka görünüşüdür. Mağdurların yargıç önünde hak aramaları ve partizan tutumlulaların salısında "idare"yi yargılamak istemeleri ne kadar ibret vericidir!

Ülkücü öğretmenler kuşağını yetiştirmiş olan Cumhuriyetçi öğretmenler bu üzüntülü tablo karşısında iyi "halef"ler ye-

tiştirmiş olmanın sevincini duyacaklardır. Bugünün öğretmenlerinin de vakti gelince aynı sevinci paylaşacaklarından hiç şüphemiz yoktur.

(Cumhuriyet, 18.1.1967)

---

(1) Bk. Ant Dergisi, sayı 1, S. 10 (3 Ocak 1967).

(2) 1963 Türkiye İstatistik Yıllığı, Ankara 1965, S. 155 (Devlet İstatistik Enstitüsü Yayını, No. 490).

(3) Eflâtun, Sokrates'in Müdafaası, İstanbul 1946, S. 66. Çeviren: Doç. Niyazi Berkes (Millî Eğitim Bakanlığı Okul Klâsikleri Serisi: 5).

Halis Biçer

Prof. Dr. GÜNEŞ, Turan

KOMÜNİZM TEHLİKESİ

Son günlerde resmi ağızlarda en çok sözü edilen konulardan biri "Komünizm tehlikesi"dir. Bütçe görüşmelerinde ve ondan önce gerek parlâmento içinde, gerekse daha başka çevrelerde komünizme karşı uyanık olmaktan, tedbir almaktan sık sık bahsedilmektedir.

Vakıa, Türkiye de eskiden beri, büyük imparatorluklar kaybetmiş birçok millerde görüldüğü gibi, imparatorluğun tasfiyesi travmasından bir türlü kendini kurtaramıyan ve bir azınlığın temsilcisi olan kişileri bitmez tükenmez bir umacı olarak kullandıkları temalardan biri de "Komünizm"dir. Diğerlerini ise, "Masonluk" ve "Siyonizm" gibi konular teşkil eder. Gerçekte bu sosyo-patolojik tezahürleri gösteren çevrelerde, komünizmin kendine özgü bir anlamı da vardır. Fatih Sultan Mehmet han zamanında mevcut olmıyan her yenilik komünizmdir, çünkü komünizm dinsizliktir. Eğer reddedilmek istenen yenilik komünizm kalıplarının içine sığdırılamıyor ise, o zaman farmasonluktur; hiç olmazsa, sion localarının müslümanlık aleyhine bir tertibidir. Bundan ötürü bu çevrelerde, gerçekte bir komünist tehlikesi mevcut olsun ya da olmasın, yeldeğirmenleri ile savaş gibi muhayyel bir düşmana karşı devamlı bir cihat açılmıştır.

Böyle bir tezahürü, olagan karşılamak gerekir. Türkiye gibi, özellikle Cumhuriyetten beri esaslı bir değişme geciren ülkelerde, herkesin bu dinamizme ayak uydurması beklenemez.

Fakat, "Komünizm tehlikesi" ve "Komünizme karşı savaş" resmi ve yaygın bir görüş haline gelince, meselenin üzerine eğilmeyi, hem de önemle eğilmeyi bir zorunluk haline getirmektedir. Bu zorunluğun nedenleri ikidir. Ya yukarda sözü edilen patolojik davranış toplumda yaygın bir hale gelmeye başlamıştır ve böylece "Komünizm tehlikesi" teması kendisi tehlikeli bir hal almaya başlamış demektir. Ya da, hakikaten toplumumuzun temellerini yıkacak, yok edecek ciddi bir tehlike ile karşı karşıya bulunuyoruz demektir. Tabiatıyla buna karşı tedbir alınması, çare bulunması gerektir.

Duruma bir teşhis koyabilmek için daha önce bazı tanımlamalarda anlaşmak, komünizmin de, tehlikesinin de ne olduğunu tesbit etmek gerekir.

İlk bakışta tehlike kavramı üzerinde bir tartışma gereksiz gibi görünüyor. Oysa bu konuda bile yeterli açıklık olduğunu sanmıyorum. Bazılarına göre komünizm Türkiye'ye gelecek olursa, erkeklerimiz başka ülkelere sürülecek ve yurdumuza damızlık erkekler ithal edilecektir, yahut kadınlar kamulaştırılacaktır. Tabiatıyla komünizm tehlikesinden bahseden resmi veya özel kişilerin büyük çoğunluğu, bu derece iptidai, korkutucu olmaktan çok güldürücü bir tehlikeden bahsetmek istemiyorlar. Ne var ki, Türkiye'de bu denli ciddiyet dışı tehlikelerin bile ortaya sürüldüğü bir olaydır.

Ben, tehlike kavramını gerçek anlamında kullanarak, bundan şunu anlıyorum: Toplumumuzun bugünkü temellerinin yakın bir gelecekte ortadan kaldırılması, yeni bir sosyal düzenin kurulması ihtimali bulunduğunu gösteren ciddi işaretler vardır. "Yakın bir zamanda" diyorum. Çünkü uzak bir gelecekte bir toplumun ne gibi bir bünyeye gireceğini, ne olacağını bilmeye imkân yoktur. On dokuzuncu yüzyılın kapitalist ülkeleri bugün birçok bakımlardan tanınmaz hale geldikleri gibi, tekelci bir dünya görüşüne dayanan komünist ülkeler bile devamlı bir değişme gösteriyorlar. Bundan ötürü siyasi hayatta "Tehlike" deyimi "Yakın tehlike"den başka bir anlam taşıyamaz.

Birkaç kelimeyle komünizmin ne olduğunu açıklamak isterim. Komünizmin, kadınların orta malı sayılması, hürriyetlerin inkâr edilerek insanların sadece yer içer, çiftleşir birer mahlûk yerine konulması ile bir ilgisi olmadığını bilmem tekrara lüzum var mı?

Bugün komünizm Marx'ın ve onun izleyicilerinin kurduğu bir doktrin olarak anlaşılıyor. Marksist toplum anlayışının çok özet olarak ifadesi "Üretim araçlarının topluma mal edilmesi" dir. Diğer bir deyimle, üretim araçlarında özel mülkiyetin kaldırılmasıdır. Fakat Marx'ın özelliği bunu öngörmesi değildir. Kendisinden önce, hem de binlerce yıl öncesinden beri aynı teklifi yapanlar çıkmıştır. Marx'ın ve onu izleyenlerin asıl orijinalliği, bu amaca nasıl varılacağı hakkında göstermiş oldukları yoldur. Bu yol, proletaryanın bir ihtilâl ile, mevcut düzeni devirmesi ve kendi diktatörlüğünü kurması, burjuvaziyi tasfiye etmesidir. Komünizm kısanın kısası olarak budur.

Görülüyor ki komünizm, önce bir düşünce sistemi, ondan sonra bu düşünce sistemine dayanan bir toplum görüşü ve en

nihayet bu görüşü gerçekleştirmek için izlenecek bir yoldur, bir aksiyon plânıdır.

Hemen söylemek isterim ki, demokratik ve medeni bir toplumda bir düşünce sistemini ve toplum görüşünü suçlamaya imkân yoktur. Bizim çok kez unuttuğumuz veya bilmediğimiz bir şartı daha var demokratik düzenin. O da her fikrin, demokratik felsefeye göre, izafi oluşudur. Diğer bir deyimle, hiç kimse kendi düşünce sisteminin tek ve değişmez hakikat olduğunu iddia edemez. Ülkeye, çoğunluğu kazanan düşüncenin uygulanmasının nedeni de budur. Bu izafilik ve her gerçek sanılan şeyi her zaman yeni baştan intikadi bir gözle inceleme çabasıdır ki, bugün bağlı bulunmakla iftihar ettiğimiz Batı medeniyetini doğurmuştur. Onun içindir ki, o ülkelerde her fikir ve sistem istenildiği gibi savunulabilir ve eleştirilebilir.

Denilecektir ki, bizde de, üniversitelerimizde her fikrin, toplum felsefesinin tartışması yapılmaktadır, ama bu çekişmelerin gazete sütunlarında yapılması, aklı eren ermeyen herkesin karışması doğru değildir. Bundan daha mânasız bir şey söylenebileceğini sanmıyorum. Belli bir konunun tartışılmasının müderrislerin tekeline verilmesi ortaçağa ait bir anlayıştır. Fikir özgürlüğü demokrasilerde herkese tanınmıştır.

Eğer batı medeniyetinin gerçekten bir parçası isek, her fikrin yazılmasına, tartışılmasına müsaade edeceğiz. Tabiî, bunu söylerken, bazılarını aklına, milletimizin "siyasi rüşdü" geliyor. Vatandaşlarımız, AP'ye veya CHP'ye oy verirken, yahut karma ekonomiyi benimserken olgun da, içlerinde üretim araçlarının toplumlaştırılmasını isteyenler varsa, bunlar kandırılmış, ya da aldatılmış! Üzerine bindiğimiz ve adına demokrasi dediğimiz dalı bundan daha feci bir şekilde kesen balta olamaz. Bu, ülkemizde iktidarların meşruiyetini inkâr etmek demektir.

Bu derece geniş bir fikir özgürlüğünden ürkecek olanlara hatırlatmak isterim ki, ne Marksist düşünce, ne de ona dayanan komünist partiler, serbest tartışma sonunda çoğunluğu alarak herhangi bir ülkede iktidara gelmiş değillerdir.

Acaba, gerçekten sınıflararası bir çatışma yaratarak, Aydın Yalçın'ın pek sevdiği bir deyimle "front taktikleri" uygulayarak iş başına gelmiş bir komünist partisi var mıdır? Yoktur, bu konuda verilen örneklerde olaylar hep tek taraflı gösterilmektedir. Bugün Avrupa'da komünist partilerin iktidarda bulundukları ülkeler, ya İkinci Dünya Savaşı sonunda Sovyet işgali altına girmiş, ya da hiç olmazsa Sovyet ordusunun sınırlarında bulunduğu ülkelerdir. Komünist bir rejim altına

girmeden önce, Macaristan'da, Romanya'da dört başı mâmur faşist idarelerin bulunduğunun da taşıdığı mânayı, ayrıca, anlatmaya lüzum yoktur.

Çin'in ve Vietnam'ın komünist oluşunun nedenleri ise, hiç de arkadaşım Yalçın ın AP adına bütçede yaptığı konuşmada söyledikleri değildir. Çin, yıllarca tamamen çürümüş, ahlâksızlığa batmış bir rejimle yaşadı. O kadar ki, Çan Kay Şek'in komutanları, Amerikan yardımını yeyip içtiler, hattâ silâhları Mao taraftarlarına sattılar. Çin parası müthiş bir enflâsyonla perişan oldu. Komünist orduları, bu derece perişan bir rejimin ordusunu yenmekte güçlük çekmediler. Yoksa Çin, ortalık günlük güneşlik iken ve vatandaşlar kardeş kardeş yaşıyorken, komünistlerin iğvasına kapılmış değillerdir. Vietnam'da durum bundan farklı olmadı. Yıllarca Fransızlar tarafından sömürülmüş olan bu ülkede, ateş bacayı sarmadan önce gazetelerde görülen müthiş yenge rezaletleri, devamsız rejimler, çözülmeyen iktisadî zorluklar ve sefalet, komünizmi getirmedi de, zenginlerle fakirler kucak kucağa iken komünistler mi onların arasını açtı? Bu iddialar gerçek dışıdır.

Bir de Kûba meselesi var. Kûba da demokratik bir rejimden komünizme geçmedi. Komünizmi, diktatör Batista rejimi getirdi. Bugün Güney ve Orta Amerika'da da feodal bir düzenin cenderesinde, iktisadî bağımsızlığını kaybetmiş birçok ülke var. Oralarda her demokratik uyanış "komünizm tehlikesi" adı altında zorla bastırılmaktadır. Şiz, şu komünistlerin beceriksizliklerine ve "front taktikleri"nin etkisizliğine bakınız ki, gene bu ülkeleri ellerine geçiremiyorlar.

Makaleyi uzatmamak için çok özet olarak verdiğim bu örnekler gösteriyor ki. komünist partilerini başarıya ulaştıran, onların taktikleri veya sınıflararası uyandırdıkları kavgalar değildir. Bir ülkede mevcut siyasî ve iktisadî düzenin vatandaşları umutsuzluğa götürmesidir. Şimdi biz, bir Vietnam veya Kûba mıyız, ya da politikacılarımız kendilerini bu derece yetersiz ve suçlu mu buluyorlar ki, "aman komünizm gelecek" diye korkuyoruz?

Bir de, komünizm tehlikesi olarak şu ileriye sürülebilir: Komünist partiler her zaman bir ihtilâl çıkarmak için hazırlıklıdırlar, yeraltı teşkilâtları vardır, gizli hücreleri vardır. Bütün bunlar doğrudur, olabilir. Fakat bu bir hukuk profesörünü değil, kolluk kuvvetlerini ilgilendirir. Bunları yasaklayan kanunlarımız bol bol mevcuttur. Böyle gizli örgütlenmiş bir komünist partisi varsa, niye meydana çıkarmaz yetkililer? Şimdiye kadar hiçbir ciddî hâdiseye de şahit olmuş değiliz.

Öyle sanıyorum ki, "komünist tehlikesi" denilen şey, bu-

günkü özgürlük ortamı içinde Marx'ın ve Marksist yazarların kitaplarının bol bol yayınlanması, incelenmesi, ya da fakirler, zenginler, toprak ağaları ve kompradorlar gibi yeni bazı tema veya sloganların siyasi hayatımıza girmiş olmasıdır. Marksist yayınlar hakkında düşündüklerimi yukarda söyledim. Siyasî hayatımıza yeni giren temalara gelince, bir defa bunlar komünistlerin tekelinde olan şeyler değildir. Dünya kadar eski veya dünya kadar yaygın siyası tema veya sloganlardır. Siyasî partiler arasında mücadele, Fenerbahçe - Galatasaray rekâbeti, siyasî mücadele de berber dükkânında hangi kulübün daha iyi oynadığını tartışmak sanılmasın. Elbet fakirlik de, zenginlik de, sosyal sınıflar da konuşulacaktır. Bunlar demokrasimizin tehlikede olduğunu değil, tam tersine batılılaştığını, medenileştiğini, ciddileştiğini gösterir.

Korkum odur ki, şimdi komünizmle mücadele kanunları çıkarmağa kalkarak, siyasî hayatımızı komünist ülkelerde olduğu gibi tek dünya ve tek toplum görüşüne inhisar ettireceğiz. Türkiye'de komünizm tehlikesi yok; ilkellik, medeniyetsizlik ve batı özgürlüğünden ayrılma tehlikesi vardır.

Herkesin ağzında bir "hür dünya" lâfıdır, gidiyor. Hür Dünya'daki devlet ve siyaset adamları, Marx'ı azılı kaatil zannetmezler; komünizmi de, grev hakkı veya toplantı hakkı ile bir tutmazlar. Kendi düşüncelerinin doğruluğuna inanarak, fakat başkalarınınkine de saygı göstererek ülkelerini mutluluğa götürmeğe çalışırlar. Kendini Hür Dünya'nın bir parçası saymak, yalnız NATO'ya asker vermekle olmaz.

(Milliyet, 18.3.1967)

ERDURAN, Refik

BİR AMERİKAN DÜŞMANI

Şimdi sizden çok dramatik bir sahneyi gözünüzün önünde canlandırmanızı isteyeceğiz.

Yer: Türkiye Cumhuriyeti Senatosu. Tarih: 3 Şubat 1967.

Görüşmeler devam ederken bembeyaz saçlı, ciddî yüzlü, heybetli bir ihtiyar salona girip dinleyici sıralarında bir yere oturuyor.

Kürsüde Senatör Tunçkanat var. Amerika ile aşırı derecede sarmaş dolaş olmamızın sakıncalarını soğukkanlılıkla, rakkamlarla, açık delillerle anlatıyor. Bu ölçüsüz ve tek taraflı sevda yüzünden kendi çıkarlarımızı koruyamıyacak duruma düştüğümüzü, üstelik silâhlı çatışmalarda Amerika'ya avantaj sağlamak için milletçe kurban edilmek tehlikesinde bulunduğumuzu söyliyerek haber veriyor:

— Bir savaş çıkarsa, Amerikalıların oraya kurduğu tesis dolayısiyle ilk hidrojen bombası Diyarbakır'a atılır.

AP sıralarında sinirli bir hava esiyor. İktidar partisinin kendilerine "milliyetçi" demekten hoşlanan temsilcileri Senatör Tunçkanat'ın millî haysiyetimizi ve çıkarlarımızı koruyucu sözlerine nedense öfkeleniyor, kâh ona lâf atıp kâh aralarında söyleniyorlar:

— Amerika'ya muhtacız! O olmazsa ne yaparız?

— Büyük müttefikimizden bizi ayıramazsınız!

— Sol propaganda bunlar hep! Amerikan düşmanlığına karnımız tok!

Kürsüye Türkiye Cumhuriyetinin Millî Savunma Bakanı çıkıyor. Amerika ile sarmaş dolaşlığımızı haklı göstermek için diller döküyor.

Daha sonra Başkan dinleyici sıralarında oturmakta olan ak saçlı adamı tanıyor, şeref misafiri sıfatıyla birkaç söz söylemesi için kürsüye davet ediyor.

Alkışlar ve özellikle AP lilerin "hararetli tezahüratı" arasında kürsüye gelen ihtiyar, ağır ağır konuşmağa başlıyor. Ama o konuştukça salonun üstüne müthiş bir sessizlik çöküyor. Çünkü hiç umulmadık görüşler ileri sürmektedir şeref misafiri:

"Belirli bir millete sevda ile bağlanmaktan kaçınınız. Başka bir ülkeye nefret yahut sevgi duyguları beslemeyi âdet edinen milletler köleleşirler, kendi görev ve çıkarlarını unuturlar. Böyle milletler çoğu zaman barıştan, bazan da özgürlüklerinden yoksun duruma düşerler.

Zira bir millet —aralarında gerçek bir çıkar birliği olmadığı halde— öyle bir ortaklık hayaline kapılarak başka bir millete bağlandı mı, bu ikincisinin kavgalarına boşu boşuna karışır, üstelik ona özel imtiyazlar tanır. Bu ise kendisinin sömürülmesine yol açmakla kalmaz, başka ülkelerin düşmanlığını ve misillemelerini de üstüne çeker.

Böyle bir durumda, kendisine bağlanılan milletin taraftarı geçinen hırslı, ahlâksız yahut gafil vatandaşların memleket çıkarlarına ihanet etmeleri de kolaylaşır. Çünkü bunlar ayıplanmazlar; hattâ bazan halkın desteğini bile kazanabilirler. Alçakça yahut aptalca ihtiras ve ahlâksızlıklarını sureti haktan görünerek yaldızlamaları, davranışlarını halk iradesine saygı bahanesiyle maskelemeleri de mümkündür.

Memleketi sayısız yoldan dış etkilere açık duruma düşüren o çeşit bağlantılar gerçekten aydın ve bağımsız yurtseverleri büyük kaygılar içinde bırakır.

Böyle bağlantılar bir ülkede ayrılıkları körüklemek, ustalıkla insan satın almak, kamuoyunu aldatmak, yetkilileri etkilemek ya da ürkütmek isteyen kimselere ne çok fırsat sağlar! Büyük ve güçlü bir ülkeyle öyle bir ilişki kuran küçük yahut zayıf bir millet ötekinin uydusu olmaktan kurtulamaz.

Tekrar edeyim ki yabancı bir ülkeye ölçüsüzce bağlanıp bir başkasına ölçüsüz nefret duyguları beslemenin sonucunda yalnız bir taraftaki tehlike gözlere görünmeğe, öteki tarafın ustalıklı etkileri ise maskelenmeğe ve hattâ desteklenmeğe başlar.

Yabancı entrikalarının âleti durumundaki kişiler güvenini ve alkışını kazandıkları halkı aldatarak onun çıkarlarını başkalarına teslim etmesini sağlarlarken, bütün bunlara karşı çıkan gerçek yurtseverler şüpheli duruma düşürülüp lânetlenebilirler..."

O şeref misafiri Türkiye Cumhuriyeti Senatosunun 3 Şubat 1967 toplantısında gerçekten bulunup bunları söylemeseydi, konuşmasını bitirebilir miydi acaba? Yoksa aşırı solcu ve Amerikan düşmanı diye yuhalanarak kürsüden indirilir miydi?

Pek sanmayız. Çünkü ne o zat hayalidir, ne de söz konusu görüşleri biz uydurduk.

Kısaltarak ve dilini sadeleştirerek sıraladığımız fikirler

Amerika Birleşik Devletlerini mümkün kılmış bir kahramanın 17 Eylül 1796 günü siyasî hayattan çekilirken milletine son öğüt diye verdiği ünlü Vedâ Nutkundan alınmıştır. Merak ettiyseniz kahramanın adını da söyleyelim:

Amerika'nın ilk Başkomutanı ve ilk Cumhurbaşkanı George Washington.

(Milliyet, 5.2.1967)

Hayati Severoğlu

Prof. Dr. TUNAYA, Tarık Zafer

TEDBİRLERİN HÜRRİYETİ

Tarihten ders almamakta ısrar edişin anlamı nedir? Bırakın tarihi, şu geçirdiğimiz altı yılın olaylarını hafızaların "nisyanı" (unutkanlığı) ile örtmekte ne fayda var? Hâlâ bir ihtilâl psikozu içinde yaşanırken, bu memleketin altını üstüne getirmiş olayları yeniden diriltmek, eski yanlışların dümen suyuna girmek milli bir politika mı sayılacak?

İşittiklerimize ve okuduklarımıza göre, hürriyetleri sağlamak için, hürriyetleri kısan bir kanun çıkarılmak üzeredir. Ya da taslak ve düşünce halindedir. Kanun yapmak, Meclislere hakim çoğunlukların yetkisidir. 1950-1960 dönemi içinde, Meclis hâkimiyeti perdesi ardında, iktidar partisi çoğunluğu her şeye kadir olduğu düşüncesiyle hareket ettiği için, dört nala ihtilâle koşmuştur. Kendisine yapılan uyarmalara kulak asmadığı için, bugünkü "oturmamış" ortam içinde bocalıyoruz. Gerçi, bugün siyasî rejimimize hakim olan prensip, Meclis hakimiyeti değil, Anayasa üstünlüğüdür. Ne var ki, bu prensip de, ihtilâle sürükleyici bir dönemin paraleline girerek bozulmaya çalışılırsa, sonuçları şimdiden görmek mümkün...

Bir daha söyliyelim: Bir memleketin sosyal yapısı ile insanların kafa yapısı arasında bağlantı vardır. Az gelişmiş memleketleri, az gelişmiş kafalar kurtaramaz. Ünlü İngiliz yazarı Edmond Burke'nin dediği gibi "küçük kafalar, büyük devletle bağdaşamaz". Bir memleketi kurtarmak, içinde bulunduğu huzursuzluktan ve keşmekeşten sıyırmak isteyenler, siyaset adamı değil, Devlet adamı olmalıdırlar. "Gelecek seçimleri" değil, "Gelecek nesilleri" düşünerek hareket etmelidirler.

Türkiye'nin dâvası nedir?

Doğu ile Batı arasında, sadece askerî olmayan, ideolojik bir istiklâl harbi'ni kazanmış ve bugünün "Mazlûm milletlerine" ilk yol gösterici olmuş bulunan Atatürk Türkiye'sinin asıl dâvası, az gelişmişlikten kurtuluş, yani sanayileşmektir. Kısacası, Yedi Düvel'e karşı elde ettiği siyasal bağımsızlığını, ekonomik bağımsızlıkla tamamlamaktır. İstiklâl Harbi'nin temelinde yatan ve yer yer serpili şehitliklerde âbideleşen bu prensibi gerçekleştirmektir.

Dâva bu olunca, asıl tehlike kendiliğinden beliriyor. Kalkınmayı engelleyen ne varsa, bu tehlike kavramının içine girer. Ve bu tehlikeler dizisinin halkaları, sadece ekonomik de değildir. Çeşitli alanlardan gelir ve binbir türlü faktörle de beslenir. Sırf bir yerden de gelmezler: Doğu'dan gelebilirler. Batı'dan da...

Şu halde, gerekli olan, hükûmetlerin üzerine titremeleri farz olan şey, kalkınma metodunu bulmak, açık fikirli vatanperver insanların bu yolu araştırmalarını kolaylaştırmak, onları desteklemektir. Bu arayışın zarurî kıldığı hürriyetleri sağlamak, bunlara saygı göstermektir. Ve bu, bir bahşiş değil, Anayasanın hükümet edenlere yüklediği bir ödevdir.

Bilimsel araştırmalar gösteriyor ki, Türkiye gibi, gelişme çağında olan memleketler, iki kutup arasındadır. Komünist Blokla. Batı Bloku'nun gelişmiş memleketleri, az gelişmiş ülkelerin, telkin edecekleri metodlarla ve çıkarlarına uygun yollardan gelişmesini isterler. Böylece, çok gelişmişlik hızı ve bilinci içindeki memleketler, az gelişmiş memleketlerin kalkınmasını ve sanayileşmesini aslında istemezler. Çıkarları gereğince istemezler. Bu bakımdan, bütün az gelişmiş memleketler, Doğu ve Batı emperyalizmleri ortasında, bu iki ateşin arasındadırlar. Oysa. yine bilimsel araştırmalar gösteriyor ki, az gelişmiş memleketler, bu iki emperyalizmin gölgesinde ve rehberliğinde kalkınamazlar. Kurtulamazlar. Ne liberal, ne de marksist metodlar, az gelişmişlikten kurtuluş reçetesi olamamaktadırlar.

Öyleyse, tek yol kalıyor. Tek ve millî yol: Kendi kafamızla, kendi fikrî yatırımımızla —Anayasa Tamlmi'nde belirtildiği gibi (1919)— kendi azmimizle ve kararımızla, yeni bir model yaratarak kalkınmak... Bu bir yaratıştır. Dünyaya hakim tahlil metotlarından ve teorilerden yararlanmayı zarurî kılan millî bir sentez olacaktır.

Bu bir sosyal uyanış'tır. Bu uyanış, az gelişmiş bir ülke içinde bazı tabakaların, bazı grupların hoşuna gitmediği kadar, çok gelişmiş memleketlerin de işine gelmez. Sovyetler Birliği Romanya'daki uyanışı beğenmediği kadar, Birleşik Amerika da Brezilya'daki uyanışı desteklemez.

Bir memleketin kurtuluşu, içinde bulunduğu çelişmeleri çözmesine bağlıdır. Hem, feodal bir yapıyı muhafaza etmek, hem de demokrasiyi kurmak, Nizamı Cedit'le Yeniçeri Ocağı'nı, Mektep'le Medrese'yi yanyana yaşatmak kadar anlamsızdır. Bunlardan birisi yıkılmaya mahkûmdur. Atatürk Tür-

kiye'sinde bu karar, yarım yüzyıl önce, daha 1920 lerde verilmişti. Türkiye Cumhuriyeti, yeni bir düzenin, millî bir anlayışın temelleri üzerine inşa edilmiştir. Devrimci hareketlerin hepsi, millî hâkimiyet ve medenilik prensiplerinden hareket edilerek, gerçekleştirme yoluna gidilmiştir. Hiçbir hükûmet, bu yolun dışına çıkma yetkisine sahip değildir, 1961 Anayasasının devrimci plânı içinde...

Sosyal uyanışı hazmedemiyenler, iç ve dış engeller halinde ortaya çıkıyorlar. Önce, anlamları bilinmeyen terimleri bir küfür ve lekeleme edebiyatı haline getirmeye çalışıyorlar. Terimlerin anlamlarını değiştirme yoluna gidiliyor. (Marksizm, Komünizm, Faşizm, sağ, sol gibi..) ve bir "kavram sahtekârlığı" doğuyor. Hükûmetler, her şeyden önce, bunlarla savaşmalıdırlar. Bunları desteklemek, bilerek, bilmeyerek bu hazin ve bedbaht akıma kapılmak millî bir ödev değildir.

İkinci bir safhada, lekeleme politikası başlıyor. Vatanperver, halis milliyetçi insanlar komünist (çoğu zaman Kominist) etiketiyle damgalanma yoluna gidiliyor. Irkçı olmayan, klâsik bir milliyetçiye de Faşist denildiği gibi...

Yalnız, Türkiyemizde değil, bütün az gelişmiş memleketlerde, bu politikaya rastlanılmaktadır. Ünlü **Fransız** iktisatçısı Bartoli, bu durumu açıkça anlatır: "... Ve daha da beteri, imtiyazlari mazur gösteren, idarecilerin ayıplarını örten, hazır soru ve cevaplar bulan, bütçeyi kabartmaya yarayan ve resmî bir ahlâk haline getirilen anti komünist bir ideolojiye başvurmaktır" (Structures et Systèmes Economiques s. 578).

Bu kısa yazıda, maddeler arası, hukukî bir tartışmaya girmeden, temel nedenler üzerine eğilinmek istenmiştir. Türkiye'nin karşılaştığı gerçek tehlike, kalkınmasına çevrili olanlar, sanayileşmesine karşı dikilen engellerdir.

Bu engelleri yıkmak ve aşmak, sosyal uyanışın bütün memlekette yayılmasına bağlıdır. Milliyetçi aydınların, sosyal uyanışın heyecanını millî, hürriyetçi ve yapıcı kalkınma yolları arayışına aktarmalarına bağlıdır. Asıl, millî politika ve Atatürkçü milliyetçilik budur. Kaskatı, ihmal malı doktrinlerin peşinde koşmaktan bizi kurtaracak, millî politika, küçük hesapların eseri olamaz. Ve böyle bir politika, milletin hayatına ve bağımsızlığına kasteden tehlikeleri de yok edebilir.

Tabulaştırılmış, ne olduğu anlatılmayan, anlamları değiştirilmiş soyut formüllere karşı, insanları bilmedikleri şeylere karşı seferber etmek, millî bir politika değildir. Sadece kısır bir menfaat politikasıdır, o kadar.

İnsanlar, hürriyet iklimi içinde gelişirler. Vatan, hür yaşanacak yerin adıdır. Hür bir ülkededir ki, —isimleri ne olursa olsun insanlar tehlikeleri yenme gücünü kazanabilirler. Fakat, hürriyet üç beş kişinin, sınırlı bir zümrenin malı değildir.

Bildiğimiz ve okuduğumuz kadarıyla, yeni tedbirler tasarısı, bu memleketin muhtaç olduğu hürriyeti, hürriyetçi olmayan bir yolla sağlamak eğilimindedir ve bir çelişmeler çıkmazı içinde kanunlaşma yolundadır. Bir kere, bu eğilimiyle antidemokratiktir. Sonra da: Türkiye'nin kalkınma yollarını araştırma, kendi teorimizi bulma çabalarını köstekliyecektir. Vatanperver aydınların lekelenmesine kolaylıkla yol açacaktır. Memleketi türlü akımlar karşısında fikren koruma ve geliştirme çalışmalarını, kalkınma heyecanını durduracaktır. Fikir plânında hazırlıksız kalmaya mahkûm edilen bir kitleyi kendisini dört bir taraftan saran ideolojik emperyalizmlerin ağlarına atmak isteyecektir.

Devletin, hayatını ve güvenliğini tehdit eden tehlikeler karşısında, tedbirli olması tabiî hakkıdır. Ne var ki, Devlet demek iktidar partisinin zihniyeti ve emniyeti demek değildir. Korunacak olan Devlettir. Ve bugün var olan kanunlar, Devleti koruyacak güçte ve niteliktedirler. Bunların daha da sertleştirilmesine lüzum yoktur. 1961 Anayasasının getirdiği hürriyet havasını devam ettirmek suretiyle gerçek fikir sahiplerinin takdirini kazanmaktan başka, hükûmet ne zarar görmüştür ki yeni tehditlere gitmektedir? Yapılacak şey, tahdit değildir. Aksine, Anayasanın ruhuna uygun hürriyet iklimini daha da genişletmek ve pekleştirmektedir. Devleti, kanun maddeleri haline getiren hürriyetsizlikle değil, aydın kafalarla korumak gerekir.

Bu tasarı kanunlaşmamalıdır. Çünkü biz, her şeye rağmen insanların sağduyusuna inanıyoruz. İnsanların tarih okuyabilecekleri kanısındayız. Ve çünkü bu gemi batarsa, kimsenin kurtulamayacağı apaçık meydanda...

(Milliyet, 26.2.1967)

Prof. SAVCI, Bahri

DEVRİMCİ CEPHEDEN BAKANLIĞA BİR ÖNERİ

Bugün ne tuhaftır Eğitim Bakanlığı, siyasî bir zihniyet ve faşist bir metodla çalışıp Türkiye'yi Atatürk Modernizasyonları yönünde geliştirmek istiyenleri avlamağa uğraşırken, onun dışındaki bir devrimci kültür cephesi, Türkiye'nin modern ve lâik kültürünü kurmağa uğraşmaktadır: Bunlar genel olarak yazar, sanatçı, tiyatro yazarı, gazeteci, çevirmen, öğretmen ve öğrenciler ile bazı dernek ve fikir kulüpleri, üyeleri, bazı üniversite öğretim üyeleri gibi bir entellijensiya'dan kuruludur.

İleride kültürleşme çabası tarihimize bakıldığı zaman, bu cephenin 1961 Anayasası altında oldukça gayret gösterdiği görülecektir. Türkiye'nin ekonomik - sosyal - siyasal sorunlarına temel olacak bilimsel ve lâik bir kültürün sosyal temellerine doğru inilme gayretinin, bu çağda durdurulamadığı anlaşılacaktır. Fakat aynı zamanda görülecektir ki, Eğitim Bakanlığı da, bu evrede (safhada) halkı, hurafattan ve doğu nakilciliğinden kurtarıcı bilimsel ve lâik çabaları, bir sosyalizm damgası ile lekeleyip, ezmekten ve halkın gözünden düşürmekten başka bir şey yapamamıştır.

Bir başka deyimle, bugün Türkiye'de bir devrim bilinci, bir devrimcilik davranışı, bunlara dayanarak bir kültür hareketi vardır. Bu hareket, demokrasinin ürünü, demokrasinin sonucu ve aynı zamanda demokrasinin geliştirici faktörü olarak vardır. Bu hareket Millî Eğitim Bakanlığının ters yöndeki baskılarına ve önleme çırpınışlarına rağmen, kendi bilimsel —insansal— lâik yönünde gelişmektedir.

Buna karşılık, Bakanlık, devrim bilincinden yoksun, devrimcilik davranışından uzak düşmüştür. Bir tutucu siyasî kültüre sarılarak Türkiye'yi her türlü insansal halkçılıktan ve onun bilimsel adı olan sosyalizmden yoksun kalmağa savaşmaktadır. Modern kültür güden devrimcilerin de cephesini bölmeğe uğraşması bundandır. Bu durumu şöyle açıklayabiliriz:

Bugün Türkiye'de bir devrimci entelijensiya kurulmaktadır. Bu entelijensiya, mevcut menfi siyasal iktidara rağmen, toplumumuzu, daha üstün, daha doğru, daha güzel, daha âdil

bir düzene kavuşturmanın yolunu aramaktadır. Bu prensipler ve kullandığı metod, devrim prensiplerini ve metodunu teşkil etmektedir. Bunların araştırıcıları' ve uygulayıcıları; bu suretle de toplum yapısını değiştirerek çağdaşlaşmanın yolunu açıcıları da, devrimci güçleri meydana getirmektedir. Onların da dinamik yapımlarla (inşalarla) daha güzel, daha üstün, daha doğru, daha âdil bir toplum meydana getirme işlemi, devrimin kendisi olmaktadır.

Bu devrimci güçler, her şeyden önce, bir kültür cephesi kurma yolundadırlar.

Bu kültür cephesi, kökteki prensipini Atatürk hürriyetçiliğinden, milliyetçiliğinden ve kültür anlayışından almıştır. Eğer bunu, tam anlamı ile kurabilirse, Atatürk çizgisinin gerçek yönü olan bir "uyandırılmış halk olayı" yolu ile siyasal ve ekonomik bağımsızlık kurulacaktır. Onun içinde, üretim, hayatının, üretimi yapan gerçek unsurların, sınıfların, kategorilerin, halk katlarının yararına düzenlenmesini veren hürriyetçi Türk Sosyalizmi mümkün olacaktır.

Öyle ise, daha güzele, daha üstüne, daha doğruya, daha âdile varmaktan ibaret olan ve ona uygun geleneklerle örtülü olan bu devrimciliğin kültürü ve onun karşısında Bakanlığın tutumu nedir?

Türkiye'deki bütün devrimcilerin kurduğu, aradığı kültür; dış emperyalizmden ve iç sömürgen kuvvetlerden kurtulmuş bir halk hayatı içinde insansal zekânın bağımsızlığını ve kendi tabiatına uygun değerlerden ötesi ile yönetilmemesini sağlıyan çağdaş bilimci, rasyonele önem verici, adalet içgüdüsüne paralel bir etik ve moralite üzerinde ilişkiler kurucu, hurafat ve siyasî hayat biçimi yaşayışının artıklarını red edici bir değerler hazinesi ve bir oluşma biçimidir.

Bu kültür, insanları bölmeyi reddeder. Onları, temelde bir birleşik etik ve moralitede toplar. Sonra bir hukuksal ortamda insan kişiliğine eşit muamele eder. Bütün insansal eylem ve istemlere, bu etik ve moraliteye dayalı bir hukuku, eşit olarak uygular. Sandıktan çıkanlarla onların maaş ve sandalye tutkunu hizmetlilerinin hurafat ve Asiyaî hayat biçimi bir yaşayış artığını ve faşizm özentisi uyduruk doktrinlerini, bütün siyasal ve kişisel ilişkiler dünyasına zorlamaya kalkmaz.

Böylece bütün iç ve dış sömürgen kuvvetlerin etkilerini ve işlemlerini sürdürdükleri "Asyaîlik" karşısında, çağdaş bilime dayalı hayat ilişkilerini getirir. Zihinleri Asyaî hayat biçimi içinde tutmaya yarıyan "hurafat" yerine, makine ve tekniği ve üretim faktörlerini plân içine alan rasyoneli, aklı dayanak tutar. Metafizik kaynaktan gelip "teçziye" ve "tedhiş" müey-

yideleri ile kendini kabul ettiren zorlama etik ve moralite yerine, uyanmış ve bağımsızlık kazanmış zekânın ve insansal tabiatın serbest tercihleri ile ve rızaları ile kurulmuş "sosyal etik", "sosyal moralite" koyar ki, Asyaî hayat biçimi ile hurafata dayalı kapalı gelenekler yerine çağdaşlaşmaya elverişli Türk tabiatının açık kural ve kurumlarından gelen gelenekleri benimser.

İşte, Türkiye'de bugün devrimciler; daha güzel, daha üstün, daha doğru. daha âdil, bir düzene varmayı, oluşmayı zincirleyip tutuculuğu kuvvetlendiren statik değerlerden ibaret geleneklerle örtülü kültürden kurtulmakta bulmaktadırlar. Bunun yerine de açık toplum, açık sosyal ve ekonomik ilişkilere dayalı, bilimin açıkladığı insan tabiatına hürriyet içinde uygun düşen kültüre geçmeyi öngörmektedirler.

Bu suretle bir kısım insanın eşyaya egemenliği ve bu yol ile öteki insanlara egemenliği reddedilmiş olur. Onun yerine insanın insana saygısı ve sevgisi temelinde sonsuz hümanite gelmiş olur.

Bakanlık ise; kendi içindeki cuntanın uyduruk doktrininden ötesini yasaklıyan bir hürriyetsizlik getirmiştir. İçerden feodalite kalıntısının, dışardan da yabancı devletlerin çıkarları ile çevrili bağımlı milliyetçiliği getirmiştir. Çağdaş uygarlık verileri ile zıdlaşan hurafeci ve Asyaî kurum ve değerlerden kurulu mukaddesatçı gelenekçiliği esas alan bir tutum ve davranış içine girmiştir.

Buna uymayan devrimci güçleri de türlü imrendirmelerle satın alarak yahut da korkutarak bölmek istemektedir. Bunu yapamadığı zaman da, yeni baskı kanunları çıkarmağı düşünmektedir.

Eğitim Bakanlığının devrimci güçlere karşı girdiği bu savaş, bu akılsızlık durmadığı takdirde, bu hareket, hürriyetçi - medeniyetçi - lâik - hukukcu - sosyal Anayasanın ihlâli yoğunluğunu kazanacaktır. Mevcut iktidar, bu suretle, Anayasa "hâmisi" durumuna düşecektir.

İktidara gelme ve orada tutunma yolları ile Millî Eğitimin esaslarını birbirine karıştırmamak gerekir. Millî Eğimi, Tercüme Bürosunun yıllarca kültüre hizmet etmiş değerli uzmanlarını asalaklıkla itham edecek kadar kültürsüz bir cuntanın bilim dışı, Anayasa dışı doktrininden kurtarmak gerekir. Bu kültürsüz doktrine bilim yolu ile direnenleri hukuk dışı yollarla ezmeye kalkmamak gerekir.

İşte bu gerekler, adı geçen bölücülükten kurtulma konusunda şu ilkeleri esinlendirir:

1 — Önce, hurafeci - Asyaî mukaddesat gelenekçisi

içerde feodalite, dışarda emperyalizm artıklarına dayalı fakat aslında hürriyetsizliği ve bir yabancı devlete bağlılığı esas alan uyduruk milliyetçi doktrincilerin işbirliğinden kesin olarak vazgeçmek;

2 — Devrimci kültür cephesinin Türk halkını uyandırmak ve uyarmak için kullandığı bilim hürriyetlerine, bu cephenin yaratma yolunda olduğu lâyık ve bilimsel kültür yapımına (inşasına) Anayasanın reddettiği sınırları ve müeyyideleri getirmeğe hiçbir surette kalkmamak;

3 — Devrimci kültür cephesinin bilhassa öğrenci, öğretmen ve yazar elemanlarına, hukuk dışı keyfî işlemler uygulanmasından da kesin olarak vazgeçmek; onları, mevcut bir kanunda suç olarak yazılmamış ithamlarla lekelemeğe; gene bir kanunda ceza olarak gösterilmemiş baskılarla sindirmeye uğraşmaktan vazgeçmek...

Bakanlık doktrincilerin ve keyfî işlemcilerin etkisinden kendini kurtaramadıkça bu önerilerin açacağı huzuru getirmez. O zaman da Millet Eğitimin Bakanlığı olamaz.

(Cumhuriyet, 27.2.1967)

Halis Biçer: desen

İLİM ADAMLARI
TEMEL HAK VE HÜRRİYETLER KANUN TASARISINA KARŞI

Uzun süredir üzerinde çalışmalar yapılan ve dün basın tarafından kamu oyuna açıklanan "Temel Hak ve Hürriyetleri Koruma Kanunu Tasarısı", ilim adamlarının sert tepkisiyle karşılanmış; özellikle otoriteler tasarıyı "Vahim", "Baştan sona kadar Anayasaya aykırı", "En korkunç dikta uçurumuna sürükleyici" olarak nitelendirmişlerdir.

PROF. CAHİT TALAS

"Bugünkü Türkiye'de Temel Hak ve Hürriyetleri Koruma Tasarısının düşünülebilmiş olması, vahim bir hatadır. Düşünceden, inançtan ötürü insanların cezalandırılması, bir Ortaçağ anlayışının hürriyetleri ve hakları savunma maskesi altına sığınmış ve bugünkü Anayasa düzenimiz içinde yeri olmayan totaliter bir zihniyetin ifadesidir. Basında açıklanan biçimindeki tasarı, Üniversite muhtariyetine, kürsü özgürlüğüne, hür sendikacılık hareketine, özgür ve uygar düşünceye indirilmiş ağır ve tahammülü güç bir darbedir. Bu tasarı, şimdi çoğunluğu elinde tutan bir sınıfın diğer sınıflara tahakküm etme arzusunu yansıtmaktadır. Maskelenmiş bu arzu, ne biçim alırsa alsın, Anayasaya aykırı düşecektir. Fakat, böyle bir teşebbüs karşısında toplumun bütün kuvvetleri, hürriyetlere ve haklara inanmış bütün insanları, Anayasanın bütün müesseseleriyle birlikte mücadele etmek göreviyle karşı karşıya gelmiş bulunuyorlar. Susarsak, cesaretleri artacaktır ve iş, teokratik bir devlet düzenine kadar gidebilir."

PROF. NERMİN ABADAN

"Bütün fikirlerin zorla susturulması tedbiri, hiçbir ülkede beklenen sonuçları vermemiştir. Böyle bir tasarının 1961 Anayasasının kabulünden 6 yıl sonra, bu kadar kısa zamanda getirilmiş olması; 27 Mayıs Devrim hareketiyle hürriyetleri en geniş ölçüde teminata kavuşan Anayasamızın, sorumlu politikacılarımızın ne kafasında, ne de gönlünde kök salmış olduğunun en açık delilidir."

PROF. YAVUZ ABADAN

"Bu kanun, başından sonuna kadar Anayasaya aykırıdır.

Demokratik rejimi temelinden yıkma niteliğini taşımaktadır. Ayrıca, böyle bir tasarının kanunlaşması ihtimali bizi, en korkunç bir dikta uçurumuna sürükleyecektir."

PROF. TURAN GÜNEŞ

"Bir kere, bu kanunu hazırlayanlar, Anayasamızın "ülke ve millet bütünlüğü" prensibini dahi anlayamamışlardır. Bu prensiple kanunun hiçbir ilgisi yoktur. Kanunların ve hukuk kurallarının temelinde sosyolojik realiteler bulunur. Bu kanun, Batı demokrasileri ve Batı uygarlığına dayandırılmak istenen toplumumuzda, siyasî çevrelerin bilgisizlik ve seviyesizliği realitesini ortaya koymaktadır. Türkiye, iktisadî alanda sanıldığı kadar geri kalmış bir ülke değildir. Ama, bu kanun düşünce ve uygarlık plânında ağlanacak kadar geri kalmışlığın bir delilidir."

PROF. BAHRİ SAVCI

"Bu, vahîm bir tasarıdır. Amacı, çok kötüdür. Tasarı, Türkiye'nin düşünce yoluyla kendini aramasını, aksiyon yoluyla kendini gerçekleştirmesini önlemeyi deniyecektir. Tasarı, aslında dil, yurt, sınıf veya zümreleri oldukları gibi muhafaza ederek, şimdiki emperyalizm müttefiki, milletlerarası kapitalizm ortağı, halk uyutucusu sıfatıyla oy devşiricisi sınıfların Türkiye üzerindeki ekonomik ve sosyal hâkimiyetlerini sürdürmelerini korumaktır.

Bir de uyduruk bir formüle dayanıyor tasarı; "Anayasanın reddettiği Komünizm"den söz ediyor. Aslında, maksadı sosyal muhtevaya açılma eğilimlerini, "Anayasanın reddettiği Komünizm" kavramı içinde Türk hakimine sunup, o'nu bu kavramla baskı altında tutacak ve şiddete sevkedecektir."

PROF. LÜTFÜ DURAN

"Bahis konusu tasarı, hemen söyliyeyim ki, Anayasa'ya aykırıdır. Bir hukuk devletinde uygulama imkânı yoktur."

DOÇENT ÇETİN ÖZEK

"Getirilmek istenen düzenin adını koymak lâzımdır. Bunun adı, faşizmdir. Tasarı; Anayasa'ya, Ceza Hukuku prensiplerine tamamen aykırıdır. Ortaya bir Komünizm tehlikesi masalı atılmakta ve Donkişotvarî bu masal heyulâsına saldırılmakta, Anayasa dışı düzenlere varılmak istenmektedir. Bu tasarı ile Türkiye, Sosyal Demokratik bir hukuk devleti olmak durumunu hukuken yitirecektir."

(Cumhuriyet, 8.3.1967)

TEMEL HAK VE HÜRRİYETLER TASARISI TEPKİ İLE KARŞILANDI

PROF. TURAN GÜNEŞ

"Bu kanun Batı demokrasileri ve Batı uygarlığına dayandırılmak istenen toplumumuzda, siyasî çevrelerin bilgisizlik ve seviyesizliği realitesini ortaya koymaktadır. Türkiye, iktisadî alanda sanıldığı kadar geri kalmış bir ülke değildir. Ama bu kanun düşünce ve uygarlık plânında ağlanacak kadar geri kalmışlığın bir delilidir."

PROF. BÜLENT NURİ ESEN

"Bu bir Anayasa ihanetidir. Cumhuriyet hükûmetinin bu teklifi benimseyip parlâmentoya getirmesi havsalanın alabileceği bir iş değildir. Bu çeşit tedbir ve projeler malûm rejimlerin kârıdır."

PROF. MÜNCİ KAPANİ

"Tasarı suçların kanuniliği prensibine aykırı olarak bulanık ve elâstiki ifadelerle formüllendirilmiş, sınırları ve unsurları açıkça belirtilmeyen fikir suçları yaratmaktadır.

Alabildiğine geniş bir subjektif takdirle, herhangi bir tenkidi bu tasarı hükümlerinin kapsamına sokmak mümkün olabilecektir.

Gerçekten getirilmek istenen hükümler bu mahiyette ise Anayasanın teminat altına aldığı düşünce ve basın hürriyetlerinin özüne dokunacak ölçüde aşırı bir sınırlama ile karşı karşıya bulunuyoruz demektir.

Bütün hukukî ve siyasî sakıncalar bir tarafa, böyle bir tasarının Anayasaya kesinlikle aykırı düşeceğinde hiç şüpheye yer olmamak gerekir."

PROF. HAMZA EROĞLU

"Temel Haklar Kanunundan maksat, aşırı akımlarla mücadele ise yetersizdir. Aşırı akımlarla mücadele ekonomik, sosyal ve kültürel yollarla olur. Sosyal adalet ilkelerini, sosyal devlet anlayışını gerçekleştirmekle komünizm tehlikesi bertaraf edilebilir.

Temel Haklar Kanun Tasarısı kamu oyu'nda, özellikle Menderes devrindeki Basın Kanununda olduğu gibi tatbika-

tında kaşılaşılacak suiistimaller dolayısıyla bana endişeli görünmektedir.

Kanun tasarısının toplumun gerçek, ihtiyacına cevap verecek şekilde TBMM'den geçirilmesini temenni etmekteyim. Şiddetli cezalar toplumda suçluluğu öneleyemezler."

PROF. BAHRİ SAVCI

"Bu tasarı son derece tehlikelidir. Geniş bir kamu oyu hareketi önünde çirkin mahiyeti belirtilmelidir. Bunun için de heyecandan ve edebiyattan uzak olarak tahlili yapılmalıdır.

Tasarı Türkiye'deki sınıfları, zümreleri, bölgeleri koruyormuş gibi davranıyor. Ceza hukukunca sınırları belirtilmiş bir komünizm suçu varmış da vatandaşları ondan koruyormuş gibi gözükmek istiyor. Oysa ki, Türkiye'de belki çok az bir gizli teşkilâtçılar hariç hiç kimse ne komünizm peşindedir, ne de sınıfları, zümreleri, bölgeleri birbirine düşürmek sevdasındadır.

Yalnız Türkiye'deki sınıflar, zümreler, bölgeler arasında güzel, doğru, haklı ve âdil bir denge olmadığını belirten bilimsel görüşler vardır.

İşte tasarı bu bilimsel görüşleri, Devlet İstatistik Enstitüsünün ve Devlet Plânlama Teşkilâtının rakamlarına dayalı bilimsel verileri kötüleyip mahkûm etmek istiyor. Sonra ne bizim Anayasamızda, ne de beynelmilel ceza hukuku ilkeleri arasında komünizm diye tesbit, tâyin ve tarif edilmiş bir suç vardır. Yalnız her Anayasanın, bir milletin sosyal paktı olarak toplumda mahfuz tuttuğu bazı müesseseler vardır. Bizim Anayasamız aile, miras, teşebbüs, siyasî hürriyetler, çok partili rejim gibi bazı müesseseleri dokunulmaz tutmuştur. Binaenaleyh ancak bunları yokedemeyiz. Yoksa mücerret bir komünizm perdesi altında başka yasaklar koyamayız. Sınıflar ve bölgeler arasındaki çirkin, haksız, adaletsiz ilişkileri pekâlâ inceler ve belirtebiliriz."

(Milliyet, 8.3.1967)

Prof. KUBALI, Hüseyin Nail

UÇURUMA GİDEN YOL

1961 ve 1965 genel seçimleri arasındaki bir nevi sivil - asker karması idare devri ihtilâl sonrasının kaçınılmaz zorlukları ve kaçınılması mümkün çelişmeleri içinde geçti. Bu devir, siyasî rejim yönünden, politikanın orduya, asgarî müştereklerin hemen hemen yokluğu ve buna karşılık, çatışan hedeflerin çokluğu sebebiyle hükümetlerin sun'î, samimiyetsiz, pamuk ipliğine bağlı koalisyonlara dayandığı; siyasî taktik yönünden ise gizli veya açık bölüp parçalama, oyalayıp yıpratma ve zaman zaman korkutma klâsik metotlarının hayli ileri ustalıkla uygulandığı bir devirdir. Bunlardan ayrıca, beklenen reformların gerçekleştirilememesinden doğan hayal kırıklıklarının ve birtakım tahriklerin körüklediği iki askerî darbe teşebbüsünün orduyu ve bir kısım aydınları yaralıyan ıstırapları ile de dolu bulunan bu "yuvarlak masa toplantıları" devri kullandığı metodlarla vatandaşın politikacıya güvenini yeniden sarsan, istikrarsızlıkları ile de huzuru bozan ve demokrasi hakkında şüpheler uyandıran, 27 Mayıs öncesi rejimin bir çeşit restorasyonunu fiilen hazırlıyan bir devir hüviyeti ile tarihe mal olmuş bulunmaktadır. Bu devrin başka ve cidden orijinal özelliği 27 Mayısın en değerli ve kalıcı eseri 27 Mayıs Anayasasını 27 Mayısa düşman olanlara devir ve teslim etmesidir. Tersini yapmak mümkündü veya değildi sorusunu tartışmayı lüzumsuz ve faydasız görüyor, sadece ihtilâller tarihi yönünden ilgi çekici ve çok düşündürücü olan bir tarihî gerçeği tesbit ediyorum.

65 seçimlerine bu intikal devrinin belirtmeyi lüzumlu gördüğüm bu derin yeis atmosferi içinde girildi. C.H.P. li seçmenlerden bir haylisindeki seçimlere ilgisizlik, hattâ bazılarında kendi partisine karşı da aleyhtarlık bundandı. C.H.P. lideri bugün için parti içi ciddi buhranlara yol açmakla beraber, uzun vadede partisine yeni bir ruh ve gelişme kazandırması kuvvetle muhtemel bulunan "ortanın solu" sloganını seçimler arifesinde sadece bir seçim taktiği olarak ortaya atmakla hem partisine bir canlılık kazandırmak, hem de ve daha ziyade T.İ.P. e kitle halinde gideceğini sandığı aydın oylarını çekmek

istemişti. Fakat T.İ.P. in o zamanki açıkça Marksist edalı çok sert seçim sloganları kendisine olduğu gibi C.H.P. ye de hayli oy kaybettirdi (1).

Buna karşılık seçmen, oylarını küçük partiler lehine ve Adalet Partisi aleyhine dağıtmak maksadiyle nisbî seçime eklenen millî bakiye usulüne rağmen, Adalet Partisinin kuvvetli bir çoğunlukla iktidara gelmesi bir sürpriz olacağa benzememekte idi. Çünkü politika psikolojisinin umumiyetle iktidarla beraber veya iktidara karşı olmak tabiî eğilimi, memleketimizdeki ideolojik bölünmenin âdeta geleneksel ve bütün tâli farklılıkları silen bir şekilde "muhafazacı" ve "ilerici" olarak ikili bir bölünme göstermesi, Türk seçmeninin liderler peşinde yürüme düşkünlüğünü ve nihayet pragmatik ve realist Türk mizacının itidalli ve muvazeneli oluşu seçmenlerimizi iki büyük parti mihveri etrafında toplamaktadır. Kuvvetli bir ihtimalle bu mihraklaşma daha uzun yıllar böyle olacaktır.

Türk siyasî realitesinin bu özelliği Duverger'nin seçim ve parti sistemleri arasında bulunduğunu iddia ettiği sosyolojik bağlantı kanunun kesinliğini yalanlamış gibidir. Böyle olduğuna göre Adalet Partisinin sosyal ve kültürel açıdan muhafazakâr, ekonomik acıdan liberalist eğilimli ve bu sebeple Demokrat Partinin hâtırasına sadakatle bağlı ve 27 Mayısa karşı olan ve yarıdan bir hayli fazlası okuma yazma bilmlyen Türk seçmenleri çoğunluğunun oylarını almak suretiyle bütün ince seçim tedbirlerini altüst ederek B.M.M. ne tek başına iktidarı alacak bir çoğunlukla girmesi tabiî idi. Nitekim 1965 Nisanında Paris'teki bir konferansımda bu tahmini ileri sürmüştüm (2).

Demokrasiye samimiyetle bağlı ve halk oyuna saygılı olan herkesin çok dürüst bir seçim sonunda ortaya çıkan bu neticeyi pek tabiî karşılamaması, "kuvvetli icra" sloganı ile seçimlere giren Adalet Partisi iktidarının Türkiye'yi az gelişmişlik ile çelişen koalisyonlardan kurtarıp gerçekten muhtaç olduğu kuvvetli icraya ve istikrara kavuşturacağını düşünerek memnunluk duymaması imkânsızdı. Fakat Demokrat Partinin mirasçısı olan ve 27 Mayısın ilk fırsatta veya yavaş yavaş tasfiyesi emellerini besliyen bir partinin "kuvvetli icra"yı eski zihniyet ve metotlarla mutlaka "kontrolsuz ve frensiz icra" haline getireceği kaygılarını hâdiseler malesef çok kısa bir zamanda doğruladı.

Çok geçmeden iktidarı destekliyen basında tabii senatörlüğün ilgası, 27 Mayısın meşruluğunu tescil eden Anayasa başlangıcının atılması ve onu Anayasa müessesesi haline getiren hükümlerin kaldırılması fikri ve benzeri düşünceler sistemli

surette işlenirken "kuvvetli icra"nın gerici, demagojik ve baskıcı tasavvurları, karar ve tedbirleri birbirini kovaladı. Ordunun yüksek kademesi ile eski iktidarı hatırlatan bazı siyasî ilişkiler kurma çabasına girişildi. Haklı ve ciddî hiç bir sebep yokken ilk iş olarak birçok valinin merkeze alınması, iktidarın yanlış kararlarına kafa tutan umum müdürlerin yerlerinden edilmesi, savcıların nakli, Seçim Kanununu değiştirme teşebbüsü, öğretmenlere ve öğrenci teşekküllerine baskılar ve ordu adına gösterîlen bazı davranışlar ve yapılan beyanlar bunların bellibaşlı örnekleridir. Hasılı, Adalet Partisi iktidarı evvelce yokluğundan şikâyet ettiği güveni ve istikrarı sağlıyacak yerde bunları bozucu tedbirleri ile Demokrat Parti safhı mailine daha çabuk ve bir bakıma daha tehlikeli şekilde kaymakta bulunuyor. Son tasavvurlar bu kanaati büsbütün doğrulamaktadır.

Orta Doğu Teknik Üniversitesi Öğrenci Birliğinin Ankara'da tertiplediği açık oturuma dün yolladığım mesajda da belirttiğim gibi, son günlerde bu tedbirlerin en vahimi ile karşı karşıya bulunuyoruz. Uzun zamandan beri "Temel hak ve hürriyetleri koruma" bahanesi ile hak ve hürriyetlerimizin en kutsalı olan, bize insan olma şerefini ve haysiyetini kazandıran düşünce hürriyetini baskı altına alma hazırlıkları yapılıyor. Basının açıkladığı bir tasarıya bakılırsa, yapılmakta olan şey, bir terör rejiminin hazırlığıdır. Zira düşünce hürriyetinin özüne dokunan çok sert hükümlere ve kurulması düşünülen özel mahkemelerle Anayasamızın 123 ve 124 üncü maddelerinin öngördüğü haller dışında âdeta yeni bir "olağanüstü hal rejimi" yaratılmaktadır. Türk demokrasisini memleket dâvaları etrafında çeşitli ve hattâ zıt fikirlerin güvenlik içinde açıklanıp çatıştığı medenî bir hayat tarzı olmaktan çıkarıp soysuzlaştıracak zor tedbirlerine neden lüzum görüldüğünü anlamak güçtür.

Türk dünya görüşünün temelinde yatan Atatürk devrimi ve onun devamı ve teminatı olan 27 Mayıs ihtilâli "aşırı sağ"ın olduğu kadar "aşırı sol"un da karşısındadır. Hürriyetçi ve sosyal adaletçi Anayasamız iki aşırı uca gidecek yolları tereddüde ve tartışmaya imkân vermiyecek bir açıklıkla kapamıştır. 27 Mayıs Anayasası siyasî alternatiflerimizde söz ve karar sahibi olması gereken hürriyetçi ve reformcu "demokratik ve parlâmenter sosyalizm"e değil, diktacı ve totaliter komünizm ile faşizme ve şeriatçılığa kapalıdır. Anayasa hükümleri ise yasama, yürütme, yargı organlarını, idare makamlarını ve kişileri bağlayan temel hukuk kurallarıdır. Aşırı yollara sapılmasını önlemek için konmuş bulunan ve haklı

tenkitlere uğrıyacak kadar kaypak ve sert olan kanunlarımız vardır. Nihayet memleketin kaderinde daima son sözü ve kararı elinde tutan gerçek aydınlar kitlesi inanç ve düşünce ve bunları açıklama özgürlüğünün sınırlarını aşarak gizli siyasî hedefli aksiyona ve örgütlemeye yeltenecek aşırı sağı da, aşırı solu da ezebilecek güçtedir.

O halde düşünce özgürlüğüne zincir vuracak kanun bir kötü niyetin veya gizli çıkarların maskesi değilse yersiz bir vehmin ve herhalde çok tehlikeli bir gafletin eseridir. "Karanlığa kurşun sıkmak" asıl budur. Korkulan aşırı sol akımların herkese uluorta komünist damgası vurup arkasından dikta kanunlarını getirmekle değil, sosyal ve ekonomik alanlarda göze batan sefaletlerimizle adaletsizliklerimizi ve millî bağımsızlığımızı ve şerefimizi zedeliyen aksaklıkları ortadan kaldırmaya uğraşmakla, köye yol, su ve ekmekle beraber bilgiyi ve irfanı getirmeye çabalamakla, plânlı kalkınmayı doğru dürüst yürütmekle önlenebileceği unutuluyor. Bu gerçeğe uyacak yerde, yapılacak başka bir şey kalmamışçasına, yine klâsik anlamı ile sahte ve aldatıcı "millet egemenliği" kalkanı ardına gizlenip milletçe medenîliğimizin baş ölçüsü ve hürriyetlerimizin en azizi olan düşünce hürriyetimize saldırılarak aydınlarla iktidar arasında tekrar tehlikeli uçurumlar kazılıyor ve sonra da "biz medeniyetçiyiz" deniyor.

Sâkıt rejimi bilhassa iki kompleks uçuruma yuvarlamıştı. Bunlardan biri B.M.M. nin millet egemenliği zırhına bürünerek her şeyi yapmaya kudretli olduğu kompleksi, ötekisi Türk intelliyecensiyasını çok hafife almak kompleksi idi. Bu iki kompleksin tekrar hortlamaya başladığı seziliyor. Fakat tecrübe edilmiş ve son derece hazin şekilde iflâs ettiği görülmüş metotlara ve geri tepen silâhlara tekrar sarılmak akıllıca bir iş olmasa gerektir.

Görülüyor ki. bunca ıstırap, çaba ve ümitlerden sonra milletin temiz güvenini ve devletin tarafsız kudretini kötüye kullanmak istiyen, hak ve hürriyetlerimizi ihtirasına ve ihanetine kurban etme yoluna giren politikacıya karşı tekrar çetin ve fakat şerefli bir savaş vermeye zorlanmaktayız. Memleketimizin binbir sosyal ve iktisadî dâvalarını bırakıp yine rejim dertleri ile mi uğraşacak, tarihin acıklı tekerrürüne ikinci bir defa daha mı şahit olacağız? Türk aydınlarının, talihsiz ve cefakeş Türk milletinin alınyazısı bu ise çok yazık!

Her şeye rağmen, ciddî kuşku ve kaygılarımızın yersiz olmasını iktidarın hayrı milletimizin iyiliği, şerefi, huzuru ve demokrasimizin geleceği için candan diliyoruz. Uçuruma doğru maceracı gidişleri önleme hedefini güden iyi niyetli uyar-

maların faydalı olabileceğini ummaktayız ve nihayet geleceğe güvenle bakmamızı emreden Anayasamızın şu gerçeğine inanıyoruz ki, haklarımızın ve hürriyetlerimizin en kuvvetli teminatı "vatandaşların gönüllerinde ve iradelerindedir" ve Atatürkçü ve 27 Mayısçı gerçek Türk aydınları bu haklarımızın ve hürriyetlerimizin "hürriyete, adalete ve fazilete âşık uyanık bekçiler"dir.

(Cumhuriyet, 15.3.1967)

---

(1) 1965 Nisanında Anayasamız hakkında Paris'te verdiğim bir konferansta C.H.P. nin biraz daha sola kayması lüzumu üzerinde önemle durmuştum. (Bakınız: Révue Internationale de Droit Comparé 1965, No. 4).

(2) Aynı konferans (Bakınız adı geçen dergiye ve Annales de la Faculté de Droit d'Istanbul 1966, No. 23-24).

Ord. Prof. Dr. VELİDEDEOĞLU, H. V.

POLİTİKA VE POLİTİKA

Son haftalarda iç politika hayatımız çok ilgi çekici olaylara sahne olmakta, memleket işleri bir alâkalı ve çeşitli partilere mensup olan, ya da her tabaka, zümre ve sınıftan çeşitli kanaatler taşıyan herkes gözünün önünde doğan ve gelişen bu olaylara ister istemez kendisini kaptırmaktadır. Denebilir ki Türkiye bugün dünya yüzünde, büyük şehirden kasabasına, kasabasından köylerine kadar hemen her ferdinin, hemen her gün politika ile uğraştığı ülkelerden biridir.

Memleketimiz, 1946 da ilk defa uygulanan tek dereceli seçimden beri, yirmi yıldır, çeşitli buhranlar atlata atlata gerçek demokrasiye geçiş yolundadır. Bunun sancıları içinde bulunan, halkın bu çekişmeli politika düşkünlüğünü tabiî görmek lâzımdır. İleri yaşlarda yüzme öğrenmeye uğraşan kişinin, bunu öğreninceye kadar, birkaç defa boğulma tehlikesi geçirdiği gibi, demokrasi kervanına geç katılan Türkiye'de de Batılı demokrasi gerçekten ve bütün şartlariyle kurulana kadar, bu gibi buhran ve çekişme devirleri olacaktır. İşte gerek iktidar partisinin, bazan sert tedbirleri öngören davranışları, gerek diğer partiler, özellikle ana muhalefet partisi içindeki kaynaşma ve bölünmeler hep bu gerçek demokrasiyle geçiş sancılarının yarattığı buhranlardır.

Yüzde altmışı hâlâ okur yazar olmıyan halkın köylere kadar hangi yollardan günlük politikaya sürüklendiğine göz atarsak —iktisadî sebepler dışında— şunları görürüz:

Tek dereceli seçime girdiğimizdenberi halka hoş görünmek istiyen, köy meydanlarına, köy kahvelerine kadar sokulan; cahil halktan bazılarının özellikle dinî konularda ve yeniliğe, lâik millî eğitim sistemine karşı söylediklerine —kendisi içinden inanmasa da— "çok doğru! Bunları düzeltmeli" diye "nabza göre şerbet veren" politika esnaflığı, politika madrabazlığı, bugün memleketimizde âdeta devamlı bir meslek haline gelmiştir. Bazı kişiler daha, yüksek okul ve üniversite sıralarında iken bile, partilerce desteklenen çeşitli öğrenci derneklerinde, kendi öğrencilik vazifelerini ve derneğin asıl gayesini bir kenara itip, kulisler, çelme takmalar, entrikalar, çeşitli ayak

oyunları öğrenerek bu mesleğe adım atmaktadırlar. Bazı politikacılar bu gibi öğrencileri yanlarına alarak resimler çektirmekte, bazı gazeteler bunların poz poz fotoğraflarını basmakta ve sonra bunlar o öğrencinin Anadoludaki kasabasında hattâ bazan köylerde dağıtılmakta ve böylece cahil halka: "Bak, bizim hemşehri İstanbul'da veya Ankara'da daha genç yaşında ne büyük adam oldu" denilmektedir. Çünkü hep biliriz ki, cahil halk için, gazeteye resmi, radyoda ismi geçmek, her kula nasip olmıyan erişilmez bir büyüklük sayılır.

Fakülteyi normal süresinin iki, hattâ bazan üç katı bir süre içinde kör-topal bitirebilen ve asıl mesleğinde çoğu defa başarı kazanmasına imkân olmıyan böyle bir gencin yolu çizilmiştir: O, artık tam bir politika esnafı olmuştur, gözleri Parlâmentodadır. Oraya kapağı atabilmek için, evvelce öğrendiği oyunlara, —sonraki tecrübeleri ile— yenilerini de katarak, hocaların, şeyhlerin, seyitlerin elini öpmeye, kıravatlı ya da kıravatsız toprak ağalarına büyük itibar göstermeye başlar. Bir yandan da güya halktan yana imişçesine ona sokulur ve onun kafasını bir politik kazam gibi karıştırır durur. Ve bir defa Parlâmentoya seçilince, bu postu muhafaza etmek için, devlet dairelerinde evrak takipçiliğinden tutunuz da içkili ziyafetler vermeye ve bütün sert tedbirlerin teşvikçisi olmaya kadar her hareketi caiz görür.

Köylü halkın kafasınm, seçim zamanları dışında dahi, günlük politika ile meşgul olmasını ve köylünün, üretici gücüne yeni güçler katmaya çalışacak yerde, çoğu defa, üretim işlerini karısına, kızına, yeni yetişen erkek çocuğuna bırakarak köy kahvesi veya meydanında ya da cami avlusunda politika yârenliğine dalmasının başka bir nedeni, eski köy imamlarının ve köylere yayılan gizli Türk medreseleri veya Arap medreseleri icazetlisi, yahut imam hatip okulu mezunu köylü gençleri birtakım çıkarcı "aklı evvel"ler tarafından ümmetçilik fikri etrafında teşkilâtlandırılmasıdır. Ciddet tarafsız, aydın, milliyetçi fakat sayıları çok az genç din adamları müstesna olmak üzere, bunlardan büyük bir çoğunluk, kendisini, âdeta bugünkü iktidar partisinin muhafazacı politikasını halka yaymakla görevli sayarak, halk arasında ve özellikle camilerde rahatça dini politikaya âlet etmektedir. Böylece bunlar bugünkü iktidarın kaynağı olan büyük (oy deposu)nun bekçiliğini yapmakta, o depodan başka partilerin küçük oy ambarlarına bir tek tanenin bile geçmemesine gayret etmekte ve bunun için de durmadan politikaya karışmaktadırlar.

Son yirmi yıldanberi hızla gelişen ve yukarıda gözönüne serilen bu kervanlara, birkaç yıldanberi, politika hayatımızda ilk defa yer alan bir sosyalist partinin elemanlarının da karışması, halkın devamlı olarak politika ile uğraşmasının başka bir nedeni oldu. Bu nokta üzerinde biraz derinlemesine durmak gerekir. Kendi ülkelerini aydın zümre arasında ne kadar yayarsa yaysın, Parlâmentoda hiçbir zaman çoğunluk sağlıyamıyacağını anlıyan ve komünizmin ihtilâlci metodlarından dikkatle sakınarak demokratik sosyalizmi benimsemiş bulunan bu parti, ilerde iktidara gelebilmek için, bugünkü iktidar partisinin tâvizcilik ve mukaddesatçılık kitleleri ile kilitlediği büyük oy deposuna göz dikti ve işte büyük kıyamet de bundan sonra koptu. Çünkü bu deponun içindekilerin bugünkü iktisadi çaresizliklerinin, yoksulluklarının nedenlerini yavaş yavaş anlamaya başladıkları görülünce, hacı, hoca, seyyit ve özellikle toplumdaki üstün iktisadi ve siyasi durumlarını sürdürmek, hattâ "torunlarının" çıkarlarını daha bugünden korumak sevdasında olan toprak ve ticaret ağaları bu davranışa karşı amansız bir "cihad" açtılar. Demokratik sosyalizm, hattâ (ortanın solu) sözcüğü ile nitelendirilen sosyal adaletçilik (komünizm) olarak ilân edildi. Bazı yazarlar, daha da azgınlaşarak, temel hak ve hürriyetleri koruma tasarısına karşı çıkanların tümünün komünist olduğunu yazmaktan utanmadılar. Bugün yurdun çeşitli bölgelerinde para ile kurulan "milliyetçi" sıfatını kimseye bırakmıyan ve kaynağını eski, sözüm ona (Vatan Cephesi) ocaklarından alan çeşitli teşekküller, dernekler, her türlü propaganda aracından faydalanarak, çok yakın bir tehlike gibi gösterilmeye çalışılan komünizme karşı savunma örgütleri sayıldılar. Bugün bunlar, mukaddesatçı derneklerin yanında yer alıp, halkın uyarılmasına karşı çalışmakta iseler, bunun sebebi, her gün tekrarlana tekrarlana ayağa düşürülen (Vatan, millet, din, mukaddesat) gibi yüksek kavramların koruyuculuğu değil, düpedüz menfaat koruyuculuğudur. Keseler bunun için açılmakta, iftira makineleri bunun için işletilmekte ve halk arasında bu yönde devamlı surette politika yapılmaktadır.

Memleketimizde bir de sözde komünizmle mücadele eden, ideologlar, 1917 Rusyasında Lenin'in hangi metotlarla ve nasıl komünizmi kurduğunu anlatarak, gözü pek bir azınlığın Türkiye'de de Anayasa hürriyetlerinden faydalanarak komünizmi kurabileceğini ve bu sebepçe "temel hakların korunması" maskesi altında bu hakların kısıtlanması gerektiğini ispatlamaya çalışmakta ve kendilerince yüksek politika yapmaktadırlar. Bunlar nihilizm, anarşizm gibi ihtilâlci fikirlerin

19. yüzyıl Çarlık Rusyasında bir mazisi, bir örgütlenmesi olduğunu, daha sonra Karl Marx'ın ihtilâlci metotlarını benimseyen kişilerin, aynı yüzyılın sonlarına doğru Rusya'da devamlı yeraltı faaliyetinde bulunduklarını ve hazırlıklı olduklarını; sosyal dâvalara kulaklarını tıkayan ve halkın yoksulluğuna dönüp de bakmıyan Çarlığın ve, bazısı küçük devletlerinki kadar, geniş toprağa sahip feodal asilzadelerin içkili, kadınlı, kumarlı, rüşvetli, din, vicdan ve ahlâk sömürücüsü (Rasputin) li saray rezaletlerinden fakir halkın ne derece nefret ettiğini ve en önemlisi de, Rusya'nın 1917 de Almanlar karşısında yenilgiden yenilgiye düşen bir harbin içinde bulunuşunu, halkın harpten bıkkınlığını, ordunun perişanlığını ve komünist ihtilâli ortamının artık her yönü ile köhnemiş ve çürümüş olan bu rejimden doğduğunu bilmiyorlar mı ki, ikide bir Lenin darbesini misal göstererek, Türkiye'de bir küçük azınlığın da ihtilâl yapabileceğini tekrar edip duruyorlar?

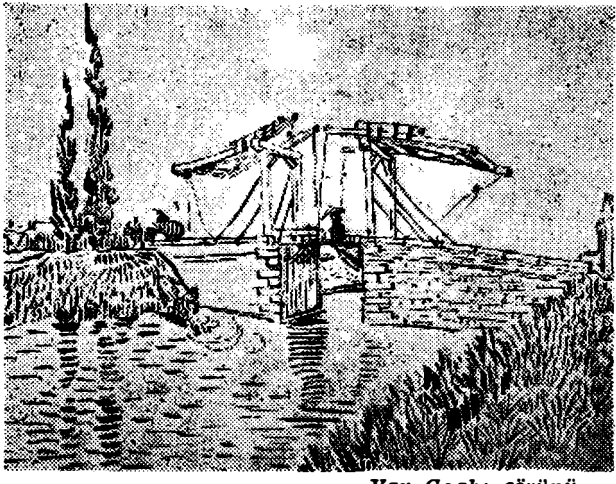
Bir defa o devirden bu yana elli yıl geçti. Sonra, bunları yazanlar da bilirler ki, nasıl bugün Türkiye'de büyük halk çoğunluğuna dayanan muhafazacı partinin iktidarı, istese de, Hilâfeti geri getiremezse, seçimle iktidara gelebilecek bir sosyalist parti, istese de, hürriyetleri yok ederek bu memlekete komünizmi getiremez. Zira Hilâfetin karşısında olan zinde kuvvetler, komünizmin de şiddetle karşısındadır. Komünizmin gelebilmesi için önce bütün aydın ve milliyetçi gençliği, bütün hürriyetçi güçleri, bütün Türk ordusunu yok etmek lâzımdır. Buna ise kimsenin gücü yetmez. Onlar bunu bildikleri halde, komünizm tehlikesini bir dev gibi büyüterek ve hürriyet içinde sosyal adalet için çalışan güçleri iftiralarla yıkmaya uğraşarak. vaktiyle Çarlık aristokrasisinin yaptığı gibi, bizzat komünizme hizmet etmektedirler. Unutmıyalım ki böyle bir politika çok çirkin ve o nisbette de tehlikeli bir politikadır.

Burada bir de —son misalini Yunanistan'da gördüğümüz— milletlerarası çirkin politika üzerinde duralım: Lenin'in 1917 de kapalı ve zırhlı çelik vagonlar içinde İsviçre'den Rusya'ya gizlice geçmesine —o günkü çıkarlarının kendilerine verdiği körlük içinde— yardım edenler, Alman emperyalist ve kapitalistleri değil miydi? Yine bunun gibi, Birinci Dünya Savaşından sonra dünyanın en kudretli kara ordusuna sahip olan Fransa'dan çekinerek. onun karşısına çıkarmak üzere, Nasyonal-Sosyalizme ve Hitler'e gizli gizli yardım eden, hattâ bir ara onları açıkça destekliyenler. Türkiye'ye de Yunanlıları saldırtanlar, yine çıkarlarının kölesi İngiliz kapitalist ve emperyalistleri değil miydi?

Özellikle 19. ve 20. yüzyıllarda masum insanlığa felâketler getiren ve bugün de bütün bir medenî insanlığın gözü önünde, felâket getirmekte devam eden harplerin; Macaristan'daki son bağımsızlık savaşının kanlı bir şekilde bastırılması dramının kökündeki asıl nedenlerin, (insanlığın zaferi, dünya sulhü, milletlerin özgürlüğü) teraneleri arkasında gizlenmek istenen kapitalist veya komünist emperyalizm çıkarları olduğunu bugün artık her namuslu Türk aydını iyice anlamalı ve bilmeli, hangi çeşidinden olursa olsun, emperyalizm çıkarlarına hizmet edenlerin arkasından gitmemeli; halkı uyarmaya uğraşanlara, sosyal adalet istiyenlere, beş parmaklarında beş kara, her türlü iftirayı savurmaktan çekinmiyen, vicdanları körleşmiş çıkarcı politika esnafına inanmamalıdır.

Yüzyıllardanberi geri bırakılmış bu halkı sevmek, onu sosyal alanda, iktisat ve siyaset alanlarında aydınlatmaya, ona "sosyal adalet"i öğretmeye, milliyetçilik ve bağımsızlık ruhunu aşılamaya çalışmak bugünkü Türkiye'de izlenmesi gereken en kutsal, en doğru politikadır. Gönül hayal eder ki, bütün partiler bir temel politikada birleşsin!. O zaman politika madrabazlığının da, din madrabazlığının da, komünizm tehlikesinin de kökü kendiliğinden kurur; çünkü bunları besliyen ortam kurur.

(Cumhuriyet, 28.4.1967)

Van Gogh: görünü

NADİ, Nadir

BİZDEN SÖYLEMESİ

Demokrasinin en korkunç düşmanlarından biri demagoji ise öteki de şüphesiz kaba kuvvettir. Demagojiye karşı başarı ile savaşabilmek için halkın sağduyusundan gayrı güvenilir bir silâh yoktur. Herkesin eşit koşullar altında söz hakkına sahip olduğu bir ortamda elbette bilen de söyleyecek, bilmiyen de söyleyecek, inandığı doğruları dile getirenlerin yanısıra, külâh kapmak uğruna kandırmaca oyununa bel bağlayanlar da bulunacaktır.

Bir özgürlük rejiminde hangi fikirlerin toplum çıkarına uygun, hangilerinin aykırı olduğunu saptayacak bir otorite yoktur. Böyle bir otoriteyi varsaymak demokrasiyi peşin peşin yok saymaktan farksızdır. Anayasa sınırları içinde her birey ve her kurul dilediği politikayı yürütmekte serbesttir. Bunlardan yurt çıkarlarına zararlı gördüklerini ayıklayıp etkisiz bırakmak, her otoritenin üstünde, teker teker biz vatandaşlara düşen bir görevdir. Bu bakımdan demokratik sistemin aksamaksızın işleyebilmesi sorumunu her otoriteden önce bizler sırtımızda taşıyoruz demektir.

Fakat, demokrasinin ikinci büyük düşmanı olan kaba kuvvet böyle değildir. Fikir gücünden yoksun, demagoji bile yapamıyacak kadar acz içinde çırpınan birtakım tutucu gruplar, çıkarlarına dokunacağını sandıkları ya da anlamını kavramadıkları için korktukları fikirlere yumruk gücü ile karşı koymak suretiyle o fikirleri ezme eğilimine kapılmaktadırlar. Demokrasiye tahammülsüzlüğün açık bir ifadesi olan bu gibi davranışlara yalnız özgürlük rejimini yeni yeni benimsemeye çalışan ülkelerde değil, yıllanmış demokrasilerde de arada bir raslanmaktadır.

Ne var ki, demokrasinin bu büyük düşmanına fırsat vermeyecek, görüldüğü yerde onu derhal nötralize edecek bir otorite her demokratik memlekette vardır ve bu otorite halkoyu ile işbaşına gelmiş, gücünü kanundan alan hükûmetlerin elindedir.

Önceki günkü basın toplantısında yaptığı uzun konuşmasında Başbakan Süleyman Demirel genel olarak bu konuya

da değinmiş, birbirinden farklı, hattâ birbirine karşıt fikirlerin yurdumuzda özgürlük şartları içinde çarpışması gereği üzerinde durmuştur.

Yalnız ne yazık ki, iktidara geldiği gündenberi yurdumuzda esen hava, Sayın Başbakanın sözlerini doğrular nitelikte olmaktan bir hayli uzaktır. Kimi yerlerde yapılan açık oturumlar taşlı sopalı birtakım grupların saldırısına uğramakta, kimi toplantı salonları iskemlelerin havada uçuştuğu döğüş alanı haline gelmekte, arada cam çerçeve kırılmakta, kaş göz patlatılmakta ve çok kez vatandaş sanki hükûmet otoritesi gayrimevcutmuş gibi bir duyguya kapılır olmaktadır.

Bu halin bir an önce önüne geçilmesi gereğini burada belirtirken demokrasimiz hesabına durumdan üzüntü duyduğumuzu da söylemeliyiz.

Demokrasinin başlıca iki düşmanından biri olan demagojiye karşı korunmayı daha ziyade vatandaşın kendi görevleri arasında sayıyorsak, vatandaşı demokrasinin ikinci büyük düşmanı bildiğimiz kaba kuvvet saldırılarından koruma sorumunun da doğrudan doğruya hükûmete düştüğünü unutmamalıyız.

Başıboş bırakıldığı, ihmal edildiği, ya da göz yumulduğu zaman kaba kuvvet kaba kuvveti davet eder ve arada demokrasi kaynar gider.

(Cumhuriyet, 25.4.1967)

Karl Schmid: Rottluff

SELÇUK, İlhan

OKUL KİTAPLARINA KADAR...

Bu köşede arada bir Babıâlî basınından söz açarız. Ne var ki, Babıâlî'de yalnız "basın" yoktur. Sirkeciden başlıyarak Vilâyete tırmanan Cağaloğlundan Divanyoluna uzanan bu yokuş ve dolaylarında "türlü-çeşitli" işler tutan vatandaşlar yaşarlar. Kâğıt karaborsasından üç kâğıtçılığa kadar gayrimeşru kazançlar peşinde koşanlar da vardır, besleme gazetecilikte para vurup seks ticareti yapan da vardır, küçücük pedalında kartvizit basıp namusuyla kazanmak yolunu tutan da vardır. Büyük küçük matbaalar, klişehaneler, kahvehaneler, kitapçı dükkânları, kırtasiyeciler, dağıtım merkezleri, sabahçı kahveleriyle Babıâlî, politika ve ticaretin birbirine girdiği yerdir.

Bütün Türkiye okulları için kitap basan ve yavan kurumlar da gene Babıâlî'de bulunurlar. Yurttaşlık bilgisi, tarih, coğrafya, matematik üstüne çocuklarımızın okuyacağı kitaplar çoğunlukla Babıâlî'de tezgâhlanır. Ve elbette Millî Eğitim politikamızın koşulları içinde hazırlanır bu kitaplar... Eskiden okullarda tek kitap usulü vardı. Yalnız Bakanlığın yayınladığı kitaplar okullarda geçerli idi. Sonradan kaldırıldı bu usul... Özel yayınevleri kitaplar hazırladılar ve öğretmenlere bunların içinde seçim hakkı tanındı..

Şimdi bu çerçeve içinde bir olay anlatacağız:

Geçenlerde Millî Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Dairesinden Babıâlî'de okul kitapları basan yayınevlerine telefon edilerek:

— Eğer Yurttaşlık Bilgisi kitaplarını basıyorsanız baskıyı durdurunuz, ve bu konu üstünde konuşmak üzere Ankara'ya geliniz.. denmiştir.

Ve Yayınevi sahipleri Ankara'ya gittiklerinde Bakanlık yetkilisi kendilerine şunları söylemiştir:

— Yurttaşlık Bilgisi kitaplarında 27 Mayıs bölümünü değiştirmenizi ve yumuşatmanızı istiyoruz. Tabii bu bir istektir; emredemeyiz, rica ederiz. 27 Mayıs konusunda Yurttaşlık kitaplarındaki bilgiler memlekette ikilik yaratıyor, bunun içindir ki değiştirilmesi gerekir.

Bu soy bir isteğin ne demek olduğunu şüphesiz uzun boylu anlatmak gereksizdir. 27 Mayısa düşman komprador iktidarı-

nın Bakanlık yetkilerini kullanarak devrimi okul kitaplarından silmek işlemesi cüretin nerelere kadar uzandığını göstermesi bakımından ibret vericidir.

Oysa okullarda çocuklarımıza okutulan Yurttaşlık bilgisi kitaplarında 27 Mayıs devrimi Anayasamızın tekrarından başka şey değildir. Bilindiği gibi halk oyunda kabul edilen 27 Mayıs Anayasası başlangıcında:

"Tarihi boyunca bağımsız yaşamış, hak ve hürriyetleri için savaşmış olan; Anayasa ve hukuk dışı tutum ve davranışlarıyla meşruluğunu kaybetmiş bir iktidara karşı direnme hakkını kullanarak 27 Mayıs 1960 Devrimini yapan Türk Milleti..." diye yazar.

Yurttaşlık kitapları elbette Anayasanın temellerine uygun bilgileri Türk çocuklarına öğretecektir. Gazi Mustafa Kemal devrimlerini öğrettiği gibi 27 Mayıs devrimini de anlatacaktır.

Ne var ki bugün 27 Mayısa düşman çevrelerin seçim yoluyla iktidarda söz sahibi oldukları da açık bir gerçektir. Bu çevreler Millî Eğitim Bakanlığında yoğun bir faaliyet göstermektedirler. Kültür Müsteşarları devrim düşmanlığında her gün yeni bir marifet hazırlamaktadır. Öğretmen kıyımından sonra Tercüme Bürosu baştan aşağıya değiştirilmiş, nerede bir softa ruhlu varsa altına bir sandalye çekilmiştir.

Bir memlekette Millî Eğitimin görevi, çocuklarımıza, devletimizin temeli olan Atatürk devrimlerini, 27 Mayıs devrimini ve 27 Mayıs Anayasasını öğretmek, anlatmaktır; halkın içindeki seçim eğilimlerine bakarak küçük politika yapmak değildir. Halk içinde Nurculuk, Süleymancılık, Şeriatçılık, ümmetçilik gibi akımlar da revaçtadır.. Millî Eğitimi bu yan akımlara göre ayarlamak mı gerekecektir? Adalet Partisi 27 Mayıs devrimine ve Anayasasına karşı diye Cumhuriyet Devletinin okul kitaplarında değişiklik mi yapacağız?

Geçmiş yıllarda inatla yürütülen "Öğretmen kıyımı"ndaki anlam böylece bir kere daha ortaya çıkmış bulunuyor: Okul Yurttaşlık kitaplarındaki 27 Mayısa tahammül edemiyen, 27 Mayısçı ve devrimci öğretmenlere nasıl tahammül eder?..

Bu konuda bizim asıl merak ettiğimiz nokta şudur:

1967 yılına girerken okul Yurttaşlık kitaplarının 27 Mayıs bölümü direktif üzerine değiştirilecek midir? Ve bu cüreti gösterenlerden hesap soracak bir makam ve kuvvet yok mudur? 27 Mayısın politika hayatımıza armağanı sayın Cevdet Sunay'dan başlıyarak devletin yönetiminde söz sahibi olanlar "Yurttaşlık Bilgisi" hakkında ne düşünürler?

(Cumhuriyet, 3.5.1967)

Prof. Dr. ARSEL, İlhan

YÜKSEK TAHSİLLİ "GERİCİLER"

Üniversitelerimizin çeşitli Fakültelerinden veya Yüksek Okullardan mezun etiğimiz kişilerin gerek bilgi ve kültür ve gerek bilhassa "şahsiyet" açısından genellikle eriştikleri seviye meselesini ciddi olarak tetkik konusu yapmak ve kamu oyu önünde tartışmak lâzımdır. Toplum hayatımızın ve idare teşkilâtımızın kilit noktalarını işgal eden elemanların büyük bir çoğunluğu Üniversite (veya Yüksek Okul) tahsili yapmış kimselerdir. Bu kişilerin yeterli bilgilerle mücehhez olarak tahsillerini ikmal edip etmedikleri, dimağlarının gelişmesinde olumlu bir öğretim ve eğitim sistemi takip edilip edilmediği, taklitçi değil fakat yaratıcı bir iradeye sahip kılınıp kılınmadıkları, şahsiyetlerinin yerleşmesinde muvaffak olunup olunmadığı hususlarını ayrı ayrı ele alarak gözden geçirmek ve gerekli sonuçlara varmak şarttır. Tatbikatın ortaya vurduğu gerçekler, (ki bizi bu konularda oldukça hayal sukûtuna sevkedecek mahiyette görünmektedir) muvacehesinde bu zarureti hissetmemek mümkün değildir.

Filhakika sık sık rastladığımız örnekler o'dur ki, hayli yüksek tahsil görmüş nice elemanlar basiretten, faziletten ve şahsiyetten yoksun olabilmekte ve iradelerini ya kendi, ya da başkalarının ihtiraslarına kolaylıkla ram edebilmektedirler. Bu gibi hususlar üzerinde zaman zaman durmaktayız ve bundan sonra da duracağız. Fakat bugün değinmek istediğimiz mesele, yine bu elemanlarla ilgili olmakla beraber, aslında bu değildir; başka yönleri itibariyle, bunun kadar hayatî bir mâna taşımaktadır.

Evet, çok acı bir gerçektir ki bugün Üniversitelerden mezun ederek ellerine, bu memlekette insanı büyük imkânlara ve hattâ imtiyazlara kavuşturan, diplomalar teslim ettiğimiz kişilerden (daha doğrusu bazılarından), Ortaçağ zihniyetini, veya çöl âdetlerini ve alışkanlıklarını söküp alamadıklarımız var. Bunlar arasında doğmatizme saplanmış, peşin hükümlere körü körüne bağlı ve dünya görüşü dapdaracık bir pencereden ibaret olanları az değil. Birçok gördüklerimiz ve işittiklerimiz arasında, hikâyeleri tüylerimizi diken diken edenleri var.

Meselâ, Veteriner Fakültesi mezunu genç bir arkadaşın ve ailesinin şu hayat dramını dinleyiniz. Bu dram henüz çile-

si dolmamış görünen Türk'ün asırlardır devam edegelen talihsizliğinin, kaba sofu zihniyete boyun eğmesi ve hâlâ bundan bir ders alamamış olması talihsizliğinin hikâyesidir.

Olay şudur:

Bahis konusu genç arkadaşın altmışı çoktan aşkın annesini, bir o kadar yaşlı bulunan babası, tehevvüre kapıldığı bir anda; "Üçe dokuza şart boş ol" diyerek boşar. Karı-kocalık bağları Medenî Kanunun hukuki kıldığı esaslara dayandığı ve binaenaleyh böyle bir hareketin evlilik münasebetlerine zerrece tesir icra etmemesi gerektiği halde, kadıncağız tasını tarağını toplayarak büyük oğlunun yanına taşınır. Aradan az bir zaman geçince evlâtlarının ısrar ve yalvarmaları karşısında koca, biraz da yapmış olduğu saçmalıktan utanarak, kırk yıllık karısiyle tekrar bir arada yaşamağa razı olur. Ancak okuma ve yazması dahi olmayan ve bütün din bilgisi yobaz birkaç hocanın öğrettiklerinden ibaret bulunan kadıncağız bir din adamının ağzından "Kocana dönmende dinen mahzur yoktur" sözlerini işitmeden evine ve kocasına döneme**y**eceğini kat'î bir lisanla ifade eder.

Zavallı genç arkadaş derhal mahallin müftüsüne başvurur ve kendisinden anasını ikna etmesini rica eder. Fakat aldığı cevap korkunçtur; müftü efendi, "Medenî nikâhın muteber olmadığını ve Medenî Kanunun hüküm taşımadığını" uzun uzadıya izah ettikten sonra, yaşlı anasının "Evvelâ başka bir erkekle imam nikâhı yapmasını ve sonra ondan boşanmasını" ve ancak bu şartlar yerine getirildikten sonra koca evine dönebileceğini söyler. Duyduklarından âdeta tüyleri diken diken olan genç arkadaş, bir başka müftüye başvurur. Aldığı cevap aynıdır.

Böylece yedi müftü değiştirir, fakat cevap ve tavsiyeler değişmez. Bu arada yedek subay adayı olarak askere alınır. Eğitim gördüğü Yedek Subay Okulunda kendisi gibi askerliğini yapmakta olan ve yüksek bir din okulundan mezun bir din adamı (1) ile arkadaş olur. Üniversite seviyesindeki bir okuldan çıkmış bir din adamının, böyle bir durum muvacehesinde, bırakınız makul ve mantıkî olanı ve fakat en azından vicdanî sayılacak bir yolu göstereceğinden ve kendisine en muvafık bir hâl çaresi bulacağından emin olarak meseleyi ona açar; olayı anlatır ve uzun yıllar boyunca iyi ve kötü günlerini birlikte geçirmiş iki yaşlı insanın tekrar bir arava gelme arzularını dile getirir ve düzeni tesadüfen bozulmuş bir yuvanın yeniden kurulması ve kurtulması hususunda ondan mânevî yardımlarını esirgememesini âdeta yalvararak ister. Bütün masraflara katlanarak yaşlı annesini yüzlerce kilo-

metre uzakta bulunan memleketinden getirteceğini ve ona sadece "Kocana dönebilirsin" sözünü söylemesini ve böylece her şeyin en mutlu bir şekilde halledilmiş olacağını anlatır.

Fakat heyhat!

Türkiyemizde evlenmelerin ve boşanmaların Medenî Kanun hükümlerine göre icra edilmekte olduğunu ve hiç kimsenin hiç kimseyi "Boş ol" demekle boşamağa hak ve yetkisi bulunmadığını söyliyecek yerde, bu yüksek okul mezunu din adamının —evet— "Devlet" ve "Toplum düzeni" mefhumları hakkında asgarî bilgilerle mücehhez olması gereken bu din bilgininin cevabı yukarıdakilerden farksızdı: Medenî nikâh muteber değildir, muteber olan imam nikâhıdır. Binaenaleyh meseleyi şeriat esaslarına göre halletmekten başka yapılacak bir şey yoktur; yani hülle şarttır ve bir hüllecl bulmak lâzımdır. Daha başka bir deyimle anasının başka bir erkekle evlenmesi, sonra ondan boşanması ve ancak o zaman babasıyla yeniden evlenmesi ve böylece eski kocasının evine dönmesi mümkündür. Bu mutlak bir din kaidesidir ve mutlak şekilde ona uymak gerekir. İşte kendisine aydın din adamı sıfatını uygun gören ve fakat dinden bihaber kişinin verdiği cevap budur.

Bu anlattıklarımız uydurma bir hikâye değildir. Tarafların isim ve adresleri bizce malûm kişilerin gerçek hikâyesidir. Aydın ve müsbet kafalı din adamı yetiştirme gayretlerimizin meyvelerini toplamağa başlayışımızın müşahhas delilleridir bunlar. Bu, bir süre önce yine bu gazetede yayınladığımız bir yazıda bahsi geçen kişilerin, hani şu sinemaya gitmenin, şarkı söylemenin, dans etmenin. Arapçadan gayrı yabancı dil öğrenmenin, gülmenin, eğlenmenin, sevmenin ve kısacası insanı hayvandan ayıran şeyleri yapmanın dine aykırı sayıldığına ve dolayısıyle günah olduğuna inanmış bulunan ve üstelik Atatürk'ü dinsiz kabul edip Onun devrimlerini yeren yüksek tahsillilerin hikâyesidir bu. Bu fakir milletin dişinden tırnağından arttırdığı paralarla giydirilen. yedirilen ve okutulan kimselerin gericiliği din perdesi altında merivet haline getirmeğe çalışmalarının ve o örümcek kafalarıyle bu toplumun sosyal hayatını, bu toplumun mânevî hayatını düzenlemeğe kalkışmalarının acıklı durumudur bu. Ve ne hazindir ki. müsbet ilmin verileriyle beslenmeğe çalışılmış yüksek tahsil gençliği, Atatürk'ün en büyük ümitlerle daima tebcil ettiği genç kuşaklar, Atatürk düşmanlarına ve medeniyet hainlerine müsamaha ve hattâ bilmeyerek müzaheret gösterme istidadındadırlar (2).

Üniversitelerin ve yüksek okulların çeşitli Fakülte ve branşlarından diploma almış kişilerden meydana gelmiş bir

toplum biliriz ki orada, sayıları az birkaç gerici kafa, birkaç yobaz, birkaç kara sofu, Atatürk inkılâplarını hırpalama cüret ve cesaretini bulabilmiş ve saplı oldukları Ortaçağ görüşlerini münakaşa zemini yapabilecek bir ortam yaratabilmişlerdir.

Gericilik muhakkak ki er veya geç bu memleketten silinip atılacaktır. İnsan zekâsına, insan aklına birazcık olsun güven besleyenlerin ve hele beşeriyetin ve hususiyle Batı'nın tefekkür gelişmesi tarihini bilenlerin bunda hiçbir tereddüdü, hiçbir şüphesi olamaz. Fakat gerici zihniyeti müsamaha ile karşılayacak bir ortam mevcut olduğu sürece selâmete erişmek gecikecektir. Bir memleketteki toplumun "kreması" sayılan yüksek tahsil gençliği içerisinde, sayıları az da olsa, dini soysuzlaştırma gayretine saplananlar çıkar veya dini soysuzlaştıranları koruyanlar türer, veyahutta bunlarla mücadele edenlere saldıranlar gençliğin tepkisine dahi mâruz kalmaz (3) ve haydi bütün bunlar bir yana, fakat bir memleketteki Üniversite veya yüksek okullar 600 yıl önceki kara zihniyete örnek teşkil edebilecek kimseleri (4) yetiştirir, o memlekette Üniversite hocalarından her birisinin, bu satırların yazarı da dahil olmak üzere, bir an için kendi vicdanlariyle baş başa kalıp bunun sorumluluğunun nedenlerini araştırmaları ve müspet düşüncenin, akılcılığın nimetlerine kavuşturmak için çırpındıkları genç dimağlar arasından, sayıları ne olursa olsun, çöl bedevisi seviyesinde bulunanların nasıl çıkabildiğini düşünmeleri ve şayet bu sorulara tatminkâr bir cevap bulamıyorlar ise, kendi kendilerine LÂNET etmeleri gerekir.

(Milliyet, 1.5.1967)

---

(1) Malûm olduğu üzere İslâm'da "din adamı" diye bir sınıf yoktur ve olmaması icabeder. Bu deyimi biz alışılagelmiş olduğu için kullandık.

(2) 4 Mart 1967 tarihli "Milliyet" gazetesinde çıkan "31 Mart Yolu" başlıklı yazımıza bk.

(3) Cahil ve gerici din adamlarını tenkid konusunda yazılmış bir tiyatro piyesinin oynatılmasına bu son günlerde mani olmağa çalışan bir yüksek tahsil teşekkülü olmuştur. Yine lâik düzen yerine teokratik bir Devlet düzeni kurma gayesiyle kurulan ve merkezi yurt dışında bulunan gizli bir cemiyetin mensupları arasında Üniversite öğrencileri ve hattâ öğretim üyesi bulunduğu 12 Nisan 1967 tarihli gazetelerden anlaşılmaktadır.

(4) Yukarıdaki Ortaçağ zihniyetine bağlı kişiler arasında yüksek mühendis, yüksek mimar, doktor, iktisatçı v.s. olanları da vardır.

AMAÇ, F. Muzaffer

141 VE 142'NİN İPTALİ

141. ve 142. nin iptali gene de mümkündür.

Anayasa Mahkemesi, 141. ve 142. nin Anayasaya aykırı olmadığına çoktan karar vermiştir. Gene biliyoruz: Anayasamızın 152 nci maddesinde *Anayasa mahkemesi kararları kesindir,* diye bir hüküm vardır.

Ama, gene de diyoruz ki: 141. ve 142 nci maddeleri kendi çıkarlarını korumak için kalkan gibi kullanmakta sürüp gideceklerini umanların sevinçleri boşunadır; bu maddelerin Anayasa Mahkemesince iptali bugün de mümkündür. Çünkü, bir kanun maddesinin Anayasaya aykırı bulunmadığına dair olan Anayasa Mahkemesi kararları aynı konunun Anayasa Mahkemesince ikinci, üçüncü... kereler incelenmesine ve o konuda evvelkine aykırı bir karar verilmesine engel sayılmamaktadır. Bunun için, dün, Anayasaya aykırı olmadığına karar verilmiş bulunan bir kanun maddesinin bugün yeniden incelenmesi sonucunda Anayasaya aykırı görünüp iptaline karar verilmesi imkânsız değildir.

Bu iddiamızı ispat için Anayasa Mahkemesi kararlarından ikisini örnek olarak göstermeyi yeter buluyoruz:

Anayasa Mahkemesi, Orman Kanununun Geçici Birinci maddesinin Anayasa'nın 132. maddesine aykırı bulunmadığına bir kere karar verdikten sonra aynı konuyu bir başka dâva nedeniyle yeniden incelemiştir. Anayasa Mahkemesi, aynı konudaki bu ikinci dâvada şöyle karar vermiştir:

"Bahse konu Geçici 1 inci maddenin Anayasanın 132 nci maddesine aykırı olduğu yolundaki itirazın evvelce Anayasa Mahkemesi tarafından reddedilmiş olması, sonradan yapılmış olan işbu itirazın, 132 nci maddeye ilişkin kısmının esas yönünden incelenerek yeniden karara bağlanmasına engel olmayacağına. çoğunlukla karar verildikten sonra, ortada evvelce varılan sonuçta değişiklik yapılmasını gerektiren bir hal ve şart bulunmadığından (.....) Orman Kanununun Geçici Birinci maddesinin Anayasanın (.....) 132 nci maddesine aykırı bulunmadığına (.....) karar verildi." (1)

Bir kanun maddesinin Anayasaya aykırı bulunmadığına dair evvelce Anayasa Mahkemesince karar verilmiş olmasının,

aynı konuda yeniden inceleme yapılmasına engel sayılamayacağını belirten bir örnek de şudur:

Anayasa Mahkemesi, Ceza Yargılamaları Usulü Kanunundaki, *Suç, memleketin asayişini bozan fiillerden bulunursa sanık tutuklanabilir,* hükmünün Anayasaya aykırı bulunmadığına bir kere karar verdikten sonra başka bir dâva nedeniyle aynı konuyu gene yeniden incelemiş ve kararında şöyle demiştir:

"Suç, memleketin asayişini bozan fiillerden bulunursa sanık tutuklanabilir, şeklindeki hükmün Anayasaya aykırı olmadığına daha önce karar verilmiş olmasının, bu defa açılmış olan iptal dâvasının kapsamına giren aynı hükmün yeniden incelenerek varılacak sonuca göre karara bağlanmasına engel olamayacağı.. oy çokluğu ile kararlaştırıldıktan sonra gereği görüşülüp düşünüldü." (2)

Anayasa Mahkemesinin iki kararından örnek olarak aldığımız bu satırlar açıkça gösteriyor ki: İlk kararlar, aynı konuların Anayasa Mahkemesince yeniden incelenmesine engel sayılmamıştır. Anayasa Mahkemesinin oy çokluğu ile benimsediği bu usulün anlamı ve önemi, bu usule aykırı oy vermiş olan üye Muhittin Gürün'ün şu cümleleriyle çok iyi belirmektedir:

"Her ne kadar bu defaki karar da, önceki kararı teyit edici nitelikte sonuçlanmış bulunmakta ise de, mahkememizin benimsediği bu usule göre, müzakereye katılan üyelerde değişiklik olması veya üyeler aynı kalsa dahi düşüncelerde değişiklik meydana gelmesi gibi nedenlerle, konuları aynı olan kararların farklı hükümlerle neticelenmesi de imkân dahiline girmiş bulunmaktadır. Yani Anayasa Mahkemesinin bu kabil müracaatlar neticesinde, evvelce Anayasa'ya uygunluğuna karar verdiği bir kanunu veya hükmü, kısa veya uzun bir süre sonra anayasanın aynı hükümlerine aykırı görerek iptal etmesi mümkün olabilecektir." (3).

Görülüyor ki: Anayasa Mahkemesinde oy çokluğu ile benimsenmiş olan usul, evvelce her nasılsa verilmiş bulunan yanlış bir kararın, bir süre sonra, başka bir dâva nedeniyle düzeltilmesi imkânını sağlamaktadır. (4)

Bunun için 141 ve 142 nci maddelerin Anayasaya aykırı olmadığına Anayasa Mahkemesince bir kere karar verilmiş bulunması artık bir konunun Anayasa Mahkemesinde yeniden incelenmesine imkân kalmadığı anlamına gelmez. 141 ve 142 nci maddelerle ilgili dâvalara bakmakta olan mahkemeler bu maddelerin Anayasaya aykırılığını ileri sürerek İptali için başvururlarsa, Anayasa Mahkemesi evvelki kararına rağmen

konuyu yeniden inceleyecektir. Bu yeni dâvada "müzakereye katılan üyelerde değişiklik olması ya da üyeler aynı kalsa bile düşüncelerde değişiklik meydana gelmesi gibi nedenlerle" maddelerin iptaline karar verilmesi daima mümkündür.

Şu halde, Anayasa'ya aykırı kanun hükümlerinin ve bu arada 141 ve 142 nci maddelerin kaldırılması konusunda avukatlara, savcılara ve yargıçlara çok önemli bir görev düşmektedir. Bu maddelerin Anayasaya aykırı olmadığına Anayasa Mahkemesi daha önce karar vermiş olduğu halde bir başka dâva nedeniyle aynı konunun yeniden incelenmesi ve üyelerdeki ya da düşüncedeki değişiklik gibi nedenlerle dâva konusu maddelerin Anayasaya aykırı görülüp iptaline karar verilmesi mümkün olduğuna göre:

Avukatlar ve savcılar bu maddelerin Anayasa'ya aykırılığını ilgili her dâvada ileri sürerek iptali için Anayasa Mahkemesine başvurulmasını mahkemelerden istemelidirler.

Yargıçlar da bu maddelerin Anayasaya aykırı olmadığına Anayasa Mahkemesince daha önce karar verilmiş bulunmasını bu isteğin reddi için yeter bir neden saymamalıdırlar.

(Akşam, 3.6.1967)

---

(1) Anayasa Mahkemesi Kararlar Dergisi, sayı: 1, sayfa: 54.

(2) Aynı sayı, sayfa: 214.

(3) Aynı sayı, sayfa: 65

(4) Bu usul, Anayasanın "Anayasa Mahkemesi kararları kesindir" hükmünü taşıyan 152 nci maddesine aykırı değildir. Çünkü, bu maddedeki kesin *sözünün anlamı Anayasanın Gerekçesinde şu cümle ile belirtilmiştir: "Anayasa Mahkemesi üst bir merci olduğu için kararlarına karşı herhangi bir mercie itiraz söz konusu olamayacaktır." Bundan başka, Anayasa Tasarısının görüşülmesi sırasındaki konuşmalardan anlaşıldığına göre bu maddede geçen* Anayasa Mahkemesi kararları *deyimi sadece, bir kanun hükmünün iptaline ilişkin olan kararları ifade etmektedir.*

NADİ, Nadir

NİYETLER İYİ OLSA DA

Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay'ın "Anayasamız sosyalizme kapalıdır" demesi bilim ve basın çevrelerinde üzüntü yarattı. Çok değil, daha birkaç hafta önce, bir Amerikan üniversitesi tarafından kendisine onursal doktorluk pâyesi verildiği sırada yaptığı konuşmayı hatırlarsak Sayın Sunay'ın Anayasamız hakkında ileri sürdüğü düşünceleri yalnız üzüntü ile değil, biraz da hayretle karşılamamak elden gelmez. Sayın Sunay Amerikan üniversitesinde özgürlük üzerine gerçekten güzel sözler söylemiş, Grotius'lardan, Kant'lardan örnek göstererek profesyonel hukuk bilginlerine parmak ısırtacak bir belâgatla tarih boyunca insanlığın özgürlük kavramını ileriye doğru nasıl geliştirdiğini anlatmıştı.

Amerikada o güzel konuşmayı yapan Devlet Başkanımızın, aradan kısa bir süre geçer geçmez burada, hem 27 Mayıs gibi topluma geniş ufuklar açtığına inandığımız ve o inançla kutladığımız ulusal bayram günü vesilesiyle Anayasa sınırlarını daraltıcı bir ifade kullanmasına akıl erdirmek güçtür. Bu, kimi profesörlerimizin de dünkü gazetelere verdikleri demeçlerde belirtildiği üzere, olsa olsa gerçek maksadı yanlış belirten bir dil sürçmesinden eski deyimi ile bir (zaaf-ı telif) den ileri gelmiş sayılabilir.

Bununla beraber, Sayın Sunay'ın gerçek düşüncesini yansıtmadığını sandığımız sözlere karşı uyanan tepkiyi de anlayışla karşılamak gerektiğine inanıyoruz.

Türkiye'nin geri kalmasında çıkarı olan, bu yüzden yurdumuzdaki sosyal gelişim süresini azımsama eğiliminde bulunan çevreler 27 Mayıs Anayasasının bizlere sağladığı haklardan rahatsızdırlar. Küçük bir azınlığın haksız olarak elinde bulundurduğu imtiyazlar bir gün son bulur diye bunların ödleri kopmaktadır. Bu itibarla, yürürlükteki ekonomik düzenin demokratik yollardan eleştirilmesine tahammülleri yoktur. Özledikleri, içinde yaşadığımız dengesiz düzeni sürebildiği kadar sürdürmek ve keyiflerine bakmaktır. Bu uğurda bütün haklara, bütün özgürlüklere boşverdiklerini yıllardır milletçe görüp durmuyor muyuz?

Bunlar işlerine elvermiyen her düşünce sistemini diktatörlük diye yasaklamanın yolunu arıyacaklardır, aramaktadırlar. Güvendikleri bir taktik de şu: Anayasamız sadece dikta rejimlerine mi kapalı? Komünizm de bir dikta rejimi. Bu koşullar altında hiçbir komünist açıkça "ben komünistim" diyemiyeceğine göre bütün komünistler sosyalist maskesi arkasına gizleneceklerdir. Şu halde gizli komünizmle savaşabilmek için açık sosyalizmi de yasaklıyacaksınız. Ama bunu yaparken Anayasayı çiğneyecek, demokrasinin canına okuyacak, insan haklarını yok edecekmişsiniz, bayların umurunda mı?

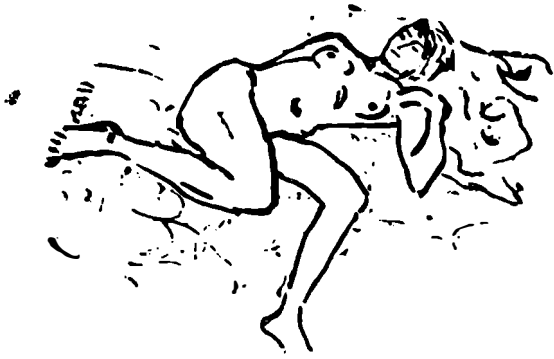
Nasıl umurlarında olsun ki, onların amacı Anayasadan da, demokrasiden de, insan haklarından da önce alıştıkları statükoyu ayakta tutabilmektir.

Statükonun ileriye doğru değişebileceği korkusu öylesine yüreklerine işlemiştir ki Parlâmentoda topu topu 15 üyesi bulunan T.İ.P.'in kapatılması uğruna çırpınmakla yetinmezler de üstelik son zamanlarda ortanın soluna kayan C.H.P. yi, hattâ onun Genel Başkanı İnönü'yü bile damgalamaya kalkışırlar.

Onların gözünde Atatürkçülük statükoculukla eş anlama gelir ve statükoya karşı çıkan her düşüncenin arkasında mutlaka bir komünist oyunu aramalıdır.

Yurdumuzun özgürlük düzeni içinde bir an önce kalkınmasını istiyen gerçek Atatürkçüler Anayasamızın kötürümleştirilmesine elbette seyirci kalamazlar.

(Cumhuriyet, 30.5.1967)

Marquet

ATAY, Falih Rıfkı

TARİH

Cihad-ı ekber ha... Cihad-ı mukaddes ha... 1914 de Türkiye yeryüzünde tek bağımsızca müslüman devleti idi. Asya ve Afrika'yı pençelerinde tutan emperyalistlerle savaşıyorduk. Verdiğimiz Türk şehidi yüzbinlerin çok üstünde idi.

Halife Cihad-ı mukaddes fetvası 350.000.000 müslümanı imdada çağırdı. Buna ilk cevabı Mekke Emiri ve Peygamberimizin torunu Şerif Hüseyin'den aldık. İngiliz casusu Lawrens'in komutası altında bize isyan etti. Fahri Paşa komutası altında savunduğumuz Medine üstüne yürüdü. Yürüyenlerin başında eski Irak Kralı Faysal ve şimdiki Ürdün Kralı Hüseyin'in babası Abdullah vardı. İskorpitten çeneleri dökülen Anadolu Türkleri.

"— Canımızı veririz, Peygamberimizin türbesini gâvura vermeyiz," diye Ravza-ı Mutahhara'yı, onun içinde yatan Muhammed Peygamberin İngiliz parası ve komutası ile Türkiye düşmanlarına yardım eden torunlarına karşı savunuyordu.

Ve Asya ile Afrika'nın yüzbinlerce müslüman askeri düşman ordularının safları içinde vuruşuyordu.

Suriye'den çekildiğimiz vakit Atatürk ordusunu arkadan Şamlı Arap dindaşlarımız vuruyordu.

Daha yakın vakitlerde Kıbrıs Papazı Makarios'u kucaklayan yeni cihad-ı mukaddesçi Nasır değil miydi?

Osmanlı tarihinin bir destansı başlangıcı vardır: Soylu ve yiğit Kayı aşireti Türkleri bir savaşa rastlamışlar ve hemen zayıfa yardıma koşmuşlardı. Osmanlı Devleti'nin temeli bu alicenaplıktır. 100.000.000 Arap. Yardımcınızım diyen Rusya 180.000.000, imdadınıza geliyorum diyen Çin 750.000.000. İki buçuk milyona karşı 1 milyar 30 milyon!

Bir de bizim ne tarih, ne de Atatürk bilmeyen sağır ve kör sağ Türkiye'de cihad-ı mukaddes havası yaratmıya çalışıyor.

Ayıp yahu. Türklük adına ayıp. İnsanlık adına ayıp. Geceli gündüzlü Hatay'ı isteyenlere üstelik bir de gönüllü mü vereceğiz?

Başı havada mı, Makarios... Hatay... başı sıkıştı mı, cihad-ı mukaddes!

Hiç olmazsa susalım!...

(Dünya, 11.6.1967)

ARIKAN, Baha

KANUNLARIMIZA GÖRE SOSYALİZM

Anayasanın onuncu maddesi her vatandaşın kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilmez ve vazgeçilmez temel hak ve hürriyetlere sahip olduğunu bildirmektedir. Bunu takip eden maddesinde ise, temel hak ve hürriyetlerin anayasanın özüne ve ruhuna uygun olarak ancak kanunla sınırlandırılabileceğini, bu sınırlandırmanın, kamu yararı genel ahlâk, kamu düzeni sosyal adalet ve millî güvenlik gibi sebeplerle dahi olsa, bir hakkın ve hürriyetin özüne dokunamıyacağını hüküm altına almaktadır.

Bu maddelerin gerekçesi, bu hükümleri daha ziyade açıklamakta ve şöyle demektedir: "Ötedenberi hakların sınırlanması meselesinde aşılan tehlike, bu tahditlerin çok ileri gitmesi neticesinde, cevherin imha edilmesidir. Hürriyetleri tahdit edenler daima bunları sadece düzenlediklerini iddia etmişlerdir. İşte bu düzenlemenin, hakkın özünü tahribe kadar gidemiyeceği esasını koyan madde fıkrası, kanun koyucunun yetkisini kayıtlayan pek önemli bir kaidedir. Anayasa mahkemesi bu genel ölçüyü gözönünde bulundurarak herhangi bir tahdidin Anayasaya aykırı olup olmadığına karar verecektir. Eğer sınırlama bir temel hak ve hürriyetin cevherini tahrip ediyorsa, Anayasaya aykırılığı dolayısıyle hükümsüz sayılacaktır." (1).

Anayasa düşünce hürriyetini yirminci maddesinde bahis konusu yapmıştır. Herkesin düşünce ve kanaat hürriyetine sahip olduğunu, düşünce ve kanaatlerini söz, yazı, resim ile veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklayıp yayabileceğini tasrih ettiği gibi, hiçbir kimsenin düşünce ve kanaatlerini açıklamağa zorlanamıyacağını da hüküm altına almış bulunmaktadır.

Anayasanın 56 ncı maddesi siyasî partilerle ilgili hükümleri kapsamaktadır. Her vatandaş, siyasî parti kurma ve usulüne göre partilere girme ve çıkma hakkına sahiptir. Siyasî partilerin önceden izin almağa hacet olmaksızın kurulabilip faaliyete geçebileceğini kabul eden madde, siyasî partileri demokratik siyasî hayatın vazgeçilmez bir unsuru saymaktadır. Bu maddeyi izleyen elliyedinci madde ise, siyasî partile-

rin faaliyette bulunabilmeleri için, ne gibi bağlarla sınırlı bulunduklarını izah etmekte ve bu faaliyetlerin insan hak ve hürriyetlerine dayanan demokratik ve lâik Cumhuriyet ilkelerine ve devletin ülkesi ve milliyetiyle bölünmezliği temel hükmüne uygun olmak zorunda bulunduklarını ifade eylemektedir.

Bu maddenin gerekçesi, koymuş olduğu hükmü daha esaslı bir surette açıkladığından buraya aktarılmasında fayda vardır. Gerekçede deniliyor ki: "Devlet hayatında olağanüstü bir role sahip olan siyasî partilerin demokrasi düzenini ve Cumhuriyetin ilkelerini tahrip edici bir kuvvet haline gelerek cemiyeti, felâkete sürüklemesi karşısında, devletin seyirci kalamıyacağı tabiîdir. Bu sebepledir ki tasarıda, yeni Alman anayasasında olduğu gibi, devlete veya demokratik nizama cephe alan partileri kapatma esası kabul edilmiştir. İnsan hakları evrensel beyannamesinde ve Avrupa insan hakları anlaşmasında da aynı esas, hürriyeti tahribe müncer olan bir hürriyetin tanınmamış olduğu ifade edilmek suretiyle benimsenmiştir." (2).

Görülüyor ki, Anayasamızda sosyalizmi değil, hattâ komünizmi dahi yasaklayan bir hüküm yoktur. Kanun, partilerin kurulmasını serbest bırakmış, ancak faaliyetlerini bazı bağlayıcı şartlarla sınırlamıştır. Bu bağlayıcı sınırları aşan bir parti, ister sosyalist, ister komünist, ister sağcı, muhafazakâr, isterse liberal bir parti olsun; Anayasa mahkemesi kararı ile kapatılmağa mahkûm bulunmaktadır.

648 numaralı ve 13.7.1965 tarihli Siyasî Partiler Kanunu çıkana dek siyasî partiler tamamiyle Medenî Kanunun cemiyetler faslı ile Cemiyetler Kanunundaki hükümlere dayanmak suretiyle faaliyet göstermekte idiler. Fakat Anayasanın âmir hükmüne dayanmak suretiyle tanzim edilen Siyasî Partiler Kanunu, siyasî partileri, cemiyet ve derneklerden ayırmış, yalnız Medenî Kanun ile Cemiyetler Kanununun Siyasî Partiler Kanununa muhalif olmayan hükümleri, siyasî partiler için ayakta kalabilmiştir. Meselâ dernekler, Siyasî Partiler Kanunu çıkmadan önce, Cemiyetler Kanunu ile Medenî Kanunun cemiyetler faslındaki hükümlere tâbi oldukları gibi, siyasî partiler de, siyasî bir cemiyet telâkki olunmak suretiyle, aynı hükümlere tâbi bulunmakta idiler. Fakat bu kanunun neşrinden sonra siyasî partiler için kendilerine mahsus kanun hükümleri uygulanmaktadır. Bu kanunun ikinci maddesi, bir siyasî partiyi desteklemek ya da desteklememek, yahut siyasî partiler arasında işbirliği sağlamak veya Türkiye Büyük Millet Meclisi Üyeliği veya mahallî idareler veya muhtarlık,

yahut ihtiyar heyeti seçimlerinde belli adayları desteklemek veya desteklememek, yahut bunlar arasında işbirliği sağlamak amacıyla dernek kurulamıyacağını hüküm altına almaktadır. Siyasî partilerin gösterdikleri faaliyetlerdeki yasaklar, kanunun ikinci bölümünde sıralanmış bulunmaktadırlar. Konumuz dışında olduğu için bu yasakların tafsilâtına girmeyeceğiz. Özet olarak bu yasaklar, Anayasanın elli yedinci maddesinde gösterilen sınırlamalara dayanmakta, siyasî partilerin insan hak ve hürriyetlerine dayanan demokratik ve lâik Cumhuriyet ilkelerine ve devletin ülkesi ve milliyeti ile bölünmezliği temel hükmüne uygun faaliyet göstermelerine ait bulunmaktadırlar. Bu hükümler içerisinde de sosyalizmin, siyasî partiler için yasaklanmış olduğuna dair bir hüküm yoktur.

Ceza Kanununun 141 ve 142 nci maddeleri siyasî düşünce hürriyeti bakımından bazı sınırlamaları ihtiva etmektedir. Bu maddelere göre, sosyal bir sınıfın diğer sosyal sınıflar üzerinde tahakkümünü tesis etmeğe veya sosyal bir sınıfı ortadan kaldırmağa veya memleket içinde müesses iktisadî veya sosyal temel nizamlardan herhangi birini devirmeğe matuf cemiyetleri, her ne suret ve nam altında olursa olsun kurmağa tevessül edenler veya kuranlar veya bunların faaliyetlerini tanzim veya sevk ve idare edenler veya bu hususlarda yol gösterenler cezalandırılmakta, bu kabil faaliyetler yasaklanmaktadır.

Yuvarlak kelimelerle ifade edilen bu yasakların ne gibi fiillere atfolunabileceği, kanunun bu maddelere ilişkin gerekçesinde tamamen açıklanmış bulunmaktadır. Bu gerekçede yukarıya aktardığımız hükümlerden kastedilen mânanın komünizm olduğu, hiç bir kuşkuya yer vermiyecek şekilde açıklanmıştır. Deniliyor ki: "Müesses nizama komünizm tamamiyle aykırıdır. Marksist siyasî doktrinin esası, tahakkümdür, yani diktatörlüktür. Tahakküm ile hürriyet bir arada mütalâa edilemiyeceğine göre, Marksist siyasî akidenin de gerçek demokrasi ile bir münasebeti kurulamaz. Bilâkis marksist siyasî telâkkiyi gerçek demokrasinin zıddı olarak mütalâa etmekte, fayda vardır." (3).

Bu maddelerin 3038 numaralı kanunla yapılan tâdil gerekçesinde ise: "Maddenin sarahatine ve ihtiva ettiği unsurlara nazaran komünist ve anarşist cemiyetler bu maddenin şumûlüne dahil bulunmaktadırlar" denilmektedir.

Görülüyor ki, kanun koyucu, Ceza Kanununun 141 ve 142 nci maddelerinde yasaklamış olduğu cemiyetleri gerekçesinde açıklamış, bunların anarşizm ve komünizm olduğunu tereddütsüz bir şekilde izah etmiştir. Sosyalizmin bu maddelerde de

yer almadığı kanun vazıının gerekçesinden tamamiyle anlaşılmaktadır.

141 inci maddenin ikinci fıkrası ise, devletin siyasî ve hukukî temel nizamlarını topyekûn yok etmek gayesini güden cemiyetlerden bahsetmektedir. Burada da sosyalizmden bahis yoktur. Çünkü bu hükmün gerekçesinde de kanun koyucu: "Anarşizm ve Nihilizm gibi cemiyet binasını bütünü ile yıkmayı istihdaf eden ve bunun yerine nizamsızlık ikâme eylemek isteyen bozguncu cereyanlardır. Kanun bunların tecrim ve tecziyesini istihdaf etmektedir. Bu maksadı daha iyi ifade edebilmek için fıkraya topyekûn tâbirinin ilâvesi muvafık sayılmıştır. Fıkradaki siyasî ve hukukî nizam ibaresiyle devleti teşkil eden siyasî ve hukukî müesseselerin bütünü kasdolunmuştur." demekte, sosyalizmden ve sosyalizm mânasına gelebilecek bir mefhumdan bahsetmemektedir (4).

Kanunun 142 nci maddesi amacı cumhuriyetçiliğe aykırı olan veya demokrasi prensiplerine aykırı olarak devletin tek bir fert veya bir zümre tarafından idare edilmesini hedef tutan cemiyetlerden bahsetmekte ve bu gibi cemiyetleri yasaklamaktadır ki bu, tamamiyle diktatörlük demektir. Nitekim gerekçe bu hususu da açıklamakta, bu ibare ile diktatörlük ve diktatörlüğü tesise müteveccih birleşmelerin yasaklanmış olduğunu ifade etmektedir.

Buraya kadar yapmış olduğumuz açıklamadan da anlaşılmaktadır ki, kanunlarımızda sosyalizmi men eden bir hüküm bulunmadığı gibi bilâkis 141 ve 142 nci maddelerin yasakladığı siyasî faaliyetlerin Anarşistlik, Komünistlik, Diktatörlük gibi sosyalizmle uzaktan ve yakından ilgisi bulunmayan yıkıcı ve ayırıcı faaliyetler olduğu, Türkiye Anayasası muvacehesinde tamamile meşrû ve kanunî bir himaye altında bulunan düşünce ve fikir hürriyetinin mahsulü bulunduğunu kabul etmek, hukukî bir zaruret halinde kendini göstermektedir.

Bu vesile ile Prof. Tarık Tunaya ile Prof. Sahir Erman'ın bir bilirkişi raporundan kısa bir cümleyi buraya aktarmakta fayda mülâhaza etmekteyiz. Bu zatlar, sosyalizmin iki cephesi, yapıcı ve yıkıcı cepheleri bulunduğunu ifade etmekte, yapıcı cephesini izah ettikten sonra: "En müfrit şekli olan komünizm ise, gerek istihsal, gerek istihlâkte mülkiyetin kaldırılmasını, sây ve servetin müşterek hale ifrağını ifade eder. Bu takdirde müesses iktisadî, içtimaî, hukukî rejim yıkılacak ve bir proleter diktatörlüğü kanalile Komünist cemiyete ulaşmak gerekecektir" denilmektedir (5). İşte Ceza Kanununun 141 ve 142 nci maddesinde yasaklanan ve cezalandırılan

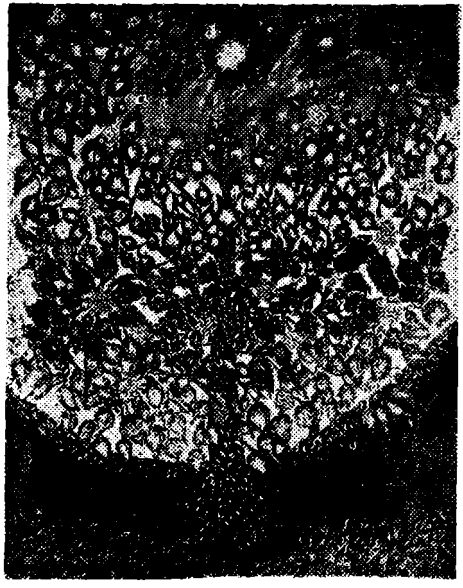
faaliyetler, bu gibi akımlardır. Sosyalizmin böyle bir gayesi olmadığı içindir ki, ne Anayasada, ne de sair kanunlarımızda sosyalist düşüncelere set çeken bir müeyyideye lüzum görülmemiş ve konulmamıştır.

Kaldı ki Anayasanın üçüncü bölümünde bahis konusu olan kamulaştırma, devletleştirme, çalışma ve sözleşme, dinlenme, ücrette adalet, sendika kurma, toplu sözleşme ve grev, sosyal güvenlik ve sağlık gibi hususlara ait maddeleri; sosyalizm ile sıkı sıkıya bağlılığı bulunan hükümler bulunmaktadırlar.

(Cumhuriyet, 5.6.1957)

---

(1) Temsilciler Meclisi Tutanağı, sayı 35, sayfa 18.
(2) Temsilciler Meclisi Tutanağı, sayı 35, sayfa 27.
(3) Büyük Millet Meclisi 950 Tutanağı, sayı 264.
(4) Büyük Millet Meclisi 950 Tutanağı, sayı 264.
(5) Faruk Erem, Ceza Hukuku Cilt: 1, sayfa 68'den naklen.

Séraphine: Hayat ağacı

AKBAL, Oktay

"OKUR" DEĞİL, "BAKAR"

Bir ilân: "(...) 10 ay içinde Türkiye'nin en çok okunan ikinci gazetesi oldu". Bir grafik... Bakıyoruz adı geçen gazete 100 binden 300 bine fırlamış. Allah versin, milyona kadar yolu var. Bir gazetenin 300 bin basması en azından bir milyon okura seslenmesi demektir. Sevinilecek bir şey. Bir milyon kişi okuyor bu gazeteyi! İlânda da "en çok okunan" denmiyor mu zaten!

Ama alın o gazeteyi elinize. Okuyun bakalım. Ne okuyacaksınız? Okuyacak bir şey bulursanız okuyun. Gazete her şeyden önce haber verir okuruna. Sonra yazılar, romanlar... Bu gazetede haber yok! Ya cinayet olacak, ya ırza saldırı, ya da heyecan verici bir palavra... Başka haber arama! Aç ikinci sayfayı bir iskeletin cinayetleri... Yakalanmaz, tutulmaz, ele geçmez bir adam. Herkesi öldürür, yapmadığı kötülük kalmaz. Çırılçıplak kadınlar, açık saçık sahneler. Bütün kötülükler var... Sonra sözüm ona röportajlar. Gene resimli romanlar, çıplak kızlar...

En çok okunan gazetelerden biri... Okunan dememeli buna, "bakılan" demeli. Bu çeşit gazeteleri alanlara da "okur" değil "bakar" demek gerek. Bak bak, içini çek, hayran kal, kendinden geç... Tabii yüz binden üçyüz bine çıkar tirajı! Beklesin, yarım milyonu da bulur... Türkiye'de okur yok, yok ama "bakar" öyle çok ki! "Görür" az da "bakar" pek çok... Millet "bakıyor" sadece! Bir şey görmeden, anlamadan... Ona kimse bir şey göstermek, anlatmak istemiyor ki! Niye anlamaya, görmeye çalışsın?.. Bakıyor resimlere, okur sayılıyor...

Yalnız o gazete değil... Bir yığın dergi çıkıyor "bakar"lar için. Çocuk dergileri, sinema dergileri, çıplaklık dergileri... Hep göz için, kafa için değil... Zaten gereksiz şey bu "kafa" dedikleri. Göz yeter insanın hayvansal yönlerini uyandırmaya, ayakta tutmaya. Ne gerek var "kafa"ya, "kafa"yı besleyen, güclendiren, insanı insan eden bilgilere?.. Bunlar okumakla gelir, öyleyse okumamalı, okutmamalı. Yalnız baktırmalı, bol bol baktırmalı. Kadınlara, kızlara, haydutlara, katillere, hırsızlara...

"Bakar kör" derler hani ya, bu çeşit gazete ve dergiler bakar körlerin sayısını hızla arttırıyor! Bir yandan satışları yükseliyor, öte yandan da "bakar körler" le doluyor yurdumuz.

Kâğıt ziyanı! Mürekkep ziyanı, emek ziyanı! Hele hele göz ziyanı! Zaman ziyanı! Geri kalmış ülkelerde basın başlıca kalkınma araçlarından biridir. Halkı uyandıracak, aydınlatacak, düşünmesini, anlamasını öğretecek... Bu "cek"ler, "cak"lar büyük tiraj ardında koşanlara vız geliyor. Onlara vız geliyor, bize vız gelmiyor. Gelmiyor da ne oluyor? Onlar yüzbinlere "baktırıyorlar", bizler birkaç bin kişiye okutuyoruz gazetemizi... Ayrım bu kadarcık!

(Vatan, 22.6.1967)

Gromaire: nü

ERTUĞRUL, Muhsin

BÖLGE TİYATROLARI KANUNU

1963'de (Bölge Tiyatroları) Kanunu Büyük Millet Meclisine gelirken bu tasarıyı nasılsa ele geçirerek okumuş ve kanunun böyle sakat bir şekilde çıkmasını önlemesi için Adalet Partisi Başkanı merhum Gümüşpala'ya bir mektupla başvurmuştum. Görüşümü hemen bildirmem için merhumun çektiği telgraf üzerine (OYUN) dergisine yazdığım bir yazıyı bütün milletvekillerine göndermek suretile sakıncaları belirtmiştim. Nitekim, merhumun müdahalesiyle olacak, tasarının kanunlaşması ertelendi.

Aradan dört yıl geçti. Şimdi bu tasarı geçici bir komisyondan bütün bütün kısırlaşmış şekliyle yakında yine Meclise gelecek, belki de bu haliyle kanunlaşacak. Bu durum karşısında elimi kolumu bağlayıp susmak, iyi niyetlerinden kuşkulanmaya hakkımız olmıyan milletvekillerini bu yazımla tekrar uyarmamak bir vicdan suçu olur. Türkiye'mizde (Bölge Tiyatroları) isminin babası ve bu fikrin ilk yayıcısı sıfatıyla bu görevi yapıyorum.

Geçici Komisyondaki sayın milletvekilleri arasında tek bir tiyatro adamı olmadığına göre; kendileri elbet tiyatro çevresinden (Uzman) sandıkları birkaç kişinin düşünce etkisile bu tasarıya imza koymuşlardır. Kendilerinden özür dilerim. Danıştıkları tiyatro adamları her şeyden önce samimî değillermiş. Çünkü bu konuyu her sanatçının bilmesine imkân yoktur, bilmemek de bir eksiklik sayılmaz. Yalnız, ömürlerinde bir kere bile bu (Bölge Tiyatroları)nın yabancı ülkelerdeki örneklerini görmediklerini ve yerinde incelemediklerini dürüstce söylemeleri gerekirdi. Bir milletin kültür hayatında en önemli adım sayılan bu konuda, birkaç ağızdan dolma bilgiyle çıkmaz yol göstermek insanlıkla bağdaşmaz. Onun için, şayet yazımda mesleki yönden bazı düzeltmelere, açıklamalara rastlanırsa bunlar o danışman uzmanlara aittir, sayın milletvekillerini önceden tenzih ederim.

Bursa milletvekili sayın Sadrettin Çanga'nın kanun teklifi gerekçesindeki üçüncü satırbaşından şu cümleleri alıyorum:

"Son senelerde büyük bir gelişme kaydeden Devlet Tiyatroları, çevresinin sınırlarından taşmış ve zaman zaman yurdun birçok yerlerinde temsiller vermeye mecbur edilmiştir. Bu düşünceden hareket etmek suretile İzmir, Bursa ve Adana gibi şehirlerimizde tamamen Devlet Tiyatrosunun yönetiminde ve turne faaliyeti çerçevesi içinde birer tiyatro kurulmuştur."

Sayın Çanga'nın müsaadeleriyle söyliyeyim ki, yukarıdaki satırlarda belirtilen olaylar sırasında ben, Devlet Tiyatrosunun başındaydım. Bu fakir milletin Devlet Tiyatrosuna gösterdiği cömertliğin manevî yükü ve sorumluluğu altında eziliyordum. Bütün milletin kesesinden alınan para ile beslenen bir Devlet Tiyatrosu'nun, yalnız başkent halkına hizmet etmekle yetinmemesi gerektiğini düşünerek harekete geçtim. İzmir'de, Bursa'da, Adana'da tiyatrolar açmak istediğim zaman, en yakın çalışma arkadaşlarım bile beni Devlet Tiyatrosu kanununun dışına çıkmakla suçladılar. Çünkü gerçekten de kuruluş kanununda (Ankara'da) diye bir başkent bağı vardı. Aldığımız ödeneği haketmek için ben kanun dışına çıkarak o bağı kopardım ve Anadolu'nun kuzeyine, batısına, güneyine çalışmamızı taşırmak istedim. —Bu bakımdan gerekçe metnindeki (Mecbur edilmiştir) sözü vârid değildir.— Aksine o zamanın Millî Eğitim çevresi dahi, millete bir kuruş masraf kapısı açmadan yaptığım bu yayılmayı tasvib etmiyordu. Bu hareketimi yalnız zamanın merhum Başvekili Adnan Menderes destekliyordu. Bu üç şehrin tiyatrosunu o günkü maddî şartlar içinde, Devlet bütçesinden aylarca bir ödenek almadan açmak ve işletmek yoluna giderek, yıllar yılı amaç edindiğim (Bölge Tiyatroları) fikrini yaymak, millete, hükûmete benimsetmek ve bunu elimdeki imkânlarla başarmanın kabil olacağını işle göstermek istiyordum. Nitekim bölge fikri ve bu üç tiyatronun çevrelerindeki ilgisi olumlu karşılandıktan sonra Konya ve Kayseri'ye uzanmak suretile çevreyi genişlettim. —İlk hazırladığım kanun tasarısında bu teşkilât, İtalya'da olduğu gibi, doğrudan doğruya Başbakanlığa bağlı olacaktı. Bu emeklemeyi Devlet Tiyatrosu'nun imkânlarıyla yaptığım için oranın bir merkez olabileceği sanıldı. Aslında (Bölge Tiyatroları)nın bütün özellikleri, bulundukları bölgede tam bağımsız ve özgür çalışmalarıydı.

Yeni bir kanunla yepyeni bir hüviyetle ortaya çıkacak (Bölge Tiyatroları)nın ilk çalışma şartı hiç bir tiyatroya bağlı olmamasıdır. Gerekçede (Ademî Merkeziyet) dendikten sonra çifte zincirle prangalamak, çalışmayı ve gelişmeyi köstekle-mektir. Zaten kendi Millî Eğitim Bakanlığına bağlı olan bir Devlet Tiyatrosuna bütün yurttaki tiyatroların tümünü bir-

den bağlamak, eşine dünya yüzünde rastlanmıyacak bir mantıksızlık olur. Bir kere değer ve önem bakımından (Bölge Tiyatroları) başkentteki bir Devlet Tiyatrosunun çok üstündedir. Bir Bölge Tiyatrosu sahnesiyle, okuluyla, yetiştireceği yerli yazarlarıyla bir üniversite kadar önemlidir. Erzurum'da açılacak bir Üniversiteyi Ankara lisesinin emrine vermek kimin aklından geçer?

Bunun tiyatro alanında bir örneğini ararsak tam uyarını Fransa'da buluruz, çünkü (Bölge Tiyatroları) orada çok gelişmiş, kısa zamanda kök salmıştır. Paris'te dê yüzyıllarca geleneği olan, dünyaya ün salmış, Fransa'nın Devlet Tiyatrosu sayılan bir (Comédie Français)i vardır. Başlıca görevi klâsik eserlerin kuşaktan kuşağa unutulmamasına çalışmaktır. Sanat atılışlarını birkaç öncü kişiler yapar. Bu arada vilâyetlerdeki bağımsız ve özgür (Bölge Tiyatroları) da başta gelir. Bu şene Paris'te gördüğüm on temsilden en başarılısı Récamier Tiyatrosunda 150 defa oynanan (Ah, şu muharebe ne güzel şey!) adlı piyesin temsiliydi. Oynıyanlar kimlerdi biliyor musunuz? Paris'in kenar dolaylarında 50 bin nüfuslu Nanterre kasabasının bir hangarda yetişmiş sanatçıları. Paris'in bütün öncü tiyatro çevrelerine parmak ısırtan bu mucizeyi, başlarındaki Pierre Mebauche adında bir ülkücünün izinde yürüyen on beş-yirmi sanat âşığı genç yaratıyor. Böyle başarılı bir eseri Comédie Française'de göremezsiniz. Kaldı ki Nanterre Tiyatrosu daha resmen bölge tiyatrosu olmamıştır. Neler yapabileceğini Paris halkına ve resmî makamlara göstermek için Récamier Tiyatrosuna gelmiştir. Şimdi böyle genç, dinamik bir tiyatroyu Comédie Française gibi yosunlu bir sanat şamandırasına bağlamayı gülünç bulmaz mısınız? Bir an için bu taze, bu dinç, bu ateşli gençleri Comédie Française'in emrine verin, bir aya kalmaz solar, sönerler. Zaten içlerinde kişiliği olanlar bir dakika durmazlar, çünkü bir adım ilerleme kapısı bile açık değildir. Bizden bir örnek de şu: Cumhuriyet'te çıkan, Devlet Tiyatrosu edebî heyet üyesi Özdemir Nutku'nun 16 Haziran Cuma günkü yazısını beraber okuyalım:

"Ama daha önemli olan, Çiyiltepe'nin yoktan varettiği Ankara Sanat Tiyatrosunun, Devlet Tiyatrosu gibi dev bir tiyatronun karşısında yokolmaması, tersine son yıllarda gerek eser seçimi, gerekse tutumu ile Devlet Tiyatrosuna bile örnek olacak bir duruma gelmiş olmasıdır."

Merhum Asaf Çiyiltepe, Fransız bölge tiyatrolarının çalışmasını yerinde incelemiş biricik genç sanatçımızdı.

Bundan birkaç yıl önce Fransız Kültür Bakanlığındaki

bazı işgüzarlar, bölge tiyatrolarını birtakım kayıtlar altına sokmak istedikleri zaman, Başkan (De Gaulle)ün sağ eli Kültür Bakanı André Malraux onlara şöyle demişti:

"— Niçin? Bu tekliflere ne lüzum var? Bölge Tiyatrolarını yönetenlerin bir gün yanlış adım atacaklarından mı çekiniyorsunuz? Pekiy.. Merkezdekilerin de bir gün ötekiler gibi yanılabileceklerini niye hesaba katmıyorsunuz? Kaldı ki, bölge tiyatroları yöneticileri bir yanlış yaparlarsa hemen sözleşmelerini bozabilirsiniz. Oysa ki, merkezde yanlış yapanları baştan atmak daha güç oluyor!"

Nedense her kanun tasarısında tiyatronun öncülüğünden ürkülüyor. Baskı üstüne baskı yapmak; yazarın, sanatçının ağzına kilit üstüne kilit vurmak hatıra geliyor. Bütün bunlar tiyatronun, ilerici anlamına gelen, sola kaymasından korkulduğu için oluyor. Halbuki böyle bir sakınca yüzyıl önce belki vardı. Bugün tarih o kadar ilerledi ki, memleketimizde solculuğun propagandasını eski Cumhurbaşkanı sayın İnönü, Fransa'da, elini Uzakdoğu'daki 700 milyona uzatan, Birleşik Avrupa sembolü Başkan (De Gaulle), Alman gazetelerinde; otuz yıl koyu diktatörlük ettikten sonra şimdi ortanın soluna eğilen general diye resmi basılan İspanya hâkimi Franco yapıyor. Solun artık sahne sanatçısı gibi küçük çaptakilere ihtiyacı kalmadı, şimdi devlet başkanları seviyesinde taraftarlar buldu. Eskiden ağıza alınması suç sayılan sosyal adalet, şimdi anayasaya girdi. Bugün artık kimsenin kimseye öğreteceği sosyal sorun kalmadı, her şey kaldırımda sergileniyor. Ankara'da grev yapan çöpçüye pankart yazdıran hangi tiyatrodur? Olayların gerçeğine peçesiz gözlerle bakınca, tiyatro artık umacı olmaktan çıkmıştır. Eğer bu sıkı bağlar denetlemek içinse Millî Eğitim Bakanlığının oralarda müdürleri, merkezde müfettişleri vardır.

Tasarıda sakat noktalardan biri de para meselesidir. Bütün ömrünce sanatçıların refahı için didinmiş biri sıfatıyla, bölge tiyatrolarında sanatçılara aşırı para ödenmesinden yana değilim. Para kazanmak ihtirasıyla yananların, iki yıl dişimi sıkar, orada kalır, sonra bir kat alırım diye düşünenlerin bölge tiyatrolarında yeri yoktur. Orası, uzak illerde halka hizmeti amaç bilen ülkücülerin yuvası olur. Aynı yerde öğretmen ne alıyorsa sanatçı ondan bir kuruş bile fazla para almamalı. Öğretmen çoluğuyla çocuğuyla kıt kanaat geçinemezken onun, karşısına beş on misli para alan bir genç sanatçıyı oturtursanız bu dengesizlik çevrede isyan doğurur. Bol keseden para dağıtan kanunlar sanatçıyı, cerre çıkmış nane-

molla durumuna düşürür. Bu sanatçıdaki ülkücülüğü, ruh asaletini öldürür, onu kendi gözünde küçültür.

Bitirirken şunu söyllyeyim: Kendimizi aldatmıyalım. Bölge Tiyatrolarının yurdun her yanında sosyal konulara el atacağından korkuluyorsa ve bunu önlemek için ayağına pranga üstüne prangа vuruluyorsa, bütün bunlar boş tedbirlerdir. Tiyatro; kendi öz yapısı bakımından ilerici ve solcu bir kurumdur. En sağ piyesleri oynarken bile solcudur. 350 yıl önceki Molière'in (Tartuffe = Mürai)sini oynasa bile, bölge çevresinde, yine Konya'da basılan (Hülleci) kadar etkili olacaktır.

Tiyatro; sayfaların içindeki olayları canlandıran, satırların arasındaki insanları dirilten, ölü kelimeleri konuşturan, heceleri bağırtan, harfleri ağlatan büyülü bir sanat kolu'dur, kapısına sansürün sürgüsünü, sahnesine edebî heyetlerin mührünü vursanız da tiyatro yine gerçekçi görevini yapacaktır. Fabrika açacaksak grevden korkmamalıyız. Tiyatro açacaksak halkı uyandıracağından ürkmemeliyiz. Ne yaparsanız yapınız, binbir sansür koysanız, binbir yere bağlasanız da tiyatro, karanlık gecelerinde gömülü yaşayan insanları uyandıracaktır. Bütün kayıtlar, okul açıp da kapısına (Öğrenmek Yasak!) levhasını asmak kadar faydasızdır. Tiyatro, halkı uyaracaktır. Görevi odur. Şanatçı esrar kaçakçısı değildir, toplumu uyutarak para kazanmaz, kıvranan halka dadı gibi ninni söylemez. Kendimizi aldatmıyalım: Hem tiyatro açılacak, hem halk uyuyacak! Olmaz böyle şey. Halk buna izin vermez.

Buraya büyük bir İspanyol şairinin şu sözlerini alarak yazıyı bitireyim: "Tiyatro seyircisi: okul öğrencisi gibidir. Kendilerinden ders bekliyen sert, ciddî bir öğretmeni sever, takdir eder. Ama bir şey öğretmiyen, ıska geçen bir öğretmenin oturacağı iskemleye, hiç acımadan, kıyasıya iğne sokar."

Bunun için; tiyatro görevini yapmazsa (Halk izin vermez!) dedim.

(Cumhuriyet, 26.6.1967)

Doç. Dr. ÖZEK, Çetin

AÇIK MI, KAPALI MI?

Anayasamızın halkoyunca kabulünün altıncı senesinde Anayasanın ideolojik yönü üzerinde tartışmalar süregeliyor. 27 Mayıs "Anayasa ve Özgürlük Bayramı" gününde Anayasamızın ideolojik yönüyle ilgili olarak söylenen "Anayasamız sosyalizme kapalıdır" sözü, bazı çevrelerce pek beğenildi. Bu nedenle olacak ki, bir-iki gün evvel iktidar çevreleri yeniden bu sözcük üzerine döndüler ve Başbakan da aynı iddiayı büyük bir rahatlık ve kesinlikle ileri sürdü. Çoğunlukla mevcut düzenin ne pahasına olursa olsun aynen sürdürülmesinden, her türlü gelişimin engellenmesinden yana olanlar, sosyalizme kapalılık yönünden büyük bir ferahlık duydular. Bir bakıma, belki de bu sözlerle yeniden kamu oyu önüne çıkartılmaya çalışılan "Temel Hak ve Özgürlükleri Koruma Tasarısı" için zemin hazırlanmasına girişiliyor.

1961 Anayasası, gerekçesinde de belirtildiği gibi, klâsik burjuva demokratik özgürlükleri ile son asırların sosyal haklarının sentezini gerçekleştirmeye çalışan bir Anayasadır. "Sosyalliği" devletin temel ilkelerinden biri olarak benimseyen Anayasa, kişinin yalınkat ve soyut özgürlükleriyle yetinmemiştir. Teorik alanda da olsa, kişiye devletten bu özgürlüklerinin para edeceği bir düzeni kurmasını isteme hakkı verilmiştir. Devlet, kişilerin özgürlüklerini Anayasanın çizdiği çizgiler dışında sınırlamamak ve özgürlüklerin bilfiil kullanılabileceği, özgürlüklerden yararlanabilme imkânlarının sağlandığı bir ortamı yaratmak mecburiyetindedir. Bu sistem teorik olarak, 18. asrın klâsik burjuva demokratik özgürlük anlayışının yeni bir biçimde belirişini ifade etmektedir. Özgürlük artık, kişiler arasında bir ilişki olmaktan çıkmaktadır. Özgürlük, devlet ile kişi arasındaki ilişkiler yönünden düşünülmekte, devletin kişi yararına ilişkilere katılması ve kuru bir özgürlük tanıma gibi boş sözlerin yerini, özgürlüklerin uygulanmasını ve gerçekleştirilmesini sağlayacak bir tutumun devletçe izlenmesini zorunlu saymaktadır. Diğer bir deyişle, klâsik burjuva demokratik özgürlük düşüncesi sosyalleşmekte ve fakat temelde yatan yine, burjuva sistemi ve özgürlüğü olmaktadır. 1961 Anayasasının böyle bir sistemi gerçekleştirmek

için yapıldığı, Anayasanın gerekçesindeki, "Bu tasarıda genel mahiyette kişi hakları iktidarı sınırlayıcı bir demokratik prensip olarak yer almaktadır." sözleriyle de ifade olunmaktadır. Yine gerekçedeki, "kişi hakları Anayasa tarihimizde uzun bir gelişmenin ulaştığı bir merhaledir" sözleri de, dolaylı olarak, devlet ve özgürlük kavramları konusunda tarihte ortaya çıkan bir gelişimin işareti olmaktadır.

Üzerinde durulması konumuz dışında kalan felsefî ve siyasî kaynaklara dayanan 1789 Büyük Fransız İhtilâli, feodaliteyi yıkmış ve burjuvazinin sınıf olarak hâkim olduğu bir düzeni yaratmıştır. Burjuvazi, kendisine özgü bir devlet ve özgürlük anlayışını da birlikte getirmiştir. Klâsik burjuva devleti, feodaliteyi yıkmakla devrimcidir ve devamlı bir değişim ve gelişime açık olduğunu ortaya koymaktadır. Burjuva, demokratik özgürlükleri de, imkânlarını kendileri bulmak zorunda olan kişilerin alabildiğine bağımsız ve sınırsız davranmaları anlamına gelmiştir. Devlet, kişiler arasındaki ilişkilerin dışında ve üstünde, hiç bir işe karışmayan politik bir organizasyon olarak görülmüştür. Burjuva devlet sistemleri kendilerini tarihin son ve değişmez bir değeri, karşısına çıkılmaz bir gerçek olarak görmüştür. Burjuva devleti ilk başlarında, kendisini savunmak gereğini bile duymamıştır. Bu çağ içinde, klâsik liberal anlayış içinde hazırlanan ceza kanunlarında, sadece siyasî organların varlığına karşı fiillerin cezalandırıldığını, temel ideolojik kurallara karşı düşüncelerin ve fiillerin alabildiğine serbest olduğunu görüyoruz. Bunun en güzel örneğini, bizim Ceza Kanunumuzun kaynağı olan 1889 İtalyan Ceza Kanununda görmekteyiz. Fransız ihtilâlini hazırlayanlar gibi, ihtilâlden sonra burjuva devletini kuranlar da, feodaliteye ve bunun doğurduğu mutlakiyete karşı çıkmışlar, politik anlamda liberal, bireyci devleti kurmuşlardır. Bunu yaparken de, değişik ve burjuva devletinin temelindeki kurallara karşıt görüşlerin doğabileceğini akıllarına bile getirmemişlerdir. Liberal ekonomik sisteme uygun bir politik düzen içinde, haklı veya haksızın yerini kuvvetli veya kuvvetsiz almış, devlet bunların hepsinin üzerinde değişmez dünyevî çelişmelere katılmayan, bir tür ilâhî temizlik içinde ve her düşünceye açık varlık haline getirilmiştir.

Burjuva devletinin ve bu düzen içinde egemen güç olan burjuvaların rahatını 19. asrın sosyalist hareketleri bozmuştur. Endüstrileşme yeni bir sınıfın büyümesine, emekçi hareketlerinin gelişmesine yol açmıştır. Bu sınıfın varlığı, burjuvaların sınırsız egemenlikleri ile çatışmıştır. Sosyalistler, yeni birtakım tezler ve sistemlerle tarih sahnesine girmişlerdir.

Bu andan sonradır ki, kendisini tarihin son değişmez sistemi sanan burjuva devleti, temelden sallandığını, yeni ve tutarlı daha birçok gerçeklerin ve sistemlerin mevcut olabileceğini anlamıştır. Bu bilimsel gerçeğe varmak, bilincine ulaşmak, burjuva devletini de kendisini yeni tezlere karşı koruma zorunluğunda bırakmış ve burjuva devleti kendine güvenini yitirmiştir. 19. asrın sonu ile 20. asrın başında, bu nedenledir ki, burjuva sistemleri ve hukukçuları, sosyal akımlara karşı korunma yollarını aramak çalışmalarına girişmişler ve burjuva devleti eski "kokmaz, bulaşmaz" tutumunu terk zorunda kalmıştır.

Sosyalist akımlar karşısında, kaba çizgileri içinde, burjuva devleti kendisini korumak yönünden iki ayrı usule, sisteme kaymıştır. Bu korunma, gerçekte devletin değil ve fakat bu tip devlete hâkim olan sınıfların korunması, çıkarların sürdürülmesi anlamını taşımıştır.

Devletin kendisini savunmasının bir yolu olarak, endüstrileşmemiş ülkelerde, mevcut sınıf düzeninin zorbalığa başvurularak korunması sistemi ortaya çıkmıştır. Burjuva devletinin sürdürülmesinden yana olan sınıfların bu egemenliklerinin zora başvurarak sağlanması sistemine faşizm demekteyiz.

Endüstrileşmiş, kendisine güvenen kapitalizmin yaratılmış olduğu ülkelerde ise, egemen sınıfların bu üstünlüklerinin sürdürülebilmesi için zora başvurulmamış, klâsik özgürlüklerin yanında, emekçilere sosyal haklar garantili politik imkânlar yaratılmış ve bir senteze gidilmiştir. Gerçekte bu sistem içinde de, temelde burjuva düzeni hâkim olmuş ve fakat değişim imkânı da açık bırakılmıştır. Düşünce ve temel politik özgürlük sistemi içinde, kişilerin kendilerine tanınan özgürlüklerden gerçekten faydalanabilmesi imkânlarının, koşullarının yaratılması devlet için zorunluluk olarak kabul edilmiştir. Devlet artık kişilerin üstünde değildir. İlişkilerin içine girmiş bir görev yükümlenmiştir. Bu sentezci sistem içinde, özgürlüğü sınırlamak ve herhangi bir "izm"i yasaklamak, klâsik burjuva demokratik özgürlük düşüncesinin dışına düşmek anlamına gelmiştir. Bu sistem içinde, herhangi bir ideolojinin, hukukdışı eylemlerle aktif olarak düzenleyici rol oynaması, iş başına gelmesi suç sayılmıştır. Diğer bir deyişle, bu sistem içinde de, fikirler cezalandırılmamakta ve bütün fikirlerin devlet ideolojisi haline getirilebilmesi imkânı açık bırakılmaktadır. Sadece, bu sonucun hukukdışı yolla gerçekleştirilmesi, yani metod, suç teşkil edebilecektir.

Türkiye'deki Anayasalı hareketler gözönünde bulunduru lacak olursa, daha Osmanlı İmparatorluğundaki Anayasa hareketlerinin bu burjuva demokratik sistemine varılmak için yapıldığını göreceğiz. Jön-Türkler hareketi, gecikmiş bir burjuva özgürlük mücadelesinden başka nedir? Biçimsel çok partili hayat içindeki özgürlük mücadelesinin, sosyal yanı var mıdır? 1924'de Millî Hâkimiyet teorisinin aşırı çizgiler içinde kabullenilişi nasıl açıklanabilir? Bütün bu hareketler, gelişimler, burjuva demokratik özgürlük sistemine kavuşmağa yönelmişlerdir. 27 Mayıs'ın salt bu özgürlük sistemine ulaşmak için yapıldığı ve bu konuda tarihimiz boyunca bir gelişimin gerçekleştiği, Anayasamızın gerekçesinde açıkça belirtilmiştir.

Tarihsel ve bilimsel gerçek bu yönde belirince, Anayasamızın her tür düşünceye açık olduğunu kabul etmek zorunluluğu vardır. Ya düşünceleri yasaklayan faşist yol seçilmiştir, ya da demokrasiden bahsediyorsak, her düşünceye ve onun hukuk yoluyla eyleme dönüşmesine imkân tanımak zorundayız. Nitekim, konuyla ilgili Anayasa hükümlerine aynen sahip İtalyan Anayasa düzeni içinde, en uclara kadar sağ ve sol partiler kurulabilmekte, bunların düşüncelerine ve hukuk içinde kalmak şartıyla eylemlerine imkân tanınmaktadır.

Demek oluyor ki, klâsik özgürlüklerle, sosyal hakların sentezini gerçekleştirmek amacına yönelmiş bir Anayasa düzeni içinde hiç bir düşünceye ve bunun hukuka uygun eylemine Anayasa kapalı olamaz. Aksini ileri sürmek, Türkiye'nin ve dünyanın bu konudaki tarihî gelişimlerini inkâr etmek olur. Bu şekilde şurası, burası kapalı bir düzenin adı da, demokrasi olmaz. Kapalı ve yasak olan tek şey, düşüncelerin, hukukdışı metodlarla, emredici, düzenleyici duruma getirilmesi için gösterilen faaliyetlerdir. Kapalı olan şey, Anayasanın devlete emrettiği, kişileri çağdaş insanlık seviyesine uygun bir hayata kavuşturmamak, istismarı, cehaleti, geri kalmışlığı sürdürecek tutumlardır. Bu tutumlardır ki, Anayasanın sosyallik niteliğinin dışına düşmek anlamını taşır. Sosyalizme kapıları kapatılmış, tek tip bir iktidar düzenine yönelmiş sistemlerdir.

Temel hak ve özgürlükleri koruma tasarısının yeniden piyasaya sürüldüğü bugünlerde, Anayasaya bağlı ve inanmış devrimci çevrelerin Anayasanın gerçek uygulamasını ve varlığını sağlamak konusunda her zamandan çok uyanık bulunması gerekmektedir.

(Cumhuriyet, 10.7.1967)

NESİN, Aziz

BAŞBAKAN'A AÇIK MEKTUP

Sayın Süleyman Demirel,

İstanbul'daki siyasî polislerinizin ya da onların üst makamlarının kurdukları düzenle başıma getirilenleri ve bana yapılanları, ne önceden ne sonradan bilmiyorsunuz ve duymadınız sayarak, bunları size anlatmayı ve sizin aracılığınızla Türk ve dünya kamu oyuna duyurmayı, bir yazar olarak kendime görev biliyorum.

Sayın Demirel!

Size önce bir anımdan söz etmek istiyorum. Bundan yirmi yıl önce, 4 Aralık 1946'da bugün tıpkı sizin siyasî polislerinizin yaptıkları gibi, o zamanki CHP, iktidarının siyasî polisleri evimi aramışlar, aldıkları üç çuval dolusu kitap ve yazılarımla birlikte beni Emniyet Müdürlüğüne götürmüşlerdi. İki sivil polis, beni Emniyet Müdürünün odasına soktular. Karşımda elinde kırbaç, meşin ceketli biri, yanında şaşı bakan başka biri vardı. Bunların, İstanbul Emniyet Müdürü Ahmet Demir'le yardımcısı Kemal Aygün olduklarını sonradan öğrenecektim. O zamanlar, otuz yaşında, zayıf, çelimsiz bir gençtim. Kemal Aygün'ün ilk sözü şu oldu:

"Bu mu vatanı satacak hain!"

Kemal Aygün, vatan satıcısı hainlerin besili ve iri yarı olmaları gerektiğini düşünmüş, beni görünce de sürprizle karşılaşmış, hayal kırıklığına uğramış olmalıydı.

Sözle cevap veremezdim. Önce Kemal Aygün'ün, sonra da iri yarı olan Ahmet Demir'in yüzüne bakmıştım. Ahmet Demir:

— Neden öyle bakıyorsun? diye bağırarak bana iki tokat attı.

Siyasî polisler gözaltına aldıkları sanıklara sık sık: "Doğru söyle! Yalan söyleme!" derler. Ama benim rastladıklarım yalan söylerler. Bu iki kişiyi, hâkim karşısına götürebilseydim, ne Aygün bana "Vatan satıcısı hain!" dediğini, ne Ahmet Demir beni dövdüğünü söylerdi.

Sayın Demirel! Bir insan, bulunduğu özel duruma güvenerek, başka bir insanı dövüyorsa, dövdüğü insandan çok da-

ha önce kendi insanlık haysiyetini çiğniyor ve kendi insanlığına saygısı yok, demektir. Bir insan, kendi haysiyetini çiğnemeden başkasını dövemez. Ve bir insan, kendi resmî durumundan yararlanarak başkasını dövüyorsa, kendisinin de dayak yiyebileceğini önceden kabul etmiş demektir. Nitekim öyle de olmuştur.

Eski DP milletvekili gazeteci Mithat Perin, Haber Gazetesinde çıkan, Yassıada hükümlüleriyle ilgili anılarında, Kemal Aygün'ün bir zamanlar bana "Vatanı satacak hain bu mu?" dediği Emniyet Müdürlüğünde, kendisine vatan haini denilerek, nasıl saatlerce dayak yediğini, yarı baygın bir halde boş bir çuval gibi sürüklendiğini, birkaç tefrikada anlattı. Düştüğü bu acıklı durumdan ötürü Kemal Aygün'den intikam mı aldım? Hayır... Kemal Aygün'e, en yakınım kadar acıdım. Çünkü ne yapalım ki Kemal Aygün de insan... Ben ona yapılan o ağır işlemi insana lâyık görmüyorum.

Değişik iktidarlar zamanında devletin en yüksek görevlerinde bulunmuş olan Ahmet Demir'in ise, son aylarda hangi yüzkızartıcı suçlardan sanık olduğunu herkes gibi elbet siz de bilirsiniz.

Ben bu anımı size şunun için anlatıyorum: Kendi insanlık haysiyetlerine saygısı olmıyan siyasî polisler kullanmayınız: Sizden ve okurlarımdan bin kere özür dilerim ama, ne yapayım ki, sorgum sırasında bir siyasî polis şefinin savurduğu sövgüyü yazmak zorundayım. Bir insan başkasına, "Ağzına sıçarım" derse, bunu diyen insan, kendi ağzının bu işe çok elverişli olduğunu çok önceden kabul etmiş demektir. Herhangi bir yurttaş, herhangi bir yurttaşa böyle sövmemelidir. Hele bu sövgücü, devletin kendisine halkın güvenliğini koruma görevini verdiği bir siyasî memur ise ve sövdüğü insan da, bugüne dek elli kitap yazmış, kitapları yirmi üç yabancı dile çevrilmiş, uluslararası üç edebiyat yarışmasında yurduna üç ödül kazandırmış, elli iki yaşında bir yazarsa, bu işlemin bayağılığını değerlendirmeyi size bırakıyorum.

Saat 15'den, 23'e kadar, sürekli olarak sekiz saat yedi siyasî polis birden makineli tüfek atışına tutar gibi beni sorguya çekerken, yukarda sövdüğünü söylediğim polis, sorularına kendi istediği yönde cevap vermem için "beynini ezeceğim" diye beni üç kere tehdide kalkmıştır.

Sayın Demirel! Ben bu sövgülerin ve tehditlerin yapıldığını isbat edemem. Sorgum sırasında bana sık sık, "Yalan söyleme!" diyen siyasî polisleriniz de, bana yaptıklarını ve söylediklerini doğru söylemiyeceklerdir. Çünkü onlar, gazetelere de benim hakkımda bilerek yalan haberler vermişlerdir. Örne-

ğin, evimden aldıkları, bir mezara çelenk koyarken çekilmiş resmin, Molla Nasrettin gazetesini çıkaran Azerbaycanlı büyük yazar Celil Mehmet Kulizâde'nin mezarına çelenk koyarken çekilmiş olduğunu söylediğim ve bunu bildikleri halde, bile bile, Lenin'in mezarına çelenk koyarken çekilmiş resmim diye, gazetelere yalan haber vermişlerdir. Ve gazeteler "işte vesika" diye, polisin verdiği yalan haberi ve resmi yayınlamışlardır.

Lenin'in kabrine çelenk koymak ne suçtur, ne de şerefsizliktir; tersine, şerefli bir işdir. Şerefli bir iş olduğu için de, İsmet İnönü, Suat Hayri Ürgüplü, Ferruh Bozbeyli gibi birçok Türk büyükleri Lenin'in kabrine çelenk koymuşlardır. İlişki düşmediği için Lenin'in kabrine çelenk koyamadım.

Siz herhalde yetişmediniz, bizim lisede, askeri lisede okuduğumuz ve Atatürk'ün buyruğuyla yazılmış, Türk Tarih Kurumu'nun yayınladığı tarih kitabında Lenin için neler yazılmış olduğunu. siyasi polislerinizin okumalarını çok isterdim.

Sövdüler, tehdit ettiler diye polise iftira etmem için hiç bir neden yoktur. Sorgumda söylediklerimin hepsini kabul ediyorum. (Türkçe yanlışları ve mantık bozuklukları elbet benim değildir. Çünkü benim sözlerimi, kendileri, kendilerince biçim vererek yazdırıyorlardı).

Sayın Demirel!

CHP iktidarının polisi beni tokatladığı ve bana hakaret ettiği zaman, nasıl benim haysiyetim çiğnenmedi, ama onlar kendi insanlık haysiyetlerini hiçe saydılarsa, sizin siyasî polisiniz de bana sövdüğü zaman, ben haysiyetimden kaybetmedim, ama bana söven kendi haysiyetinden çok şey kaybetti. Polisinizin haysiyetini korumak, ya da insanlık haysiyetini koruyan polisleri çalıştırmak size düşer. Çünkü bu, aynı zamanda kendinizi korumanız demektir.

Bazı gazete ve dergiler, polisin bana komplo kurmuş olduğunu yazdılar. Hayır, bu bir polis komplosu değildi. Beni sürekli sekiz saat sorguya çeken polis, anladığıma göre, benim gizli ve kanunsuz işler yaptığıma önce kendilerini inandırmışlardı. Bu yüzden onlara kızamadım bile, ama acıdım. Oysa onlar, benim yurt haini olduğuma kendilerini inandırmış oldukları için. bana can ve yurt düşmanı olarak kızıyorlardı. Yanılmış, ama samimî insanlardı. Üstelik, içlerinden kimisi, sınırsız ölçüde bilgisizdi. Örneğin, bana söven polis, İsveç sosyalizmini Türkiye'ye örnek gösteriyor. Ben İsveç'teki sermaye birikiminin Türkiye'de olmadığını söyleyince de, "Evet, İsveç'in müstemlekeleri var," diyordu. Aynı polis, yirmi yıl önce yazdığım bir hikâyemde sonradan jandarma olan lisedeki

bir sınıf arkadaşımın kimya imtihanında su formülünü "HOH" diye okuduğunu anlatmış olmamı, bütün Türk jandarma subaylarına yapılmış hakaret sayıyor ve bu türlü hikâyelerim yabancı dillere de çevrildiği için, benim yurdumun sorunlarını yabancılara jurnal ettiğimi söylüyordu. Bir tek polisin bilgisizliğini söylemek nasıl bütün Türk polisine genelleştirilemezse, sonradan jandarma olmuş bir sınıf arkadaşımın okuldaki bilgisizliğini açıklamam da bütün jandarmalara genelleştirilemez. Nitekim sorgum ve evimin aranışı sırasında, yüksek öğrenim görmüş, hukuk bitirmiş, kanun çerçevesinde isim yapan terbiyeli polislerle de karşılaştım. Medenî davranışları için kendilerine teşekkür ederim.

Sayın Demirel!

Beni sorguya çekenlerin, yanılmış ve samimî olduklarını ve bana komplo hazırlamadıklarını söyledim. Ama sorgunun yönünden daha büyük yerlerden bazı hazırlıkların yapıldığı açıkça belliydi. Suçlamanın hedefi, Türkiye İşçi Partisi'ydi. Sürekli ve baskılı olarak, Türkiye İşçi Partisi'yle, Türkiye içinde ve dışındaki Türkiye Komünist Partisi arasında bağ aranıyor ve bu bağı benim kurduğum söyleniyordu. Sorulara bu yönde cevaplar vermem, yani yalan söylemem için zorlanıyordum. Ne var ki polisler, bu yalana doğru olarak kendilerini inandırmışlardı. Benim, Türkiye dışındaki Komünist Partisi'yle Türkiye'deki gizli komünist partisi ve Türkiye İşçi Partisi arasında kuryelik yaptığımı üsteliyerek, direnerek iddia ediyorlar ve ellerinde tanık, kanıt ve belge olduğunu söylüyorlardı. Sorgunun belki iki saati, benim kuryeliğim üstünde geçti.

Sayın Demirel!

Kuryelik de bir işdir. Örneğin mahalle bekçiliği de bir işdir. Hiç bir işi küçümsemiyorum. Ancak, bir siyasî polisin, sorguya çektiği bir insanın çapını, değerini, kişiliğini, psikolojisini bilmesi gerekir. Polisler benim için saçmasapan raporlar dolduracaklarına, kişiliğim üstünde birazcık bilgi edinmeye çalışsalardı, kurye olduğum yolunda beni saatlerce sorguya çekmezlerdi. Zât-ı devletinizin mahalle bekçiliği yaptığınızı iddia neyse, benim de gizli ve kanundışı bir partinin kuryeliğini yaptığım iddiası aynı saçmalıktır.

Sezinlediğime, sezinlemekten ileri anladığıma ve beni sorguya çekenlerin açıkça söylediklerine göre, hedefi Türkiye İşçi Partisi ve Türkiye'deki ilerici aydınlar olan bu önceden düzenli oyunlar, asıl bundan sonra daha geniş ölçüde yapılacaktır. Ve bütün bunlar halkımız için sürpriz olmıyacak, ama bu

oyunu hazırlayanlar için hep fiyaskoyla sonuçlanacaktır. Çünkü, olmayan bir şey, zorla var gösterilemez.

Polisin sorgusu üzerine, Türkiye'de bir komünist parti örgütü olduğuna inanmadığımı söyledim. İnanmayışımın iki nedeni var. Birincisi, Türkiye'de en son komünist partisinin yakalanışı 1950 olduğuna ve aradan geçen on yedi yıl içinde polis ve başka ilgililer Türkiye'de komünist parti örgütü bulamadıklarına göre, kendi görüşüm olarak, Türkiye'de bir komünist parti bulunduğuna inanamıyorum. Aksi halde, bütçeden ayrılan büyük paralarla polisin ve başka ilgililerin on yedi yıldanberi hiç bir iş yapmadıkları sonucu çıkar. İkinci neden olarak, bir komünist partisi varsa bile, siyasî polis, komünist partisini yakalamak için beni gözaltına alır ve sorguya çekerse, benim komünist partisi üyesi olduğuma inanırsa, ya Türkiye'de hiç komünist partisi yoktur, ya da yanlış yolda olduğu için, polis bu partiyi bulamıyacaktır.

Siyasî polisin üsteliyerek sorduğu bir soru da şuydu: Türkiye dışında bir Türkiye Komünist Partisi olduğunu bildiğim halde, yurtdışı gezisinden dönüşümde, niçin gelip polise bunu haber vermemişim, niçin yurtseverlik görevimi yapmamışım? Korkunç bir soruydu bu. Bir yazar kişiliğinin ne demek olduğunu bilmeyenler, beni kendilerine muhbirlik yapmadım diye suçluyorlardı. Polisin yapamadığı görevini yazarın yapması mı isteniyor? Ne yönde olursa olsun polis muhbirliği yazarın görevi değildir. Kaldı ki, Türkiye dışındaki Türkiye Komünist Partisi için burdaki gazeteler, benim bildiklerimden daha çoğunu yazdılar. "Bilmiyorum, ama bilsem do size haber vermezdim" diye verdiğim cevap, beni sorguya çekenleri çok sinirlendirdi.

Bundan daha korkunç bir soru da şuydu: Sovyet Konsolosluğuna gidiyormuşum ve gitmeden önce, Konsolosluğa gideceğimi polise bildirmiyormuşum. Oysa başka yurttaşlar, Sovyet Konsolosluğuna gitmeleri gerekince, önceden polise bildiriyorlarmış. Yurttaşlar, kendilerinden güvensiz ya da polisten korkar böyle bir duruma düşürülmüşlerse, iktidarımız ve savunduğumuz demokrasi adına bundan üzülmeniz gerekir.

Sayın Demirel!

Nasıl devleti, hükümeti temsil eden insanlar varsa, ben de arkadaşlarımla birlikte çağdaş Türk edebiyatını temsil ediyorum. Ve bu yetkiyi elimden almak kimsenin haddi değildir. Hiç kimse, beni kendisinden daha az yurtsever sayamaz. Dilediğim yere girer çıkar, istediğim kişiyle de görüşü-

rüm. Bir yazar olarak kiminle ne konuşacağımı, yurdumun çıkarlarını beni sorguya çekenlerden öğrenecek değilim.

Saatlerce, dışarda Türkiye Komünist Partisini temsil eden Yakup Demir'den, Türkiye İşçi Partisi Genel Başkanı arkadaşım Mehmet Ali Aybar'a paket ve mesaj getirdiğim yolunda baskılı sorguya çekildim. Yakup Demir'i tanımam. Ne Türkiye'de, ne dışarda gördüm. Ama görseydim, konuşurdum, konuşmak da isterdim. Örneğin siz nasıl Brejnef le, Kosigin'le konuşurken, ben sizden hiç bir biçimde şüphelenmiyorsam, ben de her kimle konuşursam konuşayım, aleyhime elde bir kanıt, belge olmadıkça, hiç kimsenin benden, yurtseverliğimden şüphelenmeye ve istedikleri biçimde cevap vermem için bana baskı yapmaya hakkı yoktur.

Sayın Demirel!

Beni sorguya çeken, siyasî polisiniz, "İnşallah seni bir gün ve çok yakında kıskıvrak yakalıyacağız ve beynini ezeceğiz!" tehdidinde bulunmuştur. Bu yazımdan sonra büsbütün sinirlenip, bana daha kötü işlem yapabilirler. Ama korkmuyorum, çünkü, kendime güvenim var ve korkulacak hiç bir iş yapmıyorum. Bana çok daha ağır sövebilirler; ama korkmuyorum, çünkü sövgüleriyle kendi haysiyetlerini hiçe saymış olurlar. Dövebilirler, işkence edebilirler, yine korkmuyorum, çünkü benim haysiyetim zedelenmez, ama onlar insanlık haysiyetlerinden yitirirler. Bir komployla cezaevine de atılabilirim; yine korkmuyorum, cezaevinde de yaşamasını, çalışmasını bilirim ve bir gün gerçek nasıl olsa anlaşılır. En korkunç olanı ölüm mü? Ondan da korkmuyorum. Elbet yaşamak, yurdum için iyi işler yapmak, daha çok yazmak istiyorum. Ama elli iki yaşındayım ve yaşadığım kadar daha yaşıyacak değilim.

Sayın Demirel!

Söylevlerinizde, demeçlerinizde, konuşmalarınızda, sık sık Anayasaya saygıdan ve demokratik düzenden söz ediyorsunuz. Siyasi polisinizin bana yaptıkları, Anayasaya da, demokratik düzene de aykırıdır. Yanlış bir yoldadırlar. Bunları bilmiyorsunuz sayarak ve size yararı olur düşüncesiyle bildiriyorum. Saygılarımla.

(Akşam. 15.7.1967)

İPEKÇİ, Abdi

HORTLAYAN ALIŞKANLIK

Turizm ve Tanıtma Bakanlığının bellibaşlı fonksiyonu propagandadır. Turistik gelişmeyi sağlamak ve Teşkilât Kanununda belirtildiği gibi, "Yurdu ve ulusu bütün yönleriyle tanıtmak" amacını taşıyan bu propagandanın, dışarıya dönük bir hizmet olduğu ortadadır. Bu hizmet, büyük masrafları gerektirir ve bütçe yetersizlikleri yüzünden memleketimizin propagandası istendiği şekilde yürütülememektedir. Hâl böyle iken Turizm ve Tanıtma Bakanlığının yetersiz bütçesinden on binlerce lirayı "Türkiye'de sosyalist ve komünist faaliyetleri"nden söz eden bir kitabın satın alınmasına ayırması, ortada açık bir suiistimalin bulunduğunu göstermektedir. Zira:

Türkçe yazılan ve Türkiye'de Türk vatandaşlarına dağıtılmak üzere satın alınan kitap, bu yönüyle olduğu gibi, muhtevası ile de Turizm Bakanlığının dışarıya dönük propaganda görevleri ile asla bağdaşamaz. Turizm Bakanı, bu konuda açılması istenen gensoruya karşı kendini savunurken bu hususu cevaplandıramamış ve Teşkilât Kanununun onuncu maddesine sığınmak istemiştir. Maddenin metni şudur:

"Yurt içinde ve dışında her çeşit yayınları takip ile bu yayınlar hakkında hükûmet makamlarına bilgi verecek çalışmalarda bulunmak..."

Görüldüğü gibi madde, Bakanlığa yayınları "takip edip" hükûmete "bilgi vermek' görevini yüklemektedir. Takip edip hükûmete bilgi verme görevinin herhangi bir kitabı satın alıp vatandaşa bedava dağıtma yetkisi ile nasıl bağdaştığını anlamak güçtür.

Ortada Bakanlığın suiistimalini ağırlaştıran başka hususlar da vardır:

Kitap, AP iktidarını tenkid eden çevrelere, kurumlara ve kişilere karşı ağır isnatlarla doludur ve yazarı Adalet Partisinin senatörlerindendir. Bu özellikler, Bakanın devlet bütçesinden ödediği paralarla iktidar partisinin çıkarlarına hizmet ettiği, ayrıca yine kendi partisinden bir üyeye haksız kazanç sağladığı iddiasına hak kazandırmaktadır. Bu partizanca amaç bir başka amaçla gizlenmek istenmiştir. Kita-

bın, antikomünist propagandaya hizmet etmek, komünizmle mücadeleyi teşvik etmek düşüncesiyle satın alınıp dağıtıldığı söylenmiştir.

Hükûmetin, Türkiye'de kanundışı sayılan komünizmle mücadele etmesi, bunun için antikomünist propagandaya önem vermesi aslında tabiî ve meşru bir davranıştır. Ama bu faaliyetin yetkili organlar tarafından ilmî, objektif ve tarafsız vesikalara dayanılarak yürütülmesi gerekir. Böyle bir faaliyetle hiçbir ilgisi bulunmaması gereken bir Bakanlık, Türkiye'nin dışarda tanıtılması için kendine verilen paraları komünizmle mücadele gerekçesi ile kullanırsa, hele bu gerekçe ile satın alınan kitaplar ilmi, objektif ve tarafsız ilim heyetleri tarafından değil de, iktidar partisinin bir senatörü tarafından yazılmış olursa, hele hele kitabın muhtevası iktidar partisinin muhaliflerini yıpratan, lekeleyen suç isnatları ile doluysa bu tasarruf açık ve ağır bir suiistimal niteliğini kazanır.

Sayın Kürşat'ın böyle bir suiistimali meşru bir işlem gibi gösterme çabaları bizi ne kadar üzmüşse, AP Grubunun gensoru önergesinin reddi de o kadar kuşkulandırmıştır. Uyutulmuşa benzeyen porselen yolsuzluğundan sonra bu olayın üstüne de örtü çekilmesi, AP Grubunun "suiistimaller devri"ni tekrar ihya etmek istidadında olduğunu göstermektedir.

(Milliyet, 27.7.1967)

Van Gogh

ÖKTEM, İmran

GERİCİLİK TEHLİKESİ

1967-1968 Adalet Yılının başlaması dolayısiyle Ankara Hukuk Fakültesi'nde dün düzenlenen törende bir konuşma yapan Yargıtay Birinci Başkanı İmran Öktem, hukuk'un çeşitli sorunlarına değinmiş, aşırı akımlar konusunda da şunları söylemiştir:

"Elbet medenî kanun da değişecektir, ileride daha iyi ve daha mükemmel bir kanuna yerini terkedecektir. Fakat medenî kanunun Türk sosyal bünyesine getirdiği devrim hükümleri hiç bir zaman eski şekline dönmiyecektir. Onun devrimci niteliği değişmeyecektir. Değişmeler art düşüncelere, hurafelere, teokratik devlet esaslarına dayanmıyacaktır. Müsbet ilmin sosyal adalet prensiplerine dayanan yeni buluşları Türk hukukuna temel olmakta devam edecektir. Türkiye'de bir İslâm devleti ve hilâfet rejimi kurmak Türk milletini dinî esaslara dayanan bir hukuk düzenine sokmak isteyen ve bunun için gizli ve açık çalışan mistik hezeyan halindeki bir avuç meczup, ruh hastası veya dini kazanç metaı haline getirmiş kimseler, saf ve cahil yurttaşın en temiz varlığını, itikadını, imanını geçim vasıtası yapmış olan bezirgânlar —o bezirgânlar ki, dinin emrettiğini yerine getirmezler, yasak ettiklerini gizli gizli yaparlar, fakat dindar görünürler— evet bunlar ve birtakım hurafeleri dinî esaslar gibi göstermeye kalkan ve bu suretle halkı uyuşturan kökü dışarıdaki yurt düşmanları daima hüsrana uğrayacaklardır.

İster sağda olsun, ister solda olsun aşırı ideoloji ve koyu taassup yurt için saf ve cahil yurttaşlar için her zaman bir tehlike olmakla beraber, Türk gençliğinin, Türk aydınının, Türk hukukçusunun, Türk hâkiminin, Türk idarecisinin, Türk zabıtasının uyanıklığı, tutumu, yurtseverliği, inkılâplara bağlılığı kara ve geri eğilimi bir kuvvet olmaktan çıkarmış, onu yalnız acınacak, uyarılacak, tedavi ve yardım ve islâh edilmesi gereken bir zavallı haline getirmiştir. Fakat her şeye rağmen, Türk hükûmeti, Türk zabıtası, Cumhuriyet Savcıları ve hâkimler, bütün aydınlar uyanık olmakta devam etmeye mec-

burdurlar. Yurttaşın en küçük gerici kıpırdamasına tahammülü kalmamıştır. Buna Türk sosyal bünyesinin allerjisi vardır. Koyu taassup serbest düşünceye ve düşünce selâmetine, doğruya ve iyiye ulaşmaya engel olur. Türkler tarih boyunca kara eğilimin kötü sonuçlarını görmüşlerdir. Onlar, tarihi ve ondan ders almasını bilecek kadar zekî ve sağduyuludur. Onlar bilirler ki: Tarihten ders almasını beceremiyen topluluklar, tarihte kötü sonuçlar doğurmuş olan şartları yeniden yaratarak tarihin tekerrür etmesine sebep olurlar. Asırlar boyunca Türkler daima şerefli sonuçlar doğuran şartları yaratmışlar ve daima şerefli sahifelerin tekerrür etmesini başarmışlardır. Türk milleti bugün ve yarın müsbet ilmin ışığı altında bütün gücü ile çalışacak, daima ileriye, şerefli ve mesut bir istikbale gidecektir. Geriye yalnız ve ders almak için bakacaktır.

İmran Öktem, "Hukuk yolu ile dünya sulhu" *üçüncü konferansının Cenevre'de başlaması münasebetiyle Cumhurbaşkanının 10 Temmuz 1967 tarihini "Dünya Hukuk Günü" olarak ilân ettiğini belirtmiş, uluslararası hukuka bağlılık ilkesinin korunmasının zorunlu olduğunu ifade ile:*

"Aynı hukuka bağlılık, olgunluk ve adalet duygusunun Kıbrıs meselesinde soydaşlarımızı tatmin edici bir çözüm yolu bulacağına, Kıbrıs'a iç sükûn getireceğine, Kıbrıs'ı dünya barışı için bir tehlike olmaktan çıkaracağına inanıyorum." *demiştir.*

Geçen yıl Yargıtay'da yolsuzluk yapıldığı yolunda bir gazetede yayınlanan haber konusuna da değinen Öktem, Yargıtay Ticaret Dairesinin rüşvet olayına adının karışmadığını, haberin doğru olmadığını belirtmiştir.

Öktem daha sonra geçen yıl Yargıtay'ın sekiz içtihadı birleştirme kararı verdiğini, bunlardan Şadi Alkılıç hakkında verilen kararın yurt dışında da yankılar uyandırdığını, bu konuda milletlerarası af teşekkülünden kendisine yüzlerce mektup geldiğini, bu mektuplarda Alkılıç hakkında anlayışlı davranılmasının istendiğini ifade ile:

"Kendilerinden Türkiye dışında gerçekten ahlâk ve insanlık dışı işlemlere mâruz kalan soydaşlarımıza aynı ilgiyi göstermelerini rica ederim." *demiştir.*

Yargıtay Birinci Başkanı konuşmasının sonunda geçen yıl Adli Yılın açılışında yaptığı konuşmasının da olumlu ve olumsuz tepkilere yol açtığını belirterek şunları söylemiştir:

"Konuşmamı beğenmiyenler de olmuştur. Onlar da mektup ve telgraf göndererek, gazetelerde neşriyat yaparak hislerini ortaya koymuşlardır. Bunlar içinde, yerinde olmamakla beraber, ağırbaşlı ve samimi tenkidleri hoşgörürlükle karşıladım. Madem ki bir kamu görevi yapıyorum, elbette yaptıklarımı beğenen de çıkacak, beğenmiyen de. Hiç bir kamu görevlisi kendisini herkesin beğenmesini bekleyemez. Beğenen çoğunlukta ise görevinde ve yolunda devam eder. Ancak bir kısmı kimliğini saklıyacak kadar korkak, küçük bir zümrenin hemen hemen tek elden idare ediliyormuş kanısını uyandıran seciyesiz, seviyesiz, Türk terbiyesine uymayan tezahürleri onlar hesabına beni utandırmıştır. Ne olursa olsun, Türk'ün medeniyet yoluna çıkardığı kervanı işte yürümekte ve yol almakta devam ediyor. Yüzyıllarca devam edecektir. Bu kervanı geri çevirmeye, hattâ yavaşlatmaya kimse muktedir olamıyacaktır. Yolumuz apaçık olacaktır. Bu hedefi bize Büyük İnsan, Atatürk göstermiştir. Ne mutlu bize."

(Cumhuriyet. 7.9.1967)

Henri Rousseau

Prof. Dr. ERMAN, Sahir

ADALETİN SORUNLARI VE YARGITAY BAŞKANI

Demokratik ülkelerde her adlî yılın başlangıcında yapılması bir gelenek haline gelen törenlerin önemli bir yer tuttukları malûmdur. Memleketimizde de Yargıtay Başkanı tarafından söylenen nutuklar, adalet mekanizmasının işleyişi hakkında yöneticilere ve vatandaşlara bilgi vermek amacını güttüğü gibi, adaletin dağıtımında gözetilecek başlıca hedeflere de işaret etmek bakımından ayrı bir özellik arzetmektedir. Bu sebepledir ki, Yargıtay Başkanının 1967-1968 adlî yılının açılışı münasebetiyle irad etmiş olduğu nutuk dolayısıyle bir hukuk nazariyatçısı ve tatbikatçısı olarak, naçiz düşüncelerimizi açıklamak istemekteyiz.

İlk olarak açılış nutkunda adalet mekanizmasının geçen yıl işleyişi hakkında Sayın Başkanın değindiği noktaları ele almak yerinde olur. Gerçekten Yargıtay Başkanı, Yargıtay'ın, 1966 takvim yılı başında, bir evvelki yıldan 22.000 küsur iş devraldığını, 1966 yılı içinde de 174.000 küsur yeni iş geldiğini, böylece 1965 yılına nisbetle 10 bine yakın bir artış bulunduğunu, buna rağmen 1967 yılına 29.000 küsur iş devredildiğini belirtmiştir. Başkan bu artan iş hacminin tedavisini Yargıtay'a verilen yeni kadrolara bir an önce tâyinler yapılmasında ve genç hâkimlerden Yargıtay'a çok miktarda raportör verilmesinde bulmaktadır. Bu suretle daireler birden fazla kurullar halinde çalışabileceklerdir.

Bugünkü durumda pratik çare belki de Yargıtay hâkim ve raportörlerinin sayısını arttırmaktan ibarettir. Ancak bununla işlerin hallolunacağını yine de zannetmemekteyiz: Yıllardan beri Yargıtayda daire ve üye sayıları devamlı olarak arttırıldığı halde, iş hacmi ile kadrolar arasındaki bu yarışı daima Yargıtay kaybetmekte, yine gelecek yıllara 30.000'e yakın dosya devredilmektedir. İstinaf yolu kaldırılırken, dâvaların çabuk bitirilmesi amacı güdülmüştür; bugün aynı amaçla sorgu hâkimliklerinin kaldırılması düşünülmekte, böylece bir alttan bir de üstten iki safha kaldırılarak, vatandaş iki büyük teminattan mahrum bırakılmaktadır. Kanaatimizce istinafın iadesi ve Yargıtayın sadece hukukî uygulama bakımından görevli kılınması, hem

Yargıtaya intikal edecek iş sayısını azaltacak, hem de Yargıtayın görevi basitleşeceği ve işin maddî tarafını incelemiyeceği için, dosyaları süratle karara bağlaması sağlanacaktır.

Yargıtay Başkanının Adlî Tıpla ilgili sözlerinde tam bir isabet mevcuttur: Adlî Tıp müessesesinin ilmî şekilde çalışmaya elverişli bir binaya kavuşturulması ve yeni tesislerle donatılması gerçek bir ihtiyaçtır. Ancak bunun yanında eleman meselesine de Başkanın değinmesi gerekirdi: Bir olayda şuurundan şüphe edildiği için bir hocaya "okutulan" bir genci bir arkadaşı, tanınmış bir profesöre götürmüş; tabip, hastanın kendisi ve çevresi için tehlikeli olduğundan bahisle bir akıl hastahanesine yatırılmasının gerekli olduğunu söylemiş. Bir-iki gün sonra hasta kendisini okumağa gelen hocayı sebepsiz yere öldürmüş, müşahade altına alındığı Adlî Tıp Müessesesi ise sanığın yemesi içmesi normal, üstüne başına itinalı olduğundan bahisle ceza ehliyetinin tam olduğuna karar vermiştir. Görülüyor ki, mesele sadece bina ve servis problemi değildir.

Adalet mekanizmasının işleyişi bakımından, Sayın Başkan, Yargıtay üyelerine güvenilmesi gerektiğini, zira Yargıtay hâkimlerinin hâkimliğin her sınıf ve derecesinde yıllarca tecrübe edilerek bu yere getirildiklerini, onlara tesir etmenin kabil olmadığını, Yargıtay hâkimlerinin kendileri hakkında uydurulan yalanlardan haberdar dahi olmadıklarını ifade etmektedir. Şüphe etmemekteyiz ki, bu sözler Yargıtay hâkimlerine münhasır olmayıp, hangi görevde olurlarsa olsunlar, bütün hâkim ve savcılara da şamil olmak üzere söylenmişlerdir. Dünyanın her yerinde olduğu gibi, memleketimizde de davranışları tenkid edilebilen hâkimler ve savcılar bulunabilir; fakat sadece Yargıtay hâkimlerinin her türlü tesirden uzak olduklarını ileri sürmek çok büyük bir haksızlık olur.

Adaletin dağıtılışı bakımından Sayın Başkanın nutkunu biz iki noktada noksan bulmaktayız. Bir kere, Başkan, sadece Yargıtayın dertlerini dile getirmiş, sanki adlî tatilden çıkan tek yargı organı Yargıtaymış gibi konuşmuştur. Bütün memlekete şâmil bir adlî yıla girilirken, diğer mahkemelerin karşılaştıkları problemlere temas edilmesi, son günlerde tartışma konusu olan savcıların bağımsızlığı sorunu üzerinde görüşlerin açıklanması yerinde olurdu.

İkinci nokta Yargıtay kararları arasında göze çarpmakta olan —ve dairelerin ikişer kurul şeklinde çalışmaları halinde daha da artacak olan— izahı imkânsız içtihat ayrılığıdır. Sadece misâl kabilinden iki olayı arzedebiliriz: Almanya'ya iki parti halinde halı ihraç edip de süresinde hesaplarını kapata-

mıyan ve hakkında iki ayrı dâva açılan bir tacir hakkında İstanbul Ağır Ceza Mahkemelerinden biri af kanunu ile her iki dâvanın ortadan kaldırılmasına karar vermiş, Yargıtayın aynı dairesi, aynı hâkimlerden kurulu olarak, bir hafta ara ile incelediği dosyaların birinde kararı onaylamış, diğerinde ise fiilin affın kapsamına girmediğinden bahisle hükmü bozmuştur. Bir başka olayda da, müteaddit sanıklardan biri ile ilgili olan bir noksan tahkikat dolayısile, hükmün o sanıkla ilgili kısmını bozacak yerde, Yargıtay bu kısmı onaylamış, bu noksanlıkla hiç bir ilişiği olmayan bir başka sanığa ilişkin kısmı bozuvermiştir. Yargıtay Başkanının, mahalli mahkemeleri çok zor durumlarda bıraktıktan maada, vatandaşta adaletin dağıtılmasına karşı olan güveni de sarsan bu durumlar muvacehesindeki görüşünü öğrenmeyi ve bu gibi içtihat farklılaşmalarının —içtihadı birleştirme gibi pek zor işleyen bir yolun dışında— önüne ne suretle geçilebileceği hakkında aydınlatılmayı çok isterdik.

Yargıtay Başkanının adaletin dağıtımında gözetilecek başlıca hedefler hakkındaki görüşlerinden birincisini Türk Ceza Kanununun 142. maddesile ilgili bir olay hakkında yabancı bir özel teşekkül tarafından yapılmış olan teşebbüslerde görmek mümkündür. Olay münasebetile ikame edilmiş olan dâvada gazete yazı işleri müdürünün müdafiliğini yapmış olmamız hasebile, dâvanın esası hakkında fikir beyanından titizlikle kaçınmaktayız. Yalnız, bu münasebetle, iki noktaya temas etmek istemekteyiz. Başkanın nutkundan, Genel Kurul Kararma aykırı olarak, Özel Dairenin, tatbik edilecek fıkra bakımından fiili başka türlü vasıflandırdığını ve buna karşı da Cumhuriyet Başsavcılığının itiraz yoluna başvurduğunu anlamaktayız. Şurasını belirtelim ki, Başsavcı itiraz ve karar tashihi gibi olağanüstü kanun yollarına, ancak normal yolların hepsi tükendiği takdirde başvurabilmelidir. Olayda, Özel Dairenin bozma kararından sonra esas mahkemesinin uyma veya direnme imkânı vardı ve işte Başsavcının derhal itiraz yoluna müracaatı, mahkemenin direnme hakkını fiilen selbedeceği, zira Genel Kurul itiraz üzerine esasen görünüşü açıklamış olacağı cihetle, mahkemelerin her türlü tesirden uzak bir şekilde hüküm vermelerine engel olmaktadır.

Özel Teşekkül tarafından yapılan teşebbüslere gelince, Yargıtay Başkanının memleketimizde savunma imkânlarının mevcudiyetinden bahsederek bu teşebbüsleri yersiz telâkki etmesine katılmamaktayız; Dünya küçülmüştür ve mahkemeler sadece kendi toplumları zuhurunda değil, bütün dünya huzurunda kararlarını vermektedirler. Bundan birkaç yıl önce

Birleşmiş Milletler tarafından yayınlanan iki ciltlik "Köle Adalet" adlı kitapta, Demirperde gerisinde mahkemelerden verilip de, insan haklarına, temel özgürlüklere aykırı olan kararlar toplanmış bulunmaktadır. Daha geçen yıl Yunanistan Askerî Mahkemesinin vicdani kanaati reddettiği için askere gitmek istemiyen bir genci ölüm cezasına mahkûm etmesi Kopenhag'da halkın Yunan Elçiliği önünde nümayiş yapmasına yol açmıştır. Bunun içindir ki, bu gibi teşebbüslerden göçunmamak, aksine bugünkü milletlerarası toplumda bunları normal karşılamak gerekir.

Yargıtay Başkanının işaret ettiği ikinci hedef "ister sağda olsun, ister solda olsun, aşırı ideoloji ve koyu taassuba" karşı yargı organını âdeta savaşa çağırmasıdır. Her ne kadar Başkan sadece sağ taassuba karşı olan çağrıyı çok daha kuvvetli bir şekilde yapmışsa da, bundan bu taassubu diğerine nisbetle daha tehlikeli saydığı anlamını çıkarmak isabetli olmaz. Gerçekten Başkan, hem soldaki aşırı ideolojilerden açıkça bahsetmiş, hem de yukarıda temas etmiş olduğumuz olayda Özel Daire ilâmının hüküm fıkrasını aynen tekrarlamakla, komünizmin Anayasamızın himaye ettiği fikir ve düşünce özgürlüğünün kanuni sınırları dışına çıkmayı ifade ettiğini de belirtmiştir. Bu itibarla Başkana —tıpkı geçen adlî yıldaki konuşmasından sonra yapıldığı veçhile— sol tehlikeyi küçümsediği yönünden yapılmış olan tenkidlere katılmamaktayız.

Sağ tehlikeye gelince, —Lenin'in dediği gibi—, "dinin bir afyon olduğu" fikrinde isabet bulunmadığı ve toplum hayatında dinin red ve inkârı imkânsız bir yeri olduğu muhakkaktır. Bununla beraber, İstanbul adliyesine intikal eden bir olayda olduğu veçhile, saf vatandaşlara cennette iki katlı villâ satıp bunun fotoğrafını dahi gösteren, akıl hastalarına mürekkep yalatıp iyileştireceklerini iddia eden ve hepsinden daha ağırı olarak hilâfet rejiminin ihyası için açıkça propaganda yapan şahıs ve teşekküllerin mevcudiyeti de red ve inkâr kabul etmez bir gerçektir. Kanaatimizce Atatürk'ün "devrimleri" yoktur, sadece bir tek "devrimi" vardır ve o da lâyisizmdir. Atatürk, Müslümanlar fese dinî bir değer atfettikleri ve başlarına giydikleri serpuşa göre Müslümanla "gâvur"u ayırdıkları içindir ki, şapka giyilmesini mecburî kılmıştır. Atatürk Arapça, harflerin dinî bir kıymeti olduğu, zira Kur'an bu harflerle yazıldığı içindir ki Lâtin harflerini kabul etmiş, tekke ve zaviyeleri bu maksatla kapatmış, dinî kisvelerin giyilmesini bunun için yasaklamış, hafta tatili olarak Pazar günü-

nü, takvim olarak Milâdî takvimi hep bu sebeplerle iktibas etmiş, hukuk inkılâbında lâikliği hedef tutmuş, hilâfeti de yine lâikliğe aykırı olduğu için lâğvetmiştir. Bunun içindir ki, Atatürk'ün tek bir devrimi vardır ve yapılan bütün reformlar hep bu ana hedefe yönelmekte ve onun kısımlarını gerçekleştirmektedir.

Bu böyle olunca, Medenî Kanunun kabul edilmesinden 40 yıl sonra, bir Hizbüttahrir'in ortaya çıkıp, lâyisizmin şu veya bu cephesine değil de, temel ve felsefesine hücum etmesi ve pek yakın bir gelecekte hilâfetin kurulacağından bahsetmesi, elbette ki Atatürk'ün eserine bağlı olanları ve Yargıtay Başkanını üzecek ve bu bağlılığı bir daha teyid etmelerine yol açacaktır.

Toplumumuz garip bir devre geçirmektedir: Gerek sağ ve gerek sol uclardan "çok alâmetler belirdi vakit yakındır" cümlesi —ya Mevlût'tan ya da Nâzım Hikmet'ten alınmak suretile— tekrarlanıp durmaktadır Vicdan ve fikir hürriyetinin olduğu kadar, sosyal adaletin de ancak demokratik ve lâik bir düzende gelişebileceğini düşünenler, yakın olanın 1961 Anayasasının uygulanmasından başka bir şey olamıyacağına inanmak istemekte ve bu bakımdan Yargıtay Başkanının adaletin dağıtılmasında "ister sağda olsun, ister solda olsun" her türlü aşırı ideoloji ve koyu taassuba karşı yükselen sesinde yeni bir ümit kaynağı bulmaktadırlar.

(Milliyet, 25.9.1967)

Mehmet Alan

ÖNCEL, Hayri

TÜRK FİLMCİLİĞİNİN EKONOMİK SORUNLARI

Türk filmciliği yerli endüstrinin önemli bir iş kolu haline gelmiştir. Gerçekten bu sahada son yıllarda 100'den fazla prodüktör, 200 adet film imal ederek 10 bine yakın rejisör, artist, figüran ve çeşitli teknik elemana iş sahası açmıştır.

Türk filmciliği 1948 yılından sonra önemli bir gelişme göstermiştir. Çünkü yabancı film rekabeti ve ağır vergiler bu gelişmeyi önlemiştir.

Filhakika 1948 yılına kadar ecnebi ve yerli filmlerin eğlence resimleri aynı idi. Bu durum yabancı filmlerin yerli filmleri ezip uzun yıllar Türk film sanayiinin kurulmasına mâni olmuştur.

Gerçi bir sanayi kolunun doğup gelişmesinde sanat, teknik bilgi ve sermayenin büyük rolü vardır. Ne var ki, dış rekabetin de bu gelişmede köstekleyici bir rolü mevcuttur. Çünkü gelişmiş bir dış sanayi üstün sanat, teknik ve sermayesi yeni kurulacak yerli sanayii her yönden yıkabilir. Bu sebepten yerli sanayiin doğup gelişmesinde devlete çok büyük görevler düşmektedir.

İlk Türk filmciliği özel teşebbüs eliyle başlamış ve 1914 yılında Yeşilköy'deki Rus anıtının yıkılışını gösteren bir aktüalite filmiyle sahneye girmiştir. Bu tarihten 1922 yılına kadar 6 tane uzun metrajlı ve konulu film yapılmıştır. Bu filmler "Müdafaa-i Milliye Cemiyeti" ve "Malûl Gaziler Cemiyeti" gibi yarı resmî kurumlar tarafından yönetilmiştir.

Bundan sonra özel teşebbüs 1922 yılında film yapımına girişmişse de, filmciliğin genişlemesi için gerekli ortam mevcut olmadığından, bu çalışmalar devam ettirilememiştir.

1928 yılında dünya Sesli Sinemaya geçerken, yerli prodüktörler aynı yıl sessiz film çalışmalarına tekrar başlamıştır.

Ancak bu çalışmalar yabancı filmlerin rekâbetiyle gelişemediği için, Türk filmciliği 1939 yılına kadar başarı sağlıyamamıştır.

İkinci Dünya Savaşının çıkmasiyle yabancı film rekabeti azalınca, Türk sineması yerli filme kapısını açmıştır. Bu sa-

yede birçok film şirketleri kurulup film yapımına başlamıştır.

Böylece Türk filmciliğinde önemli bir dönüm noktası olmuştur. Çünkü bu yılda çıkarılan 5237 sayılı Belediye Vergi ve Resimleri Kanunu, yerli filmleri koruyacak eğlence resmini koymuştur.

Gerçekten bu kanun, yerli filmleri yüzde 20-40 nisbetinde; yabancı filmleri de yüzde 40-70 eğlence resmi ödemiştir.

Bu teşvik ve himaye, Türk film ve sinemacılığının süratle gelişmesine sebep olmuştur. Nitekim 1917-1944 yılları arasında imâl edilen yıllık film adedi ortalaması 1,5 iken, 1950-1959 yılları arasında bu miktar 57'ye yükselmiştir.

Bugün Türk filmciliği hâlâ yeterli bir ekonomik ve malî yardım - himayeden yoksundur. Oysa bir sanayi ve iş kolunun gelişmesi için birtakım teşvik ve yardıma ihtiyaç vardır.

Türk film sanayii ise söz konusu koruyucu tedbirlerden sadece vergi teşvikine kavuşmuştur. O da tam bir teşvik ve himaye olmaktan çok uzaktır.

Filmciliğin özel sektör elile kurulup gelişmesini sağlayan tedbirleri üçe ayırmak mümkündür: 1 — Devlet yardımı ve himayeleri, 2 — Ekonomik tedbirler, 3 — Vergi teşvik tedbirleri.

1 — Devlet yardımları

Bu tür yardımda devlet stüdyo kurar, aktör yetiştiren okullar açar, iyi filmleri değerlendirip ödüller verir. Film sanayiine kredi açar.

Söz konusu olan bu tedbirlerden, devlet Türk sinemasına biraz okul açmak suretiyle yardımcı olmuştur. O da devletin opera ve tiyatro artisti yetiştirmek amacıyle açtığı bu okuldan yetişen sanatkârlar, film artistliğine ve rejisörlüğüne geçmişlerdir.

Görülüyor ki bu yardım da kültürel bir yardım olmaktan ileri gidememiştir.

2 — Ekonomik tedbirler

Devlet bugün ithalâtı kota usulüne göre yürütmekte ve bu sistemde yerli filmciliği koruyacak hiç bir teşvik ve himaye yapmamaktadır. Şöyle ki:

Yerli filmcilik stüdyo kurmak ve film çekmek için birtakım âlet, edevat, teçhizat ile ham film ithal ederek film imâl etmektedir. Buna mukabil yabancı filmler mamûl olarak it-

hal edilmektedir. Sözü edilen bu iki faaliyet piyasada yerli ve yabancı filmciliğin kıyasıya rekabeti şeklinde kendisini göstermektedir. Bu rekabet yetmiyormuş gibi bir de, dış ticaret rejimi ham filmi kotaya, yabancı filmi liberasyona tâbi tutmak gibi Türk filmciliğini çok zor duruma düşüren bir yola girmiştir.

Gerçekten 5.10.1963 tarih ve 1152. sayılı Resmî Gazetede yayınlanan Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkındaki 17 sayılı Karar'a ilişkin V. seri No. lı tebliğ ile, yabancı film ithali libere edilmiş ve İ.M.G. programı dahilinde Amerika'dan getirilecek filmlerin yüzde 50 bedelinin Türk parasile, yüzde 50 bedelinin ise döviz transferile ödenmesine müsaade edilmiştir.

Ham film ithalâtı ise tamamen kotaya tâbi tutulmuştur. Örneğin 1967 ithalât rejiminin 83 kota ve 370221 tarife istatistik sıra No. sında ham filme 50.000 lik kontenjan ayrılmıştır.

Görülüyor ki, yerli filmcilik kota sistemile hasılâtlanırken yabancı filmlerin ve bilhassa Amerikan filmlerinin Türkiye'ye girişi teşvik edilmiştir.

3 — Vergi teşvik tedbirleri

Hariçten ithal edilen ham ve mamûl filmler gümrüklerde değişik usulde vergiye tâbi tutulmaktadır.

Filhakika ham film advolorm esasına göre, yani kıymet üzerinden vergiye tâbi tutulduğu halde, mamûl filmler spesifik, yani kilo üzerinden vergilendirilmektedir.

Ağırlık üzerinden vergiye tâbi olan yabancı filmlerin kıymet değişikliklerini takip edemiyeceği malûmdur. Bu sebeple en değersiz yabancı filmler bile kolaylıkla yerli filmle yarışmak imkânı bulmaktadır.

Yerli ve yabancı filmler ayrıca 5237 sayılı Kanun'a göre eğlence resmine tâbidir. Bu resmin nisbeti yukarıda izah edildiği gibi, yerli filmlerde yüzde 20-40 oranında, yabancı filmlerde ise yüzde 40-70 nisbetinde olup, Belediye Meclislerinin kararına göre, yerli filmler için yüzde 20, yabancı filmler için yüzde 40 oranında uygulanmaktadır.

İşte yerli filmciliği koruyan bu farklı tarife sayesindedir ki Türk filmciliği gelişebilmiştir.

Acaba Türk filmciliği bugünkü seviyesinde yabancı filmlerin rekabetine dayanacak hale gelmiş midir? Hiç süphesiz ki hayır, çünkü yabancı filmlerin sanat, teknik ve sermayeleri her zaman yerli filmciliği ezecek haldedir. Binaenaleyh, yerli filmciliğin sırf bu yönden korunması gerekmektedir.

Kaldı ki, bugünkü ekonomi politikası, memleket ihtiyaçlarına yeterli hale gelen sanayi kollarında tam tahdide gitmektedir.

Görülüyor ki, Amerika hariç, her memleket, çeşitli yardım ve himayelerle yerli filmciliğini geliştirme çabası içindedir. Hal böyle iken Büyük Millet Meclisi Karma Vergi Komisyonu'nda görülmekte olan yeni Belediye Vergi ve Resimleri Kanun Tasarısı, yerli filmlerle yabancı filmler arasındaki tarife farkını azaltmaktadır. Çünkü sözü edilen tasarıda yerli filmlerden eğlence vergisinin tabanı yüzde 40, tavanı yüzde 60, yabancı filmlerde ise taban yüzde 50, tavan yüzde 70 olarak tesbit edilmiştir.

Sözkonusu tarifenin aynen kabulü sadece yerli filmciliği geriletmekle kalmıyacak, fakat aynı zamanda önemli bir istihdam kaynağının kaybolmasına ve hazinenin her yıl en az 10 milyon liralık bir vergiyle birlikte bir milyon liralık döviz ziyanına sebep olacaktır.

Buna ilâveten memleket her yıl ithal edilen yabancı filmlere 1,5-2 milyon dolarlık döviz ödemek zorunda kalacaktır.

(Yeni Gazete, 1.10.1967)

Prof. SAVCI, Bahri

ÖĞRETMENİN DERTLERİ

Her kademedeki eğitim yılı başladı: Her kademedeki sonu gelmez teknik - maddesel, eğitimsel sorunları ve dertleri ile...

Taşradaki öğretmen kuruluşları, merkezdeki sendika başkanları, Üniversite Rektörleri, Yüksek Okul Başkanları, Basın.. bunları birer kez daha dile getirdi. Bunlara çözüm yolu arama idrâkini, bilincini uyandırmaya uğraştı. O sırada İdare de, bir kademe daha yukarıdaki eğitim kurumlarına din dersi koyma olup-bittisini kotardı. Ayrıca. özgür, bilimsel verilere ve Türkiye'nin siyasal koşullarına, Anayasanın açık sosyalpakt taahhütlerine uygun bir eğitim uygulaması güdecek öğretmenleri tehdit ile sindirme yoluna girdi.

İdare'nin tuttuğu yol, her kademedeki tüm öğretmenin özel ve görevsel durumunun çözüm yollarını bulacak bilimsel yol değildir. Bu yol, ayrıca, Türkiye'nin öğretmen ağzı, yazısı, eylemi, görevini yerine getiriş yolu ile Türkiye'nin aydınlanmasından, aydınlanarak yolunu bulmasından gocunan bir siyasetin verimsiz yoludur. Bunu, öğretmenin dertlerini ve bu gocunan siyaset karşısındaki gerçek özgürlük sınırını göstererek ispatlamak isteriz. Şöyle ki:

(1) Akçalı ve maddesel açıdan hakir bir durum Türk öğretmeni, köydeki eğitmeninden merkezi sistem Üniversitesindeki Profesörüne kadar her kademeden son derece kötü bir akçalı ve maddesel durum içindedir. Diploma, uzmanlık, hizmet süresi faktörleri, bu söylediğimiz öğretmen ailesi için, en hakir yüzeylerde bir rol oynamaktadır.

Eşit eğitim. eşit hizmet süresi faktörlerine sahip olan uzmanlığının sosyal değeri de daha ağır basmayan başka sektörler mensupları, akçalı ve maddesel olanaklar açısından bu saydığımız kategoriye öğretmenlere çok daha üstün durumdadırlar.

İşte bu durum, bir temel derttir. Bundan dolayı, bu konuda, bir sosyal adalet isteğimiz vardır: Kamu görevlileri arasındaki akçasal ve maddesel hiyerarşinin: ancak ve ancak. uzmanlık unsuruna, görev niteliğine, görevin kalkınma vetiresindeki önem ve ağırlığına göre saptanması zorununu ileri sü-

rüyoruz. Diploması bizimkinden üstün, uzmanlığı bizimkinden ileri, görevi bizimkisinden değerli, kalkınma vetiresindeki yeri bizimkisinden daha ağır basıcı olmadığı halde bizden çok üstün akçasal ve maddesel olanaklar düzeyinde bir sürü kamu görevlisi bulunmasını hazmetmiyoruz. Bunu kamu görevlileri ailesi içindeki sosyal adalet ve eşitlik ilkelerine tüm aykırı sayıp, Milli Eğitim Bakanının bunu doğrultma savaşı açmasını bekliyoruz.

(2) Partizanlara tutsak bir durum : Türk öğretmeninin ikinci temel derdi, partizanlara tutsak bir duruma getirilmiş olmasıdır. Bilhassa, doğrudan doğruya kamu gücünün emir ve direktiflerine, kontrolüne bağlı kademelerdeki öğretmen, partizan otoriterciliğinin tutsak sujesi durumuna sokulmuştur.

Taşradaki öğretmen; 27 Mayıs ile onun ürünü olan 1961 Anayasası'nın getirdiği gelişme düzeninden, sosyalleşme akımından, bir sosyalist adalet ve özgürlük dünyası arama yolunu açmasından gocunan tutucu — statik bir dünya görüşü politikasının mahalli partizanlarının tasallutları altında yaşamaktadır. Bunlar, şimdi A.P. içine sızmış eski D.P. sömürücüleri ve ikbalcileridir. Öğretmenin mahalli âmirlerini de kendi etkileri altına almışlardır. Eğitimin mahalli görev ve denet kurulları içine —kanun olanaklarından yararlanarak— sızmışlar ve bu kurumların işlemesini yöneterek, denetliyecek bir fiili etki yerine gelmişlerdir. Buradan da öğretmeni, bir tutsak gibi kendilerine bağlıyarak, kendileri önünde eğilterek, onu, 27 Mayıs ve 1961 Anayasası çizgisine aykırı, hiç olmazsa pasif ve gafil bir durgunluk içinde tutmak istemektedirler.

Aynı öğretmen, bu mahalli partizanlarla paralel çalışmaya zorlanan bir bürokrasi partizanlığının da tutsak sujesidir.

Öğretmen, nihayet, "iktidar"dan başka bir şey düşünmeyen siyasetçilerin dar bir rejim anlayışına boyun eğdirilerek, keyfi tasarrufların kurbanı haline getirilmiştir.

İşte bu durum da ikinci bir temel derttir. Bu derdin karşısına da bir hukuk devlet isteği ile çıkıyoruz: Öğretmene; 27 Mayıs ve onun ürünlerine diş bileyen taşra agavatının; bilimsel bir idrâk içindeki görev özgürlüğü, takdir bağımsızlığı ilkelerini hazım yeteneğinden yoksun dar görüşlü bir bürokrasinin; iktidarda kalmayı her endişenin üstüne çıkaran siyasetçilerin sübjektif "takdir"lerinin uygulanmasını reddediyoruz. Bu öğretmene, ancak Anayasa'nın öngördüğü yolda hukukça geçerli olan, hizmetin teknik gereklerine karşılık olan objektif nitelikte "nötr" tasarruflar uygulanmasını istiyoruz.

(3) Dar bir siyaset sınırına mahkûm edilmiş bir durum : Türk öğretmeninin üçüncü temel derdi: Özgür, bilimsel veri-

lere ve Türkiye'nin sosyal zorlamaları ile sosyal koşullarına göre saptanmış bir milli eğitim programı uygulamalarının karşısına, tutucu-statik bir toplum yapısı isteyenlerce öğretmeni pasifliğe mahkûm eden dar bir siyaset sınırının çıkarılmasıdır.

Forum dergisinin ilk yazarlarının, Üniversite hocalarının Türkiye'deki sosyal oluşu incelemelerinden, kritikten geçirmelerinden gocunan D.P. Eğitim Bakanlarından biri, öğretmenin karşısına, boyuna dar bir siyaset sınırı çıkarılmıştır. Onların, kamu özgürlüklerini uygulamaları, "hayatta en hakiki mürşid" olan "ilim"i aramaları —bu siyasal kadronun işine gelmediği için— bu dar siyaset sınırını aşıp faal siyaset alanına girme sayılmıştır.

Fakat ne acıdır ki, ne acıklıdır ki, ne keder vericidir ki, tam on yıl önce D.P. Bakanlarına, sosyo-politik fenomeni kritikten geçirmemizin, bu fenomeni geliştirme yollarını göstermemizin, öğretmenin hakkı olan gerçeği ve bilimsel verileri arama alanında kaldığını anlatabildiğimiz halde; bunun da kamu görevlilerine yasak olan iktidar savaşı anlamındaki siyaset olmadığını kabul ettirebildiğimiz halde, 1961 Anayasası'nın Eğitim Bakanlarına, bunları hâlâ anlatamıyoruz. Onlar hâlâ, A.B.C.'den öteye geçemiyorlar. Onlar hâlâ, kendi dar siyaset sınırına sığmayan Anayasa ve meslek haklarının kullanılışını "hizaya getirilecek" bir suç saymakta devam ediyorlar.

Bir kere daha anlatalım, bu noktada durum şundan ibarettir: Evet, öğretmen siyaset yapmaz. Siyaset sınırını aşmaz.

Fakat bu siyaset, ancak ve ancak "iktidar savaşı" anlamındaki bir siyasettir. Yasak olan siyasetin sınırı, direkt iktidar savaşı alanını gösterir.

Oysa ki, iktidar savaşı, siyasal fenomenin ancak bir yönüdür. Siyasal fenomenin başka yönleri de vardır. Ve bularda, kamu görevlilerini de içine alan türlü kurumlar, pekâlâ faaliyet gösterirler. Hattâ bunların faaliyet göstermesi, demokratik toplumsal yapının ve demokratik vetirenin zorunlu bir sonucudur da. Çünkü:

Modern toplumda "kamu gücü"nü mutlaka ve mutlak olarak, yalnızca "sandıktan çıkmışlık"a bırakma teorisi artık eskimiştir. "İktidarın demokratizasyonu" gelişmesi, siyaseti bir azınlığın imtiyazı ve mesleği olmaktan çıkarmıştır.

Artık şu görüşten hareket edilir: Kamu gücü, kamuya aittir. Kamuyu deyimleyen, kamu içinde organize güç olarak varlığını göstermiş bulunan sosyo-ekonomik kurumların - örgütlerin - kuvvetlerin "kamu gücünü etkilemesi" denen bir modern sosyal fenomen ortaya çıkmıştır.

İşte artık, kitlelerin ilgilendiği modern siyaset, kamu gücünün, niteliğini gösterdiğimiz bu kurumlar, örgütler, kuvvetler yoluyla da kurulması, örgütlenmesi, uygulanması, denetlenmesi olayını da kapsar. Niteliğini gösterdiğimiz bu kurumları, örgütleri, kuvvetleri "sizin, kamu gücünün kuruluşu, örgütlenişi, uygulanışı, denetlenişi olayına yabancı kalmanız gerekir" görüşü ile toplum sahnesinden silmeğe veya orada akamete uğratmaya, bizzat modern toplumun tabiatı elvermez. Bunlara "sizin, kamu gücünün kuruluşu, örgütlenişi, uygulanışı, denetlenişi ile ilgilenmeniz, bağlantı kurmanız siyaset teşkil eder. Siyaset de siyasal partilerin tekelindedir. Siz, bir siyasal parti olmadığınıza göre, bu konularda susmanız gerekir" diyerek onları hareketsizliğe itmek mümkün değildir. Çünkü artık, genel ve geniş anlamı ile "siyaset", siyasal partilerin tekelinde bir vetire değildir.

Siyasal partiler, yalnızca, siyasal iktidarın halk katları, halk gücleri olarak "kişileşme"sine bir araç olmaktan ibarettir. Aslında siyasal vetire, sosyal uzviyetin bütününün ilgilendiği bir keyfiyettir. Şu anlamda ki, Sosyal uzviyete giren her unsurun, siyasal oluşmayı "etkilemesi", siyasal iktidarı etkilemesi ve ona bir "katkı" getirmesi bir sosyo-politik olay ve zorundur.

Binaenaleyh, Sayın Bakan, "siyaset"in, sandıktan çıkmışlığın tekel halindeki hakkı olduğu anlamına varan bir iddiayı bırakmalıdır.

Evet "karar"ı formüle etme, uygulama biçimini saptama sorumluluğu onundur. Fakat, bu "karar"a gidiş, bu uygulamayı gerçekleştiriş vetiresinde de, sosyal uzviyete giren her unsurun bir "katkı", bir "etki" getirme hakkı vardır. Sosyolojik olarak vardır.

Peki, bu; sosyal uzviyete girmekle beraber kamu örgütü ile ilgili ve bağlantılı olan unsurların —memur kişilerin ve memur örgütlerinin— siyasal olay ve siyasal fenomen konusunda, bir parti olarak Sayın Bakanla eşit bir yeri, durumu, yetkisi, imkânı mı var, demektir?

Hayır. Sosyal uzviyete giren unsurların, siyasal fenomeni, ancak kendi tabiatlarının gereğince etkilemek olanağı vardır. Sosyal fenomene, ancak, kendi yapılarının özelliğinden gelen bir yol ve üslûp ile bir "katkı" getirme olanağı ve gücü vardır. Bunun ötesinde bu unsurların siyasal partiler gibi bizzat siyasal iktidar olmaya yönelmeleri mümkün değildir. Keza bu unsurların, şu veya bu siyasal grubun bir siyasal iktidar olmasını direkt olarak meydana getirmeleri, sağlamaları da mümkün değildir.

İşte siyasetin yasak sınırı bu noktadan geçer ve orada sona erer. Yoksa, sosyal uzviyete giren unsurların memlekette-ki gerek ekonomik ilişkiler olayı ile, gerek sosyal oluşmalar olayı ile, gerekse moral ve kültürel gelişmeler olayı ile ilgilenmeleri, bunlara ait görüşler formüle ederek, davranışlar göstererek, gelişme yolları açarak, sosyal fenomenî —özel deyimiyle— siyasal fenomeni "etkileme"leri, ona "katkı" getirmeleri pekâlâ mümkündür.

Hele öğretmenlerin, Anayasa ilkeleri, ondan sızan ve Millî Eğitimin esasları denen âmentü'leri, Türk realitesini bulmaya yarayacak yolda öğretmenleri; Türk realitesini veren, açıklayan bilim verilerini arayıp bunları eğitilecek Türk halkına sunmaları —siyaseti son derece etkileyeceği, çünkü halkı uyandıracağı için, siyasetçilerin hoşuna gitmese de— resmî görevleridir.

Bakanlığın ve siyasetin bu gerçeği anlamasını istiyoruz. Dediğimiz gibi, hoşlanmasalar da, bu gerçeği anlamak zorundadırlar.

Bu gerçek anlaşıldıktan sonra, kamu görevlileri ile —özellikle öğretmenler ile— idare arasındaki anlaşmazlığı çözmek çok kolay olacaktır...

(Cumhuriyet, 17.10.1967)

Zafer Gençaydın

NADİ, Nadir

ŞU TABLOYA BAKINIZ!

Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü dediğimiz milletlerarası kuruluş, genel olarak Fransızca adının ilk harfleriyle (OCDE) biçiminde ifade edilir. OCDE'nin 21 üyesi vardır. Bu 21 üyeden 17 si kalkınmış, çok kalkınmış, hattâ pek çok kalkınmış ülkelerdir. Geri kalan dördü ise henüz kalkınmakta olan ülkeler arasındadır. Bunlar sırasiyle İspanya, Portekiz, Yunanistan ve Türkiye'dir. Son zamanlarda Yugoslavya da OCDE ile ortaklık kurmuş ve beşinci devlet olarak az gelişmişler arasında yer almıştır.

Az gelişmişlik nedir? OCDE'nin ölçülerine göre, yılda millî gelirden adam başına düşen payın 700 dolardan az olması, tarımla uğraşan aktif nüfusun % 35'den fazla olması, yılda adam başına düşen elektrik tüketiminin 800 kilovat/saatten eksik bulunması gibi haller az gelişmişliğin kesin belirtileridir.

İmdi, OCDE tarafından yayımlanan "Observateur" dergisinin son sayısında gördüğümüz kıyaslamalı istatistiklerden size birtakım rakamlar sunmak istiyoruz:

İlkin millî gelir hesaplarına bir göz atalım. Yıllık millî gelirden nüfus başına İspanya'da 570 dolar, Yunanistan'da 590 dolar, Portekiz'de 420 dolar, Yugoslavya'da 500 dolar, Türkiye'de 250 dolar düşmektedir.

Sonra öteki rakamları arka arkaya sıralıyalım: Tarımda çalışan aktif nüfusun genel nüfusa oranı İspanya'da % 35, Yunanistan'da 55, Portekiz'de 42, Yugoslavya'da 50, Türkiye'de 75'tir.

Dış alımlardan (ithalât) yılda adam başına düşen pay İspanya'da 96 dolar, Yunanistan'da 133, Portekiz'de 97, Yugoslavya'da 66, Türkiye'de 19 dolardır.

Dış satımlardan (ihracat) adam başına İspanya'da 31, Yunanistan'da 38, Portekiz'de 62, Yugoslavya'da 56, Türkiye'de 15 dolar düşmektedir.

Yıllık elektrik enerjisi tüketimi adam başına İspanya'da 799, Yunanistan'da 445, Portekiz'de 463, Yugoslavya'da 679, Türkiye'de 131 kilovat/saattir. Her bin kişiye düşen telefon

sayısı İspanya'da 87, Yunanistan'da 58, Portekiz'de 60, Yugoslavya'da 21 (sosyalist memleket), Türkiye'de sadece 12 dir.

1960-1965 yılları arasında bu beş ülkenin başardığı kalkınma hızı ortalama İspanya'da % 9,2 Yunanistan'da % 9, Portekiz'de % 6,4, Yugoslavya'da % 8,6, Türkiye'de % 4,3 olmuştur.

Yukarıki tablonun ortaya koyduğu açık gerçek, adı geçen beş az gelişmiş ülke arasında Türkiye'nin sondan birinciliği elinde tuttuğudur.

Şimdi bana:

— Biz durumu zaten biliyorduk. Hatırlatıp da ne diye yüreğimizi dağlarsın!

Diyenler belki bulunacaktır. Ama unutmıyalım ki, ne denli acı olsa da gerçeklere karşıdan yüreği burkularak bakmasını bilmeyen milletler, sosyal ve ekonomik toparlanmalarını hiçbir zaman başaramıyacaklardır.

Gene unutmıyalım ki, İkinci Cihan Savaşından bu yana biz, adı geçen beş millet arasında, kalkınma imkânları bakımından en elverişli durumda bulunanı idik. İspanya çok kanlı bir iç savaş geçirmiş, ayrıca Portekiz'le beraber yıllar yılı dünya milletleri tarafından aforoz edilmişti. Yugoslavya ve Yunanistan İkinci Cihan Savaşının bütün acılarını çekmişler, baştanbaşa istilâya uğramışlar, sonra da ihtilâller, kardeş kavgaları arasında çalkanıp durmuşlardı.

Savaş ateşi sönüp kara bulutlar dağılmaya başladığı sıralarda biz birçok bakımlardan yukarıki beş milletin önünde yer almış bulunuyorduk. Yurdumuz yanıp yıkılmamıştı. İnsan potansiyelimiz en ufak bir kayba uğramamıştı. Altın ve döviz rezervimiz, tarihimizde görülmedik derecede kabarıktı. Şimdi en arkalarından yetişmeye çalıştığımız dört devletin ise o zamanki halleri bitikti.

Yirmi yıl içinde tamamiyle tersine dönen durumu bir an önce düzeltmek, "milletin makûs talihini" mutlaka yenmek zorunda olduğumuzu, yüreğimiz burkularak da olsa, bir an aklımızdan çıkarmamak zorunda olduğumuzu bilelim.

Acıklı halimizin nedenleri üzerinde tartışırken:

— Bu bir sistem meselesidir, bu bir rejim meselesidir!

Diye kesip atmanın da kalkınma dâvamızı aydınlatmaya yeterli olmadığını yukarıki tablo bize gösteriyor. Dört devletten ikisi, İspanya ve Portekiz, faşist yöntemle; biri Yugoslavya, kendine özgü sosyalist bir yöntemle; biri Yunanistan, kapitalist yöntemle kalkınma hamlelerinde başarı yoluna girmişlerdir. Karma ekonominin tartışmaları arasında, bir yan-

dan devlet eliyle kimi fertleri zengin ederken, öte yandan millet olarak yerinde sayan bir biz varız.

Ne diyelim? Namık Kemal gibi:

Uyan ey yâreli şir-i jiyan bu hâb-ı gafletten

diye türkü çağırmanın bir yararı olacağını bilsek, ezan vakti bütün minarelerden, hoparlörleri sonuna kadar açmak suretiyle, bunu millete duyurmayı şart koşardık.

(Cumhuriyet, 14.10.1967)

Mehmet Alan

KÜÇÜMEN, Zihni

TİYATROMUZDA KISIR DÖNGE

Her demokratik ülkede sağcı da bulunur, solcu da. Bulunmalıdır da. Başka türlü bir demokrasi düşünülemez. Bunların çatışmaları fikir plânında kaldıkça üzücü değil, sevindirici bir gelişmedir. İşi kaba kuvvete, ayak oyunlarına dökmek —nedeni belli ya— hep sağdan geliyor. Sağcı dergi ve gazetelere bakın, bir tek sağduyuya, bilim verilerine dayanan yazı göremezsiniz. Sanki bu ülkenin din bilginleri, sağcı düşünürleri yoktur da, salt kabadayıları vardır. Yumruğa, taşa, sopaya başvurmak, küfürle silleyle saldırıya geçmek hangi kanattan gelirse gelsin seviyesizliği gösterir. Ama biz bugün ondan da öteye, kapkara cahilliğin insanın içini zehir gibi dağlayan acılıklarına değineceğiz.

Bir süre önce başkente elli dakika uzaklıktaki Kırıkkale'ye "Hababam Sınıfı"nı oynamağa gittik. Oyun, beş yüz bilmem kaç kere Anadolu'nun her kentinde oynanmış, kitabı binlerce sayı basılmış, okunmuş; bilinen bir oyun. Hakkında hiç bir kovuşturma açılmamış, açılacak tek bir yönü de yok zaten. İlçede garip bir kaynaşma göze çarpıyordu. Otobüsümüzün yöresinden düşmanca bakışlarla geçenler, homurdananlar, toplanıp toplanıp fısıldaşanlar... Az sonra öğrendik ki ilçede dört ayrı bildiri bastırılıp dağıtılmış. Önce Türk Ocakları, sonra Komünizmle Mücadele Derneği, sonra topu dört üyeli Milliyetçi Öğretmenler Derneği, en sonra da Adalet Partisi İlçe Yönetim Kurulu. İlk üçü bizlere ağız dolusu küfrediyor, sonuncusu ise yalnız küfretmekle kalmıyor, Yönetim Kurulundan bir üyenin tiyatromuzu davet etmesiyle bütün bir kurulun töhmet altında tutulmaması gerektiğini savunarak kendini oy makinelerine karşı temize çıkarıyordu. Bütün bunlar ilçeye gelen bir tiyatro yüzünden oluyordu. Türk Ocaklarının kurucusu sayılan Hamdullah Suphi'yi 1935'lerde tiyatronun bütün Anadolu'ya yayılmasını sağlamak için emir veren Ata'yı, okullarında ışık saçması gereken o dört öğretmeni düşünüyor, sevinilecek bir sanat olayını taa uzaklardan yorgun argın ayaklarına getiren sanatçılara. teşekkürlerle çiçekler derleyip veren öteki ilçeleri ansıyordum. Üçüncü Reich'ın bir kongresi de ancak böyle yapılırdı. Yazlık bahçe, Toplum

Polisi, sivil ve mahallî polis, inzibat erleriyle doldu. Az sonra sahneye Ulvi Uraz ve arkadaşları değil de Hitler ve avanesi çıkacak sanırdınız. Meğer bu güvenlik tedbirleri boşuna değilmiş. Oyun başladıktan on dakika sonra bahçeye dışardan koca koca taşlar yağmağa başladı. Kafası gözü yarılanlar, vücudu berelenenler, bağırıp çağıranlar. Polislerin hemen dışarı çıkıp yakaladığı, dört lise öğrencisi! Bildirilerin kışkırtmasıyla bu çocukcağızlar bizleri taşlamağı vatanseverlik zannetmişler. Oyun bittiğinde sinemanın dörtte üçü hiç alkışlamadan kaçar gibi çıktı. Belliydi ki polis, güvenlik tedbiri almasaydı, bunlar taş-sopa saldıracaktı. Nitekim Ankara'ya kadar da bir avuç sanatçı topluluğu polis eşliğinde gidebildi. "Eşkiyanm bu gece ne yapacağı belli olmaz" gibilerden. Şimdi işin bu traji-komik yanından artık komikliği de kalmamış bir başka olayı anlatalım: Oyundan sonra otobüslerine binen sanatçılar, yola çıkmak için kamyona eşyaların yüklenmesini beklemektedir. Karşı kaldırımda beş-on genç, bizim duyabileceğimiz sesle konuşuyor:

— "Bunlara taş atmıyacaksın. Bunların karılarını, kızlarını kıskıvrak yakalayıp...

— "Bir defa oynadıkları oyunlara bak. "Hababam Sınıfı". Ne demek bu? Yani anlayıverin, o biçim işte. (Eliyle müstehcen bir işaret yapıyor).

— "Bir de Kırmızı Fenerler ile Kadınlar I-ıh Derse var. Belki de bunlar Anadolu'nun her yönüne ahlâksızlık tohumu ekmeğe çıkmışlar. Bedava olmaz bu iş. Var bunları bir yerlerden besliyenler."

Lâfın burasında dayanamayıp karıştım:

— Oğlum, ayıp değil mi, bizim duyabileceğimiz sesle bize verip veriştirmek? Hangi okula gidiyorsun sen?

— Akşam Sanat Okuluna giderim. Gündüz de çalışırım, ne olmuş yani? Siz ne yapıyorsunuz? İşiniz gücünüz ırz kırmak. Zaten öğretmenimiz söyledi; tiyatro "ahlâksızlıktır". Bir menfaatiniz olmasa yapmazsınız bu pis işleri. Bir defa burası dinîman memleketidir.

— Sizin dininize, imanınıza karışan var mı? Tiyatroyu yanlış öğretmişler sizlere. Uyutuyorlar, haberiniz yok.

— Biz uyumayız. İnşallah sizin gibileri pek yakında yaşatmıyacağız bu memlekette.

Beğendiniz mi? Alın bakalım lâik devleti! Tiyatronun solunu filân değil, toptan tiyatroyu kötülüyor. Giderek devletin tiyatro yapmasını da yasaklamak için kanun teklifi getirirlerse hiç şaşmayın. Sonradan öğrendik ki, Zonguldak, Karabük, Kırıkkale gibi işçi çoğunluğunun bulunduğu yerlerde

sol fikirler, aşırı sol filân değil, salt işçinin hak-hukuk uyanması olan sol fikirleri— serpilip gelişmesin, diye din-iman dozunu yüz kez arttırmışlar. Yobazlığı kol gezdirip, halkı uyutmak için büyük bir seferberliğe girişmişler. Ölçülü, biçili, hesaplı, kitaplı taktiklerle davranan büyük bir örgüt işi bu.

★

Şimdi son bir yıl içinde Adalet Partisi iktidarının Türk Tiyatrosuna oynadığı oyunlara bakalım: Devlet Tiyatrosu âdeta Komünizmle Mücadele Derneğ'l'nin emrine verildi. Geçen yıl Çatallı Köy bırakıldı yalnız. Ayakta Durmak İstiyorum turneye çıkarıldı. Bu yıl da onca oyun içinden yalnız Kaçak on dokuz il dolaştırıldı. Neden mi? Her iki oyunun da kızıl rejimin kötülüklerini gösterdiği sanıldığı için. Geri bir ülkede tiyatro, politikanın emrine verilecekse, salt halkı eğitmek, aydınlatmak, hakkını aramasını öğretmek için verilir. En büyük dâvamız geri kalmışlıktan kurtulmak, hayat seviyesini yükseltmek, topluma insanca yaşamayı öğretmektir. Zaten bir şey bilmeyeni, hiç bilmediği bir şeyden korkutmak için tiyatroyu vasıta olarak kullanmak da gene çıkarcı çevrelerin kötü bir oyunu. İstanbul Şehir Tiyatrosundan ilericileri kaçıran aynı iktidar, şimdi bu tiyatronun Fransız ve İngiliz bulvar komedilerini oynamasından herhalde çok memnundur. Çünkü o tiyatronun yöneticileri, meşreplerine uygun, kendi halindeki kişilerdir. Öyle memleket meseleleriymiş, dünya tiyatro hareketleriymiş pek umursamazlar. Oyun bulmakta pek sıkışırlarsa, dünya tiyatro tarihi mizahına konu olmaktan korkmadan, tıpkı fasulye, kereste ihalesi gibi gazetelere "piyes aranıyor" diye bir ilân, tamam! Artık ne kadar evde canı sıkılan hanımefendi varsa, oyun çevirilerini tiyatroya yağdırıverir. Dostlar alışverişte görsün. Belediye'deki resmî makamlar da tiyatro bilgini olacak değil ya, yöneticilerin fincancı katırlarını ürkütmemesinden başka bir şey bekleyemez kendi tiyatrosundan.

Tiyatromuz bugün kısır bir döngü içine girdiyse, bunu kendi sanat sorunlarını bereketli tarlalara serpemiyen tiyatroculardа değil, aydın tiyatroculara satır sallayanlarda aramak gerekir.

(Akşam, 26.10.1967)

TOKER, Metin

HAZRET-İ EYÜP SABRININ SONU

Şu anda, bazı gerçekleri isimleriyle söylemek zamanı gelmiştir. Bütün uyarmaları, şahsî hesaplar peşindeki avukatlar elinde oyuncak olmuş aileler anlamamışlardır. Gene birtakım şahsî hesap peşinde mahallî AP liderleri, çok pahalıya patlıyacak adımların ilklerini iktidar partisine attırmaya başlamışlardır.

Adnan Menderes, Fatin Rüştü Zorlu ve Hasan Polatkan bu memleketin demokratik rejimine kasdetmiş ve hırsızlıkları sabit olduğundan dolayı cezaların en ağırına müstahak görülmüş üç idam mahkûmudur. Bunların birincisi, ufak bir fütur duymadan, kaşını yolmak için kullandığı cımbızı bile devlete satın aldırtmıştır. İkincisi, şahsî dostlarını hazine kanalından beslerken suçüstü yakalanmıştır. Üçüncüsü "Bu işi yaparsak hem biz, hem siz ve aileniz büyük kazanç sağlarız" tarzında mektupları iş adamlarından almıştır ve bu işleri yapmıştır.

27 Mayıs'ı "İhtilâl oldu da ne oldu?" diye değerlendirmek bir büyük hatâdır. Herkes "İhtilâl olmasaydı ne olurdu?" sorusunun cevabını yüreğinde, sükûnetle vermek zorunluğundadır. Eğer Gençlik ve sonra da Ordu görevini yerine getirmemiş, getirememiş bulunsaydı bugünkü Türkiye mevcut olmıyacaktı. Başta idam hükümlüsü Adnan Menderes, seçmenin oyuyla iktidara gelmiş bir ekip, memleketi en karanlık istikbale sürüklerken durdurulmuşlardır. Yeni Anayasa, bunun tescili suretiyle milletin tasvibine sunulmuştur ve onun tasvibinden geçmiştir.

Halklar merhametlidir, şefkatlidir, rahimdir. Zaman kızgınlıkları, hiddetleri, kinleri silen bir süngerdir ve "nlsyan ile malûl beşer hâfızası" Ulu Tanrının, kullarına eşsiz nimetidir.

Ama bunu suiistimal etmek ne kimsenin haddidir, ne buna müsaade edilebileceği düşünülebilir.

Kusurlar yapılmıştır, günahlar işlenmiştir, cezalar çekilmiştir. Mâkul bir af, bunların hepsini örtmüştür. Ölülerden yeni hesap sormak akla getirilmemelidir ve sevdiklerini kaybetmiş olanların elemleri anlayışla karşılanmalıdır. Bu, ölü-

lerin, bir hesap sormak için ortaya çıkarılmalarının sebebini teşkil edemez. Ölüler ailelerindir. Vatan hepimizin. Aileler ölülerini vekarla gömmeleri gerektiğini anlamazlarsa, bu vatanda gafil olanlara ve onların arkasındakilere bunu anlatacak kuvvetler dimdik ayaktadır. Ne hızlarını kaybetmişlerdir, ne güclerini. Bir avuç soytarıyı her an târümar edecek kudrettedirler.

Bu memlekette, demokratik rejime kasdetmiş ve hırsızlıkları sabit olduğundan dolayı cezaların en ağırına müstahak görülmüş üç idam mahkûmundan hiç kimse korkmaz. Bunların Ulu Tanrının rahmeti üzerlerinde olmak üzere ve kendilerini sevenlerin kolları arasında toprağa verilmeleri hepimizin ortak arzusudur. Ama. demokratik rejime kasdetmiş ve hırsızlıkları sabit olduğundan dolayı cezaların en ağırına müstahak görülmüş üç idam mahkûmuna özel mezarlık hazırlamak, bunlara herkesten ayrı muamele etmek, onları şehit, evliya mertebesine yükseltmeye çalışmak, bu uğurda şehir plânları tâdil edip müstakbel türbelerin temelini atmak bir meydan okumadır ve Türkiye'nin sağlam kuvvetleri bu meydan okumayı kabul ederler.

Kabul ederler, ve derler ki:

Öyleyse, hodri meydan!

(Milliyet, 22.10.1967)

Henri Matisse

Prof. YAVUZ, Fehmi

ÖLÜM VE TİCARET

Ölüm, insanoğlunu en çok düşündüren konulardan biri olmuştur. Ölümü olağan kabul etmeğe bir türlü yanaşmıyan ve onu önlemekte de tam bir çaresizlik içinde bulunan insanoğlu, ölümden sonra kavuşulacak hayat üzerine spekülâsyon yaparak avunma yolunu tutmuştur. Hemen bütün dinlerde kuralların ve inançların büyük bir çoğunluğu ölüm ve sonrası etrafında toplanmış ve din adamları zamanına, yerine göre bu olayı kendi çıkarları açısından değerlendirmekte şaşılacak bir başarı göstermişlerdir.

Müslümanlıkta ise son 5-6 yüzyılda din adamlarının bütün çabalarını ölüm öncesi ve sonrası olaylarına yönelttiklerini çekinmeden söyliyebiliriz. Dünya fânidir, ebedi saadet âhrette elde edilecektir. Dünyayı sevmek, dünya için çalışmak günahtır. Ölüm herkesi günde beş defa mezara çağırmaktadır...

Ahrete dönük olan bu hayat görüşünün halka durmadan aşılanması ve yüzyıllar içinde topluma kök salması, dünya için çaba göstermemek, aklı kullanmamak, her türlü yeniliği reddetmek, başka toplumların neler yaptığını izlemeye tenezzül bile etmemek sonucunu doğurmuştur.

Osmanlı İmparatorluğunun dinî bir devlet olması, toplum hayatının her alanında dinin üstünlüğünü ve din adamlarının söz sahibi olmasını gerektirmiştir. Eğitim, kültür, iş hayatının tümü (azınlıklar bunun dışında kalır), sağlık, hattâ politika: din adamlarının sıkı kontrolü ve baskısı altındadır. İçtihat kapısının kapanmış olması yüzünden dini kurallar dondurulmuş ve hile-i şer'iyelerle soysuzlaştırılmıştır. Bütün bunların sonunda din, özünü kaybederek şekil ve kalıplar yığını haline gelmiştir.

20 nci yüzyılın başına kadar bu düzeni kendi çıkarları bakımından koruyan ve fakat geri memleketler arasındaki yerimizi perçinleştiren din adamlarının mirasçıları, Atatürk inkılâplarını anlamayı ve benimsemeyi bir türlü başaramamaktadırlar. Çok partili hayata girilinceye kadar irili ufaklı ayaklanmalar dışında, bunların seslerini kıstıkları görülür. Bu

süre içinde bile ölüm din adamlarının temel sermayesi ve pek çoğunun geçim kaynağı olmuştur. "Din adamı yetiştirilmezse ölülerimizi kim yıkayacak?" sözü kendi varlık nedenlerini özetleyen ve çok tutulan bir parola olarak bugün de yaşamaktadır.

Çok partili hayat, din adına toplum üzerindeki kontrol hakkını kaybetmenin hasreti içinde yanıp tutuşan din adamlarına ve onların el altından yetiştirdikleri filizlere yeni ümitler getirdi. Ezanın Arapça okutulması, Köy Enstitülerinin kapattırılması, bazı okullara din derslerinin konması, 40 binden fazla Kur'an kursunun, 50'ye yakın İmam ve Hatip Okulunun, 4 Yüksek İslâm Enstitüsü'nün açılması, Diyanet İşleri Kuruluş Kanunu ile din adamlarına binlerce kadro tahsisi kapısının açılması... eskiye bağlı olanların belki önceden hayal bile edemedikleri sonuçlardır.

Yüzyılların alışkanlığını yirmi yılda söküp atmak şüphesiz kolay ve mümkün olmazdı. Herkesin benimseyebileceği "aydın din adamı yetiştirmek ihtiyacı" parolası yukarıya sıraladığımız sonuçların alınmasını kolaylaştırmıştır. Buna oy avcılığı için gerektiğinde her türlü tavizi vermeye hazır politikacıların her partide bulunması ve zaman zaman insiyatifin bunların eline geçmesi de eklenince, pek çoğumuzun Atatürk'ün öldüğü günlerde aklından bile geçirmediği gerilemeler oluvermiştir.

İnsanı etkileyen olayların başında gelmesi, ölümü din adamları açısından bellibaşlı sermaye, sürekli bir gelir ve geçim kaynağı haline getirmiştir. Bunun çok üstünde ve ilerisinde ölümü din adamları baskı aracı ve gövde gösterisi için fırsat olarak kullanmışlar ve bundan sonra da kullanacaklardır. Ölüm olayı ile akıl meydanı hisse, türlü inançların egemenliğine bırakır. Böyle zamanlarda ölü varlıklı bir aileden-se, din adamlarının hipotez hakkı günlerle, aylarla, hattâ yıllarla sürebilir. Iskatçılardan bazıları bu türlü ölülerin günahlarının affını, cennete gitmesini, sigorta etmişcesine primlerini almağa devam ederler.

Din adamları ölümden gövde gösterisi için de faydalanırlar. Bunun çapı topluma, ölenin kimliğine göre değişir. Büyüklü küçüklü birçok şehir ve kasabada bugün ölüm haberleri hoparlörden de faydalanılarak, esselât'larla halka duyurulmaktadır. Varlıklı kişilerin ölümünü komşu birkaç kasabada duyurma denemeleri de gelişmektedir. Onlar bu yollardan dünyaya bağlılığın kötülüğünü, ahret hakkında yapılan telkinlerin doğruluğunu açık, ya da dolaylı bir biçimde anlatmak isterler. Ün kazanmış kimseler için yapılan büyük cena-

ze merasimleri ise halkın dine bağlılığını, din adamlarına olan saygısını anlamıyanlara, kabul etmiyenlere öğretecek bir gövde gösterisi olarak bütün ayrıntıları ile düzenlenir ve uygulanır. Bunda çoğu zaman ilgili ölülerin ailelerini âlet ve maske gibi kullanan bazı politikacıların, gerici basının büyük rolü olmaktadır. Din adamları ölümü bir tehdit aracı olarak kullanma yol ve yöntemini de geliştirmişlerdir. Mazeretsiz arka arkaya üç cuma namazını terk edenlerin cenaze namazının kılınmıyacağı sözü, Alevî cenazelerinin Sünnî din adamları tarafından yıkanıp kaldırılmaması geleneği bu konuda bazı örneklerdir.

Son günlerde gazetelerde tartışılan üç ölünün Eyüp'e nakli olayı da gövde gösterisi açısından değerlendirilmelidir. Eyüp'ün seçilmesi ile gösteri süreklilik, ölüler de evliyalığa kadar varan dereceler kazanacaktır. Burada asıl amaç ölüm ve ölü söz konusu olunca aklın yerini hislere ve türlü inançlara bıraktığı gerçeğinden faydalanarak, belli çevrelerin ne kadar güçlü olduğunu göstermek ve başarılarına yenilerini katmaktır. Otopark ihtiyacı yüzde bir bile karşılanmamış, trafiği perişan olan İstanbul'da, bir park yerinin ölülere tahsisi için karar alınması, imar plânı tâdiline gidilmesi, yetkililerin basında yer alan samimiyetsiz, ya da kaçamaklı beyanları da akıl ölçüsünden uzaklaşmanın üzücü sonuçlarıdır.

Üç ölü olayında gerici çevrelerin hevesi, toplum üzerindeki kontrol alanlarını genişletmede kendilerine bol tavizler vermiş olan bir iktidarı temsil edenleri bahane ederek gövde gösterisi yapmaktır. Zinde kuvvetleri 27 Mayıs Devrimi'ne adım adım götüren nedenlerin başında Atatürk İnkılâplarından, özellikle lâiklikten koparılan parçalarla demokrasiyi soysuzlaştırmanın geldiğini bunlar anlamalı ve üç ölü konusundaki sorumluluklarını da kabul etmelidirler. Bu alandaki gecikmeleri kendilerine fazla bir şey kazandırmıyacak, belki de akim ve ilmin yolundaki ilerlememizi, kalkınmamızı ve sonuç olarak dünya milletleri arasındaki şerefli yerimizi almamızı geciktirecektir. Bunu ise aklını kullanabilen herkes Türk milleti için ödenmesi, katlanılması gereksiz ve yersiz bir bedel olarak kabul eder.

(Cumhuriyet, 7.11.1967)

Prof. Dr. SOYSAL, Selma

ÖZEL YÜKSEK OKULLAR

Özel Yüksek Okullar son zamanlarda çeşitli tartışmalara konu olmaktadır. Bunların memleket çapında bir eğitim potansiyeli oldukları iddiası karşısında yer yer eğitim spekülâsyonu ithamları yükselmektedir. Üniversitelerde tertiplenen çeşitli törenlerde, öğrenci temsilcileri bu kuruluşlara en ağır kınamaları yöneltmekte, fakat bunlar, her iki tarafı idare etmekte olan öğretim üyelerinin mütevekkil tavırları arasında kaybolup gitmektedir. İlk kuruluşlarında tepki gösteren öğretim üyeleri topluluğu, ders alan sayısının artması ile yumuşamış, hattâ taraftar tavır takınmağa başlamıştır. O kadar ki, Özel Yüksek Okulların karşısında bulunanlar dahi Üniversite içi seçim plâtformlarında bu kanaatlerini rahatlıkla açıklayamaz duruma düşmüşlerdir. Özel Okul tartışmaları âdeta bir öğretim üyesi - öğrenci karşıt cephesi halinde gelişmeğe başlamıştır.

İleri sürülen iddialar ne kadar hakikat payı taşırlarsa taşısınlar, Özel Yüksek Okullar kanuni birer vâkıa olarak karşımızdadırlar ve bu düzen kaldıkça faaliyetlerine devam edeceklerdir. Bir süre sonra da, nasıl bugün özel liseler üzerinde söz edilmiyorsa, Özel Yüksek Okullar da varlıklarına ortamı alıştıracaklardır. Önemli olan, bunların kuruluş ve işleyişlerini verimli bir düzene sokmaktır.

Konuya genel olarak bakıldığında, Özel Yüksek Okulların kuruluşunda devletin gaflet payı bulunduğu açıkca görülmektedir. Çünkü. belirli disiplinlerde resmi kapasitenin birkaç katı ile özel okulları yürüten aslında yine devletin elinde bulunup da kullanamadığı insan gücüdür. Her devrin Milli Eğitim Bakanı, Üniversite kontenjanlarını arttırmak için çırpınıp durmuş ve daima karşısında tesis yokluğu ve öğretim üyelerinin yüklülüğü gerekçesi bulmuştur. Şimdi aynı öğretim üyeleri milyonluk devlet tesisleri ile kıyaslanamıyacak apartıman katlarında eğitim yapılabileceğini, fazla dersten yüksünmeyen gayretleri ile isbat peşindedirler. Devlet, bunca yıl, elinde bulunan bu imkânı, zorla veya gönül rızası ile kullanamamanın sorumluluğunu taşımaktadır.

Eğer devlet olumlu bir çözüm bulmağa eğilseydi, konu Üniversitelerin bünyesinde çoktan yolunu bulmuş olacaktı. İ.T.Ü. Rektörünün açış konuşmasında öğretim üyelerinin hoşgörürlüğüne sığınarak ifade ettiği gibi, öğretim üyeleri maddi zorunluklar yüzünden Özel Yüksek Okullarda görev alıyorlar ise, belirli sayıda ders karşılığı temel ücret dışında, ders karşılığı ücret sisteminin konulması Özel Yüksek Okullardaki öğretim kapasitesini Üniversiteler içine çekmeğe yetecektir. Böylelikle Üniversite bütçelerinde yüzde yirmi artış kapasiteyi bir kat arttırmağa yetebilecektir. Halbuki devlet, iktisadi devlet teşekkülleri için çıkardığı 1244 sayılı kanunu, 440 sayılı kanunla bu teşekkülleri istisna ettiği halde, Üniversite öğretim üyelerine uygulamağa devam etmektedir. Özel Okulda ders veren öğretim üyesinin binlerce liralık maaşına karşılık, Özel Okulda ders vermeyen öğretim üyesine birkaç yüz liralık konferans ücretini çok görmektedir.

Özel Yüksek Okullar konusu her yönden çelişikliklerle doludur. Yukarıda açıklanan öğretim üyeleri paradoksu dışında, ortaya konan kapital de sağduyu ile bağdaşamamaktadır. Örneğin, İstanbul Teknik Üniversitesi kadar öğrenci barındıran bir kuruluşun sermayesi, Teknik Üniversitenin senelik bütçesinin otuzda birinden daha azdır. Bu kuruluşların büyük kâr getirdikleri de birer vâkıadır. Batıdaki özel üniversitelerin yüksek öğrenci ücretlerinin, masraflarının ancak beşte birini karşıladığı bilinirken bizdeki kazanç mertebeleri haklı olarak ya hizmetin gereği kadar yapılamadığı, yahut ücretin fahiş olduğu ihtimallerini akla getirmektedir.

Özel Yüksek Okulların denetlenmeleri de ayrı bir problem teşkil etmektedir. 625 sayılı Kanun bu görevi Millî Eğitim Bakanlığına tevdi ettiği halde Bakanlık, Yüksek Okul denetleme yeteneğinde bulunmamaktadır. Üniversitelere bırakılması ise, sayısı sınırlı olan öğretim üyelerinin çoğunlukla bu okullarda ders vermelerinden dolayı denetimi verimli mertebeye çıkaramıyacaktır. Mesleğin ifasında bir birliğe kayıtlı olmayı zorunlu gören öğretimlerde bu birliklerce imtihan yapılması bir çözüm olabilirse de, yeterlik konusu yine karşımıza çıkmaktadır.

Öğretim üyelerinin Özel Yüksek Okullarda ders vermelerine paralel olarak, önemli sayıda asistan ve öğretim üyesi yardımcısının da bu okulların gece kısımlarında görülmektedir. İlmî araştırma bakımından yakın gelecekte, mevcut öğretim üyelerinden daha modern, daha verimli olmaları ümit edilmekte olan bu potansiyelin böylece harcanmasından doğacak zararın, gereği gibi yetiştirilememiş çok sayıda yüksek

okul diplomalısından gelecek fayda ile karşılaştırılması da üzerinde ayrıca durulması gereken bir noktadır.

Özel Yüksek Okullar, görünüşe göre, memleket insan gücüne eleman yetiştirmenin yanısıra, yukarıda açıklanan büyük sorunlara daha uzun süre çözüm bulamıyacaklardır. Olumlu bir çözüm yolu, bunların ya denetim, yahut kanun zoruyla şirketlikten tesisliğe yöneltilmeleridir.

(Milliyet, 9.11.1967)

Duffy: görünü

BAYKURT, Fakir

ÖĞRETMENLERİN DİRENCİ

Bir hayli eski olan öğretmenlik mesleği, ilk olaraktır ki, kendi kötü talihine karşı çıkıyor. İlk olaraktır ki, tek yanlı emirle çalıştırılmak, sürülmek; maaş azlığı, sağlık tedbirlerinin yokluğu yüzünden süründürülmek gibi sindirici, küçültücü koşulları parçalamak istiyor. Bunun için sekiz güney ili öğretmenlerinin Antalya'da aldığı "Direnme kararı"nı TÖS'ün ve TÖDMF'nin yüksek karar organları oybirliğiyle ve ayakta alkışlarla kabul ettiler.

Bilindiği gibi Bakanlık, yeni ders yılı başlar başlamaz, öğretmenler üzerindeki baskıyı arttırdı. Yakın zamana kadar öğretmenler, Bakanlık ve İl emrine alınarak, aylıkları kesilerek cezalandırılıyordu. Sendika (TÖS), iki yanlı bir tedbirle, bir yandan bu öğretmenlerin aylıklarını vererek, bir yandan da kanuna aykırı ceza işlemlerini yargı mercilerine götürerek, bu baskıyı kırdı. Bunun üzerine Bakanlık, başka baskı yolları uygulamaya başladı:

Anayasacı, gerçekci, gerçek milliyetçi öğretmenlerin birleştiği meslek örgütleri yöneticilerini, beş-altı il aşırı yurt köşelerine sürmek. Böylece öğretmen temsilcilerini evlerinden ocaklarından ayırmak, çalışan eşini, okuyan çocuğunu perişan etmek, ötekileri de korkutup sindirmek. Çok eski zamanların âmirlik alışkanlıklarından biri olan bu yol, gûya kanunlara uygun biçimde uygulanıyor, ama bu arada öyle açıklar veriliyor ki, Antalya öğretmen temsilcilerinin sürülmesinde olduğu gibi, önce sürgün kararı çıkarılıyor, sonra kovuşturma yapılıyor; haber duyuluyor, yayılıyor, ondan sonra öğretmenlerin savunması (!) alınıyor.

Daha başka baskı biçimleri de var: 1) İlk ve ortaokul öğretmenleri, orta dereceli okullarda fazla ders okutmak suretiyle ek ücret alıyorlar. Bu üç-beş kuruşluk avantajı sendikalı öğretmene vermemek. 2) Okul ve ilköğretim müdürlüklerini, müdür yardımcılarını sendikalı öğretmenlere vermemek, sadece "taraftar"larına dağıtmak. 3) İlköğretim müdür ve müfettişleri sendika yöneticiliği almışlarsa, onları ilkokul öğretmenliğine döndürmekle korkutmak...

Uçları "TÖS"ü hizaya getirmek" sloganında toplanan bu baskılarla mesleki örgütlenme özgürlüğü boğulmak isteniyor, ama örgütlenme özgürlüğü boğulamıyacaktır. Örnek olarak Antalya'yı alalım: Biliyorsunuz TÖS şubesinin bütün yönetim kurulunu, başkanını, sekreterini sürdüler. Daha genç, daha gözüpek bir takım hemen iş başına geldi. Erzincan'ın Tercan ilçesi Mercan köyüne giden Rahmi Vural'ın yerini dolduran yeni başkana soruyorlar: "Seni de sürerler doğuya, korkmuyor musun?" "— Ne korkayım?" diyor genç başkan. "Ben zaten doğuluyum, sürerlerse doğuda daha etkili olurum."

Örgütlenen öğretmen, haklarını istemeye başlamıştır. Hem de bu isteğini, Türkiye'nin müzmin ekonomik ve sosyal yapı bozukluğuna bağlıyarak ortaya koymaktadır. Temel tedbirler alınmadan, köklü reformlar yapılmadan, öğretmene şehir otobüsünde paso vermek, yakacak ödüncü bulmak, birer lojman vaadi ortaya atmak, ya da aylıklara üç kuruş zam yapmak bu sorunu asla çözmeyecektir. Enflâsyon parasıyla yapılan zamların piyasadaki doludizgin hıza ulaşamadığı, bu zamların hiç bir derde şifa getirmediği iyi biliniyor. Hattâ ek dsrs ücretleri, eğitim ödenekleri (ki 100-150 liradır) bile gülünç mali tedbirlerdir; öğretmenleri susturmak için lûtfen alınmıştır. Ciddî tedbir; devlet maliyesini iç ve dış asalaklardan kurtarıp öğretmene doğru dürüst, onuruna yaraşır aylığı vermektir. Öğretmen yarım insan mı ki, şehir otobüsüne yarım ücretle binsin? Bu bir horgörme (tahkir)dir. Sadece bu değil, başka horgörme durumları da vardır: Ortaokul derecesinde öğrenim görmüş ebe, bir örnek olarak alıyorum, lojmanda oturmakta, 1100 lira da ücret almakta, ilkokuldan sonra dokuz yıl okuyan ortaokul öğretmeni, altı yıl okuyan ilkokul öğretmeni 500-600 lira ile perişan olmaktadır. Sosyalizasyon bölgelerinde sağlık personeline verilen mahrumiyet ve gezi ödeneklerini düşünün. Bu ödeneklerden sadece bir tanesi öğretmenin aylığından yüksektir. Dört-beş yenizuhur özel okulun ve kolejin açıldığı kenti bırakın, eğitim de her yerde, sağlık uygulamalarında gördüğümüz anlamda sosyalize değil mi zaten? Maaşlarda niçin sosyal adalet yok öyleyse? Öğretmen, ilgililerle bir masaya oturup bu durumları, tâ millî gelir bölüşümünden başlıyarak tartışmak ve âdil kararlara bağlamak için örgütlenmiş ve direnmeye başlamıştır. Evet, bütün maaş sistemi yeniden gözden geçirilmelidir.

Sadece bu değil, öğretmenlerin sağlıkları için de ciddî tedbirler alınmalıdır. İşçiler örgütlenmiş, iyi-kötü sosyal sigortaya kavuşmuş, eşleri, çocukları, yakınları bu olanaklardan yararlanmakta, ilâç ve yatak yüzü görmemektedir. Subayların

reçetesi hemen her eczanede ilâca çevrilmekte, gözleri, dişleri titizlikle bakılmaktadır. Kalb hastası öğretmen hastahaneye yatmakta güçlük çekmektedir. Kolu kırılan bir lise öğretmeni Ankara'da, "Bakanlığınız para vermiyor" denilerek hastahaneden çıkarılmıştır. Karslı bir öğretmenin cenazesi ortada kalmıştır. Öğretmenlerin ihtiyarlıkları, yazları yorgunlukları, okuyan çocukları için de hemen hemen hiç bir tedbir yoktur. Bakanlık durmadan İmam Hatip Okulu açmakta, liselere din dersi koymakta ve öğretmen sürmektedir! Öğretmenler sadece kendileri için değil, herkes için bu tedbirlerin alınması için savaşmaktadırlar.

Öğretim özgürlüğü boğulmak istenmektedir. İçeriksiz (muhtevasız), basit bilgi ve hünerlerden ibaret bir öğretim uygulanması istenmektedir. Pozitif bilimleri öğretmek, araştırmacı, bilinçli öğrenci yetiştirmek, Bakanlığın, egemen merkez ve taşra çevrelerinin keyfini kaçırmaktadır. Sözgelimi, bu yüzden liselerde felsefe öğretmeni kıtlığı çekilmektedir. Öğretim özgürlüğünü tam kullanan öğretmenlerden dövülenler, boğulmak istenenler vardır. Atatürk bile tabu olmuştur birçok yerlerde. Yazı yazan, 10 Kasım'larda, 27 Mayıs'larda konuşma yapan öğretmenler, okuyanlar, okutanlar iyice mimlenmekte. sorgulara çekilmektedirler. Doğu ve güneydoğudakiler, tıpkı oradaki yoksul halk gibi, ağaların şerrinden illallah demektedirler.

Millî bağımsızlığın iyi öğretilmesi, millet çıkarlarının nerelerde ziyana uğratıldığının kavratılması, yeraltı ve yerüstü kaynaklarımızın neden millet yararına uygun olarak değerlendirilmediği, devlet maliyesinin, savunmamızın, sağlığımızın, tarım ve endüstri müşküllerimizin yerine ve yaşına göre, bütün pedagoji, psikoloji ve öğretim ilkeleri içinde öğrencilere ve halka anlatılması, bir ulusal bilinç ve uyanıklık yaratılması; egemen çıkar çevrelerinin etkisindeki Bakanlığı pirelendirmektedir. Bu öfkeyle, bu korkuyla, öğretmenleri hesaplı hesapsız, usullü usulsüz sürmektedir.

Öğretmeni sindirdikleri ve örgütleri boğdukları zaman koruyacakları düzen şudur: Türkiye karanlıklar içinde kolay sömürülen endüstrileşmiş "dost"larımıza ham madde üreten, geri bir tarım ülkesi kalacak. Dostlarımızın dikiş iğnesinden savaş aracına kadar bin çeşit yapılmış malını pahalı alan bir müşteri topluluğu olacağız. Ve "barışsever" büyük devletlerin ateş hattında mayın döşeli bir ileri karakol olarak kullanılacağız... Öğretmen sindirilir ve örgütler boğulursa, 1961 Anayasasından çok öncelerde dondurulmuş olan adaletsiz düzen sürüp gidecek, reformlar önlenecek, sadece yarım milyon

kadar bir azınlık, Cadillac ve lüks apartımanların refahında can sıkıntısı çekerken, milyonlarca yoksul aile kağnıda, karasabanda, balçık evlerde, teneke kondularda, yol yok, posta yok, orta ve yüksek okul yok, kolej hiç yok, baskı altında, korku içinde, öylece kapanıp kalacak ve dört yılda bir, o yarım milyonun çıkarlarını koruyacak adaylara oy verecektir.

Bence Türkiye artık o Türkiye değildir! Öğretmen de eski öğretmen değildir. Binbir kısıtlama içinde bir fırsat bulup nereye gittiysem, ister ilkokulda, ister başka okulda, çevremi saran öğretmenlerin, Atatürk'ün göz rengine benzeyen mavi birer çelik gibi dikildiklerini ve "Petrolün ne olduğunu öğret, ama dâvasına karışma!" diyen Bakanları çok gerilerde bıraktıklarını gördüm, saptadım. Öğretmen uyandı mı, uyanmadı mı? Halkın uyanması zor değildir artık!

Şimdi öğretmenler bunun için örgütleniyorlar ve direniyorlar. Bu direnç sayesinde öğretmenlik daha rahat çalışılır bir meslek olacaktır. Öğretmenlerin aylıkları, sağlık tedbirleri yeniden gözden geçirilecek, özgürlükleri sağlam kazıklara bağlanacak, öğretmen bugüne kadar sürüp gelen Horgörme'lerden kurtulacaktır. Öğretimin verimi artacak, programları Türkler yapacak, Millî Eğitim Plânlamasının başındaki "Ugly American" çekip gidecektir. Milletin kendisi ve çocukları, daha iyi nitelikli bir eğitim görecektir. Hiç bir öğretmene, müdüre sorulmadan çıkarılan sınıf geçme yönetmelikleri, kaşla göz arasında açılan İmam-Hatip Okulları, liselere konan din dersleri Millî Eğitimde birer ciddî uygulama imiş gibi anlaşılmaktan çıkacak; yurdun ve insanlarımızın ihtiyaçlarına uygun, işe yarar, göz açar, tutumlu, bol üretir, bol yaratır bir eğitim uygulaması mümkün olacaktır. Öğretmenler şimdi bunun için direnmektedir.

Bu direncin silâhları bilgileri ve yurtseverlikleridir. Ve elbet eğitimin kendisi de bir silâhtır. Mahatma Gandhi de topsuz tüfeksiz bir savaşçıydı. Gandhi biraz mistik ve ekonomi anlayışı tartışılabilecek bir insandır, ama ortaya koyduğu direnme metodlarıyla örnek bir savaşçıdır. Öğretmenler şimdi onun biyografisini okumakta ve Atatürk'ün "Hak verilmez, alınır" sözünü düşünmektedirler, bunun için direnmektedirler. Üstlerine polis gelse karşı komayacaklardır. Dövülseler, coplansalar seslerini çıkarmayacaklardır. Ama o zaman Türkiye'de öğretmenlere Bakanlık yapmak çok zorlaşacaktır.

Direncin son amacı, öğretmenin Millî Eğitimde söz sahibi olmasıdır.

(Cumhuriyet, 14.11.1967)

Prof. Dr. GÖKSU, Ekrem

ÖZEL OKULLAR

İstanbul Teknik Üniversitesi Talebe Birliği'nin önderlik ettiği "Özel Okulların Devletleştirilmesi" kampanyasının yankıları devam etmektedir. Özel okullar sorununun dersleri boykot ve Ankara'ya yürüyüş gibi basit fakat gürültülü ve gösterişli yollardan çözümlenemiyeceğini her sağduyu sahibi gibi, öğrencilerimiz de pekâlâ bilirler. Onların hocalarından daha iyi bildikleri bir şey de; okul ve sınav yönetmelikleridir. Boykotu kabullenmiyen Üniversite Yönetim Kurulu'nun karar ve bildirilerinin, devamsızlık yüzünden vizesiz kalma tehlikesini yarattığı ortadadır. Ümit ederiz ki, olayların bundan sonraki seyri, yalnız hocaları değil, üzüntülü ve çilekeş aileleri de olumsuz olup-bittiler karşısında bırakmaz.

Özel okullarda görevli olmamakla beraber, bunların sorunlarını ve özellikle üniversite içindeki etkilerini yakından izleyen ve çeşitli komisyon çalışmalarına iştirâk eden bir öğretim üyesi olarak, görüşlerimi özetlemek istedim:

I — Özel okulların Üniversite içinden görünüşü : Öğretim üyeleri konuyu iki değişik açıdan görürler. Birincisi, özel okulda dersi olanların; ikincisi ise, bu gibi okullarda henüz görevi olmayanların görüşüdür. İlk bakışta zıt gibi görünen iki görüşün prensip bakımından anlaştıkları nokta şudur: Özel okullar, hocalık mesleğinin devlet yüksek okullarındaki saati 25 lira olan değerini 125 liraya yükselten, dolayısıyle öğretim üyesinin maddi refahını sağlayan bir imkândır. Bu imkân, devlet hazinesine bir yük teşkil etmediği gibi, okuttuğu ders kendi dersidir; öğrencisi de bu milletin çocuklarıdır. Bunun dışındaki mülâhazalarla öğretim üyesi yükümlü değildir.

Özel okullar konusundaki prensip görüşü bu olmakla beraber, uygulamada ve ayrıntılarda çeşitli görüş farkları belirmektedir ki, işte asıl önemli olanlar da bunlardır. Çünkü Üniversiteyi direkt etkileyen bazı sorunlar ortaya çıkmaktadır. Bunlardan ikisi aşağıdadır: •

(1) Özel okullarda görev alabilmek için Üniversiteler Kanunu'nun 31. maddesi uyarınca, haftada 10 saati aşırmamak ve Üniversite tazminatından (doçent 600, profesör 1000 TL.)

vazgeçmek lâzımdır. Uygulama da bu şekilde olmaktadır. Ancak Üniversitece bir karara bağlanamıyan husus şudur: Haftada 10 saat dışarda çalışmaya, gece okullarındaki görev süreleri de dahil midir? Dahil olmadığı görüşü üstün gözüküyor. Çünkü kanunda söz konusu edilen 10 saat, memurların çalışma saatlerinden günde 2 saat hesabiyle haftalık toplamdır. Böyle olunca da akla gelen soru şudur: Bir öğretim üyesi gündüz ve gece okullarında 20-25 saatlik ders alırsa, kendi kürsüsündeki öğretim, bilimsel araştırma ve sair akademik ve idarî görevleri gereği gibi yerine getirebilir mi?

Özel okullarda ders almağa prensip bakımından itirazları olmıyanların çoğunluğu, her ne şekilde olursa olsun dışarda 10 saatten fazlasına taraftar görünmemektedirler. Fakat mevcut mevzuatta bunu temin edecek bir durum yoktur. Lise ve ilkokul öğretmenleri için gerekli yönetmelikler vardır. Üniversiteler için böyle bir kısıtlamayı uygun bulmayan kanun ve Anayasa, herşeyi öğretim üyesinin yüksek vicdanına bırakmıştır.

(2) Aynı bir Üniversiteye bağlı çeşitli fakülteler arasında son yıllarda, özellikle özel okullar yüzünden ortaya çıkan bir sorun da şudur: Bir fakülteye bağlı herhangi bir kürsü, başka fakültelere de ders vermekle yükümlü müdür? Böyle müşterek dersler seve seve verilirdi, birçokları da halen vermektedirler. Ancak bazı fakülteler özerklikten ve maddî imkânsızlıklardan bahisle bazı dersleri okutmamaktadırlar. Bunlar arasında gerçekten lâboratuvarı ve yeterli elemanı olmadığı, buna karşılık öğrenci sayısı her yıl mütemadiyen arttığı için dersi veremiyecek durumda olanları vardır. Ancak açılan yolun tehlikeli olduğu ve dıştan gelecek eleştirmelere de açık bulunduğu bir gerçektir.

II — Devletleştirilme konusu : Halen basında çıkan yazılar ve özel okulların devletleştirilmesi için yürütülen kampanya, asıl sorunu bir tarafa bırakarak bir nevi rejim kavgası haline gelmiştir. Başlangıçta birçok bakımlardan hakları olduğuna şüphe olmayan öğrencilerin iyi niyetli hareketleri, derhal politikacılar tarafından devralınmış ve konu Meclislere kadar iletilmiştir. Sonucun ne şekilde olacağını bilemeyiz, ancak geçmiş misâllere de bakarak şimdiden kesinlikle söyleyebiliriz ki, özel okulların bugünkü durumunda hiç bir değişiklik olmayacak ve belki de yeni yeni özel okulların açılması için ortam daha da uygun hale gelecektir. Burada bunun nedenlerine girişmeyeceğim, ancak yeteri derecede ciddiyetle hazırlanmayan, çoğu gerçekdışı veya noksan bilgilerle yü-

rütülen kampanyaya bir de politika girince sonucun nasıl olacağını herkes gibi tahmin edebilirim.

Özel okul sorunu, gerçek yönleriyle ele alınıp bazı kararlara varılamazsa, bugün öğrenciler arasında ortaya çıkan huzursuzluk, yarın Üniversitelere de bulaşacak ve o zaman devletleştirme de fayda vermiyecektir artık!

III — Neler yapılabilir? Üniversitelerin de dolayısıyle memleketin gerçek yararları bakımından alınması gereken tedbirler arasında ilk aklımıza gelenleri şunlardır:

1) Özel okulların kontrolü özel kanunlarında yazıldığı gibi, yalnız Millî Eğitim Bakanlığına bırakılmamalı, Üniversite Senato'ları tarafından da gerekli şekilde yapılmalıdır.

2) Özel okullara alınacak öğrenci sayısı, dershane ve lâboratuvar hacimleriyle orantılı olmalı ve bunu tesbit ederken Üniversite veya resmî yüksek okullardaki normlara mutlaka uymalıdır.

3) Özel okulların imtihan ve sınıf geçme yönetmelikleri, resmî okullardakine uygun hale getirilmeli; bir sınıfın ders ve imtihanları tamamlanmadan bir üst sınıfa geçirilmemelidir. Bugünkü durumda son sınıfa kadar gelip de daha birinci sınıftan imtihan olan öğrenci vardır. İmtihan hakkı da sınırlı olmalı ve başaramıyan, okuldan çıkarılmalıdır.

4) Özel okullarda ders alacak Üniversite öğretim üyelerinin gece-gündüz öğretim yapan bütün özel okullarda alabileceği ders saati haftada 10'dan fazla olmamak üzere ayarlanmalıdır. Bu ayarlamayı özel okullar kanununa koymak gerekiidir. Çünkü Üniversitelerde böyle bir tahdit konamaz.

5) Üniversitelerin lâboratuvar, dershane ve personel kapasiteleri geceleri de kullanılmak suretiyle en iyi şekilde değerlendirilmelidir. Bu amaçla açılacak gece okullarına devlet gerekli ödeneği vermekten çekinmemeli, gerekirse özel okullarla rekabete girmelidir. Ancak bu yoldan özel okulların dolaylı olarak devletleştirilmesi ve özel okul sorununun kısmen olsun çözümü mümkündür.

(Milliyet, 23.11.1967)

AKBAL, Oktay

MİLLİYETSİZ "MİLLİYETÇİLER!"

O, kendilerine milliyetçi, mukaddesatçı, yurtsever sıfatlarını yakıştıran gazetelere, yazarlara, kişilere dikkat ettiniz mi Kıbrıs krizi günlerinde?.. İstanbul'da gençliğin yaptığı mitingden az sonra onlardan biriyle karşılaştım. Doğrusu onu Türklük uğruna girişilecek her savaşta "en başta yürüyenlerden" biri olarak göreceğimi sanırdım. Ama sinmişti, korkmuştu, yüreği ağzına gelmişti. "İktisadî durumumuzu biliyorsun? Ne demektir bir haftadanberi harcanan para, yapılan masraf..." dedi. Türk Ulusunun onurunun söz konusu olduğunu söyledim. Bir kez madem ki "Ya istediğimiz olacak, ya savaşacağız" demiştik, her ne pahasına olursa olsun savaşacaktık. Aç da kalsak, çıplak da kalsak savaşacaktık. Savaştı bu. Türlü hesaplar, kişisel endişeler bir yana itilecekti, savaşılacaktı. Sonuç ne olursa olsun. Amerika'lar da karşımıza çıksa gene savaşılacaktı. Böyle konuşunca şaşırdı. Herhalde benim böylesine "savaşçı" kesileceğimi ummamıştı. Ezildi, büzüldü, çekti gitti.

Ödleri koptu savaş çıkacak diye o sözde milliyetçilik, mukaddesatçılık, yurtseverlik yaygaracılarının! Ödleri koptu Kıbrıs yüzünden Amerika ile karşı karşıya geliriz. NATO'dan koparız, "yeni bir dünyada yer" alırız diye... Vız geldi onlara Kıbrıs Türk'ünün vahşice öldürülmesi. Vız geldi onlara Türklüğün onurunun ayaklar altında kalması! Vız geldi onlara insanlık, bağımsızlık, özgürlük, ulusal haysiyet denen "şey"ler...

Ne garipti: sağcı sayılanlar "barış"çı, solcu bilinenler "savaş"çıydı! Bizde her şey tersinedir. Milliyetçi geçinenlerin "milliyet" duygusunun gerçek anlamından ne denli uzak olduklarını bir daha anlamış olduk. Yalnız birkaç bin kişinin anlaması yetmez. Böylelerinin ne "mal" olduklarını bütün Türk Ulusunun öğrenmesi gerek. Bütün Türk gençliğinin bu, "Amerikalılardan çok Amerikalı"ları tanıması, bir daha da unutmaması gerek...

Okuyun şu satırları, dayanabilirseniz dayanın! "Bir de bakıyoruz ki, hainleri kahraman yapan, Türk Milletinin bu dâvada destekçi görünen en büyük düşmanına uşaklık eden sosyalistler birtakım gafil yumurcakları sokaklara döküyorlar, milliyetsizler, ateşli milliyetçi, vatansızlar coşkun vatansever olmuşlar! Türkiye'yi dostlarından ayırıp düşmanına teslim etmek hevesindedirler." İstanbul ve Ankara sokaklarını "Ordu Kıbrıs'a!", "Teksas'ın ayısı, Yunanlının dayısı!" bağrışmalarıyla inleten, akın akın gidip gönüllü yazılan yüksek öğrenim gençliği bu "Amerikan milliyetçisi" fıkracının dilinde "birtakım gafil yumurcaklar" oluvermiştir. Bu gençler ve onları "kışkırtanlar" Türkiye'yi Amerika, Yunanistan, NATO müttefikleri gibi "dostlar"ından ayırıp düşmanına teslim edeceklermiş!

Son Kıbrıs krizi Türkiye için tek bir yönden yararlı olmuştur. "Amerikan milliyetçisi" —uşağı demememek için böyle diyorum— bazı kimselerin, bazı yazarların gerçek kişiliklerini ortaya dökmesi bakımından... İyi tanıyalım böylelerini. Ulusumuzun gerçek düşmanları onlardır.

(Vatan, 30.11.1967)

Sebahattin Bestan

TOKER, Metin

ULU HAKAN SULTAN ABDÜLHAMİD HAN'DAN İYİSİNİ Mİ BECERECEKSİNİZ?

Türkiye'yi, aşırı sol ile aşırı sağın anladığı mânada değil, yani komünist düzen veya hilâfet düzenini getirmeden, bünyesinde gerekli ıslâhatı yaparak kurtarabileceğimiz inancı gittikçe yayılır, taraftar bulurken insan, Sultan Abdülhamid'i düşünmeden edemiyor.

Son yıllarda bir de "Ulu Hakan Sultan Abdülhamid Han" edebiyatının çıktığı hiç kimsenin meçhulü değildir. Bu edebiyatın şampiyonları için Kızıl Sultan, Osmanlıların en büyük hükümdarlarından biridir. Tabiî edebiyat, Türkiye'deki ilericilik hamlelerinin kötülenmesi maksadiyle yapılmaktadır. Edebiyatın "İyi Kral"ı Abdülhamid, "Kötü Adam"ı Namık Kemal'ler, Mithat Paşa'lar, İttihatçı'lardır. Masonların ve Ermenilerin âleti olan bu "Kötü Adam"lar, "İyi Kral"a kan kusturmuşlar, onun hayırlı gayretlerini baltalamışlardır. En sonunda onu tahtından indirmişler ve felâketimizi hazırlamışlardır. Bununla da yetinmemişler, "Ulu Hakan Sultan Abdülhamid Han"ı tarihe "Kızıl Sultan" yaftasiyle geçirmişler, bu mübarek zâtı bir müstebit diye damgalamışlardır.

Tarih o devrin insanları hakkında hükmünü çoktan verdiğine göre, Abdülhamid'in şahsiyeti ve değeri üzerinde bir tartışmaya girişmek beyhudedir. Önemli olan, gerçekten 33 yıl, çözüntü halindeki bir imparatorluğu ayakta tutabilmenin ne derece marifet teşkil ettiğinin tesbitidir.

Nedir, Abdülhamid'e "Ulu Hakan" pâyesinin verilmesini sağlayan bu marifet?

Abdülhamid 33 yıl, hiçbir bünye değişikliğine gitmeksizin, hattâ her bünye değişikliği teşebbüsüne şiddetle karşı koyarak bir düzeni devam ettirmiştir. Hakan'ın, ululuğu meşkûktur ama, kurnaz ve akıllı olduğundan zerrece şüphe yoktur. Zaten, dört bir tarafından çatırtı sesleri gelen bir viran haneyi kendi devrinde yıkılmadan muhafaza edebilmesi de bu vasıflarının sonucudur. Yoksa, "Ulu Hakan"lığının değil.

Abdülhamid klâsik bir doğu hükümdarıdır. Ali'nin külâhını Veli'ye, Veli'ninkini Ali'ye geçirmekte, gözün içine bakarak yalan söylemekte, insanları sırtlarından hançerlemekte üstüne kudret yoktur. Zalim olacağı zamanı da, rahim olacağı zamanı da gayet iyi bilir. Entrika başlıca sanatıdır. Günü

gününe yaşar ve hiçbir perspektifi yoktur. Meseleler önüne gelince onların hal çarelerini arar ve bunların geçicilerini çok zaman bulur.

Ama bunlar, tarihe gerçekten "Ulu Hakan" olarak geçen hükümdarların, devlet yöneticilerinin vasıfları değildir. Osmanlı İmparatorluğunun bir bünye, bir düzen değişikliğiyledir ki canlanacağına, hayatiyet kazanacağına inananlar görüşlerinde haklı çıkmışlardır. Abdülhamid'e Namık Kemal ile Mithat Paşa yenilmişlerdir. İttihatçılar onu yenmişlerdir. Eğer İttihatçılar gençliklerinin ve tecrübesizliklerinin hatâlarını işlemeselerdi, kötü bir etrafın eline düşmeselerdi, başladıkları bünye ve düzen değişikliğini başarıyla neticelendirebilirler, belki de İmparatorluktan geri kalanı kurtarabilirlerdi.

Nitekim Atatürk, memleketin bünyesini ve düzenini o tecrübelerden ders alarak, o hatâlara tekrar düşmeksizin değiştirebildiğindendir ki "Ulu Önder" pâyesini, hiç kimsenin silemiyeceği tarzda almıştır.

Statükonun kurnaz ve becerikli tutucu muhafızı Abdülhamid, başaramamış olsalar dahi bu köhne statünün değişmesi lüzumunu görenlerin, devlet adamlığı bakımından fersah fersah gerisindedir.

★

Devrimlere hayatiyetlerini, devamlılıkları verir. İki büyük rejim, kapitalizm ve komünizm, daima bir oluşun içinde bulunduklarından dolayıdır ki birbirlerine yakayı kaptırmamışlar, güclerini korumuşlardır. Eğer biri "Malthus böyle istemişti...", öteki, "Baba Marks böyle demişti..." diye gerekli değişikliklerin karşısına çıksaydı, mutlaka çökerdi. Sözümona "Ulu Hakan"ın 33 yıllık statükoculuğu hazin bir fiyaskodan başka şey doğurmamıştır.

Türkiye'de bugün, 27 Mayıs'tan ve onun Anayasası'ndan sonra, sosyal ve ekonomik alanda bir düzen değişikliğinin, ama şöyle-böyle değil, gerçek bir düzen değişikliğinin yapılmasına, bütün bir tarih tecrübesi ortadayken ancak üç çeşit insan karşı çıkabilir:

1 — Ahmaklar,

2 — Bu düzenin soyguncu ve sömürücüleri,

3 — "Bu düzeni kendileri, seçtikleri hayat tarzı içinde değiştiremeseler de, ben onlara kendi hayat tarzımı çaresiz kabul ettirtsem" diyen komünist düzenle hilâfet düzeni satıcıları.

Atatürk en çok, Türkiye'sinin bunlar eline geçmesini istemezdi.

(Milliyet, 30.11.1967)

Prof. Dr. ARMAOĞLU, Fahir H.

BUNDAN SONRASI

15 Kasım'da başlayıp 29 Kasım akşamına ve hattâ 3 Aralık gününe kadar devam eden ve Türkiye ile Yunanistan'ı bir savaşın eşiğine getiren buhran, bir bakıma, başlaması kadar garip bir şekilde sona erdi. Tabii, bu gariplik, olayların ayrıntılarını iyice bilmediğimizden gelmektedir. Olaylara ait bilgileri daha iyi bir şekilde öğrendiğimiz zaman, değer yargılarımız şüphesiz daha sağlam olacak.

Herşeye rağmen, buhranın önemli bir noktasını biliyoruz. 15 Kasım günü Boğaziçi ve Geçitkale köylerine karşı girişilen saldırı, Yunan hükûmetinin önceden plânlamış olduğu fiili bir Enosis teşebbüsünün başlangıcını teşkil etmiştir.

Yine ilk anda belli olmuştur ki, bu Enosis teşebbüsü güç kaynağını, Adada mevcut olan ve Yunanistan tarafından sokulmuş bulunan 15 bin kişilik Yunan askerinden almaktadır. İşte Enosis ve Adadaki Yunan askerinin varlığı, daha ilk andan itibaren meselenin düğüm noktasını teşkil etmiş ve Türk hükûmeti bu düğümü çözme göreviyle karşı karşıya kalmıştır. Hükûmetin, buhran boyunca harcadığı çabaların yoğunluğu da bu düğümün çözülmesine yönelmiştir. Meselenin esası ve görevin sınırları bu olunca, varılan sonucu da bu esas ve sınırlar içinde değerlendirmek ve bir başarı veya başarısızlık halinin olup olmadığını ondan sonra söylemek gerekir. Bizim inancımız, Türk hükûmetinin, çok yakın bir Enosis tehlikesini bertaraf ettiği ve buna destek olan Yunan askeri varlığını da Adadan kopardığıdır. Bunun bir başarı olduğu tartışma götürmeyen bir gerçektir.

Yalnız iş burada bitmiş midir? Galiba asıl iş bundan sonra başlamaktadır. Hükûmetin son buhranda kazandığı başarı kendisine yeni sorumluluklar yüklemiş bulunmaktadır. Türk hükûmeti bir yandan kendi istekleriyle, bir yandan da, buhranın gelişmesi sonucu ortaya çıkan yeni durumlar dolayısile, kendi önünde yeni birtakım meseleler yaratmıştır. Kabul etmeli ki, buhranın kapanış şekli, yeni meselelere her türlü çareyi getirmediği için, Türkiye, Kıbrıs meselesinin nihai çözümü için yeni yeni tepeleri aşmak zorunda kalacaktır.

Meselenin geleceği üzerinde düşününce, bazı önemli noktalar derhal göze çarpmaktadır. Son buhranın yarattığı şartlar içinde bakınca, bu noktaları şöyle nitelendirebiliriz: Birincisi, Türkiye'nin davranışı, Türk kamu oyunun tepkileri ve Türkiye'nin her tarafından yükselen sesler göstermiştir ki, Türk Milleti, Adanın bütününü yutma amacını güden tek taraflı bir Enosis'i hiç bir zaman kabul etmeyecektir. Hattâ bunun için pek pahalı bir bedel ödemeye, amacın çapından daha büyük fedakârlıklar yapmaya kararlıdır. Atina'nın ve Kıbrıs Rumlarının bundan sonrası için iyi bellemeleri gereken birinci önemli nokta budur. Keza, son buhrana iyi niyetlerle karışmış ve herhalde bundan sonrası için de üzerlerine sorumluluk almış bulunan tüm devlet ve milletlerarası kuruluşlar da bunu böyle bilmelidirler. İlgili ilgisiz herkes bunu peşinen böyle bellerse, bize öyle gelir ki, meselenin çözümünde önemlice bir adım atılmış olur. Bu gerçeğin kabulü, Kıbrıs meselesinin barışçı yolla çözümüne büyük katkı olacaktır.

İkinci önemli nokta, Kıbrıs düğümünün barışçı yolla çözülmesindeki zorunluluktur. Türk Hükûmeti ve Türk Milleti son tutumuyla, bir savaşı ve onun bütün sonuçlarını göze aldığını göstermiştir. Bir savaşın çok yakın olduğu anlarda ise, böyle bir savaşın bütün genişliği üzerinde düşünmek imkânını elde ettik. Kısacası, Kıbrıs yüzünden bir savaş, hiç kimsenin kontrol altına alamıyacağı kadar geniş sonuçlar doğurabilecek niteliktedir. Bu ise, bütün ilgilileri barışçı çözüm yolları üzerinde yoğunlaştırmalıdır. Yalnız bu, Türkiye'nin elinden müdahale imkânlarının alınması demek değildir. Bizim işaret etmek istediğimiz, karşı taraftakilerin çılgınlık noktasına gelmelerinin önlenmesidir. Türkiye, tahrik edilmek suretiyle savaşın eşiğine gelmiş ve oradan çok zor dönmüştür. Aynı şartlar bir kere daha ortaya çıkarsa, Türkiye'de bu dönüşü sağlayabilecek hükûmet çok zor bulunacaktır.

Bir üçüncü nokta da, bundan sonra, Kıbrıs'ın kaderini tâyin edecek çözüm yolunu müzakereler yoluyla ararken, doğrudan doğruya ilgili taraflar arasında karşılıklı itimat havasının yerleşmesidir. Türk-Yunan münasebetleri son buhrandan büyük sarsıntılarla çıkmıştır. Öte yandan, Makarios'un son anda oynamaya kalkıştığı oyun ise, Türk Milletindeki nefret duygularını ancak kamçılamıştır. Böyle bir durum içinde karşılıklı itimat havasından söz etmek güçtür.

Kıbrıs için gerekli nihaî çözüm formülünde, Türkiye'nin görüşü, düşünceleri ve kafasındaki çözüm yolları ne olursa olsun, atılması gereken ilk adım, 16 Ağustos 1960 Anayasasının öngördüğü düzenin tekrar tesisidir. Gayrımeşrû Yunan

kuvvetlerinin geriye çekilmesini Türk hükümeti başarırken, kendisinin de açıkça belirttiği gibi, 1960 düzeninin iadesi temel amaç olmuştur. Yunan kuvvetlerinin adadan çekilmesinin mantıkî devamı, 1960 düzeninin iadesidir. Son gelişmeler bir kere daha göstermiştir ki, 1960 düzeni, Enosis'e giden yolu da tıkamaktadır. Tabii, 1960 düzeninin Türk toplumu için iki yanı vardır. Biri, ayrı bir varlık olarak Türk toplumunun hür yaşama garantilerini kapsayan müesseseler, diğeri de, ikili toplum düzenini işletme amacına yönelen müesseseler. Şu anda bizim için asıl önemli ve hayatî unsur, 1960 Anayasası'nın Türk toplumunun ayrı bir varlık olarak ve Adada yaşayan bir toplum olarak, temel hak ve hürriyetlerinin garantileridir. Son dört yıl içinde, bu garantiler ve bunların dayandığı düzen, Kıbrıs Rumları tarafından ayaklar altına alınmış ve Rumlar için bir düzen devam etmesine karşılık, Türk toplumu için düzen diye bir şey kalmamıştır. Yeniden hayata kavuşturulması gereken husus, Türk'ün maddi ve manevî yaşama düzeninin Anayasanın maddelerinde öngörülen şekliyle kurulmasıdır. Bu yapılmadıkça, Adanın geleceğine ilişkin müzakereler, tartışmalar ve kararlar, Türkiye bakımından sağlam bir hareket noktasından yoksun kalacaktır.

Kıbrıs Anyasasının ikili toplum düzenini işletme ile ilgili müesseselerine gelince: Bu konuda çaba harcamak, kanaatimizce, beyhude olacaktır. Dört yılın kanlı gelişmelerinden sonra bir Türk ve bir Rum memuru bir arada ve bir büroda beraber çalıştırabileceğini düşünebilen varsa, biz kendisini hararetle alkışlarız. Kaldı ki, Türkiye'nin nihai amaçları bakımından, bundan sonra ikili toplumun karmaşık düzenini savunmak ayrıca hatâlı olacaktır. Dört yılın olayları ve tecrübeleri Türkiye'ye, milletlerarası plânda da savunulması kolay ve mantıkî bir koz vermiştir. Bu da, ikili karmaşık düzenin, Adanın bugünkü şartları içinde bundan sonra yürüyemiyeceğidir. Şu halde, Türkiye'nin bundan sonraki tezi, birleştirme değil, ayırma olmalıdır.

Bize öyle geliyor ki, karşımızdakiler bu kafada devam ettikleri sürece, Türkiye'nin savunması gereken diğer bir nokta da, Kıbrıs Cumhuriyeti bağımsızlığının bugünkü milletlerarası antlaşmalar çerçevesi içinde devamı tezi olmalıdır. Bu sisteme yönelirken, iki ayrı toplumun bağımsız Kıbrıs içinde ayrı varlıklar halinde yaşaması prensibi, bizce gerçekleştirilmesi gereken en hayatî nokta olacaktır. Bağımsızlığı yıkmayalım. Çünkü şimdiki halde, hele sağladığımız başarı ile, bağımsızlık Enosis yolunda bir engeldir. Yalnız, bağımsızlığın

toplumlar açısından sahip olması gereken iç yapısı, bağımsızlık tezimizin de ağırlık merkezini teşkil etmelidir.

Bu son nokta ile ilgili bir başka husus da, bağımsızlık düzeni içinde iki ayrı toplum esasından hareket ederken, Türk toplumu için 1960 düzeninin öngördüğü garantilerin yetersizliği ve dolayısile, behemehal arttırılması zorunluluğudur. Hattâ biz diyoruz ki, Türk toplumunun bağımsız varlığını koruması ve devam ettirmesi için, 1960 Anayasasında yer almış bulunan karmaşık müesseselerdeki Türk hisselerinin bazılarından bile vazgeçilmelidir. Karmaşık müesseselerdeki yetki ve haklarımızdan vazgeçerken, bağımsız toplum amacına yönelen yetki ve hakları genişletmeye bakmalıyız.

Nihayet, son bir nokta: Bağımsız Kıbrıs'ın iç yapısında bundan sonra yapılacak değişmeler ne biçimde olursa olsun, Zürich ve Londra Antlaşmaları ile Türk hükümetinin sahip bulunduğu haklarda asla bir gerileme kabul edilmemelidir. Bize öyle gelir ki, çeşitli diplomatik formüllerle, Türkiye'nin Adanın kaderinde söz sahibi olma ve müdahale hakkının kaldırılmasına çalışılacaktır. Makarios'un son tutumunda bunun işaretlerini gördük. Makarios, Türkiye'nin bu müdahale ve söz hakkını etkisiz bırakmak için birtakım dış garantiler peşindedir. Yok Birleşmiş Milletlerin, yok Kanada'nın, yok Amerika'nın garantisi gibi... Türkiye çok dikkatli olmak zorundadır. Türkiye'nin bu hakları etkisiz bırakıldığı gün, Kıbrıs'ta istediğiniz kadar iki ayrı ve bağımsız toplum gerçekleştirin. Fiiliyatta bu hiç bir değer taşımayacaktır.

(Milliyet, 7.12.1967)

ŞİİRLER

Halis Biçer: desen

UÇURUMLAR

Taşlıkta bir çocuk

Bırakılmışlardan biri
Düşen ne yaprak ne bir dal parçası
Yarım yamalak bir kundak içinde
Ay bulut arkasındadır.. taşlar soğuktur
Belki serindir temmuzda
Yağmur yağsa da olur yağmasa da.. rüzgâr hep var-
Ya da sessizlik.. kapkara sessizlik. dır

Birinci serseri

Alıp nereye götürmeli
Satılmaz da..

İkinci serseri

Büyütüp dilendirmeli
Bir gözüne parmağını batır.. kır bacağını.

Üçüncü orospu

Hep çocuk oyuncakları görürüm düşümde
Meyhanede gözlerim kanlı dumanlı
Çocuk görürüm
En eskisinde türkülerin
Çocuklar güler çocuklar ağlar

İkinci serseri bekçiye

Bırak götürsün
Sokaktan daha sıcaktır o
Yarı kaçıktır ama bilir ısıtmasını

Rüzgârların korosu

Ben getiremem ışığı
Karanlığınız keser yolumu
Günler suçsuzdur
Gökyüzü suçsuzdur
Ben getiremem ışığı
Rüzgârlarınız yok mu.. yok mu.. yok mu?

Doğan ACAR

★

ÇAĞDAŞ YUNUS

Baş açık ayak yalın
Bir garipcik Yunus mu ne?..
Vermiş gücünü kullanmış sabrını
Germiş göğsünü dağ dağ acılara;
— Aha demiş boynum aha kıldan ince!..
Nice buğdaylar ambarlamış
Nice değişik kapılarda;
Vermiş almamış
Allah demiş sığınmış Allah'a.

Yıllar dizilmiş tesbihine;
Büyür otuz üç, altmış altı...
Ve bir gün vurur neden sonra
Bir yabancı ışık gözlerin ölü uykusuna;
Değişir evren değişir daha.
Başlar ilk sezinleme, ilk destan:
— Bu topraklar, hehey bizim m'ola!..

Faruk AKÇA

ŞU ÇOCUK

Kopuk bir tomurcuk gibi
Yoksulluğun kapısına atılmış şu çocuk
Açlıktan unutmuş sevdiği denizleri
Bir masal gibi tatlı
Bir masal gibi uçup gitmiş uykuları

KOPUK BİR TOMURCUK GİBİ

Yoksulluğun kapısına atılmış şu çocuk
Yıkık duvarların cansızlığında
Yağmur bekliyor dudaklarım
Yağmur bekliyor dudaklarım

M. AKÇA

★

YENİ DÜNYA (*)

Dadıcığım kara dadıcığım kara
Benim çocuğum yok oysa
Çocukların var çocuğu
Tepsiler üstünde oynar çam dalından
Kimbilir nerelerde Güllü Abla
Hani bize masallar anlatan
Ocakta büyük ateşler yanardı
Duvarda büyük gölgeler vardı
İlkel bitkilerden hayvanlardan
Bir yılan silkinse peri kızı olurdu
Bir devi boğardı gölde
Peri padişahının oğlu
Ağaçlar rüzgâr içindeydi
Dalları türlü biçimde

(*) Renkli sırlı sırçadan yapılmış, süs olarak asılan top.

Bir kitap çevrilirdi yaprak yaprak
Bir oğlan çocuğu gülerdi ak pak
Heykellere örnek çırılçıplak
Kızlar kaçışırdı bağrışarak

Kitaplar okudum yeni yeni
Develere bindirdim harfleri
Boyalarımı verdim bir bir
Körler en güzel resimleri çizdi
Köstebek yeni bir yuva bulunca
Kiraz çiçeği açınca ayva
Bir sevindiler bir sevindiler
Çocuklar ağaçlardan
Harfler develerden
Bir indiler bir indiler

Sonra uçurtma sonra şenlik sünnet
Arabalarla davullarla kızlarla
Ortalık kızılca kıyamet
Bütün kızlar merak içinde
Saçları incili tarak içinde
Kunduraları toz toprak içinde

Parıldar durur o gündenberi
Bütün çocukların sevinci
Binbir yuvarlak içinde

Nahit Ulvi AKGÜN

SONRA

şimdi sen omuzlarında parmakların bıraktığı
ılık ürperti
yıldızların sönmesini bekliyorsun
gözkapaklarının üstünde yağmurlar bedeninde
çelimsiz bir yumuşaklık
nedenleri arıyorsun

şimdi sen uzanan ellere karşı tedirginsin
karlı dağda yanan ateşler kadar az sıcak
geliyor sana soluk soluğa anlatılmağa çalışılan
sabahlara kadar konuşulan şey tanıdık yüzlerin
ağaçlardaki yaprakların birbirinden saklayamadığı
derinin en yakınında duyulan sıcaklık şekilsiz
resimlerle söylenen tüm uygarlıkların yoksul
saydığı

şimdi sen bulutlardan aldığın bir mavi
çıplak ayaklarınla kumlara basarak sahile
iniyorsun
avuçlarında bir tutam kırmızı toprak dağlardan
getirilmiş bir şarkıyı söylüyorsun
gözlerinin üstünde açık-yeşil iki kanat
gürültülerle başlayacak bir sabahın öncesinde
yarınlara yürekle bakıyorsun
dudağımn kıvrımında bir türkü saklı içinde
çakmak çakmak bir his
ve yarı kalmış savaşların acısı
bu da geçer diyorsun

Nazmi AKIMAN

GÜNYAZI

Kanım düşmanım benim
Ortasından girdi aşka
Sormadı ellerime

O zaman askerdim
Muş uzaktı şehire
Öldürebilirdim birini

Fado vurulmasaydı eğer

Turgut AKINCI

★

SİZ HÂLÂ YAŞIYOR MUSUNUZ?

— Bir kadın gölgeye durmuştu tükenmiş
Bir kuş vuruldu tüyleri kopuk dallarda
susmuş
Yaşamasız o adam öldü vurdular
Durdu soluksuz solmaya çiçekler —

Sizin yaşantınız nasıldı bilmiyorum
Elleriniz dudaklarınız öpüşleriniz
Nasıldı bakışlarınız sevmeleriniz de var mıydı
Solucanlar yılanlar akrepler
Siz tanıdınız mı mintanlarınızda dolaşan pis elleri
Ya öğle duvarlarında soluyan kertenkeleler
Sizdiniz değil mi yaşıyan bir bilinmez karanlıkta
Duvarlarında nemli düşüncelerin aktığı
Odalarda soğuk yorganlar yataklar yarım
Siz yaşıyor muydunuz unuttum.
Sizdiniz değil mi sizdiniz
Kimin usuna değdiniz kimin yaşamlarına karıştınız ki
Yo.. yoo... siz, siz değildiniz

Kimsenin usuna bile gelmediniz
Biz sizi çoktan öldürmüştük ölmüş biliyorduk ya da
Demek yaşıyorsunuz siz siz haa... Unuttuk
Bu neon lambalı akşamlarda.

II

Oysa biz sizden uzakta kıyıda pikniklerdeydik
Apartman katlarında, viskilerde, lüx yaşamlardaydık
Ama bu soğuk ne, korku mu? Yoo... olamaz
Ölüm kol geziyor arka sokaklarda
GECE: Bu çığlık ne. Hiç anlamıyorum
Ne dediniz suçlu mu, kim biz mi
Öldü. Ecel. Hayır mı ben mi öldürdüm
Kimleri
Onları
GECE: Siz tırtıl böcekleri, hamam böcekleri
Niye kemirirsiniz
Arka sokaklar ışıksız. Kim bu yürüyen
Benim farlarım var silgeçlerim
Karanlıkta yağmur güzel şey
Kamalı Ayşenin yanına gidiyorum
Bugün Süheyla gelecek orya
Ve Süheyladan bir gece çalacağım
Süheyla fabrikalı kız. Doymuyormuş. Seviyor
Arabanın döşekleri yumşak bilseniz Süheyla ne sıcak
Açık radyoda Monte-Karlo'dan şarkılar var
Siz susmıyacak mısınız
Süheyla gibi siz de çalışın. Bakın ben nasıl çalışıyorum
Kim dedi bu kente gelin. Sürünmek mi
Ama ölseniz ne çıkar çocuklarınız var
Ben büyük kentlerde uzun yaşarım geniş
Siz hâlâ yaşıyor musunuz... Unuttum
Bu bakır akşamlarda
ÖLSENİZE

Mansur AKYIL

ÜSTELİK ÖLÜM

Üstümüze bir bulut gelecekti gelmedi
Hattuşada tanrılara söz anlatmak zor
Kuşandık yalınkılıç ta nereden nereye
Kuşların kanadında kan gönderdik erkenden
Güneş ellerimizde bir gerindi gerindi
Üstümüze bir bulut gelecekti gelmedi.

Bağımızı biz hozduk ama kıymadan
Testimizde su tükendi üstelik ölüm
Zamanı süz diye ahp işledik
Gözlerimiz beklemekten kördüğüm.

Onlar atlarını sürdüler üstümüze üstümüze
Biz dağlarca dayandık şaşılacak iş
Artık ayışıkları sığmıyor içimize
Yıldızlara çarpmaktan büyüdü yüreğimiz.

Şimdi dudağımıza takılan acı gülüş
Görünmez perdelerin arkasında büyüme
Ne doğduğuna mutlu insanlar ne öldüğüne
Bir buğday tanesinde günahı bölüşmüşüz

Arzularımız uzaklarda çok uzaklarda
Denizler kadar içli ve derin
Yürümüşüz ardarda, ölmüşüz ardarda
Bir güzel sabah için yollara düşmüşüz.

Mehmet ALAN

RENKLER SAVAŞI

Vurur sessizliği anılara
Duyar herkes
— Uçsuz, bucaksız bir mavi —
Göğün, yerin değil
Hindi Çin'in bilmem hangi kentindeki madrabazın
Bizlerinki ile ayni gözleri.

Siz yaşamaktan söz ediyorsunuz
Yaşamak var
Tüm sıkıntılarda gönüller acı
— Uçsuz, bucaksız bir sarı —
Ekin tarlalarının değil
Yürekler ezik
Hindi Çin'in bilmem hangi kentindeki aşkın
Bizlerinki ile ayni sözleri.

Herkes bir karış toprak için
Kanını canını verir
— Ucsuz, bucaksız bir bayrak kırmızısı —
Ay-yıldızlı.
Yaşar gönüllerde coşkunca kahramanlık
Erkekçe
Hindi Çin'in bilmem hangi kentindeki oyunların
Bizlerinki ile ayni kozları.

Bilir herkes bu savaşları
Kazananlardır ancak ölüm
— Uçsuz, bucaksız bir kahverengi —
Dikilebilmişse çift taşlar
Sıra sıra sonsuzluğa kadar
Hindi Çin'in bilmem hangi kentindeki insanların
Bizimkileri ile ayni gündüzleri.

Bitecek elbet de bu kavga
— Uçsuz, bucaksız bir pembe —
Kimlerin kızaracak yüzleri...

Câhid ALP

★

PARKLARDAKİ SESSİZLİĞİ BOZAMAM ARTIK PARAMPARÇA EDEMEM BU YALNIZLIĞI

Tutkularım sana yöneliyor her zaman
Oturmuşum şimdi sensiz bir masaya
Nicedir yoksunum senden — bilemezsin
Cumartesiler, pazarlar sensiz
Odalar ve aynalar
Ve seninle benim aramda haziran

Sımsıcak anılarıma dönüyorum durmadan
Bindokuzyüz altmışbirin ağustos günleri
Gece trenlerinden el salladığımız
Kalabalık ve yağmurlu istasyonlar yani
Ve senin hüzün dolu uykun
Parklardaki sessizliğe benzerdi daha çok
Bir yerde, uzak bir kentin kalabalık duraklarında
Yine beni bekliyorsun biliyorum
Sıcak iklimlerden sözedeceksin belki de
"Gelemem" diyorum anlamıyor musun

Bomboş bir güneş ve evren
Bozkırda unutulmuş ve sessiz istasyonlar gibiyim
şimdi
Denizlerimi kuşatmış simsiyah bir karanlık
Sonbaharın altında geceleyin uykunu
Ve parklardaki sessizliği bozamam artık
Paramparça edemem bu yalnızlığı

Mutlu yarınlara uzanan bir düşsün sen
Durmadan kanımda çağlayan
Ve çoban ateşlerinin umudunda
Erkenci işçilerin tedirgin uykusuzluğunda
Yürür uzak ormanlara şafakleyin
Akar gür ırmaklar gibi şafakleyin
Eski savaş alanlarındaki bozgun
Gibi uğulduyor yüreğimde kan

Yarım kalmış uykuları
Korkunun karanlıklarından çıkardım
Yürüdüm sol yanıma güneşi ve denizi alarak
Durgun ve büyük sulara geldim sonra
Tedirgin gölgemi sürüklüyorum bir sürgün gibi
Bir başka ölüm bu benim dediğim
Tüm evlerin kapılarını yumrukluyorum
Ses gelmiyor hiç birinden
Özgürlüğün kapıları açılıyor sonra
Yani sen - aşkım ve özgürlüğüm benim
Özgürlük türküleri söyleniyor oy anam vay anam

Mahmut ALPTEKİN

MARİKA'DA DİRENİR

İzmir işi bir güz gecesiydi "Fuar"da
"Lunapark"ın orta yerinde
Fır dönen silindir duvarlarını
"Ölüm cambazları" arşınlamaktaydı.
Derken
"Ölüm cambazları"nın en güzeli
"Alamanyalı Marika"
Kire belenmiş buğdaysı yüzü terli
Duru-yalın bir Türkçeyle birden:
Bıktım artık oynamıyacağım, dedi
Yorgunum, dedi, ayaklarım ağrılar içinde
Yeter artık, dedi, yeter, yirmi üç sularında
Yeter, dedi, "ölüm cambazları"nın en güzeli
"Alamanyalı Marika"
— On beşindeydi olsa olsa —
Islak sarı saçlarının arasından
Yaralı bir hayvan gibi bakıyordu.
Gökte yıldızlar vardı
Fuar tutam tutam ışıktı ve canlı
Lunapark'ta "ölüm cambazları"nın en güzeli
Hani on beşinde ya var ya yoktu
"Alamanyalı Marika"
Kire belenmiş buğdaysı yüzü terli
Direndi işte böyle direndi
Ve kapandı yüzükoyun
Fır dönen silindir tabanına
Yorgun mu yorgun.....

Rıza APAK

GÜNAYDIN SONBAHAR

Günaydın Sonbahar,
Bütün kent bu sabah
Sarışın bir ezginin havasıyla uyanıyor.
Ağaçların üzüntüsünden anlıyorum:
Dün bu yapraklar sokaklara düşmemişti.

Günaydın Sonbahar,
Benim de şuramda bir acınma var
Olsun, senin gibi bir sabah gelmişti
Aynaya bakınca anladım.
Dün ben bu kadar çabuk yorulmazdım.

Günaydın Sonbahar,
Bütün dünya şimdi senin şarkını söylüyor:
(Ben de ağaçlar da aynı fısıltıda)
Bütün yapraklar sararacak,
Bütün insanlar ölecek,
Bütün yaprakların yerine daha güzel,
Bütün insanların yerine daha güzel,
Yapraklar çıkacak, insanlar büyüyecek.

Günaydın, Sonbahar,
Her insan bir yaprak,
Her yaprak bir insan.
Ama bu ağaç neden sararıyor güneşe bakarak?

Adnan ARDAĞI

KIŞLADA SEN

Bunlar senin gözlerin mi büyük büyük karanlıklarda
senin sesin mi duyduğum buzlu gecelerin içinden
donmuş saçlarımı okşayan senin parmakların mı
bu sen misin yanımdaki sabahlara kadar?

Adın bir soluk gibi çarpan dişlerimin arasında
havada donuveriyor içimden fışkıran sıcak
bizim evimiz mi bu bizim odamız mı neredeyim
ya dört ranza öteden gelen horultular?

Buzlar sarkıyor pencere kenarlarında ardında senin
saçların
ve pencere camları kudurmuş rüzgârın elinde gürültülü
sonra sesini duyuyorum fırtınanın ortasında
çağırmak istiyorum dudaklarım kıpırdıyor o kadar...

Saçlarını arıyorum ellerime kaput düğmeleri geliyor
hiçbir şey görmüyorum gözlerimde bir ıslaklık
bu akşamları sevmiyorum soğuğu hastalığı sensizliği
ağlamaktan utanmak neye yarar...

M. Alâeddin ASNA

★

NİL NEHRİ AKMIYORDU

Nil Nehri akmıyordu duruyordu
Güneş yakmıyordu vuruyordu
Siyah gözlerde damlalar vardı bakmıyordu
Ağlıyordu
Kıvrık saçlı kömür tenli çocuklar vardı
Kaldırımlarda çıplak
Kömür gözlü beyaz tenli kadınlar vardı
Yürüyordu kıvrılarak

Sandallar geçiyordu köhne sandallar
Gemiler gelip gidiyordu yüklü
Kaldırımlarda rengârenk çocuklar vardı
Pembe elbiseli kızlar uzun saçlı
Beyaz elbiseli oğlanlar sümüklü
Pişmiş bakla içi satılıyordu nehir boyunca
Nehir boyunca neler satılmıyordu ki
Körpe kızlar analarının boyunca
Parklarda vitrinleniyordu boğaz tokluğuna
Nil Nehri akmıyordu ağlıyordu
Kuleler boyunca damla damla
Hurma ağaçları palmiyeler küskün
Ve bütün
Olup bitenlerden sonra
Kahkaha ile gülüyordum insanlara

Nihat AŞAR

★

TÜRKİYE'Yİ ANLATMAK

— Claudia için —

Hangi dönemden başlasam söyleşiye?
En uzak çağlardan mı?, dünden mi?, bugünden mi?
"Osmanlı" deyip de özet mi çıkarsam?
Çevirsem bir türküyü söz eden ölümden mi?

Göstersem onbinleri, dört ucunda yabanın
Desem; dönüşümün işte ön gerekçesi
Kuşak kuşak saysam sana harcadığı yalanın
Doğruları bağırır bilimin gerçek sesi.

Bir ad versem sana, uyandıran öteleri,
Açsam yaprak yaprak "Kuva-yı Milliye"den
Yasakları anlatsam, yazarları, şairleri
Yitip-gitmiş değerleri saysam bir bir Türkiye'den.

Şu karanlık yönlülerin anmaksızın adını,
Paşalardan ak saçlı, şu paşayı anlatsam
Eklesem "Emeksiz'i, Çetinleri, İlhanları
Görmüş gibi geleceği, o elleri ah kutlasam.

Engin AŞKIN

★

ÖZLEM SAATLERİ

Akşamla ürperten çizgisinde denizin
Güneşin sulara değdiği an
Geçsin hep aynı dilek ikimizin
İçinden sonsuzluğa kanayan

Vursun sessizce köpüklerin sesi
Çırpınan yüreğimizin duvarlarına
Ve gözlerimizin uzak gülmesi
Taşısın o özlemi gene yarına

Bir tutku ki bizi düşlerden
Kanımız gibi sıcacık sarsın
Bak dinmeyen bu akşamla sen
Olmayınca daha çok varsın

Cevdet ATMACA

★

K I Ş A T E Ş İ

Akşamları erken yakılır lâmba
Kapanır perdesi gri günlerin
Süzülür gene de gölgesi sızar
Bir yerden içeri hep hüzünlerin

Belki hâlâ bir yaz aralığından
Ki solmuş bir rüya gülüne açık
Durur gerçek ile yalan arası
Nerden bakılırsa bakılsın artık

Örneğin tozlu bir resim duvarda
Oysa gözler göçmen kuşlar misali
Uçmuşlardır başka yönlere çoktan
Aramak için o yitirileni

Bulunur mu bulunmaz mı kimbilir
Sır vermez kitaplar ezgiler susar
Güneş artığı bir avuç teselli
Çıtırdar yalnızca bir yanda yanar

Yılmaz AYBAR

★

BİR KURAKLIĞIN ŞİİRİ

Varolmak başka şey, dağları daha iyi anlıyorum.
Sevgim küçüklüğünden değildir, çeşme taşına.
Vurmak kolay rüzgârlarca, acıyı duymak zor.
Bir nokta var, gözlerinin tam ortasından geçen
İşte o noktada durabilmek zor...

Geçip gitmek var kanatlarda takılıp sonsuzluğa.
Boşuna değil dönüp durması dünyanın, bakma
Öykülerin en güzeli yaşanmıyanıdır, diyorum.
Yakılan kâğıtlardadır günahların en güzeli, en ilginci
Ateş yanmıyan ormanlarda üşünür, gel-gör..

Gel-gör kuramsızlığın büyük yokluğunu ötelerde
Aynı anadan süt emen ağızların çarpıklığını, darmadağın.
Dolgun memelerini güçlü dişleriyle ısırıp toprağın
Nasıl soldurduğunu koskocaman ağaçları kurtların..

Doymak diyorum, sabrını anlıyorsunuz taşların, zamana
Açlığımı duymuyorsunuz, duvarların gerisinde tok.
Güçlü parmaklarınızı duyuyorum, boğazıma sarılmış
Büyük balıkların küçük gölünde yapayalnız.

Bizim dağların tepeleri her zaman dumanlıdır
Umursamaz yağmursuz bulutları, çalılar.
Değişmiyen bir iklimde, değişmez sevgililer hiç
Hep aynı türküyü söyler âşıklar.

Aranmak gecelerin karanlığında uzak dünyaları
Ekmek uğruna dökülen terlerin acı tuzunu duyarak.
Kimselerin bilmediği yollardan yürüyerek, sessiz
Aranmak bir dolu denizler içinde bir damla suyu...

Varolmak başka, değer olmak başka şeydir.
Gözlerimi yanıltıp ufkuma sığmıyan bulutlardan
Yüreğime bir damla çiy düşmedi, biliyorum
Bir nokta var, gözlerinin tam ortasından geçen
İşte o noktada durabilmek zor...

Halit AYDIN

★

SEVDİKLERİMİZ

Yok edebilseydim karanlığı
Ölümsüz kılsaydım gün ışığını
Kişi ne derdi acep?
Diker miydi tunçtan heykelimi
Nasılsa boş kalmış bir meydana?..
Yoksa, dolunayı ve yıldızları
Sevdiği yarı karanlığı
Kovdu diye dünyamızdan
Lânet mi yağdırırdı üstüme
Linç mi ettirirdi kıptilere

Beki L. BAHAR

DAĞ ÇİZGİSİ

Haziran Temmuz Ağustos
Karadenizde üç liman
Beyaz bir gemi limanda yaz
Nereye indirmiş yolcularını
Dağ çileğiyle rakı içiyor
İnebolu çarşısında ihtiyar kaptan

Çarşı dedimse gaz tuz satan yer
Beyaz ekmek sıcak köfte sessizlik
Kadınlar geçiyor sırtlarında küfelerle yalnayak
Düşürüyor kadehi elinden kaptan
Çilek mi köylerin kanı mı bu
Bıçak gibi parlıyor dağların çizgisi

Soruyor yüreğindeki kemençe
Nerde kırk yıl önceki adam
Saraya ve Karadenize kafa tutan
Kurtuldu mu Anadolu
Ya Adana'da İzmir'de gördüklerin
Alnı boncuk boncuk ter

Yürek değil Ecevit'in yıkık hanı
İçinde yorgun Kuvayi Milliyeciler
Susturamaz gerçeği rakı
Kaptan oyuna geldin kaptan
Duman aldı dağbaşını
Neden cepane taşımıyorsun kurtuluşçulara

Yekiniyor İneboyu Karadeniz
Yekiniyor dağların çizgisi
Köylüler üniversiteliler geliyor omuz omuza
Kuşanmış fişekliğini gençliği geliyor
Durulur mu gayrı
Demir alıyor kaptan

BAŞARAN

★

SİNMEZ İÇİME

Ben bu dağların, bu denizlerin
Türküsünü söylerim.
Bir acı ürperir sesimde,
Sinmez içime gök,
Sinmez içime dağ.

İşte bir ana yarı aç,
Bir beli bükük yoksul nine.
İşte bir ihtiyar balıkçı,
Elleri lime lime,
Sarılır elime.
Yıldızlar o zaman gözyaşı gözyaşı,
Susar rüzgârın türküsü.
Ne kumsalı görür gözüm ne denizi.

Bir acı ürperir sesimde,
Sinmez içime dağ,
Sinmez içime gökyüzü.

Selâhattin BATU

KİBRİT SUYU

Toprağı değil tarlada, pullarda, nutuklarda,
Kesip kesip güzü, pulluklar beni sürdüler...
Değil oraklar başakları göklerin içinde,
Ellerimi biçtiler, ayaklarımı biçtiler,
Buğdayı değil değirmen taşları delicesine unda,
Gözlerimi, avuç avuç düşlerimi öğüttüler.
Değil ekmeği bıçaklar sofrada dilim dilim
Her sabah, her akşam beni kestiler.
Ben Mehmet, ben Ali, ben arı, ben petek,
Baka baka geçti bulutlar gözlerimin içine...
Bir yüzü çörek ekmeğimin kardeşler,
Öbür yüzü tezek.

Benim değil bu el, bu kol, bu ayak...
Taşıdığım sırtımda karlı karlı bu dağları,
Bu güneşi yaktığım, en cömert ellerimde,
Üstünde duramadığım, içinde yatamadığım bu toprak,
Ben öküzüm, deri kemik tarlalarda,
Dağlarda soluk soluğa ben katırım...
Ben ona vatanım, sana bayrak.
Şu düşlerim, kurda kuşa bir görümlük,
Şu beş arşın pazen, kıza kızana gelinlik,
Şu teneke lâmbamın gazı, bir gecelik,
Benim hepsi, bu el dediğin bu ayak...
Baka baka geçti bulutlar gözlerimin içine,
Bir yüzü çorak ekmeğimin kardeşler,
Öbür yüzü toprak.

Ben dirildim öğün öğün, ben öldüm yine Varto'da,
Yollar üstüme yatmış soğuk, taş taş...
İnsanlar gözleri yok karanlıkta, ayak ayak,
Dağlar değil, ben kaldım yine Varto'da.
Ben Mehmet, vurulmuşum Mehmet uğruna şurda,
Ben Ali, biçilmişim Ali uğruna şurda,
Ben Hasan, unutulmuşum Hasan uğruna şurda...
Bu kaçıncı duaların içinde ellerim?
Ben ilk defa ölmüyorum Varto'da.
Yaz de, yazamam, uzağım bütün sulara,
Kalk de, kalkamam, dağların altındayım,
Islak ıslak bıraktım gözlerimi yollara...
Baka baka geçti sabahlar gözlerimin içine,
Bir yüzü bembeyaz ekmeğimin kardeşler
Öbür yüzü kapkara.

Değil kardeşler, bildiğiniz gibi değil,
Yalnız kendim için ağladığım yalan...
Ne beyaz, ne mavi, ne kırmızı,
Ölmüşüz bulutların yağmur özlemi içinde...
Ayşe'nin kolları, Fatma'nın bacakları değil.
Bir el, beş parmağı tamam, benim olsun,
Biz göz, tek olsun, ama görsün,
Bir toprak, el olsun, ama sevsin...
Değil kardeşler, viski votka değil,
"Naümidi aşka var mı tıbbın çâresi?"
Diyen soysuzun gözü kör olsun...
Ben Mehmet, ben Ali, ben Hasan,
Baka baka geçti ölüler gözlerimin içine...
Bir yüzü kan ekmeğimin kardeşler,
Öbür yüzü can.

Faik BAYSAL

GEMİLER

Bana uzaktan birşeyler getirin
Bana gerçekten özden güzelden
Bana denizlerden sessiz koylardan
Bana püfür püfür rüzgârlardan
Bana barıştan birşeyler getirin
Sökecek şafaklardan gemiler.

Bana yakından birşeyler getirin
Bana yeniden arıdan muttan
Bana enginlerden sonsuz kuşluklardan
Bana gürül gürül aydınlıklardan
Bana insandan birşeyler getirin
Sımsıcak yarınlardan gemiler.

Rüstem BİLEN

★

VE SULARINDA LORCA'NIN

II
yaralı bir ceylândır özgürlük
solur uzak sularında Lorca'nın
ve başlatır bitmiyen sesini
çağlara uzanan haziranın

sürdürür bir nice al şafağı
o nar ağaçlarında çiçeklenen
bir türküdür belki de bu
vietnam'a kanatlanan

ne denli sıcakmış hüzünleri
hep bir şölene dönük yüzü
güneşler uğrağında yorgun
tanımlıyor bir güzü

Abdulkadir BULUT

BALKANLAR

II
Batık gemilerdir yalnız, hüzünlü
O denizlerin dibinde şimdi
Derin sular vurur düşüncelerime
Dayanılmaz sessiz uzantılarım.
Ben Kosova illerinden bir Türk çocuğuyum
Köklerimden gelir bu duygusallığım
Yaprak döken ormanlar gibi
Balkanları nasıl, nasıl özlerim.
Ve kanadı ıslak, gözünde yaş görünür
Balkanlardan uçup gelen kuşların.

Recep BULUT

*

ONBİRLER KATARI

I
Fabrika bacalarında yorgun bir akşam
Daralan sokaklarda umudumuzu çaldılar
Işıklı bulvarlarda gitar sesli bir ozan
Gecenin karanlık sütünü içiyor.
Attilâ İlhan'ı sol kasığından vurdular
Sonra gemiler başını alıp gitti
Denizin öldüğünü hiç kimse görmemiştir
Asfalt yollar çıplak bir kadın gibi ürkek
Mutluluk kuşları bilinmezliğe doğru uçmuş
Bütün kapıları açık tuttum
İçimizin evinde yalnız yaşıyoruz

II

Ey benim hiç yüzü solmıyan yalnızlığım
Ey toplumsal hayvan sana tapıyorum
Bir kaçak asker özgürlük çalmış
Yeryüzünün bütün sınırlarını zorluyor
Evrensel bir at denize doğru koşuyor
Gece ağacının dallarında güneş özlemleri var
Hiç bitmiyen şeylerin baygınlığı olmasa
Tutup her şeyi yeniden yaratacağım
Akşam düşüyor peşime gece oluyorum
Bu öfke bütün dünyayı saracak
Bu dünyayı alıp düşlerime kaçacağım

III

Ayağıma dolanmış yollar gitgide bitmez
Çağrısından kurtulamadım uzaklıkların
Bordamıza vuran bu kara yumruklar neden
Hiç olmazsa ağlaması dinmeli çocukların
Sularda uçuşurken bizde olmıyan şeyler
Bir gün sana güneşi getireceğim avuçlarımda
Şimdi bir süngü gibi parlıyor öfkemiz
Bütün sevgiler açlık grevine oturmuş
Yaşama savaşında en büyük suç sizin
Utrillo'nun sokağından artık geçilmez
Saçaklarda kar beyazı unutulmuşluğumuz

IV

Beni çalıp sana getirseler onbirler katariyle
Ve sen hiç bitmesen özlenen şeyler gibi
Gözlerimde derinleşmezdi menekşe renkli hüzün
Kara bir yılan gibi sokuluyor yanımıza
Gittikçe çoğalan sinsi bir anlamsızlık
O uzun öyküyü bize inanmadan anlattılar
Silâhlar gene bozdu en güzel unutkanlığımızı

Dallar sana uzanmıştı yemişlenmek için
Bu ak çizgi bağımsızlığa götürmelidir bizi,
Bileklerimdeki paslı zinciri sen koparacaksın
Senin yüreğinde özgürlük ve kurtuluş vardır

Ayhan CAN

★

YAĞMURLU BİR GÜNDE YENİLENMEK

İlkokul arkadaşlarım; o soluk, değnek-kızlar
Eteklerinde çocuklarla koca-memeli, yorgun..
Belirsiz burunlarını, aydınlık derilerini, ilkel saçlarını
Çocuklarına devretmiş ve ceplerinde romatizma ilâçlarım
Yaşantılarıyla birlikte taşıyarak, takılır raslantılarıma
suskun
Kalabalıklarda kararsız, anılarını kaybetmiş yalnızlar..

Kimbilir evlerde nasıl sürüyüp terliklerini ve kuru
yaşlarını
Odalardan sofalara hüzünlerini taşıyorlar..
Hüzünler ekmek gibidir, üç-öğün mutfaklarda saklanır,
Olur-olmaz gözlerle, çocuklara yasaklanır..
İri kalçaları, pazen entarileri, şiş elleriyle yaşıyorlar
Unutup buğularında tencerelerin, ilkokul arkadaşlarını.

Ama yağmurlar düştükçe kâğıt yamalarına pencerelerin
Ve de koşuştukça üşüyen çocuklar okul yollarında,
Kimbilir ışıksız gözlerini nereye saklıyorlar,
Burunlarını çekerek nasıl pirinç ayıklıyorlar?..
Islak kordelaları başlarında, Kızılay bantları kollarında,
Dudaklarında aydınlığı en çocuk gülümsemelerin..

Şahin CANDIR

YAŞAM KITLIĞI

o beyaza kara duran kız
yürüyor kaderi sırtında ağır aksak
ışığı bir duman kokulu yıldız
o elleri buz tutmuş insanlığı bizde
kar beyazlığınca anlamı soğuk
o yaşam kıtlığı içimizde

dinelip duruyor akşamları kaldırımlar boyunca
yüzüne parfüm kokularının çöreklendiği
sarıyor kara giysileri içinde boşluğu daha iyi
yapılar duman üflüyor bacalarından
insanlar duman
o gözlerinden üflüyor art düşünceyi

kimi dönüyor ardını büyük kentlere
geniş bozkırlara bakıyor mor dağlara
kar çöllerinde yürüyen askerler gibi kara
o elleri kana bulanmış kutsallığı bizde
duruyor ve bakıyor
o savaş çocuğu içimizde

önce istimli tren düdüklerinde dinliyor
motor gürültülerinde gerçek konçertosunu yaşamın
duruyor ve dinliyor
duman kokularında bir daha yanık
cıvıl cıvıl mektep çocukları geçiyor sokaklardan
o ağlamak istercesine tıkanık

derken tatlı bir melodi yükseliyor uzak uykulardan
soluk gün ışığında öylesine izbe
pencerelerden bakınan kurumuş ağaçlardan
usul usul savrulan yapraklar gibi bizde
soluyor ve gülüyor
o barış çocuğu içimizde

Arhun CENGİZ

3.
Işıl ışıl günlere ereceğiz
Irak olacak gayri
Nemiz varsa karalardan düşüncelerden yana
Gür sevgiler doyuracak susuzluğumuzu
Susuzluğumuz bitince
Kaygılarımız da bitecek
Darılmalarımız da

Kar yağacak yine ağırdan ağırdan
Bazı bazı kuduracak soğuk
Biz yine el ele
Işıl ışıl günlere doğru
İnan güzelliklere boy atacaksın
Mut kaynıyacak ocağımızda
Denizlerden dağlardan yaban kuşlarından
Bir düzen kuracağız
Bitecek kaygılarımız
Kaygılarımız bitince
Daha güzel olacağız

Bedrettin CÖMERT

★

YALAN DEĞİL

Bir değil sayısız dolapların dönmüşlüğünde sezilir şaşkın-
Bilmeden itilir kişi o kafeslerin içine lığımız
Sonra başlar dönüş birden en karanlık yüzlerde

Yalan değil çok kez bilmeden düşmüşlüğümüz
Bir aldanışın acısı duyulur yüreklerimizde

Hangi ellerin karasına tutsak olmuşuz bilinmez
Sırdaş olsun dilemiştik acılarımıza dost bildiklerimizi
Nasıl da uzatıvermiştik sımsıcak ellerimizi

Yalan değil saflığımızın pahalıya oturuşu çokça tez
Yitiverir gözlerimizdeki ışık bir gün sonrası gibi

Sırıtkan gölgeleri gün ışığında farkedişimiz ne acı
Ne gülünç tanrılarca ak düşlere adanmışlığımız
Bir-bir kopmada oysa gökten o sevimli yıldızlarımız

Yalan değil tüm yoksunlukların kapımızı çalışı
Kıyasıya öldüresiye başlar yeniden karanlığımız

Çekin artık ellerinizi yöremden gözlerime değmesin
ışıklarınız
Yalnızlığım benim olsun yeter bilmediğiniz o iklimde
En kahredici acılar yeşersin ne çıkar evrenimde

Yalan değil maskelerden daha çok yılgınlığımız
Bu oyun da bitecek bir gün ve kapanacak son perde

Nurten ÇELEBİOĞLU

★

GÜNEŞİN ÖFKESİ ÜSTÜNDE

Uzanır elleri düşüncelerimizin, ellerinize
Mor yoncalar arasından kuşkulu
Ahşap yoksulluğumuz tüterken bacalarda
Bozguna uğradık bir kez. uzatın antenlerinizi
Uyumuşluğu aklın, yüz binlerce el,
Yüzbinlerce ağız.
Unut istersen bu yenilgiyi, sonrasızlığı benimle
Tellerde bir ezgi duyulur, bir uyku süresiz
Aydınlığın geçtiği yerde sen, orada kal
Çiçekler açsın bastığın yerde
Uzansın aklın dalları aydınlığa
Güneşin öfkesi üstünde.

Abdullah Edip ÇİTÇİ

KIRKA DOĞRU YAKLAŞTIKÇA

Nerde yirmibeş - otuz arası
Kanlarımızı kaynatan içki
Kırka doğru yaklaştıkça
Öyle bir yere geliniyor ki
Ne içmekte bulunuyor avuntu
Ne içmemekte bulunuyor açıkça
Kırka doğru yaklaştıkça
Kırka doğru yaklaştıkça

İlhan DEMİRASLAN

★

Y Ü Z Ü M

Aldatmalarda olmamış, yalanlarda
Artakalmış bir hüznün gülümseyişinden
Çağrılmamış adı hiç, yani yalnızlıktan
Merhaba dense şimdi bir çocuk
Esintisiz, ılık ikindiler anımsatan.
Bu benim durgun akan bulutlarda
Dalıp gittiğim mahzun yüzüm
Bir yüzüyle yaşamağa
Bir yüzüyle intihara bakan
Bir yanıyla baş kaldıran dağlarda
Bir yanıyla uysal, ıhlamurlarda,
Çağ dışı, modası geçmiş yüzüm.
Ya hızla geçen trenlerde
Görüp sevdiğim
Ya da sürüp giden mutsuz bir romanda
Sevip unuttuğum
Geçiştirilmiş üstünkörü bir kahraman
Şimdi ıssız yapraklarda soluyan.
Sevmelerde olmamış,

Kış ayları boğulan odalarda
Beklemiş ilk-yazı
Sıfır santigrat odalarda
Odunsuz evlerin çocukları,
Kar altında otlarla.
İlk mavi geçerken camlardan
Uyanırken ilk gelincikler kırlarda
Elinde bir kitap,
Sevdiyse;
Viktorya...

S. Metin DEMİRTAŞ

★

YATAYLAR BALADI

"François Villon'a"

Köprü altında yatay
— Kalem kalem kaçtılar —
Bulutu bulutun en alçağı
Suyu su üstü çığırtkan
Bulutu suyu aynı bokun soyu
İt sürüleri savulun ulan
Sert omurga mı taş mı
Soğuk demir mi yaş mı
Su çıkar bulut iner
Başı kıçı sırsıklam

O karanlığı göz göz oysun
— Köprü altında yatay —
Köprü üstü gece tam
Astılar ışığını sıram sıram

Melih ERÇİN

MASAL

I
Az gittim uz gittim, kervanın ardı-sıra
Bir arpa boyu yol aldım
Kaf dağındaki saraya vardım.

Ece'yi görmek güneşi tutmak gibiydi
Bir günde bin yıl tüketmek gibiydi
Kırk parçaya bölünüp
Kırk kapıdan giremezdim
Kaf dağın'ın etekleri yalçındı
Uçamazdım.

II
Karanlığı bölüştüğümüz saatlerde
Bir kapı açıldı tozluk dumanlık
Bir kapı açıldı sazlık samanlık
Sonra göründü, inci mercan dizenler
Körpe Senem, sıcağı içerken tarlalarda
Bulut bulut gezenler.

Savaş olmuş, yağlı kurşun yemişim
Ece'dir. Bilir mi hiç
Yasa olmuş
Bir zalımın düşlerine girmişim
Ece'dir. Bilir mi hiç.

III
Az gittik uz gittik, yılların ardı-sıra
Yetersiz yol aldık
Yanarsam, buna yanarım.

Kerim Aydın ERDEM

ÇİZGİLER

İçimizde umut, alnımızda güneş
Bir sabah kağnılarla düşmüşüz yola
Ana-baba, çoluk-çocuk, bacı-kardeş
Böğürtlen toplaya toplaya
Saman yolu, Yedi kardeş
Bir söğüt gövdesine vurup sırtımızı
Öğle uykularına varmışız
Yıldız yıldız bölüp geceleri
Yaramızı sarmışız.

Mavi bir gökyüzü İznik gölü
İznik Gölü'ne varıp durmuşuz
Çarşıdan bir çift mintan almışız
Mavi bir gökyüzü İznik Gölü
Akşama varmaz ala boyanır
Yeni yetmeler gelinlik sanır
Ayışığında İznik Gölü'nü.

Bahar demeden
Çiçeğe durur kiraz ağaçları
Erkekler yabana gider
Halı dokur kadınları
Bağrı yanık Avanos'un.

Ben onları Ağbel'den aşağı
Kap yüklü eşeklerle yabana giderken gördüm
Yazın sıcağında, kışın karında
Avanos - Kayseri yolunda bir gün
Dudaklarında yanık türküler
Kızılırmağa karşı.

Ve bir gün Karakaya'da
Dizlerine değin çamura batmış
Bir dilim ekmek uğruna
Ömür çürütmüş, saç ağartmış
Yazı yaban demeden.

Yurdumun insanları ak südümden
Kimi üzgün kimi hasta
Pir Sultan'ım der:
"... Dedemi astılar kanlı Sivas'ta."

Abdullah Rıza ERGÜVEN

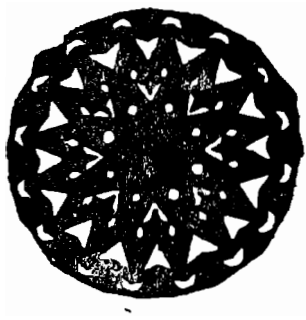
★

YASAK TÜRKÜ

Siz mi geldiniz bir sarnıç dolusu çığlıkla
İki servi vardı bilirdiniz bir de şadırvan
Güvercinler dağıldılar dört bir yana
Yüklendiğiniz acıyı anlamadan.

Sayısız çemberlerdi görünürdü ve de şadırvan
Tesbih satarlardı, yem atarlardı söylenirdi musluk.
Taş avlularda ezansız minareler gölgeden
Söylenmesi yasak türküydü burada yoksulluk.

Memed ERKAN

İSTANBULU DÜŞLERDE BULMAK

Çağ yürüyor çözüp doğayı.
Bakıyorum oğlumun göklerine,
Türkiyenin pırıl pırıl üstünde,
Gelecek yılların bütün sabahı.

İstanbuldayım, yedi tepeyi bir bir
Kalkıp dolanıyor gözlerimin kartalı.
Nasıl söz bulmalı nereden anlatmalı,
İçime sığmayan ilk sevincimdir.

Böyle İstanbulu hiç görmedim,
Duru bir deniz dalyanlarında.
Geniş yollarında mutlu insanlar,
Halk türküleri ezgi havada...
Böyle İstanbulu hiç görmedim.

Rıhtım boylarında cami sekilerinde
Oturup İstanbulu tattım yakından.
Yalılarla türbelerle, karışık
Altın, bakır, demir, taş zaman
Duruyordu Haliçe Marmaraya yapışık.

Güneşse İstanbul gündüzdür yurdum..
Ta Meriçten, Hakkâriden, Ağrıdan
Erdemi, eylemi dipdiri soyumun
Elleridir İstanbul ölsem bırakmam.
Zor geçitlere burdan köprü kurmuşum.
Kafamın haritasında koca bir vatan,
Her köyüne bir İstanbul oturtmuşum.

Kaçınılmaz çaredir düşlerde bulmak,
Umduğumu lekesiz ışığıyla usumun...
Tedirgin eşitsiz savaşlardan çıkıyorum.
Gerçek acısından bir an kurtulmak,
Kurtulmak, kurtulmak istiyorum.

Celâl ERTUĞAY

★

SONRASI

Sonra büyüdüler kanatlarında martıların
sonra büyüdüler ve korktular mağaraların uzaklıklarından
ve tanımadılar hiç birbirlerini, hiç anlamadılar... hiç...
oysa sevmezlerdi onlar yakamozları, dalyanlarda seviş-
mezlerdi
tutkuları gözlerinde dolaştılar ve umdular ne garip...?
çatladı avuçları, dudakları alınları, kimbilir...?
dolaştılar ellerinde, göllerinde kuğuların
aldı başlarını gitti kuğular, gitti martılar, gitti her şey,
dönmedi

kırıldı birşeyler, döküldü ezildi içlerinde
biryerlerinde burkuldu birşeyler, aldırmadılar
kondu baykuşlar sonra damlarına dostluklarının
genç mi genç, çocuk mu çocuk...
yazdı mürekkep balıkları en derinlerine tutkularını
ve duymadı ve bilmedi kimsecikler
uskurlarından başka vapurların
ve o martıdan başka
. . . . . .
sonra büyüdüler kanatlarında martıların
sonra büyüdüler ve korktular mağaralarından uzaklıkların
ve hiç tanımadılar birbirlerini, hiç anlamadılar hiç...

Ergun EVREN

★

SARI KOĞUŞTAN

- Can yoldaşıma -

Bu defa sana
Sarı koğuştan sesleniyorum
Can yoldaşım
"Gece değil
bu, bir hışım"
Germiş üstüne yarasa kanatlarını
Ümidin sevincin mutlulukların
Ve
Damarlarımızdaki kan gibi sarı
Işıkları uzak yıldızların
Burda hep
hüznün şarkısını söylüyor dakikalar
Teselliler ufacık
Büyük acılar

Dün müşahedeye götürmüşlerdi Eskişehirliyi
Geldi aradı bir akrabası
Hemşire Neriman dedi ki
Cebinden bir saati çıktı
Bir de yirmi lirası

Her karyolada yatanın
Boyundan büyük derdi
Pencereden bakan
Bulut değil sanki eceldi
Esmerdi yaşantının boyası
Dualar elleri boş döner
Koğuşa
Her gece yarısı

53 gündür yatıyor sarılıktan
Hemşinli Halil
Ölüm kol gezerken yanı başında
Ne umutsuz ne efkârlı
Sadece mütevekkil

İşte can yoldaşım
Burda öyle yakın ki
Ölümle kalım
Bense senin özleminle
Sırılsıklamım

Ilhan GEÇER

AKŞAMLARLA

O ben miyim
üstüne korkuyla fısıldanan
dinmezliği kutsal övgülerden öte
güneşin bir türlü eskitemediği şarkılar

bir Akdeniz şöleni sallanır düşer dallardan
sular birden sulara koşar içimde
susar bir ince çizgide vurulan kadeh sesleri
artık duramam

O ben miyim
çekip giden denizleri
üstünde ürpermeye başlayınca sokaklar

Tekin GÖNENÇ

SORULURSA

İnsandık hem uygardık sözüm ona
Uzaya muştular ilettiğimiz çağda
Her avuca bir bomba koyduk
Utanıp hastahaneler kurduk sonra
O arkadan vurduklarımızı yeniden yaşatmağa

İnsandık hem uygardık sözüm ona
Durup durup çocuklar ağlardı açlıktan
Sonra analar ağlardı çaresiz çocuklarla
Oturur tarlaları ateşe verirdik
Ölüler ki gözleri buğdaylarda

İnsandık hem uygardık sözüm ona
Dört yöremizde dört utanç dikiti
Biz sıkışıp kaldıkça böyle duvarlar ardında
Hayvanlar nedenli özgürdü bozkırlarda

İnsandık hem uygardık sözüm ona
Yıllar sonra
Kimbilir ne diyecekler şaşırıp
İ n s a n l a r
Şimdi bu bizim yaşantımızı
Okudukça

Mesut GÜNGÖREN

BARIŞ TÜRKÜSÜ

Bir türkü duyulur günümüzden
Gelecek çağlara doğru geceler gibi karanlık:
"Uygarlığın temsilcisiyiz,
Kitaplarımız, uçaklarımız, gökdelenlerimizle.
Barışın koruyucusuyuz yeryüzünde,
Bombalarımız, tüfeklerimiz, gemilerimizle."
Oysa böyle söylemez Tomoyuki'nin çekik gözleri,
Bir uzak geleceği düşünürken, bir yakın geçmişten:

Küçük elleri çiçeklerinde kaldı Kurnika'nın,
İğnelendi kara gözleri.
Daha bir sözcük söyliyemeden
"Sayonara" bile diyemeden daha
Umut dolu geleceğe bakamadan
Uzanıverdi toprağa
Parlayan yemyeşil bir ışığın ardından.
Bu denli kolaydı işte ölüm!

Sonra birden yanık et koktu,
Kan koktu ortalık.
Sokaklarında Hiroşima'nın, kuşlar gibi
Çığlık çığlığa insanlar
Bir yudum içecek su aradılar.

Annesinin yanan tabutuna bakarken Toşi
Yalvardı tanrısına:
"N'olursun o korkunç şimşek
Bir daha çakmasın Tanrım!"
Sarı alevler içinde geceyi kaplayan
Annesinin gülümsiyen yüzünü görür gibiydi.

Evler değil de
Tüm bir insanlıktı yıkılan '
Mantar şeklinde
Yoğun bir dumanın ardından.

Bir yağmur yağdı sonra
Yanan evler üstüne
Barış gibi uzak, mutlu bir yağmur...

Belki o yağmur yağacak yine
Kupkuru yüzlerimize, sıcak göklerden.
Islanacak özlem dolu gözlerimiz,
Yağmur kokacak kara toprak, biraz acımsı.
O bildik iğrenç kan kokusu yerine,
Biraz yabancı, sevgi dolu bir koku
Kaplayacak yeryüzünü.
Bir barış türküsü söylenecek yine
Kanlı geçmişten mutlu geleceklere.

Nedim GÜRSEL

★

GÖÇ ZAMANI

Bir kaçışı sürdürüyoruz bilerek
Güz bahçelerinden ve kıyısız denizlerden
Geçerek ve sürtünerek pıtır pıtır
Bir kaçışı sürdürüyoruz yeniden

Daha çok mutfaklarda - hep elimizin altında
İstesek durdururuz - biliyoruz bunu
Biliyor saksılara tutkun bir karanfilden geçerek
Sulara inen o çocuk yüzlü kuğu

Aklımızdaydı evden çıktığımızda
Caddelerde ve iş yerlerinde
Hep O'nu düşündük, işledik bir güzel
Nasıl, nerde ve ne zaman

Belki kuytu bir köşeden
Ha çıktı ha çıkacak
Sessiz ve usulca inecek damarlara
Ilık sularda bıçak

Artık gücümüz kalmadı
İnerken iyiydi, ama bu yokuş
Pencereyi açık tutun - Güz'e on adım
Ağzımızın kenarından havalanan kuş.

Ruşen HAKKI

*

YİĞİT OLAN YATAMIYOR DERDİNDEN

Kar yağıyor düşlerimize
Kuşlar saçaklarıma sığınıyorlar
Sesler getiriyor kar uzak yıldızlardan
Pırıltı, sükûnet ve hüzün

Karın altında tohum
Yüreği umutlar yoğurup yatıyor
Yankılar getiriyor ayaklarım kardan
Sessiz biteviye ve uzun

Sıcaklığınla ısınmış odalar düşüyoruz
Mutluluklar kotarıyoruz ocaklarda
Anılar getiriyor yollar kardan
Unutulmaz sıcak ve uzak

Saçların yüzüne yapıştıkta
Ellerim ısınacak yerler arıyor
Sevgiler getiriyor kar yalnızlıktan
Kaçamak tedirgin ve ürkek

Sonsuz beyazlıkların ortasında
Dünyayı yeniden dolduruyoruz
Renkler getiriyor kar boşluklardan
Kimi kızıl kimi siyah kimi sarı kimi ak

Kavgalar getiriyor fırtına kardan
Vietnamdan Afrikadan yurdumdan
Yiğit olan yatamıyor derdinden

Umutlar getiriyor geceler kardan
Düşerek uçarak konarak
. . . .
Sevgiden sevgiden sevgiden

A. Aydın HATİPOĞLU

★

İNSAN DEĞİL ALİYDİ O

Alinin elleri vardı, ellerinde umutları
Tanımazdı çocukları, çocukça oyunları sevmezdi.
İlk duyduğu ekmek olmuştu,
Toprak olmuştu, tuz, gaz olmuştu
Ve Ali doğar doğmaz bir şeyler olmuştu.

Anası kader demişti, babası gayret
Yaşamak öyle dertti ki
Yüzler öyle soğuktu ki, öyle ıslaktı ki...
Yaşamak öyle savaştı ki, güçsüz olmazdı
Ve Ali elleri olmasaydı Ali olmazdı.

Kedi görse yolunda döver
Taş görse tekmeler, insan görse severdi
Ali istemezdi bunları ama sevenler isterdi
İşte küçücük kasabada küçücükken Ali
Yaşı sekiz olmadan büluğa eriverdi.

Okuyanı sevmezdi, okumayanı da...
Serseri değildi, hovarda hiç değil.
Ama bir yaşardı ki serseriden serseri
Ne yüzgeri etmişti yaşamaktan yana ne de bir adım ileri
Ali Ali değilken iki arşın olmuştu elleri.

Yaş on sekiz, durak karakol
Dert başta bağ ayakta
Ve kanun kanun kanun sesleri
Deli miydi Ali, serseri miydi, yoksa iyi mi?..
Hayır hayır belki de hiçbiri.

Hani olamamak varya oldum olası
Hani bir alın yazısı varya başımızda
Kaldırımlarda titremek, durmadan özenmek, özlemek
Ve körolası yaşamak varya için için
Dedi: Suçlu bunlar gözünü sevdiğim adalet.

Ağladı Ali karakoldu, acıdan değil açlıktan
Dünya çıktı, koca dünya bu iki damlacıktan
Ekmek oldu, aş oldu, göz-baş oldu...
Ve iki satır destan oldu, oku oku bitmez
İş olsaydı iş...

Simit diye bağırdı bu yaştan sonra Ali
Gazoz patlattı, harman dağıttı, mutluydu
Söz vermişti, iyi olacaktı... iyiden iyi olacaktı
Ve hiç düşünmediği bir günde
İki arşın kefen borç bıraktı.

Recep HELVACI

VE YORGUNDU DEVELER

Güneşler içinde bir sabah
Bulutlar yağmur dolu
Ve deniz özleminde orkinoslar
Hızlı yaşa çabuk öl
Cesedin fiyakalı çıksın
Davul tozu arayanlar adına
İpe çekilen demokrasiler
Ve yorgundu develer

Ayhan HÜNALP

★

BEYLİKKÖPRÜ ŞİİRİ

Çok geçtim bu köprüden
— Dalmadıysanız yemekli vagonda
Kurumlar vergisine, Sylvie Vartana
Akan bir ışıltıdır görürsünüz ayışığında
Ankarayla Eskişehiri bölen sınır suyunda
Tıkırtılarla geçer tren bu köprüden
Sazlar arasından ürperterek yaban ördeklerini. —

Çok geçtim bu köprüden
— Saat altı suları Anadolu ekspresi
Uyuyup kalmadıysanız tan yeri ışırken
Uzun kerpiç duvarlarıyla Orta Anadolu
Boyamıştır sabah kirecine köy evlerini
Bir eski güneşe hazırlanır güz pencerelerinde
Boz yaprakları, yaşama ağacının. —

Hep geçerken bu köprüden
— Akşamsa bir yıldız alırım gökyüzünden
Tutarım suyun yeşil yüzüne
Okumak için künyesini bir ırmağın
Bin dokuz yüz yirmi bir doğumludur Sakarya,
Eylûl ayında ve Yassıhöyük köyünden,
Frikya hemşehrisi Ali Osmanın öldüğü gün! —

Hep geçerken bu köprüden
— Erenköylü bir bahçeden sarı diken bozkıra vardığımı
İstanbulu çok uzaklarda bıraktığımı
Çakmaktaşı bir günü başlattığımı düşünürüm hep,
Kimse yoktur istasyonda, kırmızı şapkalı
İstasyon memurundan, sessiz akasyalardan başka
Deniz bir güldür altı yüz metre aşağıda. —

Geçmeden önce bu köprüden
— Bir uzun halk tarihinden kıral Gordus
Dört kutsal öküzle çekilen arabasında
Gelir üveyik otlarının güz yolundan
Beni yolcu etmeye istasyona
Üfler, Sakaryanın sazlarından kulağıma,
Topraktan çiçeklenen çağrısını barışın —

Geçmeden önce bu köprüden
— Gelir, ağustos kerpici yitik gençliğim, yola kor beni,
Karlı kirpikleriyle sıcak bir kadın,
Anadolulu Vanya dayım, İlyas bey,
Kırağı yemiş paltosuyla, buğday zengini
Yitirmiş sevisini bir ortaçağ çiftliğinde,
Yoğunlar bir boşluğu, donmuş soluklarıyla —

Geçeriz hep bu köprüden
— Gecesinden yalnızlığın buz gibi... Isınmadınız bir türlü,
Hiç üşümediniz de ondan.
Uzak tepelerde bir çoban, ısınır ot ateşinde, dost.
Hiç üşümediniz... Tanrısal kar yağmadı üzerinize
Üşümek ve ısınmak mutluluğu
Bir çelişkinin mutluluğudur oysa —

Geçeriz hep bu köprüden
— Hiç bir şey konuşamayız sizinle
Ne geceyi... yaz dili böcek sesi
Ne tan yerini... güçlü türküsünü gelen günün
Beylik köprüdür adı köprümün
Çay içmeye geçtiğim erkenci halk sofrasına,
Tirense vurdum duymazlar tireni —

Sizin köprünüz Broklin köprüsü
Benim köprüm Beyiik köprü.

Ceyhun Atuf KANSU

DUAN MİHN LUAN (*)

Senin çocuk inlemelerini görüyorum geçerken boğazından. Şaşkın neden, niçin olduğundan ki bir alev parçası yemiş yüzünü. Göğüs kemiklerin yer yer ve meydan meydan. Hıçkırıklarını görüyorum geçerken boğazından.

Senin küçük gözlerin şaşkın, etin taze
Yemiş yüzünü alevden bir yelpaze.

Çünkü napalm bombalarında güzel pişer insan etleri ve çünkü güzel çıkar meydanlara Duan Mihn Luan'ın elmacık kemikleri. Çünkü parlak aydınlatır dünyayı Duan Minh Luan'ın yanan saçları ve kirpikleri.

Fosfor bombalarında güzel pişer insan
Donmuş anasının beyaz memesinde kan.

İşte ben seni o bayraklaşan yüzünden öpüyorum. Yaralı bayrak, et kokulu. Ölmüş anasının göğsünden yükselen, dikleşen bayrak direği. Alıp bastırıyorum seni göğsüme. Alıp götürüyorum seni Türkiyeme.

Türkiyem buğday kokulu, gübre kokulu
Yalçın dağlardan geçer yolu.

Anadolunun buğdayı insanı çabuk büyütür. Sen de büyürsün Durdu'nun, Memiş'in toprağında. Bakarsın bir sabah dağ başını duman almış. Kalkarsın ayağa. Kalkarlar ayağa, Yürürsün kütür kütür.

Zeki KURUCA

(*) Vietnam savaşlarında yanan bir çocuğun adı.

TOHUMDAKİ DÖNÜŞSÜZ GERÇEK

Bu tohumun yarısında gün yırtılmada
Şafak şafak yırtılmada
Tozpembemsi alacalı
Deli delimsirek
Uçarı mı uçarı

Bir de rezili çıkmış yaşam öteki yarıda
Gelişememiş yarılamamış
Güçlerden yoksun şunca yıl
İnadına tutkulu
İnadına yeşile erememiş
Diyelim bu ağaç tüm ağaçlar
Bir dal bir bel
Nisansız mayıssız haziransız
Ağaç bu rüya da görse ne çıkar

Nesrin MAVİ

★

SICAKLIĞINI BÖLÜŞELİM ELLERİMİZİN

Gel sıcaklığını bölüşelim ellerimizin
İşsizleri konuşmak üşütüyor bizi
Huylu uyanabilirsin sabahlara
Yeryüzünde bir şey daha değişir.
Yeraltı geçitlerinden geçip gizlice
Az değil yolunu gözlediğim sezdirmeden
Tedirgin evlerin havasından çekip gittikçe
Sen erkekler içinden seçtiğim,
Kuzuların, boğaların, çantaların, ayakkapların
Güzelledin beni.

Herkesin kadınını alıp geldiği toplantıda
Erkekten erkeğe değişiyordu en güzel
Tutkular, küçük hesaplar, özentiler, çıkarlarla
Şehvetli pazar kavgasının içinde yarışmalı
Sinema oyuncusu adlarını belliyen kız ve
Geçim sıkıntısı çeken dul kadın.
İşçiler Ankaraya yürümüş bu arada
Duvarları denemiye.
Soysuz tartışmaların birinde
Acıdan bayılır insan bir gece.

Muazzez ***MENEMENCİOĞLU***

★

NOKTA VE SATIRBAŞI

Tutup eteklerinden birer birer,
Dertleri ortaya çektiler...
Susmak bir şey değildi artık;
Konuştu binbir dilden binbir yaratık...

Susmak bir şey değildi artık
Susmuşluğun uzun yüzyıllarından
Sağırlaşmış ses bulvarlarından
Sesler duyuldu; Dân!.. Dân!.. Dân!..

Hançereler vardı başsız,
Sesler vardı, sesler anlamsız.
Anlamsız, anlamsız
Sesler duyuldu her köşede...

Eğilse, bükülse, kırılsa, düşse,
Çırpınıp yırtsa, aşsa ses duvarlarını
Cıvıl cıvıl aklı var; insanoğlu bu
Hiç mutluluğu bulur mu!?..

Bir oyun bulmuş oynarız:
Çocukluk, gençlik, yaşlılık.
Bir oyun bulmuş oynarız:
Tüccarlık, bakkallık, doktorluk!..

Şâdolası hânede;
Çoluk, çocuk...
Düşmüşüz peşine günlük yaşamanın
Anlamsız bir kelimedir aramızda; mutluluk!

Çiçek açarmış, yeşil olurmuş yaprak...
Deniz seyredilmekle doyulmazmış...
Yağmurdan sonra kokarmış toprak...
Ne güzel masalmış, ne güzel masalmış, ne güzel masalmış!.

Sağır sesler, seslenir; sessizliğe
Buz tutmuş içimiz yada kavruk
Evle iş arasında iki durak
Kös kös gider gelir olduk!..

Hey!.. diye bağırıp dürttük ben'i
Ben'i tutup uyandırmak istedik...
Açıp güzelliklere kör gözlerini
Uyanmadan sordu (— Mutluluk mu!? o da ne ki?!.)

Kös kös baktı ben yüzümüze;
İş yerlerinde, bir sigara, bir daha
— Dikkat! dikkat: aklı indir masaya
Güzellikle hayal'i usulcacık koy rafa!..

Bu cambaz, bu ipte artık oynıyamaz
Bu cambaz bu ipte;
Ne naz, ne niyaz, ne kış.. ne yaz...
Bu cambaz, hayır, asla bu ipte artık oynıyamaz...

Koptu kalbinin damarı
Sırtüstü yatırdılar bir süre...
— Öyle dalmıştı ki dünya işlerine:
— Adamın kalbi kırıldı!..

Güneş tükendi, kuşlar ötmez oldular...
Deniz mavi değildi, kahkaha yoktu hiç.
İş vardı... ekmek derdi... falan, filân...
Yatıp bir rahatçana ölemedi...

Küskündü kalbi adama...
Ne aşk ne türkü girmemişti içine
Kaskatı dünyasında;
Aaadaaamın kalbi kırıldı...

İbrahim MİNNETOĞLU

★

TOPRAĞIN KAOSTA KALMIŞ TAVI

Doymaz aktarmalarında tüm, gürül gürül sulardan
"Bozbağ"ında killi umursamazlığı toprağın.
"Hılla"nın göz göz, oluk oluk kaynakları
Boz üstüne bir süzülür, bir boşanır.
Toprak adamının sınanmış bileklerinde başlar
Bağlarda, yonca köklerinde bayram.
Bir düşünürüm telâşını "Peltecinin Ahmedin"
Sıvalı yenlerinde, nazlı "Boğaz"mda bir
İçinde aynı sevince bırakılmış sıcaklığı
Tutuşan karıkların yakınlığı arklarda.
Çaresiz ilk dağıtımında unutulmuş payı
Kalmış Kaosta tavı, öz mayası "Bozbağı"nın.
Yeşilin can alıcı bir ulu direnci vardır

Öyle kıyasıya ki bitirim, çeviresim gelir ırmakları.
Otların ağılı kökleri sarmış üzümleri
Taneler bir iri özleme düşüvermiş perişan
Boza kurban olmuşluğun tanığı
Bakar, öyle dara gelmede bir küçümen.
Daha neleri bekletiyor emeklerin sonu
Bıkmayışında kötürüm olmuşluğu verimin.
Sulu mu bu, yoksa susuzluğun sarısı mı bu
Nerde yeşilin çılgın ettiği toprak.
"Bozbağ"ında, kavrulmuş yoksulluğu boz toprağın
Ilıman, nemli, susağımsı bir boz.
Niçin, meyvenin sebzenin tel tel kıvranışı niçin
Kancık, doğmamış erkekliği bu kaderin...

Cahit OBRUK

★

Ö Z L E M

Bir küçümen oğlandır özlediğim
Durgun yaşamında gözlerimin
Delice sevilerden gelen
Bir türküdür tutamadığı
Utanç üzre titreyen ellerimin.

Nedim ORTA

YILLARDAN SONRA BİR DENİZ GÜNÜ...

Şimdi bir güneştir resimlerimize vuran
Okulların büyük avlularından
Hiç kimsenin, kimse olmadığı
Sislerin anlamsız çoğalışı gibi
Issız cumartesilere at koşturan
Boş arsalar - mektup günleri
Bir güneştir en çok seni severim
Uçup giden - uçup giden
Ellerini tutsam kelebekler gibi.

Onlar yorgun zamanlarımızdan
Sinemaların önünde öyle serseri
En çok sevdiğim uzak haritalardan
Sularda uyuyan bir denizaltı
Ya da adalarımız akşamları batan
Hiç kimsenin kimse olmadığı
Boş arsalar - mektup günleri
Beni sana, seni bana çağıran
Yüzüme baksam düşler gibi.

Bir bir bulup getiririm
Resimlerimize vuran güneşleri
Dağılmamışsa görüntüsü deniz günlerinin
Her şey yeni ve güzel çocuklar için
Rüzgârların koşuştuğu bir haziran
Hiç kimsenin kimse olmadığı
Boş arsalar - mektup günleri
Uçup giden - uçup giden
Ellerini tutsam, kelebekler gibi...

Adil OLTA

YAŞAMADA İKİ YENİK

Sen ve ben
Bir uzak çizginin iki ucunda
Kuşların hiç uğramadığı
En uykulu gecelerin indiği
İki karanlık durak.

Sen ve ben
İkili ayak seslerinden tedirgin
Tüm sevi sözlerine kapalı
Yaşamada bir geçit gibi susuk
Gecede iki anıt.

Sen ve ben
Bakışlarını sonsuza adamış
Gülüşlerini tatmadığı mutluluklara
Vurunca özlem denizinin dalgaları
İki yürekli dalgıç.

Sen ve ben
Kurallarla sımsıkı çerçevelenen
Acımasız bir katılığın vurduğu zincirdir
Gece inmiş gözlerde sergilenen
İki buruk ağıt.

Sen ve ben
İlk değiliz oysa direnen
Bir bizden çıkmıyor çağların hıncı
Coşup coşup kabına yığılan
Bunalmış iki yenik.

Ve sen
Öfke tırnakları yemeden gel
Gece damla damla inmede yüreğime
Sevmek ısıtmadan yakmak değil
İki tutuşmuş bilek.

A. Nusret ÖNAL

★

KO R K U

Çiçeği burnunda bir sabah vakti
Upuzun güneşler ayaklarımda
Arda kalan soluğum
Çırpınır
pır pır
dudaklarımda
Tüm göklerin mavisi
Sımsıkı gözkapaklarımda
Sarışın maviler
esmer maviler
Tararken saçını biçimden biçime
Usulcacık çıkıp içimden
Usulcacık gireceğim içime.
Alıp başını bir bir gitmişler
Masa
İstanbul
şu
bu
Kedi
üçgen
uçak
su
Ve burnumda burcu burcu
Çiçeği burnunda sabah kokusu
Yatmışım kalmışım boylu boyumca
İçimde olmadan ölüm korkusu.

Mukadder ÖZAKMAN

ÜLKÜ YOLCUSU

Alıp başını öyle deli toylak gider
Bir güvençli ki hani bu kadar olur
Yüreğini tüm sevgilere açık tutmuş
Bilmez yasaların geçersizliğini

Bilmez kuralları ezilip ufalanır
Yine de dediğim dedik çaldığım düdük
Bir şarkı dudaklarında ince soluk
Alıp başını öyle deli toylak gider

Yüreğini tüm sevgilere açık tutmuş
Bir güvençli ki hani bu kadar olur.

Siyami **ÖZEL**

★

KAÇAK

Ürkütülmüş bir geyik gibiydi gece
doğurgan umuların bittiği yerde başlayan
ve elleri cebinde yalnız bir adam gibi
cıgara dumanları ardına saklanan.

neresinden çeksek elimizde kalır
bir türlü bitiremediğimiz şarkılar gibi
ya da başlıyamadığımız bir şiir
en iyisi hiç uyumamaktır.

biz bir gizin ortasında tutsaktık
ürkütülmüş bir geyik gibiydi gece
cıgara dumanları ardından kaçarken gizlice
yerimize umularımızı bıraktık.

Hamza **ÖZKAN**

CHAMONIX'DEN

Ya Chamonix'de dağlar
Buz tutmuşsa güneşe en yakın uçları,
Ya güneşler erimişse ince sel boyları,
Bir özlemse sonları ya?

Ya Chamonix'de rüzgâr
Sıcaklara taşımışsa sisleri
Dimdik kaya gibi kendini görmüşsen
Buzdan bir kalemle yazmışsan ya?

Ya Chamonix'de çamlar
Eşit bir gölgeyse özlemlerine yumulmuş
Bir iki ot için karları küremişsen dorukta
Tüm sözcükler kar taneleriyse ya?

Donma geçidini çoktan geçmişse yeşil.

İnci Ramiz ÖZKAN

★

ÇILGIN ÇIĞLIĞI ÇILDIRMANIN

Şimdi bak seziyorum. Akşam oluyor bir daha
Çıldırmanın çılgın çığlığı. Dinle!
Şimdi seziyorum, dinliyorum da, fıstık kabuğuna
doluyor
Beyaz şarapla limon sarısı aynı zeytin yeşiline.

Bak şimdi seziyorum, akşamdan önce, akşam üstüne
yakın
Bir ikindi güneşini köpekler yalıyordu
Hem galiba duyuyordum cızırtılı seslerle
Köpeklerdi parlatan tozlu yaz güneşini.

Tut ki yargıç söyledi; suç değil köpeklerde
Güneştir asıl suçlu, hiç mi rahat durmaz, hiç
Dursa da, dinlense ya, kalsa biraz havada
İner köpekciklerin tüyleri arasına.

Şimdi bak seziyorum akşam oluyor
Yalnızlığın kurtları sokakta ulumakta
Bak şimdi seziyorum, akşam akşam oluyor
Biri beni düşünüyor uzakta.

Kaya ÖZTAŞ

★

MENDİL SALLARCANA DUA

Haydi güle güle derim
Kalem gibi gökyüzüne tırmanan
Ve tepemde uçanlara

Haydi güle güle derim
Gürleyen homurdanan
Seslerini duydukça
Yücemlerden geçenlere

Mavi bir atlasa teyel çekercene gelin kız
Ve tarlada pulluk sürercene yavuklusu dümdüz
Orajlardan uzak yalpasız ve yınuslamasız
Ulaşsınlar dilerim
İniş alanlarına
Ve tüm bekliyenlerine yerde
Sağlıkla sağlıcakla
Ben bir bu duayı bilir ve böyle dua ederim

Nurettin ÖZYÜREK

BİLİYORUM

Dur-durak yok bana biliyorum
Yargı yüksek yerden çıktı
Arıyı uçuşundan
Seni de kaçışından anlıyorum
Gözlerini ateş böceklerinin
Uçuştuğu geceden
Gözlerin nerde kaldı?

Dur-durak yok bana biliyorum
— Severim her güzeli senden eserdir diyerek —
Ve sana tutkunluğum
Etinde, kemiğinde benek benektir
Bir türlü erişemediğim bir evren
Bana mısın demeden
Gözlerine eklendi

Dur-durak yok bana biliyorum
— Korkarım goncaları sen gibi terdir diyerek —
Bahar bir kolayını bulur
Bulur da bir ağaç olur sende
Telli-duvaklı bir ağaç
Kolların nerde kaldı?

Mehmet SALİHOĞLU

BOZGUN KARANLIK

Birden şaşırıp kalıyorsan
Gözlerin uçup gidiyorsa kuş uçarılığında
Çiçekler dönmiyeceklerse gittikleri yerden
Yalnızlığın sokaklara uygulandığı ortamda
Ucuz ya da susuk bir kadının kendiliğinden geldiği
Yorgun bacağını yatağına bıraktığı ansızın
Üst üste atılmış zar niteliğinde
Bir at üstündeki yolcu yolu aynı uzunlukta yürüyecekse
Güneş yine resimlerdeki gibi
O kulübe gözlerindeki gibi kalacaksa
Uygun bir duyarlıkla karşıki vadiye gömülen biri gibi
Karanlığı beklemeden üstünden çiçekleri aşırmışlarsa
Baskın mayıs kokusunun uyarttığı bir yanlışlıkla
Sonra hiç gözlerini kırpmadan bir ölü gezingenliğiyle
Beklenmedik iki taşın arasındaki bir bitkide
Senin uzadığın senin büyüdüğün o yeşilde
Birden şaşırıp bunalıyorsan
Şu bastığımız merdivenlerde
Mezarlarımız gibi kesilmiş mermerlerde
Basamaklara yığılıp kalıyorsan bir gün
Hani o rahatsız olunmuş günüstleri vardır ya
Senin yüzün kadar güzel
Durgun bir su köpeğinin solumasında
Bitkisel bir hayvanın iki değişik şeyi yaşamasında
Herkesin bir şey yaptığını zannettiği belki de yaptığı
Yani piç doğmuş çocukların
Kendilerine yeni sınırlar çizen kızların pasajlar halinde
incile eklendiği
Bu güzel çağın ortasında şaşırıp kalıyorsan
Bazı ülkelerin dev lahitler halinde mermerleştiği

Orospuların kervan halinde sokaklardan geçtiği
Onları suçlayan yüzyılın çoktan geçtiği
Ki onlar şimdi giderek daha bir yücelik kazanıyorlar
Üst üste atılmış aynı zar niteliğinde
Taze yanık kokusu biçiminde dünyalarını sürerek
Belki de yeni bir cennetin kurulması için teşebbüse geçerek
İmza toplanması gerekiyorsa iştirak ederek.

Teoman SARIKÂHYA

★

YAŞAMAK ADINA

Gülüşlerinden belli olacak çocukların sevinci
Bir ananın yavrum diye seslenişinden
Çocuk özlemlerince büyüyecek anılar
Mutluluğa açılacak eller.

Hırçın çocuk direnişlerinde zaman
At başı yarış etmede
Bu eller Tanrı eli Tanrıya açılan
Bu eller işte meme tutan.

Gerçek bir özlem bu
Kendi benliğinden insan yaratmak
Tanrıca bir iş bu
Birken bir çok olmak.

Gülüşlerinden belli olacak çocukların sevinci
Bir ananın yavrum diye seslenişinden
Tanrı isteğince çoğalacak çocuklar
Anaların Tanrıca benliğinden.

Mustafa SARKILAR

NASIL

Bir gecede anladım yanıldığımı
en güç sevmeleri kolay bilerek
karanlıkta gittikçe ufaldığımı
bir gecede anladım yanıldığımı
sevmeler kursağımda zehir-zemberek

Bizdik bir yoklukta aşkı tüketen
bir gözdü bize bakan binlerce sandık
en candan belki de en yürekten
bizdik bir yoklukta aşkı tüketen
aydınlığına güneşin nasıl inandık

Yusuf SAVAŞ

★

YENİ BİR ÖYKÜYE BAŞLAMAK

Bu yeni bir öyküye başlamaktır

Uzun geceleri alarak bir ince yerinden
hâlâ sevecen bir yüreğe bırakmamdır
usulca. Ve tedirgin parmak uçlarımı az —
kıvrık bir çeneye dayıyarak insanlardan ve sevgiden,
özellikle sabahları anlatılan bir yürekten söz açmaktır.

Yılgın gözlerini açtığın güz sabahları nasıl
da senden uzaktı. Bu ne deli bir yürekti — lâf
anlamasını bilmez. — ne garip bir geceye sabahtı. Gök
mavi ve parlak. Kısık ve kahverengi gözlerin bir uyduruk
düşle yorgun, ve geç saatli bir uyanma mahmurluğuyla
eskirken
bu yeni bir öyküye başlamaktır.

Yeni bir öyküye başlamamdı bu,
sevecenliğini hâlâ yitirmemiş bir yüreğe taze bir gülüş sunmaktı!

Yüreğim hâlâ sevecen, az sakalların ve gülümsemenle. Adı çok kişiyle ve çok anılan âdi ve pis bir sokak orospusunun bir güzel yıkayıp yüreğini ve görünüşte ellerini, saçlarını düzeltmesi, gibi el eden otobüs ve taksileri
Kentin
büyük uğultusu

Huysuz bir telefoncunun —ki ha desen nefesi gelir ensene almaçtan— iyice düzeltip fişlerini, nöbet devrederken çalan bir zilin mutsuzluğu gibi uzak bir akşamı uygulayıp
düşlere
pembiş ve tombul ellerini tutarak bir çocuğun,
atılan ilk adımdır.

Bu ekliyerek düşlere bir umutsuzluğu, en kırmızı ve parlak günü bir durakta eski elbiselere ekleyip bindiğim taksi ve dolmuş ve çok bazı otobüste bir kıral gibi gülerek adını andığım çok eski bir kıza selâmdır.

Ben yeni bir öyküyü başlatacağım bu durakta.
Çünkü burası kentin 1/7 tepesine adını veren duraktı.

Sevecen bir yüreğe ilk gülümsemeyi burda yerleştirdim.

Aynur SEZER

YİTİKLERDEN BİR YUSUF

Çok şeyleri yakmaya gücünün yetmediği
İşte o sularda bir sigara yakardı
Duman duman tüterdi içine sığmayan içi
Bir baş soğanı kütür kütür kırarken
Gözlerinde yanan nedir bir türlü bilmediği
Edilgenliği ve sessizliği

İsteklerden ve şükürlerden bir liste
İşte öyle olağan yüreği vardı
Bilmem hangi çağdan hangi dağın ardında
Bir yalnızlığı yaşardı köklü ağaç örneği
Ve türkülerle bir yerlere dalıp gider
Seçemediği ama çok çok özlediği

Bir gün bir kıvılcım ışıldadı usunda
Hani çoban ateşlerinde raslanan ünlenmemiş
Dağ pınarlarından boşanmış gürül gürül
Bir yerlerine doğru bilinçsizliğin
Vurdu yollara Yusuf — işte o yitiklerden
Gecekonduların öbek öbek biriktiği

Şimdi o adsız dağlarda Yusuf kuşları
Sonsuz bir çağrıya durur akşam kalınlığınca
Fabrika bacasına-kara duman törpüsüne
Değmemiş seslerinde sağlık ve çığlık
Oysa yitiklere karıştı Yusuf sigaralara
Çok şeyleri yakmaya gücünün yetmediği

Mehmet Âdem SOLAK

YALNAYAK

—Eğer gökyüzü olsaydı
ve tanrı bulunsaydı gökyüzünde
yalnayak tırmanırlardı—

Bunlar Çorum'dan gelen 54 çift yalnayak
halkımın kara gecelerde büyüyen sesi
direnişi yağız bedenlerinin
ellerinden alınmış ekmekleri, kentlere sığmazlar
vururlar taşlara topraklara adlarını yalnayak

Bunlar kaç yüz yıl beklemenin birikimi heyyy
göz pınarları derin gecelerde durur ıslak
parıldar solukları taa Anafartalar'dan taaa
aç, susuz ama bilenmiş, yeryüzüne sığmazlar
kamçıdır gölgeleri haksızlığın üstünde yalnayak

Bunlar coşkun ekicileri alınterinin
Dumlupınar'ın özgürlük işçileri
oysa yer dilsiz taş, gök harlı ocak
ama varırlar ergeç, taa uzaya dek ve sığmazlar
kurtuluş savaşının neferleri yarılmış yalnayak

Bunlar 54 çift namuslu ayak
düştüler bir sabah Çorum'dan yollara
ergeç karanlık gecelerin üstünden aşacak

Tekin SÖNMEZ

ÖTEDE'

Ölmekse büyük sularda daha bir görkemli, daha bir par-
Unutulduğumuz odalarda yenik düşmemek için lak
Tedirgin ve korkulu yırtarız sıkılganlığımızı
Genç kızların ürkek görüntüsü salt büyür önümüzde.

Niçin yabansı kişilerin önemli değil utançlı gizleri
Dayanır kemiğe buruşuk ve çirkin
Gerçek olan yapmacık bir vurgun belki-sevgiden öte
Ki çoğalır düşlerimiz küflü, pis bir mağarada yalınayak.

Ersan SÖZER

★

MUTLULUK TÜRKÜSÜ

benim koca koca gözlerim var
kara kara bakar çevreye
ıslak pırıltılarında bir evren yaşar
aydınlık, çiçekli
baktıkça değişir kişiler
değişir düzen
özgürlük türküleri söylenmez sokaklarda
çünkü özgürlük onlarındır
mutluluk aranmaz kapı kapı
çünkü mutluluk etinde kanındadır
benim gözlerimin karanlığında
dost yüzler gülümser
ışık ışık aydınlanır odalar
bir sevişme bir kucaklaşma gelir
sevgiyle açılan kollar
sevgiye kapanır.

Özay SÜSOY

YALNIZLIK TÜRKÜLERİ

— 5 —

Bu baş döngünlüğü
İçimdeki bu eziklik
Bilseydim ayrılık çiçekleridir
Koklamaz atardım

Susuz bırakırdım yaz bahçelerini
Bilseydim geçecek bu tedirginliğim
Bilseydim beni bırakıp gidecektin
Ağlamazdım da

Belki çok uzaklarda martılar güler
Ninni gibidir denizin sesi
Belki ben o suların üstünde
Yıldızlara yükselen

Senin yokluğundan mıdır nedir
Sallanmaz oldu ağacın dalları
Bir esinti yok ilkbahardan
İçimde bir sıkıntı

Bana bir şey demiyen bu siyah akşamları
Artık istemem
Bilseydim yalnızlık çiçekleriydi yıldızlar
Bilseydim ayrılığın
Bakmazdım yüzlerine hiç birinin

Bu baş döngünlüğü
Bu içimdeki eziklik
Benim değil de kimin

Mete ŞÂMİLGİL

BİR DAĞ TAŞIRIM

Bir dağ taşırım yüreğimde,
Başkent ışıkları yanarken.
İçimin karanlığı başlar
Akşam saatlerinde.
Bir apartıman dibi..
İspanyol nefesli şarkıcının
Kadehler ardı sesi.
Saat 24 sonrası, yaşama başlarken
Ötede.
Küre, dağlar ardında.
Ummühanlar, Recepler on kişi
Bir odada.
Şimdi ne
Güzel şeyler söyleyen sesin.
Ne de ışıkları caddelerin
Yüreğimdeki dağı kaldırmağa yetmez.
Benden uzak dur.
Ötede Elif'in mutluluğu
Bir çıkmaz yoldur.
Bir dağ taşırım yüreğimde,
Başkent ışıkları yanarken.
İçimin karanlığı başlar
Akşam saatlerinde.

Sabah ŞARDAĞ

KALEİÇİ'NİN TÜRKÜSÜ

I

Kaleiçi bir kuş
Kaleiçi bir masal
Bir bakarsın uzar dal dal
Bir bakarsın yok olmuş

Kale kapısı açılınca
Işıldar durur duru su
Ya bir şehzade ya bir kıral
Yol alır ardında ordusu
Bir masala da anca
Bunlar yaraşıyor doğrusu

Ama kaçınca kişinin uykusu
Açlık yeryüzüne yayılınca
Alır masalın yerini güzelim emek
Konuşmanın yolu yordamı tek
İnsanca

II

Kaleiçi'nde bir halk —bilir en ihtiyarı en genci—
Koca tarihin yazığı bunca gül bunca savaş
Kalan ne Antalya'da bir Kaleiçi
Halkı ya sokakta küçük esnaf ya kıyıda gemici
Yaşıyor gökyüzüyle sarmaş-dolaş

Kaleiçi'ne geldik mi dilim tutuk
Ha sağa dön ha sola
Kaleiçi'nde yoksulluk
Almış yürümüş dörtnala

Kaleiçi'ne geldik mi belim bükük
Kaldım koca bir çığ altında'
Çağlar çığ gibi yuvarlanır alır kişiyi altına
Herbiri bir açlık kadar büyük

III

Kaleiçi'ne geldik mi köpük köpüktür
Açıklarda çılgınca açan lâle
Sanırım kırallar halkın boynuna vurmuş
Oysa pırıl pırıldır havalardaki kuş
Özsu dallara uğuldaya uğuldaya yürür

Bu halk yüzyıllar yılı onları doyurmuş
Biliyorsun esmer bir somunu ikiye böle böle
İster misin boşa gitsin onca gül onca savaş
Boşa harcansın güzelim insan emeği
Karaborsacıların türediği bir çağda
Kapkaççıların kol gezdiği

Bu halk yüzyıllar yılı onları doyurmuş
Yoksul ikibüklüm kul-köle
Oysa bir kızsa kazmasıyla dağ ikiye bölünür
Öleceğini sürüleceğini bile bile
İnsan o şimşek aydınlığını bölüşerek yürür

IV

Kaleiçi'ne geldik mi her taş dile gelir
Boşuna değil onca gül onca savaş
Acılar geçmiş yüzyılların çilesiyle bilenir
Çağların çığlıklarıyla dolar yavaş yavaş
İnsan emeğini alınterini alıp getiren nehir

Bir halk yüzyıllar yılı onları doyurdu mu
Yoksulluk başköşeye kurulur
Yüreklerde ne bir sevinç ne bir umu
Of be kardeşim of be
Gayrı nasıl durulur

Elim eski taşlara değmesin
Of be kardeşim of be
Türkü olur duyurur acını sesin
Üstelik din uğruna geldin sömürülerek geldin bu
Kardeşler gelin bir silkinelim hele hale
El emeğinle yükselir ülken yeter ki sen isteyesin

V

Kaleiçi'ne geldik mi bir gelin —ne gelin—
Çoluğa çocuğa karışmış bu yaşta
Yaşıyor ne üstte var ne başta
Yoksulluk vurdu mu bükülür belin

Kaleiçi'ne geldik mi bir gelin
Nasıl saçlarıyla katılmış her savaşa
Gözyaşları düz ovada aka aka
Çizilmiş mermere taş kesilmiş

Kaleiçi'ne geldik mi al al olur o gelin
Dalıp gidersin dersin ki ne gelin
Gözlerinde kara üzümlerin döküldüğü o yeşil asma
Kara kara salkımlar yüzyılın hoyrat parmağında
En buruk acılarla ezilmiş

VI

Kaleiçi'ni geçtik mi
Çağlara çarpa çarpa büyür yorgunluğun
Kaleiçi'nde bir çocuk —ne çocuk—
Elleri ayakları dal gibi uzun
Gözlerinde acı pirinç

Kaleiçi'ni geçtik mi bir gül —bizim gülümüz—
Uzatmış yaprağını çağdışı
Kokusu surlara surlara vurur
Değişse derim tarihin akışı
Ülkemiz güllük gülistanlık olur

Kaleiçi'ni geçtik mi bir gökyüzü
İçinde gider gelir gemiler
Gider gelir bir kuş sürüsü
Bitmez sonsuza dek sürer
Kaleiçi'nin türküsü

Mesut TARCAN

★

SONRASI

—gözleri projektörler gibi
ağlayamayan bir kız vardı—

Sonra
sonrası gülmek ya da ağlamak
diyeceksin ki gün ışımadan
kanat çırpmadan bir martı
deniz daha bulanıkken
diyeceksin ki
boş veeer
trenler ne zaman olsa kalkar
sonrası üç aşağı beş yukarı gülerken

biz yeminli yüreklerimiz
inancımızla dopdolu
lefkoşa'nın mermisiz savaşçılarına yetişeceğiz

öyle olmadı mı — saçların darmadağındı

o saatler akşam mıydı sabah mı
ama gel gör ki bir oldum olasıya
hiç beklenmedik
tutup bir tren kalkmıştı
diyeceksin ki
olur işte böyle şeyler aldırma
şimdi kitaplar kalemler bir yana
şimdi her sokak başında lefkoşa'nın
ellerimiz silâh tutmalı

ve senin
gözlerin öyle projektörler gibi
açık kalan pencerede
birden nasıl şaşkınlığa kapıldım bilemezsin
seni oralarda bırakmıştım oysa
ıslak bir akşam üzeri
bilemezdim sudan çıkmış balığa döndümdü
görünce seni aynı trende
projektörler gibi gözlerin
bu sabah başkentde olacağız
sonra bir uçak bileti
ankara - lefkoşa

sonrası
boş veeer
sen beni ne yapacaksın
hem saçım sakalıma karışmış
daha bir ağır gözlüklerim
başkentde durup bekledim gene de seni
param yoktu çaydan başka bir şey içemezdim
başım dönüyordu ısı sıfırın altında on yediydi
gözlerin projektörler gibi
nasıl şaşırdım bilemezsin

sonra
karanlık sakallarımla ölümden randevu aldım
bekliyorum
hem boş veeer
sen beni ne yapacaksın
sonrası üç aşağı beş yukarı gülerken
ayırma benden gözlerini
bu gece yepyeni mermiler gibi
lefkoşa'nın mermisiz savaşçılarına yetişeceğiz

Murat TÖREN

★

AĞLAMASIN ÇOCUKLAR

Günlerin ötesinde bir çocuk ağlıyor
Kumral saçlarıyla uzun uzun
Oturmuş belki de yalnızlığına ağlıyor
Gece karanlığında soğuk bir şarkı
Sert kapanan bir kapı gülümsemeye
Ağlıyor bir çocuk günlerin ötesinde.

Neden yıkıyoruz kendi ellerimizle
Güzel dünyalarını çocukların
Çocuk demek aydınlık yarınlar demekse
Beklesin yarınını biz elele verelim de
Sertçe kapanmasın kapılar. Sertçe
Konuşulmasın hem artık evlerde.

Gelişen yeni bir dünya çocuk merakı ile
Açık kalmalı bütün kapılar onlara
Çocuk bir kere kırılırsa. Çiçek
Nasıl dik durur sonra yarınlara
Kumral saçları ile uzun uzun
Gece karanlığında soğuk bir şarkı.

Soran gözlerin en anlamlısı çocuklarda
Çocukla güzel mutlaka bütün gülüşler
Evrende en yeni çiçek güneşlere uzayan
Kapıları açıp gökyüzünü iyice göstermeli
Ağlamasın hem hiç çocuklar en zoru
Sevgiyle bakmalı yaşla değil gözleri.

Uzarken bahçelerde hep onları kollamalı
Sesleri çocukların mutsuz olmamalı
Önce onlar sonra bize gelsin sıra
Camları onlar için seyretmek iş dönüşleri
Ağlamasın diye çocuklar çünkü en zoru
Mutlulukla dolmalı yaşla değil sesleri.

Oktay TUNCER

★

BU YAZ

Kendi kendime sordum dün gece:
"Kuzum ne oldun, neyin var bu yaz?
Neşesiz, yorgun, hasta gibisin
Bir korkulu, uzak düşte gibisin..
Suda titrek akislerdir dost yüzleri
Derinden derine gelir sesleri..
Gerçek değil sanki bu gökyüzü, bu ağaçlar, bu deniz
Aynaya baksan gördüğün hep şu solgun beniz..
Bir başı yok, sonu yok roman geçmiş eline
Ordan burdan oku gitsin, bakma sürekliliğine.
Nasıl da yalnızsın, ama yalnızlığın öyle dolu ki
Sinek vızıldasa duyar da, seni duymaz yanındaki..
Hiç bitmeyecekmiş gibi bu yaz; öyle sıcak, öyle beyaz, öyle uzun
Hiç bitmesin diye beklenen yazı nerde çocukluğumuzun?"

Cavidan TÜMERKAN

DALARIM GEÇEKENTİN IŞIKLARINA

Gün battı, hava karardı, yüzüm akşamın yüzü. Bakarım aynaya: O başka dünyaların malı, bense uzak bir boşluktan kopan ilk varlık. Gelip pencereme vurur birkaç serseri bulut;

uzansam

tutacağım,

aha gökyüzü!

Bir ses der ki: "İşte Hâşim'in *merdiven*'i, hadi, çıkabildiğin kadar çık!" Hüzünle uçar benzim, sarı yâkutu andırır yüzüm. Derim nedir gök boşluğunda uzayan bu kıvılcımlı iz? Hangi ateş kürelerden bu çok renkli parıltı?

Toprak ışık

hava ışık,

yağmur ışık,

su ışık.

Oysa gece tutuşan bir ırmak, soluğum açıkdeniz. Gece, özlemin başladığı sessizlik, ömrün derinleştiği kıyı: Aktıkça içime genişler her yönden odam. Unutulmuş öpüşlerin sıcaklığı dudaklarımda.

Hani

nerelerde

o mavi dalgalar

mor köpükler

ve gözleriniz?

Artık ne duvar kalır görünürlerde, ne döşeme, ne pencere, ne de cam. Kızıl saçlı bir dev gibi homurdar uğultularla altımda GECEKENT.

Başım düşer düşmez kuğu aklığında bir yastığa, tozpembe bir ay doğar, yıldızlar ışır,

gömgök

olur.

üstümdeki
dam.
Duyarım adımı çağırır dudaklarınız,
gülümser doğa.
Yel eser,
işlediğiniz günahlar kalır arka sokaklarda. Balmumundan dökülmüş vücutlar, ince bacaklar. Aynalar ve ışıklar... Yükselir yükselir dağ olur bu kent,
tırmanır çıkarım
en
son
doruğa.
Tırmanır çıkarım... Kristal ağaçlarda masmavi yapraklar. Ve ruhumda gecenin ruhu, elimde gecenin eli, dalarım paldır küldür
kentin sisli
ışıklarına. Birden değişir herşey, girer korlaşmış gözbebeklerime
yalaza evler ve yollar,
gök boyu
çiçeklerle
özaydınlıklardan tâklar.
Ayaklar devinir aldırmadan kış gecesinin sinsi karına. Yarı karanlıkta çizilir iç geçitlere yeşimtaşından gölgeler. Bakışlar bozbulanık,
yüzler ayrı dünyaları yansır
içerler ak aydınlığını uzun akşamların,
içtikçe hem nasıl
bir renk yağmuru boşanır
en yoksul
evlerin saçaklarına.
Yeşil sorguçlu kuşlar ışıyan dallarımda şimdi pır pır. Gelecek zamanlara uyanır soluğum, saat gene vurur, özlemlerim büyür. Bu gizli sesler de ne? Bu uzak homurtu
kim?

Hangi bacadan boşanır bu sarı duman?
Hangi motörden
bu aydınlık?
Çözülür gitgide insan,
çıkar
makine içindeki
sır.
Bakarım hep sizsiniz, sesler sizin sesiniz, burkulur içim. Annemin ılık südüdür, ilk çocukluğumdur sanki, bir yeni güne ağaran ufuk.
Belli ki
dinim ışık dini,
yurdum bütün evren. Avuçlarımda her günkü gibi hâlâ tanyeri. Alın,
size bir daha
güneşi getirdim!

Osman TÜRKAY

★

ÇİN

çin renkli bir fenerdir
afyonun şarkısıdır
pirinçtir
doğuda

sarı ve siyahtır
kılınçtır
keser
gözlerini koca dağların

bir korkudur
kendisi için
çin

konfiçyüs bir korkudur
çin için
bir ıslıktır
ağızda

sarı ırmak
çinin elleridir
yanar söner sigara

çin
acı çin
reis çin

kuğuların boyunları donar

Ercüment UÇARI

★

UZAK SÖYLEŞİ

Şarkıların eskimesin akşama
Bir çılgınlığa açılır kapılarım
Yüzümde sessizlik gibi büyür kelimeler
Yıldızlarım düşer durmadan
Usulca yalnızlığa aç pencereni

Sonra çiçekleri sula dalgınlığınla
Boy atsınlar öp yanağından çocuğun
Ve uzasın saçları aynalara

Bu benim uzak uzak seslenişim
İncecik boynunla gündüzleri
Sanki bir hüzün ıssızlığın yanımda.

Nevzat UÇKAN

BEŞ PAPATYA

Mum yanacak daha
aman bitmesin
Yorgunluğun son gecesinde bu
Değişen ne var diye meraklanıp
Yüzünde bir ölünün
Açtı elleriyle örtüyü
Sonra gece bitmek bilmedi

Bir odada iki kişi, biri duymuyor
Görmüyor artık çiçekleri
Kapılar büyük gürültülerle kapamyor
Sonra bir sessizlik, aman bir sessizlik
Kimseler bir şey duymuyor ardından

Bir gün, günlerden bir gün
Kentin ağrılı bir akşamüstünde
Çok ağlamış bir kadın yüzü gibi sokaklar
Yürüyüp bir çiçekçiye giriyor
Çiçekçi, beş iri papatya
Beş kocaman papatya
bir günlük mutluluk
Mum tükeniyor bu arada ne yapmalı
Yazarak kurtulmayı umuyor bir güzel
Yazarak kurtulmayı
Beş kocaman papatya
biri artık görmüyor
Bağırsa ne değişir ki evrende
Yorgunum artık dese
Yorgunum aman

Ama yalnızca düşünüyor
Tutuyor parmaklarından gecenin
Yaşamak daha
Bir de her türlüsü savaşın
Sonra bırakıyor çiçekleri yorgun
öteki hep habersiz
Papatyanın mutluluğu yok artık
Ama savaşmalı, diyor
Bitmez bu, tükenmez bu
Biz tükeniriz, bitmez bu
Mum yanacak daha
Geçecek gece
Ve o kalacak

Ülkü ULUIRMAK

RESİM

Aldım ak kâğıdı elime
Güzelliğini çizdim bi güzel
Baktım baktım da şöyle
Ben senden bir şey anlamadım

Kollarını uzattıkça uzattım
Çıkmadı bir türlü kâğıttan dışarı
Hadi çıkardın diyeceksin
O ayrı konu

Gülmesini iyi biliyorsun diyecek yok
Sevişmek senin işin değil sanki
Böyle sen mi olursun
Böyle resim mi olur yani

Halil UYSAL

★

MARTI VE YALNIZLIĞI

ölen martıların ardından
bir deniz susması gibi önce
büyük bir gülüşte başlamış yalnızlığı
morarmış günleri çürümüş
bir seviye inanmaktan
uzak yıllarda yitmiş kızlığı

uzunca ağlayıp bir adamın yüzüne
günlerin bazı yanlış saatlerinde
en ağrılı yerlerinde sevişmelerin
azalsın diye erkeğin acılığı

ölünce bir martı
yada eğilip bir güzel
denizi öpünce
başlar eski sevilerinin yalnızlığı
şarkılarının ve dudaklarının
ipince

Hüseyin ÜLKÜ

★

BU KADAR...

Güneş bu kadar uzak değildi
Ay bu kadar yakın
Gündüzler bu kadar soğuk değildi
Geceler bu kadar sıcak.

Gökyüzü bu kadar engin değildi
Yeryüzü bu kadar verimli
Sular bu kadar soğuk değildi
Toprak bu kadar sıcak.

Hayvanlar bu kadar uysal değildi
İnsanlar bu kadar yırtıcı
Vücutlar bu kadar soğuk değildi
Kanlar bu kadar sıcak.

Nusret Dişo ÜLKÜ

★

İÇİMİZDEN

İçimizden bakar bize
İçimizden görür bizi
Ömür deyip vermiş bize
Dünya deyip salmış bizi

İçimizden bakar bize
İçimizden görür bizi

E. Faik ÜSTÜN

O MAVİ KUŞ

Kış mı, balta kesmez buz mu sardı evreni
Yollar mı kapandı o beyaz cehennemle
Ellerim mi dondu, camlarda mı açtı binbir çiçek
Çocuklar mı kaldı okul yollarında aç, susuz
Ben nerde olursam olayım onu bekledim

Ağustos mu, yarıldı mı toprak güneşten şerham şerham
Tek bir esinti yok mu bozkırda, tek bir bulut
Tekmil yılanlar, kertenkeleler, mor dikenler yıkıldı mı susuzluktan
Engürü'nün ballı kavunları serildi mi çardaklara, yollara
Karpuzların kütürtüsünde onu bekledim

Diyelim gene evim bozuldu, kitaplarım satılacak
Bozulsun, Satılsın. İyi olan değil mi yaşıyan
Bu dünyayı tutan güzel olan değil mi, doğru olan
Varsın çamur atsın örümcekler, oyun etsin
Her yıkılış, kırılışta onu bekledim

O bazen sonsuzu getirdi bana şiiristanın sultanı
Bunalmamıştı sesi, mertti, erkekçeydi
Okudum ağladım, düşündüm ağladım şavkında
Dedim Yurdum uyanıyor yüce Fikret kemiklerin sızlamasın
Güvene, inana hasret onu bekledim

"Dünyanın Bütün Çiçekleri" mi yüreğimi taşıran
Namık Kemal'ce büyük, korkusuz, rahat
Bu, anaya hasret kırık bir daldır öyleyse, başkası olamaz
Başkası sevemez bu ulusu ölürcesine yürekten
Ben hep kabaran yüreğimle onu bekledim

Ve tuz çeken köylüler, bir deri bir kemik, perişan
Sıvas yollarından geçen gıcır gıcır kağnılar
"Gökte yıldız kadar köylerimiz" birbirinden habersiz, uzak
"Semaverde su nasıl kaynarsa içi öyle fıkır fıkır kaynayan kadınlar"
Ben bu güzelliklerde hep onu bekledim

Huzur mu aradığım, o kutsal liman mı uzaklarda
Ana şefkati mi, dost sevgisi mi, aldatılmamak mı
Aşklar mı, vefalar mı, ayrılıklar mı
Peşinde koşup koşup bulamadığım
Tüm aldanışlarda hep onu bekledim

Bir musiki gibi kalbime indi bazen şifalı, ılık
Ruhumun eriyip tüttüğü o masmavi yalnızlıkta.
Sanki ellerimden tuttu beni bir yerlere yüceltti
Ne hıyanet vardı orda, ne kıskançlık, ne yalan
Ama ben o doğrulukta da gene onu bekledim

Ah dedim yokluk olmasaydı hiç sadece bolluk ve kardeşlik
Düşüncenin çiçekleri açsaydı pırıl pırıl türkülerde
Kral gecelerinde ozanların ya da düşlerde
Yeniye söyledikleri eski şarkıları dinleseydim Kaldemsi
Geyiklerin öpüştüğü saatlerde onu bekledim

Ve o zır delinin ucuz şaraplardan bile kaçışlarını
Bir bodrum meyhanesinde arnavut ciğerinden, hamsi tavasından
Aklın susuşundaki ince şiiri papazkarasından
İçseydim kadeh kadeh unutmak ve utanmak adına
Orda, o bitişte hep onu bekledim

Halim YAĞCIOĞLU

USUUULCA

Adam bir dev gibiydi
O dağın yücesinde
Bulutlara bakıyordu usuuulca
Neler mi uçuyordu gözlerinden
Otsuz tepelerde yitik bir sevi
Bir çeyrek gülüş
Bir kısacık görüş bakır devri öncesinden
Bir kara duman gibi usuuulca

Kurbağalar sıçrıyordu çayırlarda
Cevizin dalında bir yeşil erinç
Kavakta asma
Asmada üzüm
Ve bir pınar suyu incecik
Suların içinde çırpınan zaman
Akıp giden dönmeden gerilere
Çirkinden güzele usuuulca

Buğdaydı kıskacında bir karıncanın
Kumlukların kıyısında
Dolamıştı boynuna yorgunluğunu
Ak bir yağlık gibi dolamıştı
Yürüyordu
Usuuulca

Adam gözlerinin içindeydi
Nice evler gördü ışıklarla küskün
Başlamadan biten günler
Katran gibi bir akşam
Ne var ki bunlar böyle
Bunlar küçücük şeylerdi
Bir sivilce olarak yüzümüzde
Geçip giden
Usuuulca

Şevket YÜCEL

HİKÂYELER

Gürol Bözen: dessin

APAYDIN, Talip

UZUN HOCANIN KAVAKLARI

Uzun Hocanın kavakları budanacakmış.

Biz Veliyle öküz güdüyorduk. Derdimiz öküz değil ya, tarla sınırının gerisine yatmış Uzun Hocanın kızlarını gözetliyorduk. Uzun Hocanın iki kızı vardı. Şaziye ile Nuran. Ama ne kızlar? Çifte kumrular gibi. Ak mı ak, güzel mi güzel. İkisi de bir boyda. Yalnız Nuran biraz daha iri. Şaziye ince dalan. Ablasından iki yaş küçük olduğu halde, boyca geldi ablasına yetişti. Veliyle bölüşemiyoruz. İkimizin de gözü onda. Ben diyorum ki, "Veli sen pehlivan adamsın. Sana Nuran yakışır. Bak güçlü kuvvetli kız. Öbürü sana dayanamaz. O tam benim harcım." Veli, "Yok arkadaş, diyor. Bunun için hiç ısrar etme. Benim aklım Şaziyede. Rüyamda bile onu görüyorum. Bak ben sana daha anlatmadım, ak sakallı bir adam rüyamda ne dedi biliyor musun? Oğlum Veli, dedi. Senin hakkın Şaziye. Allahın izniyle onu babasından iste. Muhakkak verecek."

— Hadi be, yalan söylüyorsun. Asıl bana dedi onu Ak Sakallı Adam. Hattâ bir de dua okuyup yüzüme üfledi. Mis gibi kokuyordu nefesi.

— Yalan! Sen onu şapkama anlat.

— Asıl seninki yalan!

— Aman eğil Sefer, görmesinler!

Başımızı eğiyoruz. Kızlar pancar tekliyorlar. İkide bir doğrulup bakıyorlar bu tarafa. Yoksa gördüler mi bizi? Aralarında konuşup gülüşüyorlar. Hoca kızları ama oynak ikisi de. Babaları olmasa türkü bile söylerler. Hattâ yanaşsak konuşurlar bizimle. Ama babaları gezinip duruyor. Kavaklara bakıyor ikide bir. Kavaklar ne büyümüş ya? Irmak kıyısında, minare gibi. Salınıyorlar rüzgârda. Arkalarından ta uzakta koyu bulutlar geçiyor.

Şaziye ile Nuran eğilmiş çalışıyorlar. Mor çiçekli şalvarları içinde kalçaları, belleri öylece ortada. Nuranınkiler daha iri, dolgun. Yuvarlak yuvarlak. Şaziyeninkiler çiroz, deynek gibi. Saksan kırılır. Öyle körpe. Vay yavrum...

Hafif bir yağmur serpiştiriyor, serin. Bahar havası. Tarlaların yeşili daha koyulaşıyor. Irmak kıyısında erkek eşek-

ler isterik isterik anırıyorlar. İplerinden boşansalar dişilere koşacaklar hemen. Şaziye ile Nuran doğrulup o tarafa bakıyorlar. Gülüşüyorlar aralarında. Kimbilir ne konuşuyorlar? Bizim de içimiz gıcıklanıyor. Yere yapışıyoruz iyice. Oh yavrum...

Veliye diyorum ki;

— Sen bu Nuranı neden beğenmiyorsun arkadaş? Şu şeylerine bak, adamı deli eder be.

— Kim demiş beğenmiyorum diye? O belki Şaziyeden daha güzel.

— Ee, demin ne dedin ya?

— Bakma sen. Seçemiyorum da ondan. İkisi de birbirinden üstün.

— Gel sen Şaziyeden vazgeç. Nuran senin olsun, Şaziye de benim.

Cevap vermiyor. Otların arasından başını usulca kaldırıp bakıyor.

— Hoca geliyor, eğil! diye fısıldıyor.

Eğiliyoruz.

— Öküzler ne oldu acaba?

— Ne olursa olsun, boşver.

Hocanın kızlarıyla konuştuğunu duyuyoruz.

— Kavakları budatacağım, diyor Hoca. Budanırsa daha iyi büyürler.

— Kime budatacaksın? Çıkılır mı onlara?

Hoca ne cevap verdi, duyamadık.

— Gidelim mi? dedim. Biz budayalım mı kavakları?

— Gidelim ama, buradan çıkıvermek olur mu şimdi?

— Gel öyleyse.

Geriye doğru kaydık. Görünmez olunca ırmak kıyısına aşağı koştuk.

— Sen bana mahsustan bağır, dedim. Sesimizi duysunlar. Veli;

— Sefeer! diye bağırdı. Öküzler nerede, öküzler?

Ben de uzaktaymışım gibi yaptım,

— Buradalar Veli, buradalar! dedim.

Oraya oturup beklemeğe başladık. Şimdi çağırır da kavakları budatır diyorduk. Tam bizim işimizdi bu iş. Hele Şaziye ile Nuran aşağıdan bakarlarken, budamak değil, kabuğunu bile soyabilirdik o kavakların. Yeter ki "gelin delikanlılar şu kavakları budayın" desin.

Ayaklarımızın altı, ellerimizin içi kaşınıyordu. Öyle arzuluyduk. Fakat gelmedi Uzun Hoca. "Herhalde duymadı bizi, dedik. Burada olduğumuzdan haberi yok. Gidip görünelim."

Ordan rastgele geçiyormuşuz gibi yürüdük. Uzun Hoca tarlanın kıyısında su yoluyla uğraşıyordu. Yağmur bulutu geçmiş, dupduru bir güneş ortalığı aydınlatmıştı. Kanımız damarlarımızda deli deli koşuyordu. Mahsus kızlara bakmıyorduk ki Hoca emmi kızmasın diye. Ama onlar doğrulup bize baktılar. Bir de fısıldaştılar aralarında, ne konuştularsa? Fakat tuhaf, geçtik gittik de Hoca efendi bizi çağırmadı. "Allah Allah, dedik, görmedi mi acaba? Yoksa bize yaptırmak istemiyor mu?"

— Ne edeceğiz şimdi?

— Bilmem. Geri dönmek de olmaz.

Çaresiz yola kadar çıktık. Orada durup bir şeyler arıyormuşuz gibi yaptık.

— Ulan Uzun herif, dedi Veli. Bizden iyi adam mı bulacaksın kavak budatmak için? Budatsana işte bize?

— Güvenemiyor herhalde.

— Bize güvenemeyip de kime güvenecek?

— Bilmem.

Yolun üstündeki tarlada Sarı Ismayilgil pancar tekliyorlardı. Günlükçüleri de vardı herhalde, tarlanın ortasında karı kız, bir sürü adam çömelmiş çalışıyorlardı. Ismayil emmi bize seslendi;

— Ne o len haytalar? Ne gezersiniz boşuboşuna? İşiniz yok mu?

— Var ağa, dedi Veli. Bağ bıçağı arıyoruz, kavak budamak için.

— Bağ bıçağı mı arıyorsunuz? Yolun kıyısında ne arar bağ bıçağı?

— Senden isteyecektik, varsa. Ne zaman dersen getiririz.

— Hee öyle mi? Alın bakalım. Bak orada, heybenin gözünde. Ama keskindir, bir yerinize vurayım demeyin?

— Ayıp ettin ağa.

Ucu eğri koca bağ bıçağını alıp yürüdük.

— Şimdi ne yapacağız peki?

— Bilmem. Yanından geçelim bakalım. Belki çağırır.

Tarlanın sınırından aşağı doğru yürüdük. Kızmasın diye hep önümüze bakıyorduk. Sanki işinde gücünde, dürüst iki delikanlı...

Tam önünden geçerken;

— Ne o? dedi. Nereye böyle?

Saygılı saygılı,

— Hiç Hoca emmi dedik. Şöyle geçiyorduk.

— Kimin o bıçak?

— Ismayıl emmiden aldık.

— Ne yapacaksınız?

— Hiç. Şey...

— Senin işin varsa görelim Hoca emmi, dedi Veli.

— Var ya. Kavaklar budanacak, yapabilir misiniz?

— Elbet yaparız Hoca emmi. O kolay.

— Demin söyleyecektim ya, bıçak yok diye vazgeçtim.

— Yok mu bıçak? Bir tane daha olsa iyiydi. Olmazsa gidip bulalım.

— Bulun ya, nerden bulacaksınız?

— Aha ben gider, birinden alır gelirim, dedi Veli.

Yaranacak sözüm ona. Elindeki bıçağı bana uzatıp yürüdü. Kuş gibi uçuyordu hınzır. Hem de kasten kızların yanından geçti. İkisi de doğrulup baktılar. O da onlara baktı. Hattâ gülümsedi biraz.

Uzun Hoca bana hangi kavakların budanacağını gösteriyordu. Farkında değildi Velinin ne yaptığının. Ben hem onu dinliyor, hem de kaçamak bakıyordum. "Tüh, dedim içimden. Keşke ben gitseydim bıçak aramağa."

— Sen şimdi şuna çık, dedi Uzun Hoca. Aman düşeyim müşeyim deme?

— Yok, dedim. Düşer miyim hiç!

Ceketi ayakkabıları bir kıyıya koydum. Bağ bıçağını kayışın arkasına sıkıştırdım. Tükürdüm ellerime. Yılan gibi tırmanıyordum. Şaziye ile Nuran hep bana bakıyorlar gibime geliyordu. Durulur mu daha? Minare boyundaki kavağın en üst çatalına kadar tırmandım.

— Aman oğlum aman, diyordu Hoca aşağıdan. Yeter gayri, oradan başla budamaya.

Durup bir soluklandım. Ellerimle ayaklarımla sımsıkı sarıldım kavağa. Sonra aşağı baktım. Yeşil tarlalar, ağaçlar, kuş gibi görünen insanlar... Her şey sallanıyor gibiydi. Şaziye ile Nuran da dikilmiş, bana bakıyorlardı. Ak yüzlerinde bir beğenmişlik farkediliyordu. Bu bana yetti. Yorgunluğum geçiverdi. Bağ bıçağını çıkarıp çalışmaya başladım. Kestiğim dalları tepesi aşağı atıyordum yere. Her atışta gözüm kızlara kayıyordu. Onlar da beni koğuşturuyorlardı. Bakıp gülüyorlardı kendi kendilerine. Hey canına yandığım, çalışılmaz da ne yapılırdı? Hırsla savuruyordum bıçağı.

Veli geldiği zaman nerdeyse yarı etmiştim. Baktım çabuk çabuk geliyor. Geri kaldım diye telâşlanıyor besbelli. Ama geçti gayri. Nerden yetişecek, imkânı mı var?

Yanıbaşımdaki kavağa tırmanmağa başladı. Tısıl tısıl çıkıyordu. Bir hizaya gelince;

— Bıçakları değişelim arkadaş, dedi. Onu bana ver biraz.

— Niye?
— Bunu ağzı kör.
— Bana ne? dedim. İyisini bulsaydın.
— Ee, onu da ben aldım, ver!
— Yok arkadaş, ben başladım gayri.
Kötü kötü baktı;
— Ama gösterirm sonra bak, dedi.
— Neyi göstereceksin? Hadi oradan, çek arabanı!
Çalışmaya devam ettim.
Söylenerek tırmandı yukarı. Kızmıştı.
Biraz sonra Uzun Hoca aşağıdan bağırdı,
— Yeter oğlum! Fazla çıkma yukarı! Başıma iş çıkarmayın.

Bir göz attım, benim çıktığım yerden daha yukarı tırmanmıştı. Kendini kızlara beğendirecekti hınzır. "Bak Veli daha güzel budadı" dedirtecekti. Başımı salladım ki yana, "cık cık cık" ettim.

Bıçağı çabuk çabuk vuruyordum dalların köküne. İri bir çatal vardı, epey uğraştım orayı keseyim diye. Kolum yoruldu. Bir de baktım ki Veli hızla iniyor aşağı doğru. "İşte bu kötü, dedim içimden. Vay hınzır vay!" Benden güçlüydü. Vurduğunu deviriyordu aşağı. Pek dikkat ta etmiyordu, şöyle olmuş, böyle olmuş, aldırmıyordu. Ben düzgün keseyim diye uğraşıyordum. Çaresiz elimi çabuk tutmağa başladım. Nerdeyse yetişecekti. İkide bir gözüm aşağı gidiyordu. Kızlar da bazan bize bakıyorlardı. Bir de konuşuyorlardı aralarında. Veliyi mi beğeniyorlardı, kimbilir? İş kötü olmuştu. Canımı dişime takarak çalışıyordum. Yetişirse ayıp olacaktı şimdi. Ama bu ağaç mı sertti, yoksa ben mi iyi kesemiyordum, pek ilerlemiyordu iş. İkide bir Veliye bakıyordum, küçük dalları ayağıyla eliyle kırıp geçiyordu. Hay Allah!.. "Keşke bıçağı verseydim," dedim. Hiç değilse, "benim bıçak kesmiyor" der kendimi kurtarırdım biraz. Gördün mü şimdi işi? Yarış ediyorduk kendiliğimizden. Bana yetişmek üzereydi. Hızlı hızlı sallıyordum koca bıçağı.

Son dalı da kestim, sıyrılıp indim aşağı. Ama iyice yorulmuştum. Başımı kaldırıp baktım, uzun kavak tüyü yolunmuş horoz gibi çırılçıplak kalmıştı. Ta tepesinde bir tutam tüyü vardı. Salınıyordu öyle.

— İyi oldu, dedi Uzun Hoca. Eline sağlık. Şimdi şuna çık bakalım. Ama pek tepesine çıkma. Kavak ağacı şimdi gevrek olur, kırılıverir.
— Peki.

Tırmanmağa başladım. Zor çıkıyordum. Kollarımın gücü

azalmıştı. Bir durup dinlendim. Şaziye ile Nuran aşağıdan bakıyorlardı. Veli'nin hizasına gelince;

— Vereyim mi bıçağı? dedim. Burda pek keskin değil zati.

Veli cevap vermedi. Duymazdan geldi. Baktım hiç iyi budamamıştı ağacı. Dalları rasgele kırı kırıvermişti.

— Yahu dipten kessene şunları, dedim. Hiç olmamış bu be.

Yılan ıslığı gibi hıştladı yüzüme. Gözleri ak aktı.

— Sana ne? dedi. Sorarım ama aşağı inice!

— Neyi soracaksın?

— Görürsün!

Aşağıdan duymasınlar diye usul usul konuşuyordu. Ama çok sinirliydi.

— Ne kızıyorsun be? dedim. Bıçağı vereyim istersen.

— .....

Uzun Hoca aşağıda dalları topluyor, bir kıyıya yığıyordu. Sık sık kafasını kaldırıp bakıyordu bize. "İyi budayın ha. Dipten kesin. Ağacı yaralamayın" gibilerden emirler veriyordu.

— Veli! dedi, seninki iyi olmuyor yavrum. Acele etme de dipten kes dalları!.

— Bıçak kesmiyor Hoca emmi, dedi Veli. Ama sesi bir titrek çıktı. Yüzüne baktım, ağlıyacak gibi bozulmuştu.

Gözüm kızlara gitti, biraz daha bu tarafa yanaşmışlardı. Gizli gizli bize bakıyorlardı. Hattâ Şaziye gülümsüyor gibiydi. Hangimizeydi acaba? İçimde biryerler karıştı.

— Veli, dedim. O bıçağı bilemek lâzım arkadaş. Aşağı in de bir taşla bile onu.

Hiç cevap vermedi.

— İstersen ben biliyeyim, ver.

— Git lan işine! dedi sertçe.

Aşağıdan da duymuşlardı belki. Ama ses çıkaran olmadı. Ben kavağın tepesine yukarı tırmandım. Rahatlamıştım biraz. Dalları kesmeye başladım. Kestiğimi atıyordum aşağı. Uzun kavak altımda ağır ağır sallanıyordu. Veliye baktım, yarı yerinden kırdığı dalları yeniden kesiyordu. Yüzü sinirden gerilmişti. Hırsla savuruyordu bıçağı.

Biraz sonra durduğunu farkettim. Eğilip baktım, elini sallıyordu. Kan akıyordu elinden. Bıçağı fırlatıp attı aşağı.

— Ne oldu Veli?

Uzun Hoca da sordu aşağıdan;

— Ne oldu oğlum?

Kızlar başlarını kaldırmış bakıyorlardı.

Veli hiç cevap vermedi. İnmeye başladı.

— Ne oldu be, elini mi kestin?

— He, dedi kısaca.

— Çok mu?

Cevap vermedi. Kavağın ak gövdesini kana boyayarak indi aşağı. İner inmez de elini tuttu. Yarasının ağır olduğunu anladım.

Uzun Hoca ilgilendi;

— Nerene vurdun bakayım? Çok mu yaran? Ben sana dikkat et dedim a oğlum. Aç da tütün basalım, iyi gelir.

Tütün bastılar, mendille sardılar.

— Geçmiş olsun Veli, dedim. Çok mu yaran?

Gene cevap vermedi.

— O kadar değil, dedi Uzun Hoca. Allah korumuş. Baş parmağı kesilmiş azıcık. Geçer.

— İyi bari.

— Kabahat kendisinde canım. Dikkat etse olmazdı.

Veliye baktım, bozulmuştu. Elini tutmuş, kötü kötü düşünüyordu. Biraz sonra bağ bıçağını aldı gitti. Kızlar arkasından baktılar. Acımışlardı herhalde. Ben de "iyi olmadı, diye düşündüm. Keşke bıçağı isteyince verseydim. Arayı açtık iyice."

Kendi kendime çalışıyordum ama işin tadı kaçmıştı. İkide bir aşağı bakıyordum. Kızlar işe eğilmişlerdi. "Vay haspalar var, dedim. Demek Veliye mi bakardınız hep? Öhöö! diye boğazımı temizledim mahsus, gene bakmadılar. Ben de durup dinlendim iyice. Ağacı tutan elim yorulmuştu. Öbür elimle tutup onu dinlendirdim. Veliye baktım uzaktan, göremedim. Öküzleri arandım, tee uzakta çayırın içinde yayılıyorlardı. Tarlalara baktım, aşağıda kimisi yeşil, kimisi sürülmüş kapkaraydı. Irmağın kıyısında erkek eşekler anırıyorlardı boyuna.

Çalışmağa başladım. Bitirmeden inmek olmazdı şimdi. Bir yandan düşünüyordum, "nasıl kurtulacağız bu herifin elinden. Ya başka ağaca da çıkarırsa? Tüü..."

— Yoruldun mu? dedi aşağıdan.

— Yok Hoca emmi. "Hay Allah, dedim içimden de. Keşke yoruldum deseydim. Gördün mü işi?"

— Hadi bunu bitir de ötekiler kalsın, dedi. Başkasına budatırım.

İyi bari. Hiç karşılık vermedim. Neme gerek? Saziye ile Nuran bakmıyorlardı. Baksalardı "hepsini budarım Hoca emmi" derdim.

Demedim. İyi ettim.

ARDAĞI, Adnan

SATRANÇ OYNAYAN ADAM

Yaz güneşinin çınarlara kadar geldiğini bilmem size söylemiş miydim? Çınarlara kadar gelen güneş, sonra birden yeşile dönüşür ve serinlik olarak inerdi. Önünüzde deniz dururdu. Mavisini giyinmiş bir deniz. Arınmış olurdu öbür renklerden. Martılar, bembeyaz lekeler dokundururdu. Kayıkların ve tentelerin pembesi, yeşili, sarısı bu durgun mavinin içinde kişisel fırçalarını gönüllerince oynatırlar ama maviyi bozamazdılar. Deniz kasabasının özelliği buydu. Her şey mavi idi.

Öğle sonrası bahçelerinin insanları denize bakarlardı. Mavi denize. Gözleri ışık içinde, elleri en güzel yumuşaklıkta hep mavi yaşarlardı. Biz de öyleydik. Karılarımız, çocuklarımız, arkadaşlarımız, öğle sonrası bahçelerine indik mi, tek bir duyguda birleşirdik. Mavide olmak.

Kimimiz kahve içerdi. Kimimiz, elinde yün işi, denize karşı kış giysilerini hazırlardı. Bu işi karılarımız yapardı. Biz satranç oynardık. Çocukların oturuşları bile başkaydı. Uzun saçlarının, dar pantolonlarının ve caz konularının dünyasında bizden apayrı yaşarlardı.

Biz satranç oynardık. Karılarımız kızarlardı. Hep susardık oynarken. Bir iki baş eğilirdi uzaktan. Sıkılarak yaklaşırlardı. Bizimle birlikte onlar da susarlardı. Onların karıları da ilişirdi karılarımızın yanına. Ne konuşurlardı bilmem. Ama onlar da kocalarına kızarlardı.

Biz de kızardık. Tam oyunun en suskulu yerinde çocuklarımızdan biri gelir: "Baba, para ver" derdi. Çoğu zaman analar yollarlardı çocukları. "Git" derlerdi. "Babanızdan para alın" Tam oyunun en suskulu, en kritik yerinde gelirlerdi. Kızardık. Kovardık. Gitmezlerdi. İşte o kez elimizin tersiyle iterdik çocukları. Ama en iyi çare para vererek uzaklaştırmaktı. Parayı alan çocuk koşar giderdi. Biz yine satrancın suskusuna dalar ve oyunu sürdürürdük.

Böyle bir oyun sırasında o geldi. İlk kez görüyordum. Gözlerinin altı yoktu. Ya da derin oyuktu. Bıyıkları emekli bıyığı idi. Mavi mavi bakıyordu. Dudaklarının sarkıntısında konuşurken çıkardığı sesin hırıltısını beğenmedim. Üstelik bizi kü-

çük gören, alaylı bir girişimle yanıbaşımıza oturunca, kimse gelmemiş gibi bir umursamazlıkla karşıladım. Önce bir tek kelime söylemedi. Ben, atla, şaha "kış" dedim. İşte o kez ne olduysa oldu. Yaşlı adam konuştu. "Siz satranç bilmiyorsunuz." Başımı kaldırdım. "Sana ne?" der gibi baktım. Anladı. "Ben bunun hastasıyım da."

Bu sırada benim küçük oğlan geldi. "Baba, para ver" dedi. Tam elimi kaldıracağım sırada içimden bir ses "Kızma" diye diretti. Parayı verdim. Oğlan gitti. O oyunda yendim. Karşımdaki arkadaş, yaşlı adama döndü: "Siz oynayın" dedi. İstiyordum. Bir oynasa idi. Bir yense idim. Adam: "Bu akşam olmaz, yarın akşam, saat beşte gelirim" dedi. Arkasında esmer bir kadın somurtuyordu. Birlikte kalkıp gittiler.

Adam, ertesi akşam geldi. Arkasında somurtuk kadın vardı. O başka masaya ilişti. Biz başladık. Arkadaşlar masanın etrafına toplandılar. Hırslı idim. Üç oyunu aldı. Biliyordum neden yenildiğimi. Adam hep konuşuyordu. Bir kelimeyi ardarda beş kez söylüyordu. "Oynarsın, oynarsın, oynarsın, oynarsın, oynarsın." Adamın tipini beğenmemiştim. Yaşlı idi. Satrancı seviyordum. Dördüncü oyuna başladık. "Bu kez yeneceğim" dedim. "Yenersin, yenersin, yenersin, yenersin, yenersin" dedi. Şahın önündeki piyonu iki sürdüm. O ata çıktı. Başka bir oyun deniyordu. Gerideki somurtuk kadın yaklaştı, "Hadi, bitmiyor mu, saat sekize geliyor" dedi. Ben bizimkilere baktım. Hepsi de somurtuyordu. Karım, kızım, oğlum, ve arkadaşların karıları, çocukları.

Adam, karısına bakmadan, "Gideriz, gideriz, gideriz, gideriz, gideriz" dedi ve titreyen eliyle fili sürdü. Yakalamıştım. Şahı köşeye sıkıştırmış ve bu fırsatı beklemiştim. "Şah" dedim. "Olmadı, görmedim, görmedim, görmedim,... iyi, iyi, iyi... bravo, bravo..." dedi. Kalkarken sarkık dudaklarını araladı, "Yarın, yarın, yarın, yarın... saat beşte gelirim." olur ,der gibi başımı salladım. Gittiler. Masanın çevresi bizimkilerle dolmuştu. Çocuklar giden yaşlı adamın arkasından bakıyorlar ve hep bir ağızdan "Olur, olur, olur, olur, olur" diyorlardı.

BAYSAL, Faik

KURU

Edirnekapı dolmuş durağında saat akşam sekiz olmasına rağmen uzun bir kuyruk vardı. Her zamanki gibi yine sıraya girip beklemeyi göze alamamıştı. Yavaş yavaş Ünkapanı yolunu tuttu. Hava güzeldi, sonbahar akşamlarının en yumuşaklarından biriydi. Yeni çekilmiş bir Habeş kahvesi ılık ılık, nasıl kokuluysa öyle, her taraftan insanın yüzüne gözüne öyle esmer esmer dökülüyordu. Bir kol boyu yukarda yıldızlar kıpır kıpırdı. Bunlardan bir tanesi birdenbire yerinden koptu, boşlukta uzun bir çizgi çizdi, sonra Haliç'in kestaneleşen sularına gömüldü. Onbeş yıldır sabahtan akşama kadar Mısır Çarşısının örümcekli tavanını görmekten usanan Rıza Üç'ün bu çok hoşuna gitmişti. Bundan kendine bir hayır payı bile çıkarmıştı. Sevinç içinde adımlarını sıklaştırdı. Gerçekte kafasının içinde hiçbir şey yoktu. Bütün yol boyunca insanlar ve otomobiller dev karıncalar gibi birbirlerine kenetlenmişlerdi. Eskiciler, ciğerciler, kavuncular, arabacılar, şoförler avaz avaz bağırıyorlardı.

— Nereye lan kuru?

Sıvacı ustası Mala Süliman'ı karşısında buldu. Yosun tutmuş dişleriyle bir ısırgan otu gibi yanında bitivermişti.

— Hiç! dedi. Sen nereye?

Canı sıkılmıştı. Süliman yılışık yılışık sırıttı.

— Lan! diye bağırdı. Doğduğundan beri şu kerkenez yolu yürürsün be!

— N'olacakmış?

— Cehenneme mi götüreceksin o paraları?

Rıza içinden bir küfür savurdu.

— Git işine yâhu! dedi, git işine!

Tekrar yürümeye başladı, fakat Süliman önünde durdu.

— Gel şurdan bir dolmuşa binelim yahu!

— Ben yürüyeceğim Süliman.

— Lan, canına yazık be.

— Olmaz dedik.

— Ben vereceğim paranı işte. Hadi!

Bir kertenkele gibi pıs pıs soluyordu. Güzelim akşamı öldürmüştü. Bafra paketini çıkarıp uzattı.

— Dumanla bir tane de aklın başına gelsin.

Kocaman çakmağını çıkarıp yaktı.

— Al bakalım, ateşi de benden olsun.

Rıza fazla diretmedi, sigarayı alıp yaktı. Biraz sonra kendisini dolmuşların birinde buldu. Süliman gevezenin biriydi. Kulağının dibinde nefes almadan konuşmaya başlamıştı bile. Anlattıklarının hiç biri ipe sapa gelir şeyler değildi. Rıza'nın onu dinlediği bile yoktu. Haliç susmuş, Migros'la Hal'in arkasında yapyalnız kalmıştı. Gökyüzü çekip gitmişti bir yere. İçinden Süliman'a bir demediğini bırakmamıştı. Nerden de rastlamıştı Allahın belâsı herife? Her zaman böyle olurdu zaten. Ne zaman biraz başını dinlemek istese karşısına mutlaka biri çıkardı. Birdenbire sol omuzuna acı bir yumruk indi.

— Uyuyor musun lan Kuru?

Müthiş canı yanmıştı.

— Ne uyuması be? diye bağırdı. Ben sen miyim yatar yatmaz zıbaracak hemen!

Süliman başını arkaya atıp kıkır kıkır güldü.

— Dargın mıyız yani? diye sordu.

— Bu da lâf mı be?

— Uyuz görmüş gibi bizden ne kaçıp duruyorsun öyleyse?

— Kim kaçıyor?

— Sen! Bütün arkadaşlar darıldık sana.

— Canınız cehenneme. Adam olun da darılmıyalım.

Öfkesinden neredeyse kuduracaktı. Sigarasını bir nefeste bitirdi. İzmariti dudaklarının arasından dışarı tükürdü. Sonra bir pişmanlık duyar gibi oldu içinde, sesini biraz yumuşattı.

— Vakit yok Süliman, dedi. Akşamları maça papazı gibi oluyorum.

— O da ne lan?

— Anla işte.

Süliman sigarasını tekrar yaktı.

— Motoru yağla sen de biraz. Hiç sıtop etmezsen devirden düşersin elbet.

Tekel binasının önünden geçiyorlardı. Sol tarafta, kapı dibinde oturan biri damdan düşer gibi lâfa karıştı.

— İşinden doğru eve dönen adam çabuk ölür! dedi.

Süliman kahkahayı bastı.

— Eyvallah baba, dedi. Bak bak bak, ne lâf etti yani!

Adam hindi gibi kabardı. Gözlerinin ikisi de beyaz beyaz dışarı bakıyordu. Ezik burnu sakal içindeki suratının hemen hemen yarısını kaplamıştı. İkinci vecizesini de yumurtlamakta gecikmedi.

— Namaz kılmayan imandan, rakı içmeyen candan olur, dedi.

Arabanın içinde kıyamet koptu. Her kafadan bir ses çıkmaya başladı. Süliman adama sarıldı, zorla elini tutup öptü.

Bu esnada yandan sıyırarak bir araba geçti. Şoför sıkı bir fren yaptı, kapıyı açıp hızla uzaklaşan arabaya ana avrat küfretti. Tekrar direksiyon başına geçti. Hırsını daha alamamıştı.

— Hösösi, dedi. Hösösi. Analarını eşşşek kovalasın.

Son gazla Zeyreği çıkmaya başladı.

— Gördün mü lan? dedi Süliman. Zeytin küfesinden çıkar çıkmaz kendini cup diye karının koynuna atacak ne var sanki?

Rıza bulaşmak istemiyordu. Soğukkanlılığını hiç bozmadı.

— Gelmem, dedi. Ben tükürdüğümü yalamam.

Süliman bir lâhavle çekti.

— Erkeklik öldü mü lan? Öldü mü yani?

— Kes be. Şeytan görsün yüzlerini.

— Namussuzum tövbe ettiler. Seni severler hepsi be.

— Bırak, Allah deseler inanmam.

Şoförün öfkesi sayesinde Fatih'e çabucak gelmişlerdi. Parkın köşesinde indiler. Cadde üstünde kocaman binaların arasına sıkışmış bir kulübe bozuntusu önünde durdular. Birkaç basamak merdiveni tırmanıp içeri daldılar. Bütün tayfa oradaydı. Fatma Cemil, Simit Mustafa, Napolyon Yusuf daha şimdiden yalpalamaya başlamışlardı bile. Hemen Rıza'nın etrafını sardılar, soluksuz bırakıncaya kadar ötesini berisini sıktılar. Sonra burnundan, kulaklarından, ellerinden, ayaklarından öptüler.

— Erkek lan şu Kuru, diye bağırdı Fatma Cemil. Valla erkek ha!

Simit Mustafa hemen ekşidi.

— Biz karı mıyız lan besmelesiz?

Kel kafası tavana değen biri yağsız bir tekerlek gibi gıcırdadı.

— Eyvalla abi. Nûr ol abi, nûr...

Alaycı bir kahkaha koptu, adamın sesi boğulup gitti. Bardaklar çarpıştı, bir dakika sadece gırtlaklardan aşağı yuvarlanan rakıyla şarapların lıkırtısı duyuldu. İçerisi müthiş sıcaktı. Beş kişilik yere en aşağı on beş kişi dolmuştu. Omuz omuza, burun burunaydılar hepsi. Darlıktan bazen bardaklar sahiplerini bile şaşırıyordu. Rakılar, şaraplar, ciğerler, piyazlar birbirini kovaladı. Birisi başından geçen bir yatak hikâyesi anlattı. Fatma Cemil fırsatı kaçırmadı, yine ballandıra ballandıra gerdeğe girdiği gece ne yaptığını sıralamaya başladı. Herkes kulak kesilmişti. Sanki biraz sonra Fatma Cemil bir mucize gösterecekti.

Rıza birdenbire parladı.

— Ulan köpek, diye bağırdı. Başka anlatacak bir şeyin yok mu senin?

Cemil aldırmadı, yavaş yavaş konuşmasına devam etti. Süliman limon gibi sararmıştı. Hemen aradan seğirtti, Cemil'in yanına gidip kulağına bir şeyler fısıldadı. Ama Cemil lâf dinleyecek insanlardan değildi. Birdenbire taşını yuvarladı.

— Gerdek gecesinin tadını Kuru bilmez, dedi.

Süliman yumruklarını sıktı.

— Tırıs gidiyorsun Cemo, dedi. Uyuzluğun sırası değil.

Cemil bir orospu çığlığı bastı.

— Yalan mı lan? Mala mısın pala mısın nesin?

Simit Mustafa hiç birinden geri kalmadığını göstermek istercesine önündeki sergiyi yumrukladı. Bütün şişeler, bardaklar, tabaklar havalanıp tekrar yerlerine oturdular.

— Akıl değil, merkep suyu ondaki. Erkek olan boşanmış karıyı karı diye koynuna alır mı be? Yuhhh, yuuuu....

Bu sefer Napolyon boyunu gösterdi.

— Hahoo! Haho! Boşanmış karı ha? Mide meselesi oğlum. Razıysan her gece yatakta üç kişi yatmaya eyvallah. İki kocalısını al istersen. Hem bırak, arasıra da gelsinler, işin kolaylaşır. Filim valla filim.

Uzun boylu adam şarap şişesini kaptığı gibi ağzına dikti.

— Boşanmış ne demek çavuş? diye sordu.

Fatma Cemil duman perdesi arkasından moşmor sırıttı.

— Ne demek? Su demek oğlum. Yâni demek. Fış fış demek. Sana bir şey kalmamış demek?

Kalın bir ses herkesi bastırdı. .

— Ciddi olalım beyler. Aile mahremiyetini bozmayalım.

— Cart kaba kâğıt.

Gözlerinin altı torba gibi sarkmıştı adamın. Kafası yamru yumru, çıban içindeydi. Yüzü terken sırsıklam olmuştu. En arkadan biri nutuk çekmeye başladı.

— Arkadaşlar! Evrensel İnsanlık Beyannamesinin İzdivaçlar fıkrasında muhterem arkadaşım Çörçil...

Fatma Cemil birden tepinmeye başlamıştı. Nutuk yarıda kaldı. Hep bir ağızdan şarkı söylemeye başladılar.

— Naciyem Naciyem. Pistonlu Naciyem...

Rıza daha fazla dayanamadı. İçki bardağını kaptığı gibi Cemil'in suratında parçaladı.. Kendini tutmak isteyen Süliman'ın kollarından sıyrılarak dışarı fırladı. İnci Mobilya evinin önünde az daha bir kamyonun altında kalıyordu. Şoförden bir araba dolusu küfür yedi. Hiç birine aldırmadı bile. Kulaklarında hâlâ o şarkı çınlıyordu.

— Naciyem Naciyem. Pistonlu Naciyem...

Karagümrüğe nasıl geldiğini bilmiyordu. Yolun kenarına oturdu, düşündü, düşündü. Yıldızları seyretti. Sonra birden kalktı, yokuşu indi. Koşa koşa evin yolunu tuttu. Kararını vermişti, bu işi bitirecekti bu gece. Heyecandan arasıra tıkanacak gibi oluyordu. Sokak kapısından bir rüzgâr gibi içeri daldı. Zili acı acı çaldı. Kısa boylu, gençten bir kadın telâşlı telâşlı dışarı fırladı. Güzel, yuvarlak yüzü sapsarıydı.

— Ne var Rıza? diye sordu kesik kesik. Ne var yine?

Rıza içeri girip kapıyı örttü. Beş ve altı yaşındaki iki çocuğu merdivenden koşarak inip babalarının bacaklarına sarılmışlardı.

Kadının iri gözleri simsiyahtı. Dokunsan ağlıyacakmış gibi bir hali vardı. Ne olduğunu bir türlü anlıyamamıştı. Ama sezmişti, bir şeyler sezmişti. Her tarafı ayrı ayrı titriyordu. Yaklaştı, taşlaşmış gibi duran kocasının ıslak gözleri içine uzun uzun baktı. Sonra gömleğinin iki düğmesini elleri titreye titreye çözdü.

— Yine içmeye başladın. İçtin mi evimizin ne tadı kalıyor ne tuzu. Böyle içeceğine derdin neyse söyle de ben de bileyim.

Rıza kuru kuru yutkundu. Bir türlü konuşamıyordu. Sonra kendini toparlar gibi oldu, gülmeye çalıştı.

— Hiç, dedi. Bir derdim olsa sana söylemez miyim?

— Ben biliyorum.

— Ne biliyorsun?

— Biliyorum işte.

Çocuklar susuyordu. İkisinin de ufacık gözlerinde garip bir korku vardı.

— Neyin var söylesene? Neye geç kaldın?

Rıza pantalonunun arka cebindeki bıçağından elini yavaş yavaş çekti.

— Yemek hazır mı Naciye? diye sordu.

— Hazır. Hiç birimiz daha bir şey yemedik.

— Neye?

— Seni bekliyorduk.

— Beni mi?

— Hı.

Birden karısına sarılacak gibi oldu, fakat hemen vazgeçti. O ıslak gözlerin içinde Fatma Cemil'i görür gibi olmuştu.

— Hadi öyleyse, dedi. Bir şeyler yiyip de hemen yatalım. Bugün çok yoruldum, çok...

Çocukların sevinç çığlıkları arasında hep birlikte yukarı çıktılar.

BİNYAZAR, Adnan

TOHUM

Tenimde yumuşak duygular. Dünyaya gelmişim. Bir Mart sabahı, gün doğanda. Güneşle gözümü açmışım. İpek zıbınlara sarmışlar beni. Zıbınları yumuşak duygular sanmışım. Gömülmüşüm. Ellerimi açmış kaçmak istemişim bu aydın dünyadan. Ellerimi, kollarımı bağlamışlar. Beni bu dünyaya çivilemişler. İlk acılarım böyle başlamış. Göbeğimi kesmişler. Kasıklarıma kan yürümüş. Kesilen yeri onarmaya kanım yürümüş. Yaşam yolunda ilk koruyuşum kendimi böyle başlamış. Üzerime ılık sular dökmüşler. Ebenin paslı ellerinin acısını duymuşum. Ağzım açılmış. Kıpkızıl diş etlerimin yankısı vurmuş ılık suya. İlk cobulama dizlerimde, kollarımda başlamış. Ses tellerim acımış duyurmuş. Ana karnını aratmayacak yataklar yapmışlar. Göbünmüş bir yorgana gömmüşler beni. Kasıklarımdaki kanı bir pamuğa almışlar. Apışaralarımda bir gıcışme olmuş. Ellerimi oynatamamışım yerinden. Sesim kısılıncaya dek ağlamışım, benliğimin ilk özgürlüğü için başkaldırmışım. Ellerimin özgürlüğünü yaşamak istemişim. Apışaralarımı yumuşlar. Susmuşum. Güneş girmiş odaya, bir doğumu kutsar gibi ışıklanmış yeryüzü. Odanın perdelerini çekmişler. Gözlerime bürümcekler örtmüşler. Ana karnının mutluluğunu duymuşum sessiz odalarda. Ölüm gibi kutsal sanmışım yeryüzüne gelmeyi.

Yeryüzüne gelmek bir değişiş. Bir uygarlık gibi çok yönlüdür yaşamım. Düşüncem dikilir kimi kez karşıma. Yargılar beni gecelerce. "Ben varoluştan bu yana varım." der. Yaşar düzeninin kurucusuyum ben, der. Düzene uyma zorunda olduğumu söyler. Doğuşumu anlattı bir kezinde de, dağdaydım. Kuru bir ayaz vardı ki, yıldızlar gökten dökülüyor sanırsın. Kaskatı bir ay dikilmişti tepeme. Sabaha dek de yerinden oynamamıştı hiç. Öyle bir gecede anlattı nedense. Doğuşların en zor olduğu bir gecede.

"Sen toprakta 'öz'dün. 'Öz'ün ne olduğunu sorma bana. 'Öz' olduğunu bilirim ben, o kadar. Bitki kökleri uzandı sana. İlk görülen bir konuk gibiydin. Topraksız bir evrende cobuladın. Köklerdeki güzelliği sezdin birden. Güzellikten doğdu, tutkuların. Güzellikte bir değişim oldu o sıra. Yeryüzü gibi renklen-

di. Toprakta bir kararma, bir bulutlanma oldu. Sesler minicik dünyanı sardı. Kök uçlarını yitirivereceğini sandın. Bir oluşumun değişimiydi bu. Sulara kapılmış güçlü bir gemiydin sanki engin denizlerde; öylesine özgür, öylesine kaygısız. Biçimin değişmişti, 'öz'ün yerli yerindeydi ama. Şaşırmıştın sen de 'biçim'inin değişip de 'öz'ünün yerli yerinde oluşuna, bunca olaydan sonra.

"Bir ara cobulaman dayanılmaz isteklerle sarsıldı. Odunla soymuk arasında tutkuların esrikleştirdi seni. Dişi soyundan da, erkek soyundan da biri duymamıştır seni sarsan bu esrikliği. Güneşin bir pencereden girişi gibi karanlık odana girdi yeryüzü. O sıra 'öz'ünün barındığı minicik evrenin varlığını duydun. Bir toprak kokusuydu her yanını saran, ucu bucağı sınırlanmaz bir toprak kokusu... Dünyan günboyu aydınlanacaktı. Aydın bir dünyada yaşamını sürdüreceğini muştuluyordu çiçekler, böcekler, karıncalar... binbir çeşidi doğanın... Gebe kadının kasık sancılarını duymuyordun bedeninde.

"Bir bahar sabahı, alacalı çağında günün, mızrak gibi dağ'ın burcundan sıyrılırken güneş, yağmurlar ıslattı seni. Kara dünyan aydınlanmıştı. Güneşle birlik gözünü açtın. Islaktın. Güneş kurutuyordu bedenini. Teninde bir gıcışme başladı. Gıcışme değil de bir irinleşmeydi sanki bu, bir benliğin zonklayışıydı bu. Bir böceğin ipince ayakları dokundu. Yaşam dolu bir evrene kaptıracaktın kendini nerdeyse. 'Karıncalar öteden beri dostum' diye geçirdin içinden, kanatlı karıncaları gördüğünde. Karıncalar doluşmuştu evrenine. 'Yaşam,' diyordu karıncaların en görkle kanatlısı, 'yaşam, avuçlarımda bir sevidir'. Bunları söylerken karınca titriyor, güneşin yedi rengi kanatlarında kalıyordu. Tutkuların güneşe koşuyordu. Gözlerinde görünüyordu kanatlardan yansıyan yedi renk. Böceklerden yardım diliyordun, bir konup kalkmaları için. En sonu kara benekli kırmızı bir müjde böceği bir kondu, kalktı. Tutkularını güçle yaşadın. Önemli bir değişmeydi bu. Sesin, ağaç sesine, arı sesine karıştı. Dünyanda bir cangama.. bir cangama.... 'Tanrım,' dedi sonradan da, 'acı için mi yaratılmışım?' Bir toprak boyu uzadı sesin. Acı sevgileri tadıyordun benliğinde, kara toprakta.

" 'Gün pencerelerden çekilirken' acına, 'Alın yazım bu.' dedi. İlk kez gerçekçiydin. Acı duymuyordun. Acı, acıya inandığın sürece vardı çünkü. Acılara alışmıştın. 'İnsanın zamanla alışamayacağı acı yoktu'. Acılar da mutluluğunu yapan bir etkendi. Her güzel şeye 'acı yol'dan gidildiğini anlıyordun. Ömürsüzler, acısız olmaktan doğacak acıyı duyamayacaklardı hiç. Acı çeke çeke bir ağaçta çiçek olmuştun. Çiçeklerin güne

dönmüş bir yeni doğuştu sanki. Güneşi gün boyu içtin de kanmadın. Baharın ıslaklığından güneş kurtarıyordu seni. Kupkuru olmak, yanmak, kavrulmak istiyordun. Kurudukça varoluşunu yaşayacağını sanıyordun. Acılar içinde bir evren kurmuştun. Seni besleyen özsular çoğalıyordu.

"Bir gün altın sarısı bir arı kondu yamacına. Ev ocak sahibi insanların gönencini duyuyordun. Arının iç açıcı vızıltısını duyunca kapını, ocağını açtın. Vızıltıda sonsuz bir tad duymuştun. İç gıcıklayıcı duyguları bir bir diriltti sende bu vızıltı. Acı günlerin sevince dönüşüyordu. Bu vızıltılar, özsularının doğurduğu besleyicilerini alıp götürüyordu. 'Götürdükleri beni sürdürecek.' diyordun.

"İlk kez boşlukta bir varlık oluşunun bilincini yaşıyordun. Sen de geçişmelerin olduğu bir varlıktın. Seni senden koparacak bir güç yoktu. Özgürlüğünü yapacak kadar güçlüydün. Öz'ünde değişmezliğin yarattığı dipdiri bir güç gizliydi. Tutkular yaratıyordun. Bu yüzden çevrende dönüp dolananlar çoğaldı. Her canlı nasıl senin varoluşunda etkense, sen de her canlının varoluşunda etkendin.

"Güzel olur ilinizde sabahlar. Her gece yağmur yağar. Gün atana dek ıslak olurdu her yan. Güneş, puslu uzayı, bulutların ağdırdığı sisi geçer, fabrika bacalarından seslenirdi. Bu sıra güneş ışığıyla doğa arasında bir diri yeşil belirir. Günün yeşil çağı gün dönene dek sürer. İlinizin ikindi sonlarına güven olmaz. Güneşi toz duman kapatıverir. Böyle bir günde yapraklarını aldı gitti 'insafsız bir rüzgâr'. 'Güzelliğimi yitirdim,' diye inledin. Her giden güzellik yeni özlemler doğuruyordu. Kendini kendin yönetecektin. Başladığın yaşam gibi değildi yaşamın. Sıcak günler yeni yanlarını bulduruyorlardı Sana. Öyle günler geldi ki kötü günlerin etkisi de bitti senin için. Benliğini güneş yakıyordu. Hazlardan sonra acılar geliyordu. Bir zamanlar güneşin yakıcılığını gün boyu ararken, şimdi bu yakıcılıktan yakınıyordun. Gözlerinin önünde güneş, yeni bir yaratığın varlığını yapıyordu. Bize acı gelen duyguların tatlılığını da aynı ölçüde düşünmeliydik. Hemen yanındaki sarılı yeşilli yaratık, bir zamanlar senin duyduğun hazları duyuyordu güneşten. Doğa her yaratığı bir düzeye dek götürürdü ancak. O düzeyden sonra 'benlik' kendini yönetirdi. Sarılı yeşilli yaratıkta acıların yerini hazlar alıyordu. Güneşin gıca gıc olduğu bir öğle ortasında, sarıyla yeşil arasında değişen bir yaprakçığın seni gölgelediğini duydun. Sabahtan beri süregelen rahatlığının nedenini çözememiştin. Bir yaprakçık seni güneşten koruyordu. Bir yaprakçık senin için acı çekiyordu.

"Yaşamında önemli bir olay daha vardır. Ömürsüzlerin başına çok gelmiştir böyle olaylar. Seni koruyan yaprak büyüdükçe büyüyordu. Güneşin bütün ışıkları onun yaratılışı içindi sanki. Gün dönse bile, yaprak kapamıştı her yanını, güneşi göremiyordun. Bir gün, sonsuza dek güneşi göremeyeceğini söylediler. Yararlanıcılar hep böyle, iyi yüzlerini göstererek yaklaşırlar, benliğimize çöreklenirlerdi. Bilir miydin, bir yaprakçığın güneşini sömüreceğini, seni 'güneşsiz' edeceğini? İçinden, 'Ölüm,' dedin, 'bu, bir yanımın ölümü.' 'Acı duyuyorsam bütünümü yitirdiğimdendir.' dedin. Ağacınızın en işvelisiydi o. Güneş üzerinde bir parladı mı, yedi rengini bırakır giderdi. Ağacınıza, ince bacaklarında en levent bir 'tohum'la gelenları onu bulmuştu. Ağacınızın şöhretini bir bakıma bu yâratık sağlamıştır. Bunları düşünürken gözlerin gelişmemiş yerlerine takıldı. 'Utançsa, utandım şimdiye değin.' dedin. 'Ağlasam...' diyordun. 'Ağlamak neyi geri getirir...' diye de düşünüyordun sonradan. Kapkara bir gününde yaratıcılarına yakardın. 'Bu güzellik ne?.. Bendeki çirkinlik?.. Bu, alınyazım.' diye düşündün. Alınyazına ikinci inanışındı bu. Sen bu duygularla kıvranırken, herkesi koruyan(!) yaprak gülüyordu. Bir karnavalın soytarısı nasıl gülerse. Sanki senin soluğun onun damarlarında şorul şorul akan ağaç kanıydı. 'Mutluluk hazların coşkusudur.' diyordu utanmadan.

" 'Güzelliğe tutkundür senin soyun.' demiştim sana. Günlerce —kaçamak da olsa— yaprağın gelişimini gözledin. Güzelliğin sonsuzluğuna gün gün inancın artıyordu. Bir gün, güzelliğin büyüklüğüne beslediğin inançtan da utandın. Gerçek güzel değildi gördüklerin, zaman çok şeyi de silip süpürüyordu. Dalından kopardılar bir ara seni nedense. Ne üzerine 'kâbus' gibi abanan yapraktan, ne de tutkularından yakındın. Dalından koparılmıştın. Her şey sende başlayıp sende bitiyordu."

İçimdeki Tanrı birden sustu. Tanrıların bilmediklerini sormuştum çünkü. İyi günlerinde sırlarına çekerdi beni oysaki. 'Kulak asma ömürsüzlere,' der, 'Fazla derinliği anlatmak olmaz onlara.' der. Kimi kez kuru yüzünü bir ışık aydınlatır bunları söylerken. Bu ışık gününe göre değişir. En aydın sözlerini yüzünün gün mavisi olduğu günlerde söylemiştir. Yüzünün bakır kızılı olduğu günlerde uzun süre konuşmaz. Kızgındır bu günlerde. Öfke dolu sözlerini bu zamana saklar sanki. Bir kezinde de iyi huylu birine 'İtin dölü' diyecek değin ileri gitmişti.

Kafamdaki bir Tanrıydı o. Yaşantımı anlatıyordu. Bir öz'düm ben, bir elmada öz'düm. Elmayı babam yiyecekti. Elmanın güneş alan yerinde miydi öz'üm? Yaprağın kapadığı

yerde mi? Bunu bilmiyordu us biçiminde beliren Tanrım. Alınyazım, elmanın güneş alan yerindeki ya da gölgede kalan bölümündeki öze bağlıydı. Öyle mi? Bunu düşünüyorum yıllardır, ben beni bileli. Bu öz kan yapacaktı. Öz'e kan yapma gücünü veren neydi? Kan 'tohum' yapacaktı. 'Öz', tohum'da bir benlik yaratacaktı. Ayrı bir yerde sürecektik. Tohumlarda sonsuza dek vardık. Buğday tohumunda, elma tohumunda, toprakta, çöplükte, bir kadının diş kirinde, ruj'unda, güzel gözlerinde, eteklerinde, apış aralarında, başından başlayıp topuklarında biten, sırtında silindirlenen kir'de, tutkularında, sevgilerinde, ağlayışlarında; bir köpek balığının tırnak uçlarında, salyada, tükrükte, sümükte, böcekte vardık. Bir evrende vardık. Varlığımız düşündüğümüzdü. Var oldukça düşünecektik. Düşündükçe de vardık. Derinliklerden çevirdi gene beni düşüncelerim. Beyin ucsuz bucaksızdı. Beynimizin derinliğince vardık. 'Ben şey'e dek bilirim.' dedi Tanrım. Şaşkındım. 'Ya ben nereye dek bilirim?' diye sordum, 'Yoksa bilmediğimce mi varım?' Bakır kızılı oldu rengi. Yok oldu sonra da, ben'den kopar gibi.

Odamı bir sac soba ısıtıyor. Masam sobanın yanında .Sıcacık. Masanın üstünde koyu bordo bir bardak şarap. Şarabın içinde elma dilimleri. Şarap elmanın rengini bordolaştırırken, elma da şarabın rengini ağartıyor. Şarabı yudumluyorum. Şarap dilimi kekreleştiriyor. Elma, dudaklarıma bir dokunup şaraba kalıyor. Kepermiş elma tadı duyuyorum dudaklarımda. Öfkeyle çatalı elmaya geçiriyorum. Büzüşmüş dokularıma şarap değiyor. Elmayı ısırıyorum. Dokularım yatışıyor. Bu kez elma, dilimin yanlarını sulandırıyor. Şarabın kekreliğini özlüyorum. İçinde koyu bordo şarabın bulunduğu bardağı kavrıyorum. Koyu bordonun gitgide azaldığı bardağı, koyu yerinden bir kez daha kavrıyorum. Şarabı yudumluyorum. Dünyayı içiyorum sanki. Şarap ayna oluyor bardağın dibinde. Bulanık gözlerimi koyu bordo bir dünyada görüyorum. Elmayı kemiriyorum. Diş etlerim gıcışıyor. Elmada bir "öz" düşünüyorum. İyice elmanın mikroskopik gözeneklerine uzatıyorum bulanık gözlerimi. Elimden elma suyu sızıyor. Elmayı çiğnivorum. Posasını tükürüyorum. "Öz"ü bulamıyorum. "Öz" damlalaşan elma suyunda olabilir" diye geçiriyorum içimden. İyice düşünmeden varıyorum bu sonuca. Bir yargıya bile vurmadan düşüncelerimi. Elmanın dişlerimin arasında çürüyen posasını sobaya tükürüyorum. Posa, "Cazzzz..." diye yanıyor. Yarı koyu, kişiliksiz bir posa dumanı odaya yayılıyor. Öksürüyorum. Gözlerimden damlalar yanaklarıma yuvarlanıyor. "Öz"ü gözyaşlarımda arıyorum, öksürükten havaya yayılan su kabarcı-

ğında arıyorum. "Öz"ü şu anda bir örümceğin yuttuğunu sanıyorum. Tutup örümceği sıkmak istiyorum. "Özümü ver! Özümü ver!" diye örümceğe yalvarmak istiyorum. Gözlerim örümcekleniyor. Gözlerime milyonlarca örümcek ağı geriyorlar küçücük yaratıklar sanki. Bozbulanık bir odadayım şimdi, ya da ben öyle duyuyorum. Karşımda gözleri uzaklara bakan arkadaşım. Önümüzde aynı masa, aynı bardaklar. Masada iki biblo var. Biblonun biri "domuz". "Domuz"un elinde kepçe var. Sözde aşçıbaşı. Daha çok da adama benziyor. Bir kuyruğundan anlıyorum "domuz" olduğunu. Biblonun biri de "eşek". Eşeğin ön ayaklarında iyice süslü bir akordeon.. Arka ayakları üzerine dikilmiş. İnsanı esrikleştirici bir hava tutturmuş. Kulaklarımda eşek anırtıları bahar kokularına karışıyor. Akordeonun sesi uzaklaşıp uzaklaşıp çocukluğumun süslü oyuncaklarında yitiyor. Oyuncaklarımdan birini bütün nitelikleriyle seçebiliyorum. Bir nehrin kıyısında gibi görünüyor. Bütün ışıklarıyla beliriyor oyuncak: Eifel Kulesi.

Şimdi, Paris'te Eifel Kulesinin altıncı katındayım. Yanımda arkadaşım. Elimizde şarap bardakları. Koyu bordo şarap köpüklü bir şaraba dönüşüveriyor. Şarabı yudumlarken, dudaklarımıza kepermiş elma dilimleri dokunuyor. Arkadaşımla aynı anda gözgöze geliyoruz. "Sen şarapta bir özsün!" diyorum. "Şerefe..." diyor arkadaşım, "lık... lıkkk..." bitiriyor şarabını. Bardağın dibinden gözlerini görüyorum. Gözleri çok uzaklarda. Eifel Kulesini bir şampanya şişesi gibi patlatıyor. Tuzla buz oluyor koca Kule. Ellerimde cam kırıkları. Kırıkları karşıda bir yerlere atıyorum. Kan rengi bir evren başlıyor gözlerimde. Ben de uzaklaşıyorum. Çocukluğumu düşünüyorum. Doymayacak kadar yırtık gözlerim.

Göbeğimden kasıklarıma doğru ılık bir şeyler akıyor. Ellerimi sürüyorum. "Kannnn!" diye bağırıyorum. Dünyam karanlıklaşıyor. Koca bir pamuğu kanlıyorum. Bir şeyde "öz" olacak kirli pamuğu yere atıyorum. Odanın tek tembel sineği pamuğa konuyor. İyice de gömüyor ağzını. İğreniyorum. Kasık aralarım gıcışıyor. Yıkıyorlar. Rahatlıyorum. Ayva tüyü kirpiklerimi ışık incitiyor. Gözlerime ipek bürümcekler örtüyorlar. Koyu borda perdeyle güneşi örtüyorlar. İpek zıbınlar giydiriyorlar kan rengi sandığım bedenime. Düşsel bir yaşama başlıyorum. "Öz"ü uykularımda arayacağım.

DAĞCI, Cengiz

MUSLUK

Amcalarım o günün akşamı toplandılar büyük odada; o günden sonra hemen her gün. Ve bir süre sonra TOPLU KARDEŞLER ŞİRKETİ kurulduğunu bildiriyorlardı.

Toplu Kardeşler Şirketi.

Bunun anlamını o sıralarda bilmiyordum ama kaynaşmalar, akşamları büyük odadaki yuvarlak masa çevresinde otururlarak sürekli konuşma ve münakaşalar beni fazlasıyla ilgilendiriyordu. Evimiz gene de önemli bir yer olmuştu. Belki öncesinden daha önemli, çünkü sık sık yabancı kişiler uğruyordu buraya ve babam ciddi tavırlar takınıp bu yabancı kişileri büyük odada çay ziyafeti ile ağırlıyordu.

Toplu Kardeşler Şirketi daha o yılın baharı evimizin az uzağında bir postahane kurduruyor; postahanenin hemen yanıbaşında lokantalı ve yataklı araba ve otomobil istasyonu için temel atılıyor ve yılın sonlarına doğru Toplu Kardeşler Şirketi'nin teşebbüsü ve yardımıyla Pilibaşı ile eski kuyunun arasındaki boş arazide hastane binasının inşasına girişileceği söyleniyordu. Fakat, Toplu Kardeşler Şirketi'nin gelişip yayılmasına rağmen, benim ömrüm üzüm bağı içindeki ev ile mezarlık duvarı arasında kalıyordu hâlâ.

Bir süre sonra kesilmiş meşe ağacının kocaman kütüğü topraktan çıkarıldı. Artık, önceleri dalları balkona sarkan meşe ağacının bulunduğu yerde koca bir çukur vardı. İlkin çukurla ilgilenmedim. Ama bir gün çukurun dibinde Kazanski ilişti gözüme. Kazanski, çukurun dibinde büzülmüş, horul horul uyuyordu. Balkonda durarak uzun bir süre Kazanski'ye baktım. Ölü gibiydi Kazanski. Bakmaktan usanınca eve girdim. Tekrar çıktığımda Kazanski'yi çukurun dibinde dizüstü durur bir durumda buldum.

Evet, Kazanski çukurun dibinde dizüstü çökmüş, elleri çukurun kıyısındaki toprak öbeği üstüne atılı, az ilerdeki Çubar'ın kulübesi önünde çöplenen serçe kuşlarına bakıyordu. Ama öylesine derin bir dikkatle bakıyordu ki, ister istemez ben de bütün dikkatimi kulübenin önündeki serçelere doğrulttum. Serçeler sekerek cıvıldaşıyor, arada Çubar'ın yalağına konuyor, Çubar'a yaklaşıp uzaklaşıyorlar, durmaksızın yem

arıyorlardı. Kazanskl ve ben hayli baktık kuşlara. Serçeler birer ikişer, Pilibaşı'na doğru uçuşmağa başlamışlardı ki, Sevgil'in babası cebinden bir parça ekmek çıkardı, ekmeği avucu içinde ezdi ve ufak parçaları kulübeden yana attı. Demincek Pilibaşı'na doğru uçuşan kuşlar hemen geri döndüler ve birkaçı kulübeye kondu, birkaçıysa kulübenin üç adım kadar uzağına, ve ordan başçağızlarını bükerek kulübenin önündeki ekmek ufaklarına baktılar. Az baktıktan sonra, önce biri, sonra ötekiler, ekmek ufaklarına yaklaşıp yemeye başladılar.

Kazanski boyuna ekmek atıyordu serçelere. Ama şimdi atmadan önce sağ elinin avucu içinde tuttuğu ekmek ufaklarını sol elinde tuttuğu şişedeki rakıyla ıslatıyordu. Serçeler yiyorlardı.

Neden sonra ayağa kalktı Kazanskl, güçlükle çukurdan çıktı ve çukurun kıyısında durarak geniş bir kahkaha salıverdi. Serçeler uçuştular. Fakat iki serçe —belki üçtü— yabani badem ağacı yanındaki çite konmuşlardı ki, birden çitin dibine düşüverdiler. Serçeler çitin dibinde çabalayıp dururlarken Kazanskl, hâlâ kahkahalar atarak, kuşlara doğru koştu. Kazanski'nin gülüşünü annem de duymuş olacaktı ki, balkona çıktı. Kazanskl şimdi serçeleri yerden kaldırıp cebine sokuşturuyordu.

Annem Kazanski'den yana seslendi:

— Günahtan korkmaz mısın?.. Hınzır adam, neyini yiyeceksin şu kuşun!...

Fakat Kazanski ses etmedi. Annem, günah! diye bağırıyor, Kazanski ise sarhoş adımlarla salına salına, arada kahkahalar atarak, mezarlık yönündeki eski eve doğru gidiyordu.

Kazanski'nin niçin serçeleri tuttuğunu bilmediğim gibi annemin de Kazanski'ye neden çıkıştığını iyice bilmiyordum, sanırım. Fakat o günden sonra içimde güçlü bir duygu uyandı. Bu duygu sadece çukurla, Sevgil'in babasıyla, yahutta serçelerle ilgili değildi. Kış ayları geçirdiğim çetin hastalıktan ancak o gün, Kazanski'nln serçeleri tuttuğuna şahit olduğum gün kurtulmuştum sanırım. Çukur, serçeler, Kazanski, balkonda annemin sesi yeni bir anlam taşıyorlardı artık benim için. Bütün hayat, çevremde her şey, benim için yeni bir anlam taşıyordu. Halide ile üzüm bağı içerisinde koşuşmalarımız olağanüstü acayip geliyordu şimdi bana. Sonra hastalığım, duvarlarda ışık sütunları, mezarlıkta ölülere keman çalan Mansur, kazılı topraklar üzerinde uçuşan kargalar acayip şeylerdi. Bütün bunlar başka anlam taşıyorlardı artık benim için ve şimdi onlarla tekrar karşılaştığım takdirde onları

olduklarından başka göreceğime, daha doğrusu asıl gerçek şekil ve renklerinde göreceğime inanıyordum.

Evet, ansızın iyileşmiştim o gün. Sabahleyin yataktan kalkar kalkmaz çukura gidiyor, Çubar'ın kulübesi önünde kendilerine yem arıyan serçeleri bekliyordum. Fakat çukurdan çıkıp ta kulübeye koştuğumda serçeler toptan Pilibaşı yönüne uçuşuyorlardı. Tekrar çukura iniyordum. Kulübeden yana ekmek ufakları atmama rağmen serçeler kolayca yaklaşmıyorlardı kulübeye; yaklaşsalar bile ben çukurdan çıkar çıkmaz hemen uçuyorlardı. Kazanski'yi düşünüyordum. Neden ben değil de Kazanski tutabiliyordu kuşları? Ben de bir serçe tutamıyacak mıydım? Ama tutmalıydım. Mutlaka tutmalıydım! Fakat serçeler uçuyorlardı. Gidip Sevgil'in babasına, benim için de bir serçe tutmasını istesem? Ama yok, serçeyi kendim, kendi elimle tutmam gerekiyordu. Kazanski'nin tuttuğu serçe benim için önemsizdi. Ben kendim tutmalıydım serçeyi!

Ama tutamıyordum işte.

Kişioğlu için yaşamanın birçok anlamı vardır belki; fakat bir anlamı da kendisinde olmıyanı elde etmek özlemidir, sanırım. Ömrümüz özlediğimiz şeyleri elde etmekle, elde etmeğe uğraşmakla geçiyor. Serçeleri tutamıyacağıma kanaat getirince bir gün mezarlık duvarı dibindeki eski eve gittim. Kazanski benim için de bir serçe tutardı muhakkak. Avluyu çeviren alçak taş duvar üstüne tırmanarak Sevgil'i aradım. Sevgil yoktu görünürde. Evden çıt çıkmıyordu. Duvardan atlıyordum ki, bir çığlık çalındı kulağıma. Bu ses karşıki evin içerisinden geliyordu. Dinledim. Ses birden kesildi. ama sessizlik uzun sürmedi. Terasada kapıların biri gürültüyle açıldı. Kazanski, sırtında eski çamaşırı. Sevgil'in kolundan tutmuş, Sevgil'i çeke çeke terasaya çıktı. Ben şaşkın, ikisine bakarken, Kazanski Sevgil'i tekme ve yumrukla avluya attı. Sevgil, sofa basamakları dibinde büzülmüş, boğula boğula ağlıyordu.

Kazanski eve girince duvardan atlayıp Sevgil'e doğru koştum. Şimdi Sevgil dizleri üstünde duruyordu. Bakmıyordu bana. Ama ağlamıyordu artık. Yalnız boğazı içindeki yumruyu yutmak için çabalıyor, arada inliyor, iki elini yanıbaşlarından göğsüne, göğsünden boğazına götürüyordu. Az daha Sevgil'e yaklaştım. İçten bir sevgiyle Sevgil'e baktım. Ama Sevgil bakmıyordu bana. Tanımıyordu beni sanki. Yutkundu, başını göğsüne eğdi, yere oturdu ve yatıştı Sevgil. Şimdi önünde dikili dizlerini kolları arasına almış, mezarlık duvarı üzerinden me-

zarlıktaki meşelere bakıyordu. Uzun bir süre sustuktan sonra gözlerini yüzüme çevirdi. Deminki gözyaşları yüzünde izler bırakmışlardı. Ama yüzü güzeldi. Al aldı yanakları. Gözleri ışıl ışıldı. Allah ve ışıltılar içinde kirli yüzü bir ilkbahar gibiydi. Ayağa kalktı Sevgil, ellerini uzattı. Tuttum. Beraberce avludan çıkıp mezarlık duvarı üstüne tırmandık. Ağlamıyordu Sevgil. Dönüp eski eve baktı. Görünürde kimseler yoktu. Gene güldü ve başıyla baştan başa baharla kuşanmış eski mezarlığı işaret etti. Ve ikimiz duvardan atlayıp mezarlığa indik. Mezarlar sessiz, sakindiler. Ama ihtiyar meşelerin dalları arasında kuşlar cıvıldaşıyorlardı ve biz, kendimiz de birer ilkbahar gibi, hafif ve mutlu adımlarla mezarlığın güney kıyısındaki yeşil tarlalara doğru gidiyorduk.

. . . . . .

Babam, Kazanski'nin su işlerini kısa bir zaman içinde tamamlıyacağını ve daha o yılın baharı Çubar'ın kulübesinden az uzaktaki küçük bostanın musluk suyu ile sulanacağını, gelecek yıl ise evimizle Sevgil'lerin oturdukları ev arasındaki boş araziden hayli sebze kaldırılacağını söylüyordu.

Ama Kazanski yoktu görünürde.

Öteki ev sahipleri de arada sırada evimize uğrayıp Kazanski'nin nerelerde bulunduğunu soruyorlardı. Babam onlara Kazanski'nin eline henüz para vermediğini, işi tamamlamadan önce onların da kendisine para vermemelerini söylüyordu. Bunu söylerken babamın her zamanki sakin, hattâ güzel yüzü çirkin kıvrım ve kırık çizgiler içine gömülüyordu.

Kazanski yoktu görünürde. Ev sahipleri, ama en çok babam. günden güne daha sabırsız oluyorlardı.

Bir gün gene evimizde toplanmışlardı. Duvarları badanasız odada oturuyordum. Kapı açıldı ve odaya babam girdi. Babam, sert bir sesle, mezarlık yanındaki eve gidip Sevgil'den babasının nerde bulunduğunu sorup öğrenmemi emretti. Hemen gittim.

Eve yaklaşırken göğsümü kabartıyor, adımlarımı uzun uzun atıyor, yumruklarımı sıkıyor, babam gibi pozlar takınıyor ve Kazanski'nin evine girer girmez —ama Kazanski'ye değil de Sevgil'e— çıkışacağımı, ellerimi havaya atıp, "Ne iş bu?! Bu bahar musluklardan su akması gerekirdi; bahar girdi - musluklar hâlâ kuru, paslı yatıyorlar!" diye bağıracağımı düşünüyordum.

Fakat avluya girip de sofa basamakları üstünde oturan Sevgil ile karşılaşınca ona ne dediğimi, nasıl konuştuğumu şimdi hiç hatırlamıyorum.

Kazanskı yoktu evinde. Sevgil, babasının şehire gittiğini ama şehirde çok kalmıyacağını, dönünce de su işlerini kısa bir zaman içinde tamamlıyacağını bildirdi bana. Evimize dönüp Sevgil'in bu sözlerini babama tekrarladım. Fakat babamın yüzü hâlâ sert ve müsamahasızdı. Babam parmağını havada sallıya sallıya, parmağını masanın kenarına vura vura: "Sakın sakın, eline para vermeyin," diyordu. "Para geçerse eline, durmaz burda, yüzüstü bırakır bizi. Gider şehirlere; içer, hasta olur. Yahut da milisler hapise tıkarlar. Kaç hafta, kaç ay yatar hapiste, kimse bilmez. Çıkınca da köye belki döner, belki dönmez. Dönerse bile elini ayağını toplayıp işe başlıyana dek haftalar, aylar geçer. Sonra gene kış bastırır, toprak donar... Sakın para vermeyin eline!" diye bağırıyordu.

Kazanski'yi, hele onun Çubar'ın kulübesi yanında serçeleri tuttuğunu gördüğüm günden sonra, ben de fazla merak etmeğe başlamıştım. Nasıl da merak etmezdim! Evimizde onun lâfı edilmeyen, adı geçmiyen bir güncük olmuyordu. Sanki onsuz yaşıyamazlardı. Sanki Kazanski bu insanların ömürlerinde en önemli bir kişiydi — bir dayanaktı, hattâ bir kurtuluştu âdeta. Benim için de onun önemi günden güne büyüyordu. Çevremi, insanları onsuz tasavvur edemiyordum. Hele serçeleri tuttuğunu gördüğüm günden sonra!

Herkes Kazanski ortalıktan kayboldu diye telâşlanıp dururken günün birinde ansızın çıkageldi. Öğle vaktiydi o gün. Balkonda oynuyordum. Gürültü ve konuşmalar geldi kulağıma. Sesler evimizin yanından geçen yoldan geliyordu. Yola koştum. Yolda bir araba gördüm. Arabada Kazanskı. Sevgil'in babası arabadaki paslı boruları yolun kıyısına atıyordu. Kazanski beni gördü, fakat ses çıkarmadı. Ama içimde hoş ve tatlı bir duygu uyandı Kazanski yüzüme baktığında. Güneşli bir gündü o gün. Kazanskı ile gün daha bir hoş göründü bana. Babam ve öteki ev sahipleri gibi, kuşlar da Kazanski'yi bekliyorlardı sanki; güneşin ılıcak ışınlarını üzerine almış karşıki yamaçta kuşlar cıvıldaşıyorlardı.

Çok geçmeden Sevgil geldi yola. Önce bana, sonra babasına kısa bir bakış attı ve, ince dudaklarının köşesinde belli belirsiz bir gülümseme, eğilerek paslı boruları taşımağa koyuldu.

O gün bütün bütün gün eski meşenin kütüğü çıkarıldığı çukurun içinde çalıştı Kazanskı. Akşama doğru denizden yana gökyüzü ansızın kararda, gök gürledi, ve bardaktan boşanırcasına yağmur yağdı. Ama uzun sürmedi yağmur. Gene güneş çıktı. Güneş mezarlıktaki meşelerin tepelerini bir süre

billûr ışıklar içine gömdü, sonra yavaş yavaş ışınlarını çekti, ve tembelce dağların gerisine battı.

Karanlık tamamiyle yeryüzüne çökmüştü artık. Ama Kazanskl, üstü-başı çamur içinde, hâlâ çukurda çalışıyordu. Bense balkondan Kazanski'ye bakıyordum, ve baktıkça Kazanskl'ye, neden bilmem, bütün ömrü boyunca onun şu çukur içerisinde çalışacağını sanıyordum. Evet. Sabahleyin uyanır uyanmaz balkona çıkacaktım ve balkonda durunca çukurun dibinde çalışan Kazanski'yi görecektim. Bundan böyle balkonda durup Kazanski'nin işini seyretmeme bir gereksinme yoktu. Yarın da, öbürsü gün de görecektim Kazanski'yi o çukurun dibinde.

Böyle bir hisle evimize giriyordum ki, aşağıda, Çubar'ın kulübesinden hayli uzakta, bir ışık çalındı gözüme. Işık bizim eve yaklaşıyordu. Az bekledim. Işık şimdi Çubar'ın kulübesi yanındaydı. Sonra Kazanski'nin içerisinde çalıştığı çukura yaklaştı.

Derken Kazanski ışıktan yana seslendi:

— Sevgil!

— Evet! diye cevap verdi, ince bir ses.

Sevgil'in sesiydi bu. Duyunca garip bir titreme geçti içimden. Sevgil'in sesi olduğunu bildiğim halde ışığın gerisinde Mansur'un gizlendiğini hisseder gibi oldum. Ama Mansur değildi, Sevgil'di ışıkla gelen.

Sevgil çukurun kıyısında durdu.

— Şuraya koy feneri... Ha, şuraya! dedi Kazanski.

— Şuraya mı? diye sordu Sevgil.

— Yok. Yükseğe... Su öbek üstüne.

— Nasıl şimdi.

— Ha!

— İyice görebiliyor musun?

— Evet. Simdi eve git.

— Kalayım. Yardım ederim.

— İstemem. Git! dedi Kazanski, sert bir sesle.

Annem çıktı balkona, önce çukura ve çukurun kıyısında duran Sevgil'e baktı, sonra sessizce kolumdan tutarak beni yatak odasına götürdü.

Yattım.

Kalmış mıydı Sevgil çukurun yanında? Gün ışıyınca balkona çıkacaktım. Kazanski'yi görecektim gene çukurda. Belki Sevgil'i de.

Uyandığım zaman güneş gökyüzündeydi. Duvarları badanasız odadan bir tava kokusu geliyordu burnuma. Öğle vak-

ti yaklaşıyordu galiba. Hava sıcaktı. Dışarda bir horozun ötüşü ve kanat çarpışı duyuluyordu.

Annem kapıyı aralayıp içeriye baktı. Beni uyuyor sanmış olacaktı ki, ellerini önlüğüne sildi, gülümsedi ve usulla kapıyı kapattı. Annemin bakışından da vaktin hayli ilerlemiş olduğunu anladım, ama kalkmadım yataktan — kalkmağa isteğim yoktu, giyinip odadan çıkmağa isteğim yoktu; belki yaşamağa da isteğim yoktu. Tavanda güneş ışınlarıyla birleşmiş billûr suların akisleri titreşiyorlardı. Gerçek sular nerdeydi, bilmiyordum, ama akisleri tavanda titreşiyorlardı.

Derken birden amcamın eski evi yanından geçen ırmağı hatırladım. Tavana iyice bakınca sulara inen söğüt dallarını, ırmağın kıyısındaki yeşil otları görür gibi oldum.

Suların altındaydım. Sular akıyordu üzerimden sessiz sakin. Halide, Sevgil, dolaplı ihtiyar, bebekler mezarlığa gitmişlerdi. Bense sulara bakıyordum ve baktıkça üzerimden akan sular bana şimdiye dek yaşadığım hayatın, gördüğüm ve tanıdığım, ama artık mezarlığa taşınıp mezar taşlarının kaskatı ve soğuk sessizliğine bürünmüş insanların benimle, benim de onlarla bir ilgim olmadığını tekrarlıyorlardı.

Derken pencere yavaşca açıldı, pencere örtüleri az kabardılar ve odaya taze bir hava doldu. Usulla, ama biraz da garip bir korkuyla, başımı kapıdan yana çevirdim. Oda kapısı ardına kadar açıktı ve kapı arasında, yüzü tatlı bir gülümseme içinde, annem duruyordu.

Evet, gülüyordu annem. Gülüşü içtendi. Tıpkı Sevgil gibi gülüyordu. Ama neden? Halide mi gelmişti evimize? Dr. Z mi? Yoksa Mansur mu kemanı ile?..

Sesler duyuldu. Sesler aşağıdan, Çubar'ın kulübesi yanından geliyorlardı. Annem hâlâ kapı arasında duruyordu. Sonra iki adım içeriye attı. Gözlerimin açık olduğuna kanaat getirince, yavaş bir sesle:

— Kalkmıyacak mısın? diye sordu.

Gülüyordu annem. Ben de güldüm. Ama neden, bilmiyorum. Annem yatağıma yaklaşarak ellerini omuzlarıma attı.

— Kalk, oğlum! Kalk!.. Gel, balkona çıkalım. Bir şey göstereceğim sana!

Annem öylesine bir heyecanla konuşuyordu ki! Arada soluğu tutuluyor, susuyor, kelimeleri dudakları arasından çıkarmaksızın bana önemli bir şey anlatmak istiyordu.

Kalktım. Annem çabuk çabuk gömleğimi sırtıma geçirdi ve elimden tutarak beni koridora çekti. Koridorda balkon kapısı açıktı ve öğle güneşinin sıcağıyla ısınmış zemin tahtalarından kuru bir koku yükseliyordu. Balkonda tanımadığım

bir adam duruyordu. Tanımadığım adamın yanında başka bir kişinin geniş sırtını görüyordum; ama o, kızıl yüzlü amcamdı galiba.

Yabancı ve amcama benzettiğim kişi balkondan aşağıya bakıyor, aşağıda konuşanları dinliyorlardı. Annemin heyecanlı görünüşü, balkondakiler, ve aşağıdan gelen sesle başımı karmakarışık ettiler. Artık ne düşüneceğimi bilmiyordum. Bildiğim bir şey varsa, evimizde önemli bir olay olmuştu, ama bunun Halide ile de, Dr. Z ile de bir ilgisi yoktu.

Balkonda durduk. Annem az arkada kaldı, bense amcamla yabancı adamın arasına sokuldum. Aşağıya bakınca eski meşenin kütüğü çıkarıldığı yerde bir musluk gördüm; musluğun altında ise yalak. Musluktan şırıl şırıl sular akıyordu yalağa. Yalak su doluydu. Sular yalağın kıyılarından taşıyordu. Taşan sular bir oluk içerisinden ötede bostanın kıyısındaki küçük bir havuza doğru akıyordu. Havuz da suyla doluydu. Sular ışıl ışıldı güneşin ışınları altında. Musluğun yanında babam ve tanımadığım iki köylü duruyordu. Babamın ve köylülerin yüzleri de gülümsemeler içindeydi. Yalnız Kazanski gülmüyordu. Ötede çitin dibinde durmuş, sessizce, ama mağrur ve güvenli bir bakışla, musluktan akan sulara bakıyordu. Neredense başka köylüler geldiler. Gelenler babama yaklaşıp elini sıktılar, sonra, babam önde ötekiler arkada, yavaş yavaş, ama herbirinin bakışı muslukta, merdiveni çıkmağa başladılar.

Balkonda durunca dönüp tekrar aşağıdaki musluğa baktılar, gülüştüler ve babam dönerek eliyle koridorun kapısını işaret etti.

Konuklar büyük odadaydılar. Duvarları badanasız odanın kapısı ardına kadar açıktı. Koridoru yemek kokuları doldurmuştu. Annem, hâlâ heyecan içinde, tabak ve kaşıkları mutfaktan büyük odaya taşıyordu. Önce anneme, onun ellerini önlüğüne sile sile, elleriyle şakaklarına düşen saçlarını düzelterek koridorda yürüyüşüne, sonra da büyük odanın kapısı yanında durup içerdeki konuklara bir süre baktım; fakat musluk ve musluktan akan sular o gün daha çekiciydi galiba ki, evden çıkıp balkonda durdum.

Kazanski çitin yanında duruyordu. Ama garip bir duruşu vardı. Musluktan akan suya da evimize de bakmıyordu. Beni de mi görmüyordu? Oysa o gün en yakın bir kişiydi bana Kazanski. Musluktan akan sular, hattâ evimiz ve evimizin içindeki konuklar, ve annemin koridorda heyecanlı yürüyüşü yalnız Kazanski ile kesin bir anlam taşıyordu. Kazanski'siz? Şimdi şurada çitin yanında duran Kazanski yokolu-

verirse musluktan akan sular kesilirdi; büyük odada birikmiş konuklarsa, mezarlıkta yatan ölüler gibi, uzak ve donuk bir âlemin insanları olurlardı. Ama Kazanski hâlâ çitin dibinde duruyordu ve büyük odadan kulağıma sesler, konuşmalar, arada gülüşmeler geliyordu. Neden Kazanski de büyük odadaki konuklar arasında bulunmuyordu? Neden o da gülmüyordu?

Derken Kazanski musluğa doğru adımladı. Yavaş yavaş geldi, yalağın yanında durdu, musluğa baktı, acayip bir gülümsemeyle güldü, ve musluğu kıstı. Musluktan akan su kesilince etrafa olağanüstü bir sessizlik çöktü. Kulak kabarttım. Demincek büyük odadan gelen sesler de kesilmişti. Sessizlik sonsuzdu sanki. Her yer ve her şey donakalmıştı sanki. Yalnız Kazanski o acayip gülümseyişiyle gülüyordu. Ama uzun sürmedi bu. Kazanski musluğu açınca deminki donuk dünya değişiverdi. Musluktan akan sularla dünya başkaydı — canlı ve güzeldi. Kulübeye bağlı Çubar bile ayağa kalkmış, uzun kuyruğunu sallıya sallıya musluğun yanında duran Kazanski'ye bakıyordu.

Neden sonra Kazanski, yalağa akan musluk suyu ile ellerini yıkadı, ellerini arkada pantalonuna silip kuruladı, musluğu kıstı ve evimize bakmaksızın mezarlık duvarı yanındaki eski eve doğru yürüdü. Şimdi artık yalağa su akmıyordu, ama sessizlik öncesi gibi tedirgin değildi.

Kazanski evimizden hayli uzaklaşmış bulunuyordu, babam balkonda durduğu zaman. Önce musluğa baktı babam, sonra uzaklaşan Kazanski'ye, ve ellerini ağzına kaldırarak seslendi. Kazanski durdu. Merdivenleri cabucak indi babam ve koşar adımla Kazanski'ye doğru yürüdü.

İkisi bostanın kıyısında durarak hayli konuştular. Ayrılmadan önce birbirlerinin elini sıktılar. Sonra Kazanski eski eve, babamsa balkona döndü. Merdivenleri çıkıp balkonda durduğu zaman annem çıktı evden.

— Verdin mi parasını? diye sordu annem.

— Verdim, dedi babam.

— Kaça razı oldu?

— Dört yüz rubleye. Gerisini üzümler devşirildikten sonra alacak. Yazın sonuna doğru da bir çuval un vaad ettim.

— Çok para.

— Öyle. Ama işi iyi. Becerikli adam doğrusu. İlerde bir ihtiyaç çıkar belki. Gerekir gene.

Annem ses çıkarmadı.

Şimdi ikisi de mezarlık duvarı dibindeki eski eve bakıyorlardı. Sonra sessizce koridora girdiler.

. . . . . .

Musluğa hemen o gün alıştım. Balkonun dibinde büyümüş eski meşeyi de ancak o gün unuttum sanırım. Hatırlamıyordum eski meşeyi. Hâfızamdan silinip gitmişti tamamen. Hem meşe lüzumsuzdu orda. Meşeye bir ihtiyaç yoktu orda. Orası musluk için bir yerdi. Evvelce orda koca meşe dallarıyla balkonu örterken, sanki, musluk uzak bir yerde dolaşmış, dolaşırken uzaklardan oraya bakmış, orayı kollamış, orayı özlemiş, oraya geleceği günü beklemişti, ve şimdi eski meşe kesilip kütüğü topraktan çıkarılınca hemen gelip kendi yerine kurulmuştu. Orası musluğa has bir yerdi, ve musluk orada kalacaktı.

Köylüler dağılmışlardı. Annemle babam duvarları badanasız odada oturmuş, çay içiyorlardı .Evin odalarına, koridora ve balkona akşam sessizliği çökmüştü. Aşağıdaki musluk, gün boyunca çevresinde birikmiş insanların gürültülü sesleriyle yorulmuş gibi, daha güneş batmadan, uykuya dalmıştı.

Balkona çıktığım zaman mezarlık duvarı yanındaki evin terasında Sevgil'i gördüm. Sevgil, terasın basamakları üstünde durmuş, az yukardan geçen şose boyunca Yalta yönüne uzaklaşan babasına bakıyordu.

Kazanski gözden kaybolup gitti. Sevgil hâlâ terasın basamakları üstünde duruyordu. Ama Kazanski dönmedi o akşam. Ertesi gün de görünmedi köyde Kazanski. Sonraki günler de. Kazanski'yi bekliyen de yoktu zaten köyde. Belki yalnız Sevgil. Ve... ben. Ama Sevgil de, ben de niçin Kazanski'yi beklediğimizi bilmiyorduk.

DUYGULU, Behiç

ÇINGIRAKLAR

Çağıllı toprak taş gibi oturmuş. Yerde kuru asma ve incir yaprakları, yosunlar.

Kesilmiş kamışlar, çıplak kıyı, bir at arabası nemli yolda.

Çın - çın - çın. Çıngır - çıngır - çıngır.

Ayağımın altında kuru yapraklar hışır hışır ediyor. Upuzun bir boşluk ve derin bir sessizlik.

Yediveren asmasının kırağı yağmış artık yaşlı sert yapraklarına bakarken asmanın dibinde toprağı yeni patlatmış sarı güz çiçeklerini gördüğümde daha yapraklar dökülmemişti, güneş de etkiliydi.

Güneş etkiliydi ya sabahları bir ayaz, akşam da incirleri patır patır döken sert rüzgârlar ve uğultuları başlamıştı. Günler geçtikçe güz çiçekleri büyümüş, akşam üzerleri çıkan rüzgâr geceleri uğultusunu arttırmış, mangalda kömür yakar ve sabahları tarhana çorbası içer olmuştuk.

Ellerindeki incir saksağını tulumbada yıkamak için gece zaman zaman dışarı çıkan bekçi kadın,

"Uvv dondum," diyerek kazağının kollarını ve eteğini çekiştire çekiştire geliyordu yanımıza incir seçmeye.

Biz de ona,

"Şu kapıyı kapa allasen," diye söyleniyorduk.

İncir yatağının ortasından biraz biraz incir alınarak gaz lâmbaları yerleştirilmişti. Herkes önünde dağ gibi bir oyuk açmıştı seçe seçe. Yanlarda sepetler vardı. Süzme, elleme, naturel, çatlak, hurda diye konuyordu bunlara, sepetler doldukça oturanlardan biri kalkıyor, yeni yataklara boşaltıyordu bunları.

Rüzgârdan ve ayazdan incirler ağaçta kurur olmuştu. Bu yüzden hurdalar çoğalmıştı. Ağaçta kurumadan düşenler ise toplanıp ızgaralara konduğunda gücsüz kısa süreli güz güneşinde bir türlü kurumak bilmiyordu. Bir ay önce oluşan kar gibi beyaz, iri taneli ve yumuşak incirler yanında bunlar yer yer benekli, ezik, yer yer de kozak gibi kuruydu.

İncirler ermeden tel çitlerin ardından birbirlerine söz atan, gece gezmelerine çıkan, yaz gecelerinde avlularda hasırlar üzerine oturan bahçe komşuları bu mevsimde birbirlerini

göremez oluyordu. Ama gene de pazarları ve akşamları ağacı az olanlar çok olan bahçelere gider, iş çoksa yardım eder, azsa hanaylar içinde ya yarım tapanda, ya üst katta minderliklerde otururak çene çalardı.

İşte şimdi iki komşu kız, şarpınalarda üzüm sıkmanın, ocaklarda pekmez kaynatmanın, toprak kabtaki küllü suda çekirdeksiz üzüm bandırmanın ve sabah akşam incir toplamanın solduramadığı iki güzel kız bir yandan incir seçiyor, bir yandan buraların türküsünü söylüyor:

Bakırlı'm da amman amman
İnivermiş inişten
Her yanları görülmüyor
Gümüşten aman

Su motorları susmuş artık. Bostanlarda yapraklar arasına gizlenmiş sarı kavunlar, kargalar delmesin diye otla örtülmüş iri karpuzlar ve arklarına yatmış kökenlerinde su göre göre koparılmadan çürüyor iri domatesler, sonra çiğirdekler, sonra acurlar yok. Hepsi sönmüş ve son yağmurlarla filizlenmişler yer yer. Çiçek açmışlar yer yer.

Çiçek açmışlar...

O çiçeklerin ürünü artık turşu kurmaya yarar.

Asmalar...

Kollarını, boşalmışlığın, iri salkımlarını vermişliğin güçsüzlüğü, tükenmişliğiyle bırakıvermiş çekirdeksizler.

Boşalıvermiş, sararıvermiş kara üzüm bağı.

Yok oluvermiş pırıl pırıl aydınlığı şam razakılarının.

Ki biz onlara parmak üzümü de deriz.

Razakılar... İri tanelerine arılar üşmüş.

Kükürt atmışız salkımlara bunun için, baş edememişiz.

Şimdi kırmızı üzümler var kışlık. Yavaş yavaş kızarmışlar güze doğru. Pembeden kırmızıya yürümüşler. Ötelere uzanan iki sıra herek bunlarla dolu.

İşte sonradan doğmuş kozakların tepelerde kalmış, yeni yeni eren, ama tadı kaçmış incirleri.

Serinliği artık tad vermeyen karaağaç gölgeleri.

Gölgeler... Sabahleyin batıya, akşam üzeri doğuya uzanan serin kavak gölgeleri.

Gölgeler... Sulanan avlu ve serilen hasır.

Serilen hasır. Ucundan tutulur ve gün boyunca çekilir gölgelere.

At arabası gücsüz güz güneşinde bazan çıplak yolda, bazan pelitlerin gölgesinde ağır ağır ilerliyor.

Çın - çın - çın. Çıngır - çıngır - çıngır.

Böğürtlenler mi? Yok. Çünkü yapraklar yerde.

Güz çoktan geçti. Sürülmemiş incirlikte sert toprakta kuru yaprakları çiğneye çiğneye geziniyorum.

Pırrr diye bir kuş uçuyor çalılıklardan.

Yapraklar...

Asmalar budanır kışın, onların göz göz ağlayışını bilirim.

Yapraklar...

Göz göz tomurcuklanır, sonra hızla artar ve büyür.

Yapraklar... Şimdi hışır hışır.

Araba ağır ağır ilerliyor yolda:

Çın - çın - çın. Çıngır - çıngır - çıngır.

Uzun zaman buralarda görünmedim. Kışın dereler akıyor, yazınsa su bulunmuyordu oralarda. Ekinler büyüyor büyüyor tarlalarda, yaz geldi mi ot bile görünmüyordu ortalıkta. Ovaya dağılmış az yapraklı ağaçların gölgesi cayır cayır yanıyordu. Sokaklarında inekler böğürüyor, kahvelerinde ise tavla pulu şakıltısından, sigara dumanından oturulmuyordu. Tarlalara uzanan patika boyunca ayıtlar vardı baharda çiçek açan. Ayıtlar vardı çatallı dallarından çocukların sapan yaptığı. Ayıtların pembe, beyaz çiçeklerinde, sonra kenkar çiçeklerinde arılar dolaşıyordu. Ortalık kurudu mu kovanlar atlara sarılıp yaylalara çıkılıyordu.

Yaylalar...

Çayırlar çiçek açıyor ve buralarda arılar dolaşıyordu.

Oralarda ne kadar ayran içtim bilmiyorum.

Çınar altlarında ne kadar göveç verdik fırına ve ne kadar kavun karpuz yedik gölgesinde?

Ekin saplarından ne kadar düdük yaptık çocuklar gibi.

Sonra geceleri derevi aşıp aşıp civarın tek emme-basma tulumbasından ne kadar su içtik,

Ne kadar ki dönüşte dereyi koşarak geçerken luk! luk! ediyordu midemizdeki su.

Sonra geceleri ayaz bozkırda ne kadar dolaştık.

Köhne bir vapurun güvertesinde yaz ortasında kurulan rakı sofrası tahtalar üzerine, çay bardaklarında rakı ve gülünç mezeler.

Kayalık ve sarp Anadolu kıyıları. Küçük küçük adalar.

Otobüsten şosede indim, pelitler, karaağaçlarla örtülü bahçe yoluna saptım. Çivcivli bir sıcak vardı ve ağustos böcekleri,

"Cav! Cav! Cav! Cav!"

Diye inletiyordu kum yolu.

İçimde her adımda büyüyen bir sevinç kumlara bata çıka

bahçe kıyısını örten kamışların gölgesine gelip kırmızı boyalı evi ve mavi pencereleri gördüğümde bağırmamak için güç tuttum kendimi. Kızlar yemişi ve çitlenbik ağaçlarını geçtim, bir tarafında karaağaç, bir tarafında kalın bir pelit bulunan bahçe kapısında durdum.

Önümde uzanan bir dönümlük boşlukta pembe ve mor çiçekler açmış börülceleri gördüm. Pembe açanların beyaz, mor açanların sürmeli olduğunu anımsadım hemen. Börülcelerin arasında iri sömekleriyle mısırlar yükseliyordu. Yer yer serpiştirilmiş bostanı kargalar delmesin diye de bir korkuluk yapılmıştı. Ayağına koca üstdonu çekmiş bir kadın, elinde sepet börülce toplarken bazan da kırmızı bir domates ya da olmuş bir mısır sömeği koparıp sepete atıyordu.

"Now!" dedim ve durmayıp yürüdüm patikadan eve doğru.

İngilizcede şimdi anlamına kullanılan bu kelimeyi ben yıllarca seslenış ve çağırış olarak kullanıyordum ve bunun cevabı,

"Ovv!" idi, yani, "efendim!"

Ama "ovv!" diyemedi bu kez. Sepeti fırlatıp attı. Börülceler, domatesler ve mısır sömekleri saçıldı. Topaçlara çarpa çarpa bana doğru koşmaya başladı. Yüzü güneşten kararmış ve iki kaşı arasındaki çizgi yıllarla daha derinleşmişti. Patikaya ulaşıp boynuma atıldı. Bir zaman öyle kaldık. Öyle kaldık ve eli boynumda başı göğsümde, beklemenin, uzun yılların, üzüntülerin, yalnızlığın acısını döktü.

Kış günlerine özgü serin bir esinti. Sert nemli yolda atın tok nal sesi toprağa basan:

Çın - çın - çın. Çıngır - çıngır - çıngır - çıngır.

Kargalar ceviz ağacından ceviz çalamıyor yapraklar yok.

İğde Ağustos ortasındaki gibi üstümüze eğilmiyor yapraklar yok.

Böğürtlenler ellerimizi lekelemiyor mor mor, yapraklar yok, yapraklar yok diye tarla tavşanları da görünmüyordu.

Böğürtlenler çiçek açtı mı köpek gülleri de açar beyaz beyaz, kıyılarda.

Küçük taneli üzümlerini kuşların yediği deli asmalar sarar bunları. Asmalar, böğürtlenler ve köpek gülleri kenetlenir. Tavşanlar, yılanlar, kertenkeleler gezinir diplerinde.

Ama yapraklar yok.

Yapraklar yerlerde.

Yapraklar hışır hışır.

Bir araba sesi pelitlerin gölgesinde:

Çın - çın - çın. Çıngır... Çıngır... Çıngır...

ERSES, Selma

BİR GÜNLÜK ÖYKÜ

Kara kara düşlerdi, uykusunu kaçıran... Bir tren, iri bir tren... Rayları titreterek kilometreleri yutuyor... yutuyor... Bir tren daha... İki tren, iki ray... Trenler dolu, hıncahınç... Yerde oturanlar, eşya yığınlarına dayananlar. Kalabalıktan açılmayan kapılar... İki tren, iki ray, bir çizgi... Kader çizgisiymiş diyorlar, alın yazısıymış diyorlar! Diyorlar ya, iş burada bitmiyor... O kara tren, her gece düşlerinde biraz daha büyüyor. Bir kadın, bir çocuk... Ama dünyada bilmem ne kadar kadın, bilmem ne kadar çocuk varmış, ona ne? İlle de bir kadın, bir çocuk!.. Kadın, kendi kadını... O bir yastığın yarı sahibi, bir evin direği, bir çocuğun anası. Ve iki tren, iki ray, bir çizgi...

Burnunun ucunda iri bir sinek. Vızıldıyor, konuyor, kalkıyor. O tren gibi kara, korkunç!.. Gecekondunun kararmış taşlarında bile o hava var. Ha mezara taş olmuş, ha duvara... Taş, aynı taş değil mi?

Yorgun gözkapaklarında büyük bir ağırlık. Kuru elleriyle alnını bastırıyor. Artık o kadın, o çocuk çok gerilerde kaldılar. Yüzlerini bile hatırlayamıyor... Hatırlıyor da, nasıl demeli?.. Çizgiler yerine oturmuyor. şekiller karışıyor!..

Kalkmak için güç ister. Damarlar, sinirler, kaslar; özünü yitirmiş etler arasında bir şeyler aramaya çalışır. Yüzeye fırlar, garip şekiller çizer. Ama, yılların götürdüğü geri dönmez.

İri sinek duvardan tavana, tavandan burnuna, oradan tekrar duvara uçar. Onun yorulmasını, bir yerde karar kılmasını bekler, ihtiyar. Mor lekeler ve kırışlarla çevrili gözleri, durmadan kara belânın peşisıra koşar. Duvar... tavan... burun... yine tavan... burun... duvar...

Sonra tavan tahtaları arasına girer, sinek. Bir eş bulmuştur; vızıldar, susar. "Bir böcek parçası bile yalnız değil," diye üzülür. Kıskanır onu... Çürük bir tahta deliğinden, kendi yalnızlığından, çaresizliğinden kıskanır.

Tekrar o tren... Düdük sesleri... Birisi bağırıyor... Birisi ağlıyor, ağlıyor... İhtiyar da ağlıyor... Dişsiz ağzını gere gere, içini çeke çeke... Ve bir çocuk, anasının dizi dibinde, yeni uykuya dalmışcasına yatıyor...

Kirli rafa uzanır, bir şeyler arar. Ekmek kırıntıları dökülür, yere. Sonra bir gözlük. Camlarını oğuşturur, takar. Sinek hâlâ girdiği delikten çıkmamıştır. Yerinden kalkar, bir zaman dengesini bulmaya çalışır. Küçük masaya seğirtir. Güneş, açık pencereden girmiş, odada dolaşmaktadır. Karşılaşırlar... İhtiyarın çıplak ayakları canlanır. Delici bir sıcaklık, burgu burgu damarlarına, gücünü yitirmiş kaslarına yayılır.

Raftan isli bir çaydanlık indirir. İki karafatma, peşpeşe kaçışırlar. Kovuklar nemli, ıslak... Kovuklar serin... Tanrı kaçmak için bacak vermiş. Hem de kaç tane! Kaçıyorlar!..

Maşrapadan biraz su, ufak kutudan biraz çay... Biraz da şeker gerek. Küçük ispirto ocağı titreyerek yanıyor. Belli ki ispirtosu azalmış... Ekmek kutusunda bir-iki kırıntı... Kapak pas tutmuş. Taze ekmeklerin buğusuna dayanamamış, demir parçası... Peynir desen, kalmamış. Zarar yok. Kahvaltı dediğin onsuz da yapılır. Şöyle, kuru ekmeği sıcak çaya batırırsın; erir, yayılır. Kaybettiği suyun iki mislini, üç mislini çeker... Çeker de, gene doymaz. Dişsiz ağızlara iyidir, kuru ekmekle çay...

İhtiyar iskemleye çöker. Güneş, ayaklarına dolanmıştır, bir kez. İnce ince, ılık iğnelerini batırır. Sonra... kara bir tren, bir tren daha... İki tren, rayları yutuyor, yutuyor... Bir kuş, küçük bir serçe... Telgraf tellerine konmuş, merakla bakınıyor... Sağda bir tren, solda bir tren... Korkuyor serçecik. Gürültüden, feryatlardan korkuyor. Trenler çok kara. O çizgi, hani o çizgi var ya!.. O çizgi, bütün karalardan kara... Havaya sular fışkırıyor, beyaz dumanlar... sıcak sular... İnsanlar yanıyor; insanları, yürekleri serinleten o su yakıyor. Ateşe değdikçe hışırtılar, çıtırtılar, garip bir şarkı...

Çaydanlıktaki su taşıyor. Beyaz beyaz buharlar çıkıyor, içinden. İhtiyar davrandığı zaman, çoktan ocak sönmüştür. Suya kin duyar, suyu lânetler... O trenlerin kazanlarında kaynamamış mıdır, o trenlere güç vermemiş midir? O pistonları, o tekerlekleri döndürmemiş midir? Lânet, bütün sulara... bütün sulara!..

Kiler yaptığı konserveyi karıştırır. Dipte azıcık mercimek, bir tutam un! Biraz pirinç gerek, biraz da fasulya. Yemek gerek, yaşamak gerek. Orası öyle ya, anıları sürdürmek değil mi yaşamak? O kadını, o çocuğu, o trenleri... Onlarla yaşamak...

Bastonu neredeydi? Kasketi? "Eskidiler artık." diye mırıldanır, "ben de eskidim. Baston-kasket-ben, üçümüz..." Parasını sayar, alacaklarını hesaplar, tekrar sayar. Ayağını, ren-

gi kararmış tahtalara birkaç kez vurur. Başını sallar. Sonra kapıya seğirtir.

Bahçeyi çevreleyen taş duvar, toprak yol, her şey tanıdık bir kişi gibi gelir ona. Şurada burada kedi pislikleri, eski bir terlik, boş konserve kutuları... Kızar... Toprağa sert sert basarak yoluna devam eder. Ansızın... Olduğu yerde kalıverir!.. Bahçe duvarının kaba, yosun tutmuş taşları... Taşlar üzerinde küçük, kırmızı bir şeyler!..

Gözlük camları da cam değil ki, doğru dürüst göstersin! Oğuşturur. Yaklaşır... Eğilir... Uzun uzun bakar... Gelincik!.. Gelincik olmalı!.. Öyle güzel, öyle ince, öyle katıksız... dokunamaz onlara!.. Sadece, "Tanrım," der, "Tanrım, ne büyüksün. Dakikalarca, saatlerce, günlerce durabilirim, burada!" Ve bir süre seyreder. Zaman, bir asır gibi uzun, bir an gibi kısa gelir, ona. Yoluna devam eder; fakat tekrar tekrar dönüp bakar. Baktıkça, bir kez daha güclenir.

Parka uğrar. Bir sırası vardır, hep ona oturur. İnsanın elbisesi, eşyaları, evi olur da, neden bir sırası olmaz? Bu sıra, bu park, bu yollar... bu dünya onundur!..

Oturur. Gözlerini yumar... Sessizlik... Yalnızlık... Bir hoş burukluk yayılır, içine. Dinler... Bir ağaçkakanın takırtısı, bir kozalağın yere çarptığı an çıkardığı ses... Ya insan sesi?.. İnsan sesine hasrettir, aylar boyu. Konuşmak, içini dökmek, kara trenleri anlatmak için, hep yanıp tutuşmuştur. Ama...

— "Oturabilir miyim, azıcık?"

İrkilir, sıçrar... Sonra kendine gelir.

— "Otur elbet."

Kuru bir kadın... Yaşlı, ağzı dişsiz... Gözleri bir tuhaf, ışıl ışıl. Konuşmaya istekli... Ayaklarında yırtık lâstik ayakkabılar. Kara mantosunun eteklerini çekiştiren çocuğu yatıştırmaya çalışıyor. Çocuk dediğin çekiç gibi... Afacan mı afacan!..

— "Aman ne yaramaz, baş edemiyorum!" Bir şeyler anlatmıya çalışır, kadın. İhtiyar da dinlemeye dünden razı. "Ufakken gene iyi oluyorlar. Bu yaşlara geldiler mi, artık tutulmaz."

Evde üç tane daha varmış. Biri bundan ufak, ikisi büyük. Kurulu zemberek örneği, durmadan işliyor kadın. Karşısındaki ihtiyar sıkılmadan, kalkıp gitmeden bütün içini dökebilse... Ah, anlatabilse!.. Öyle doludur ki yüreği! Hiç dert eksilmez...

Hangi birini anlatsa? Almanya'ya çalışmaya giden kızını mı? İçip içip sokağı ayaklandıran sarhoş damadını mı? Yoksa, çocuk denen ve dördü bir arada baş edilemiyen, tatlı belâları mı? Hangi birini?..

— "Eskiden ayda 100 lira gönderirdi," diye kızından başlıyor. "Şimdi onu da kesti. Halbuki 1000 lira alıyormuş, ayda. Yatması, yemesi bedava..."

Ya damadı? Parayı kumardan başka yere yatırmazken... Ah, evin temeli olacak bir de! Karısını döve döve kaçırmış Almanya'ya.

— "Ancak 10 liram kaldı!" diyor kadın, kuru ellerini oğuştururken.

Topu topu 10 liracık. Bu parayla neler neler alınacak, neler neler yapılacak, bir saysa!.. Aslında ne bir şey almaya, ne de bir şey yapmaya yetecek. Olsa olsa, sarhoş damada rakı parası eder...

— "Nine, bana 10 kuruş ver."

— "Neden yavrum?"

— "Sende para var ya, bende de olsun!"

— "Yok ki yavrum."

— "Var, demin gördüm."

Sarı afacan, ayağını yere vurarak direniyor. İstiyor ki 10 kuruşcuğu olsun! Olsun ya, vermiyor ninesi bir türlü. Kızıyor, tekmeliyor kadının çıplak bacaklarını. Şu nineler de ne gaddar insanlarmış, meğer!

— "Bana at al, nine!"

— "Param yok, yavrum!"

— "Olmasın! N'olur bana bir at al."

— "Para yoksa vermezler."

— "Sen al hele."

Kadın çıkışır. Sert görünmek ister, beceremez. Torununun gözlerinde beliren koyu gölgelerden korkar. Bir başkadır bakışı... Bir başka çarpıcı acıyla kavruk!..

— "Annem alırdı, ama!"

— "Annen gelsin hele!"

— "Ne zaman?"

Ne zaman? Bir bilse!..

İhtiyar, kalbinin sıkıştığını duyar bir an. Onun oğlu yaşasaydı... Onun oğlu yaşasaydı da, bir at isteseydi... Birden, ağaçların arasından kara bir tren görür. Korkar. Bir tren daha... Her yandan trenler gelir, üstüne üstüne! Kekeler... Kadına ağız açtırmaz artık. İki tren, iki ray, bir çizgi... Hep onları anlatır... Hep o kadını, o çocuğu... Bir kez daha yakına gelirler. Hemen arkasına, başını çevirse görebileceği kadar yakına... Halbuki yüzlerini unutmuştur, ihtiyar. Belki tanımaz onları... Ya onlar?.. Onlar, bu saçı sakalı ağarmış adamı tanıyacaklar mı?

Susarlar. Kadın kalkar. Gitme diyemez ona... Sadece başını sallar. Yalnızlık... gene yalnızlık... Bir kozalak düşer, ayağının dibine!.. Hiç görmediği bir şeymişcesine eline alır, inceler. İçini çeker... Zamanı dolunca, olgun bir kozalak gibi düşmek... Ama daha olgunlaşmadan düşen kozalaklar da vardır... Karısı... çocuğu... Trenler, başka trenler...

Kalkar. Her taşı bastonuyla tek tek yoklıyarak ilerler. Bakkalda biraz oyalanır. Sonra evinin yolunu tutar. Bahçe kapısını aralık bulur. "Acaba ben mi açık bırakmıştım?" diye düşünür. Gene kalbi... Temposunu şaşırmış saat gibi, garip sesler çıkarmakta... Bastonuna dayanır.

Odaya girmeden önce, eşikte duralar. İçerde iki kişi vardır. Bir çocuk... Bir kadın... Tanıyamaz... Gülümserler, ona. Bu çocuk... Hiç yabancı değil... Ya bu kadın!.. Damarlarına bir şey olmaktadır. Yavaş yavaş hatırlar... Evet, evet bu düdük sesleri!..

— "Siz ölmemiş miydiniz?" diye mırıldanır. "Nasıl geldiniz, buraya?"

— "Seni götürmeye geldik!"

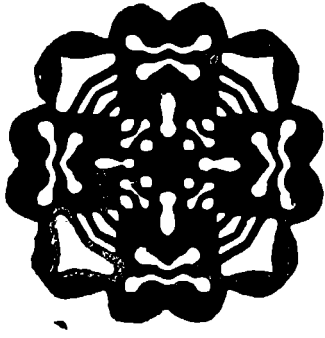
Kadın cıvıl cıvıl... genç, güzel!.. Bir hoş gülüşü vardır.

— "Nereye?.. Hem... ben yaşlıyım, sen gençsin!"

— "Ne fark eder?"

Kadın yaklaşır. Çocuk koşar, sarılır dizlerine... Sendeler ihtiyar. Kucağındakiler dökülür. Birden, duvardan kara bir tren fırlar, gelir... Bağırmak ister... Kadın kucaklar onu. Ama... Düşmesine engel olamaz.

Komşular yetiştikleri zaman, onu yerde bulurlar. Dağılan fasulya ve pirinçlerin arasında, gülümseyerek yatmaktadır. Elinde de, iri bir kozalak!..

ERUZ, Nahit

İKİ BEBEK GELDİ

Aynı gün aynı apartımana iki bebek geldi.

Birinin geleceği önceki günlerde konuşuluyordu zaten. Bebeğin ne zaman doğacağını özel doktoru söylemiş. "Korkmayın," demiş, "herşey iyi, falan gün gelirsiniz kliniğe." Onlar da doktorun dediği gün gitmişler kliniğe.

Ayten hanımın kliniğe gittiği gün bütün apartıman onu konuştu. Kimi kız olacak dedi, kimi de oğlan. Ama hepsi de birleşti sonunda: "Aman," dediler, "sağlıcakla doğum yapsın da nesi olursa olsun. Ya zor olursa, ya bi'şey olursa Allah korusun."

Ayten hanımın kocası, Ayten hanımın annesi, öteki komşular gelecek bebeğin karyolasını, yatağını, bezlerini, her bi'şeylerini hazırladılar kaç gün öncesinden. Belki annesinin sütü yetmez, ne olur ne olmaz diye yabancı malı mamalar bile buldular.

Özel kliniğe yatışının ertesi günüydü galiba. Öğleye doğru Ayten hanımların evinin telefonu çaldı. Evdekiler telâşla koşuştular telefonun başına. Telefondaki ses: "Gözünüz aydın," diyordu, "bir oğlunuz oldu." Haber çabucak yayıldı apartımana. Sadece apartımanın içinde kalmadı bu haber, tez elden dört bir yana haberler salındı.

Ayten hanım bebeğiyle evine döndüğü gün bütün apartımanda sevinçli, heyecanlı bir hava vardı. Komşu kadınların hepsi de hemen koşuştular bebeği görmek için, Ayten hanımı tebrik etmek için. Bebeği gören. "Ay... ne kadar şeker oğlan, Allah bağışlasın," diyordu. Onlar böyle konuşurken oğlan cici karyolasında avazı çıktığı kadar bağırdı durdu. Bir zoru vardı da onun için mi bağırıyordu, yoksa keyfinden mi, kimbilir? Belki de sıcacık odasına doluşan bu kalabalığın içten olmayan konuşmalarına sinirleniyordu, olur ya. Belki de kendinden önce cici karyolasına bakmalarına sinirleniyordu.

Aynı apartımana, aynı gün bir bebek daha geldi. Ama bunun ne dünyaya geleceği günden, ne de eve geleceği günden kimsenin haberi yoktu. Kapıcı Musa'nın karısının da gebe olduğu biliniyordu, ama ne zaman doğum yapacak, nerede yapacak belli değildi. Cennet bir defasında Ayten ham-

ma imrenip özel doktora değil de hastahaneye gitmişti durumunu öğrenmek için de, muayene yapacak doktorun erkek olduğunu öğrenince kimseye görünmeden evine dönmüştü.

Bir gece yarısı Musa'nın karısı sancıdan uyuyamamış:

— Aman herif kalk hele, demişti, sancıdan ölecem, doğuracam mı ne?

Musa da fırlamıştı yatağından. Ne de olsa ilk çocukları olacaktı. Kıs, kıs kıvranan karısını dürtmüş:

— Kız, demişti, essahtan mı sancılanıyon? Dur bi araba getiriyim hemen.

Musa sokağa fırlamış, ilk rastladığı taksiyi çevirip karısını tam vaktinde yetiştirmişti hastahaneye. Zor da olsa yatırmıştı. Musa'ya da, "Sen bekleme," demişlerdi bakıcılar, "yarın gelir öğrenirsin."

O gecenin sabahı Musa kendiliğinden hiç kimseye demedi karısını hastahaneye yatırdığını. Ötekilerden de hiçbirinin haberi olmadı bundan. Gerçi Musa söylemek için can atıyordu ama, kendiliğinden diyemedi. O istedi ki ötekiler sorsunlar. Ayten hanıma nasıl koşuştularsa, onu hergün nasıl aradılarsa Cennet'i de bir kerecik olsun sorsunlar istedi. Biri deseydi ki, "Musa, karın nasıl?" diye, hemen söyleyiverecekti. Hem de sevinerek söyliyecekti. Ama sevinci içinde kaldı.

Ayten hanımın eve geldiği günün akşamı herkes Ayten hanımın oğlunu konuşurken, apartımanın dış kapısı açıldı, kucağında çocukla Musa girdi içeri. Arkasından da karısı Cennet. Acaba gören oldu mu diye pencerelere baktılar, hattâ biraz da ağırdan aldılar, ama kimsecikler görmemişti. Belki yalnız kapı sesini duymuşlardı, o kadar.

Aradan yarım saat geçti geçmedi, Musa'ların oturduğu kömürlük tarafındaki tek odadan bir şeyler çakılıyormuş gibi sesler gelmeye başladı. Ama kimse bir şeye yorumlayamadı bu takırtıları. Birkaç dakika sonra da ses kesilmişti zaten.

Ertesi sabah Musa, Ayten hanımlara kömür çıkarınca Ayten hanımın annesi sordu:

— Ne idi Musa, dedi, geceyarısı yaptığın gürültü? Oğlan tam da tatlı uykusundaydı.

Musa hem utandı hem de sevindi bu soruya.

— Salıncak kuruyordum da abla, dedi, bizim oğlan için.

— Ne oğlanı Musa? Ne zaman oldu oğlun?

Musa gene utandı. Sanki ayıp bir şey söylüyormuş gibi kızardı:

— Geçen gün oldu abla, dedi, dün akşam da eve getirdik. Yani sizinkiyle aynı gün.

İlkin Ayten hanımın annesi öğrendi böylece Musa'nın oğlu olduğunu. Şonra da ötekiler birbirine söylediler: "Duydun mu," dediler, "Musa'nın da oğlu olmuş." Musa ile Cennet'i gördükleri vakit de, "Gözünüz aydın, oğlunuz olmuş ha!" dediler.

Ayten hanımın oğlunu cici karyolasında bütün komşuları gördüler ama, Musa'nın oğlunu basık tavanlı tek oda içinde salıncağında sallanırken kimse görmedi. Haberini ya anasından ya da babasından aldılar, yahut da uzaktan uzaktan gelen sesini duydular. Böylece de görmediklerinden olacak, Ayten hanımın oğluna dedikleri gibi: "Ay, ne kadar şeker oğlan" demediler.

"Şeker oğlan" sıcacık odasında yanakları al al olurken, Musa ile Cennet'in oğlu da basık tavanlı, anası ve babası ile birlikte yattıkları ufacık odada rutubetten gün geçtikçe sararıp soluyordu. Anası her ne kadar, "Bizim oğlan bütün gece çığırdı durdu, acep nesi var ki, abla?" diye akıl danıştı ise de sararıp solmasını, geceleri bağırıp çağırmasını önliyemediler. Yalnız "çığırmasının" bir faydası oldu: Musa'nın da bir oğlu olduğunu iyice belletti herkese. Ben de varım dedi. "Şeker oğlanlığımla" olmasa bile, "çığırmamla" gösterdim kendimi dedi. Durun, bir faydası daha oldu bunun. Ötekiler arasında adı hiç geçmezken ondan da konuşmaya başladılar.

Cennet'in akıl danıştığı hanım, öbürlerine:

— Cennet bu sabah gelmiş, bizim oğlan bütün gece çığırdı durdu ,acep nesi var ki abla, dedi diyordu.

Oğlanın çığırmasına mı, yoksa Cennet'in "çığırdı" demesine mi nedir, ötekilerin hepsi de katıla katıla gülüyorlardı. Ötekiler güldükçe anlatan tekrarlıyordu bunu.

Varsın gülsünlerdi, onun da adı geçiyordu ya artık. O da ötekiler arasında konuşuluyordu ya. Belki kendisini görseler gülmezler, gülemezlerdi. Belki de salıncağına da güllerdi. Aman sen de.. gülerlerse gülsünler, oğlanın umurunda mıydı?

Aradan günler geçti, aylar geçti. Ama oğlanın sararıp solması geçmedi bir türlü. Güç-belâ bir gün hastahanede doktora göstermişlerdi çocuğu da bir sürü ilâç vermişti, mamalar vermişti. Oturdukları yeri sormuş doktor ve onlar da anlatınca, "Çocuk oralarda elbette böyle olur," diye kızmıştı bile. Ama o mamaları, o ilâçları nereden alacaktı Musa? Günlük güneşlik yaz ayı değildi ki dışarı bıraksınlar da çocuk kendine gelsin.

Bir gün Cennet'le Musa kafa kafaya verip oğulları için bir yolu aradılar. Hiç olmazsa yaza kadar bir şey yapmalıy-

dı. Sonunda, çocuğu birkaç aylığına köylerine götürmeye karar verdiler. İstanbul'dan kalkıp taa Sivas ın köylüğüne gitmek masraflı olurdu ama, hiç olmazsa oğlana renk gelirdi. Şu rutubetten, şu havasızlıktan kurtulurdu çocuk. Köydeki evleri kerpiçten de olsa, gene de bu oturdukları odadan çok iyiydi. Musa, "Bizim köyün havası demir gibi," diyordu, "suyu da iyi hiç olmazsa." Sonra, az-çok konu-komşu da ilgilenirdi köy yerinde.

Bir zaman sonra yol harçlığını denkleştirip Musa, oğluyla Cennet'i Sivas'ın köylüğüne gönderdi. Onları uğurlarken de sıkı sıkı tembihledi Cennet'i:

— Oğlana iyi bak ha, rengi yerine gelince de hemen haber sal emi?

Cennet, oğlunu kucağına bastırırken:

— Sen meraklanma, dedi kocasına, inşaallah tez zamanda haber salarım.

Onlar gidince Musa evdeki salıncağı sökmedi. "Varsın dursun," dedi kendi kendine. "Bana ne zararı var ki? Odanın içinde dolaşıp durduğum yok ya. Öbür yana geçerken de salıncağın altından eğilip geçerim." Sökerse sanki oğlu bir daha Sivas köylüğünden dönemezmiş gibi geldi ona nedense.

Musa'nın oğlunun "çığırması" kaç gündür apartımanda duyulmayınca ötekilerden biri nasılsa meraklandı ve sordu:

— Musa, dedi, senin oğlanın sesini kaç gündür duymuyoruz, evde yok mu yoksa?

— Yok abla, dedi Musa. Bizimkiyle onu köye yolladım. Rengi mengi iyice soluktu da...

Daha fazla konuşmadı. Ötekinin ne diyeceğini de beklemeden eline kömür kovasını alıp merdivenlerden aşağı inmeye başladı.

HAKKI, Ruşen

TABANCA

1.

Dört duvarın dördü de ak değil...

Yüzümü kapıya dönerek yön verirsem, sağ duvar filizi yeşil, sol duvar gökmavisi, karşı duvar bordo, arka duvar ise eriksarısı. Tavan mı? Tavan ak... Neden mi ak? Bilmem. Nedenini ben de düşündüm, bulamadım. Babama sordum, başını salladı iki yana, bir de sesli sesli güldü, yanıtlamadı sorumu. O da bilmiyor olmalı... Tavanın aklığına alışamadım bir türlü. Bence, gökmavisinl tavana sürmelilerdi. Sol duvardaki gökmavisi o kadar anlamsız ki, anlatamam. Sol duvarda iki kocaman pencere, pencerede gökyüzü. Ama ikisinde de gökyüzü. Ne var ki biri ağaçlı, öteki değil. Ağaçlı pencereyi daha çok seviyorum. Kuşlar konuyor dallarına. Onlar gökyüzünün şenliği. Onları ne zaman ürkütüp uçursam, gökyüzü çırpıntılı bir denize dönüyor. Ak ak gemiler geçiyor bulutlarından. Kaptanlarına el ediyorum. Saygılı ve hep güleryüzlü davranıyorlar bana... Hergün o ak gemilere binip çok uzaklara gitmek istiyorum. Ama gidemiyorum ki. Engelliyorlar. Daha sırası değil, diyorlar. Oysa ben gitmek istiyorsam. gitmeliyim. Kimse engel olmamalı. Bu dört duvar arasında iyice bunaldım...

Karanlığı sever misiniz? Ben hiç sevmem. Belki ayıp, ama elimde değil, korkuyorum... Karanlık bastı mı ne gök göklüğünü biliyor, ne de pencere pencereliğini... Kocaman adammışım, öyle söylüyor babam. Ama ben bir bağ kuramıyorum, kocaman adamla korku arasında. Korku bu... Bilir misiniz nedir korku? Korku, döşeğinize büzülüp tırnaklarınızı yemenizdir. Ben korktum mu hep öyle yapıyorum. Kendimi savunmam için bir silâhım yok ki... Ah! bir tabancam olsa. Sizin hiç korkusuz yaşadığınız oldu mu? Yani bir tabancanız var mı, demek istiyorum...

Az kaldı. On-on beş dakika sonra karanlık bastıracak. Döşeğime çekilip, tırnaklarımı yemek için hazırlanmalıyım...

2.

Ben yağlıboya istemiştim, onlar suluboya almışlar. Gene de hiç yoktan iyidir... Boyalarım hazır. Engelsizim. İçimin dünyasını çizebilirim artık...

O mavi gözlü, dağınık sarı saçlı çocuğu, bir balığın sırtına bindirirken girdi içeri. Karşıda durup, gözlerini kısarak baktı resme.

"O ne, o?" dedi.

Sesi, hırçına yakın, titrek ve açık kahverengiydi.

İki adımda yanına vardım.

"O ne. o, dediğin nedir?"

"O işte."

"Ha! O mu? O geride kalan yıllardır. Yani bir özlem."

"Özlem çizilmez ki."

"Çizdim ben."

"Ama o bir çocuk. Balığa binmiş bir çocuk. Sarı saçlı, mavi gözlü basit bir çocuk."

Güldü.

"Gülüyorsunuz."

"Gülüyor muyum? Ya! Demek gülüyorum?"

Fırçayı alıp duvara yaklaştı. Başı, gözleri, burnu, ağzı ve kulakları para olan bir çocuk çizdi.

"Nedir o?" dedim.

"Sence nedir?"

"Belki de bir özlem."

"Özlem ya. Bu da benim özlemim."

"Ya korku? Korku nedir sizce? Çizebilir misiniz?"

Kalktı, duvarın beşte birini aka boyadı.

"Aklık. Yani kefen."

"Evet."

Kalktım, duvarın beşte bir akını kararttım.

"Kara. Yani gece."

"Evet."

"Ver fırçayı," dedi.

Verdim.

Karanın üstüne bir lâmba çizdi. Işık düşürdü karanlığa.

"Bak, aydınlandı."

"Ama bir yerleri hâlâ karanlık. Dağıtmak için..."

Karanlığa çevrili bir tabanca çizdim...

8.

Perdeyi açtım.

Pencereyi kaldırıp başımı dışarı uzattım, saçlarımı ıslattım yağmurda.

Toprağın kokusunu iyice duyabilmem için, bahçeye inmeliyim... Bırakırlar mı? Anlatamam. Anlatabilmeyi ne kadar isterdim. Anlayamazlar, ama anlar görünürler hep; anlar görünmek onlar için bir ödevdir çünkü... Başlarını sallıyarak, el-kol oynatarak, anladıklarını belirtirler. Hep gülümserler. İçten gelmiyen, ama gene de saygılı bir gülümseyiştir yüzlerindeki.

Güç... çok güç onların yerinde olmak...

Kapıyı yumrukladım... Anahtar döndü. Kapı aralandı.

"Girebilir miyim?"

Bileğinden tutup çektim.

"Bir şey mi istediniz?"

"Bahçeye inmek istiyorum."

Ellerini saçlarına götürüp sıvazladı, topuzunu yokladı.

"Sıkılmıyor musun?" dedim.

Şaşırdı. "Neden?" der gibilerden yüzüme baktı.

"O kadar çok saçtokası var ki başında."

Gülümsedi. Tekrar yokladı saçlarını. Sonra kapıya yöneldi. Tuttum bileğinden.

"Bahçeye inmek istiyorum."

"Nasıl inersiniz?"

"Nasıl mı inerim? Kapılardan geçip, merdivenlerden inerek."

"Ya babanız?"

"Babam mı? O bilir nasıl ineceğini."

"Anlatamadım."

Ağzımı açmışken, kapadım... Babamdı gelen.

"Siz çıkın," dedi.

Kadın çıktı...

Elleri arkasında, pencereye gidip yaslandı.

"Duvarlar dolmuş," deyip gülümsedi.

"Doldu," deyip gülümsedim.

"Duyuyor musun?"

"Toprak kokusunu mu?"

"Hayır. Gök gürültüsünü."

"Daha yakından koklamak isterdim. Bahçeye inerek."

"Dinle bak."

"İnebilir miyim?"

"Sana yağlıboya aldım."

"Daha yakından... Bahçeye inerek."

"Az sonra bir boyacı gelecek. Duvarları istediğin renge boyatırsın..."

"İnebilir miyim?"

"Odanda kalmalısın. Az sonra gelir."

Uzandım sırtüstü.

Ayaklarını sürterek çıktı...

4.

"Merhaba beyim!" dedi.

"Merhaba!" dedim.

Kısa boylu, düz kumral saçlı, kahverengi gözlü, yirmi üçünde biriydi... Bafra'sını çıkarıp uzattı. Aldım... Tetiği çekince sarardım. Bağıramadım...

Sigaramı yakarken utandım. Bir çakmaktı elindeki.

"Güzel, değil mi?"

"Evet," dedim. "Verir misiniz biraz?"

Uzattı... Bir çakmak olduğu halde, tabanca görünüşlü olması bir güven doldurdu içime. Isınıverdim. Korkum geçti.

"Satar mısınız?"

"Satarım."

"Ne istiyorsunuz?"

"Yetmiş beş."

Çıkarıp, bir yüz lira uzattım.

"Üstü kalsın... Yalnız sizden bir ricam var. Bana bir kutu mantar alabilir misin?"

"Alırım. Ama o mantar tabancası değil ki."

"Biliyorum. Al sen... Kimsenin duymasını istemiyorum."

Başını salladı.

"Sigaram kalmamış," deyip güldü. "Şimdi gelirim."

Öpüp, yastığımın altına koydum tabancamı.

Kuşları ürkütüp, gökyüzünü şenlikledim...

5.

Hep özlemle beklediğim, yeni bir güne çıktım. Boy'na yanlış anlaşılmanın sonuydu bu yeni gün.

Kutudan bir mantar çıkarıp yere koydum. Tabancamı elime alıp kapıya çevirdim ve mantara kuvvetle bastım...

Üçü birden daldılar içeri, daldılar ve kapının önünde mıhlanıp kaldılar... O korkuyla açılan gözlerini görmeliydiniz.

"Bahçeye inmek istiyorum," dedim.

Üçü birden kapıya yapıştı.

Sürtünerek çıktım.

HÜNALP, Ayhan

ORKİNOSLAR VE İSTİKLÂL CADDESİ

Bu bölük-pörçük düzen, bu katmerli dram, Orkinoslar İstiklâl Caddesinde karaya vurana kadar, kancık veya kalleş insanlar, mert ve dürüst deniz yaratıklarınca hizaya getirilene kadar sürüp gidecekti. Yirmibeşer, otuz beşer kuruşluk bin dokuz yüz kırk yıllarının aşk romanları. Bitişik yalılarda, bitişik bahçelerde geçen, delicesine sevişen insanların hikâyeleri. Orkinoslar ve İstiklâl Caddesi.

"Ovidius ne demiş? Döğüşen adam Hektor'du, fakat öteki, o atların sürüklediği adam artık Hektor değildi, demiş. Ya Antigonus? O susmuş mu? O da, oturağını döken adam, benim güneşin oğlu olmadığımı çok iyi bilir, deyivermiş. Boş koysana sen bunlara arkadaşım. Sakala göre tarak, kafaya göre tarak vur, tamam mı. Serçeden başka kuş, Zeyrek'ten başka yokuş bilmezsin. Var mı paran pulun, cümle âlem kulun. Yok mu pulun, babafingodur yolun."

"Yalan diğil hani ya."

"İş malın olsun, Halep'den gelir eşeği."

"Kimisi kasıla kasıla muz yer, kimisi ıkına sıkına havuç."

"Savcı suratıma bir baktı baktı da, (Eğer istersem seni sarmısak havanında döver, suyunu da güvercin gübresine katarım) dedi sanki. Ay benimle olmadıktan sonra yıldızın kuyruğuna ne çarpayım? Miralay tokadı yemiş gibi olmuştum. Hâkime bir bakış baktım ki, tıpkı öküzün kör kasap bıçağına bakışına benzemiştir. O anda da birden farkettim, her yanım teneke olsa, benden gazoz kapağı bile yapmazlardı."

"Ben kaç baharın yeşilini yedim, bilemezsin. Senin bilmişliğin kadar benim unutmuşluğum var. İsterlerse arkadaş insanı lâdes kemiği gibi çattadak kırıverirler. Öle ki kurtula."

"Evet, doğru dedin. Doğru. Öle ki, kurtula."

Sehr-i Stanbul'da, İstiklâl Caddesinin kıyıcığında, orkinoslardan uzak bir "Çiçek Pasajı" günlük hayatını yaşıyordu. Masalarda çeşitli insanlar. Çeşitli satıcılar. İtlisi-bitlisi. Efendisi-eşeği. Erkeği-ibnesi. Kimisi, "Hüvelbâkisi silinmiş mezartaşı, ardıçkatranı, somundüşmanı kılıklı karı!" diye hanımına küfrediyor; kimisi, "Yalanım varsa trafiğe kurban gideyim,"

diye yemin ediyor, kimisi de, "Bal tutan bok yalar," diye veriştiriyordu.

Hızını alamayan bir masadan, "Gözünün kenarına ederim de, dünyayı boklu görürsün," diyen bir külhanbeyi müsveddesine, saat tamircisi Arten Usta, "Karımı yakalatamıyorum birader, baskına giden polis işini ayarlayıp, karıya atlıyor, bir şey yok diye de dönüyor. Şaştım kaldım, dört yaşındaki kızımı da bu yüzden çekip alamıyorum," diye dert döküyor.

Bir Anadolu ilçesinden karısını gömerek ayrılan ve dört kızıyla, köprü korkuluğu gibi ortalıkta kalıveren bir doktor, yakasını tutup-tutup suçlu oymuş gibi çektiği arkadaşına, "Gözlerin Haziran güneşi arkadaşım," diyor. "Sen Eflâtun'sun, ben Fuzuli!"

Bu bölük-pörçük düzen, bu katmerli dram, Orkinoslar İstiklâl Caddesinde karayavurana kadar, kancık veya kalleş insanlar, mert ve dürüst denizyaratıklarınca hizaya getirilene kadar sürüp gidecekti. Oysa ki, az ilerde, şehrin herhangi bir yerinde, herhangi bir iskelenin fenerinde veya bir çımacının halatında serseri bir yazar, bir emekli gazeteci, sırılsıklam haber kokan, sütunlara sığamıyan bir yazar sorumsuz bunalımların artıkları ile eziliyordu. İkibüklümdü. Çımacının halatı denize düşüyordu. Kaptan bağırıyordu. Tornistan tutmuyordu. Takunyalarının kayışı aşınmış bir makinist küpeşteden vuran poyraza küfrediyordu. Martı, gagasındaki çinekoku Karabatağa kaptırmıştı. Bütün güzel günler için yazılmış şiirler, bütün güzellikler için yazılmış ağıtlar, kavşaklara, dörtyol ağızlarına çakılmış temel çivileri gibiydi.

Ekmekçinin defterinde adı olmıyan bir öğretmen, adı okundukca "Buradayım." demesine rağmen, çoktan nâmevcut, İl Milli Eğitim Müdürünün bile adını unuttuğu bir köyde, transistorlu radyosunun pili bitecek diye yalnızca haber bültenlerinin özetlerini dinleyebiliyordu. Oysa ki her odasında başka radyolar çalınan kentler vardı. Uzak, bir gençlik serüveni, bir gençlik anısı, bir kaybolmuş şiir kadar uzak kentler.

Bir zamanlar yolun sonu düşünülürdü. Şimdi yolun başı aklımı çeliyor. Tomar tomar, bir yığın, ağırlığı ne insanı bir hipototam gibi ezen, mıhlayan ezgiler. Kabak kızartmaları sarmısaklı, Dibi yanmış pilâv tencereleri. Yirmi beşer, otuz beşer kuruşluk aşk romanları. Bitişik yalılarda, bitişik bahçelerde gecen, delicesine sevişen insanların hikâyeleri. Orkinoslar ve İstiklâl Caddesi...

İLKİN, Metin

DİLBER

"Hay kadın, gecekonduyu yaptı etti de içine girip oturamadan ölüverdi!" dediler. "Şu gecekondu bitmeseydi tamamına erdireceğim diye daha bir zaman yaşardı!"

Dilber, annesinin arkasından saçını başını yoldu, dövündü. "Bu ev bana zindan oldu," dedi de bir daha demedi. Tazeciğin aklı başından gideyazdı.

Kadınlar, açılsın diye ağlatmağa zorladıkta, üzerine vardıkta çırpınmasının üstüne koydu hep, kendini yerden yere vurdu. Tutulacak, dindirilecek gibi değildi. Baba Salim, gönlü ezile ezile, yanağına kan oturtan bir tokat yapıştırmasa daha da durulacağı yoktu. Kadınlar, "Acıyı acı bastırır," dediler. "Ellerin var olsun, Baba Salim!"

Dilber'in yanağından beş parmağın izi çabuk gitti. Kırk Mevlût'undan sonra da annesinin acısından yanarlığı kalmadı. Yalnız o tokadı bir türlü unutamadı nedense.

Baba Salim'e, hiç yeri yokken, "Sen bana vurdun!" dedi.

Çeşme başındaydılar. Baba Salim, kovaları dizmiş de sıra bekleyen kadınlardan utana sıkıla, "O, seni ayıltmak içindi, yoksa vurur muyum hiç?" dedi. "Ben seni yürekten severim, iyiliğin için her şeyi yaparım."

"Yapar mısın, caymaz mısın?"

"Yaparım deyince yaparım. Bugün de yarın da."

"Peki, bak yazdım bunu."

Sol avucuna sağ elinin bıdık parmağıyla bir şeyler yazar gibi yaptı da elini yumdu. Baba Salim'in yanından yumuk elini açmadan ayrıldı. Uçarı bir hali vardı.

Oraya ne yazdı ki diye ikircimlenmedi Baba Salim. Hem ki ne yazabilirdi, Dilber, imza yerine parmak basanlardandı.

Baba Salim, eşeği yanaştırıp çeşme başına çökünce kadınların fıkırdamasına pirelendi. Birine, "Ne gülüyon, zilli!" dedi. Kadın, açıktan açığa bir kahkaha attı.

Baba Salim, sakaydı. Ama kimseye boynu eğri değildi. Kendini saydırmasına sertti, tok sözlüydü.

"Yırtık!" dedi.

Dilber, nedense evin içinde değil de hep sokak kapısının eşiğinde otururdu. Dirseklerini dizlerine dayar, ellerini çakak-

larına yapıştırırdı. Baba Salim, her geçişinde onu öyle görüyordu. Öyle gözleri dalmış, hülyalı.

Baba Salim, bıraktı eşeği kendi başına gitsin, durdu.

"Dilber!"

Dilber, toparlandı.

"Bak unutma," diyerek güldü de içeri kaçtı.

Şimdilerde akşamlar erkendi. Kimi vaktinden önce sular kararır, koyu kül rengi bulutlar yükünü devirir gibi yağmuru boşanırdı. Toprak kokusu duyulurdu bütün.

Dilber, hâlâ eşikte oturmaktan vazgeçmiyordu.

Baba Salim'i görünce ayağa kalktı, seslendi:

"Islanma, yağmur geçesiye bekle bizde."

Yağmur olmasa da Baba Salim'in onu görmeye kararı vardı. Eşeği saçak altına haydayıp geldi. İçeri girdiler.

Baba Salim, hemen, "Kız!" dedi. "Kahveci Emin beni tuttu böyle böyle dedi; ananın evini alası olmuş ta sen, pazarlığı bennen kesebileceğini demişsin. Bu işe ben karışır mışım!"

Dilber'de ses-söz yoktu. Öyle kuzu kuzu durmuş, bakıyordu.

Baba Salim, devam etti:

"Hadi bu bir yana, ana evi satılır mıymış hiç?"

"Ben ona ev satılık demedim ki," diye omuz silkti Dilber.

"Bunu böylece söylesene, bana ne gönderiyorsun?"

Dilber'in gözleri dolu dolu oldu.

"Benim kimim kimsem mi var, bir sana güvendiydim. Bana ne söz verdin, buraya yazdıydım hem," dedi, sağ elinin bıdık parmağıyla sol elinin ayasına dokundu.

Baba Salim'in yüreğinden deli bir yel esti, inceldi. Dilber'in, ama babaca yanağını okşadı da yağmurun dinmesini beklemedi artık. Eşeği dehledi.

Dilber, mutlu olmasına mutluydu, ama bekleyişliydi.

Baba Salim, geçerken, Kahveci Emin'e uğradı.

"Ev satılık değil," dedi.

Emin, biraz dil dökecek olduysa da, baktı ki kulağına söz girmiyor, vazgeçti. Ama bir bildiği, güvendiği olsa gerek, yoksa kolay kolay tuttuğu işi bırakacaklardan değildi.

Gören, tanıklık eden çıkmadıysa da, gece yarısı Dilber'in evinin taşlanması onun elinden değil de, kimin elinden olacaktı. Böylece kızı dile düşürmek istiyordu. Dile düştü mü artık orta malı olurdu, barınamazdı buralarda.

Nitekim taşların ardından gelen sözler daha ağır çekiyordu: "Kapı eşiklerinde bekleşmeler..." dendi.

"Gerdan kırmalar..." dendi.

"Çapkın göz çarkı aksatır..." dendi.

Bir rüzgârdır esti ve şimşeği eksik değil: Kahveci Emin geldi sonunda, "Kız, beni baba belle," dedi. "Anannan uzun boylu selâmımız vardı, seni kollamak boynuma borç benim."

Dilber, boynunu büktü.

"Olanı, söyleneni duydum da geldim; bu işlerin sonu uçurum. Başladı mı ardı gelir, iyisi mi çek git buralardan, sıyır kendini."

Dilber, "Anamın evini sırtlayıp taşıyamam ki..." dedi.

Kahveci Emin, güldü:

"Kız, kalm kafa; sat evi, sat. Var mı başka çaresi?"

Dilber, bu sözlerden ancak şimdi hile sezdi de tok tok, "Bu işe Baba Salim karışır..." dedi gene kesti attı.

Baba Salim, taş yağmurundan beri ilk atladı Dilber'in eşiğini; doğrusu çekiniyordu. Yolunu değiştirmişti kaç gündür. Ona da gıcık veren söz vardı. "Ne olacak. Baba Salim'nen de kırıştırmışsın!" dendiydi. "Belki siftah Salim'indir."

Dilber, "Ne yapayım, gene tebelleş oldu evi sat diye," dedi. "Senden çekinir de yakamı bırakır sandım. Öyle düşündüm. Senin bana sözün var hem. Yok mu?"

"Var," dedi Baba Salim.

"Ben bunu erkek sözü bildim de adını öyle koydum ortaya."

Baba Salim, Kahveci Emin'e haddini bildirmekle yerine getirdi erkek sözünü. Kavgasız, belâsız adamdı ya, bileğine sağlamdı. Gözü dönerse önüne durulmazdı.

"Sakın ola yoluna çıkma bir daha Dilber'in!" dedi.

O kabara kabara yürüyen Kahveci Emin, şimdi sus-pustu.

Ama beride Tatar Ali'nin ayranı kabarmış, Dilber'i sıkıştırmıştı; döneceği, vazgeçeceği yoktu. Kızı yatırmak istiyordu. Dilber, tir tirdi. "Ali ağabey, günahıma girersin," diyordu, yalvarıyordu.

Tatar Ali, mahallede namlı, poliste mimliydi. İşi gücü kavga, belâydı. Esnaflar onu el altından beslerler, daha doğrusu, haraç verirdiler. Mahalleli gözüne çarpmaktan çekinirdi. Düt dediği ferman bu kabadayının önünden aykırı geçen olmasa da, gene birilerinin gözü şişer, dudağı patlar, dişleri dökülürdü. Onunla baş eden erkek yoktu ki Dilber neylesin, tek yalvarıyordu.

"Beni kirletme Ali Ağabey," diyordu. "Kulun kölenim etme bunu bana."

Sokak kapısı aralığında içeriye kulak veren Zehra Kadın, "Herhalde bu Dilber kız daha önce uçkur çözmemiş," dedi. "Yoksa Tatar belâsıyla böyle pençeleşmezdi."

Arkasına tünemiş olan Zekiye, Zehra kadını dürttü.

"Ne dedin?" diye fısıldadı.

Zehra kadın, "Dilber bu yolun yolcusu değil," dedi. "Bana kalırsa oyun ediyorlar kıza."

"Sana bana değil de niye ona balta olsunlar?"

"Evi var."

"Peh!"

"Çarparsam!" dedi Zehra kadın.

Hem de yüksek sesle söylemişti. Tatar Ali, kapıdan gelen bu sese işkillendi. Dilber'se biraz daha yüreklenmişti.

Zehra kadın, ana yürekli bir kadındı. Onun tek kusuru olan-bitene göz gezdirmesi, kulak kabartmasıydı. Ama gördüğünü, sezdiğini dedikoduya dökmezdi. Kadınlığında nokta, leke yoktu da böylesi hayatı şeref sayanlara kardeş gözüyle bakardı. Gayrısına sevgi duymazdı, terslenirdi. Şimdi Zekiye'nin yediği zılgıt devede kulaktı.

Zekiye, bilerek gürültü çıkardı olduğu yerde. Zehra kadını, Tatar Ali'nin hışmına uğratsın istiyordu. Ali, içerden fırlarsa kendisi sıvışırdı. Hazırlıklıydı, tetikteydi bunun için.

İçerde, Dilber, Tatar Ali'nin elinden sıyrılmıştı. Daha doğrusu, Tatar Ali, seslerden, gürültüden işkillendiği için gevşemişti. Şimdilik vazgeçeceğe benziyordu. Ceketini askı gibi parmağıyla tarttı da omuzuna vurdu.

"Akşama döşeği hazırla!" dedi. "Anlaşıldı mı, geleceğim!"

Dilber, dağınık saçlarıyla örtülü yüzünü biraz daha önüne eğdiğinden Tatar Ali'nin neye davrandığını sezemedi ki sakınsın. Tokadı yemesiyle yere kapaklanması bir oldu.

Tatar Ali, "Anlaşıldı mı?" dedi.

Sokak bir kere daha çalkalandı. Herkes kendi eğilimine göre anlam sürdürüp söz ediyordu.

Zehra kadın, Dilber'i teselliye koşmuştu ya, onun gözünde damla yaş görememişti. Dilber, şimdi kararına keskin, şimdi göze aldığından dönmez, şimdi ateş yüküydü. Zehra kadın, bir delilik etmeye diye, önüne durmak istediyse de yolundan alıkoyamadı. Dilber, dışarı koştu.

Öğle üzeriydi, güneş yakındı, ama ısıtmıyordu. Kötürüm Mine, güneşlensin diye iskemlesiyle kapının önüne bırakılmış, orada unutulmuştu. Mine, "Karnım aç," diye yırtınıyorsa da söz dinleteceği kimsesi yoktu yakınında. Herkes, ya dedikoduya düşkünlüğünden. ya durumun kendisine de dokunan bir yanı olduğundan orda burda toplaşmış tartışıyordu.

Dilber, Baba Salim'i çevirmiş, sanki, hıncını ondan almak ister gibiydi. Söze, "Ulan!" diye başlamıştı. Başına geleni anlatırken, arada bir, "Ne biçim erkeksin!" gibi, "Sözün sözse

Tatar Ali benim değil, senin şerefinle oynuyor!" gibi, "Yok öyle değilse döşeği hazırlıyayım ona!" gibi çileden çıkarıcı sözleri de eksik etmiyordu.

Baba Salim, sadece: "Dilber! Dilber!" diyebiliyordu.

Dilber'se kana kan ister gibiydi. Öc yerinde durmamalıydı.

Baba Salim, "Ağzından çıkanı kulağın işitiyor mu senin?" dedi. Şimdi o da sertti.

Emin'in kahvesinde bir uğultudur gidiyordu. Orada herkes hep yüksek sesle konuşurdu. Kendini karşısındakine duyurmak isteyen böyle bağırmak zorundaydı. Bu kahvede radyo hiç susmazdı, hem de hep sonuna kadar açılırdı, bangır bangırdı.

Baba Salim'in içeri girmesi bütün bu gürültülerden daha baskın oldu. Kapının kanatları artlarına çarptılar. Ocağa yakın oturan Tatar Ali bir anda tilkileşti, kendini kastı. Tetikteydi.

Dilber, Baba Salim'in ardındaydı.

"Vur ite!" dedi. "Elin namusuyla oynamak kolay mı öğrensin!"

Kahvedekiler, duvar diplerine çekilmeğe hazırlandılar. "Baba Salim eceline susamış!" diyorlardı içlerinden.

Tatar Ali, gerçekten de kuşağına davrandı. Ne ki saldırmayı kullanmağa kalmadan Baba Salim'in savurduğu iskemle kafasına geçiverdi. Yıkılmadı ama, sersemlemişti. Saldırma elinden düştü. Kasaturadan bozmaydı; oluklu, uzun, ağırdı; sapı okkalıydı.

Dilber, "Vur ulan, Salim!" dedi. Kendi de bir su bardağı kapmış Tatar Ali'nin tam burnuna fırlatmıştı.

Tatar Ali, öyle kolayından postu vereceklerden değildi, sarsılmış, sersemlemişti ama, tazı gibi zıp zıptı. Salim'se saldırmayı yerden almış, ama sivrisiyle değil, bıçağın yüzüyle habire vuruyordu. Şimdi, Tatar Ali'yi Baba Salim'in elinden alabilecek tek kul yoktu. Zaten herkes afallamıştı. Bunca namını yürüten Tatar bu muydu? Ortalığı bunca haraca keten aslan, şimdi Salim'in önünde kedi değil de neydi? Zaten miyavlıyordu. Bıçağın etine her değişinde öyle, yani miyavlamaya yakın sesler çıkarıyordu... Salim, bu da bir ana doğurduğu dememiş, iler tutar yerini bırakmamıştı. Her ne kadar bıçağın sivrisini kullanmadıysa da keskini yeter yara açmıştı. Tatar kan içindeydi. Sağ kulağının yarıdan fazlası kopmuştu; kanlı kıkırdak yerde, üstüne de basıldığından, tanınmayacak haldeydi. Sonra da Tatar Ali uzandı kıkırdağın yanına.

Dilber, "Bu ona yeter," dedi. "Elin sözlüsüne yan bakmak neymiş anladı anlıyacağı kadar."

Baba Salim, bıçağı elinden attı, daha doğrusu atmak zorunda kalmıştı; Dilber, vücudunu yaslamış, yanağını yanağına vermişti. Milletin gözü önünde sarılıştılar.

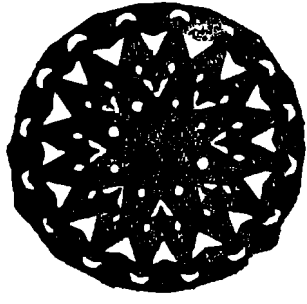
Millet, kınamaya alışmış millet, şimdi övdü, etekledi, alkış tuttu.

Kahveden çıkınca Dilber, Salim'in koluna girdi.

"Eve gidiyoruz," dedi.

Salim'in de gönlü bu yoldaydı. Ama Dilber'in, sokağa böyle kolkola girmelerini, mahalle halkının gözü önünden böyle kolkola geçmelerini istemesine önce karşı durdu. Bu gösteri gereksizdi, biraz gülünçtü. Ama istemese de boyun eğmek zorundaydı. Dilber koluna öyle girinişti ki, sanki pençesini geçirmiş gibiydi. Öldür Allah bırakmazdı.

Baba Salim, utanıyor, sıkılıyordu ama, neylesin katlanıyordu; sadece biraz başını eğmiş, omuzlarını düşürmüştü. Yürüyorlardı. Dilber'se gıdaklar gibiydi, seke seke yürüyüşlüydü, etekleri uçuyordu. Mine'nin önünden geçerlerken durdu da Baba Salim'in yalnız orada bir an için kolundan çıktı. Mine, karnının açlığını bağıra bağıra uyuyakalmıştı. Başı yana sarkıktı. Dilber, eğildi, yanağından öptü. Mine, yüzünü renklendiren, anlamlandıran bir gülümsemeyle uyandı. Gözleri şimdi her şeyi daha önce bilmediği, tanımadığı bir renkte görüyordu. Dilber ile Baba Salim'in kolkola gidişlerini seyre doyamadı arkalarından.

KARAS, Nursen

KOLYE YAPAN ÇOCUKLARIM

Sağımdaki solumdakilerin konuşmaları mıydı beni tedirgin eden neydi bilmiyorum, birdenbire başıboş olmak istedim. Başıboş.. hani sözcüğün gerçek anlamıyla başıboş. "Siz gidedurun, ben bir gazinoya uğrayıp geleceğim yine." Oysa mola yerimize uğramamın hiç bir gereği yoktu. Vurdum Bodrum sokaklarına. O sokak senin, bu sokak benim. Masallara karışmış, düşlerime uğramış Bodrum burda. Ben de burdayım. Ben Bodrum'dayım yani. İçimde ilk yalnız yolculuğa çıktığım günküne benziyen bir kıvanç, bir özgürlük sevinci. Bodrum'la ben, yüzyüzeyiz. Bir kavuşma sevinci. Kitapçısı, bakkalı, kahvesi, tek tek palmiyeleri. (Ünlü balıkçısı (1) getirip dikmiş palmiyeleri buraya). Sen, işte Bodrum burdasın, ben de karşındayım. Çarşısı. Yollar çekiyor insanı. Dönüp çıkmak da istemiyorum. Encik boncuk çarşısı, deniz ürünlerinin, deniz ürünleriyle yapılan süslerin, kutuların, vazoların, deniz dibinden çıkarılmış büyük boy antik testilerin (Anfora'ların) dizi dizi dizildiği çarşısı. Dükkânların biri ötekinden zengin. Hepsinde alınacak bir şeyler, alınmak istenecek şeyler var. Ama yollar.. iyi ki şu yolların çekiciliği.. yoksa kalırım, çıkamam bu dükkânlardan.

Her şey ışıklı, her şey güzel ve iyi. Sözgelişi şu çocuklar? Kaldırım kenarına oturmuş, o kolyeleri diziyorlar. Dişleriyle kıstırarak zincirliyorlar.

Mi? Işıklı mı? Islık çaldı biri, ya da öyle bir ünledi. Hani erkeklerin beğendikleri kızlara seslendikleri bir mırıltı, bir ünlem? Gerçek mi? Yürümüşken döndüm. Bunlar çocuk ayol!.. Basbayağı çocuk. Bunların anası değil ya, nerdeyse ninesi yaşında olacağım. Güldüm çapkınlıklarına. İçimden gelerek, tâ yüreğimden güldüm. Bir de temiz yüzlü yumurcaklar, on - on iki yaşından berideler.

Güldüm; tâ içimden. Bir utansınlar, süt dökmüş kediler gibi. "N'apıyorsunuz?" Kafalar eğik, ses yok, eller, minik minik eller bir şaşkın. Şimdi pensi mi alsın zinciri açsın, yoksa önce kabuktan madalyonun çevresini mi ölçsün. Hey Tan-

---

(1) Halikarnas Balıkçısı.

rım.. hem pensi alıyor eline, hem zinciri madalyonun çevresine dolayıp ölçmeye çalışıyor. Ama elleri küçük, sığmıyor bütün bunlar avuçlarına. Oysa önce zinciri ölçmeli, sonra pensi alarak bir halkayı açmalıydı. Neden aldı pensi eline, tuh... Bırakamıyor da. Neden bırakamıyor?

"N'ası yapıyorsunuz bu kolyeleri?"

Yanındaki bir gayretlendi, "nası yapıldığını" göstermek istercesine. Öbür yanındaki de gayretlendi. Başladılar önlerindeki kutudan bir şeyler alıp vererek daha hızlı çalışmaya. Kız, hani o pantalonlu kız da onları izlemeye koyuldu. Hoh.. neyse, pensi bıraktı elinden. Madalyonun çevresindeki zincir bol olmuştu. Hiç tutmazdı bunu bu, bi kere bile tutmazdı. Öyleyse niye yapmıştı? İlk başta bile, yeni öğrendiğinde bile, böylesi kullanılmaz bir kolye çıkmamıştı elinden.. hay aksi şeytan..

— Bu ne?

"Bu ne? Bu ne? Bu ne?.." Ne var soracak, kabuk işte, basbayağı kabuk.

— Kabuk!

— Ne kabuğu?

"Ne kabuğu" mu? Hiç, yengeç kabuğu, başka bir şeyin kabuğu olabilir mi?

— Ne kabuğu bu? ayy.. düştü!

Düştü kırıldı, n'olacak şimdi?

Bu çocuklar n'apıcaklar? Bu kabuklar kendilerinin mi? Bu zincirler? Yoksa birisinden alıp kolyeleri ona mı götürüyorlar? Azar işitme var mı sonunda?

— Siz okula gidiyor musunuz, çocuklar?

— Evet.

— .....

— Evet.

— Kaçıncı sınıftasınız?

— Ben üçteyim.

— .....

— Ben dörtteyim.

— Hep aynı okulda mısınız?

— ..... Evet.

Yolların çekimi olmasa?..

— Bu kaçaydı çocuklar?

—

— .....

— O lâzım değildi.

Ayh, bu da konuşurmuş demek ki, hani o hep susanı. Bu defa ötekiler susarken o konuşmuştu.

— O lâzım değil. Yalnız şu tırnağını alalım.

Deniz mevsimi kızlı erkekli gençlerin çoğunluğunun bulup buluşturup boynuna astığı yengeç tırnağını, bacak kurusundan kopardı kutusuna attı; kırmızımsı bacak kurusunu da sokağa, yere.

— Bunu atıyor musunuz?

Üçü de başlarını kaldırıp baktı, yine işlerine eğildiler.

— Atıyorsanız alabilir miyim?..

Garip bir merak benimki, kimsenin anlıyamıyacağı, hem de kolay kolay anlatamıyacağım bir merak. Gittiğim yerlerden taş, toprak toplayıp alıyorum; koparıp kuruttuğum çiçekler, çektirdiğim resimler yetmezmiş gibi, her uğradığımız limandan, her gezdiğimiz harabeden bir ufak taş parçası alıp, defterimden bir yaprak koparırak, "Efes"den ya da "Bodrum Kalesinin merdivenlerinden aldım" diye not edip kâğıda sarıyorum. Burdan da, şimdi çömelip durduğum bu Bodrum sokağı kaldırımından da şu, yengeç kabuğu parçasını alıp götürmek istiyorum. Hep benimle kalacak bir "Bodrum parçası", "Çocukların Kabuğu".

— Siz kitap sever misiniz çocuklar?

— Evet!

— Evet!

— Evet!

"Okula gidiyor musun"a evet demiyen de şimdi "evet" dedi. Demekki, kitap sevmek başka, okula gitmek başka. — Neden olmasın? Benim için de öyle değil mi?, öyle olmadı mı? —

— Bana adreslerinizi verir misiniz? İstanbula dönünce size birer kitap gönderirim?

Ciddiyetle ve sırayla söylüyorlar adreslerini, ben de bir yanımdan yolların çekimini duyarak ivediyle yazıyorum.

Şimdi artık üç çocuğum var Bodrumda. Kaldırıma oturup kolyeler yaparken, yoldan geçen pantalonlu kızlara sözatan, sonra da utanıp şeytan minareleriyle zincirleri ve pensleri hiç gereksiz, minik avuçlarına doluşturan, şaşırıp bocalıyan ama kitap okumayı seven üç küçük çocuğum var Bodrumda.

KEMAL, Orhan

SALYANGOZ

Arkadaşları, inatçılığından, "Keçi" derlerdi.

Aslına bakılacak olursa inatçı falan değildi. Sadece, "Arkadaş" dediği yığınla işsiz güçsüz, boş gezenin boş kalfası yanında çok daha görgülü, çok daha bilgiliydi. Yalnız görgülü, yalnız bilgili değil, kafasının gerçekten çalışışını da buna eklemek gerek.

Arkadaşlarından daha iyi düşünüyordu.

— Mezar taşıyla öğünmeyi sevmem ama, aramızda elbette asalet, bilgi, görgü farkı var. Ben, Âl-i Osmân'ın en değerli Sadrazamlarından falana mensubum!

Ne zaman bu türlü konuşmak zorunda bırakılsa, arkadaşları hemen başlarlardı:

— Ta ta ta, ta ta ta, taaaaaa!

— Dikkaaaaat!

— Nişangâhsız atılış... Serbeeest!

Kızarır, bozarır. Boyun damarı parmak gibi kabara kabara başlardı yeniden:

— Eşşekler, hayvanlar. Ulan gezdiğiniz Antep, yediğiniz pekmez. Ayak takımı. Sizinle herhangi bir sosyeteye, bir ne bileyim resepsiyona gidilmez be. Ya çatal düşürürsünüz, ya peçete. Görgüsüz hayvanlar!

Arkadaşları kızmazlardı ama, alayın dozunu artırırlar, dalına veryansın binerlerdi:

— Görgüsüzüz oğlum ne yapalım?

— Senin gibi sadrazam soyundan gelemedik!

— Haminnen akıllıymış. Paşalarla fingirdeşmiş..

— Ulan sosyete, resepsiyon patırdattığına bakma. Sadece bu kelimeleri duymuş nerden duymuşsa. Cevap ver bakayım: Bir resepsiyona nasıl kıyafetle gidilir?

"Keçi" soruya ciddi ciddi sarılır:

— Önce resepsiyon kelimesinin ne anlama geldiği üzerinde duralım. Resepsiyon...

Sağdan soldan matrak başlardı:

— Resepsiyon yenir mi içilir mi?

— Koklanır!

— Aman sıkı tut, yere düşürecekain..

Kahkahalar arasında o, yâni Keçi, kıpkırmızı, hattâ çoğunlukla mosmor kesilerek "Resepsiyon"u anlatmağa çalışır, yaygara öylesine artardı ki, çaresiz: ,

— Ulan görgüsüzler. Bir dakika zırıltıyı kesin de anlatacaklarımı dinleyin, faydalanın!

Kim dinler? Hele kim faydalanma yoluna gider?

— Ha ha ha haaa...

— Ho ho ho hooo...

— Hi hi hi hiiiii...

Fırlayıp kalkar, topuna birden iğrenerek baktıktan sonra:

— Allahın insan suretinde yarattığı hayvanlar!

der, çekip giderken de ardında hep o "— Ha ha ha, ho ho ho, hi hi hi"lerin şiddetli kahkahalarını bırakırdı. Ama büsbütün darılıp küsmezdi de. O öfkeyle herhangi bir başka kahveye gider, az şekerlisini tıpkı tıpkısına "Bir eski ve ünlü Sadrazam torunu" çalımı içinde söyler, Birinci cıgarasını çıkarıp yakar, az sonra getirilen kahvesini ona çok yakışan "Mağdur bir asil" edasiyle höpürdetmeğe başlardı.

Gazeteler istediği, beklediği günlerin geliş haberini getirmiyordu bir türlü. Bu haber neydi? Kesinlikle bilmese bile, "O gün" gelecek, Urumeli'nde kalan ecdat mirası hanları, hamamları, çiftlikleri falan ona verilecekti. "O gün", bu gündü işte. Yani Urumeli'deki emvalinin kendisine verilme kanununu imzalıyacak Devlet reisinin kanunun altına imza attığı gündü. Ve gazeteler bu haberin müjdesini iri puntolu manşetlerle vereceklerdi.

Gazetelerde böyle bir havadisi okuduğu andaki sevincinin ne olabileceğini çok düşünmüştü. Çıldırır mıydı acaba? Çıldırmasa bile, bu şimdi "— Ha ha ha, ho ho ho, hi hi hi"lerle tefe alan arkadaşlarının tepesine dikilecek: "— Gördünüz mü ulan kayartolar?" diyecekti. "Nasılmış? Yalan mıymış benim Sadrazam ahfadından olduğum?"

O zaman, o zaman işte keyifle seyredecekti "Kayartolar"ın şaşkınlığını. Ama aldırış etmeyecek, yüzlerine daha fazla vurmıyacak. Hemen atlayıp gidecekti Urumeli'ye. Yığınla gayrimenkul'ünden gereksizleri hemen satıp paraya çevirecek, ondan sonra da "Kayartolar"a tel havalesi, topunu yanına getirtecekti. Yenecek, içilecek.. vur patlasın çal oynasın gidilecekti.

Gazeteler beklediğini getiredursun... şöyle bir haber okudu o gün gazetelerden birinde: "-KONYA- (Özel) Fransa'ya ihraç edilmek üzere ilimizden salyangoz istenmiş ve ilk partide kilosu elli kuruştan otuz ton salyangoz toplanmıştır."

Haberin üzerinde durdu. Bir daha, sonra bir daha okudu.

Daha sonra da elli kuruştan otuz ton salyangozun kaç lira ettiğini hesapladı. Bir milyon beş yüz bin kuruş yapıyordu. Bir milyon beş yüz bin kuruş da on beş bin liraydı. Hiç de kötü para değildi. Otuz bin kilonun önüne bir sıfır koydu, üç yüz bin kilo. Üç yüz bin kilo elli kuruştan yüz elli bin lira. Sıfırlar çoğaldıkça ele geçecek para da çoğalıyordu. Yüz binlerden milyona, daha sonra da milyonlara çıktı. Koca Türkiye'nin dağları taşları, bahçeleri bağları salyangozla doluydu. Toplar toplatır, vapurlar dolusu sevk eder, milyonlar kazanırdı. Neden olmasın? Salyangozlar hiç kimsenin değildi. İlk zamanlar kendi, karısı, çocukları seferber olur toplarlar, ellerine geçecek parayla işi organize ederler, organize edilen iş kendi kendine yürümeğe başlar. Bir yazıhane açar. Birtakım defterler, antetli zarf kâğıtlar. Bir yazı makinesi. Sonraları da sekreterler, daktilo kızlar, yabancı dillere çevirecek mütercimler.

Bana bir kahve daha al oğlum..

Kahvesini getiren garsona:

— İş bilenin, kılıç kuşananın! dedi. Büyüklerimiz gerçekten de doğru söylüyorlar. Memleketin dağları taşları, bahçeleri bağları iş dolu. Gel gelelim bu işlerden faydalanacak zekâ nerde?

Garson bu hiç tanımadığı adama pel pel bakıp:

— Doğru beyim, dedi çekip gitti.

Fakat o, anlatmak ihtiyacındaydı. İhtiyacındaydı ama, "Kayartolar"dan saklıyacak, "Eşeklerin aklına karpuz kabuğu" düşürmeyecekti.

Kahvesini çabucak içip kalktı. Ne olursa olsun çok önemli tam da Âl-i Osman Sadrazamlarından birinin zaman zaman matrağa alınan, beş parasız bir torununa göre bir iş'ti. Yazıhanesini kurmuş, daktilolar şakır şakır çalışıyor, mektuplar yazılıp uçak postalarıyla gidiyor, Dünya'nın çeşitli memleketinin çeşitli bankalarından Merkez bankasına havaleler geliyordu. Şimdi oturmakta olduğu kıyı semtteki kiralık gecekondu yerini çoktaaan muhteşem bir apartmana bırakmıştır. Aşçılar, işçiler, zarif önlükleriyle birer içim su "Domestik"ler, kanlı canlı "Vale"ler. Garajlarında çeşitli Mersedes'ler, Buik'ler, hattâ hattâ Kadillâk'lar. Denizde on iki metre boyunda sandallar, boy boy motörler, belki de hatırı sayılır bir yat...

Bütün bunları anlatacak insan arıyordu. Anlatmak ihtiyacındaydı.

Az önce "— Ha ha ha, ho ho ho, hi hi hi"lerle dolup taşan kahveye gitti. Hiç birine bir şey söylemiyecek, çaktırmıyacak-

tı yeni işini. Yalnız, gülecekti bıyık altından. Ama yoklardı. Garsona sordu: "— Az önce gittiler" karşılığını aldı. Canı sıkıldı. Sıkıldı ya, yeni işinin sevincini de paylaşacağı biri lâzımdı. Garsona, sır verircesine:

— Bana bak, dedi. Sana bir şey söyliyeceğim ama, sakın o hırtlara duyurma!

Garson da o "Ha ha ha, ho ho ho, hi hi hi"ler kadar onu ciddiye almaz, tam tersi, dalga geçilsin diye "Ha ha ha, ho ho ho, hi hi hi"lere onunla ilgili yeni yeni haberler uçururdu.

— Deli misin âbi? dedi. Yanımda adam boğazla. Beni bilmez misin?

Bilmez olur muydu? Gözleri parlıya parlıya, heyecandan kekeliye kekeliye "— Yeni işim bildiğin gibi değil. Çok yakında milyoner oluyorum!" dedi. Sonra başladı nişangâhsız atmağa:

— Onlara ne adam olduğumu göstereceğim! Apartmanımın garajlarında çifte çifte arabalar, denizde irili ufaklı motörlerim.. Bana bu işi kim veriyor biliyor musun? Dedemin Urumeli'deki mallarının eski kâhyası. Ama sakın o hırtlara....

— Deli misin âbi? Yanımda adam boğazla dedim ya! Yalnız, tabî o zaman beni de görürsün değil mi?

— Ayıp ettin.. tabi. Tabi ya, elinden ne iş gelir?

— Askerliğimi motörlü birlikte yapmıştım. Fiyakalı şoförümdür!

— Tamam. Seni hususilerimden birine alırım!

Önüne gelene: "— Sana bir şey söyliyeceğim ama sakın kimseye açma!"larla memlekete yaydı. Çok geçmeden adı "Salyangoz"a çıktı. Şaşıyordu. Hiç kimseye açmadığı halde nereden duyulmuştu?

— Bok memleket, dedi, geveze insanlar.. Ulan, ağızlarında mercimek ıslanmıyor be!

KÜRNEK, Cavit

KODESTE

Öyle gibi geldi bana. Hani, en sivrisinde öfkenin, en doruğunda gibiydiler geldi.

Birden, çok birden, dönmüş de, atılmış yakamdan yapışmış da, tartakladı beni Urfalı. Hem beni tutmuş çekiştirir, hem bağırırdı. Yüzüme ağzından, o, pek altın dişli ağzından, nokta nokta tükrükler fışkırtırdı ve bağırırdı:

"Kalk lan" derdi. "Ne oturuyon? Kalk az sen de sokul" derdi. "Amma karı kılıklısın be. Ko şimdi yazıyı-çiziyi, kalk."

Kalktım.

Urfalı dedi diye değil.

Hani beni tuttu yakamdan elleriylen, o elleriylen, hani, iki kara pençe elleriylen, tuttu beni, bir çekimde doğrulttu diye değil.

İstedim diye kalktım. Kendim kalktım. İstedim diye.

Yaa, sıkıydı...

Tek adım attım onlara. Daha bir adımdı.

Tam burnuma. Tam en kötü yerine yüzümün.

Kendimi geriye çekmemle, iki avucumu birden yüzüme kapamamla, kalktığım yere yeniden, tıpkı şey gibi... Hani içini boşaltıp atarlar çuvalı bir köşeye. Öylesi işte tıpkı, yeniden kalktığım köşeye tez yığıştım.

Şimdi, yüzüme kapattığım iki ellerimin parmak aralarından bakıyorum onlara.

Ah burnum... Bu yüzümün en kötü yeri burnum, çok ağrıyor. İki gözümden yaşlar boşandı. İçimden sövüyorum, sıvıyorum onları.

Onlar ortadalar. İkisi döğüşüyor. İkisi kıyasıya yumrukluyorlar birbirlerini. Sıdık bir, bir de İstanbullu... Öteki ikisi, Urfalıylan Ali Koç, onları ayırmaya çabalıyorlar. Bir yandan da Ali Koç, koşup kapının o demir parmaklıklı, el kadar penceresinden dışarıya sesleniyor:

"Ulan, orda yok mu be kimse? Heey, nöbetçiii" diye çağırıyor. "Ulan, bunlar yiyecekler birbirlerini, nöbetçi heeey..."

Az sonra kapımızın demir parmaklıklı penceresine gözler üşüşüyor. Ve kapımızın kilidi dönüyor. Kalkıyor o demirler. Bir cart, bir gıcır...

Kapı açılıyor.

Önde o başgedikli. Arkasında bir, bir, bir, hep bir daha erler, çavuşlar, onbaşılar.

Sonra Sıdık, sonra İstanbullu ve sonra ben.

Ben:

"Valla başgediklim" diyorum, "billa" diyorum, "ben, beni..."

Hiç dinlemiyorlar. Üçümüzü alıp çıkarıyorlar.

O, daracık koridordayız şimdi. Şimdi çok kötü şeyler. Hem itekliyorlar arkalarımızdan, hem ne ana ne avrat demiyorlar, ayırmıyorlar.

İki avucum kan... Çekiyorum ellerimi yüzümden, iki avucum sırf kan...

"Girin bakalım şunun içine de" diyor başgedikli, "hele bir tıkılın üç kişi siz şunun içine de..."

Giriyoruz... Girmiyoruz, tıkılıyoruz. Tam dediği gibi işte başgediklinin. Ben, İstanbullu, bir de Sıdık. Bir dört eşit kenarlı kutuya benzer bu yere tepiliyoruz. Üstümüze kilit üstüne kilit vuruluyor. Hem kilitleniyoruz, hem de başgedikli, kapının aralıklarından haykırıyor içeriye:

"Hayvan herifler sizi" diyor. "Şimdi paralayın isterseniz birbirinizi. İsterseniz şimdi, n'aparsanız yapın işte, siz birbirinizi."

Gidiyorlar... Pat pat pat, gidiyorlar. Hiç kimseler kalmıyorlar, gidiyorlar.

Biz, hani o bizler, burada, içerde, üç kişi bizler... Öylece konup kalıyoruz. Üç yüzlerimiz hücrenin kara kapısına dönük, öylece durup-dineliyoruz. Hep dineliyoruz, çok dineliyoruz. Issız, suskun kalıyoruz.

İlkin ben diyorum:

"Böyle" diyorum, "dinelip kalmakla olmaz bu" diyorum.

İstanbullu dönüyor yüzünü bana... Yüzü tarla. Kan yüzü. Çamur,ter...

Konuşuyor, bana diyor İstanbullu:

"Senin başını da yaktık Yazıcı" diyor.

"Şimdi onu-bunu bırakın da, gelin şu yeni yere bir sığışalım ilkin" diyorum. "Buraya bir alıştıralım kendimizi."

Sıdık oralı değil. Yüzü kapıdan yana. Hep yumrukları sıkılı. Sol ayağı tir tir oynaşıyor.

Hani derler, ateşlen barut duramaz yanyana derler... Halt ederler...

İstanbullu:

"Senin burnuna n'oldu" diyor bana, soruyor. "Ne vakit oldu burnun senin?"

Ben Sıdık'ın kolunu çekip diyorum:

"Sıdık" diyorum, "çıkar bakalım ceketini."

Hiç karşı koymuyor. Çarçabuk, entez çıkarayım diyor ceketini.

"Dur, dur be" diyorum. "Yavaş ol. Baksana ne küçük bu yer."

Çünkü demesem, Sıdık ceket çıkarayım derken bir yumruk daha indirecek burnuma. Benim burnuma. Bu burnuma. Kötü burnuma. Yüzümün en kötü yeri burnuma. Hay ben, sıçayım be bu burnuma...

İstanbullu ceket giymez. Ateşlidir İstanbullu. Sonra kim görecek ya onun o kollarını? Kim, nasıl, o pazularını? Numaradan herküldür İstanbullu bilesiniz.

Sıdık'tan benim ceketlerimizi seriyorum bastığımız yere. Beton yere, su yere.

Bu İstanbullu tam İstanbullu billaha. İki ayaklarını hücrenin iki duvarlarına dayayıp, kaldırıyor gövdesini yerden... Ama Sıdık?

"Ulan oğlum az şöyle çekil. Ulan oğlum az oyna."

Şimdi oturduk... İlkin Sıdık'ı oturttum. Yüzü gene kapıya dönük. Ayaklarını böğrüne topladı. Sonra İstanbullu'yu öte yana oturttum. O da topladı ayaklarını... Ben, yüzüm Sıdık'a dönük, sırtım İstanbulu'ya... sonra ayaklarım Sıdık'ın ayaklarının altında. Yok, onun ayakları benim ayaklarımın üstünde. Benim ellerim, onun elleri, İstanbullu'nun elleri, ve ayaklarımız. İşte o biçim. Dolandık üç kişi, bu kaşık içi anca yerde, karıştık, yumak olduk...

Tab taba tab... tab taba tab... Tab-tab, tab-tab... Tab taba tab...

Hah, bir bu eksikti işte şimdi... Düdükçüler gene başladı zırlamaya, bandocular.

Ne demiş bir gün alay kumanlanı. Hani tam alay binasının dibinde her gün çalar-çalışırlarmış da bandocular. O gün hızlı atıvermiş kumandanın tepesi. Açmış yukarıdan pencereyi:

"Üleeen, düdükçüler" dememiş, haykırmamış. "Siktirolun gidin len kıçımın içinden" dememiş,

"Bando bölüğünün saygıdeğer eratı aziz arkadaşlarım" demiş. "Bu her gün düt-düt-düt. Valla başımı ağrılar tuttu benim. Hadi, n'olursunuz, size yalvarıyorum. Bundan sonra gidip Nezarethane'nin yanındaki boşlukta çalışır mısınız" demiş. "Lütfen" demiş, "rica ederim" demiş...

İşte o günden sonra bandocular buralarda, alayın dışındaki bu yerlerde düdükler olmuşlar.

Sıdık'ın yüzünden düşen bin parça. Bir de şimdi bu tab-

tabalar ya. Sıdık'ın yüzü altı kantar... Tam dudağının kıyısından bir kan sızmış. Yarına kalmaz bunların suratları mor keser. Gözaltları şimdiden kıpkızıl ikisininde.

"Ulan" diyor İstanbullu, "kan yalamış köpeğe döndük üçümüzde be" diyor. Köpek diyor, gene köpekten söz ediyor.

Kırmızı eşarbı var boynunda. Kırmızı eşarpsız hiç edemez İstanbullu, olmasın boynunda, hiç hiç edemez.

Tutup asılıyorum.

"N'oluyor be" diyor o.

Aldırmıyorum, alıyorum eşarbı.

"Adam gibi dur da, şu yüzünü az temizliyeyim," diyorum. "Salhane mi be burası? Yüreğim kabarıyor namussuzum."

Duruyor... Yüzünü bana çıkarıp uzatıyor sanki boynundan, duruyor.

"Az su olsaydı" diyorum.

"İşe" diyor.

Gülüyorum.

"Sahi işe be. Hem iyi gelir yaraya derler."

"Hadi be sende" diyorum.

İstanbullu'nun yüzü arındı.

"Ver, ben de seninkini temizliyeyim" diyor bana. Eşarbı alıyor benden.

Dudaklarına bakıyorum. Yüzümü sildikçe, İstanbullu'nun dudakları kıpır kıpır oynaşıyorlar. Kısılıyor, büzülüyor, yayılıyorlar.

İstanbullu'nun öylesi garibime gidiyor ki bu dudakları. Bir bilmediğim tomurcuk bu dudaklar, bir bilmediğim açılacak çiçek...

İstanbullu'nun çiçek dudaklarının kokusunu şimdi acabalıyorum. Acaba, acaba? Ah, bu böyle, çok, en kısa yakınımdaki, bir karış, bir eğilim, bir sokulum yakınımdaki bu İstanbullu'nun dudakları.

Ne kokardı, ne kokardı dudakları şimdi İstanbullu'nun çiçek?

İstanbullu oysa tüm habersiz bu, benden. Eşarbın bir ucunu tutmuş tükürüklüyor. Siliyor. Tam eşarbın tükürüklü ucundan İstanbullu, benim dudaklarımın kıyısında, az kurumaya yüz tutmuş kanlarımı siliyor... Hiç ses etmiyorum. Tersine, hoşlanıyorum bu ıslaklıktan. Yüzümdeki bu İstanbullu ıslaklıktan çok hoşlanıyorum.

Dürtüyor beni. Ben hani İstanbullu'nun dudaklarında papatya falı oynuyorum ya... Beni dürtüyor o.

"N'oldu" diyorum, ne var?"

Elime eşarbı tutuşturuyor, ve başıyla, bakışlarıyla Sıdık'ı

işaretliyor bana... Uyanır gibi oluyorum. Hiç teklif etmeden, elimi, eşaplı elimi Sıdık'ın yüzüne uzatıyorum.

Birden Sıdık, elimi geri itiyor.

"Salaklanma lan" diyorum. "Suratını gören dokuz günlük yola kaçar."

Yeniden uzatıyorum elimi... Bu kez bileğimden kavrıyor, büküyor, büküyor.

"Ulan canımı yakıyorsun" deyip bağırıyorum. "Ulan valla kötü acıyor."

Gözlerine gözlerim tutuluyor Sıdık'ın. Sıdık'ın o kara gözlerinde, o gece yeniden. O ilk geldiğinde kodese, bize anlattığı gece.

Geceymiş, en geceymiş.

"Tam ben çıkmıştım, işimi bitirip çıkmıştım... geldi. Sürtündü bacaklarıma, kuyruk salladı. Ulan git... git hade, çekil dedim... şeytan dedim, dinlemedi. Hopur hopur etti mi birden yüreğimde kanım. Birden dilim-damağım susuz kaldı mı... Gece... karanlık... zifir, en zifir, hep zifir... her suça örtü gece... Hendeğe yürüdüm. Gittiğim yere geliyordu. İndim aşağıya.., o da atladı."

Sonra, neden sonra, bir el feneri, o zifir gecenin içinde, birden, çok birden patlayıvermiş Sıdık'ın üzerine. Birçok kalın ses, gür gür gürleyivermiş.

"Kalk lan ordan, bırak o hayvanı, doğrul..."

Sıdık. Şaşkın, çok şaşkın Sıdık, doğrulmuş.

"Şey" demiş, kekelemiş. "Ben... kumandanım. Valla kumandanım, ben, şey..."

Sonra Sıdık bölük odasına. Sonra, ah dili olsa da dese o duvarların. O az pencereli duvarların.

"Am-man kumandanım... zam-man kumandanım. Ben ettim sen et-me kumandanım."

Sıdık'ın kodese getirildiğinin ertesine, tuttu kuyruğundan bu İstanbullu.

"Ulan Sıdık, bu da yapılır mı? Ulan hiç insan bunu da mı yapar be?"

Bir, iki, üç...

Ben biliyordum zaten. Ben bunun sonunun böyle olacağını biliyordum.

İstanbullu hep dedikçe, çaldıkça bunu yüzüne Sıdık'ın... Sıdık'ın yüzünü allar basıyordu, bağırıyordu:

"Sen hiç mi etmedin lan" diyordu. "Bu Yazıcı hiç mi etmedi, bu Ali Koç, bu Urfalı? Hiç mi etmediniz siz? Onun için mi it doluyor geceleri alay? Onun için mi haa? De bakalım, onun için mi?"

"Biz" diyordu İstanbullu... bu komedi İstanbullu. Hay Allah... bizi güldüren İstanbullu, "biz" diyordu, "kendi çukurumuzu kendimiz" diyordu...

"Bırak şu elimi de" dedim Sıdık'a. "Namussuzum bir şey yapmam. Sileyim yüzündeki kanı."

"Yazıcı... beni rahat bırak Yazıcı" dedi Sıdık. Sesi kötü çatlaktı. "Seni severim Yazıcı. Beni sen bırak."

Ay içim. İçim bir buruldu, bir büküldü, bu benim içim. ay...

Çektim elimi, sustum. Bakışlarımı indirdim yere, kalakaldım.

Ne olduysa işte bu sıra oldu.

Birden, hızlı. Bastılar üzerime, çiğnediler beni, altta kaldım, canım çıktı.

Kendime geldiğimde, İstanbullu bana sesleniyordu... İstanbullu fırlamıştı çöktüğü yerden, Sıdık'ın üzerine çullanmış, iki kollarını sıkıca kavramıştı da, bana sesleniyordu:

"Hadi," diyordu, "hadi sil şunun suratını."

Sıdık'ın bağırmaları dünyaları tutmuştu. Sıdık'ın o tekmeleri kasıklarımda, o yüzümü yıkayan tükrükleri hep Sıdık'ın...

Usulca eğildim. Elimde, kırmızı o eşarp, eğildim.

Dışarda düdükçüler hani indim İzmir çarşısına marşını çalıyorlardı ya şimdi. İşte biz, biz burada, biz içeride şimdi. Hiç incitmeden Sıdık'ın yüzündeki kanları siliyorduk.

Çok naziktik...

MUHTEREMOĞLU, Âfet

İSTANBUL'UN ORTASINDA SİNEMA

Ne köyde ne İstanbul'da rahat edebildiler. Birkaç kez İstanbul'a, birkaç kez köye gidip geldiler yaşıyabilmek için.

İki oğlan, arkasından iki kız evlât, bir aileye onur da mutluluk da verir aslına bakarsan. İlk tosun gibi oğlan, gelinin güçlülüğünü, sağlıklılığını, şansını gösterir. İki yanında yaşlıları, baba da, anne de övünür oğlanlar doğunca. Ardından kız ister derler konu komşu, eş dost. Masal gibi, ya da ninni gibi güzeldir bu dilek. İkisinin ya da bunlara benzer daha birçok şeyin bıraktığı gibi, söylene söylene ana babanın kulağında, yüreğinde tatlı, büyüleyici, uçucu izlenimler bırakır. Ana baba kız evlât isterler. Kız evlât da doğarsa bu uçucu, tatlı, ninni ve masal yumşaklığındaki dileklere uygun olarak mutluluk sonsuzlaşır bebeğin huysuzlanmadığı, yaramazlığına, kıyıcılığına ara verdiği sürelerde.

Süheyla'yla —köydeki adı Ümmühan— İsmet'in de iki oğlu ve kızı olmuştu. Hepsi de güzel ve gürbüz çocuklardı. Süheylâ'ya benziyen, İsmet kara kurudur. Sevinmesine sevindiler geleneklere uyarak kaynana, kaynata, kaynananın annesi, erkek kardeş, komşular ve bütün köy halkı, İsmet başlarında. Sonra Süheylâ iki de kız doğurdu. Sıkıntılar içindeydiler hep, başından azdı, gitgide çoğalan. Annenin annesi vardı evde, kocası vardı, parmağında sigarasıyla kendisi, sessizdir ama. olsun vardı. Kocasının sonradan yaman bir kadınla evlenen erkek kardeşi de vardı, çok da sevilirdi dişli olduğu için. Kocası. İsmet olan, sessizdi, imgeci ve beceriksizdi. Particiliğe merak salmıştı, canla başla bu konuda düşünür, bütün düşüncelerini bu konular kapladığı için, kendi işinde başarılı olamazdı. Yani şu anlamda: iyi keserdi de saçları sakalları. kadın berberliği kursuna da gitmişti de ilerlivememişti bir türlü. kısaca iyi para kazanamazdı. Çünkü küstürürdü dükkâna gelen müşterileri atıp tutarak, kaba davranarak, öyle yapmak istemediği halde ve particiliği, saylav olma imgeleriyle. Süheylâ bu yüzden hep darlık çekti. Onu alırken az övünmemişlerdi her şeyleriyle.

Ninenin kızkardeşinin kızıdır Süheylâ. Nineyle dede onu iki yaşından alıp büyütmüşlerdir köydeki yoksul kızkardeşten. (Fıstık üzümle beslemişlerdir.) Kendi çocuklarına kıyıcı, korkunç bir baba olan adam ona sevecenlikle bakmıştır. İlkokulu bitirtmiş, çeyiz hazırlamıştır. Gelgelelim kasabanın zenginlerini kasabalıdır diye beyenmeyen kız, yaşlı karı koca İstanbul'a doktor bakımına geldikleri sırada bir otelde kalırken aynı otelde kalan İsmet'in ailesi tarafından kandırılmış, evlenmeye razı edilmiştir. Belki de İsmet'e âşık olmuştur. Aşktan falan söz etmez Süheylâ, artık İsmet'in kamburu çıkmış haliyle, zayıf görünüşü ve kişiliğiyle uyuşamıyacağı için bu gibi sözler belki.

Hababam dikiş diker. Komşulara, yoksulca ya da ortahalli övüngen tanıdıklara. O, dolmuşçunun karısı olan Huriser'lere. Hiç değişmiyen müşterileri de vardır, çok ev değiştirdikleri için yoksulluktan, durmadan değişenleri de. Hep dikiş diker ayda yüz lira kazanmak için. Köşelere gerilmiş iplerde üstüste atılmış entariler, eteklikler, kumaşlar, evin en derli toplu köşesidir. O denli pistir ki ev, her yanlar kararmıştır, pencere, kapı çevreleri, kilimler, perdeler, minderlerin üstündeki örtüler. Camlar toz içindedir. Oğulları okuyamadı, hep orta birden çıktılar, ikişer yıl okuduktan sonra. Yüzer lira aylıkla yapımevlerine kapılandılar birer, haftalıkları yıldan yıla arttıkça sevinmek için. Çok çalışırlar, çok acıkırlar, az katıkla bol ekmek yerler. Hepsi de dağ gibi oldular göbekleri ve kalçalarıyla, İsmet'ten başka. Babaları yoksulluktan zayıfladıkça, çocuklar ve kadın yoksulluktan şişmanlardı.

Ninenin öz kızının evinde oturdular bir zaman. Sonra o ev yıkıldı, apartman yapılmak için, yapımcı iki daire, iki dükkân verdi bunlara, eh kiralarla rahat bir yaşam sürebilsinler deyi. İşte o karışıklıkta evden çıkıp o yakınlarda bir ev, sonraları az sürelerle hep başka evler, iki oda bir mutfak; üç oda hamamsız, bir oda mutfağı geniş, banyo, helâ tuttular. Ya kirası çoktu, ya ev dükkâna uzaktı, ya oturmaya elverişsizdi, nemi ve karanlığıyla. Kirli ve dökük eşyalarıyla hep ordan oraya at arabasıyla, sırtla, kucakta bir kısmını götürerek birçok sefer yapıp, ya da kamyonetle taşınıp durdular. Dikiş diktirenlere gitgide uzaklaşıyorlardı. Dikişler azaldıkça ev biraz temizlenirdi ama akşam çayları sigarayla içilen gelincik, hiç değişmezdi ev pis olsun biraz temiz ya da. dikiş çok olsun olmasın. Ninenin öz kızı da en çok buna sinirlenir:

"Süheylâ'nın akşam cayları hiç değişmez. Kızların ağzında çiklet, dondurma da hiç eksilmez. Onlara acımamak gerek. Yoksul kısmı böyledir." der. Kızları da bu düşünceye

karşı çıkarlar, nenize gerek. Hele bir tanesinin yediği ekmek, boğazına diziliyor. Pahalı bir giysi alırken utancından, aldığı giysiye, başka nenlere sevinemiyor. Keşke onun bir iki giysisi, daha az eşyası olsaymış da ötekilerin de kışın yazlık basma giysilerle ısınamıyan, ekmeğe sürüp bitkisel yağ yiyerek çorba içmekten, giderek açlıktan iflâhı kesilenlerin de keyfi yerinde olsaymış her yıl Avrupa'dan giyinenlerin yaşadığı ülkelerin birinde.

"Bir çayı, bir sigarayı çok görürüz şu kadına. Bunca sıkıntının içinde bu eğlenceyi bulduğuna sevinmeyiz de

"Hesabet bakalım ça çıkar o ayda ka?"

"Sen çocuklarına her gün çiklet

Alıyor musun don-dur-ma?"

"Benim çocuklarım o denli iyi besleniyorlar ki, öyle çeşitli şeyler yiyorlar ki —Türk mutfağı, Fransız, İtalien mutfakları, fırında tavuk, böbrek sote, şatobrian, şnitzel, gorgonzola peyniri, aman aman ne İsviçre peynirleri, galeta tozu yapmak, sonra tarama, mezelerden yüz gıram balık yumurtası alınıp zeytinyağı ve limonla iyice ezerek birçok olur."

"İyi iyi... İşte. Bakalım adam olsunlar da görelim."

Adam olmaları için yardımda bulundu ninenin öz kızı Süheylâlara. Bir dükkân varmış, bakkal dükkânı, devretmek için birine sahibi insan arıyormuş. İçinde de oldukça bir mal var.

"Hadi Ümmü, göreyim seni. Al şu dükkânı da toparlayın biraz kendinizi" dedi ninenin öz kızı, insandır gene nelerine gerek. İyimserlik ve çalışmaya alışık olmak Süheylâ'ya güç verdi. Dikişleri bırakıp her gün dükkâna gidip gelmeye koyuldu. Büyük oğlu dükkânda devamlı kalıyordu. Ev işleri de vardı evde, çünkü kız geçemiyeceğine, bitiremiyeceğine aklı yatık, hababam ortaokulun birine gidiyordu.

Fena değildi işler, başında. Hiçbir bakkal dükkânında işler fena gitmez. Ulus peynirsiz, ekmeksiz, rakısız, cigarasız, vita yağsız, gazozsuz duracak değil ya, Hürriyet'siz. O kadar çabuk bitiyordu ki dükkânda mallar, bitkisel yağlar, Süheylâ onları yerine koymak için toplu para bulamıyordu. Paradan yiyorlardı çünkü, mallardan da, dükkânı görmeğe gelen, şimdiye dek onlar övünmüş tanışlara bol keseden gazozlar, çikletler, şekerler sunuyorlardı.

Mutlulukları buydu ve buna bağlıydı. İyice yesinler, biraz daha az iyice giyinsinler, ikisinden de az iyice eşyaları olsun, kimsenin malında, canında, namusunda olmayıp karı şerrinden, şeytan şerrinden uzaktılar. Ama para bulamıyorlardı eksilen malları yerine koymak için. Süheylâ bir erkek gibi top-

tan mal almayı, toptancıları, malları dükkâna getirmeyi bir dolmuşa atıp öğrenmişti. Ne var ki mal gelir gelmez satılıyor, rakı, cigara, tuz ve bitkisel yağlarla, ekmek Hürriyet, harcanan paralardan bir türlü yeni mal almak için toptan para bulunmuyordu.

Bir gün teyzesinin kızına, öz kızına ninenin geldi:

"Abla bana borç verir misin?"

Ablasında az da olsa para vardı her zaman, Süheylâ da bilir herkes de oralarda oturan artık yerleşerek İstanbullu olmuş, Edirne'den, Kastamonu'dan, Anadolu'nun güzelim her yanlarından gelmişler. Halini görsün de versin kendiliğinden diye çok beklemişti ama ablası onların akşam çay ve sigaralarına bazan Bahar, dükkânda herkese gazoz sundukları halde kendisine sunmamalarına haklı olarak, bir gazoza muhtaç değildi ama her türlü eliaçıklıklarına kızıyordu. Süheylâ bunu bilirdi ayrıca.

"İki bin lira ver, sana her ay yüz lira faiz veririm" dedi.

"Siz dükkânı kurtarın da ben faizden vazgeçtim."

"Yok vallaha, toplu bir para olursa..."

"Veririm ama kimseye söyleme. Eniştene bile söyleme bak. O, elimde para yok biliyor."

"Söylemem vallaha." dedi Süheylâ işlerin yoluna gireceğini gösterir içinde doğan çok derin bir umutla, ciddileşerek.

"Bak öyle har vurup harman savurmak yok. Dükkânın malını siz yiyorsunuz. Ne o, İbrahim'in "bonkörlüğü" öyle. O ermeni karısıyla da pek senli benli gördüm, benden söylemesi. Karışmam. sonra saçını yolarsın."

"Yok canım... dedi gene Süheylâ iki bin lira için, tüm öğütlere katlanarak. Artık onları bir disipline alırım ben."

"Faydalı şeyler değil ki bunlar. Her gün ağzınızda sakız, gazoz, dondurma."

Ablasından aldığı para da yetmedi toparlanmalarına. Yaptıkları işlerde yıllardır verdikleri emeklere karşılık biraz daha iyi yaşamak istemelerinden başka hiçbir aykırılık yoktu davranışlarında. İsmet yıllardır berberlik eder, bir berber, bre berber. Sabahın erken saatlerinden gecenin geç saatlerine dek bir berber bre berber. Dinlenmeden, durmadan üç gün, dört gün süren bayramlarda dinsel, bile ilk gün dışında hep çalışır. Karısı da öyledir, neyinize gerek. Arife geceleri kutsal, sabahlara dek dikiş diker uykusuzluktan kızarmış gözlerle ve şişman, sapsarı, vaktiyle güzel olan yüzüyle.

Ekmekleriyle oynıyan toplum düzeni onların onurlarıyla da oynadı.

— Vallahi billahi enişte, orda Siranuş'un ablası oturur. Namuslu insanlardır.

(— Sövmeler sadece enişte yönünden aşk yapmak anlamına gelen öznesi, fiili, tümleçleri tamam cümleler.)

— İftira atıyor bana. Gösteririm ben o pezevenge.

(— Bağırmak ve aşk yapmayı anlatan öznesi, yüklemi, tümleçleri tam cümleler enişte yönünden.)

— Gece mutfağın kapısına gelmişti. Baktım biri kapıyı tıklatıyor. Açtım, şaşırdı, hiçbir şey söyliyemedi. Kaçtı. Gidi pezevenk, deyyus, bir de iftira atıyor ha utanmadan. Ben onun torunu yerindeyim be.

— Bırak yahu, anlayıp dinlemeden bağırıp durma, koskoca kadın dövülür mü.

— Vallahi abla, iftira. Pezevengin bende gözü varmış, ne bilirim. Kart namussuz. Gösteririm ben ona. Karakola giderim ben şimdi bakalım elin namuslu kadınının namusuna dil uzatmak neymiş.

Bana ettiklerini sen de çek enişte. Değil mi ki benim gibi bir zavallının günahını alıyorsun böyle iki paralık deyyusun ağzına bakıp çektirsin size de, Tanrı.

— Sakin ol bey, sakin ol...

— Ne sakin olacak mışım be, çekil sen... Defolsun namussuz, alsın kocasını da. Herifi elimle kapısında yakaladım be..

— Ben ekmek parasıyla uğraşıyorum, siz bilmem nenizin havasındasınız.

— Şimdi seni öldürürüm kaltak, hâlâ konuşuyor.

Titriyen elleriyle gözyaşlarını silerek Süheylâ, kaçıp gitmişti titriyen ve durmadan çıban çıkaran bacaklarıyla. Aşağıdaki tozlu, kirli, dikişlerle dolu evine.

Ona ne, kocasına ne, kızının dediği gibi bir eli yağda bir eli balda ama uyanık, Süheylâ buluşma yerine gitmişse ya da yaşlı herifle fingirdiyorsa. —altta başka bir kiracı—. Kadının kocası var önünde, telâşelenmek ona düşer. Yoksa gözü mü var Süheylâ'da, bir koyun gibi sessiz ve bilinçsiz. Olamaz, Süheylâ yapmaz bunlarm hiçbirini. En çok namusu vardır. —Böyle yoksul kalırlar mıydı a deli herif—.

Tutup bir de mektup yaz bilmem kaçıncı şubeye. Şu evde böyle böyle işler oluyor diyerek. O mektup şimdi Siranuş'un elinde. Siranuş öyle açıkgöz ve domuz bir karıdır ki, bu şimdiki kocasıyla bilmem kaç yıl metres oturmuş da herife karısını boşatmıştır, mektubu eline geçirmek iş mi. Günlerce utanmadan o kart deyyusu yanına alıp Süheylâ'yı izledin ha. Tamam işte o çıkan arabalı herif Siranuş'un eniştesiymiş. Napıcaktın Süheylâ'yla bastırıp da, sana ne?

Siranuş eniştеyi mahkemeye verince Süheylâ ona gelip gidemedi artık. Oysa neler neler verirdi Siranuş. Kızına oyuncaklar, kendine etekler, entariler, ayakkabı, çoraplar, kocasına Artin'in eskileri, eski bile sayılmıyan deliksiz naylon çoraplarla rengi sararmış gömlekler. İşte bütün bunlarla birlikte Süheylâ tanıklık etti eniştesi için, ant etti bir de üstelik, hem de o yaşlı, kurt buruşuk bilmem neli herif kurtulsun diye, bu imzasız mektubu eniştesi yazmadı dedi yargıca belki yüz yaşındaki yeşil gözlerle. Eniştesi bu mektupta bir ermeni kadın söz konusu olunca ulusçu bir tavır takınmıştı üstelik.

Bir süre sonra uzak bir eve çıkmışlardı, bakkal dükkânı bu evdeyken açıldı ve iki bin lira borçla da kurtulamadılardı. Dükkânı işletememişler ve sahibine her ay verdikleri parayı verememişlerdi. Süheylâ sövmüş parayı istemeye gittiklerinde.

"Kaçmadık ya, öderiz yavaş yavaş. Ben gene dikişe başladım. İbrahim de işe girdi. Başka bir yere iki bin lira borcum var, onu da ödeyeceğim," demiş. Dükkânın borcunu ödüyorlar ama ablasının iki bin lirası unutuldu. Artık ablasına bayramdan bayrama da gelmiyor Süheylâ çoluk çocuğunu alıp. Yerli yersiz gülerek, yeni giysileri içinde, sunulan ucuz şekerleri burun kıvırmadan alarak neşeye boğarlardı evi.

Duffy: görünü

ÖZAY, Mahmut

GELİN ABLAM

(Kurtuluş Savaşı sırasında Aydın cephesi bozulunca biz, Nazilli'den kaçmış, Karacasu'nun bir köyüne sığınmıştık. Bu hikâye o günlerde geçen bir anıdır.)

Çete Raif'in evine geçince enikonu rahatlamıştık. Bilmiyorum nereden nereye babamla tanışıklığı olan bu Çete Raif galiba bir süre Çerkes Etem'le birlikte çalıştığı için kendisini güven içinde görememiş, çoluğunu çocuğunu İç Anadolu'da biryerlere göçürmüş, izini kaybetmek istiyormuş. Bir ara gizlice köye gelince babamla buluşmuş, evini, incir bahçesini, hazır ekili pirinç tarlasını ona emanet etmişti yarıcı olarak.

Koca bir meyva bahçesinin ortasındaki evin bir odası ile mutfağı ve geniş sofası şimdi bize aitti. —Öteki kilitli iki odada ev sahibinin eşyaları vardı.— Babam akşamleyin işinden dönünce ablamla birlikte onu kapıdan karşılar, heybesini alırdık. Ben Topal Kadın'ı —eşeğimizi— sulayıp yemledikten ve kendimiz de yemeğimizi yedikten sonra oturur, babamın o gün dolaştığı köylere ait makbuzların dip koçanlarını defterlere geçirir, gereken işlemleri yapardık ablamla. Acınırdık çoğu kez bir buçuk dönümlük bir harımdaki —küçük bahçe— üç ceviz ağacından, beş-on karık sebzeden, bir evleklik fasulyeden öşür kesildiğine. Babam gülümserdi: "Merak etmeyin siz, merak etmeyin derdi, ben korutuyorum onları elimden geldiği kadar; en azından, en aşağıdan tutulmuştur vergiler."

Evet rahattık çok şükür. İşte küçük de olsa Düyunu Umumiye'de bir güveri kâtipliği ele geçirmişti babam, Çete Raif'in evindeydik, incir bahçesi ile pirinç tarlasına da ortaktık bedavadan!.. Var mıydı bizim gibisi?.. Ama ben sezinliyordum ki babam, ablamın durumu yüzünden kaygılı idi. O kargaşa içinde nikâhlı bir genç kızı korumak zorunluğu da onun ihtiyar omuzlarındaydı. Her şey oluyordu çünkü; bozguna uğrıyan çete artıkları içinde yol kesen, ev basan, kadın kaçıran, genç kız kirleten sütü bozuklar, sapıklar da eksik değildi. Onun için enişteme mektup yazmış, demişki:

"Bak oğlum; sen şerefli bir askersin, vatan ve millet hizmetindesin. Vargücünle hepimizin haysiyet ve namusunu koruyorsun. Şimdi Seyyarlıktan ayrıldın, koca bir nahiyenin karakol kumandanısın. Nikâhlını, eşini al yanına, hem sen de rahat edersin. Yok eğer (Hayır) dersen bozulsun bu nikâh. Ben de ona göre bir tedbir düşünürüm elbet."

Daha önce de haberleşmişler besbelli ki son olarak bu ültimatomu çekmiş babam. Demek gece yarısından sonra anamla uzun uzun fısıltılarla tartıştıkları konu buymuş. Beklerlermiş bizim uyumamızı her hal. Ablam elbet uyumazdı, uyuyamazdı ama sesini çıkarmazdı hiç, sadece arada bir benim üstümü örterdi.

★

Bir gün çıktı geldi eniştem bir at, bir katır ve bir erle. Eskiden de tanımaz bilmez değildim ama, şimdi daha irileşmiş gibiydi; sesi tok ve kalındı. Uzun konçlu siyah çizmelerindeki mahmuzlar her adım atışında çınkırtılar çıkarıyordu. Palaskasının sağ tarafında iri bir tabanca, omuzunda filinta vardı. Hareketleri çevikti, burma bıyıklı ve sert bakışlı idi; başındaki ay-yıldızlı kabalağa yaraşır bir güvenç içindeydi sanki!.

Biz atı ve katırı çektik erle birlikte, evin arkasındaki ağaçlara bağladık, önlerine ot koyduk. Babamla eniştem çıkıp gittiler. Eniştemin heybesini açtık; kendisine ait giysilerinden başka üç paket vardı. Birinden iki mendil ile bir yazma çıktı, bunlar anama, babama ve bana olsa gerekti. Öteki paketteki lokum, leblebi şekeri ve akide vardı. Öbüründe de bir çift beyaz ayakkabı, çorap ve pembe ipek bir örtü!

İbrahim —eniştemin eri— eniştemin filintasını, kendi mavzerini sildi, temizledi. Anamın bir tepsi içinde getirdiği sahanda kırılmış yumurta, peynir ve zeytinden ibaret kuşluk yemeğini; "Biz yolda yedik çavuşumla ana... Tokum, istemez!" dedi ama bir güzel yedi bana tüfekler üzerinde açıklamalar yaparken... Makanizma, nişangâh, gez, arpaçık ne demek olduğunu, nasıl nişan alınacağını öğretti hep. Çok isterdim ama tetik düşürüp bir hedefe ateş edemedik!

Anamla ablam telâşlı telâşlı gidip geldiler, yakın komşulara seslendiler, çit aralıklarından konuştular, (Erbap Yenge)'ye haber saldılar. O, ölü evinin yaşçısı, düğün evinin deftiçisi denilen tipte fakir ama, çok becerikli bir dul kadındı. Evde bir hazırlıktır başladı. Tavuk bulup kestiler, pilav pişirdiler, helva kardılar. Akşam üzeri sofaya şilteler, minderler, yastıklar koydular. Babamla eniştem iki misafirle birlikte gel-

diler, biri Hocaydı. Havadan sudan üç-beş lâf ettikten sonra ortaya sofra kuruldu. Erbap Yenge büyük bir sini üzerine önce çorbayı koydu, kaşıkladık... Sonra tavuklu pilâv geldi.. börülce taratoru ve taze soğan da vardı.. Ve arkasından helva!.. Aylardanberi böyle zengin ve güzel bir sofrada doyunmuş değildim... Susayanlara kırmızı testiden maşrabayla ben su verdim hep... Su bile bir başka güzeldi.

★

Ertesi gün konu komşu genç kadınlar ve kızlar Erbap Yenge'nin gayreti ile toplandılar bizim eve. Ablamın yorganını, yastığını, bohçasını yakın bir komşuya taşıdılar. Sonra onu tarayıp süslediler, saçlarına teller taktılar. "İstemez, istemez!" deyip duruyordu ama, "Sen sus!" diyorlardı, dinlemiyorlardı. Kadınlar arasında da yine tavuklu, pilâvlı, helvalı bir yemek yendi. Biz İbrahim'le payımızı arka bahçede yedik. "Evvel Allah diyordu İbrahim, bitecek bu savaş... Yenilecek bu gâvur!.. Ben de Çine'nin Çaltı köyünde davullu zurnalı yapacağım düğünü!.. Yavuklu var, anam babam var, bekliyorlar beni."

Erbap Yenge yemekten sonra eline bir tepsi aldı, tıngırdattı, türküler söyledi, genç kızları oyuna kaldırdı. Anam: "Biz muhaciriz şimdi... Bugünlerde olur mu?" dedikçe o; "Olur, olur teyze... Bitecek bu sıkıntılar... Düzelecek her şey.. .Ankara'da kim var biliyon mu sen?.. Mustafa Kemal!.." diye karşılık veriyordu.

Ablamı giydirdiler, alıp götürdüler komşu evine. Anam onu kapıdan öpüp uğurladıktan sonra çöküverdi oracıktaki bir taşın üstüne. Başını salladı gidenlerin arkasından. "Ihhh, ıh!" diye iç çekti, beyaz başörtüsünün ucu ile gözlerini sildi.

O gece erken yattım. Bu yaşıma kadar benim her tutumuma, her durumuma anamdan çok karışan, çoğu kez evde bana disiplinli ikinci bir öğretmen olan ablam yoktu artık!.. Üzerimden bir baskının kalkması hafifliğini duyamıyordum ama... Sanki içimde tuhaf bir kopma olmuştu. Artık o, bizden değildi, evi-yurdu, aşı-ocağı ayrılmıştı!

Sabahleyin anam beni ablamı görmeğe gönderdi. Bahçedeki çiçeklerden topladım. küçük bir buketle gittim ziyaretine. Bir sevindi, bir sevindi ki!.. O güne kadar hiç görmediğim bir şekilde beni bağrına bastı, öptü. "Ah canım kardeşim benim!" dedi. Çiçekleri kokladı, bir su bardağına yerleştirerek ocaklığın üzerine koydu. Odasını tertemiz döşemişti, pence-

reye tül perde germiş, sedir yastıklarının üzerine kenarları dantelli patiska örtüler örtmüştü. Duvara kendi eli ile ta Rütiyede iken işlediği bir levha asmıştı:

"İnsana sadakat yakışır görse de ikrah
Yardımcısıdır doğrunun Hazret-i Allah."

Leblebi şekeri, akide, lokum tuttu bir kahve tepsisi içinde... Üzerinde kavrulmuş çam fıstıkları yüzen bir bardak şerbet sundu, gülsuyu kokuyordu!.. Eee, tabiî... Onu kutlamaya gelen ilk sayın misafiri bendim!

★

Sanırım iki gün daha kaldıktan sonra derlenip toplandılar; eniştemin izni o kadarlıkmış çünkü. Heybelerini, yorganlarını, yastıklarını, şiltelerini yüklediler hayvanlara, çekti İbrahim. Anam kapıdan uğurladı onları, biz babamla köy kıyısındaki çeşmeye kadar gittik. Orda babamın elini, benim de yanaklarımı öptüler. Ata bindirdi ablamı eniştem; eyer üzerinde nasıl duracağını, nereye tutunacağını anlattı ve dizginlerin ucunu İbrahim'e verdi, kendi de bir sıçrayışta atladı katırın üstüne.

"Haydi hoşça kalın!"

"Güle güle oğlum, güle güle kızım!.. Tanrı mutlu kılsın sizi!"

"Güle güle abla!.. Güle güle Fatma Hanım!.. Güle güle enişte!" El sallaştık, gittiler. Bir süre baktık arkalarından, döndük.

★

O akşam babamı bahçenin bir kenarında, bir ayva ağacının altında yalnız buldum. Önünde —nerden bulmuşsa bulmuş —bir küçük şişe rakı, biraz peynir zeytin, leblebi ve koca bir ayva vardı. Alaca karanlıkta kendi kendine düğün kutluyordu!

"Gel otur, gel, dedi. Anamı meşgul etmiyelim, toplayıp düzenlesin ortalığı... Dinlesin biraz başçağızını!"

Büyük bir rahatlık okunuyordu gözlerinde ve çok zevkle yudumluyordu rakısını. Hafif sesle mırıldanıyordu: "Bu bir demdir gelür geçer - Doyamazsın demedim mi?"

ÖZKİŞİ, Bahaeddin

KURŞUN DÜNYASINDAN

Yorganın aralık bulduğum bir noktasından yüzünü korkuyla seyrediyordum. Hemen karşıma, sedire oturmuş, içe çekilen ıslıklarla kahvesini içiyordu. Aldığı yudumlarla, zayıf avurtları önce tuhaf bir şekilde şişiyor, sonra fırtlak kemiğinin ağır ağır yukarı ve hızla aşağı hareketiyle, yanaklarını şişiren doluluk kuru bir sesle kayboluyordu. Maviydi gözleri, ama sanki üzerlerine süt dökülmüş ve birazı retina tabakasına sıvaşıp kalmıştı.

Derinden bir humma ateşiyle sarılıydı beynim. Ben, bu ruh durumu içinde, gördüklerimin tamamen gerçek olmadığını sanıyordum. Bir süre gözlerimi sıkıca yumuyor, ta renkli küreciklerin rengârenk uçuşmaları başlayana kadar böylece kapalı tutuyor, sonra birden açıyordum. O zaman, kurşuncu kadınla aramdaki boşluk, renkli ve küçücük baloncuklarla doluyordu. Sonra soluyordu renkler, siyahlaşıyor ve kayboluyorlardı.

Kardeşlerim, kapının yanında ayaktaydılar. Ürkek bir dikkatle hareketli bakışları, benimle ihtiyar kadın arasında gidip geliyordu. Gerilmiş yüz çizgilerinde renksiz bir azap, çığlık olmaya hazır bekliyordu.

Zaman zaman önümden hızla geçen eteğini görüyor ve annemin pek telâşlı olduğunu anlıyordum. Onun, bana işkenceye hazırlanan kadına yardıma çalışması, akıl almaz görünüyordu ve artık beni ölümden hiçbir şeyin kurtaramıyacağı kanısı yerleşiyordu içime. Sanıyordum ki; yapmayı tasarladıkları şeyden vaz geçseler de, ben artık yaşayamam. Ölmek ve annemin vicdanına ölümü yükleyerek, onun üzüntüsünde yaşamaya devam etmek istiyordum. Tanıdık şeylerden, babamdan, renklerden ve kokulardan ayrılmak, güzelliğine rağmen yabancı ve uzak bulduğum cennete gitmek, titretiyordu beni.

Yorganı ağırca kaldırdı annem, ellerini alnımda gezdirdi. "Kapat, kapat" dediğini duydum kadının, sonra bir cazırtı koptu tepemde. Yorganı yeniden açtıklarında, kurşun dökücü, binbir şekil almış madeni anneme gösteriyordu. Parmağı titrek ama alışkandı. Gösterdiği noktalarda, şekiller sırf mâna

oluyorlar. mor renkli tırnaklariyle kadın, onları yakalıyor ve bize anlatıyordu. Şu, bana nazar değdiren gözdü. Anam: "Kör olsun" diye tamamlıyordu konuşmayı. Nasıl anlam kazanıyordu şekiller ve komşuların hakkımızdaki düşüncelerini bu şekillerden nasıl da kolayca okuyordu kadın. Yarı at, yarı kuşu andırır bir parça, benim büyük bir adam olacağıma işaretti. Anam bunu daha çok öncelerden zaten rüyasında görmüştü.

Su altında metal pırıltılıydı. Kaba daldırdı elini kadın. Parmakları suda, dışa doğru kırılarak kurşuna uzandı. Sıkılmaktan eğildi şekiller. Benim, büyük adam olacağını gösteren parça da, boynu kırılmış avucundaydı.

Henri Rousseau

PAZARKAYA, Yüksel

BEKLENMEYEN ÜÇÜNCÜ

"Zarar yok, çiftlikle ilişiğimiz olmasın."

"Nasıl, çiftlikle ilişiğimiz olmasın?"

"Bize ta şu aşağılardan adam başına birer dönüm toprak versinler yeter."

"Orası da çiftlik toprağı."

"Öyle ama, çiftliğin sınırı oraları. Çiftliğin ortasından bir şey istemiyoruz. Hem kıraç topraklar oraları. Adam başına bir dönüm yeter. Su, ağaç, ev istemeyiz. Adam başına bir dönüm kuru, kıraç, taşlı toprak."

Giyinişlerinde kentli görünüşü olan birkaç adam gözün alabildiğine uzanan çayırlar üzerinde konuşuyorlardı. Yanlarında, elleri ceplerinde köylüler, yırtık pırtık giysili, sümüklü, diri gözlü köylü çocukları bıdı bıdı dolanıyorlardı. Adamlardan kimisi çocukları gülerek okşuyordu. Köylülerle de hiç çekinmeden konuşuyorlardı.

Büyüğü küçüğü, köylüler birden kaçışmaya başladılar.

"Arap, arap, arap, arap!" diye bağırıyorlardı kaçarken.

Adamlar önce şaşırdılar. Sonra durumu anladılar, adamlardan biri şuna bak deyince. Şaşkın şaşkın baktılar. En yaşlıları,

"Afgan, demek istiyorlar" dedi.

"Peki ama, neden kaçışıyorlar."

"Korkuyorlar belki."

"Yanında sahibi var."

"Sahibesi var."

"Ondan korkuyorlardı."

Adamların en genci gülümsüyordu.

"Bu canavar nedir?"

"Canavarla ilgisi yok onun, bayağı köpek işte."

"Onu anladık, ya öteki?"

Bir gülüşme dalgası geçiverdi ortadan. Afgan çayırlar üzerindeki tazı adımlarıyla koşuyor, ardından da, genç erkeğin canavar derken, neler düşündüğünü pek bilmek istediğim kız incelik ve ustalıkla adım atıyor, koşuyordu. Erkeklerin bulunduğu yer oldukça yaklaşmışlardı.

"Arap arap, arap!"

Adamların en genci gülüyordu. Yerden eline birkaç taş

aldı. Kızla Afgan şimdi adamların çevresinde yarım çember çizerek dönüyorlardı. Genç adam hem gülüyor, hem de;

"Arap arap" diyordu. Kızla, Afgan'tam yanlarından geçip geldikleri yöne doğru koşarken, genç, bir garip davranışla elindeki taşları teker teker, sert sert onlara doğru fırlattı. Taşlardan biri Afgan'a rastladı. Kız birden firen yapmış taşıt gibi olduğu yerde durdu. Afgan hiç bağırmadı. Adamlara döndüler. Kızda gerçi belirli bir kızgınlık seziliyordu. Gerçekten bu kızgınlık onun çok derinlerine işlemişti. Görünüşünden belki nefrete varan bu kızgınlığı anlayabilmek için saçmalayıp, insanları çok iyi tanımak gerekir, demek bile yetmez. O bütün bu yalın ve güzel görünüşüne karşın, karmakarışıklıklar içinde çırpınan bir zavallıydı belki. İçindeki dalgaların ne boyu, ne şiddeti öyle bir değil bin bakışla bile anlaşılmaz.

Köylüler yeniden yaklaşmaya başladılar. Bir kez bu yabancı adamlar yaşamlarına bir değişiklik getirmişlerdi bugün. İçlerinden bazılarının, olağandışı bir şeyler bekledikleri de apaçık belliydi. Onlar hiç görmedikleri, hiç alışmadıkları durumlar ve kişiler karşısında, bilginlerin deneyleri sırasındaki bekleyiş ve heyecanlarını duyarlar. Böğürlerinde tatlı bir kıpırtıdır duyarlar.

Genç adam elinde kalan taşla oynuyor ve gülüyordu. Kızın ağzını açmak için kendini zorladığı belliydi. Ama buna bir şeylerin engel olduğu gergin boğaz kaslarından anlaşılıyordu. Bu sırada köylüler çemberi oldukça daraltmışlardı. Gençten bir köylü öylece durduğu yerden Afgana bakarak. herkesin işitebileceği biçimde "Arap, aran" dedi. Gözleriyle gülüyordu. Bunun üzerine kız iki adımda köylüye doğru seğirtti ve beklenmedik bir tokat şakladı köylünün yüzünde. Gülen gözleri öylece donakalmıştı köylünün: Genç adam duygulanır gibi "Hah işte" dedi yanındakilere, "Bildi işte. Bildi. İyi yaptı." Şaşkınlıktan susuyordu herkes. Kız döndü. Adımlarında ancak yerdeki otların anlayabileceği bir ağırlık vardı. Genç adam arkasından iki adım attı. Gülüyordu. "Size bir şiir okuyayım mı?" dedi. Kız duraladı. "Şiiri söylemeden mi kimin olduğunu söylememi istiyorsunuz?" "Hayır" dedi genç adam. "Önce şiiri okuyacağım."

Afgan, kız ve genç adam topluluktan uzaklaşırken köylülerden biri, "Bu üçüncüsü" dedi.

Öteki adamların en yaşlısı, "O ne demek?" diye sordu. Köylü, "Hiç," dedi, "bu üçüncüsü".

Olaylar beklenmedik biçimde gelişiverdi. Bu gelişme adamları bir yandan sevindiriyor, ama içlerine de ağır aksak bir tedirginliğin yerleşmesine engel olamıyordu.

SELİMOĞLU, Zeyyat

KUNDURACI KADRİ USTA ESKİ DOSTU DİMO'NUN

Dimo tam durmuş yeni bir biçkiye başlayacak kapı çalınıyor. İçerden koşan çıraklardan birinin adımları, önce dış kapı açılıyor, birkaç saniye ara, şimdi de küttedek Dimo'nun kapısı açılıyor.

— Nerde o hergele, diye bağıran kısık sesli bir adam dalıyor içeri. Adam küçücük bir adam, ispenç horozları gibi, öfkeli, sinirli bir adam. Ama öfkesi belâlı, başkasının zararına bir öfke değil. belli. Kendi kendine kızıp duran adamlardan bir adam bu. Durmuş kapının eşiğinde, Dimo'ya bakıyor. Biraz modası geçmiş bıyıklarını dişleriyle kemirip duran, kaşını, gözünü oynatan adam, Dimo'nun tam karşısına geçmiş şimdi, gülerek konuşuyor.

— Ulan hergele, biz aramasak senin arayacağın yok, yılı geçti nerdesin Beyoğlu'nda dükkânın var diye mi? Sana da, dükkânına da başlarım şimdi ha.. Söyle madama bi kafedaki hadi, çabuk gitmeğe niyetim yok, şekerli tarafından; madaaaam. nasılsın madam, iyi misin, bi şekerli kahve bana, bi de soğuk su, keyfimiz yerine gelsin.. Sen de bi sigara uzat lan, bırakamadım bi türlü, bi tane de sen tüttür, şöyle karşı karşıya oturalım.

İspenç adam pencere dibindeki iki koltuğu gösteriyor Dimo'ya. Dimo hâlâ biçki masasının ardında, gözlüklerinin üzerinden adama bakıyor. Sanki adamı ömründe ilk görüyor.

— Vre Kadri, sen misin, nerden çıktın vre?

— Nerden çıkacağım ulan, merdivenden çıktım, ha ha ha... Hadi hadi, bırak dikişi falan şimdi, ben her zaman gelmem, geldim mi de seni karşımda görmeliyim hergele.. Kaytarmak yok, çalıştırtmam vallaa.. Bırak makası şimdi, saatin kaça ulan, bi saatlik ücretini öder seni karşıma alır konuştururum inan olsun. Ona da bi şey diyemezsin ya.. Para peşin, kırmızı meşin, yallah pencerenin önüne..

Dimo ağır ağır masanın ardından çıkıyor, yavaş yavaş yürüyüp pencere önündeki koltuklardan birine.. İspenç adam da bir çırpıda yürüyüp, yürümesiyle Dimo'nun karşısındaki koltuğa oturması bir oluyor. Çabuk oynatılan filmlerdeki gibi,

hareketleri hızlaşmış, diyelim saatte bin kilometre hareketli bir adam, her saniye patlamağa hazır küçücük bir yanardağ bu adam, bu Kadri.. Dimo eliyle adamın başındaki fötr şapkayı gösteriyor.

— Şapkanı çıkarsan a vre..

— Sana ne ulan, çıkarmıyorum.. Kafamın kâhyası mısın?

Dimo tatlı tatlı gülüyor, dudakları bir yayılıyor kulaklarına doğru..

— Vre hep dikkafalı Kadri, altmış yaşını geçtin vre, hâlâ çocuk musun?

Adam parmağıyla bir fiske vurup şapkasını biraz geri atıyor, ama başından çıkarmıyor. Ayaklarını yerden biraz kaldırıp ayağındaki kunduraları gösteriyor.

— Şunlara bak be Dimo, kundura diye sattıkları şu çapulalara bak, biz de para verip geçiriyoruz ayağımıza. Ölüyor ölüyor, zenaat falan kalmadı ha, kundura yapabilen yok, nerde eski ustalar, nerde eski meraklar, hergele, var mı bi Kadri daha, hani nerde, göstersen e..

— Vardır kuzum, yine var, ama gençlerin zevkine göre var. bize göre yok, bakma sen bize, biz yaşlandık.. Gözümüz iyi görmez, ağzımız iyi tad almaz artık, yoksa her şey var..

— Git ordan be.. Şimdi hep makine, koy makinenin altına köseleyi, cart curt kessin atsın, neymiş, kunduraymış? Ben anlamam, kundura iki elinin arasından çıkacak, iki elin doğuracak kundurayı, kadın kısmı nasıl çocuk doğuruyor, öyle.. Biz de denedik fabrikasyon işini, ne olmuş, sıfıra sıfır elde var sıfır.. Hadi ben yapamadım, beceremedim, ya sen ulan, sana nc oldu hergele, hâlâ şu dibi kırık masanın arkasında makas sallıyorsun, deli sen de..

— Ee kuzum, para kazanmak bir sınıf insanlara vergidir, herkesin işi değil..

— Allah Allah, herkesin işi değilmiş, biz kazanmadık mı yani, ben kazanmadım mı, bal gibi de kazandım, ama tutamadım, ne yapalım, sonu gelmedi, gelmez gelmez, ne olacak yani, Allah Allah..

Odanın dibindeki kapı aralanıyor, önce bir tepsi görünüyor kapı aralığında, sonra, tepsinin ardında da Dimo'nun madamı görünüyor; kahve tepsisi öne geçmiş, Dimo'nun madamını ardından çekerek getiriyor gibi, öylesine kımıldamıyor tepsi; çok kahve buyur etmiş iki elin arasında rahat, dümdüz, durgun bir göl gibi kıpırtısız. Tepsi, iki fincan kahvesi ve iki bardak soğuk suyla öteden bu yana yaklaşıyor, yaklaşıyor, gelip pencere önündeki iki adamın arasına, küçük masanın üzerine yerleşiyor. Dimo'nun madamının yüzü gülüyor.

— Vre hoş gelmişsin Kadri, nasılsın?

— Nasılım madamcığım, işte böyleyim, turp gibi.. Aha ah ah, sen neler çekmedin —Dimo'yu işaret ediyor— şu hergelenin elinden.. Gencecik kız, az mı bekledin gece yarıları pencerelerin önünde.. Ulan, derdik, yeni evlisin Allahın belâsı, gencecik kızı eve tıkıp bıraktın, bilardo salonu senin neyine artık, kalk git evine, hani bi tekmelemediğimiz kalırdı, ne yaparsın madam, gençlik işte, adam bi şeyin tiryakisi oldu mu kolay bırakamıyor. Sanki biz bulunmaz Hint kumaşı mı, biz de aynı afedersin bokun soyu, ama ben evlenmemiştim daha, benimki su götürürdü yine..

— Ne yapalım, sonunda bıraktı işte, şimdi evden çıkmaz.. Bilardo bıraktı, şimdi tavli..

— Madam be, beni evlendirsen e.. Karım öleli çok yalnızım, ne dersin, alırlar mı beni, beğenirler mi.. Ne diyorum biliyor musunuz, kalkıp gideyim köyden bir kız alayım diyorum kimizaman.. Artık şehirlisi beğenmez bizi, diyorum. Derken aklım bi başıma geliyor, ya köyden gelen de kabak çiçeği gibi açılır başımıza patlarsa.. Öyleleri daha fena olur haaa, aman aman aman.. Hemen vazgeçiyorum. Ama bizim oğlandan, bizim kızdan bana hayır yok. Size bir şey söyleyim mi, ev benim üzerimde olmasın, hani otuduğumuz ev benim olmasın, inan olsun kaldırıp savuracaklar beni dışarı ellerinden gelse.. Böyleeee, böyle.. Zaman.. Su giydiğim gömleğin yakasına bak, bak, şu yakaya bak, Kadri böyle gömlek giyer miydi karısı varken be, böyle yakası buruşuk dolaşır mıydı, gömleğe bi ütü vurmamış kız, hangi kız mı, kimin kızı mı, benim kızım be, işte şu gömleği giyen adamın kızı, yazıklar olsun, ah karıcığım ah. Ulan hergele, karının kıymetini bil, madamın kıymetini bil Dimo, karışmam haaaa, bak karşında beni bulursun iyi bil..

— Vre, bu yaştan sonra bunun lafı mı olur, biz artık olmuşuz bir tek kişi vre, kimbilir belli değil, madam mı ben, ben mi madam, sen ne söylüyorsun.

— Ulan Dimo, şu madam yok mu şu madam, şu kadın olmasa senin iki yakan bi araya gelmezdi inan olsun. Onun işbilir olması, becerikli olması, işleri düzene koyması, becermesi..

Dimo kıs kıs gülmesini tutturmuş.

— Ee, öyledir kuzum, ama madam neden beceriklidir bilir misin, ben beceriksizim de ondan.. Beceriksiz olmak çok eyidir vre. sen beceriksiz oldun mu yanındaki becerikli olma-

ya bakar, zorlar kendini, sonunda da becerikli olur, işte bizim madam.. Ben becerikli olsam o hiçbir şey beceremezdi.

— Hadi bakalım, yine ne yaptın ettin kendine yonttun, sen ne malsın sen.

Eski kunduracı Kadri yine ayaklarını kaldırıyor havaya, ayakkabılarını yine gösteriyor.

— Hay Allah kahretsin, gözüm değmiyor mu çileden çıkıyorum hani.. Şu kunduraların haline bak be, kundura mı bunlar, nasıl giymişim bunları ben yahu.. Sen söyle be Dimo, giyilecek şey mi bunlar? Sen olsan giyer misin yani?

— Ben on aydır kundura giydiğim yok vre, hep böyle terliklen dolaşıyorum. On aydır sokağa çıkmamışım.

— Ne dedin? Ne dedin? On aydır mı?

Kadri oturduğu yerde duramıyor, kıpır kıpır, gözleri büyümüş şaşkınlıktan.

— Adama bak sen, on aydır sokağa çıkmıyormuş.. Kime yutturuyorsun Dimo efendi, yoksa beni yoklamıyorsun diye kafam mı kızar sandın? Adam on ay sokağa çıkmaz olur mu yahu?

— Çıkmamışım vre, istersen sor madama, ne yapayım sokakta, sokak pencerenin altında işte, istediğim zaman çıkarım; insan yapabileceği şeyi yapmak ister mi vre, yapamıyacağı şeyi yapmak ister.

— Bana bak, biz yaştakilere yürümek ilâç, anladın mı? Şöyle bi boy tutturup yürüyeceksin, vücut işlemeli, anlarsın ya, bizim artık başka türlü vücut işletecek halimiz yok, yürü gitsin, tabana kuvvet.. Yaaa, aslan Dimo.. Şöyle benimkiler gibi yandan çarklı, dümeni kırık iki kundura geçir ayağına, yürü gitsin.. Hay Allah kahretsin, şu sattıkları kunduraya bak, paraylan veriyorlar bunu ha, duy da inanma.. Kunduraymış.. Hey gidi hey, sevsinler.. Öldü zenaat öldü, gravvv,. kurşuna dizildi kunduracılık; yatırdılar.. Ya senin işten ne haber, terzilik ölmedi mi sanki? Nerde eski kalfalar? Hani yavrum, nerde? Nereye sakladın bakayım, masanın altına mı? Hah hah hah.. Eski eller nerde oğlum? Eski hünerli eller ürktü, çekildiler ortalıktan, sessiz sedasız; ellerin piçi dolaşıyor şimdi piyasada, sanatının hakkını veren el kalmadı Dimo, kalmadı.. Senin ellerini bilirim, yediğim ekmek hakkı için, işinin ustasıdırlar, neme gerek, doğruya doğru, ahhh hergele.. Konfeksiyon mu, konfriksiyon mu ne karın ağrısı, bi şey çıktı şimdi hanidir, hani hazır giyim, nedir o öyle?

— Vre yok konfriksiyon, konfeksiyon..

— Haa, işte o.. Ne Allahın belasıysa.. Herkesin üzerine göre hazır ceket, hazır pantolon.. Olur mu be Dimo, sen söyle

Allahını seversen.. Bir de ben deneyeyim dedim. Bilmem bi mağaza, çok iyisiymiş.. Bi ceket giydim sırtıma, vay vay vay.. Omuzun biri bayır aşağı, biri dağdan yukarı.. Ulan, bi tarafını düzeltiyorsun, öbür tarafı sarkıyor, eteğini topluyorsun, yakası alıp başını gidiyor.. Kolunu çekeyim diyorsun, hop önü açılıyor.. Bi sıkıntı bastı, sırtımdan aşağı bi ter, hay Allah kahretsin, ceketi sırtımdan çıkarıp fırlattığım gibi kapıyı zor buldum. Hani bi dakka geciksem, bi dakka daha kalsam içerde boğulacağım ha, dinini... Şöyle ucuz tarafından bi kumaş düşürürsem dayayacağım sana, bilmiş ol.. Bak bak, şu kunduralara bak, tüh.. Kunduracı Kadri ustanın giydiği kunduraya bak, heey hey.. Ne günlere kaldık. Paranın tuncu, insanın piçi.. Öyle ya, yalan mı? Adamın öz evlâdı babasının ölümünü bekler mi be? Benimkiler bekliyor, hem de nasıl, dört gözle.. Bizim oğlan olacak deyyusun gözlerinden anlıyorum. Öyle şey olmaz demeyesin Dimo, bu böyle.. Bir kenarda üç beş kuruş paran, bir de temeli tutmaz evin mi var, yandın; öz evlâdın başucunda akbaba, leş kargası.. Ama ölmeyeceğim be, ölümden korktuğumdan değil ha, inadımdan ulan, inadımdan.. Yoksa nedir yani, görüp göreceğimizi gördük, bilardomuzu oynadık, rakımızı içtik, evlenmekse evlendik onu da gördük baklava böreğini yedik, ne kaldı geriye? Ha, senin haberin yok, ben Avrupa'ya da gittim geçen bahar.. Hani benim okuttuğum öksüz bi oğlan vardı ya, adam oldu kerata, Almanya'da mühendis, altında arabası.. Helâl süt emmiş, bizi unutmamış; geçen bahar bi mektup, sen benim babalığımsın ille geleceksin, gelmezsen darılırım bilmiş ol, yirmi gün tatilimde sana buraları gezdireceğim.. Tren biletimi de alıp göndermiş, ulan bi korku düştü içime, Almanya neresi biz neresi, ben trenle gitmiş gitmiş Pendiğe kadar, Florya'ya kadar gitmişim, güler misin ağlar mısın, konuşmak desen daha Türkçeyi konuşuyor muyuz belli değil, kalkıp Almanya'lara gideceğiz.. Falan gün, falan saatte çocuk bizi Almanya istasyonunda bekleyecek, gider misin gitmez misin? Belki istasyonda buluşamayız diye adresini de yazıp göndermiş, istasyondan bi taksiye atlar doğru eve gelirsin diyor.. Senin anlayacağın, altmış yıllık Fatih'li Kadri Usta oldu mu sana alafranga.. Tren biletini cebime koyduğum gibi besmeleyi çekip trene.. Git Allah git, üç gün sonra Cermani Doyçland.. Bi şey yok be, bakma şişirdiklerine Avrupa Avrupa diye.. Gittik gördük işte, ne yani? Havasından, suyundan hiç bi şey anlamadım. İçecek su bulabilene aşkolsun, düşün yahu, koca memlekette içilecek su yok.. Sofraya otururbut su yok, ekmek istersin ekmek yok, şöyle küçücük bir şeyler getiriyorlar ekmek diye.. Bizim ço-

cuğa nedir bu yahu dedim, bu memlekette kıtlık var galiba, bu ne biçim kalkınma.. Çocuğun söylediğine bak, efendim sofrada su içmez, ekmek yemezlermiş.. Peki ekmek yemezsen ne yiyeceksin yahu, işe bak sen.. Gâvur icadı; ulan seni gâvur saymıyorum, alınma sakın.. Senin anlayacağın bi hafta geçti geçmedi, bi sıkıldım bi sıkıldım.. Çocuk sağ olsun, beni alıp gezdiriyor ama, ben bi kez ısınamamışım, ısınacağım da yok.. Yavrum, dedim, benim kusuruma bakma, buraları bize göre değil. ben fazla kalamıyacağım, beni trene koy da çekip gideyim, sen de tatilinin zevkini çıkar.. Çocuk da fazla dayatmadı doğrusu, okumuş adam, başka, anlayış gösteriyor; bi sabah trene atladığım gibi amanın Sirkeci. yetiş imdada.. Kalktık geldik. Yaa, Dimo'cuğum, Cermani Doyçland.. Kulak asama, otur oturduğun yerde, insanın yuvasının üstüne yuva yok; bizim o mikroplu Kırkçeşme suyu var ya, tozlu topraklı Hamidiye var ya, o kara kepekli somun var ya, gözünde tütüyor adamın..

Yahu ben kimi gördüm geçenlerde bilsen.. Hani bi Katina vardı, hepimiz yanıp tutuşurduk da hiç birimize yüz vermez, Feriköy'lü Rıza'yı dost tutardı hani.. Onu görmeyeyim mi.. Balıkpazarmdan geçiyordum geçen gün.. Yolum düştükçe geçmeden edemem Balıkpazarından ha, bi senin dükkân, bi de orası. tiryakisiyim ikisinin.. Ne diyorum, tam Balıkpazarından aşağı doğru iniyorum dalgın, bir de ne göreyim, bizim Katina, hoş hiç bi zaman bizim olmadı ya, neyse.. Bi balıkçının önünde durmuş balık tarttırıyor. Tuhaf oldum be Dimo. vanına yaklaşıp da bi iki söz edemedim, hani insan karısından boşansa da yıllar sonra görse karısını bi yerde nasıl olur, hani hem görmek ister onu hem görmemek, işte öyle oldum. Kalbimin bi yerinde biteller elektriklendi gibi bi şey, ama sevinme de değil ha, hem üzülmüşsün, hem de karın nasıl, ne durumda merak ediyormuşsun sanki.. Katina da beni gördü sanki, ama o da renk vermedi, yahut tanımadı beni.. Zamanla insanlar değişiyor ama, kadın kısmının bozulması icini burkuyor adamın. O civan gibi. o hepimizi ardından sürükleyen, istese eteklerine süpürge edecek Katina ne olmuş ne, ne hale girmiş. Vay vay vay.. Breh breh breh.. O civanım Katina olmuş mu sana bi et şamandırası, bi peynir tulumu; ben diyeyim yüz kilo, sen de yüz yirmi.. Hani hatırlarsın. Feriköylü Rıza'yı. Rıza gibi bi yarım dünyayı sırtına vurduğu gibi çamdan yola indirmişti adada; simdi ne yapar Rıza'yı biliyor musun. eline geçirse limon edip suyunu çıkarır inan olsun. Hani bi canon güreşcileri var. onlar gibi bir şey olmuş Katina.. Tüüh. vah vah vah, zaman aşımı Dimo, zaman aşımı.. Karı kısmı

zaman aşımına uğradı mı tamam, kadınlık iddiası suya düştü demek, ne yargıç kurtarabilir artık, ne savcı.. Zamanın hükmünü giydi mi bi kez, temyiz reisi gelse bi şey yapamaz. Zamanla her şey bozuluyor.. Şu kunduralara bak, gözüm ikide bir gitmiyor mu şu kunduralara, hani bi bozuluyorum ki, tüüüh, kundura diye piyasaya sürdükleri şu mala bak be Dimo, şu topuklara bak, şu piyantaya bak, tüühh..

— Vre beğenmiyorsan giyme vre, zorlan mı giydiriyorlar?

— Giymiyeceksin de ne yapacaksın ulan, yalınayak gezemem ya sokakta, senin gibi terliklen mi çıkayım evden. Allah Allah.. Zorla mı giydiriyorlarmış? Zorla giydiriyorlar ya, ne sandın, daha iyisini bulamayınca alıp giyiyorsun işte, ne yapacaksın? Bu yaştan sonra takım düzüp kendim mi yapayım kunduramı. Kafam kızarsa onu da yaparım ha, bi tepem atmaya bakar.

— Aaa vre, tutturdun kundura kundura, eskiden inatçıydın, şimdi oldun bunak vre; adam boş kaldı mı böyle olur, her şeyde kusur arar, bi kari bul da evlen, o zaman kundura görmez gözün. Bi müşterim var yaşlı, hiç evlenmemiş, ne yapar biliyorsun, ceketin yakasını ölçer mezuralan, ne der biliyorsun, vre Dimo der, bu yaka iki milimetre geniş olmuş, bunu düzlet.. Hane yabanci olsa vereceğim ceketi eline, git be kuzum diyeceğim, ben senin yakani düzeltemem, sen benim yakamı bırak daha iyi.. Ama eski dost, seviyor adam, kıramazsın, idare ediyorsun hane.. Hep derim, vre Bedri bey, senin artık evlenmek zamanı geldi geçti, evlen be kuzum, bak yakayı nasin unutursun. Evlilik bazıları için ilâçtır kuzum, ama ilâcı alırken reçeteyi iyi okumalı, yanlış ilâç aldın mı o zaman fena, pa pa pa pa, bir de bakarsın ilaç olmuş zehir, kıvran dur o zaman vre.. O yok evlilik, o karın ağrısı..

— İyi dedin ya işte, benim korkum da o ya, bu yaştan sonra karın ağrısı çekmek hiç işime gelmez Dimo, kaldıramam.. Kızım oğlum olacak nankörlerle hırgür edip yuvarlanıp gitmek daha iyi.. Bakalım hangimiz hangimizi öldürecek günün birinde, merak da etmiyor değilim. Sanki görmüyor muyuz gazetelerde.. Bakarsın günün birinde şöyle bir yazı, birinci sayfada ha, yazının üzerinde resmimiz beraber elbet, "bir genç para veremeyen babasını bıçaklayarak tamamladı", yahut "bir baba para isteyen oğlunu tabancayla yola koydu". Eş dost gazetede resmimizi görüp, ulan der, şu Kadri Usta yaptığı kunduralarla ün kazanamadı ama, oğlunun sayesinde gazetelerin birinci sayfasına geçti. Bakarsın bizi oğlumuza borçlu düşüren de çıkar ha, dünya bu.. Evlad eliyle ölürüz ölürüz de yine yaranamayız kimseye, amma çektirmiş herif oğ-

luna derler, vay ölüsü kandilli herif.. Zaten son zamanlarda yaşaması yaşamaya benzemiyordu meretin.. ölmesi mi ölmeye benzeyecekti. Ağız bu, bir açıldı mı her türlüsünü söyler. Eh Dimo'cuğum, madamın kahvesini bir güzel içtik, sohbeti yoluna koduk, kalkıp yola düzülmeli.. Bir daha ne zaman gelirim, ne zaman görüşürüz kim bile.. Seni de işinden alakoydum ama, sen bayılırsın ulan lâklâka.. Bir gün uğrayıp alayım seni de gidip bi bilardo seyredelim beraber, bakarsın masayı gördük mü pirelenir ıstakayı ele alırız.. Ama fazla oyalanmak yok ha, bi çeyrek, bilemedin yarım saat, sonra tıpış tıpış evine, madamı beklettirmem sana bilmiş olasın.. Hadi ben demiri alıyorum; kalm sağlıcakla.. İyi günler.. Madaaam, ellerin dert görmesin, kahven kahveydi doğrusu, adiyo Madam.. Tühh be Dimo, şu kunduralara bak, bunlarlan yürüyüp geçeceğiz Beyoğlundan ha, vay vay vay, ulan Kadri, sen böyle kundura giyecek adam mıydın, sürü çapuları bakalım, yürüüü... Dur yahu, gitmeden söyleyeceğim bir şey var daha.. Bana bak Dimo, bakarsın günün birinde bizim nankörler bir olup beni evden dehlerler, o zaman benim için yapılacak iki şey kalıyor. Ya köprüden bir vapura atlayıp ada açıklarında cumburlop aşağı, ya da onu gözüm tutmazsa gelip senin başına ekşimek. Gelir sofranıza çökerim bilmiş ol, kırk yıllık dostuna sofranı açmayacak değilsin ya ulan..

Dimo gülerek ayağa kalkıyor, yavaş yavaş yürüyor Kadri'ye doğru.

— Gel be kuzum, gel ama, bakalım bizi bulabilir misin, bizi bulacaksan gelmemezlik etme sakın. Terzinin sonu nedir bilirsin?

Kadri olduğu yerde duruyor iç kapının orda, olduğu yerde çark edip merakla Dimo'nun yüzüne bakıyor.

— Ee, neymiş terzinin sonu, neymiş?

Dimo eliyle bir halka işareti yapıp halkayı ucundan tutup havaya kaldırıyormuş, boynuna geçiriyormuş gibi yapıyor.

— İp be yavrum, sağlamca bir ip, hane tavandan aşağı..

— İyi öyleyse, dara düşen ötekini arasın, tamam mı?

— Tamam.

Dimo gülüyor. Kadri bıyıklarını dişliyor bir süre, sonra hızla fırlıyor dış kapıya doğru. Dışarda açılıp sonra hızla üzerine vurulan kapının sesi geliyor. Makineli tüfek atışlarını andıran çabuk adımlar duyuluyor merdivende, atışlar hafifleyip kesiliyor.

SEZER, Aynur

ÇİRKİN ÖRDEK YAVRUSU II

KAVAK YALNIZLAMASI

Geldim yalnızlığa koydum ellerimi. Hüzünlü bir kavağı yaşmakladı gözlerim. İlle ezikliği günlerin. Çok satırları ve bölümleri çizgilerle ayrılmış ve çabuk ve iyi tutulması gereken defterleri iş yerimin. Üç adımda biten çevresi odanın ve koridorların. Bir de tek başına kalmış bu kavak. Yersiz ve biçimsiz bir kavak. Atkestaneleri cevizler ve çok yapraklı birçok ağacın yanında yalnızlığını ve yersizliğini sürdüren bu kavak ağacı. Derenin az suyunu paylaşamıyan öbür kavakların yanında olmak varken burada ve yersiz... Bilgeliğe kaçan bir ağırbaşlılık ve buralarda durmak yersiz. Tek başına duracak olduktan sonra bütün bu duruşlar ve şıngıltılı küpelerim...

Sonrası erken saatte yapılan işbaşıları ve günün yorgunluğunu sürdürmek bir bardak çay ve bir kavak gölgesinde. "Serin bir rahatlığa varmak parkın tenhalığında". Gelmek ve aradığını bulamamak. Giderek ormana bile varamıyan bir ördek yavrusu. Bir kargaşa ki anlatımsız. Önce ışıklar yanıyor, tek tek, sonra da düdük sesleri, evet sürüklenen ayaklar ve uyumsuz ayakları çiftlerin.

"Lûtfen acele edelim, park kapanmak üzere."

"Lûtfen beyler."

Oysa aceleye ne gerek var? Herkes gitmek için, yani dönüşlü gelir buraya.

"Çimenlere basmayınız!"

"Çiçekleri koparmayınız!"

Ve sürüyle saçmasapan levhalardan yer bulup oturuncaya, zaman zaten geçiyor ve düdük sesleri...

Hafiften başını sallıyor kavak ve dönüş yolları. Tanımadığım bir kentin "sanat merkezleri"ni kararsız gezmeler başlıyor. Kimi zaman gürültülü bir kahvenin camından görünen bir deniz parçasına kurulan düşler. "Deniz" ki varmak için 10 veya 1000 adım; varması aynı. Düşler kurmaya yeter ya da yelkenlere ve tenha ve güzel balık tutmalara. Bir el uzatmak yeter.

Ellerimi koyacak tek yer yalnızlığım. Bir kavak yalnız-

lığı dilliyorum sizlere. Tek ve uzun ve de yersiz. Yaprakları-na kurulan yeşiller, düşen kara gölgeler anlatmaya yetersiz kelimeler gibi uzarken, sizler oturduğum masaya birçok lâf atımı uzakta ve "yakalanan hırsızlar - bulunan ırz düşmanı kaatiller". En son çıkan gazeteler ve gazeteleri satan çocuğun yağmurlu sesi boğuk ve taşıyor on dört yaşın bulûğ çağını.

Irz düşmanları ve çalınan çocuklarla bulunan kaatillere on dört yaşında bir çocuk. İşte bu sizin uzak lâf atmalarınız. Bakışlarınız sizin gazetelerinize geçmeyen cellât ve cinayet ve ırza geçme hikâyeleri. Ve bilmem ne okulları salonlarında açılan uzak ülke sanatçısının "heykel ve reprodüksiyon" sergileri. Gazetelerinize geçmiyen "büyük sanat olayları". Ki beklenir.

"Çaylar dört oldu!"

"Bir orta yap!"

Ve gülümse masaya yeni oturan müşterilere.

(Bakın, bu sokak masaya oturan müşterilere değil, sıra beklenilecek ve gülümsemesiz kadınlara gidilecek bir sokaktı. Evleri boş, kadınsız. İsmini değiştirmeli ve evlere yeni numaralar. Köyden gelmiş ve hizmetçilik yaptığını sandığınız teyzelerle halalar şimdi hangi sokaktalar?..)

Kavak yalnız ve suskun. Yakışmaz parklara.

Bir park bulmak kendine ve yalnızlığına. Suskun ve rahat olmak.

.... ve gözlerime karalı yeşilli boyalar.

"Gene yemek saatini geçirdiniz küçük hanım."

Anlamsız "iyi uyku" dilekleriyle bölüşülen bir oda.

"Siz bu kentin çok yabancısınız. Bu saatlere dek gezmeler..."

İlk paramı aldığımda elime, bir küçük oda ve bir kedi yavrusu olmalı, ürperten pansiyonlar değil.

Önemli olan bir karara varmak olacak, çünkü birden siliniyor üzerindeki yazılar mektupların ve artık *git* demiyor. Bu sessiz bir çağrı olabilir gibi (mi dersiniz?)

Ama yollara düşmek, yollara yollara düşmek yetti canıma. Daha uymam çağrısına yazdıklarınızın, daha uymam. Gölgeler gelir gömütlükten, bastırır karabasanlar— yollar yeni kapılar açar gözlerime, DÖNMEM.

Daha parklar kaldı dolaşmadığım, daha çalmadığım nice kapı var. Ve gölgesi nice yersiz kavağın.

Bu kentte tükenir bilirim. Her kent biter gün sonunda. Gideceğim her kente tek şey gelir benimle: "Yalnız bir kavak gölgesi".

TOSUNER, Necati

KURTULMAK

Tren yoluna bakan, birbiri üstüne yığılı evlerden birinde, bir kız... Süslü, alımlı, ürkek —yine de kendinden emin görünür— okullulardan; sakız çiğneyen, pijama giyip kapı önlerini süpüren, gelen geçeni kendine yangın bilmiş, koca bekliyenlerden değildi. Çok isterdi onlardan biri olmak belki... Onlardan biri değildi.

Bir ahşap yapının üçüncü katında, merdivenin bittiği yerde tek odacık evleri... Mutfak gibi bir aralıkları... Bir yaşlı kadın dolanır durur ortalıkta. Esmerce bir kedi kadının ayakları dibinde. Hani, ev işlerinde ona yardım mı eder, nedir?.. Gazocağı ve yaşlı kadının "Allah'a şükürler... Alamanya'lardan..." oğlunun gönderdiğiyle kaynattığı tencere... Duvarda "Rahmetli"den bir resim, işlemeli kılıfında kutsal kitap yanında... Melânkolik şarkılarıyla bir radyo yıllanmış dolap üstünde... Ve bir sandık kapı arkasında... Sandık, çeyiz sandığı. Bilmem nasıl anlatmalı, sedir üstündeki işlemeli yastıkları?.. Bir şey gizli sedirin altında, ondan söz etmeli. Bir çift koltuk değneği... Koltuk değneği denildi mi, —bir sızı duymak istemezseniz içinizde— hafif iki tahta parçasının ağırlığı düşünülmeli.

Ve pencere önünde oturur bir kız. Yaş yirminin sıcaklığını tadabilmenin özleminde... Kerime Nadir'den bir gönül hikâyesi ya da bir işleme tutar elinde. Gözleri dalarsa, tren yollarına dalar. Yaşlı kadın, bakar bakar da kızına, ne desin? "Etme kız... Allah'a ağır varır..." der. "Buna da bin şükür... Beterin beteri var..." Der ya, bilir, her şey denildiğince kolay değildir.

Umutlar ve düşler. Bunlar da bırakılsa nasıl yaşanır? Ve gerçekler dümdüz, sert ve acımasızken... Geçmiş yenilgilerin alışkanlığıyla öğrendi, umutlar boşadır. Ve bir silkinişle uyanır dalan gözleri. Koltuk altlarında değneğin sızılı yerleri... İçinde tokmak sesleri, bir boşluk... Bilmelisiniz, gözyaşları akmıyorsa, insan ağlamıyor demek değildir.

Okulu bırakmıştı. Kızların kitapları göğüslerine dayadığı, erkeklerin dudaklarında ıslıkların çiçeğe durduğu liseye gi-

linee, bıraktı okulu. Onların arasında koltuk değnekleriyle... Ve her adım atışta bir başka yana sallanan bacağıyla onların arasında... Olmadı. Kendine verdiği öğütler... "Okuyacak, yükseleceksin. Hepsine inat çalış, çabala... Günün birinde, el açmak ister misin onlara?" Biliyordu. Şu bacağı... Çirkindi. Ve bir şey beklemiyor, bir şey istemiyordu onlardan. Ama bakışmalar ve gülen sesleri... Çok çok, kimi arkadaşlarının acımaları... Avuntu verir iki sözleri... Oysa avunmak nedir ki, yitirilmişin yanında?..

Nedeni bilinmez ya, dert birse ikincisini beklemeli. Bir akşam anasıyla deniz kıyısında —yoksa bir parkta mıydı?— yüreğinde bir sıkışma, bir kasıntı... Ve dudakları kurutan bir sancı... Sonraları insanların bir bakışlarıyla, bir sözleriyle yeniden o acıları duyar oldu. Ve bıraktı okulu. Bıraktı okulu ve çekildi sedirdeki köşesine.

Günlerden beklenen bir şey kalmasa da günleri beklemeyi bırakamıyor kişi. Oturduğu yerden çiçekleri sulaması bir iş sayılmalıdır artık.

Sonra ağabeyinden bir mektup... "Hiç korkma... Ve üzülme sen... Buraya alacağım... Doktorlara götüreceğim seni... Kurtulacaksın. Allah'dan umut kesilmez. Kurtulacaksın."

Güneşler erken batar eksik günlerde. Ve umut güneşleri doğmadan edemez. Sevinmeli mi? Yaşamak, yine de umut etmeği sürdürmektir belki.

Sevindi. "Oh, Tanrım... Yüce Tanrım... Kurtar. Sen bilirsin... Kurtar! Beni, benim gibi kim varsa, kurtar Tanrım. Sana sığındım, Sen bilirsin. Sen yücesin... Ah, yukarılara kalkan şu ellerim... Annemin beş zamanda yalvarışları... Tanrım kurtar, bitsin şu pencere önünde oturup kalmalarım. Bir gerçekleşse, ah... Bana bükülen dudaklar bir dursa. Sen, Tanrım, Sen bilirsin... Bilir misin nedir koltuk değneği? Ve öbür kullarını bilir misin? Bana bakışlarını... Seslerini... Sen bilirsin... Bilirsin değil mi? Bitsin artık... Bu... Bu... Bitsin!"

Yine arada bir daldı gözleri. Ama bir kanlandı, canlandı sanki. Yüreğindeki sıkışmalar "sevinçten"di. Artık gelen postacıysa önemlidir. Ve bir gün umutlara yönelmiş, gitti.

Bir arkadaş anlatmıştı da... Sonra:

"Dönemedi... Öldü." dedi.

"İyi olmuş." dedim.

Bir şey demedi. Ama bir başka baktı bana. Açıklamak gerekiyordu.

"Kurtulmuş."

Şimdi hep o kızı düşünüyorum. Nasıl kestirip atmıştım öyle?.. "Kurtulmuş." Yaşamak bu kadar ucuz muydu bana kalsa? Ama onun eli boş döneceğini düşünmüştüm. Eli boş ve yenilgin... Onca umutlanmadan sonra, bir düşten uyanırcasına bir silkinişle, bıraktığı yerden başlıyabilecek miydi yaşamaya? Eskinin acılarını yeniden duymak içinde... Ve koltuk değneklerine, sedirdeki köşesine dönmek yine... İnsanların bir sözü, bir bakışı insanların... Günler, çekilmez günler... Yaşamanın bir yenilgiyle bitişi yerine, umutlar daha boşa çıkmamışken bitivermesi... Bilmem, bana daha iyi gibi gelmişti.

Onunkine benzer umutlarla geldim ben de şu yabancı ülkeye. Eksiklikten, insanların içinde onlara uzak yaşamaktan kurtuluşun umuduyla geldim. Olacağını pek aklım kestiği yok da ondandır belki, hep geri dönüşü düşünüyorum. Eksik yaşamaya bırakılan yerden başlamak... "Yaşamayı bilmek, yaşamayı anlamak için ona uzak olmak gerekir," diye avutuyorum kendimi. Yenilgin ve boşa çıkmış umutlarla da olsa dönmek, hiç dönemeyişten iyi gibi görünüyor. Belki böyle anlamağa zorluyorum kendimi. "Yaşamalıyım, eksik de olsa yaşamalı ve bir şeyler başar malıyım," diyorum. Tanrıya da güvenemiyorum. Hiç sanmıyorum bu denli iyi olacağını. Ama bugün tıp neler yapmıyor ki... O mutlu dönüşü —sonunda bir yıkılışı hazırlıyor olsam da— düşlemeden edemiyorum. İnsanların içine, onlardan başkalığı atmış dönebilmek öyle güzel ki, düşlemesi bile korku veriyor bana.

Üç haftadır kendi kendimi yedim, durdum. Yarın her şey belli olacak. Şimdi bir kahvede oturuyorum. Yanımda yeğenim var. O bir dergiyi karıştırıyor, ben yine düşünüyorum. Öğle sonraları bu kahveye çıktım hep. Canım istemiyor, bir başka yere gitmedim hiç. Kaldığım yer biraz uzakça sayılır. Sonra yokuş aşağı kestirme yolu öğrendim. Dörtyol ağzındaki şu kahveye geliyor, dışarıyı görür cam kenarı bir yere oturuyor, masadaki mumu söndürüyorum. (Bana ne İsa için yakılmış mumdan... Önceleri, garson kızlar buna pek şaşmıştı ya, sonra alıştılar.) Yazı yazıyor, dışarıyı seyrediyorum.

Dışarda kar ve ayaz. Hani zaman zaman gazetelerde okuruz, bizdeki Hindistanlı filler iklimi yadırgar, arada bir yataklara düşerler ya, sanki soğuk nedir bilinmez yerlerden gelirmiş gibiyim ben de. İlk yabancılığı soğuğun karşısında duydum. Bizim kitaplarda adı geçmez yüksekçe bir dağın eteğinde, küçük bir kasaba burası. Oraya buraya serpilmiş bahçe içi bakımlı zengin evleri. Yükseklerde, ağaçların seyrekleştiği yerde, bir yaşlılar dinlenme yurdu, kaplıca ve hastane... Kasabayı bir cadde ikiye böler. Cadde üzeri dükkânlar, otel-

ler... Her yerde süslenmiş çam ağaçları, bir bayram hazırlığı... Bir de ışıklı bira reklâmlarını unutmamalıyım. Yorgunluk gibi bir sessizlik sinmiş her yana. Sanki şu kasabayı ununu elemiş, eleğini asmış kişiler için kurmuşlar. Onlar ortalığı dolduracak, o, yaşlı hanım teyzeler, bey amcalar —bastonları ve küçük küçük adımlarıyla— şu karda, soğukta, —ama şu temiz havada— dolaşacak, dükkânlara girecek, çıkacak, birbirlerine "merhaba" diyecek, akşama yakın kahveleri dolduracakdır. Falanın şapkasından, filânın kızından, oğlundan arada bir romatizmadan, İsa'dan, yeni yıldan söz edecek, olmadı mı, kahvesine sütünü katacak, bir şeyler okuyacak ya da düşünmeden oturmasını deniyecektir. Sonra dudaklarında bir "iyi akşamlar" sözü evlerine dönecek, konserve yiyecek, televizyon seyredecektir. Kimi örgü örecek, kimi piposunu dolduracaktır. Belki de doktorun öğütlerini itip bir kenara, iki kadeh atacaklardır. Sonra mumu söndürecek, köpeğini bir okşayacak, kapıyı kilitleyecek, havagazını kapıyacak ve yatmağa gidecektir. Geçmiş bayramları, gençliğini, savaşı, İsa'yı ve ölümü düşünmeden edemiyecektir. Bu basbayağı büyümüş de çocuklaşmış kişiler için kurmuşlar sanki. Kaplıcayı, kiliseyi ve mezarlığı...

Yine de kasabada varlıklarını her şeyleriyle ortaya koyan, yaşlılar değil gençlerdir. Koşan, gülen, kayak kayan, eğlenen; sigaranın, biranın sayısından kaygısız... İsa ve bayramları tatil ve eğlentileriyle değerli. Zaman, yaşanan zamandır. Gözleri her çevrede... Bir arayış gözlerde... Ne de olsa gözlerim onlarda çokluk... Belki yanılıyorum bu yüzden. Ama kahvede bile gençlerle yaşlıların yeri ayrı. Kapıdan uzakta, diplerde oturur gençler. Geç kalanlar, yaşlıların yanındaki boş yerlere oturmaktansa, dönüp giderler.

Gözlerim onlarda dedim ya, inanmayın. Bir beklediğim yok onlardan. Ben yaşlıların yanına oturdum hep. Ve düşündüm durdum. Demişlerdi ki bana: "Bel kemiği eğrilikleri üzerine batıda gelişen son ameliyat yöntemleri..." Oysa hiç umudum yok. Bal gibi yalan işte... Yok da, ne diye geldim buralara? Ve neden gecelerim uykusuz? Usandım bu bekleyişten. Oyalamağa çalışıyorum çevreye bakarak kendimi. Hiç geri dönmemeği, bu yabancı ülkede, yabancı insanların içinde kalmayı düşündüğüm de oldu. Ama nedir değişecek olan? İnsanlar her yerde aynı değil midir? Üstelik bir soğuk bura insanları. Bizim insanlarımız bakışlarıyla kişiyi yer. Ama bir canayakınlık vardır bizlerde. Burada hiç aramayın onu.

Dün bir yazı bitirmiştim. Çıkardım, onu okudum yeniden.

"... Ona "seni seviyorum" diyemedim. Deniz vardı, güzeldi ilkyaz... Şu kıyı kahvesinde. kulaklarımda Arabın sevgiliyi çağıran coşkun sesi... Yine de "seni seviyorum" diyemedim ona. "Seninle buraya gelmek isteyişim... Sana sevgimi söylemek içindir." diyebildim ancak. Bir sessizlik oldu. Nedendir, gözleri yaşardı. Acımaksa, acınmak istemiyordum. "Bunu söylemekle, bir beklediğim yok senden." dedim. "Verecek bir şeyim yok ki, isteyeyim. Karşılıksız senden almaksa, inan. bunu düşünemem bile. Gerçekleri bilir sanırdım kendimi. Bu duygusal yanı öldüremiyorum yine de. Bana umut verme sakın. Olacak bir şey yok. Bu burada bitsin artık. Ben yenilgin ve..." "Böyle konuşma," dedi. "Senin öbür insanlardan eksik bir yanın yok benim için. Sanırmışın ki o eksik saymadığın kişiler, şu denize bakmasını senin gibi bilirler?.. Ne diye savaşmazsın insanlarla? Eksikmiş... Seninle yaşamayı paylaşabilirim, inanır mısın bana?"

İnanmak, umut etmekti."

Defteri kapattım. Gerçekte, anlatılan burada bitmez. Onu yaşandığınca sürdürmek elimden gelmedi nedense? Bir yeni umudun peşindeyim şimdi. Yine geçmişin yıkıntılarına dönmek korkusudur belki bu. Kimbilir?..

Bugün son. Bu bekleyiş yarın bitecek, Bir uzak kentte doktora gideceğim. Bakalım ne diyecek? O kızı düşünüyorum da, koltuk doğnekleriyle de olsa yaşamak güzel gibi görünüyor. Nerdee... Korkuyorum. Korkuyorum eli boş dönmekten de, kendim uyduruyorum bunları. Korkuyorum, "çok geç" diyecektir doktor yarın. Katolik hemsireler üzüntüyle bakacaktır acılı ve yenilgin yüzüme. Ve biliyorum çıkınca başım dönecektir. Bir ağlasam... Bir ağlasam, boşalacağım. Ama dişlerimi sıkacağım, "Ağlamıyacaksın" diyeceğim kendime. "Ağlamıyacaksın!.." Ve ağlamıyacağım.

Baktım dişlerim sıkılmış, ellerim titriyor. Ve bana bakıyor yeğenim.

"Çok üzülüvorsunuz," dedi.

"Üzülmemek... Düşünmemek... Bilir misin, kolay değildir."

Elindeki dergiyi uzattı:

"Bakın, boşuna üzüntü... Nasılsa..."

Gösterdiği yere baktım. Bir resim. Bir eksik adam ve güzel bir kadın yanında. Adamın gözlerinde boşuna umutlanmaların yalancı ışıltıları. Şaşkın ve alaycı bakan bir kalabalık çevrede... Ve gazeteci flâşları... Resim altında bir yazı:

"Tanınmış zenginlerden B... A... (Boy 1,26 m) ile genç film yıldızı K... M... (Boy 1,72 m., 46 cm daha uzun) geçenlerde gizlice evlendiler. Resimde yeni evliler bir film galasına gelirken görülmektedir."

Yeğenim on altısında bile değil. Yine de bir şeyler biliyor. Belki tam anlamıyla bilmiyor daha. Benim şu yenilgin duruşumdan bir şeyler seziyor. Dalıyor, düşünüyoruz.

"Ama göründüğü gibi değildir.." diyorum.

Bilmem anlayacak mı? "Seninle ilerde daha çok konuşacağız bunları." desem... Gözlerine bakıyorum, yeğenim anlamış.

Vc çıkıyoruz kahveden.

Yarın şu kahveden çıkar gibi çıkamıyacağım doktorun yanından. Ve benim gibi umutlarla buraya gelmiş de, geri dönememiş kız için "kurtulmuş" diyeceğim yine. Ve yaşamak daha da ucuz bir şey olacak gözümde. Bunun sonu neye çıkar, bilmem. Bildiğim, o yarım kalan yazımı yarın yaşandığınca bitirebileceğimdir.

"İnanmak, umut etmekti.

Ama umutlar yıkılıncaya dek güzeldir. Nedir geriye kalan? Yıkıntılarda esen soğuklardan başka ne kalır ki... Ve bir gün söz vermiş de gelmemiştir. Ona sorulsa, kardeşi kaza geçirdi. Artık şu duygusallığı, boşuna umutlanmaları bırakmam gerekmez mi? "Hiç değilse, bana yalan söylemek gereğini duyuyor," diye mi avutacağım kendimi? Yok, kararlıyım. Bu iş burada biter. Artık onu aramıyacağım."

UĞUR, Ergun

SEZAR'IN ÖLÜMÜ

Çek kasabasının bir evinde adamın biri can veriyordu. Resimleri göğe düşmüş şu çıplacık tepelerle biten düzlüğün ortasında önce kendini yapayalnız bulmuştu. Yalnızlığın ona özge değil, düzlüğün ortasında kıpırdanan bütün canlıların biricik ortak özelliği olduğunu yaşadığı sürece anlıyamadı. İmgesinde kurulu o masal düzenine ancak elele tutuşunca varılabileceğini söyler dururdu. Ama yaşayışı, bakışı, soluk alışı, boşluğun içinde yer kaplayışıyla alabildiğine imgelerine aykırıydı kendisi. Bütün tutkuların fırlatılıp atılmasını istiyordu Çeklilerden. Onların yerini dolduracak yenileri üstüne, ama ne öyle düzenli, inançlı, insancıl bir bilisi ne de bu yönde bir hazırlığı vardı. "Beğenmemek" orta noktasından başlıyordu bütün çıkışlar. Başarısızlık duvarına çarpan kafalarda "Beğenmemek", çok kısa zamanda "Küçümsemek" kalıbına giriveriyor nedense... İşte o düzlüğün ortasında gerçek olan, üstün olan, değerli olan bütün düşüncelerin yalnız bir kaynaktan, kendisinden çıktığını sanması da bundan sonra başladı.

. Artık öleceğini biliyordu. Ama hep aynı yanılmaların içinde. Çünkü ona göre bütün bir ülkenin umuduydu ölmekte olan.

Oysa Çek kasabası, gene —cıvıl cıvıl değil ama— kıpır kıpır eski yaşamasındaydı. Hiç üzülmesin, ilerde onun gömülü olduğu kümbeti gösterip: "Çok kafalı, çok bilgili adamdı, üstüne yoktu." diyecekler. Bütün anlıyamadıkları kimseler üstüne böyle demişlerdir Çekliler ötedenberi. Üstelik direnme yeteneğini yitirmiş kişilere verilebilecek en ucuz —ve en günahsız— armağan da övgüdür.

İsteyerek geldiğini söylerdi buraya. Yoksulluğun soluğunu daha yakından duymakmış dileği. Ve karınca kararınca çareler aramak yoksulluğa... Oysa okuduğu yüksek —hem de yüksek— okulda. Sezar'ın Roma'da ikinci olmaktansa Roma'nın köyünde birinci olmayı yeğlediğini beğenerek anlatırmış çevresine. Bu sözü Çek'te hiç yenilemedi. —Sezar da bunu ilk kez, o zamanların Akdeniz'den okyanuslu zavallı dünya hari-

tasını avucunun içinde gördüğünde akıl etmiş olmalı. Biz Sezar'ların kulları da suçluyuz ama. Brutus'la Kasius'un büyük sevaplarından sonra da bırakmadık alışkanlığımızı. Hep en önde biri bulunsun, hepimizin yerine o düşünsün istedik. Bizim bu zavallılığımız Sezar'lık ruhunu biledi durdu iki bin yıldır.—

Başkentte —yani Roma'da— her akşam bulvarı dolduran aydın kalabalığının içindeydi o da. Onlar çok şeyler biliyordu. —Ya da sözü hep bildikleri yönlere çekmekte fazlaca ustaydılar.— Onu da almışlardı aralarına; onu da konuşturuyorlardı. Ama bu sonsuz gevezeliklerin ne bitip tükeneceği, ne de bu yoldan Sezar'ı sevindirmenin bir olanağı vardı. Roma'daki birinciliği kimselere kaptırmak niyetinde görünmüyordu bu aydınlar.

— Çek kasabasında bir açık var, gider misin? diye soruverdiler bir gün.

Tiyatrolardaki oyunlarla sinemalardaki filmlerin hepsini görmüş, çoğunu hiç beğenmemiş, az bir kısmını da "zararsız" bulmuştu. Kızını istettiği yüksek görevli, dayalı-döşeli bir daire koşuluyla çıkmıştı karşısına. O kadınların sokağında geçen akşam bir tur daha atmış, korkuyla tiksintinin karışığı —yoksa yalnız korku mu?— duygularla, bir yeni denemeyi bile göze alamadan, dönmüş gelmişti eve.

— Uzak mı? —Bütün bıkkınlıklara karşın gene de güven, Roma'ya yakın olmakta aranır.—

— Pek uzak değil. Ama oldukça geri kalmış bir kasaba. —İleri gitmiş olan yer neresi? Başkent mi?— Suskun bir yer. Halkının iyi olduğu söylenir.

Tren başkentten çıkarken boğazı düğümlenmiş; bunun nedenini kestirememişti. Özlüyeceği bir şey bırakmamıştı ki ardında...

Trenden inip içi terle toz kokan bir otobüse bindi. Şoförün yanındaki adamı en arkaya yollayıp onu oturttular oraya. —Arkaya kovulan adama değil, onu yerinden edenlere teşekkür etti.— Arkaya kovulan adam gık bile demedi; tekerleğin üstünde hoplaya-zıplaya gitti o da. Suskun suskun —küskün falan değil— yerine oturtulan adamın önemini kavramaya zorladı kafasını.

Sezar ilk günden başladı çalışmaya.

— Şu koltukları atın dışarı, dedi, sandalye koyun yerine.

Kapıda asılı, üstünde sarmaş-dolaş iki kırmızı ay çizili levhayı indirtip yerine "Kapıyı Vurmadan Giriniz!" yazdırttı. —Oysa bu kırmızı aylı levha varken daha rahat giriyordu herkes bu odaya.—

Durmadan söyleniyor, durmadan çevresindekileri azarlıyordu. Savrulan buyrukların gereğince oraya-buraya seğirtirlerken, Çek kasabası yönetim görevlilerinin yüzlerindeki yılların yerleştirdiği umursuzluk çizgileri yanına ne yeni bir kuşkunun izi, ne yeni bir umudun belirtisi gelmişti.

"— Eh, şimdi de böylesi gerekliymiş demek ki..."

Konuşuyor da konuşuyordu Sezar. Karşısına dikilenlerin sustuğu ölçüde konuşmaya iştahı besbeter açılıyordu.

Çek kasabası temelinden en üst tuğlasına kadar ilkelliklerle dokunmuşmuş. Bunları bir bir onarmak gerekirmiş. Onarmak da ne? Hepsini yıkıp yenibaştan yapmalıymış.

O kasabaya geldikten bir zaman sonra, çarşı esnafı, dükkânları önüne sandalyelerini atıp geleni-geçeni seyre durmaktan vazgeçti. —Bu zevklerini bir zaman için vitrinlerin arkasından körletmek zorunda kalacaklardı.— Çarşı alanı kıyısındaki çeşmeye su doldurmaya gelen kadınlar, fıkır fıkır oynaşa-gülüşe de olsa bir kuyruk olup beklemeye başladılar sıralarını. —Ama az zaman sonra çeşmenin önü görücü pazarına dönünce üstüne söz gelmesini istemeyen kocalar, kadınlarına-kızlarına yasak ettiler bu çeşmeyi.— Herkes kapısının önünü sulayıp süpürüyordu... —Sezarın geçtiği yollarda.— Sürüler kasabanın arka sokaklarından götürülüyordu ağıllarına. Düşen çoraplarını çekmeyi unutan çocuklar, akrabalığı ne kadar uzak olursa olsun, emmilerinden birinin tokadını enselerinde buluveriyorlardı.

Toplantılar da düzenleniyordu okulun salonunda. Sezar'ın göz ucuyla yaptığı yoklamada eksik çıkanların, ertesi günü anlaşılmaz biraraba sözü dinlemek zorunda kalacağı bilindiğinden, salon tıklım tıklım doluyordu her zaman. —Hoş bu toplantılarda anlatılanları da kimsenin anladığı yoktu, ama hiç değilse insan, çevresini şöyle doya doya seyrediyor ve usul usul yanındaklyle yârenlik yapabiliyordu.—

Çok geçmeden bu alışılmamış ortamın doğuşuna bir neden bulunuverdi:

— Bu herifi evlendirmeli! —Onun bu yaptıkları ancak canı çok sıkılan kimselerin yürüttüğü cinsten şeylerdi ve can sıkıntısına karşı biricik çare evlenmedeydi.— Ama karşısına her çıkana, öyle karmakarışık sözleri bir araya getirip yanıtlar verirdi ki, kimbilir böyle bir konuda sözü döndürüp dolaştırıp nerelere getirirdi?

Kasabalı, işleyeceği sevaba olur bir yol düşünedursun, bir gün birdenbire çarşı içinde sevindirici haber yayılıverdi:

Okulda, "Doğru Yazma, Doğru Düşünme, Doğru Konuşma" derslerine öğretmen bulunamayınca birkaç haftadan bu

yana bu işi o üstüne almıştı. "Vatandaşlık, Ülküdaşlık ve Duygudaşlık" derslerinin bayan öğretmeniyle kapıştıkları, "ülkemizin yarınları" üstüne tatlı bir tartışma biterken kolaylıkla her ikisi de yıllardır aradıklarını işte sonunda bulduklarını farkediverdiler.

Sezar, evlenme şöleninin ille de Çek kasabasında yapılmasını istiyordu. Bayan öğretmene bu, başlangıçta biraz olumsuz göründü ama, salt bu yüzden yıllardır aradıktan sonra güçlükle bulduğu hayat arkadaşını kırmayı da göze alamadı.

Okulun salonunda yapılacak düğün şöleni günü yaklaştıkça Sezar'ın konuştukları artık iyice anlaşılmaz olmuştu. Çekililer bilmiş bilmiş başlarını sallıyorlardı gene. Hepsini anlıyorlardı... Heyecandı bu, gençlik ateşiydi... Ama bayan öğretmenin evlilik deyince aklına geliveren incik-boncuk imgeleri yavaş yavaş dağılmaya yüz tutmuştu. Karşısında saatlerce oturup dinlediği oluyordu Sezar'ı. O, artık "ülkemizin yarınları" üstüne konuşmaktan büsbütün vazgeçmiş, bayan öğretmene cinsinin ne olduğunu unutturmaya çalışır gibi bir durum takınmıştı. —Gözünde büyüttüğü bir şey var da ondan kaçıyor gibiydi.— Bir kez bile öpmemişti öğretmeni; bir kez bile ellerini avucunun içine almamıştı. Bayan öğretmeni evlilik düşüncesiyle birlikte saran kedice bir sitemler bunalımı, yalım yalım tutuşan bir kucaklanma dileği vardı Ama Sezar durmadan soğuk su boşaltıyor gibiydi bu ateşin üstüne. "Ama evlenmek istediğine göre..."

"— Ne utanılacak bir şey," diye silkeliyordu bayan öğretmen bu düşünceleri aklından. "Saçaklı damların altındaki ilkel, hayvanca dürtülerden ötürü kuşkulara düşmek bana yakışır mı? Onun olgunluğuna sığınmalıyım. Onu anlamaya çalışmalıyım." Yapmacık bilgiçliğinin sınırları, saçaklı damların altındakilerle onu birleştiren bir doğanın varlığını ansıtacak kadar ötelere gidememişti daha.

Büyük illerden düğün için gelen akrabalarını uğurlayıp Sezar'la birlikte evlerine çekildiklerinin birinci haftasına kalmadan Çek'in bütün damları altına aynı fısıltı inanılmaz bir çabuklukla yayılıverdi:

— Geçinemiyorlar...

Sezar işine gitmiyordu. Bayan öğretmen tatilin içindeydi. İkisinin de yüzlerini gören yoktu ama. komşu evlerde oturanların kulakları kirişte, gözleri perde aralıklarındaydı. Kadının bir kez açık pencereden sesi gelmişti:

— Yaşıyamam... Bu uydurduğunuz dünyada... Hayır... Her-

kes gibi olmak istiyorum, anlıyor musunuz? İğrenç bu, iğrenç...

Sezar'ın sesi hiç duyulmuyordu. O hep susuyordu.

Kadının elinde bavulu, kimsenin yüzüne bile bakmadan, otobüse binip savuştuğu günün gecesi kiriş te bekliyen kulakları o tabanca sesi sağır edecekti handiyse. Kadını otobüse binerken gören çarşı esnafı —artık dükkânlarının önünde oturuyorlardı— birbirlerine bakıp üzüntülü üzüntülü başlarını sallamışlardı. Çekiller Başkentteklilerin dediği gibi çoğunlukla suskun kimseler, yufka yürekli kimselerdi. Bu kadarını beklememişlerdi doğrusu. Bir kadın için olacak şey miydi bu? —Bir kadın için...—

Önce korktular eve girmeye. Sezarın inlitisini duyunca omuzladılar kapıyı. Bir kanapenin üstüne yatmış, göğsü kan içindeydi. Tabanca elinde duruyordu daha.

— Tanrının yardımı, dedi doktor, kalbine rastlatamamış. Telefon edelim ile çabuk. Bizim ciple götürülmez bu hasta.

Doktor telefon edene kadar biraz daha düşündü Sezar yattığı yerde.

"— Neydi eksiğim?" diye sordu kendi kendine. Bu soruyla birlikte çırılçıplak insan gölgeleri doluştu gözlerinin önüne.

"— Ne kadar karışık, Tanrım! Neresinden başlamalı düşünmeye?" Tanrı cevap vermedi ona...

Ertesi günü yalnız ödevleri gereği Çek Kasabasıyla ilintili üç-beş yönetim görevlisiyle okulun yaşlı kadın başöğretmeni, Sezar'ın Başkentteki akrabalarına:

"O, Kasabamız uğruna yaşadı ve öldü. Onu bağrımıza gömmek istiyoruz!" yollu bir telgraf çektiler.

Oysa onun tabutunu bile çekine çekine taşıdı Çekiller. Onun için bir damla yaş akıtamadılar gözlerinden.

ÜÇER, Erten

V U R G U

Odacı Şakir Efendi camlı bölmenin dışından Atillâ'ya eliyle gelmesi için işaret etti. Atillâ önündeki işi bırakıp şeften yana baktı, sonra çekingen dışarı çıktı. Şakir Efendi:

"Konuğunuz var," dedi, "dışarda sizi bekliyor."

Atillâ ses çıkarmadan başını salladı, sessiz, yarı karanlık koridor boyunca yürüdü. Ayakkabılarının demirleri taşlarda çın çın öterken "Gelen kim?" diye düşünüyordu. Koridorun bitiminde, ışığın arttığı yerde sırtı kendine dönük bir kızın beklediğini gördü. Adımlarını yavaşlatıp durdu. Baktı, ama kendisini bekliyenin kim olduğunu çıkaramadı. Derinden uğultu halinde daktilo takırtıları, konuşmalar, zil sesleri geliyordu. Kız yavaşça dönüp erkekten yana baktı. Yüzü bir an için dışardan gelen ışık altında aydınlandı ve Atillâ bu yüzdeki ışıldayan anlamdan ürktüğünü hissetti. Böyle bir süre, aralarında beş-on adımlık bir boşluk bakıştılar. Sonra Atillâ "gidip konuşmam gerek" diye düşündü. İlerledi. Kızın sesi buz gibiydi, kişinin aklına olmadık şeyler getiriyordu:

"Seni rahatsız ettim, bağışla."

"Zararı yok," dedi Atillâ belli belirsiz.

"Ünal'dan haberin var mı?"

"Yoo, haberim yok," dedi Atillâ gene kısık bir sesle.

Kız gözleri ışıl ışıl devam etti:

"Oturduğu yeri, evini biliyor musun?"

"Biliyorum, biliyorum ama, ne oldu Neriman? Ben sizi her gün birlikte sanıyordum. Neden bana Ünal'ı soruyorsun? Bir şey mi oldu?"

"İki aydır onu gördüğüm yok, birden kayboldu."

"Hastalandı mı acaba? Bana da uğradığı yok epeydir. Oysa beni bir gün olsun görmeden yapamazdı."

Çıkış kapısına doğru yürüdüler. Dışarısı günlük güneşlikti. Seyyar satıcıların bağırtıları, taşıtların uğultusu birbirine karışıyordu. Neriman birden erkeğin koluna asıldı. Atillâ şimdi ağlayacak diye aklından geçirdi ama, kız ağlamadı.

"Bu akşam Ünal'ların evine gidip bakar mısın, Ünal neredeymiş, neden gözükmüyormuş ortalıkta, öğrenir misin?"

"Olur," dedi Atillâ, "öğrenirim."

"Bilsen öyle üzülüyorum ki. Günlerdir ne uyku uyuyabiliyorum, ne de doğru dürüst düşünebiliyorum."

"Üzülme, üzülme ben akşama Ünal'ı bulurum."

"Gidersin, değil mi?"

"Giderim, sen üzme kendini boş yere. Söylerim Ünal'a gelip seni görür."

Kız gözleri ışıl ışıl minnetle baktı sadece, konuşamadı. Sonra döner kapıyı iterek dışarıya çıkıp kalabalığın arasına karıştı. Atillâ bir süre ardından baktı boş gözlerle. Düşündü. Duvara dayalı eskilere daldı. Orada öylece ne kadar kaldığını bilmiyordu. Bir ara bir ayak sesi duydu, dönüp baktı. Şakir Efendi yarı karanlık koridorda gölge gibi gözüküyordu.

"Şef sizi soruyor."

"Geliyorum," dedi Atillâ bıkkın, "patlamadı ya, geliyorum." Ayakkabılarının altındaki demirler her adımda çın çın öterek yürüdü.

Bir gün sonra akşam paydosunda dışarı çıkarken Neriman'ın kendisini beklediğini gördü. Elektrik direğinin altında boynunu uzatmış, ümitle kendisine bakıyordu. Yutkundu. Sıkıntıyla ne yapacağını, nasıl konuşacağını düşündü. Kızın yanına yaklaştı. Bir adım kala durdu. Kız gözleri ışıl ışıl bekliyordu. Gene yutkundu. Sonra bir solukta:

"Ünal yok," dedi, "Almanya'ya gitmiş."

Bir insanın böyle birden değişeceğini, soluvereciğini o güne dek hiç görmemiş, aklına bile getirmemişti.

"Boş ver, senin için daha iyi oldu."

Kız bomboş, erkeğe bakıyordu.

"Seni sevmiyordu, gittiği daha iyi oldu."

Sanki söylenenleri duymuyor, anlamıyordu.

"Fena mı kurtuldun ondan, daha ne istiyorsun?"

Kalabalık cadde boyunca yürüdüler. Gelip geçenler çarpıyor, sarsıyorlardı ama, onlar bunun farkında olmadan başları önlerine eğik, gelişigüzel ilerliyorlardı. Güneş battı, göğü kıpkırmızı boyadı. Yavaş yavaş kızartılar hafifledi, sonra kayboldu. Onlar yanyana, konuşmadan yürüdüler. Birçok kalabalık caddelerden geçtiler. Yol boyunca fenerler yandı. Bir sis kapladı ortalığı. Renkli reklâm ışıkları yanıp yanıp sönmeye başladı. Ana caddeden dar. bir sokağa saptılar. Burunlarına sidik kokusu çarptı. Bir kedi çöp tenekesindekileri kemiriyordu sessiz sessiz. Hava iyiden iyiye kararmış bir gariplik çökmüştü üzerlerine. Sonra yokuş aşağı inmeye başladılar. Ara ara ayakları taşlara takılıp sendeler gibi oluyorlardı, ama gene de yürümelerine ara vermiyorlardı. Karınları

acıkmış mıydı, yorulmuşlar mıydı, farkında değillerdi. Ara sokaktan konuşarak, gülüşerek, gürültüyle bir grup geçti. Yokuş bitince bir düzlüğe geldiler. Önlerinde deniz ölü ölü kıpırdıyordu. Katran gibi karanlık bir geceydi. Uzaklardan uzun uzun çatanaların, vapurların düdük sesleri geliyor, ışıkları parlıyordu kırmızı-yeşil. Kıyıdaki korkuluğa yaslandılar. Artık Neriman düşüncelerine set çekmiyor, önüne geçemediği bir duygunun etkisi altında sapır sapır titriyordu. Atillâ korkuyordu. Gerçi kız konuşmuyor, susuyordu ama, o bu sessizliğin ardındakilerden korkuyordu. Hissediyordu bunu. Neriman yeniden bütün olup biteni başlangıcından ele alıp o güne dek getirdi ama, bir sonuca varamadı. İşte kendisi şuradaydı, şu ışıl ışıl giden vapurda. Ünal ilerdeki yanıp yanıp sönen kırmızı ışıkta. Evleneceklerdi, evleneceklerdi ya, artık Ünal yoktu. Kırmızı ışıkla vapur gitgide uzaklaşıyorlardı birbirinden. Arada gitgide büyüyen kara, yapışkan bir gece vardı. Birden ürperdi. Dönüp Atillâ'nın yüzüne baktı, ama karanlıkta onun gözlerini seçemedi. Ancak duyulur bir sesle:

"Gebeyim." dedi.

Sonra uzun, kişiye diken gibi batan bir sessizlik girdi araya. Dokların ordan bir çatana çok mu tiz öttürmüştü düdüğünü, yoksa Atillâ üşüyor muydu? Bilmiyordu, hiçbir şey bilmiyordu. İçi boşalmış, ne yapacağını, ne söyliyeceğini bilemeden şaşırıp kalmıştı.

"Duymadın mı, gebeyim dedim."

"Duydum," dedi Atillâ.

"Peki ben ne yapacağım şimdi? Gün geçtikçe karnım şişiyor. Evdekiler farkına varırlarsa ne diyeceğim?"

Atillâ cevap vermedi, gözlerini karanlık denize dikmiş, susuyordu.

"Konuşsana, bir şey söylesene. Ne yapayım, nasıl davranayım?"

Gene ses yok Atillâ'da.

"Ünal'a mektup yazıp durumu bildirelim mi? (Sessiz sessiz ağlamaya başladı). Ah nerden de onun sözlerine kandım, nasıl da onu sevdim?"

"Sus," dedi Atillâ, "sus ağlama."

"Sus demesi kolay, sus diyeceğine bir yol göster bana, bir akıl ver."

Erkek cevap vermedi, gene uzun bir sessizlik girdi aralarına. Neriman birden:

"Neden susuyorsun, neden konuşmuyorsun?" diye bağırdı. "Kendimi öldüreyim mi, yoksa karnımda bir piç var diye eve mi gideyim? Konuşsana, konuşsana."

Artık kendini tutamıyor, bağıra bağıra ağlıyordu. Atillâ sıkıntıyla başını salladı. Düşündükçe kötü oluyor, içi kararıyordu.

"Aldıralım mı?"

"Nasıl olur?"

"Başka bir yol var mı, aldırmaktan başka ne yapabiliriz."

"Tanıdığımız, bildiğimiz bir doktor yok ki," dedi kız içini çekerek.

"Ben bulurum birini."

Orada, korkuluğa dayalı biraz daha durdular, sonra dönüp ağır adımlarla yürümeye başladılar. Bir çatana tiz düdüğüyle limanı çınlattı bir uctan öteki uca. Neriman ürperdi. Katran gibi koyu, yapışkandı gece.

★

Girdikleri yer küf kokuyor, yarı karanlıkta basamaklar ancak seçilebiliyordu. Atillâ alçak sesle:

"Sen burada dur, beni bekle," dedi, "ben bir konuşup geleyim."

"Peki," dedi Neriman. Kızın sesindeki ürkeklik erkeği ürpertti birden. Kolunu uzatıp kızın elini tuttu, buz gibiydi.

"Korkuyor musun?"

Kız cevap vermedi. Dışardan tramvay çanlarıyla karışık bir uğultu geliyordu. Atillâ ağır adımlarla basamakları çıkmaya başladı. Her adımda, "Acaba yaptığım doğru mu?" diye düşünüyordu. "Ya Ünal Almanya'ya gitmediyse. Ya Neriman'ı başından savmak için böyle bir masal uydurmuşsa? Canım bana ne, bana mı düştü tasası? Sırf Neriman'a acıdığımdan, onu böyle çaresiz gördüğümden yardım ediyorum. Hem benim yerimde kim olsa böyle davranır." Kapıdaki zile bastı. Bir ayak sesi duyuldu. Kapı usulca açıldı. Doktor kır saçlı, yorgun yüzlü, yorgun sesli bir adamdı.

"Kimi aradınız?"

"Beni Kadıköy'den Rüştü Bey gönderdi," dedi Atillâ.

"Buyrun, ne istediniz?"

Atillâ sıkıntıyla yutkundu.

"Çekinmeyin söyleyin," dedi doktor. Gözlerinden neredeyse yorgunluk sızacak, akacaktı. Yana çekildi: "İçeri girin."

Atillâ ürkek içeri girdi. Yerler muşamba döşeliydi.

"Arkadaşınız mı hasta yoksa?"

Atillâ başını salladı.

"Gebe mi?"

Oene başını salladı Atillâ.

"Kaç aylık?"

"İki aylık, belki daha fazla."

"Peki," dedi doktor yorgun yorgun, "üç yüz elli liraya olur bu iş."

"Çok değil mi?"

"Sizin için üç yüz elli, başkaları için beş yüz. Arada Rüştü Bey olduğu için size bu fiata yapıyorum, yoksa yapmam."

"Peki," dedi Atillâ çaresiz.

"Parayı peşin alırım."

"Üstümde o kadar yok, iki, üç gün içinde tamamlasam."

"Kusura bakmayın."

Atillâ elini cebine sokup olan parasını çıkardı:

"Size şimdi ancak yüz elli lira verebilirim, üstünü de Perşembe günü tamamlarım."

"İmkânsız yapamam."

"Korkmayın paranızı mutlaka ödeyeceğim. Hem arada Rüştü Bey var."

Doktor yorgun yorgun başını salladı.

"Size saatimi bırakayım, borcumun bütününü ödeyince alırım."

"Bakayım," dedi doktor.

"Omega, daha yepyeni, beş-altı ay olmadı aldığım." Saatini bileğinden çıkarıp doktora uzattı. Adam saati parmakları arasında evirip çevirerek inceledi, sonra:

"Olur," dedi, "gidip arkadaşınızı getirin."

Atillâ'nın yüreğinden bir yük kalkmış, hafiflemişti. Doktor birden kolundan tutup durdurdu:

"Bundan kimseye söz etmediniz ya."

"Yoo," dedi Atillâ, "kimseye söz etmedik."

"İyi, arkadaşınızı alın gelin."

İçeri girdiklerinde doktor sırtı kapıya dönük lâstik eldivenlerini geçiriyordu eline. Gerideki pencereden bir caminin minareleri görünüyordu.

"Yardımcım yok, bana siz yardım edeceksiniz."

"Olur," dedi Atillâ.

"Kan görmeye alışık mısınız?"

"Korkmayın dayanırım doktor."

"Bayılmaya falan kalkmayın da." Sonra Neriman'a dönüp, "Soyunun," dedi. Neriman gözleri yerde, susuyordu.

"Hadi durmayın böyle, vakit kaybetmiyelim."

Neriman başını kaldırdı. Gözleri çakmak çakmak, yüzü kıpkırmızı kesilmişti.

"Elbisenizle, donunuzu çıkarın sadece."

Atillâ:

"İstemiyorsan gidelim," dedi.

Kız başını salladı, sonra iskemleye oturup ayakkabılarını çıkardı. Doktor gidip tül perdeyi çekti. Sonra iki ucunda halkalar olan yüksek iskemlenin yanındaki masanın üzerine araçlarını dizmeye başladı. Neriman çoraplarını sıyırdı. Atillâ ne yapacağını şaşırmış, ayakta dikilip kalmıştı. Çiçekli basmadan elbisesini de çıkarıp iskemlenin arkasına astı kız. Donu bacaklarından kayıp yere düştü. Atillâ bakmak istemiyor, ama gözlerini de ayıramıyordu. Doktor elinde bir kâğıt, kalemle geldi, "şuraya imza atacaksınız" dedi. Neriman kâğıtta yazılı olanları incelemeden imzaladı. Yüzü kıpkırmızıydı.

"Geçin şuraya oturun. Canını utanmayın benden, ben doktorum. Tamam oldu."

Neriman oturduğu yerde gözlerini kapamıştı.

"Bacaklarınızı şuraya, şu halkalara geçirin."

Neriman bacaklarını kaldırıp halkalara geçirdi. Atillâ boncuk boncuk terlemişti.

"Şimdi iğne yapacağım, siz ellerinden tutacaksınız."

Atillâ başını salladı sesini çıkarmadan. Doktor iğneyi hazırlamaya başladı. Neriman gözlerini açmaya korkuyor, böyle donsuz, bacakları havada dikili yatarken utancından öleceğini sanıyordu. Atillâ hem kızıyor, hem de gözlerini kızın cinsel organından, çıplaklığından ayıramadığı için kendi kendine sövüyordu:

"Hiç mi kadın görmedin, hiç mi çıplak kız görmedin? Ne var böyle bakacak? Birazcık olsun utanmıyor musun? Üstelik kızın derdi başından aşmış. Utan, utan..."

"Sıkı tut," dedi doktor.

Atillâ kızın kollarını bastırdı.

Doktor iğneyi sapladı. Neriman acıyla inledi.

YÜCEL, Şevket

BEGONYALI GÜLÜŞLER

Pencerenin önündeydi. Ellerini göğsünde birleştirip alnını cama dayadı. Bulutların kabardığı dağlara döndürdü bakışlarını. Dağlar devrilir gibiydi. Bir toz yığınına benzetti kuşların uçuşlarını. Ovadaki yeşiller, kara dumanlar biçiminde dalgalandı. Hiçbir güzelliği görecek durumu yoktu. Gün ışıklarının altında koyu bir dünya... Baktıkça, anlamsızlık içinde sarsıldı bir yerleri. Dizlerinin dermanı kesildi. Mavi bir alev dolaştı durdu beyninde. Kusacak gibi oldu, kusamadı. Kurşun renkli bir korkuyla kıvranıyordu. Gökyüzü, beton gibi çökmüştü omuzlarına. Daha on beşindeyken kendini yetmişlik sandı.

Üç aydır bu odada, üç aydır bu küçük pencerenin önünde. İnsanların yüzüne bakacak durumu yok. Suçluluk, damarlarını kurutuyor. Yalnızlık, anlamsızlık, kömürleşen duygular... Duvarlar üstüne üstüne geliyor. Ellerini uzatıyor ezilmemek için. Yıldırımlar düşüyor çiçek açmış dallarına. Dağlarda kabaran bulutlar, şehrin üstündeki maviliklerle oynamaya başlıyor. İrili ufaklı gölgeler, evlerin çatılarından sıyrılıp gidiyor. Yolların parıltısı bir kara yılan gibi... Günler hançer uçlarında uzuyor. Her gün yüzüne tükürüyor, her gün dövüyorlar. Ana ve babanın ezici bakışları hiç bitmiyor. Onunla konuşmuyorlar. "Bir an önce öldüreceksin, yok edeceksin!" diyorlar. Bütün yollar tıkalı. Ne edeceğini bilemiyor. Evli bir adam canavarlaşıyor düşüncelerinde. "Hayatımı öldürdü!" derken acı acı soluyor.

Bir gün gene pencereye yaslandı. Erik çiçekleri bembeyazdı dallarda. Oysa, ona göre güzel diye bir şey kalmamıştı. Uzaklara doğru bakarken gözleri doluyordu. Saçları dağılmıştı. Bu yanan bakışlar içinde beyazlıklar katran rengini andırdı. İki şey geçirdi aklından: Öldürmek ve ölmek. Kurtuluş yolunu burada buldu. Kırık aynanın karşısına geçerek yüzüne defalarca baktı. On beşine basan dudakları bir ölüm solgunluğu içindeydi. Aynanın karşısında daha fazla duramadı. Mutfağa girip bir zaman orada gezindi. Nereye gittiğini, ne ettiğini bir türlü bilemiyordu. Çivideki sicimi avucunda toplayınca dünya bir topaç gibi döndü beyninde. Elleri titriyordu.

İpin kıvrıntıları arasında üç aylık çocuğun gözyaşlarını görür gibi oldu. Bu ipin yapacağı işler korkunçtu. Avuçlarının arasında sanki bir engerek yılanı vardı. İnce burguların acılarını duydu iliklerinde. Bu duygularla çocuğun başucuna geldi. Süt köpüklerini andıran yanakları, yavruya ayrı bir güzellik eklemişti. Gözleri tavanda çakılıydı. Kara, diri, parlak gözleri. Ellerini açıp açıp kapatıyordu. Bir tutam yumuşak saç, kirli yastığın üstüne dökülüvermişti. Sinekler konuyordu süt kokan dudaklarına. Çocuğun parmakları oynadıkça pencereye doğru uçup gidiyorlardı.

Anne, solgun solgun baktı çocuğuna. Ölüm kartalları süzüldü damarlarında. Işıklar kararmaya durdu duvarlarda. Kesilen tavuklar gibi çırpınmaya başladılar. Yorganın üstündeki papatyalar ortasında kandan gölcükler olmuştu. Bu korkunç düşlerin içinde son defa emzirmek istedi çocuğunu. Kucağına aldı. Esmer memesini dayadı ağzına. Çocuk bütün gücüyle somuruyordu memeyi. Annenin gıdıklanması korkular içinde eriyip gidiyordu.

Çocuk memeden ayırdı dudaklarını. Yüzünü pencereden gelen ışıklara döndürdü. Tomurcuk dünyasının içinde ılık bir rahatlığa erişmişti. Annesinin bir eli göğsündeydi. Yanaklarını, sıcacık karnını okşadı. Ayrılık dakikaları ne kadar yaklaşmıştı. Kararı kesindi. Bu işten dönemeyecekti. Çocuğu yanındaki mindere yatırdı. Ayağa kalktı. Nereye bassa boşluklara doğru kayıp gidiyordu. Yatağın kıyısına bıraktığı ipi aldı eline. İpin kıvrımlarında ölümün sivri tırnaklarını görür gibi oldu. Sanki şiddetli bir depremin oluşuyla hayvanlar böğürüyor, keskin kayalardan taşlar yuvarlanıyordu. Az önce yanan elleri buza kesti. Kararsızlık, şaşkınlık, suçluluk ve korku... Bunların arasında dönüp duran bir kara kuş. Bu kuş, çocuğu da kendisini de pençelerine alarak, bulutlara yekindirip oradan sessiz vadilerin içine bırakacak...

Bir el, kömür gibi bir el uzandı kapıdan. Sonra bu el kapkara bir bulut oldu. Çocuğun başı bir kavun gibiydi orada. Baygın bakışlarını anasından hiç ayırmıyordu. Gelincik yaprağı sabahlar vardı dudaklarında. Gözlerinde çiçeklenen badem dalları... Yanakları Ağustos güneşini kucaklayan durgun göller gibiydi. Kötülüklerin ötesinde suçsuzdu. Büyüyünce yüzüne kimseler bakmayacaktı. Tükürüp geçeceklerdi suratına. Uğursuzluk damgasını her gün biraz daha çoğaltacaklardı. İşte böyleydi bu insanlar. Onun suçsuzluğunu düşünecek kaç kişi çıkabilirdi ki...

Annesi bitkin bir durumda geldi yanına. Ellerini bir türlü uzatamıyordu. Dut kütükleri gibiydi. Bin türlü yargıların

içinde şaşkındı. En sonunda verdi kararını. Çocuğun yumuşak başını kaldırarak o ince ipi boynuna doğru sürdü. Bundan sonra çenesinin altından bir ilmek çalıp 'olanca gücüyle çekmesi gerekiyordu. Koca dünyanın soluğu kesilmişti o anda. Işıklar camlarda ağlamaya başladı. İpi tutan eller sararıp titredi. Sessizlikle korkularla oynaştı. Gökyüzü ateş rengini aldı. Sineklerin nereye gittiği bellisiz oldu. Çatlamış bir nar gibiydi annenin gözleri. Sıcacık yanaklarından uzanıp öptü. Bu son öpüşler, birer demet gül olarak pencereden ötelere uçup gitti. Şimdi ölüm sarıları dolaşıyordu odada. Bu sarılar çocuğun incecik boynunda sayısız halkalar oluyordu...

Annenin elleri gene uzandı. Gayrı düşündüğünü yerine getirecekti. Acı çektirmeden ölmesini istiyordu. Ayaklarını yana doğru gerdi. Gözlerini yumacağı ve ipi hızla çekeceği sırada çocuk güldü. Işılayan gözlerin altındaki yanakların ebemkuşaklarına döndü. Bir begonya çiçeği gibi açıldı dudakları. Annenin kollarında kibrit kutusunu kaldıracak derman kalmadı. Ölüm kararını paramparça etti bu gülüşler. Sarılıp bağrına bastı yavrusunu. Güneş yeniden süzüldü camlardan. Yaşamak yeniden başladı...

Sebahattin Bestan

1966'NIN KİTAPLARI

(Derleyen: Sami N. ÖZERDİM)

I. Edebiyat - Güzel Sanatlar

A. Yerli :

A. Kadir (Meriçboyu): *1938 Harb Okulu Olayı ve Nâzım Hikmet.* İstanbul. 187 S. 10 lira.

M. Türker Acaroğlu: *Ozanlar ve yazarlar.* 2. basım. İstanbul. 238 S. resimli. 6 lira.

Halide Edib-Adıvar: *Harap mâbetler.* İstanbul, Atlas K. 136 S. 5 lira.

— *Mor salkımlı ev,* İstanbul, Atlas K. 240 S. 7,5 lira.

— *Seviyye Talip.* İstanbul, Atlas K. 128 S. resimli. 4 lira.

— *Yeni Turan.* İstanbul, Atlas K. 125 S. 4 lira.

(1., 3., 4. kitaplar, yeni basım.)

Yusuf Ahıskalı: *Keçi ayaklı Tanrı Pan ve Yeni bir dünya.* İstanbul. 80 S. resimli. 4 lira.

L. Sami Akalın: *Edebiyat terimleri sözlüğü.* İstanbul, Varlık Y. 190 S. 5 lira.

Oktay Akbal: *Çağdaş dünya edebiyatçıları sözlüğü.* Akşam Kitap Kulübü. 172 S. 10 lira.

— *Dost kitaplar.* İstanbul, Akşam Kitap Kulübü. 144 S. 5 lira.

— *Yalnızlık bana yasak.* İstanbul, Set Kitabevl. 162 S. 5 lira.

Malik Aksel: *Türklerde dini resimler.* İstanbul, Elif K. 152 S. resimli. 50 lira.

Necmettin Alkan: *Asker bahçesi,* Ankara. 371 S. resimli. 12,5 lira. (Antoloji).

Talip Apaydın: *Ateş düşünce.* Ankara, Bizim Y. 142 S. 5 lira.

M. Sunullah Arısoy: *Türk hicv ve mizah antolojisi.* İstanbul, Varlık Y. 182 S. 4 lira.

Burhan Arpad: *Taşı toprağı altın.* İstanbul, İzlem Y. 88 S. 3 lira.

— *Oyun, 6 tablo.* İstanbul, Dönem Y. 64 S. 4 lira.

— *Stefan Zweig. Hayatı ve eserleri, eserlerinden parçalar.* İstanbul, Akşam Kitap Kulübü. 111 S. resimli. 5 lira.

Arif Nihad Asya: *Kıbrıs rübaileri.* Ankara, Defne Y. 111 S. 5 lira.

— *Kova burcu.* Ankara, Defne Y. 172 S. 6 lira.

Aşık İhsani (Sırlıoğlu): *Bakalım hele.* İstanbul. 32 S. 1 lira.

Nurullah Ataç: *Günlerin getirdiği - Karalama defteri.* Yeni basım. İstanbul, Varlık Y. 422 S. 6 lira.

Osman Attilâ: *Başlangıcından bugüne Türk kahramanlık şiirleri antolojisi.* İstanbul, Ak Yayınları. 347 S. 15 lira.

Aziz Nesin poliste. İstanbul, Tekin Y. 236 S. resimli. 10 lira.

Fakir Baykurt: *Amerikan sargısı.* Ankara, Bilgi Y. 449 S. 10 lira.

Cengiz Bektaş: *Mimarlıkta eleştiri.* Ankara, Dost Y. 71 S. resimli. 5 lira.

Büyük romanlar. Hazırlayan: Azize Bergin - Zahir Güvemli. 2. basım. İstanbul, Varlık Y. 306 S. 5 lira.

Şinasi Nahit Berker: *Matbuat hazretleri.* Ankara. 109 S. 10 lira. (Yeni basım)

Asım Bezirci: *Okudukça,* İstanbul, İzlem Y. 104 S. 4 lira.

— *Orhan Veli Kanık.* İstanbul, Eti Y. 79 S. 3 lira.

İbrahim Zeki Burdurlu: *Atatürküm.* 3. basım. İzmir. 48 S. 2 lira.

Halil Erdoğan Cengiz: *Açıklamalı, notlu divan şiiri antolojisi.* Ankara, Turhan K. 432 S. 20 lira.

Arif Coşkun: *Ateş hattı.* İstanbul, Yeditepe Y. 78 S. 2,5 lira.

Behçet Kemal Çağlar: *Atatürk denizinden damlalar.* İstanbul, Ak Y. 318 S. 10 lira.

Faruk Nafiz Çamlıbel: *Zindan duvarları.* İstanbul, İnkılâp ve Aka K. 88 S. 7,5 lira.

Hasan İzzettin Dinamo: *Kutsan isyan.* 6-7. ciltler. 415+412 S. 15+15 lira.

Turhan Doyran: *Ağaç.* İstanbul, Yeditepe Y. 60 S. 3 lira.

Muzaffer Ender: *Milli edebiyat.* İstanbul. 169 S. resimli. 10 lira.

Sabahattin Eyuboğlu: *Mavi ve kara.* İstanbul, Çan Y. 296 S. 10 lira. (Yeni basım).

Güngör Gençay: *Balıklar ovası.* İstanbul. 48 S. 2 lira.

Bedri Gider - Mehmet Cimi: *Sosyal şiirler antolojisi.* İstanbul. 158 S 6 lira.

Muhiddin Göklü: *Kanunlarınızı kapatın, kalblerinizi açın.* İstanbul, İnkılâp ve Aka K. 477 S. ciltli. 25 lira.

Enver Naci Gökşen: *Dördüncü iyilik.* İstanbul. 86 S. 3 lira.

Sıtkı Salih Gör: *Kuşluk ötesi.* Ankara, Memleket Y. 32 S. 2,5 lira.

İbrahim Alâettin Gövsa: *Acılar.* 2. basım. Ankara, Türkiye İş Bankası Y. 110 S. 7,5 lira.

Reşat Nuri Güntekin: *Anadolu notları II.* İstanbul, İnkılâp ve Aka K. 95 S. 4 lira.

Hüseyin Rahmi Gürpınar: *Acı gülüş (Tebessümü elem).* İstanbul, Atlas K. 344 S. 10 lira. (Yeni basım).

— *Billûr kalp.* İstanbul, Atlas K. 312 S. 10 lira. (Yeni basım).

— *Cadı. İstanbul,* Atlas K. 208 S. 6 lira. (Yeni basım).

— *Tesadüf.* İstanbul, Atlas K. 262 S. 8 lira. (Yeni basım).

Özcan Güven: *Kan ağacı.* İzmir, Kovan Y. 72 S. 3 lira.

Mehdi Halıcı: *Karides durağı.* Konya, Çağrı Y. 68 S. 4 lira.

Hasalı Hüseyin (Korkmazgil): *Kavel.* 2. basım. Ankara, Kızılırmak Y. 80 S. 5 lira.

— *Kızılırmak.* Ankara, Bizim Y. 64 S. resimli. 4 lira.

Abdülhak Şinasi Hisar: *Boğaziçi mehtapları.* İstanbul, Varlık Y. 314 S. 6 lira. (Yeni basım).

— *Çamlıcadaki eniştemiz.* İstanbul, Varlık Y. 284 S. 6 lira. (Yeni basım).

Suat Hizarcı: *Dede Korkut hikâyeleri.* 2. basım. İstanbul, Varlık Y. 160 S. resimli. 3 lira.

Türkân İldeniz: *Taşra kızının deliceleri.* 2. basım. İstanbul. 92 S. 4 lira.

Metin İlkin: *Konuşmak.* İstanbul, Yeditepe Y. 78 S. 3 lira.

Özdemir İnce: *Tutanaklar.* İstanbul, Uğrak K. 48 S. 3 lira.

Mübeccel İzmirli: *Sabah geçidi.* İstanbul. 140 S. 10 lira.

Tarık Dursun K(akınç): *Sabah olmasın.* İstanbul, Set K. 158 S. 5 lira.

— *Yabanın adamları,* İstanbul, Kurul Y. 99 S. 4 lira.

Orhan Veli Kanık: *Bütün şiirleri.* 10. basım. İstanbul, Varlık Y. 207 S. 4 lira.

Güngör Dilmen Kalyoncu: *The Ears of Midas.* Çeviren: Carolyn Graham. Ankara, İTİ Türkiye Millî Merkezi. 89 S.

— *Kurban,* Ankara, Bilgi Y. 127 S. resimli. 6 lira.

Abdülkadir Karahan: *Nabi.* İstanbul, Varlık Y. 96 S. 2 lira. (Yeni basım).

— *Nef'i.* İstanbul, Varlık Y. 111 S. 2 lira. (Yeni basım).

A. Neyzar Karahan: *Çıplak ateş.* İstanbul. 72 S. 3 lira.

Sezai Karakoç: *Hızırla kırk saat.* İstanbul, Diriliş Y. 125 S. 5 lira.

Refik Halit Karay: *Ago Paşanın hâtıratı.* İstanbul, İnkılâp ve Aka K. 149 S. 5 lira.

Feyyaz Kayacan: *Gibiciler.* İstanbul, Yeditepe Y. 68 S. 2,5 lira.

Kemal Tahir (Demir): *Devlet ana.* Ankara, Bilgi Y. 623 S. 20 lira.

Ayhan Kırdar: *Gece bir kelepçe bileklerimde.* İstanbul. 48 S. 3 lira.

Mehmet Kıyat: *Türkiye bizi dinliyor.* İstanbul. 46 S. 4 lira.

Kerim Korcan: *Linç.* İstanbul, Ağaoğlu Y. 193 S. 6 lira.

Cevdet Kudret: *Türk edebiyatında hikâye ve roman II.* İstanbul, Varlık Y. 430 S. 8 lira.

Veli Behçet Kurdoğlu: *Şair tabipler.* İstanbul, İstanbul Fetih Cemiyeti İstanbul Enstitüsü. 606 S. 40 lira.

Agâh Sırrı Levend: *Ali Şir Nevai.* 2-3 ciltler. Ankara, Türk Dil Kurumu. 269+562 S. 30+30 lira.

Mahmut Makal: *Bizim köy.* 8. basım. İstanbul, Varlık Y. 187 S. 4 lira.

Memet Fuat'ın seçtikleri: Türk edebiyatı 1967. İstanbul, De Y. 288 S. 10 lira.

Namık Kemal'in hususi mektupları I. Hazırlayan: Fevziye Abdullah Tansel. Ankara, Türk Tarih Kurumu. XLVIII+518 S. 60 lira.

Yaşar Nabi (Nayır): *Tevfik Fikret.* 6. basım. İstanbul, Varlık Y. 96 S. 2 lira.

Behçet Necatigil: *Edebiyatımızda isimler sözlüğü.* 4. basım. İstanbul, Varlık Y. 314 S. 8 lira.

— *Gece aşevi.* Ankara, Bilgi Y. 200 S. 6 lira.

Aziz Nesin: *Fil Hamdi.* İstanbul, Düşün Y. 197 S. 6 lira. (Yeni basım).

— *Hoptrinam.* Ankara, Bilgi Y. 340 S. 10 lira.

— *Şimdiki çocuklar hârika.* İstanbul, Düşün Y. 192 S. resimli. 10 lira.

— *Zübük. Kağnı gölgesindeki it.* 2. basım. İstanbul, Cem Y. 304 S. 12,5 lira.

Cahit Obruk: *Düşsevi.* Ankara. 43 S. 2,5 lira.

A. Turan Oflazoğlu: *Deli İbrahim.* İstanbul, Kent Y. 130 S. 5 lira.

— *Kezban. Allah'ın dediği olur.* İstanbul, Kent Y. 86 S. 5 lira.

Dr. Gültekin Oransay: *Konçerto kılavuzu.* Ankara, Küğ Y. 158 S. 12 lira.

Orhan Kemal: *Evlerden biri.* İstanbul, May Y. 298 S. 10 lira.

Yusuf Ziya Ortaç: *Bizim yokuş.* İstanbul, Akbaba Y. 325 S. 12,5 lira.

Halit Fahri Ozansoy: *Edebiyatçılar geçiyor.* İstanbul, Türkiye Y. 320 S. 10 lira. (Yeni basım).

Adnan Ötüken - Millî Kütüphane Bibliyografya Enstitüsü:

Dünya edebiyatından tercümeler. Klâsikler bibliyografyası. 1940-1966. Ankara, Millî Kütüphane, XV+422 S. 7,5 lira.

Emin Özdemir: *Yazma tekniği.* Ankara, Üçler Y. 144 S. 7,5 lira.

Mustafa Nihat Özön - Baha Dürder: *Türk tiyatrosu ansiklopedisi.* İstanbul, Remzi K. 490 S. ciltli. 25 lira.

Cahit Öztelli: *Karacaoğlan.* 6. basım. İstanbul, Varlık Y. 112 S. 2 lira.

Peride Celâl (Yönsel): *Güz şarkısı.* İstanbul, İnkılâp ve Aka K. 344 S. 10 lira.

Türkân Poyraz - Nurnisa Tuğrul: *Tiyatro bibliyografyası. 1850-1988.* Ankara, Millî Kütüphane. XV+224+16 S. resimli. 25 lira.

Nâzım Hikmet Ran: *Memleketimden insan manzaraları.* 1-5. kitaplar. İstanbul, De Y. 670 S. 6+8+6+5+8 lira.

— *Yaşamak güzel şey be kardeşim.* İstanbul, Gün Y. 224 S. 10 lira.

Mehmet Sallhoğlu: *Bana sensin yaşamak.* Ankara. 83 S. 5 lira.

Kemal Sülker: *Nâzım Hikmet dosyası.* İstanbul, May Y. 252 S. 10 lira.

Cemal Süreya (Seber): *100 aşk şiiri.* İstanbul, Gerçek Y. 176 S. 7,5 lira.

Şerif Hulûsi (Kurbanoğlu): *Ahmet Haşim.* 2. basım. Ankara, Bilgi Y. 185 S. 7,5 lira.

Haldun Taner: *Konçinalar.* İstanbul, Varlık Y. 160 S. 4 lira.

Cahit Sıtkı Tarancı: *Otuz beş yaş.* 10. basım. İstanbul, Varlık Y. 165 S. 4 lira.

Adnan Turani: *Sanat terimleri sözlüğü.* Ankara, Toplum Y. 119 S. 5 lira.

Mehmet Turgut: *Dostluğa dair.* Ankara, Ajans-Türk B. 92 S. 2 lira.

Ercüment Uçarı: *Avlanırken bir korku.* İstanbul, Karagüneş Y. 32 S. 3 lira.

Fuat Uluç: *Nâzım Hikmet ve 1938 Harb Okulu olayının gerçek yönü.* 172 S. 6 lira.

Halil Uysal: *Yersu.* Ankara, Memleket Y. 32 S. 2,5 lira.

Muzaffer Uyguner: *Cahit Sıtkı Tarancı.* İstanbul, Varlık Y. 76 S. 2 lira.

— *Orhan Veli Kanık.* İstanbul, Varlık Y. 96 S. 2 lira.

— *Orhan Veli Kanık'ın dil ve şiir üzerine düşünceleri.* 34 S. 3 lira.

— *Reşat Nuri Güntekin.* İstanbul, Varlık Y. 96 S. 2 lira.

Uzun dere. Hazırlayan: Ankara Deneme Sahnesi. Ankara, Bizim Y. 40 S. 3 lira.

Ord. Prof. Dr. A. Süheyl Ünver: *Ressam Ali Rıza Beye göre yarım asır önce kahvehanelerimiz ve eşyası.* Ankara, Ankara Sanat. 47 S. resimli. 15 lira.

Nevzat Üstün: *Çıplak.* İstanbul, Var Y. 102 S. 4 lira.

— *Hey sen Amerikalı.* İstanbul, Var Y. 64 S. 4 lira.

Berke Vardar: *Ana çizgileriyle Fransız edebiyatı II.* İstanbul, Dönem Y. 144 S. 5 lira.

Cemil Yener: *Fuzuli'nin dünyası.* İstanbul, Minnetoğlu K. 112 S. 5 lira.

Faruk Yener: *Küçük Batı müziği ansiklopedisi.* İstanbul, Orkestra Y. 188 S. 10 lira. (Yeni basım).

Afif Yesari: *Soytarı.* İstanbul, Düşünce Tiyatrosu Y. 54 S. 5 lira.

— *Uzak.* İstanbul, Düşünce Tiyatrosu Y. 52 S. 5 lira.

Mahmut Yesari: *Pervin abla.* İstanbul, İnkılâp ve Aka K. 341 S. 7,5 lira. (Yeni basım).

Yaşar Kemal (Göğceli): *Üç Anadolu efsanesi.* İstanbul, Ararat Y. 336 S. 10 lira.

Suut Kemal Yetkin: *Baudelaire ve Kötülük çiçekleri.* İstanbul, Varlık Y. 144 S. 5 lira.

— *Edebiyatta akımlar.* İstanbul, Remzi K. 131 S. resimli. 6 lira.

Cengiz Yörük: *Yalnız kalanlar.* İstanbul, Yeditepe Y. 78 S. 3 lira.

Halide Nusret Zorlutuna: *Ellerim bomboş.* İstanbul, Kür Y. 119 S. 10 lira.

B. Çeviri :

J. Agnon: *Bir gecelik misafir.* Çev.: Tahir Alangu. İstanbul, Nobel Y. 470 S. 10 lira.

— *Bir gecelik misafir.* Çev.: Hayrullah Örs. İstanbul, Altın Kitaplar Y. 315 S. 12,5 lira.

— *Kovulmuşlar.* Çev.: Tahir Alangu. İstanbul, Nobel Y. 114 S. 5 lira.

Alain: *Mesut olmak sanatı.* 4. basım. Çev.: Muzaffer Reşit. İstanbul, Varlık Y. 93 S. 2 lira.

Altın masallar. 1-3. ciltler. Çev.: Zeynep Alp - Ragıp Cangara. Ankara, Akay Y. 351+394+384 S. ciltli. her cildi 12,5 lira.

Antonioni: *Kızıl çöl.* Çev.: Egemen Berköz. İstanbul, Uğrak K. 112 S. 5 lira.

Aristofanes: *Eşek arıları.* Çev.: Sabahattin Eyuboğlu. İstanbul, Remzi K. 120 S. 3 lira.

— *Kadınlar savaşı, Lysistrata.* Çev.: Azra Erhat - Sabahattin Eyuboğlu. İstanbul, Remzi K. 110 S. 3 lira.

Asturias: *Guatemala efsaneleri.* Çev.: Tahir Alangu. İstanbul, Nobel Y. 78 S. 3 lira.

— *Sayın başkan.* Çev.: Zeyyat Selimoğlu. İstanbul, Yirminci Yüzyıl Klâsikleri. 287 S. 10 lira.

Feridüddin-i Attar: *İlâhiname.* Çev.: Abdülbaki Gölpınarlı, 2. basım. Ankara, Millî Eğitim Bakanlığı. XIII+297 S. 8,5 lira.

Balzac: *Goriot Baba.* Çev.: Nasuhi Baydar. İstanbul, Varlık Y. 286 S. 6 lira.

André Bazin: *Çağdaş sinemanın sorunları.* Çev.: Nijat Özön. Ankara. Bilgi Y. 198 S. resimli. 7,5 lira.

Simone de Beauvar: *Sessiz bir ölüm.* Çev.: Bilge Karasu. Ankara, Bilgi Y. 106 S. 4 lira.

Ingmar Bergman: *Aynadaki gibi - Sessizlik. Çev.:* Fadıl Taylan - Tezer Özlü. Ankara, Bilgi Y. 153 S. 6 lira.

Heinrich Böll: *Çocuk ile bebek.* Çev.: Kâmuran Şipal. İstanbul. Cem Y. 152 S. 6 lira.

— *Trenin tam saatiydi.* Çev.: Zeyyat Selimoğlu. Ankara, Bilgi Y. 134 S. 5 lira.

M. Buber-Neumann: *Kafka'nın sevgilisi Milena.* Çev.: Adalet Cimcoz. İstanbul, Ataç K. 144 S. 5 lira.

Miodrag Bulatoviç: *Kırmızı horoz.* Çev.: Mahmut Kıratlı. İstanbul, Varlık Y. 242 S. 4 lira.

Bulgar hikâyeleri. Çev.: M. Türker Acaroğlu. İstanbul, Redhouse Y. XVI+208 S. 7,5 lira.

İvan Bunin: *Mitya'nın aşkı.* Çev.: Nihal Yalaza Taluy. İstanbul, Nobel Y. 196 S. 7,5 lira.

Albert Camus: *Başkaldıran insan.* Çev.: Tahsin Yücel. İstanbul, Varlık Y. 320 S. 8 lira.

— *Veba.* Çev.: Oktay Akbal. 3. basım. İstanbul, Varlık Y. 302 S. 6 lira.

Truman Capote: *Soğukkanlılar.* Çev.: Ragıp Cangara. Ankara, Akay K. 464 S. ciltli. 15 lira.

— *Tiffany'de kahvaltı.* Çev.: Meral Alakuş. Ankara, Bilgi Y. 109 S. 4 lira.

Cervantes Seavedra: *Becerikli şövalye Mancha'lı Don Quijote I.* Çev.: Bertan Onaran. Ankara, Bilgi Y. 499 S. 15 lira.

Toby Cole-Helene Krich: *Sahneye koyma sanatı.* Çev.: Suat Taşer. Ankara, Bilgi Y. 179 S. 6 lira.

Çağdaş Vietnam şiiri. Çev.: Eray Canberk. İstanbul, Uğrak K. 52 S. 3 lira.

Anton Çehov: *Altı numaralı koğuş.* Çev.: Hasan Âli Ediz. 2. basım. İstanbul, Remzi K.

— *Altıncı koğuş.* Çev.: Nihal Yalaza Taluy. İstanbul, Yankı Y. 95 S. 4 lira.

— *İvanov.* Çev.: Ataol Behramoğlu. Ankara, Bilgi Y. 115 S. 4 lira.

Çocuklara seçme masallar. Çev.: Mehmet Aydın. İstanbul, Anten Y. 318 S. resimli. ciltli 12,5 lira.

Tibor Déry: *Eğlentili bir gömme töreni.* Çev.: Adalet Cimcoz. Ankara, Bilgi Y. 120 S. 5 lira.

Dimitir Dimov: *Sarı dünya.* Çev.: Burhan Arpad. İstanbul, May Y. 488 S. 15 lira.

Dostoyevski: *Başkasının karısı.* Çev.: Nihal Yalaza Taluy. 2. basım. İstanbul, Varlık Y. 76 S. 2 lira.

— *Beyaz geceler.* Çev.: Nihal Yalaza Taluy. İstanbul, Varlık Y. 80 S. 2 lira.

— *Mektuplar.* Çev.: Zeyyat Özalpaslan, İstanbul, Ararat Y. 139 S. 5 lira.

— *Yufka yürekli.* Çev.: Yaşar Nabi. İstanbul, Varlık Y. 77 S. 2 lira.

Roger Martin du Gard: *Postacı.* Çev.: Erdoğan Basar. Ankara, Bilgi Y. 140 S. 5 lira.

Marguerite Durras: *Bütün gün ağaçlarda.* Çev.: Salâh Birsel. Ankara, Bilgi Y. 93 S. 4 lira.

— *Parkta.* Çev.: Bertan Onaran. İstanbul, Yankı Y. 110 S. 5 lira.

Friedrich Dürrenmatt: *Yunanlı bir kız aranıyor.* Çev.: Akşit Göktürk. Ankara, Bilgi Y. 162 S. 5 lira.

İlya Ehrenburg: *Paris düşerken,* 2 cilt. İstanbul, Sosyal Y. 344+440 S. 15+15 lira.

Einsentein: *Potemkin zırhlısı.* Renades: *Harb esirleri.* Ford: *Cehennemden dönüş.* Çev.: Ahmet Küflü - Nijat Özön. Ankara, Bilgi Y. 313 S. resimli. 10 lira.

William Faulkner: *Ayı.* Çev.: Murat Belge. İstanbul, De Y. 145 S. 6 lira.

Gustave Flaubert: *Madame Bovary.* Çev.: Tahsin Yücel. 3. basım. İstanbul, Varlık Y. 362 S. 6 lira.

Alain Fournier: *Adsız köşk.* Çev.: Nurullah Ataç. İstanbul, Varlık Y. 280 S. 4 lira. (Yeni basım).

Eduardo Filippo: *Büyülük sihir.* Çev.: Feridun Timur. Ankara, Millî Eğitim Bakanlığı. III+90 S. 3 lira.

Firdevsi: *Şehname I.* Çev.: Necati Lûgal. 3. basım. Ankara, Millî Eğitim Bakanlığı. XXIII+443 S. 12 lira.

Anatole France: *Dostumun kitabı.* Çev.: Safiye Hatay. Ankara, Millî Eğitim Bakanlığı. 228 S. 7,5 lira.
— *Edebiyat hayatı. Seçmeler.* 2. basım. Çev.: Nebil Otman. Ankara, Millî Eğitim Bakanlığı.

Roger Garaudy: *Gerçekçilik açısından St. John Perse.* Çev.: M. Doğan. İstanbul, Uğrak K. 48 S. 3 lira.

André Gide: *Kadınlar okulu.* Çev.: Tahsin Yücel. İstanbul, Varlık Y. 160 S. 4 lira.
— *Thésé.* Çev.: Babür Kuzucu. İstanbul, May Y. 72 S. 3 lira.

Gothe: *Faust.* Çev.: Recai Bilgin. İstanbul, Remzi K. 234 S. 7,5 lira. (Yeni basım).
— *Genç Werther'in acıları.* Çev.: Arif Gelen. İstanbul, Varlık Y. 174 S. 4 lira.
— *Werther.* Çev.: Recai Bilgin. İstanbul, Remzi K. 159 S. 5 lira. (Yeni basım).

Nikolay Gogol: *Araba.* Çev.: Nihal Yalaza Taluy. İstanbul, Varlık Y. 84 S. 2 lira.

Maksim Gorki: *Küçük burjuvalar.* Çev.: Güner Sümer. Ankara, Bilgi Y. 166 S. 6 lira.
— *Serseriler.* Çev.: Mustafa Nihat Özön. 3. basım. İstanbul, Remzi K. 196 S. 5 lira.
— *Tolstoy'dan anılar.* Çev.: Akşit Göktürk. Ankara, Bilgi Y. 68 S. 4 lira.

M. Gorki - A. Çehov: *Yazışmalar.* Çev.: Zühre İlkgelen. İstanbul, Yankı Y. 72 S. 3 lira.

Knut Hamsun: *Göçebe.* Çev.: Behçet Necatigil. İstanbul, Nobel Y. 470 S. 15 lira.

Victor Hugo: *93 ihtilâli.* Çev.: Burhan Toprak. 2. basım. Ankara, Millî Eğitim Bakanlığı. 562 S. 12,5 lira.

Ernest Hemingway: *Varlık yokluk.* Çev.: Vahdet Gültekin. İstanbul, Güven Y. 248 S. 12,5 lira.

O. Henry: *Hikâyeler.* Çev.: Hasan Âli Ediz. İstanbul, Altın Kitaplar Y. 276 S. 15 lira.
— *Yaşayan görür.* Çev.: Nurettin Özyürek. İstanbul, Varlık Y. 240 S. 4 lira.

Homeros: *İlyada.* Çev.: Azra Erhat - A. Kadir. İstanbul, Sander K. 606 S. 25 lira.

Nasır-ı Husrev: *Sefername.* Çev.: Abdülvehhap Tarzi. 2. basım. Ankara, Millî Eğitim Bakanlığı XXX+262 S. 8 lira.

Panait Istrati: *İş bulma kurumu.* Çev.: Yaşar Nabi (Nayır). İstanbul, Varlık Y. 160 S. 4 lira. (3. basım).
— *Minka abla.* Çev.: Yaşar Nabi. 3. basım. İstanbul, Varlık Y. 158 S. 4 lira.

— *Sünger avcısı.* Çev.: Yaşar Nabi. 4. basım. İstanbul, Varlık Y. 80 S. 2 lira.

J. Peter Jacobsen: *Siste bir ses.* Çev.: Tahir Alangu. İstanbul, Yankı Y. 160 S. 5 lira.

Franz Kafka: *Bir savaşın tasviri.* Çev.: Kâmran Şipal. İstanbul, Cem Y. 360 S. 12,5 lira.

— *Değişim.* Çev.: Arif Gelen. İstanbul, Varlık Y. 80 S. 2 lira.

— *Mezar bekçisi.* Çev.: Sevgi Sabuncu. İzmir, Kovan Y. 33 S. 2 lira.

Sigrid Kahle: *Günümüz Alman hikâyeleri.* Çev.: Burhan Arpad. İstanbul, İzlem Y. 270 S. ciltli. 10 lira.

Kalevala. Çev.: Muammer ve Lâle Obuz. Ankara. 2. cilt. 326 S. 15 lira.

Elia Kazan: *Amerika Amerika.* Çev.: Özay Sunar. İstanbul, Habora K. 158 S. 6 lira.

Kazancakis: *Aleksi Zorba.* Çev.: Ahmet Angın. 2. basım. İstanbul, Ataç K. 287 S. 10 lira.

Themos Korneros: *Fırtına çocukları.* Çev.: Nevzat Hatko. İstanbul, May Y. 302 S. 10 lira.

D. H. Lawrence: *Anka kuşu.* Çev.: Akşit Göktürk. Ankara, Bilgi Y. 172 S. 5 lira.

Jack London: *Ateş yakmak.* Çev.: Nurettin Özyürek. İstanbul, Varlık Y. 260 S. 4 lira.

— *Demir ökçe.* Çev.: Emin Türk Eliçin. İstanbul, Gün Y. 284 S. 10 lira.

— *Yanan gün.* Çev.: Mete Ergin. İstanbul, Altın Kitaplar Y. 400 S. 12,5 lira.

André Malraux: *Altenburg'un ceviz ağaçları.* Çev.: Tahsin Yücel. İstanbul, Ataç K. 152 S. 5 lira.

— *Kanton'da isyan.* Çev.: Attilâ İlhan. İstanbul, Varlık Y. 269 S. 6 lira.

Thomas Mann: *Tonio Kröger.* Çev.: Ahmet Karasan. 2. basım. Ankara, Millî Eğitim Bakanlığı. 95 S. 3 lira.

Mao Çe-tung: *Şiirler.* Çev.: Eray Canberk. İstanbul, Uğrak K. 32 S. 5 lira.

André Maurois: *Aile çevresi.* Çev.: Samih Tiryakioğlu. İstanbul, Varlık Y. 237 S. 4 lira.

Carson McCullers: *Küskün kahvenin türküsü.* Çev.: İpek Tümerdem. İstanbul, De Y. 98 S. 4 lira.

H. Miller: *Merdivenin dibindeki gülümseyiş.* Çev.: R. Tomris. İstanbul, De Y. 41 S. 2 lira.

Branislav Nusiç: *Ramazan akşamları.* Çev.: Prof. Süreyya Yusuf. İstanbul, Varlık Y. 77 S. 2 lira.

On kısa oyun. Çev.: Ülkü Tamer Ankara, Bilgi Y. 176 S. 6 lira.

John Osborne: *Öfke.* Çev.: Ümit Tarakçı - Turgay Gönenç. İstanbul, Ataç K. 80 S. 3 lira.

Ostrovski: *Ve çeliğe su verildi.* Çev.: Attilâ Tokatlı. İstanbul, Gün Y. 328 S. 12,5 lira.

Boris Pasternak: *Luvers'in çocukluğu. Son yaz.* Çev.: Mete Ergin. İstanbul, Nobel Y. 175 S. 6 lira.

— *O günler.* Çev.: Melih Cevdet Anday. İstanbul, Nobel Y. 158 S. 6 lira.

Luigi Pirandello: *Müteveffa Mattia Pascal.* Çev.: Feridun Timur. Ankara, Milli Eğitim Bakanlığı. 308 S.

Charles Prost: *Sömürge.* Çev.: Kaya Öztaş. Ankara, Toplum Y. 104 S. 4 lira.

Racine: *Andromak.* Çev.: Munis Faik Ozansoy. Ankara, Millî Eğitim Bakanlığı. 2. basım. II+77 S. 35 lira.

Rainer Maria Rilke: *Malte Laurids Brigge'nin notları.* Çev.: Behçet Necatigil. İstanbul, De. Y. 231 S. 7,5 lira.

Edmond Rostand: *Cyrano de Bergerac.* Çev.: Prof. Sabri Esat Siyavuşgil. 3. basım. Ankara, Millî Eğitim Bakanlığı. XXXVHI+309 S. 8,5 lira.

Marquie de Sade: *Aşkın suçları.* Çev.: Cemal Süreya. İstanbul, Fahir Onger Y. 141 S. 7,5 lira.

Sadi: *Bustan.* Çev.: Hikmet İlaydın. 2. basım. Ankara, Millî Eğitim Bakanlığı. IX+485 S. 14 lira.

Antoie de Saint-Exupéry: *Güney postası.* Çev.: Azra Erhat. İstanbul, Yankı Y. 118 S. 4 lira.

— *Kanayan İspanya.* Çev.: Burhan Arpad. İstanbul, Yankı Y. 150 S. 5 lira.

Salinger: *Gönül çelen.* Çev.: Adnan Benk. İstanbul, Cem Y. 214 S. 7,5 lira.

Nathalie Sarraute: *Yönelişler.* Çev.: Mükerrem Akdeniz, Ankara, Bilgi Y. 127 S. 4 lira.

Jean-Paul Sartre: *Bir şefin çocukluğu,* Çev.: Eray Canberk. İstanbul, Habora K. 104 S. 5 lira.

— *Bulantı.* Çev.: Samih Tiryakioğlu. İstanbul, Varlık Y. 272 S. 6 lira.

— *Edebiyat nedir?* Çev.: Bertan Onaran. İstanbul, De Y. 151 S. 6 lira.

— *Gizlilik.* Çev.: Eray Canberk. İstanbul, Habora K. 62 S. 3 lira.

Anna Seghers: *Balıkların ayaklanması.* Çev.: Hasan Kuruyazıcı. İstanbul, Fahir Onger Y. 125 S. 5 lira.

Shakespeare: *Julius Caesar.* Çev.: Sabahattin Eyuboğlu. İstanbul, Remzi K. 154 S. 5 lira.

— *Kıral Lear.* Çev.: Seniha Bedri Göknil. İstanbul, Remzi K. 146 S. 5 lira.

Emil Sillanpää: *Taşra kızı.* Çev.: Adnan Cemgil. İstanbul, Altın Kitaplar Y. 275 S. ciltli. 12,5 lira.

Ignazio Silone: *Bir avuç böğürtlen.* Çev.: Nihal Önol. İstanbul, Varlık Y. 331 S. 6 lira.

Sovyet hikâyeleri. Çev.: Hasan Âli Ediz ve başkaları. İstanbul, Cem Y. 462 S. 15 lira.

Stanislavski: *Bir aktör hazırlanıyor.* Çev.: Suat Taşer. Ankara, Milli Eğitim Bakanlığı. 451 S. 12 lira.

Zaharia Stancu: *Ölümle oyun.* Çev.: Yahya Benekay - Fatma Pazarcı. İstanbul, Varlık Y. 258 S. 6 lira.

John Steinbeck: *Bitmeyen kavga.* Çev.: Rasih Güran. 2. basım. İstanbul, Remzi K. 362 S. 10 lira.

— *Fareler ve insanlar.* Çev.: Muzaffer Reşit. 8. basım. İstanbul, Varlık Y. 168 S. 4 lira.

— *İnci.* Çev.: Feriha Kunt. 7. basım. İstanbul, Varlık Y. 80 S. 2 lira.

Şolohof: *Mavi bozkır.* Çev.: Ülkü Tamer. İstanbul, Yedîtepe Y. 74 S. 5 lira.

Henri Troyat: *Örümcek.* Çev.: Hamdi Varoğlu. İstanbul, Güven Y. 220 S. 12,5 lira.

— *Yaslı kar.* Çev.: Orhan Gürsel. İstanbul, Cem Y. 136 S. 5 lira.

Tuğrai: *Lâmiyetülacem.* Çev.: İsmail Erzen. 2. basım. Ankara, Millî Eğitim Bakanlığı. 16 S. 1 lira.

İvan Turgenyev: *Kaderci.* Çev.: Nihal Yalaza Taluy. İstanbul, Varlık Y. 192 S. 4 lira.

Yordan Yovkov: *Huduttaki çiftlik.* Çev.: Tahir Alangu. İstanbul, Nil Y. 320 S. 12,5 lira.

Stefan Zweig: *Frederike'ye mektuplar.* Çev.: Burhan Arpad. İstanbul, Yankı Y. 86 S. 4 lira.

— *Hikâyeler II.* Çev.: Burhan Arpad. Ankara, Millî Eğitim Bakanlığı.

II. Bilim - Kültür

A. Yerli :

Nadir Nadi (Abalıoğlu): *İki Sovyet Rusya. 1935-1965.* İstanbul, Ararat Y. 159 S. 5 lira.

Dr. Mehmet Ali Ağakay: *Atatürk'ten 20 anı.* 2. basım. Ankara, Türk Dil Kurumu. 40 S. 2 lira.

Samet Ağaoğlu: *Sovyet Rusya İmparatorluğu.* İstanbul. 208 S. resimli. 10 lira.

Ahmet Cevdet Paşa: *Tezakir. 40. Tetimme.* Yayınlayan: Prof. Cavit Baysun. Ankara, Türk Tarih Kurumu. X+316 S. 50 lira. (Eserin 4. ve son cildi).

Cihat Akçakayalıoğlu: *Galiçya cephesi.* (Birinci Dünya Harbi. 7. cilt: Avrupa cepheleri. 1. kısım). Ankara, Genelkurmay Harb Tarihi Dairesi. VI+210 S. resim, harita.

Necip Alsan: *Çağımızı hazırlayan düşünce.* İstanbul, Varlık Y. 374 S. 8 lira.

Çetin Altan: *Onlar uyanırken.* İstanbul, Ararat Y. 175 S. 5 lira.

Yılmaz Altuğ: *Çin sorunu.* İstanbul, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi. 150 S. 13,60 lira.

Ahmet Angın: *Küba ihtilâli.* İstanbul, Akşam Kitap Kulübü. 127 S. resimli. 5 lira.

Ansiklopedik sözlük. İstanbul, Milliyet Y. 1. cilt. 640 S. resimli. ciltli. 50 lira.

Kemal Atatürk: *Nutuk.* 3 cilt. 7. ve 8. basım. Ankara, Millî Eğitim Bakanlığı, 1280 S. 8+8+8 lira.

Şevket Süreyya Aydemir: *İkinci adam II.* İstanbul, Remzi K. 493 S. resimli. 20 lira.

Samiha Ayverdi: *Boğaziçinde tarih.* İstanbul. 406 S. 20 lira.

İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu: *Kültürce kalkınmanın sosyal şartları.* Ankara, Millî Eğitim Bakanlığı. 132 S. 4 lira.

İlhan Bardakçı: *İnsanlık zelzelesi.* Ankara, Murat Y. 146 S. 10 lira.

Filiz Başbuğoğlu Lâmia Acar - Necdet Ok: *1923-1965 yılları arasında Türkiye'de basılmış bibliyografyaların bibliyografyası.* Ankara, UNESCO Türkiye Millî Komisyonu. 270 S. 6 lira.

Celâl Bayar: *Ben de yazdım.* 4. cilt. XIII, 1083-1419 S. ciltli. 25 lira.

Mustafa Baydar: *Atatürk'le konuşmalar.* 3. basım. İstanbul, Varlık Y. 112 S. 2 lira.

Süheylâ Bayrav: *Roman dillerinin doğuşu ve gelişmesi.* İstanbul, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi. 165 S. 10,5 lira.

Yahya Benekay: *Yaşayan alevîlik. Kızılbaşlar arasında.* İstanbul, Varlık Y. 183 S. 5 lira.

Süleyman Hayri Bolay: *Türkiye'de ruhçu ve maddeci görüşün mücadelesi.* İstanbul, Yağmur Y. 312 S. 10 lira.

Mahmut Esat Bozkurt: *Atatürk ihtilâli.* İstanbul, Altın Kitaplar Y. 382 S. 15 lira. (Yeni basım).

İbrahim Zeki Burdurlu: *Uygulamalı cümle çözümlemeleri.* İzmir, İzmir Eğitim Enstitüsü. 216 S. 10 lira.

General Ali Fuat Cebesoy: *Sınıf arkadaşım Atatürk.* İstanbul, İnkılâp ve Aka K. 4+174 S. resimli. ciltli 15 lira.

Demirtaş Ceyhun: *Haçlı emperyalizm.* İstanbul, Habora K. 125 S. 6 lira.

Yılmaz Çetiner: *Şu bizim Rumeli.* İstanbul. 276 S. resimli. 10 lira.

Rıdvan Çongur (hazırlayan): *Dil tartışmaları.* Ankara, Türk Dil Kurumu. 106 S. 2 lira.

— *Türk hukuk dili nasıl özleştirilebilir?* Ankara, Türk Dil Kurumu. 43 S. 1 lira.

Hakkı Şinasi Çoruh: *"Aborra Oganga". Dr. Albert Schweitzer'in hayatı.* İstanbul, Akşam Kitap Kulübü. 122 S. 5 lira.

Salâhattin Çoruh: *Genel turizm bilgisi.* Ankara. X+271 S. resimli. 30 lira.

İsmail Hami Danişmend: *Türklük meseleleri.* İstanbul, İstanbul K. 204 S. 10 lira.

Dil devrimi üzerine. Ankara, Türk Dil Kurumu. 291 S. 6 lira.

Dilbilgisi sorunları. Ankara, Türk Dil Kurumu. 226 S. 5 lira.

Sencer Divitçioğlu: *Asya tipi üretim tarzı ve Osmanlı yorumu.* İstanbul, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi. 126 S. 13,60 lira.

Bahadır Dülger: *Dreyfus meselesi.* İstanbul, Rek-Tur Y. 282 S. 10 lira.

Eğitim ansiklopedisi. Editör: Arif Gelen. Ankara, Ansiklopedi Y. 796 S. ciltli. 55 lira.

Avni Elevli: *1960-1965 olayları ve batırılamıyan gemi "Türkiye".* Ankara. 513 S. 20 lira.

Emin Türk Eliçin: *Tarih boyunca ileri-geri kavgası.* 2 cilt. İstanbul, May Y. 611 S. büyük boy. 30+25 lira. ciltli. resimli.

Mehmet Ergün: *Macar ihtilâli.* İstanbul, Akşam Kitap Kulübü. 128 S. resimli. 5 lira.

Prof. Dr. Hamza Eroğlu: *Türk devrim tarihi.* Ankara, VII+304 S. 20 lira.

Doç. Dr. Osman Ersoy: *Halk kütüphanelerimiz üzerine bir araştırma.* Ankara. VII+90 S. 10 lira.

Doç. Dr. Selmin Evrim: *Psikoloji açısından şahsiyette bir buud olarak içedönüklük/dışadönüklük (introversion/extroversion) sorunu üzerine bir araştırma.* İstanbul, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi. XXVI+141 S. 820 kuruş.

Fethi Naci: *Kompradorsuz Türkiye.* İstanbul, Gerçek Y. 135 S. 6 lira.

Doç. Dr. Cevat Geray: *Toplum kalkınması deneme çalışmaları. Bünyan örneği.* Ankara, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi. LXVIII+323 S. cedveller. 37 lira.

Fahir Giritlioğlu: *Türk siyasi tarihinde Cumhuriyet Halk Partisi'nin mevkii.* 2 cilt. Ankara. 460+602 S. 25+25 lira.

Prof. Dr. Macit Gökberk: *Felsefe tarihi.* Ankara, Bilgi Y. 589 S. 40 lira. (Yeni basım).

Sadık Göksu: *Türkçenin üreme yolları.* İstanbul, Tarihsel Maddecilik Y. 56 S. 2 lira.

Abdülbaki Gölpınarlı Prof. Dr. İsmet Sungurbey: *Simavnakadısıoğlu Şeyh Bedrettin menakıbı.* İstanbul, Eti Y. 205 S. 7,5 lira.

Fikri Güley: *Romanya cephesi.* (Birinci Dünya Harbi. 7. cilt: Avrupa cepheleri: 2. kısım). Ankara, Genelkurmay Başkanlığı Harb Tarihi Dairesi. VI+172 S. resimli. 285 kuruş.

Orhan Hançerlioğlu: *Felsefe sözlüğü.* İstanbul, Varlık Y. 478 S. 10 lira.

Hasan Haskan: *Çağdaş görgü sözlüğü.* İstanbul, Varlık Y. 240 S. 5 lira.

İslâm ansiklopedisi. 9. cilt. Ankara, Millî Eğitim Bakanlığı. 784 S. resimli, haritalı. Ciltli 116.90 lira. (Ansiklopedi'nin "İstanbul" maddesine ait 2. ve 3. fasiküller de çıkmış, 5/2. cildi tamamlanmıştır. Üç fasiküllük "İstanbul" maddesinin ayrı basımı 30 liradır.)

Prof. Dr. Mehmet Kaplan: *Nesillerin ruhu.* İstanbul, Hareket Y. 176 S. 6 lira.

Yakup Kadri Karaosmanoğlu: *Zoraki diplomat.* 2. basım. Ankara, Bilgi Y. 342 S. 10 lira.

Ceyhun Atuf Kansu: *Atatürkçü olmak.* İstanbul, Varlık Y. 176 S. 5 lira.

Mazhar Müfit Kansu: *Erzurum'dan ölümüne kadar Atatürk'le beraber I.* Ankara, Türk Tarih Kurumu. VHI+342 S. 35 lira.

General Kâzım Karabekir: *İstiklâl Harbimizde Enver Paşa ve İttihat Terâkki erkânı.* İstanbul, Menteş K. 386 S. 15 lira.

Prof. Kemal Karpat: *Türk demokrasi tarihi.* İstanbul. VIII+411 S. 50 lira.

Doç. Dr. Gülten Kazgan: *Tarım ekonomisi ve iktisadî gelişme.* İstanbul, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi XVI+388 S. 31,35 lira.

Sadi Koçaş: *Tarih boyunca Ermeniler ve Türk-Ermeni ilişkileri.* Ankara. 326 S. resimli. 20 lira.

Doç. Dr. Osman Nuri Koçtürk: *Gıda emperyalizmi.* Ankara, Toplum Y. 96 S. 5 lira.

— *Türkiye'nin kalkınmasında tarım ve sanayi.* İstanbul, Akşam Kitap Kulübü. 117 S. 5 lira.

Reşat Ekrem Koçu: *İstanbul ansiklopedisi*, 8. cilt. İstanbul, Koçu Y. 4037-4609 S. resimli. Ciltli 100 lira.

Ioanna Kuçuradi: *Nietzsche ve insan.* İstanbul, Yankı Y. 192 S. 10 lira.

Cevdet Kudret: *Dilleri var bizim dile benzemez.* Ankara, Bilgi Y. 156 S. 5 lira.

Mehmet Salâhi: *Girit meselesi.* Yayınlayan: Prof. Dr. Münir Aktepe. İstanbul, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi. XVI+127 S. 9 lira.

Dr. Abdurrahman Melek: *Hatay nasıl kurtuldu?* Ankara, Türk Tarih Kurumu. VII+16+86+6 S. resimli. 14 lira.

Behiç Merdoğlu: *Aydın sorunu.* İstanbul, Oturum Y. 82 S. 2,5 lira.

Cemil Meriç - Berke Vardar: *Dillerin yapısı ve gelişmesi.* İstanbul, Dönem Y. 86 S. 4 lira.

Raşit Metel: *Atatürk ve donanma.* Ankara, Genelkurmay Deniz Kuvvetleri Komutanlığı. XVI+320 S. resimli. 770 kuruş.

Yaşar Nabi (Nayır): *Atatürk yolu.* 2. basım. İstanbul, Varlık Y. 176 S. 5 lira.

Kadri Oğuz: *Anne.* İstanbul, Yonca Y. 158 S. resimli. 5 lira.

İbrahim Olgun - Cemşit Drahşan: *Farsça-Türkçe sözlük.* Ankara. 390 S. ciltli 30 lira.

Beria Onger: *Kadınların kurtuluşu.* İstanbul, Fahir Onger Y. 4 lira.

Cemil Sena (Ongun): *Hazreti Muhammed'in felsefesi.* İstanbul, Okat Y. 566 S. 20 lira.

Dr. Gültekin Oransay: *Atatürk ve küğ.* Ankara, Küğ Y. 32 S. 4 lira.

Semra Ögel: *Anadolu Selçuklularının taş tezyinatı.* Ankara, Türk Tarih Kurumu. VI+192 S. 74 levha. 70 lira.

Ali Rıza Önder: *Yasa dili sözlüğü.* Ankara, Türk Dil Kurumu. 255 S. 10 lira.

Sami Öngör: *Devletler ve ülkeler ansiklopedisi.* İstanbul, Güven Y. 180 S. 7,5 lira.

Erdoğan Örtülü: *Üç ihtilâlin hikâyesi.* 2. basım. Ankara. 452 S. 15 lira.

T. Yılmaz Öztuna: *Başlangıcından bugüne Türkiye tarihi.* 12 cilt. İstanbul, Hayat Y. (Her cilt 300 sayfa, resimli. Her cilt 7,5 lira. 1967'de tamamlandı.)

İsmet Parmaksızoğlu: *Türkiye'de din eğitimi.* Ankara, Millî Eğitim Bakanlığı. 88 S. 2,5 lira.

Ali Püsküllüoğlu: *Öz Türkçe sözcükler ve terimler sözlüğü.* Ankara, Nokta Y. 190 S. 10 lira.

Reşit Rahmeti Arat için. Ankara, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü. VI+452 S. 30 lira.

Mehmet Salihoğlu: *Işıklanan ülke.* Ankara. 112 S. 5 lira.

Memduh Sanver: *Kapitalizm.* İstanbul, Akşam Kitap Kulübü.

Tahsin Saraç: *Fransızca-Türkçe argo sözlüğü.* Ankara. 108 S. 10 lira.

Ord. Prof. Dr. Aydın Sayılı: *Mısırlılarda ve Mezopotamyalılarda matematik, astronomi ve tıp.* Ankara, Türk Tarih Kurumu. VIII+510 S. 12 levha. 75 lira.

Ilhan Selçuk: *Uzak komşu Rusya'dan gezi notları.* İstanbul. 143 S. 7,5 lira.

Sorunlarımız, İstanbul, TÖS. İstanbul Şubesi. 173 S. 6 lira.

Kemal Sülker: *Dünyada ve Türkiye'de işçi sınıfının doğuşu.* İstanbul, Memet Y. 78 S. 4 lira.

Halûk Şehsuvaroğlu: *Tarihçi gözüyle Atatürk.* 3. basım. İstanbul, Varlık Y. 79 S. 2 lira.

Cemalettin Şenocak: *Yayın ve haberleşme.* Ankara. VII+439 S. 50 lira.

Prof. Dr. Mehmet Taplamacıoğlu: *Karşılaştırmalı dinler tarihi.* Ankara. VII+262 S. 12,5 lira.

Dr. Fethi Tevetoğlu: *Türkiye'de sosyalizm ve komünizm faaliyetleri. 1910-1960.* Ankara. 720 S. 20 lira.

Metin Toker: *İsmet Paşa'yla on yıl.* 3. cilt. Ankara, Akis Y. 233 S. büyük boy. 20 lira.

Doç. Dr. Mete Tunçay: *Türkiye'de sol akımlar. 1908-1925.* Ankara, Bilgi Y. VIII+218 S. 15 lira. resimli.

Prof. Dr. Mümtaz Turhan: *Üniversite problemi.* İstanbul, Yağmur Y. 72 S. 2,5 lira.

Türk ansiklopedisi. 14. cilt. Ankara, Millî Eğitim Bakanlığı. 506 S. resimli, haritalı. Ciltli 106.50 lira.

Türk dili araştırmaları yıllığı 1966. Ankara, Türk Dil Kurumu. 297 S. 35 lira.

VI. Türk tarih kongresi. Ankara, Türk Tarih Kurumu. XXIX+686 S.

Ali Fuat Türkgeldi: *Mesail-i mühille-i siyasiye. III.* Yayınlayan: Prof. Dr. Bekir Sıtkı Baykal. Ankara, Türk Tarih Kurumu. VIII+234 S. 30 lira.

Doç. Dr. Cavit Orhan Tütengil: *Köy sorunu ve gençlik.* İstanbul, Türkiye Millî Gençlik Teşkilâtı. 31 S. 150 kuruş.

Erol Ulubelen: *İngiliz gizli vesikalarında Türkiye.* İstanbul, Aykaç K. 324 S. 15 lira.

— *Çanakkale muharebeleri.* İstanbul, Aykaç K. 60 S. 3 lira.

Ord. Prof. İsmail Hakkı Uzunçarşılı: *Mithat Paşa ve Yıldız Mahkemesi.* Ankara, Türk Tarih Kurumu. XVII+381 S. 50 lira.

Reşit Ülker: *Tanıklar ve belgelerle Ata'nın Bursa Nutku.* İstanbul, Okat Y. 151 S. 4 lira.

Türk İstiklâl Harbi. II. cilt: Batı cephesi. 3. kısım: Birinci, İkinci İnönü, Aslıhanlar ve Dumlupınar muharebeleri. Yazanlar: Rahmi Apak - Kâmil Önalp. Ankara, Genelkurmay Harp Tarihi Dairesi. XII+608 S. 770 kuruş. Krokiler.

B. Çeviri :

Alfred Adler: *Güç çocuğun eğitimi.* Çev.: Nihal Önol. İstanbul, Varlık Y. 266 S. 5 lira.

Franz Altheim: *Asya'nın Avrupa'ya öğrettikleri.* Çev.: Emin Türk Eliçin. İstanbul, May Y. 112 S. 4 lira.

İ. S. Aralov: *Bir Sovyet diplomatının Türkiye anıları.* Çev.: Hasan Âli Ediz. İstanbul, Burçak Y. 237 S. resimli. 10 lira.

Aristo: *Organon.* 4. cilt. 5. cilt. 2. basım. Çev.: Hamdi Ragıp Atademir. Ankara, Millî Eğitim Bakanlığı. 138+273 S. 3,75 +7,5 lira.

A. Arzumanyan: *Dünya kapitalizminin bugünkü buhranı.* Çev.: Orhan Suda. Ankara, Sol Y. 88 S. 4 lira.

Jean Baby: *Çin-Rus çatışmasının içyüzü.* Çev.: Orhan Eti. İstanbul, Gün Y. 190 S. 7,5 lira.

A. Barjonet: *Ekonomi politik nedir?* Çev.: Erdoğan Başar. Ankara, Anadolu Y. 95 S. 5 lira.

August Bebel: *Kadın ve sosyalizm. II.* Çev.: Sabiha Zekeriya Sertel. 2. cilt. Ankara. Toplum Y. 197 S. 7,5 lira. (Sonunda Evinç Dinçer'in incelemesi: *Türk toplumunda kadın sorunu.*)

Ch. Bettelheim: *Az gelişmiş ülkelerde sosyalizmin kuruluşu.* Çev.: Kenan Somer. İstanbul, Uğural Y. 148 S. 5 lira.

Joseph Billiet: *Sosyal oluşum ve sanat.* Çev.: Mehmet Doğan. İzmir, Kovan Y. 54 S. 2 lira.

Gaston Bouthoul: *Politika sanatı.* Çev.: Sabahattin Eyuboğlu - Vedat Günyol. İstanbul, Çan Y. 308 S. 10 lira.

— *Savaş.* Çev.: Vedat G. Üretürk. İstanbul, Uğural Y. 148 S. 5 lira.

Frank Bowles: *Yüksek öğrenime giriş.* Çev.: Necmi Sarı. Ankara, Millî Eğitim Bakanlığı. XXII+292 S. 11 lira.

J. J. Brieux: *Çin devrimi ve sonrası.* Çev.: Melih Borahan. Ankara, Toplum Y. 134 S. 6 lira.

H. Carrere d'Encausse - S. Schram: *Asya'da marksizm ve milliyetçilik.* Çev.: Sevil Avcıoğlu - Adil Aşçıoğlu. Ankara, Yön Y. 150 S. 6 lira.

J. Charriere - Ch. Bettelheim: *Çin'de sosyalizmin kuruluşu.* Çev.: Kenan Somer. İstanbul, İzlem Y. 116 S. 5 lira.

Marcus Tullius Cicero: *Seçmeler.* Çev.: Tarık Dursun K. İstanbul, Altın Kitaplar Y. 95 S. 3 lira.

Carlo M. Cipolla: *Dünya ekonomi tarihi.* Çev.: Ahmet Angın. İstanbul, Akşam Kitap Kulübü. 112 S. 5 lira.

Régis Debray: *Devrimde devrim.* Çev.: R. Güngör. Ankara, Toplum Y. 148 S. 7,5 lira.

Prof. Claude Delmas: *Avrupa uygarlığı tarihi.* Çev.: Ender Gürol. İstanbul, Akşam Kitap Kulübü. 112 S. 5 lira.

Descartes: *Felsefenin ilkeleri.* 4. basım. Çev.: Mehmet Karasan. Ankara, Millî Eğitim Bakanlığı. XVII+126 S. 425 kuruş.

— *Metafizik düşünceler.* Çev.: Mehmet Karasan. 3. basım. Ankara, Millî Eğitim Bakanlığı. 223 S. 6,5 lira.

Devletşah: *Tezkire-i Devletşah.* 2. cilt. Ankara, Millî Eğitim Bakanlığı. 386 S. 12,5 lira.

Eflâtun: *Lakhes.* 3. basım. Çev.: Prof. Nurettin Şazi Kösemihal. Ankara, Millî Eğitim Bakanlığı. 43 S. 150 kuruş.

Ernst Fischer: *Leipzig duruşması.* Çev.: Nedim Sel. İstanbul, Habora K. 211 S. 10 lira.

Dr. Sigmund Freud: *Cinsiyet ve psikanaliz.* 2. basım. Çev.: Selâhattin Hilâv. İstanbul, Varlık Y. 191 S. 5 lira.

Erich Fromm: *Sevme sanatı.* Çev.: Yurdanur Selman. İstanbul, De Y. 131 S. 5 lira.

Edmondo Goblot: *İlimler sistemi.* Çev.: Fethi Yücel. İstanbul, Anten Y. 183 S. 370 kuruş.

A. Gramsci: *Aydınlar ve toplum.* Çev.: Vedat Günyol - Ferit Edgü - Bertan Onaran. İstanbul, Çan Y. 104 S. 4 lira.

C. Heimsoeth: *Emmanuel Kant'ın felsefesi.* Çev.: Takiyettin Mengüşoğlu. İstanbul, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi. 202 S. 13,5 lira.

Jean Jaurès: *Seçme yazılar.* Çev.: Asım Bezirci. İstanbul, Ararat Y. 160 S. 5 lira.

Aleksandr Kerenski: *Kerenski ve Rus ihtilâli.* Çev.: Rasih Güran. İstanbul, Ağaoğlu Y. 350 S. 5 lira.

Lord Kinross: *Atatürk. Bir milletin yeniden doğuşu.* 2 cilt.

Çev.: Nihal Yeğinobalı - Ayhan Tezer. İstanbul, Sander K. 806 S. resimli. 40 lira.

Kropotkin: *Anarşizm.* Çev.: N. Sel. İstanbul, Habora K. 74 S. 4 lira.

Jules Lachelier: *Tümevarımın temeli hakkında.* Çev.: Hamdi Ragıp Atademir. 2. basım. Ankara, Millî Eğitim Bakanlığı. V+95 S. 3 lira.

Oscar Lange: *Ekonomide rasyonellik ilkesi.* Çev.: Muvaffak Şeref. İstanbul, Ataç K. 80 S. 4 lira.

Henry Lefebvre: *Marksizm ve Fransız düşüncesi.* Çev.: Süha Çilingiroğlu. İzmir, Kovan K. 44 S. 2,5 lira.

V.İ. Lenin: *Köylü meseleleri ve sosyalizm.* Çev.: Şerif Hulûsi. İstanbul, Payel Y. 156 S. 6 lira.

— *Marksizmin kaynağı.* Çev.: Osman Saitoğlu. İstanbul, Gün Y. 143 S. 7,5 lira.

D. Richard Lewinsohn: *Cinsi âdetler tarihi.* Çev.: Ender Gürol. İstanbul, Varlık Y. 367 S. 8 lira.

Paul Louis: *Fransız sosyalizmi tarihi.* Çev.: Şerif Hulûsi. İstanbul, Dördüncü Y. 464 S. 15 lira.

Peter Mansfield: *Mısır ihtilâli ve Nâsır.* Çev.: Ergün Tunalı. İstanbul, Akşam Kitap Kulübü. 120 S. resimli. 5 lira.

Mao Çe-tung: *İhtilâlin özü.* Çev.: Ş. Say. İstanbul, Gün Y. 157 S. 7,5 lira.

— *Teori ve pratik.* Çev.: N. Solukçu. Ankara, Sol Y. 134 S. 5 lira.

Karl Marx: *Felsefenin sefaleti.* Çev.: Erdoğan Başar. Ankara, Sol Y. 251 S. 10 lira.

— *Fransa'da sınıf mücadeleleri. 1848-1850.* Çev.: M. E. Ankara, Sol Y. 190 S. 8 lira.

— *Kapital.* 1. cilt. 1-5. kitap. Çev.: Mehmet Selik. Ankara, Sol Y. 181+271+305+186+244 S. tamamı 50 lira.

— *Louis Bonaparte'ın darbesi.* Çev.: Ahmet Acar. İstanbul, İzlem Y. 128 S. 5 lira.

— *Türkiye üzerine.* Çev.: Selâhattin Hilâv Attilâ Tokatlı. İstanbul, Gerçek Y. 126 S. 7,5 lira.

Michelet: *Fransız ihtilâli tarihi.* 2 cilt. Çev.: Hamdi Varoğlu. 2. basım. Ankara, Millî Eğitim Bakanlığı. 407+242 S. 12,5+7,5 lira.

Wright Mills: *Marksistler.* 2 cilt. Çev.: T. Hasan. İstanbul, Ağaoğlu Y. 248+207 S. 7,5+7,5 lira.

Helmuth von Moltke: *Türkiye mektupları.* Çev.: Kemal Vehbi Gül. İstanbul, Varlık Y. 175 S. 5 lira.

James B. Orrick: *Halkla ilişkiler.* Ders notları. Ankara. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Basın ve

Yayın Yüksek Okulu. Çev.: Dr. Oğuz Oran. VIII+96 S. 6 lira.

Kirby Page: *Emperyalizm ve milliyetçilik.* Derleyen: Erol Ulubelen. İstanbul, Aykaç K. 80 S. 3 lira.

Julia Pardoe: *Yabancı gözü ile 125 yıl önce İstanbul.* Çev.: Bedriye Şanda. İstanbul, İnkılâp ve Aka K. 202 S. resimli. ciltli. 15 lira.

Pekin-Moskova çatışması. Hazırlayan: Süleyman Ege. Ankara, Bilim ve Sosyalizm Y. 170 S. 10 lira.

George Politzer: *Felsefenin başlangıç ilkeleri.* Çev.: M. Eroğlu. Ankara, Sol Y. 236 S. 7,5 lira.

— *Sosyalist felsefenin temel ilkeleri.* Çev.: Cem Gün. İstanbul, Sosyal Y. 221 S. 7,5 lira.

V. Pozner: *Amerika Birleşmemiş Devletleri.* Çev.: Cemal Süreya. İstanbul, Gerçek Y. 100 S. 4 lira.

John Reed: *Dünyayı sarsan on gün.* Çev.: Raşih Güran. İstanbul, Ağaoğlu Y. 320 S. 12,5 lira.

Waldeck Rochet: *Marksist felsefe nedir?* Çev.: Orhan Suda. Ankara, Toplum Y. 79 S. 4 lira.

Jean Rostand: *İnsan ve bilim.* Çev.: Nurhan Özaltın. İstanbul, Anten Y. 133 S. 5 lira.

Bertrand Russell: *Bolşevizm.* Çev.: N. Sel. İstanbul, Habora K. 174 S. 7,5 lira.

— *Dünya görüşüm.* Çev.: Cenap Yılmaz. Ankara, Bilgi Y. 100 S. 4 lira.

— *Evlilik ve ahlâk.* Çev.: Ender Gürol. 2. basım. İstanbul, Varlık Y. 176 S. 5 lira.

— *Siyasal idealler.* Çev.: Mehmet Harmancı. İstanbul, Köprü K. 76 S. 4 lira.

— *Vietnamda savaş suçları.* Çev.: Niyazi Atakoğlu. Ankara, Bilgi Y. 224 S.

Joseph A. Schumpeter: *Kapitalizm, sosyalizm ve demokrasi II. Sosyalizm ve demokrasi.* Çev.: Rasin Tınaz. İstanbul, Varlık Y. 235 S. 5 lira.

Albert Schweitzer: *Çocukluğum ve gençliğim.* Çev.: Yurdakul Fincancı. Ankara, Bilgi Y. 86 S. 4 lira.

Henri Serouya: *Mistisizm. Tasavvuf. Çev.: Nihal* Önol. İstanbul, Varlık Y. 156 S. 5 lira.

Siniavski: *Sosyalist realizm.* Çev.: S. Türker İstanbul, Habora K. 78 S. 4 lira.

W. O. Lester Smith: *Çağdaş eğitim.* Çev.: Nurettin Özyürek. İstanbul, Varlık Y. 256 S. 5 lira.

Edgar Snow: *Mao Çe-tung. Bir devrimcinin otobiyografyası.* Çev.: M. Ardos. Ankara, Sol Y. 175 S. 7,5 lira.

J. Stalin: *Marksizm ve dil.* Çev.: Âdil Onural. İstanbul, Sosyal Y. 80 S. 4 lira.

— *Marksizm ve milli mesele.* Çev.; M. Kabagil. Ankara, Sol Y. 160 S. 7,5 lira.

Saffet Suner: *Düşüncenin tarihteki evrimi.* İstanbul. 421 S. 20 lira.

George Thompson: *Marksizm ve şiir.* Çev.: Cevat Çapan. İstanbul, Uğrak Y. 95 S. 4 lira.

Nikolaos Trikupis: *General Trikupis'in hâtıraları.* Çev.: Ahmet Angın. İstanbul, Akşam Kitap Kulübü. 109 S. 5 lira.

Voltaire: *Felsefe sözlüğü.* 1. cilt, 3. basım. Çev.: Lûtfi Ay. Ankara, Millî Eğitim Bakanlığı. XXXVII+197 S. 5,5 lira.

Edmund Wilson: *Lenin Petrograd'da.* Çev.: Can Yücel. İstanbul, Ağaoğlu Y. 532 S. 20 lira.

Prof. George Woodcock: *Anarşizm.* Çev.: Ergün Tuncalı. İstanbul, Akşam Kitap Kulübü. 112 S. 5 lira.

René Zazzo: *Tam psikoloji ve farklar psikolojisine dair dört konferans.* Çev.: Selmin Evrim Yani Anastasiadis. İstanbul, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi. 88 S. 820 kuruş.

Stefan Zweig: *Yıldızın parladığı anlar.* Çev.: Burhan Arpad. İstanbul, Cem Y. 278 S. 10 lira.

N o t Bu listede verdiğimiz (455) kitap, 1966 sonu ile 1967 yılının Kasım ortalarına kadar çıkan yapıtlardan seçildi. Yıl kaydı konulmadı; zaten, 1968 yılının ilk aylarında çıkacak kitapların bir bölüğü de 1967 tarihini taşıyacak; dolayısıyle 1968 yılına değgin kitaplar listesine girecektir.

İÇİNDEKİLER

1967'ye Toplu Bir Bakış (Yaşar Nabi) 5

1967'DE SANAT HAYATI

1967'de Şiirimiz (Rauf Mutluay) 23
1967 Yılında Roman ve Hikâyemiz (Tahir Alangu) 44
1967'de Deneme-İnceleme-Eleştirme (Doğan Hızlan) 75
1967'de Dil Çalışmaları (Sami N. Özerdim) 91
1967'de Plâstik Sanatlar (Nurullah Berk) 101
1967 Yılında Türkiye'de Musiki (İlhan Mimaroğlu) 112
1967'de Tiyatro (Selmi Andak) 129
1967'de Sinema (Çetin A. Özkırım) 145

TOPLU SORUŞTURMAMIZ

Acaroğlu, M. Türker 159
Akgün, Nahit Ulvi 160
Akbal, Oktay 161
Aksal, Sabahattin Kudret 162
Altıntaş, Günel 163
Apaydın, Talip 164
Ardağı, Adnan 165
Batu, Selâhattin 167
Baykurt, Fakir 170
Baysal, Faik 173
Benekay, Yahya 174
Berk, İlhan 175
Bilbaşar, Kemal 176
Binyazar, Adnan 179
Cumalı, Necati 184
Çağlar, Behçet Kemal 187
Çelen, Meral 188
Ertop, Konur 189
Hacıhasanoğlu, Muzaffer 191
Hançerlioğlu, Orhan 192
Hızlan, Doğan 193
Kandaş, Kemal, 196
Kemal, Orhan 198
Kocagöz, Samim 199
Makal, Mahmut 200
Menemencioğlu, Muazzez 202
Muhteremoğlu, Âfet 203
Mutluay, Rauf 204
Naci, Fethi 205
Özerdim, Sami N. 206
Seyda, Mehmet 207
Tahir, Kemal 208
Tör, Vedat Nedim 211
Uyar, Turgut 213
Uygüner, Muzaffer 214
Üstün, Nevzat 216
Yağcıoğlu, Halim 218
Yetkin, Suut Kemal 221
Yücel, Tahsin 222

AÇIK OTURUM

(*Katılanlar:* Sabri Berkel Cemal Tollu Nurullah Berk

Ercüment Kalmık Özdemir Altan - Ömer Uluç - Sezer Tansuğ - Nuri İyem - Zahir Güvemli - Mazhar Şevket İbşiroğlu)

Plâstik Sanatların Bugünkü Sorunları 226

YILIN OLAYLARI *(Kronoloji)*

Türkiye'de Yılın Olayları
A. Kasım-Aralık 1966 267
B. Ocak-Ekim 1967 271
C. Yıl içinde Türkiye'de ölen tanınmış kişiler 291
Dünyada Yılın Olayları
A. Kasım-Aralık 1966 293
B. Ocak-Ekim 1967 295
C. Yıl içinde Dünyada ölen tanınmış kişiler 303

YILIN DÜŞÜNCELERİ

Doç. Dr. Tütengil, Cavit Orhan
Öğretmenlerin Verdiği Savaş 307
Prof. Dr. Güneş, Turan
Komünizm Tehlikesi 311
Erduran, Refik
Bir Amerikan Düşmanı 316
Prof. Dr. Tunaya, Tarık Zafer
Tedbirlerin Hürriyeti 319
Prof. Savcı, Bahri
Devrimci Cepheden Bakanlığa Bir Öneri . 323
İlim Adamları Temel Hak ve Hürriyetler Kanun Tasarısına Karşı 327
Temel Hak ve Hürriyetler Tasarısı Tepki ile Karşılandı 329
Prof. Kubalı, Hüseyin Nail
Uçuruma Giden Yol 331
Ord. Prof. Dr. Velidedeoğlu, V. H.
Politika ve Politika 336
Nadi, Nadir
Bizden Söylemesi 341
Selçuk, İlhan
Okul Kitaplarına Kadar 343
Prof. Dr. Arsel, İlhan
Yüksek Tahsilli "Gerici" 345
Amaç, Muzaffer
141. ve 142.'nin İptali 349
Nadi, Nadir
Niyetler İyi Olsa da 352
Atay, Falih Rıfkı
Tarih 354
Arıkan, Baha
Kanunlarımıza Göre Sosyalizm 355
Akbal, Oktay
"Okur" Değil, "Bakar" 360
Ertuğrul, Muhsin
Bölge Tiyatroları Kanunu 362
Doç. Dr. özek, Çetin
Açık mı, Kapalı mı? 367
Nesin, Aziz
Başbakana Açık Mektup 371
İpekçi, Abdi
Hortlayan Alışkanlık 377
Öktem, İmran
Gericilik Tehlikesi 379
Prof. Dr. Erman, Sahir
Adaletin Sorunları ve Yargıtay Başkanı 382
Öncel, Hayri

Türk Filmciliğinin Ekonomik Sorunları 387
Prof. Savcı, Bahri
Öğretmenin Dertleri 391
Nadi, Nadir
Şu Tabloya Bakınız . 396
Küçümen, Zihni
Tiyatromuzda Kısır Döngе 399
Toker, Metin
Hazreti Eyüp Sabrının Sonu 402
Prof. Yavuz, Fehmi
Ölüm ve Ticaret 404
Prof. Dr. Soysal, Selma
Özel Yüksek Okullar 407
Baykurt, Fakir
Öğretmenlerin Direnci 410
Prof. Dr. Göksu, Ekrem
Özel Okullar 414
Akbal, Oktay
Milliyetsiz "Milliyetçiler" 417
Toker, Metin
Uluhan Sultan Abdülhamit Han'dan İyisini mi Becereceksiniz? 419
Prof. Dr. Armaoğlu, Fahir H.
Bundan Sonrası 421

ŞİİRLER

Acar, Doğan 427
Akça, Faruk 428
Akça. M. 429
Akgün, Nahit Ulvi 429
Akıman. Nazmi 431
Akıncı, Turgut 432
Akyıl, Mansur 433
Alan, Mehmet 434
Alp, Cahit 435
Alptekin, Mahmut 436
Apak, Rıza 438
Ardağı, Adnan 439
Asna, M. Alâeddin 440
Aşar, Nihat 440
Aşkın, Engin 441
Atmaca, Cevdet 442
Aybar, Yılmaz 442
Aydın, Halit 442
Bahar, Beki L.
Başaran 444
Batu, Selâhattin 445
Baysal, Faik 446
Bilen, Rüstem 447
Bulut, Abdülkadir 449
Bulut, Recep 449
Can, Ayhan 450
Candır, Şahin 450
Cengiz. Arhun 452
Cömert, Bedrettin 453
Çelebioğlu, Nurten 454
Çitçi, Abdullah Edip 454
Demiraslan, İlhan 455
Demirtaş, S. Metin 456
Erçin. Melih 456
Erdem, Kerim Aydın 457
Ergüven, Abdullah Rıza 458
Erkan, Memed 459
Ertuğay. Celâl 460
Evren. Ergun 461
Geçer, İlhan 462
Gönenç, Tekin 463
Güngören, Mesut 465
Gürsel, Nedim 466
Hakkı, Ruşen 467
Hatipoğlu, A. Aydın 468
Helvacı, Recep 469
Hünalp, Ayhan 470
Kansu, Ceyhun Atuf 472
Kuruca, Zeki 472
Mâvi, Nesrin 475
Menemencioğlu, Muazzez 476

Minnetoğlu, İbrahim 477
Obruk, Cahit 479
Orta, Nedim 480
Olta, Adil 481
Önal, A. Nusret 482
Özakman, Mukadder 483
Özel, Siyami 484
Özkan, Hamza 484
Özkan, İnci Ramiz 485
Öztaş, Kaya 485
Özyürek, Nurettin 486
Salihoğlu, Mehmet 487
Sarıkâhya, Teoman 488
Sarkılar, Mustafa 489
Savaş, Yusuf 490
Sezer, Aynur 490
Solak, Mehmet Âdem 492
Sönmez, Tekin 493
Sözer, Ersan 494
Süsoy, Özay 494
Sâmilgil, Mete 495
Şardağ, Sabah 496
Tarcan, Mesut 497
Tören, Murat 500
Tuncer, Oktay 502
Tümerkan, Cavidan 503
Türkay, Osman 504
Uçarı, Ercüment 506
Uçkan, Neyzat 507
Ulıırmak, Ülkü 508
Uysal, Halil 510
Ülkü, Hüseyin 510
Ülkü, Nusret Dişo 511
Yağcıoğlu, Halim 512
Yücel, Şevket 514

HİKÂYELER

Apaydın, Talip 517
Ardağı, Adnan 524
Baysal, Faik 526
Binyazar, Adnan 531
Dağcı, Cengiz 537
Duygulu, Behiç 547
Erses, Selma 551
Eruz, Nahit 556
Hakkı, Ruşen 560
Hünalp, Ayhan 564
İlkin, Metin 566
Karas, Nursen 572
Kemal, Orhan 575
Kürnek, Cavit 579
Muhteremoğlu, Âfet 585
Özay, Mahmut 591
Özkişi, Bahaeddin 595
Pazarkaya, Yüksel 597
Selimoğlu, Zeyyat 599
Sezer, Aynur 607
Tosuner, Necati 609
Uğur, Ergun 615
Üçer, Erten 620
Yücel, Şevket 628

1966'nın Kitapları (Sami N. Özerdim) 629

Her yılbaşında yayınlanan Varlık Yıllıklarının dokuzuncu sayısı elinizdedir. Yıllığımızın bundan öncekilerden geri kalmaması için elden geleni yaptığımızı soyliyebiliriz.

Her zamanki gibi geçen yılın sanat aktüalitesi üzerinde değerli incelemeler, hiçbir yerde çıkmamış şiir ve hikâyelerden seçme bir demet, bol resim ve desenlerden başka bu sayımızda edebiyatımızın bugünkü en önemli sorunu üzerine bir toplu soruşturma, plâstik sanatlar konusunda bir açık oturum, yılın en önemli olaylarının kronolojisi, gazete ve dergilerimizde geçen yıl içinde çıkmış yazılardan seçmeler, yılın kitaplarının bibliyografyası bu Yıllığımızın özellikleri arasında yer almaktadır.